

ПАВЛО
ТИЧИНА

ОЦИФРУВАННЯ
КНИГ

hurtom.com

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ
ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Павло Тичина. 1962 р.

Лавро Тичина

ПАВЛО ТИЧИНА

ЗІБРАННЯ
ТВОРІВ
У ДВАНАДЦЯТИ
ТОМАХ

ЩОДЕННИКОВІ
ЗАПИСИ.
ЛИСТИ

ТОМИ
11-12

ПАВЛО ТИЧИНА

ТОМ
ДВАНАДЦЯТИЙ
КНИГА ПЕРША

ЛИСТИ

КИЇВ НАУКОВА ДУМКА 1990

Друкуються листи поета за 1906—1967 рр. до родичів і друзів, діячів літератури і мистецтва, читачів, початкуючих письменників.

Печатаються письма поета 1906—1967 гг. к родственникам и друзьям, деятелям литературы и искусства, читателям, начинающим писателям.

Редакційна колегія

О. Т. ГОНЧАР
(голова)
С. А. ГАЛЬЧЕНКО
(секретар)
І. Ф. ДРАЧ
М. Г. ЖУЛИНСЬКИЙ
(заступник голови)
О. І. КУДІН
Л. М. НОВИЧЕНКО
Б. І. ОЛІЙНИК
В. М. РУСАНІВСЬКИЙ
С. В. ТЕЛЬНЮК

Упорядкування та примітки

С. А. ГАЛЬЧЕНКА

Редактор тому
М. Г. ЖУЛИНСЬКИЙ

Затверджено до друку вченою радою
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР

Редакція художньої літератури

Редактор В. А. ЗІПА

Т $\frac{4603000000-463}{M221(04)-89}$ передплатне

ISBN 5-12-009276-4 (т. 12)
ISBN 5-12-009275-6

© С. А. Гальченко,
упорядкування, примітки, 1990

ЛИСТИ

1. ДО Е. Г. ТИЧИНИ

1906 г.

Дорогая Пронечка! Извини, что я тебе так долго не писал. Мы живем благополучно, слава богу, а также и <...> что я свои деньги отослал домой (15 р.), но не знаю, получили ли их домашние — наверно, получили, где ж им деться? Я твое письмо получил и, уже прочитавши адрес твоего местожительства, сразу увидел, какая твоя жизнь на службе. Жизнь эта — не доведи господи.

Не раз, кажется, я слышал от тебя летом, Проня, что значит служить, что ты, не покладая рук, иногда работа <...> тая воля. Я уже догадываюсь, что ты мои картины непременно взяла (особенно могилу папы), потому что, глядя на них, на душе становится легче. Подумай, Проня, ведь Поле бедной тоже нелегко дома, особенно теперь. Надо потерпеть, я думаю, со временем наше положение улучшится. Самое главное, прошу тебя, Проня, прости мне, если я чем-нибудь особенно оскорбил когда-нибудь, а в особенности прости Ване (помнишь летнюю брань), ты сама знаешь, что Ваня тогда еще только что вышел из духовного училища и когда его назначили псаломщиком, то он думал, что он такая важность, что имеет право выгнать из своего дома, хотя то дом и не его, так, повторяю тебе, прости ему, потому что: сколько верст разлучает нас с тобой и как горько жить тебе на чужбине! Если ты будешь писать мне письмо, то напиши, пожалуйста, как тебе живется, сколько получаешь жалованья и хорошие господа или нет, потом напиши, как там дома, при тебе не забивали одной хаты или забили, как насчет наших врагов, например подлеца, хоть он мне и дядька, Савицкого и других зложелателей? У нас теперь очень хороший регент и живем мы хорошо. Особенных новостей у нас нет.

Пока до свидания! Пиши открытками, чтобы было дешевле —

Павел и Евгений

2. ДО Є. Г. ТИЧІНИ

1910 р.

14, неділя, 1910

Дорогая Проня!

Прости, что долго не писали к тебе. Как твоё здоровье и как ты живешь? У тебя, наверно, теперь много работы, ибо ты на наше письмо с моей карточкой (назад тому 3 недели) не ответила совсем. Думаю, что ты на прежней квартире, поэтому и пишу по прежнему адресу. Письмо это пишу от имени Миши. Вчера я был у него, он дал мне денег на марку, чтобы я тебе написал. Самому ему писать — поверь — некогда. Теперь он на новой квартире — заведующий в мужском интернате. Там живут гимназисты, 40 душ; он за ними и надсматривает. Свободного времени у Миши совсем, совсем мало. Днём он в гимназии до 3-х часов, почти весь вечер должен заниматься с воспитанниками, а после ужина еще ходить иногда по квартирам других воспитанников, живущих в городе.

Мы живем пока хорошо. Успехи по занятиям тоже хорошие. Новостей особенных нет. Погода у нас плохая: солнце и снег.

Напиши, Проня, получила ли ты это письмо, хоч открытку пришли. Из дому мы давно уже получали письма. Говорят, что батюшка наш уже увольнился, но, кажется, неправда.

Пока до свидания.

Любящий тебя брат Павлуша.

P. S. Напиши непременно, как ты живешь.

Кланяется тебе Миша, Ксения и Евгений

Павел Тычин[ин]

Ваня что-то хотел тебе приписать, да он ушел к Мише. Ждать я его не хочу, так как сейчас почта отходит. Хай другим разом.

Кланяется тебе и Ваня.

Павлуша

3. ДО А. В. НИКОВСЬКОГО

1915 р.

Глибокоповажаний Андріє Васильовичу!

«Співи панахидні» у мене ще й досі не викінчені. Саме якраз наспіли іспити в інституті, й доведеться мені тижня на півтора поїхати до Саратова. Як викінчу — то попереді ніж друкувати їх, пришлю Вам на «любу розмову».

«Основи» я не одержую ні на нову адресу (статистика), ні на стару (Самійленків). Поки будьте здорові. Вибачте, що так неохайно пишу.

Ваш П. Тичина

Моя посада з вечірніми заняттями. Одже, тільки на вечірніх заняттях мені можна писати щось. Читати абсолютно нема коли, і я страшенно заздрю всім, хто має змогу розгорнути книжку.

4. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Початок 1916 р.

Дорогий Женя!

Велике спасибі тобі за гроші. З твоїми грошами у мене збереться тепер рублів на 60 чистих, яких і придеться викинути на Саратов. З Саратовом ще не знаю як буде. Бо ще й на іспити не записався, побачу, що буде. Вечірні заняття в бюро йдуть аж по сей час, а тому готуватись абсолютно нема коли.

В Чернігові зараз зима. Морози доходять до 21° (невеликі взагалі морози), часто випадають дні з теплом. Нового в Чернігові не дуже. Оце почав ізнову Ступницький співати, але поки що в нього виходить ріденько.

Із українських новинок такі: відкрилась філія (отделение) Комітету чи, як він зветься, «Юга» по допомозі біженцям — легальне, затверджене губернатором. Ця філія зв'язує між собою всіх українців Чернігова — молодих і старих, хоч офіційно молоді не беруть участі.

В Одесі вийшла II книжка журналу «Основа», в якій уміщені моїх два вірша. В Харкові виходить щотижнева газета «Гасло». Ну, ще що. Я граю на бандурі далеко краще ніж тоді, купив собі сиву шапку. Останні новини мої наївні, але це між іншим, бо картуз мій справді-таки не для зими.

Недавно я написав листа Ісааку Даниловичу. Проня у Оксани, бо в Полі скарлятин.

Напиши мені докладніше про життя Туркестану. Я в формі кореспонденції поміщу в «Земській неділі».

Чи одбилась війна на дорожнечі життя? Що робить інтелігенція? Яка трупa і які спектаклі дають українці заїжджі? Яка уява в тих людей про Україну й українців, чи можна зустріти в кого-небудь «Кобзаря»? А коли на ці запитання нічого буде тобі відповісти, то напиши більш-менш стисло

(краткую) статтю про сартів, наприклад: «Сарти як народ музикальний або поетичний». Може, що схожого найдеш в степах тамтешніх з степами нашими, які, правда, в чистому виді на Україні майже не попадаються. Як мало маєш часу (хоча ти навпаки пишеш, що іноді рад дежурству), то коротенько повідом про хори в церквах (чи, може, їх там не так багато?). Пиши про пожежі, вбивства тощо. Які газети має Туркестан? А краще всього: звичай сартів. Це такий багатий матеріал для мене буде. Весілля, похорон, молитва, обід, форма привітання, найпаче ж одежа. Ну, що зможеш. Поки бувай здоров.

Твій Павло

У земстві був концерт українських колядок.

Співав хор селян села Хоробич Городнянськ[ого] повіту 50—60 душ. Вимбова псувала трохи на «а».

5. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

15 квітня 1917 р.

15 квітня

Дорогий Женья!

Чи ти одержав мої листи? Певно ні, бо я їх слав не по одній адресі.

Ще раз здоровлю тебе з тим празником, що пройшов (з великоднем), і з тим, що прийшов і не проходить.

Як твої справи. Пиши хоч коротко. Тепер, як бог дасть, то тобі б слід було приїхати на Україну — побачив би, що робиться. Уже в Басані (Новій), в Ярославці, Щасновці закладено товариства «Просвіти». У Києві вже діти ходять вчитись до Української гімназії.

В самому Києві щось чотири чи п'ять газет українських. Я працюю тепер у редакції «Нова рада». Коли б які цікаві звістки були в тебе, тошли нам у газету (на моє ім'я) (напр[иклад], десь спектакль відбувся, чи що).

Звістки українського характеру і не українського, тобто про те, як взагалі життя йде у вашому краю.

Ваня мені пише вже правильно українською мовою, особливо на конвертах, також і Оксана.

Я Оксану хочу якось пристроїти на літні курси українських учителів. Про Мишу ще не знаю, чи він змінив свій погляд на «сепаратистів», чи ні.

Поки прощай. Пиши.

Кузнечна, 107, 19.

А найкраще Київ, В. Володимирська, 42, редакція «Нової ради» — мені.

Пиши на куверті не Тичиніну, а Тичині. Так мені пише уже і Ваня, і Оксана.

6. ДО В. М. ЕЛЛАНСЬКОЇ

1918 р.

Ш[ановна] т[оваришко]!

Користуюся нагодою передати Вашій мамі півтораєста карбованців, яких Василь залишив мені для цього. Передайте мамі, щоб не турбувалась: усе гаразд. Незабаром Василь буде в Києві.

Бувайте здорові.

Ваш Павло

7. ДО Л. П. ПАПРУК

Літо 1920 р.

[Панн]о Лідо!

Ще тільки п'ять день живу на дачі, а мені здається, що я цілий місяць тут прожив. Стільки сонця, що не знаєш, коли і як його використовувати. Звичайно вранці ходимо купатись, після сніданку на пляж, по обіді теж (а дехто й до сна), а ввечері в село по молоко та яблука мандруємо. Між нами й селянами щось упало, чого зразу не піднімеш, хоч би й хотів. То їм оці пани заважають рибу ловити, то ці дачники нічого не роблять і т. д. Самі селяни спекулюють, як звичайно. Хто з доброї волі, а хто з нужди. Учора, лежачи на піску, чув, як на дубку (н[а Київ]в з дровами) батько наказував сину поливати водою дрова, бо поки до Києва припливуть, так і дрова од сонця у вазі впадуть. А мені, признатись, завше чогось робиться совісно, коли з барок дивляться селяне на наш пляж. Неначе ми що вкрали чи не заслужили свого відпочинку. Я так собі попалив спину й плечі, що вже й спати не можу. На бік ляжу — боляче, на спину — ще гірше. Почуваю себе дуже добре. Жалкую, що відпуск мені усього на півмісяця, а не на місяць.

Як Ви живете й мама? Не перевтомлюйтесь, панно Лідо. Чи нема мені яких листів або звісток із Пісок? Я весь час турбуюсь за Женю.

Чув, що в Д[ніпро]с[оюзі] буде нова норма в 9000. Тож, може, частиною заплатити Глафіра Миколаївна з моєї плат-

ні, а частину якби Ви дали з тієї суми, що «Друкарь» Вам передасть. Додому передавайте тільки через певних людей, через солдатів краще утриматись і не передавати нічого. Мені, Досюка, передайте хунт мила простого, не більше (через музей). Також трохи конвертів. Усього доброго. Води сирої не вживайте.

Ваш *Павл[о]*

Досюка! Я сьогодні дуже-дуже рано встав. Пішов на Дніпро. Ще місяць світив, власне огризочок місяця. Поки хтось підкладав на небі огню, роздмухував його та розкидав на воду, я довго ходив по холодному піску, згадував своїх усіх, Вас.

Вибачте, Досюка, темно, кінчаю листа. Вітайте маму.

Ваш *Пав[ло]*

8. ДО Л. П. ПАПАРУК

8 серпня 1920 р.

8.VIII 20

<...> Не можете собі уявити, як тут добре. Тихо, спокійно. По Дніпру тільки плот іноді просунеться або дуб під парусом — і знову тиша. Пароплав тільки в святний день можна забачити. А то нікого й нічого — самі рибалки та дачники. От ще хіба дзвін десь з-поміж двох гір вирветься й пропливе над водою тенором. А іноді бомба розірветься на воді — це рибу глушать, а потім скоріш-скоріш гребуть кругом та на <...>, щоб не втікала.

На дачах їсти поки що є всього доволі. У великий таз скликають дачників. Споживають під напиналом на повітрі.

Нічого, будь ласка, мені не передавайте з їстівного, аж поки не напишу. Хліб тут гарний дають.

Сьогодні ходили окскурсією оглядати монастир, пили з дзвінкової криниці (дивіться «Кобзар»: Чернець).

А вчора під одкритим небом лекцію слухали. Тільки ж я втомився та й заснув на траві. Бувайте веселі-здорові. Не пийте сирої води.

Ваш *Павлен*

Вітайте маму.

9. ДО Г. К. ГОЛОСКЕВИЧА

1920 р.

В[исоко]п[оважаний] Григоріє Костянтиновичу!

Невже «балет» пишеться через Е? Адже ж ми пишемо й вимовляємо «Лермонтов», а не «Лермонтов». Дивуюсь тільки через те, що я іменно хочу Є залишити. Отже — на Вашу волю.

Ст. 28. ...«А мати лежить посеред улиці з...» і т. д. Оце з чи не краще перенести у слідуючий рядочок, себто до «півхунтом» і т. д.

Всього доброго!

Ваш П. Т.

10. ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТІ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА

17 лютого 1921 р.

До відома Всеукраїнського комітету
по вшануванню пам'яті
Миколи Дмитровича Леонтовича

Загальні збори Українського хору при Бібліотеці імені Т. Шевченка (Пролетарська, 107) 15/II постановили прийняти назву: «Хор імені М. Д. Леонтовича». Хор готується до вечора, присвяченого пам'яті небіжчика.

Голова хорової ради
Секретар

Л. Папарук
П. Тичина

17.II 21 р.

11. ДО РАДИ БІБЛІОТЕКАРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

15 вересня 1921 р.

До ради бібліотекарів
Національної бібліотеки
Тичини Павла Григоровича

Прохання

Прохаю залічити мене на посаду бібліотекаря.

В 1913 році я завідував редакцією журналу «Світло». З 1914—1916 працював у Чернігівському статистичному

бюро. Року 1919-го був на чолі української секції Редвидату, остання посада завідування музеєм Губсоюзу (2 роки).

Рекомендувати мене можуть Ю. О. Іванов-Меженко, С. О. Єфремов.

Павло Тичина

15/IX 21 р.

Адреса: Пролетарська, 107, 19

12. ДО ПРЕЗИДІЇ КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТІ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА

22 листопада 1921 р.

До президії Комітету пам'яті
Миколи Леонтовича

Заява

Зважаючи на те, що капела-студія імені Миколи Леонтовича, готуючись до великого свого концерту, не має коштів на отоплення та освітлення помешкання для співанок, колегія капели-студії імені Леонтовича звертається до Комітету з проханням поклопотатись перед Наросвітою про дозвіл на концерт, тим більше, що цей концерт матиме особливе значіння ще й для самих співаків студії як провірка своїх сил і як концерт показний. Концерт відбудеться в помешканні по Кузнечній, 107, п. 5. Програм до цього прикладається.

За колегію *П. Тичина*

Київ. 22/XI 21 р.

13. ДО В. Л. ПОЛІЩУКА

23 січня 1922 р.

У відповідь на Вашу пропозицію стати на чолі Київської філії Всеукраїнської федерації пролетарських письменників даю свою згоду провадити організаторську роботу до скликання загальних зборів.

Павло Тичина

23/I 22 р. Київ

14. ДО М. К. ЗЕРОВА

Квітень 1922 р.

Дорогий Миколо Костевичу!

Музичне товариство імені Миколи Леонтовича має звернутись до Вас з проською: взяти участь у вечорі, присвяченим моїм писанням. Я з свого боку теж би дуже просив Вас: як маєте змогу — приїздіть, проберіть мене перед публікою за мій дилетантизм у музиці. А найголовніше, чого я Вас хочу бачити,— свіжина у мене завелась.

Всього доброго, Ваш *Павло Тичина*

15. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО

1922 р.

Ш[ановна] Наталю Данилівно!

Не одмовте дати зайвий відбиток, коли він єсть, або ж коректи поезій Ю. Полетики «*Fulmina Dei*» (XII кн. ЛНВ). Я хочу передати його поетові на гравітацію.

З поважанням до Вас
П. Тичина

16. ДО Л. П. ПАПАРУК

1923 р.

Дорогая Лідусю!

Обіцяв я Вам детально писати про себе, про своє життя — та й не можу. Четвертий день як я злегенька захворів: горло болить. Лічусь тим, що весь час примушую себе бути на ногах. Потроху проходить, хоч ці дві ночі жар був. Іздив я, Лідусь, у Полтаву. Читав поезії у Сельбудинку. Зустріли так, як Ви знаєте вже, як мене зустрічають. До перерви був я у публіці — молодняк! село! Стомлене стоїть, голодне, а слухом ловить <...> (про «Плуг», про зачитані твори). Як мені Полтава подобалась, коли б Ви знали! Всього я в ній був добу, а враження велике. Чиста порівнюючи. Лінія будинків. Скрізь тополі, палісадники — аж смішно. Таким благополучієм пахне, що аж смішно. Був у двох музеях — у б[увшому] земстві і в Музеї українського мистецтва. В голові од них калагур, а все-таки дещо зосталось із того, що побачив. І в музеї теж зустріли незвичайно. В чім воно річ,

Лідусю? Ну, про мене | годі: як Ви поживаєте? Чи здорові всі у хаті? Як там студія, літ[ературний] гурток? На Рильського у нас погляд міняється, себто не у мене, а в лютих харківчач. Тодосю, Косинці й Підмогильному я оце вчора написав: можу сказати, якщо вони не будуть упинатися, — обов'язково зліквідуем їх мовчання і друкуватимемо їх у «Червоному шляху».

Пишіть же, Лідусь, що Ви там і як... Книзок мені (як прийдеться) передавайте небагато, потроху. Я вже мовчу, а воно таки не зовсім підходяще мені в конторі, де я живу. Ну та добре. А Ви мене весь час лаєте?

Ну що ж, Лідо, як не пишеться нічого. Певно, вже виписавсь. Пришліть мені свого віршика, я знаю, Ви там десь шкрябаете потроху. Вітайте всіх моїх знайомих, вітайте маму. Вашу лапку сюди! Ваше ушко

Пушки

17. ДО В. О. МИСИКА

4 квітня 1923 р.

Дорогий товаришу!

Я давно вже знаю Вас по Ваших писаннях. Аркадій читав мені. Читав я й сам. Душа мені подобається, а темперамент не завжди. Мені здається, степовий Пан мусить реагувати на події. Він повинен бути більш здраматизований, ніж гамсунівський благословенний. Нема напруженості. Колізії нема. Взагалі Ваш талант потребує більшого простору, простору не тільки степового. В протилежному разі утворюється один тон, який до кінця витримати не можна. Філянський. Рильський.

Коли б Вам удалося як-небудь до центру перебраться! Може б, Аркадій посаду де знайшов.

Пробачте, що з критики почав знайомство. Ви ж знаєте: критикувати найлегше.

Спробуйте свої сили на більших речах. На композицію зверніть увагу. За тему візьміть свій же таки степ. Пана. Соковитості і барв — вистачить.

Всього доброго.

Ваш Павло Тичина

18. ДО В. О. МИСИКА

2 липня 1923 р.

Дорогий товаришу!

Пишу Вам з Харкова, куди я переїхав випадково. Одержав всі я Ваші листи ще в Києві. Усе збирався відповісти, та так і не відповів, бо ці два місяці прийшлося їздити з кінця в кінець по незвичайній для мене справі. Тепер будімо оговтуюсь у Харкові,— та Харків брудний і люде надто вже пшенишні. Нікому ту пшеницю оброблять, хоч тут і центр! Може б, Ви приїхали до нас назавжди — працювати? Як не в «Червоному шляху», то, може, в «Книгоспілці» чи ще де, а місце буде. Напишіть, чи згодні б Ви були до Харкова. Тут є і ВІНО, і робфак. Всього доброго!

Ваш *Павло Тичина*

Привозьте поезії. Чи одержали Ви журнал?

19. ДО М. Є. ІВЧЕНКА

Липень 1923 р.

Дорогий товаришу!

Я непевен, чи застане мій лист Вас у Лубнах,— тому пишу коротко. «Горіли стени» пійдуть, безперечно. Пустимо їх у слідуючу книжку, яка вийде десь в двадцятих числах серпня. Всього доброго! Вітайте дружину. Адресу нову не забудьте подати.

Ваш *Павло Тичина*

20. ДО С. В. ВАСИЛЬЧЕНКА

25 жовтня 1923 р.

Високошановний Степане Васильовичу!

Редакція журналу «Червоний шлях» прохає Вас прислати свої твори. Книга шоста виходить сьогодні, цими днями укладатимемо книгу сьому журналу. Прохання — не відмовити.

В [ідповідальний] секр[етар] *П. Тичина*

25 жовтня 1923 р.

21. ДФ Л. П. ПАПАРУК

7 листопада 1923 р.

7.XI 23. Харків

Пушиночко наша, Пушка! Зараз ніч. Перестало густо і туркотіти радіо наді мною, пішли співробітники газети додому — і я тепер сам. Можу сидіти собі скільки завгодно над книжками, можу думати, не затикаючи пальцями слуху, бо навкруг — тиша-тиша... Гавкає собака у дворі. Іноді візник якийсь процокає і щезне — (в дворі це одіб'ється об стіну друкарні, а звідтіля до мене у вікно), — та й знову тиша. Так мені добре, що хоч якась собі квартира, нехай вогка, нехай новічна, а все ж таки є: годинку вранці, годину перед сном — та так і працюю. Книги свої київські, Пушиночко, я вже розгортаю. Читаю їх, Пушуні, по давній своїй звичці: сім книжок разом, але — уважно, читаю й передумую, бо не в многознанії, казав Скворода, а в многожвапії. Так того знанія й жвапії у мене мало, що сором зватися поетом. Ви думаєте, чого я другий рік пошуся з «Прометеем» і не оформлюю його чорнилком? Не хочеться пускати його абияк. Іще б, мені здається, десь покоштувати мені механіки, анатомію і всі науки про людину осягнути і філософії теорії звести в один мізинчик — отоді так! тоді не страшно. Тут мене багато хто не любить, з молоді, як і в Києві. Чорт його зна, якби ж мені змога, я б почав учитись наново! У мене давно вже серйозність стукається в мозок, а серце ще часом доводить, що перші три книги — то теж таки твої (мої). Отого ж я й надержую з книгою цією, що ще її в цілому немає. Іноді з жахом констатую, що вона такісінька ж вийде, як і три перших. Ну тоді я не винний: бажання в мене інше. Ой із цих рядків сміятись можна здорово: та воно й правда, я смішно думаю й смішно його висловлюю. Пушиночка не засміється, — знаю. Розкажу Вам про щось інше. Днів зо три тому читав я уночі Квітку-Оснoв'яненка. Читав «Марусю». Та так дочитавсь, що не помітив, як і шість годин ранку прийшло. Гашу електрику, лягаю, а самому страшно. У вікні ще не світає, а весь похорон, труна і голосіння — як тут у мене в хаті. Йй-бо, злякавсь. За Вас почав тривожитись. Аж поки не розсвіло — я все думав. Так сильно писати! І так просто! Мені здається, що сцена смерті Марусі нічим не слабша від смерті Ніколая у Л. Толстого. Квітка-Оснoв'яненко — величезний талант. Пришліть з моєї полиці третій том його творів. Пам'ятайте, Мідо, Ви прохали мене писати про себе, через те я тільки про себе. Я вже Вам писав, здається, що я історію Слобожанщини вивчаю. Цими днями мені пощастило знайти багато книг щодо історії, населення, природи, заснування університету — тощо. Хочу пійти ще по музеях та в Покровський

монастир (про нього вийшла оце книжка Таранушенка, я її дістав). Словом, у Слобожанщині не буду я сліпий. А край цікавий. Степ, чорти б його не взяли! Пригадую, як я в Святошині торік серед тієї краси лісової мало не вмер од тісноти, усе тікав у жито, в поле, та й там воно не те. Правда, Святошин це вже з підтяжками поверх жилета, а так як би сказати Волинь, то, певно б, полюбив її і я, грішний, хоч там і не степи. Однобоким бути не може. Тепер про Харків трохи. Він мені починає подобатись. Коло ВУЦВКА площа, або як іти з Московської до центру — дзвіниця собору, Ви знаєте, уже мене привчає до порядку, немов посеред вулиці міліціонер. Так тобі поглядає навкруги, що ну. А ввечері, Ліда, на дзвіниці (вона чи не вища од Лаври) на всі чотири сторони годинник світом м'яко світить, світить і, голівне, мовчить. Ні дзвону, ні перéгри — мовчить. А дзвіниця, я ж кажу, висока, а Харків на 'дне око темний, особливо під самим собором — зовсім невидючий. Там, на східцях дзвіниці (внизу), кожного разу як я проходжу мимо, пізно увечері, чую розмову недужу, іноді немовби сміх, та ні — то павпери й харківські старці ночівлю собі облюбували, бо треба жить. Те ж і під портиком старого університету. І то й зараз, у холода й негоду. Характерно, що молоді (зовсім початкуючі) поети дуже боляче відмічають це явище на фоні непу, очевидно, багато хто зі мною разом оце бачити бачить та виправдання цьому ще не знайшли. Та й не треба шукать оправдання, бо це буде: заспокоїти душу. Харків багато красивих од природи місцевостей має, тільки ніхто ж тут не дбає за них. Був я вчора на відкритті 1-го укр[аїнського] держ[авного] театру. Поки сходилась публіка, я ходив над річкою. Така краса, береги, будинки і там далеко десь мости — і все це пропадає. Нікому і в голову не прийде освітити це місце, узять у камінь береги, зробить дорогу. Це ж не для розваги тільки та краси, а й зиск від цього мало б місто. Я Вам розказую про Харків, а Ви його і в очі ніколи не бачили. Ну то я далі, про театр. Труп Гната Юри (товариш Курбаса по «Молодому театру»). Ставили Толлера «Буген Нещасний». Децо було цікавого у постановці. Тільки геометрії дуже мало. Маса нічим не відрізнялась від маси в якому-небудь «Вію». Думали пустити віжки до природності, а воно вийшло неприродно, бо театр вимагає умовності. Сили в театрі є, і безперечно Юра своє тут зробить.

22. ДО В. Я. БРЮСОВА

12 грудня 1923 р.

Привітствую русского поета.

Павло Тьчина

23. ДО Л. П. ПАПАРУК

25 грудня 1923 р.

25.XII 23

Дорогий мій любий Племінничку!

Не сердьтесь, що зразу не написав: то було ніколи, то грошей не було, то ще щось. Ви знаєте: охоти нема писати, як холодно. А в мене щодо цього, то все по-старому, по-давньому. Багато я вже кому про це казав — і все ж не краще: здається, труби попсовані. Сплю я тепер у редакції, переполну туди звечора своє лахміття, моцуюся коло батареї під вікном і уявляю, що я в Криму. Біля другої батареї спить хлопець — син уборщиці. Словом — звикаю. Ото найгірший час — від обід до 10—11 год[ини] вечора, себто до тої пори, коли вже починають розходитись співробітники. Цей шматок дня сиджу я в галошах, у пальто, а двері розчиняю, щоб дух теплий находив з коридору. А воно там такий дух находить, що потім і не рад: накурений, надиханий і ще якийсь, бо проти моїх дверей якраз уборна і її уборщиця умисне щогодини розчиняє (попсоване промивання)...

Дорогий Племінничку, все добре, і вірші пишуться, і бадьорість мене не покидає, та тільки іноді поколює у грудях і в лопатках, треба щось придумати. Отак я в безплатній квартирі «кусочок хліба собі роботаю». Дорогий Племінничку, як Вам тепер живеться? Чи купили що собі за оті гроші? Жені й Проні я вже написав — чи писали вони що до Вас? Послав я Вам, Лідусю, книжку восьму журналу: там є Рильський. Передайте йому від мене вітання. Лідо маленька, просьбу до Вас велику маю. Передайте мені через кого-небудь іще корзин зо дві моєї бібліотеки — не можу без них! Крім того, прочитайте оці віршики, що посилаю, і розкритикуйте їх. Жду від вас скорого листа. Вітайте маму. Вашу умнючку головку розгладжую й цілую.

Ваш П.

Напишіть що-небудь про дітей, про тих, що у Вас книжки беруть. Як Вам партійна дискусія? Як з Вашим ученням?

24. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

1923 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Даруйте мені за мою довгу мовчанку. Були справи, по яких прийшлося роз'їздити. Тепер немовби осівся, тільки дух не осідається і все кудись ще хоче.

В останніх листах щось я Вам писав про себе, про якісь прокляття і благословення. Не звертайте, будь ласка, уваги на мої листи. Тепер я бачу, який я недисциплінований, як звик ставити своє спочатку, а потім чужих.

Харків на мене вражіння не робить. Вузькі вулички, вузька й психологія. Проте я задоволений, що переїхав: я в Києві одстав немилосердно.

Михайле Михайловичу! Наталя Даниловна пише, що Ви переїздите до Києва. Може б, Ви до Харкова хотіли? Тут є посади підходящі.

Передаю Вам п'яте число «Шляхів мистецтва», якого ще в продажу ніде нема.

Всього доброго!

Ваш Павло Тичина

25. ДО Л. П. ПАПАРУК

1923 р.

Лідин Зайчик!
Скучив за Вами!

Та тільки зараз приїхать не вдасться, бо в нас у редакції всі у відпуску. Думаю вирватись тижнів через два-три. Зайки ушки, спакуйте мені мої речі (деякі з бібліотеки і з одежі, зимні теж) і хай стоїть так. А потім умовитесь з Вірою Олексіївною і перевезете все це в її вагон, а вона вже мені привезе. Віра Олексіївна з Києва гадає їхати через півтора тижня чи через два.

Одержав од Жєні нові листи: захоплений роботою. Я йому на власний кошт передплатив майже всі українські часописи. Пише: ні в чому посилають у школу Льоню й Олю. Не держіть Ви сукна для мене, а дайте Жєні — малим на пальто.

У Харкові я ще й досі не влаштований: кімнат нема. Читаю небагато. Через це саме. Через кімнату. Одно єдине — це симфонія. Я на її все літо ходив. Малько залишив вражіння, хоч іноді хотілось замість нього вийти і по-своєму провести річ. Та ба! — освіти музичної нема... Іноді мандрую на око-

лиці — вивчаю Харків. І все-таки в нас краще, хоч ця думка й реакційна. Звичка. Ну, ушки Зайки. Цілую Вас. <...> Вітайте маму.

Ваш Пав[ло]

26. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець 1923 р.

Сопутник моєї слави, Лідо хороша!

Пасамперед я вже очунав, ходжу тепер в шинелі й шапці на посаду, бо в нас тут холода...

Спасибі Вам за Ваш листочок — він стільки мені приніс утіхи! Як же Ви, Лідо! Купили собі ковдру на зиму, галоші? Я турбуюся за Вас і за Жепю, Сашу та Проню. Як тільки одержу — пересиляю.

Вам книжечку «Шляху» передаю. Не сердьтесь, що мало написав. Вітання всім.

Ваш Ваший Вашая Пушка

27. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО

3 лютого 1924 р.

Вельмишановна Наталю Данилівно!

Пробачте, що довго не відповідав. Справи з виданням «Мандрівниці» я порушив зразу ж, як дістав Вашого листа. Т[овариш] Хвильовий, певно, вже Вам написав про те, що «Ч[ервоний] ш[лях]», не ждучи вирішення справи з «Мандрівницею», погодився дати Вам авансу до п'яти червінців за ті твори, які Ви нам надішлете. Отже, з «Мандрівницею» ще будемо в'ясняти. Річ в тому, що Коряка ніяк не можна було піймати ці дні: то він на з'їздах, то на лекціях. А це вже вчора з ним зустрівся; обіцяє взяти з Всевидату примірник Вашої повісті й передати нам, але непевен, чи дадуть йому. Т[овариш] Коряк прохає на всякий випадок прислати йому візит[ну] картку чи листа — з дорученням: узяти з Держвидату Вашу повість.

Сумно мені, що Вам живеться так! Ми могли б ув один місяць видати Вашу книгу й цим Вас підтримати, — та, по секрету кажучи, у «Ч[ервоного] ш[ляху]» нема грошей, субсидії державної краще й не ждуть, співробітникам гонорару не платять... Прошу Вас не гніватись на мене: живу так, що трудно порядок дати моїй кореспонденції. Вітайте М[ихай-

ла] М[ихайловича], я йому напишу. Нат[алю] Мих[айлів-
ну] і Інну — теж. Вашому Ладику написав я казку, треба
переписати ще. З пошаною до Вас

Павло Тичина

Просьби

Від т. М. Плевако: прислати 1) біографію, 2) бібліографію
(докладно де і що друковано і що про їх друковано), 3) тво-
ри, що їх слід і можна вмістити в III т. хрестоматії (друко-
вані і недруковані). Від т. Коряка: прислати коротку авто-
біографію і твори, невеликі. Т[овариш] Коряк каже: краще
було б, якби прислати якісь уривки з «Мандрівниці» (не-
величкі), але щоб уривки були самі по собі закінчені.

Все це на мою адресу присилайте.

Вас вітаємо — усі.

28. ДО В. О. МИСИКА

16 лютого 1924 р.

Дорогий товаришу!

Перед Вами я у великому боргу, що не писав до Вас і не
обзивався. Чи Ви повірите — такий для мене увесь цей час
гарячий був (зі мною самим, з сім'єю мого брата, з моїми
поїздками на Київ), що я ніяк не міг сісти й відповісти
Вам, як би того хотілось, — себто не в двох словах і не в трьох.
Але бачу, що й зараз мені прийдеться писати коротко (ре-
дакційна переписка часу багато однімає, а її в мене дуже
таки є). Отже, раніше справа стояла так. Я подав од Вас
заяву в Залізничне управління тут-таки в Харкові. Уже Ви
були нібито зараховані до якоїсь канцелярії, як раптом та
особа, через яку я все це робив, десь зникла з Харкова і, як
мені переказали, пішла на пониження. Так воно й зосталось.
Тепер справа ця ніяк не виглядає, але я балакав про Вас
з Блакитним, Блакитний зміг би прийняти Вас репортьором
чи перекладачем газети «Вісті», але йому треба, щоб він
Вас побачив. Отже, як є змога, приїдьте на кілька днів до
Харкова. Зупинитись зможете в будинку «Вістей» (правда,
нема там ні ліжок, нічого) або ж якийсь час і в мене, хоч
у мене в самого помешкання казенне. Не знаю, що Ви по-
думаєте на це, але кращого чогось, їй-право, зараз нічого
не прирозумію: свої тут без роботи. Моя адреса: ул. К. Ліб-
кнехта, 11, «Селянська правда», я там живу.

Чи Ви дістали дві книжки «Червоного шляху»? Ми Вам
послали, ч[исло] 8 й 9, де є Ваші поезії. Скажу, щоб гонорар

прислали. Писав до мене кілька разів Аркадій Васильович, за Вас турбується дуже. Прошу Вас не сердитись на мене за те, що не писав. Не лінь тому причина. Ну, всього доброго! Напишіть!

Ага, ще от що: пришліть мені неодмінно отакі про себе матеріали: 1) автобіографію, 2) бібліографію (де друкувались твори Ваші й що про них писали), 3) свіжі недруковані твори. Це мені потрібно для хрестоматії української літератури, що складає М. Плевако.

Ваш Павло Тичина

29. ДО М. Ф. ЧЕРНЯВСЬКОГО

1 березня 1924 р.

Дорогий Миколо Федоровичу!

Була у мене перетряска, виїздив я із Харкова аж тричі і на Ваші листи ніяк я відповісти не міг. Власне, відповідь доручив другим товаришам, як і всю організацію виступу — та товариші, видно, не менш мого захоплені були життєвським. Пробачте, дорогий Миколо Федоровичу. Мені так ніяково перед Вами!..

Живу я вже не там, де жив, а так, поки перегородки ставлять, — скрізь потроху, а без місця. Ви ж сами знаєте, не то листів — думок не позбираєш. Як же Ви, — чи дуже сердитесь на мене?

Крім цієї неприємності Ви дістали вже, певно, й другу. Послали ми Вам Вашого «Махрового» назад. Так жорстоко це згучить, а нічого не вдієш, бо не ми винні і не автор. Подумайте! — уже було в наборі — і звідти цапнули. Прочитав я оце в «Русском современнике» вірші В. Пяста: здравствуй, мовляв, Август (це він до місяця Августа), ты мой король, а я твой верноподданный. І уявіть собі, отакий непотреб друкують, пропускають. Не те мені досадно, що друкують, а те, що Хахлія завжди в чорному тілі содержитьься, чому ж би тут і не бути цензурі дурній. Я б не писав цього — так коли б це один тільки приклад з Вами! Скажу тільки, що у нас у портфелі не то що запасу, а нічогосінько нема, щоб друкувати; бо ніхто не присилає; бо всі вже прислали. Отакі штуки.

Хочу послати Вам, Миколо Федоровичу, мою останню книгу, як вона Вам покажеться. Пишіть і не забувайте. Вітання Вашим!

Ваш П. Тичина

30. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО

1924 р.

Вельмишановна Наталю Даниловно!

Ваш лист останній дуже сумний. Ми почуваєм: треба,— а тут якраз в редакції перетурбації. Зливаємося з іншими видавництвами, що буде на краще. Але до того менту, поки зіллємось,— якісь операції грошові (про великі кажу), видання, друк і т. і. неможливі технічно. Отже, придумати могли одне тільки: дати розпорядження Ю[рієві] Олексійовичу про п'ять червінців, а далі видно буде. З повістю Вашою теж тоді вирішиться. Це «тоді» повинно настати дуже скоро, а втім, не ручуся. Повісті Вашої т. Коряк не дістав. Отже, в нас єдиний примірник. «Вітри» уже друкуються в «Ч[ервоному] ш[ляху]», кн. 3. За висилку «Вістей» я ще раз нагадаю.— Ви не сердьтесь, що забуваємо.

Був і в нас Пильняк. Його виступ мене не задовольнив. Цими днями виходить альманах «Гарту» й «Гартоплугу» — пришломо Ладику, бо в ньому казка.

Вітайте Наталю Михайловну. Еге! Вона вже мені ніколи не напише! А Інна поправляється?

Ваш П. Тичина

31. ДО Л. П. ПАПАРУК

1924 р.

Любая Лідуся!

Всі Ваші листочки я дістав. Так приємно було прочитати, що Проню Ви бачили. Я їм рідко пишу, рідко балую. Жду я зараз Женю в Харків — на з'їзд «Плугу», та чи ж приїде? Пишіть мені, чим понеділок Ваш скінчився. Як Ваші матеріальні і всякі обставини. Григорію Гуровичу передасте антологію, собі теж одну присвоїте. Працюю потроху, да не зовсім: очі од проклятого балкона, що в мене над вікном, очі сплянуть. Всього доброго! Маму вітайте, студію й Вас [иля] Кириловича.

Ваш П.

Книжки передайте.

Вересень 1924 р.

Дорогий Миколо Костевичу!

Дуже винен перед Вами. Два місяці (чи, може, й більше), як я дістав од Вас листа. Лист той для мене був радісний, але не несподіваний. Я знав, що Ви напишете. Писав я сам до Вас у січні щось аж два листи — та всі подер, отак воно й зосталось. Тепер же — кожен день я думаю: повинен написати! — та праця чортова, та біганина — ніяк писати не дає. Отак воно й зосталось.

Усі прохання Ваші — в статті Загула — тоді ж вволив я зразу. Перечитав статтю. Стаття Загула запанична. Йї сама ще зайвий раз доводить, що лірики (в статтях) не перевелися ще.

Жаль мені Дмитра, та що робити? Перевезти його сюди — він не захоче, а в Києві посаду — хтось другий не захоче. Останні його поезії мені подобаються дуже. Жаль мені, що без роботи.

Ну, як же там «Камена»? Як друга книжка Павла Петровича? Рильський до мене пише. Такий хороший чоловік — їй-бо.

Миколо Костевичу, оте, що Ви писали за деяких киян, — тепер я пересвідчився, — цілком вірно. І що вони тільки про мене не видумували! Та ну їх... Я хочу все-таки зостатися Тичиною. Миколо Костевичу, пишіть до мене, як буде час. Ваше «Н[ове] у [країнське] письменство» читав. Не це, не це, — я жду «Камени!» Свою я книгу здавати мушу в друк. Бо вже ж бо на порі давно. Та й надоїла хтозна-як! Знаю, що принесе мені... Ну, та нехай. Згучить у мене друге, — та що ж, публіка ждати не привикла. Ось подаю Вам зміст своєї книги. Подивитесь. А може, щось і скажете. Присилайте свіжину. Жду. Вітайте всю братву.

Ваш Павло Тичина

Вітер з України (назва книги).

Плач Ярославни.

Надходить літо.

Приїхало до матері да три сини.

Ходить Фауст по Європі.

Голод.

Відповідь землякам. (Немов той Дант у пеклі стою).

За всіх скажу, за всіх переболію.

Великим брехунам.

Перед пам'ятником Пушкіну в Одесі.

Осінь така мила.

На хуторі. (Дівчинка на призьбі ціпу-ціпу-ціпу!..).

Ми кажемо: сходить сонце (дитяче).

Весна. (З Баратинського).

Уривок із симфонії «Сковорода» (той, що в «Слові»).

Хмари кругом облягли (гекзаметр).

Повстанці (гекзаметр).

Клеон і Діодот (гекзаметр).

Уривки з щоденника

I Ой хмари, хмари з німецької землі.

II «Дніпро-бандит»! (Денікінщина).

III Золотопілля на горі.

Живем комуною

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

В космічному оркестрі

I Благосл [овенні].

II Я дух.

III В к [осмічному] орк [естрі].

IV На берег [ах] Вічності.

V Що наші зойки і крики.

VI Мов пущене ядро, а далі не знаю, чи пускати,
щось не хочеться.

Вулиця Кузнечна

I Іду вперед, там деь за мною захід

II Охляло сонце. На будинках
горить гарячий фіолет...

III Великдень. (Вертаюсь по Кузнечній).

IV Перше травня на великдень.

Харків

I

II

III

IV

V

«Ч [ервоний] ш [лях]», ч. 9.

Ненависті моєї сило,
любіві глибино,
як тяжко вас носить у серці,
як тяжко мені знов.

Фуга

«Сковороду» (я вже її докінчив) прийдеться в окрему книжку. Хоч справді... що вона кому дасть? Її не зрозуміють. Хоч би і всю.

33. ДО Л. П. ПАПАРУК

1924 р.

Дорогий Лідусь!

Нащо Ви звертаєте увагу на всякі пльотки? Нічого поганого чи високомірного з мого боку я не писав. Що я писав — я вже забув, ясно тільки те, що т. Рильський напевно більш правильно й щиро прийняв мою оцінку, аніж оті всі старокіяне. Вони ж мені ніяк забути Харкова не можуть! Бачте, по-їхньому, я повинен сидіти в Києві і перевидавати п'ятим виданням мою першу книгу. Ворогів у мене, можливо, й нема, а це зараз у літературі робиться те, що і в партії (парт-дискусія) — борються за владу. За що ж футуристам любити мене, коли в їх на мене свій погляд. Що ж до тих киян, що весь час хитрять, я про них і говорить не стану. Отаке-то. Заспокойтесь, так і жити не можна. Ви думаєте в Харкові інакше? — ненабагато. Тут те ж саме. Але я від них відібіюсь, не хитрощами, а своєю душею. Отаке-то. Заспокойтесь.

Дякую Вам за книжки й за булку. Передаю Вам теж дещо з мого боку. А крім цього дещо, я Вам, Лідусю, передаю (погасла електрика — кінчаю вранці) казочку, якої Ви ще не читали. Перевірте її на дітях і напишіть мені вражіння. Ваш лист по пошті я одержав. Хотів на нього посилати теж по пошті.

Приїхати, Ліда, я не можу. Як хочете Ви до Харкова — чого ж, проїдьтесь, подивіться, дуже буду радий Пушинку бачити. Поцілую Вам лапки й головку.

А щодо того, щоб дати на день-півдня мою хату Вашій завідуючій — незручно, Ліда, це ж редакція, і я сам тут у гостях. Ну всього доброго! Ваш Пав [ло].

Вітайте маму. Чи одержуєте «Вісті»? Лідусь, був я на радіостанції і на Маяковському — хай іншим разом.

34. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Березень 1924 р.

Дорогий Женья! Так хотілося побачитись з тобою в Києві! Гуляв я там довго. Хотілось побалакати і про тебе, про твій намір переміститись куди-небудь, і про Ваю, і про все.

Т [овари]шка Ліда догадувалася, що тебе вчителі замітити не схотіли. Чи не приїдеш ти сюди до Харкова числа 2, 3, 4 квітня? Тут якраз з'їзд «Плугу» буде, а в мене поживеш, побачиш Харкова іще раз. З Коцюром — не знаю, чи це серйозно, — а тільки що ж він тут буде робити, поки ти житимеш? А втім, хай їде, можна буде старому показати і з'їзд, і театри, і все такеє. Хата в мене вільна, хоч, правда, гола: спати придеться на чому попало. Приїжджай сам чи з товаришами.

З Ванею це дуже гірко, ну та що поробиш. Я його люблю не менш як і раніш, а все ж боротися проти попівства треба буде і навіть у своїм селі, бо там їх тепер два. Проня живе бідно. Ти за ті 20 крб. не турбуйся, нікому ти їх не винен. Жаль, що корову продали, це такий жаль!

Ну, пиши і приїжджай. Перед од'їздом побувай у Пісках: мене непокоїть назва ХЧ: боюсь, щоб ХЧ не загрузла без людей, а без людей на місці звідси багато не розкажеш. Може, фотографії ХЧ зробиш для мене? Мені це дуже цікаво. Ну всього доброго! Забери ж гостинці в Києві. Ваню теж присоглашай на Харків до мене.

Твій П.

35. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Березень 1924 р.

Дорогий Женя!

Посилаю тобі поправку Григорія Гуровича в його творі. Чи ти дістав мого листа, в якому я писав тобі про з'їзд плужанський? Хочу, щоб ти побував у Харкові. Хати в мене нема, та якось перебудем. Пиши, чи вислати тобі на дорогу. Вітання всім. Перед Ванею і всіма нашими страшенно ніяково, що не пишу. Хай не думають чогось: я про них щодня згадую.

Твій Павло

36. ДО М. Є. ІВЧЕНКА

28 березня 1924 р.

Дорогий Михайле Євдокимовичу!

«Повідь» у нас прийнято з умовою переробки. Малесенькі помітки Ви знайдете на обгортці рукопису (мої й Ялового), а так, крім того, я можу ще додати. Це третя п'єса в нас із

революційного часу: В. Чередниченкової, Б. Антоненка-Давидовича і третя Ваша, і всі вони майже однаково збудовані, однаково написані. Не хочеться повторювати в журналі одно і те ж. Якщо не образитесь за це, то візьміть її й змініть трохи, особливо останню дію — і нащо вона така благопоплучна?

Живіться мені потроху, роботи підбавляється, бо М. Хвилювий серйозно захворів, оце у Крим випроважаєм. Через те він і не пише Вам. Про Київ пишете — не знаю, чи зможу я коли приїхати. Гарний Київ, що й казати, а все-таки після кожного мого пробування там у мене осадок буває. Хай їм хрін тим київським атмосферам! Не полічіть за грубість. Вітання дружині.

Ваш П. Тичина

37. ДО Л. П. ПАПАРУК

Червень 1924 р.

Лідо, Лідусю,

що Ви, в самому делє, на мене нарікаєте, що я не присилаю Вам нічого! Адже ж читали Ви три віршики, які я передав ще в квітні? Після того, дорогий Лідусь, не пишеться мені, і взагалі я думаю ліквідувать поезію. Свою. Не вірите? Ну як не вірите, тоді я напишу ще одну поему, тоді іще одну поему й ще, а потім буде видно. Де ж би я писав і коли? Збільшеним темпом іду я з мовами. Німецька щодня, вірменська кілька раз на тиждень. Крім того, п'ю пиво в борг (у вірмена, конешно), двічі на тиждень хату замітаю, щодня (крім вівторка) обідаю — от Вам і дні усі в рошоті. Лідо, чом же Ви не написали мені про зміст моєї книги? Напишіть. Я «Харків» зовсім викидаю. Фальшивуватий, а потім... це ж так провінціальний поет писати може, а я... я ж таки в столиці живу. Ну й столиця! Спасибі, Лідо, за книжки. У мене ластівок під вікнами нема, зате музика щовечора грає (у дворі відкрили ресторан-сад) — ото вдохновеніє, якби Ви знали! Хоч я іноді не проти того, щоб Гріга шматок вловити, ловлю, а сам дивлюся на Бетховена, що на стіні: що він на це скаже? Бетховен, здається, вже недочуває (я горджусь: він теж жив у такій квартирі, як і я), Бетховен — сімнадцяту симфонію в голові укладає, що йому ті шматочки? Між іншим Бетховен, а з другого боку й Шопен, — охоче ([2 нрзб.] от що значить учоность!) дивляться на мої ночви, які я позичаю у кухні, від сез[он]-прання до сезон-білля, і ставлю у себе в кутку, наповнені водою (це вже як у гексаметрі). Купаюсь

коли тільки влізе: впопад і невпопад. Може, в липні виїду далеко. До Києва тільки на день, не більше, та й то не знаю коли. Вашу голівку!

Па[вло]

38. ДО Л. М. ІВЧЕНКО (КОВАЛЕНКО)

1924 р.

Вельмишановна товаришко!

Який же, власне, Вас сумнів гризе? Ваше оповідання має зміст, написано гарно, просто, потрібно. «Кульку» я дуже добре пам'ятаю, вона мені сподобалася зразу ж — от, думав я, хтось у Києві новий об'явився, а воно виходить — це Ви. Ну я б на місці Михайла Євдокимовича не помирився б. Справді. Гумор маєте, ясність мислення і почуття міри. Чого ж ще більше? В одному місці я засміявся, а в другому (де... а десь далеко хтось із Денікіним бився) контрастом вдарило, в глиб думки потягнуло. Ви ж сами знаєте, що воно у Вас добре виходить! Могорич із Вас, хоч би що дак могорич. М. Хвильовому ще не передавав: треба було в набір оддавати швидко. Оддав я його до цієї книжки, щоб Ви знали. Не протестуйте? Ага, щоб не забудь! В цій же книжці оповід[ання] М[ихайла] Євд[окимовича] йде. Як же життя всіх Вас? Думаю й я десь до моря на деякий час. Вітайте М[ихайла] Є[вдокимовича].

З пр[ивітом] Ваш П. Тич[ина]

39. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

1924 р.

Дорогий Женья!

Незручно мені перед тобою. Тільки сьогодні приїхав голова «Плугу» і зможе підписати те, про що писав ти. Боюся тільки, щоб не було пізно. Увесь час сиджу без грошей, буду повторювати першу книжку, бо виходу нема. Як же ти, як квартира, здоровля твоє і всіх ваших. Напиши хоч коротко. Може, відпуск узяв ти? Як розбагатію — напишу. Вітай усіх, і Піски, і Стару Басань.

Женья, подумай про здоровля!

Л[юблячий] т[ебе] твій Пав[ло]

Був у мене Серг[ій] Хайневський — перебирається у Вінницю.

4 червня 1924 р.

Միրելի և թանկագին
Միխայլո Միխայլովիչ՝ ու

Միք մտածէ, որ ես Ձեզ մոռացել եմ, ես ամեն օր շիշում եմ Ձեզ, բայց միայն ժամանակ չունիմ: Շատ աշխատանք ունեմ ամսագրի շուրջը: Դո՛ւք ինչպէս էք ապրում: Դուք ինձ գրեցիք գերմաներէն, իսկ ես գերմաներէն միայն վերջերս սկսեցի լուրջ պարապել: Լողան՞ում էք գետի մեջ թէ ոչ *:

Ну а далі вже пишу по-нашому. Цей початок я написав тоді, як ще не мав у руках Вашого листа. Приємно мене здивувало те, що Ви надумались з вірменською. Не знаю, чи видержите. Мова нелегка, мало музична. Література — є що почитати, особливо з народної поезії. Але генія у них поки що нема. Певно, через те, що гори, сусіди малоцікаві, різня, різня й торгівля. Неінтересні бувають вірмени! Та що я суджу! Я ж самого народу вірменського не бачив ще. А лавушники, — з-поміж них на дві третини не народ. Ось нехай колись поїду на Кавказ! <...> Ой хочеться ушир! Сидиш, углиб ростеш, а воно ще й не все. Поїдемо те умісті, їй-бо!

Пробачте, Михайле Михайловичу, я на Ваші шість листів таким коротким одним одгукуюсь. Поїдемо те умісті, то не треба буде й листів писати один одному. За кордон, можливо, виїду у липні. Микола с позволення сказати, чухається. Ну то його діло. Він зараз їде у Бердянськ. З родиною.

Фотографію? — ой треба знятись, бо нема в самого ні фотографії, ні дзеркала (розбив недавно), так я себе ніколи й не бачу. А жаль, може б, не так опускався, якби частіше дививсь на себе. Я винен перед Вами: «Кварталів» не прислав, «Былого» теж не прочитав (Микола читає багато, й коли він устигає). В одному з листів Ви пишете про «Харків». Ой «Харків» ...мені за нього стидно. Хіба це треба писати тепер? Мих[айле] Мих[айлови]чу, перекажіть, будь ласка, це ж уцусич **: թանկագին *** пишеться, а не թանգագին .
Всього доброго! Вітайте Нат[алю] Данил[івну]. Ваш П. Т.

Чекайте! а може, Агатангел Юхимович вірменської вміє?

* Милый і дорогий Михайле Михайловичу!

Не думайте, що я Вас забув, я кожного дня згадую Вас, але лише не маю часу. Багато в мене роботи, особливо над журналом. Як Ви живете? Ви мені написали німецькою, а я за німецьку тільки недавно серйозно взявся. Купаєтеся в річці чи ні? (вірм.) — Ред.

** Уцусич — спотворена форма від вірм. усусич — учитель.

*** Дорогий (вірм.) — Ред.

41. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

11 червня 1924 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Блакитний каже: якби була коротша, а то завізно дуже. Я кажу: як же відповісти?

Може, скоротять трохи, тоді можна буде.

Живу по-старому. Грошей нема. Ой! це злиття редакцій! Знаю: диктувалося воно економічними причинами, але ж... не подобається мені публіка. З першого ж дня бюрократизм. Це я про свою редакцію. Уже мені тут надоїло.

Був я у «Westen'i». «Восток» (4 кн.) цікавий дуже. Розбираю «Die Literatur», Моргенштерна перекладаю і Ленау. Останнього випадково, з учителем. (Харківська німецька бібліотека нових не має.) Ага! У книзі «Восток» аж дві рецензії на Кримського. Може б, Ви нам також дали на Кримського? Про це я з секретарем балакав.

Чи дістали Ви мого листа по-вірменському? Потроху вчуся, в крамничках практикуюсь у вірмен, а більше набір набираюсь. Грошей нема. А тому й точка. Бажаю Вам мати гроші.

Ваш П. Тичина

42. ДО Г. А. КОВАЛЕНКА

12 червня 1924 р.

Вельмишановний товаришу!

Рецензії передав я товаришеві, який цим відділом завідує. Мені так здається, що підуть вони в це число, яке вже в набір здаємо (6). Врешті, не забуду й справлюсь.

Про смерть М. Міхновського сказав я Гнату Мартиновичу, та краще було б не казати: неприємно, коли мертвих лають. Вітання Ваше передав.

З пош[аною] П. Тичина

43. ДО М. Ф. ЧЕРНЯВСЬКОГО

12 червня 1924 р.

Вельмишановний Миколо Федоровичу!

Так мені соромно перед Вами, що й не сказати! І досі нічого не написав! Послав я Вам книжки моїх товаришів, які цінують Вас дуже, книжки і ноти (у Вас хтось грає), а листа

і по сьогодні тільки дума в написати. А все через те, що часу нема. Чи дістали ж Ви хоч ці книжки?

Моє ім'я і М. Хвильового — усі Григоровичі. Микола Хвильовий цими днями їде на Азовське море, а я ще тут варюся. Вар — неймовірний! Невже і в вас дощів нема! Що ж то воно буде?

Ваші поезії всі я прочитав по кілька раз. Майже всі подобаються. (Кажу «майже», бо роду сатири не зовсім долюблюю.) Особливо ж подобалися мені «Дими нагірні». У них велика щирість і згущеність пройденого. «Старий ліс» пускаємо в 6 кн. журналу, до слідуючої книги треба взяти цілий цикл. Тим часом якби Ви дали згоду — можна було у Держвидаті маленьку збірочку подати. Там зараз завідують літерати-гартованці, гадаю, скоро видрукували б.

Б. Тиверець це не Сергій Олександрович, як Ви догадуєтесь, це Дм. Загул. Купив я оце Ваші книжки — ювілейне видання, та чогось «спогадів» і поезії в цих книгарнях нема, знайшов тільки оповідання. Миколо Федоровичу, пришліть мені Вашу картку або картку й усієї хати. В липні думка в Вашу сторону поїхати, якби вдалось, заїхав би до Вас. Крім бажання одпочинку — тягне мене побачити людей, Кавказьких гір і моря. Пишіть, як матимете час. Ця книжка, до Ваше «На березі морському», виходить завтра.

Вітайте Ваших!

Ваш Павло Тичина

44. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

4 липня 1924 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Пробачте, що знов з запізненням. З Блакитним я балакав: він охоче вмістить Вашу статтю — таке моє вражіння, — якби вона була коротша. Скоротити ж її мені не вдалося, хоч я це й хотів зробити, не вдалося, бо десь стаття Ваша далеко і її ще шукати треба, а Вам же швидко треба відповідь. Отже, перешлаю Вам листа самого Василя — як прикажете поступить?

Заяву Вашу до «Ч [ервоного] ш [ляху]» віддав тоді ж ізразу, очевидно, Ви вже маєте відповідь від контори. Щодо «портфеля». У портфелі лежить із Вашого два оповідання, — як дозволите, я дам Вам про них відповідь пізніше, бо хочу ще раз ті оповідання перечитати. Читав я їх, правда, й перед цим, але ж не уважно. За останнє слово не гнівайтесь, воно відноситься не до Вас тільки, а до всіх авторів. Енергії

багато, а праці ще більше, а я ж такий: місяць щось собі думаю, нічого не роблю, а потім зразу за два дні усе догнати хочу. «Былое» Ваше читаю.

Рецензії? — дайте нам на три книжки. А. Кримського рецензії: том перських поетів (III чи IV), на «Іст[орію] перськ[ого] письменства», на «Іст[орію] турецьк[ої] держ[ави] й письменства». Послали б ми їх Вам, та в нас цих книжок нема. Ну, всього Вам доброго! А я, по правді признатись, думав, що й Ви вірменської вчите! Ставка на б[увші] пригноблені народи — от що нам зараз треба. Захід воюємо, а Схід своїм порядком. Бо ми між Заходом і Сходом. Ну, бувайте!

Ваш П. Тичина

45. ДО В. О. МИСИКА

6 липня 1924 р.

Дорогий товаришу!

Такий біль згучить у Вашому останньому листі! Почуваю: частина вини за той Ваш біль лежить і на мені.

Ми не обзиваємось, — бо в нас усе як в казані. Дорогий товаришу, хотів я написати Вам зразу після Вашого листа, та — признаюсь по правді — можливий Ваш прихід чи приїзд до Харкова збив мене. Я серйозно ждав. Думав, що приїдете. А приїхати Вам треба. Бо тільки тут, на місці можна було б вияснити деякі справи з Вами — і щодо посади, і щодо всього. От зараз є така посада, що можна було б Вас туди. Але після того, як я восени перед Вами оскандалився з посадою (бо мене самого підвели), тепер я обережно ставлюсь щодо всяких обіцянок і т. і. і сам нікому не обіцяю. Отже, радив би Вам написати в Харків, Державне видавництво України — Ів[ану] Д[аниловичу] Дніпровському, я з ним про все це вже балакав. Т[овариш] Дніпровський дуже хотів би, так як і всі ми, витягти Вас із Н[ово]павлівки. Дніпровський розпитував мене про Вас. Отже, напишіть. Крім того, негайно ладняйте і шліть тому ж самому І. Дніпровському збірку своїх поезій. Хай видають і дають гроші. Ну бажаю всього-всього!

Ваш П. Тичина

46. ДО Л. П. ПАПАРУК

1924 р.

Дорогому Лідусику пишу листа. Лідочка — хороша і слава дівчинка. Вона любить віршики. Як же Лідочка поживає? Я дуже часто почуваю лице і руки Ваші і Ваш сміх і усміх Ваш і сум.

Лідуся, не сумуйте, Павлусь хоч би там що, дак Вас найбільш цінує.

Із редакції я вже вибрався. Корзини з книгами і збіжжя звалив у куток, а сам живу тим часом у Чумаківській комуні. Я та портфель. Одначе неопредельноністю места не журюся, а продовжую свої заняття мовами. Через місяць, кажуть, що таки поїду за кордон. Людї напишу. Тепер же Ви пишть мені. Пишть до мене, котенятко. Опишть мені оте, як у Вас у бібліотеці собачка голодна до Вас ходить, а Ви свого сніданку не їсте, а їй даєте. Ну, ніжний хлопчику, цілую Вас у лобик і очки. Ручкам і ніжкам привіт!

Ваш Пав [ло]

Цілуйте маму.

47. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

1924 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Ну що я зроблю: т. Осьмачка спішить на Київ, і я не можу нічого Вам написати. Дуже зворушений за Н. Тихонова, дякую. Передаю Вам картку. Вітайте Н[аталю] Д[анилівну] і всіх.

З т[овариським] пр[ивітом] Ваш П. Тичина

Не сердьтесь, що не пишу: то жив я в редакції, а то вже віде тепер не живу.

48. ДО Л. П. ПАПАРУК

1924 р.

Лідусю нехороша, чога ж Ви не пишете? Я послав Вам маленьку листівочку і знаю, що Ви сердитесь за це. Ну, коли ж великого, довгого листа ну просто ніколи писать. Оце перепланував собі життя: ходжу на посаду о 1-ій, о 2-ій (перед цим обідаю) і вже там сиджу аж до восьмої вечора.

Не зовсім нормально, ну іноді ловко буває. Листів! Рукописів! — не знаю, коли я їх перечитаю. Дома ще не зовсім улаштувавсь: столяра й слюсаря треба. Електрика несправна теж. Дві кімнати маю (одна маленька, така, як ваша прихожа), не знаю як зимою, кажуть, холодно в них.

Лідусю, я особливо ці дні за Вами сумував. Душа Ваша гарна і добра. І те, що Ви ніколи, як і Єсенін, звірів по голові не б'єте. Чи Ви там не ослабли? — і ноги, видно, мокрі, — бідна — славна тружениця наша...

...Зараз у «Ч[ервоному] шляху» від електрики жовто, а там надворі дак таки вже й синьо да й наосяще. І стіни крила ВУЦВКУ — такі як на картинах Куїнджі. Ну всього доброго! Цілую бідну — славну труженицю нашу.

Ваш Павлусь

Здоровля мамине як? Вітайте!

49. ДО Л. П. ПАПАРУК

Жовтень 1924 р.

Ліда, наша Лідусю!

Чи Ви живі-здорові? Ви тричі впідряд спились мені та так якось тривожно. Не застудились Ви часом? У Вас же й досі літні черевики! Глядіть, дівчуню.

Із новин: вийшла моя книга і я вже послав її Вам. Перший примірник. Іду, очевидячки, з 5-го листопада місяців на два, паспорт уже взяв.

Про хор-студію — збалакався з «Плугом». Треба, щоб президія студії знеслась у цій справі з Ц[ентральним] б[юро] київського «Плуга». Про це вже філію «Плуга» сповіщено. Буду писати в цій справі до Василя Кириловича.

Як же Вам живеться? Пишіть, Ліда, наша Лідусю! Поки всього доброго! Головушка Ви славная.

Пав[ло]

50. ДО Л. П. ПАПАРУК

Листопад 1924 р.

Дружбо — Лідусю!

Чи Ви дістали від мене «Червоний шлях», кн. 8-9? Чи Ви дістали «Червоні квіти» й читанку для Зіни? А ще я Вам передплатив єврейський журнал «Ді ройте велт», передплатив уже давно, пишіть, чи одержуєте? Що ж Ви ще, крім

сврейської, взяли? Читаєте, працюєте? Я тільки недавнечко зрозумів: на закордон не треба було б мені і згоджуватись. Ну зрозумійте: три як не чотири місяці пропало в мене як чортзна-що,— на якісь хождєня, біганину, дріб'язки, одмітки. І це називається командировка! Хочеться вже засісти та попрацювать.

Прочитав я «Соки землі» Кнута Гамсуна. Він і зараз «безподобний». Так наче він і не психолог, так наче він і не художник,— розказує, та й годі. Отам оте місце, як жінка Ісака пішла гуляти з другим (з кочки на кочку — це на болоті,— «а впереди еше много укромных мягких местечек») і коли вона бачить, коли вона почуває, що вона вже бабуся («старуха»), а не жінка,— я все за це Гамсуну простив, усі його хиби! А хиби є. Насамперед: міщанство взято, міщанством і скінчив. Я соки землі не так розумів. Ну, та й роман таки довгий, у другій частині тяжко читається. У нас зараз багато захоплюються сюжетизмом, орнаментикою оповідань та кінотехнікою прози. Усе це дуже цікаво й показательно для українських митців. Але (я був у всіх їх) чогось у них нема. Неповно беруть. Самі себе звужують. Забавляються.

Лідуюся, чи є у Вас на зиму черевики? А дрова як? Ну пишіть!

Ваш П. Ти [чина]

51. ДО М. Є. ІВЧЕНКА

1924 р.

М [ихайле] Є [вдокимовичу]!

Спішу Вам через Арк [адія] Любченка передати дві слові. Все щодо Ваших справ — виясню в понеділок 23-го і напишу. Зараз же тільки скажу про п'єсу. П'єса йде в цім числі. Коректу вишлемо. Вітайте письменницю Л. Коваленкову.

Ваш П. Т.

52. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

1 листопада 1924 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Ви, як завше,— захоплюєтесь, тремтите, молодіте! Ви, як завше,— поет. Свіжість душі Вашої освіжає і мене,— свіжість, споживання і вихід назустріч. А Ваші листи якраз

такі і є: вихід назустріч і вічне споживання, тільки споживання іноді переважає в Вас, і тоді Ви тратите частину поета і забуваєте, і хвилюєтесь, і розтікаєтесь в думках. Так мені приємно чути від Вас, що книга моя дає свій слід, але це, дорогий Михайле Михайловичу,— це не те, чого я хотів. Душа рветься до незнаних висот, монолітом хочеться встати, і руки піднімаються весь час. Та коли я це зроблю, та коли я піднимусь? Для моноліту — знання треба, сили і здоров'я. Незнані висоти — всебічного розцвіту і блиску вимагають. Рубці, щоб рубці на цілій епосі залишились! От як від Лесі Українки принаймні.

І тому да будемо щирі: «Вітер з України» — це тільки вітер, а буря ще або буде, або ж ні.

Хороба, а разом з тим велика скупченість; поневір'яння, а разом з тим вселюдська совість. (Це — про Л. Українку й про Шевченка.) От про що я часто думаю. А ми, що ми? — ми ставимо собі самуварчики і втішаємось, що от і з наших труб, мовляв, індустриальний дим. Та, їй-богу, взяв би кочергу, да раз, да другий, а потім цю кочергу товаришеві: ну, а тепер мене! І не зосталося б на землі жодного поета, і да засяяло б сонце... не знаю вже чого, я не за чисту науку, бо це теж односторонність, а головне, щоб цензура іздохла. Не дивуйтеся, Михайле Михайловичу, ці думки — вони мої, і я ще кілька літ тому (коли про панфутів і духу ще не чуть було) про це часто думав: родишся людиною, а вмреш поетом — ну чи не іронія! У цім листі багато є ненависті до слова,— так воно зараз у мене й є. У цім листі багато віри в себе, у перемогу над обставинами,— так воно в мене й є. А щодо споживання, в яким я Вас обвинувачую,— це ось що: Микола зараз пише, а в такий період нікому він не пише. Отже, не гнівайтесь. Учитись хочу! Хочу з людьми бути, зо всіма. Хочу розвинути те, що в мене нового є.

Весь Ваш П. Тичина

Н[аталі] Даниловні пришлю і на квартиру авторських.

53. ДО М. К. ЗЕРОВА

25 листопада 1924 р.

Дорогий Миколо Костевичу!

О ні, на Вас я зовсім не серджусь, і не думав. Напис на книжці... що б я дав зараз, щоб переіменити його! Олекса Петрович спішив на потяг, і я за три хвилини мусив зробити написи усьому Києву. Не пам'ятаю вже, як я й написав

Вам. А щодо обгризеної обкладинки, так це, напевно, з Вашого боку жарт, а коли ж ні, то, значить, у дорозі книга попсувалася. Тепер про саму книгу. Трохи я не зрозумів опрeдeлeння Вашого щодо болотяного духу. Де болотяний дух і хто його виразник? Також не розумію, як можна окремо від суспільного духу розцінювати книгу і говорити: уділова вага її висока, бо... ритмічно Ваша книга прекрасна. Тут десь непослідовність. Або ж я виявив якийсь дух, або я тільки ритмічно підіріс. А коли останнє, то, значить, я й зовсім не підіріс. Стилi. От тут щодо II й III стилів я теж де в чім не згоден. Ви гадаєте, що мої гекзаметри — дар прекрасної духовної школи («Не зневажайте своєї Чернігівської семінарії»). Ні, не духовної школи дар це, бо я в семінарії тільки малював, грав на кларнета та гобоя, читав, грав на сцені (й поза стінами семінарії) та хором диригував. Якраз усе те робив, що могло б мене врятувати від отих сухо семінарських викладів, — хоча б і тієї словесності та письменства. Захопився я гекзаметром два роки тому, після Гомера та після «Германа й Доротеї». Брюсова про гекзаметри геть до точки вистудіював. III стиль мій — спроба використання термінології й символіки точних наук. Тут я згоден з Вами в тiм, що воно в мене слабо дано, що я допустив насмичку й т. п. А не згоден у тiм, що я нібито не мушу його брати. Власне, цього Ви не говорите, але я за Вас це говорю. Чому б і не взяти? Чому б і не побути практикантом, але практикантом нового ж? Ви пишете: велика моя (авторова) заслуга, що я викинув «Поетам нової формації». Була б ще більша заслуга, коли б я все на три чверті викинув! Бо не через те я викинув «Поетам н [ової] ф [ормації]», що в них не вдалися хімічні ходи, а через те, що воно слабе. Окремі вірші. Тут Ви таку увагу проявляєте щодо авторів, таку свою пам'ять, таку свою ревність (від «ревнувати») до переробок, що мені аж ніяково. Серйозно. Невже ви, критики, так пильно стежите за кожним, що й слово помітно, як вони переставлять? А в кінечнім обрахунку все-таки слово «духом спіє» краще, ніж «молиться». Не зачіпав би цієї дрібниці, але чую, що тут у Вас десь незгода не зо мною, а з самим часом.

«Фуга» — та що про «Фугу» балакають! Звичайно, її можна було б і зовсім не писати. Інструментальна поезія. А може, замість Вериківського та Козицького я її написав. Хто його зна. Врешті, це є шматок з якогось цілого. А якби я ціле продовжував писати — не видав би ще й досі книги. Ну, кінець, і людям слава. Отже, основний тон Вам зовсім чужий?

Ну, а що Ви мені пишете про «Відповідь землякам»? Що її якось там толкував інтелігент. Власне, не її, а мене. «За-

розумілим» я ніколи не був, а що в цьому творі єсть біль,— так цього інтелігенти не бачать.

Миколо Костевичу, на перший Ваш лист хотів одписати, та ніколи було. Ви не зрозуміли мене. Ви радили мені не боятись, що хтось там щось скаже і т. д., так само радите й тут. Ні, цього я не боюсь, що хтось щось скаже. Хотілось мені взнати Вашу думку щодо свого росту. Лає Донцов телескопи і я разом з Вами всіма лаю, а от мені цікаво: зустрів я кого? поширшав? поглибшав чи ні? Бачу, що ще ні. Ще треба глибшати. Берусь за Достоевського.

Вашу руку! Подяка за лист!

Ваш Павло Тичина

54. ДО В. І. САМІЙЛЕНКА

1924 р.

Високоповажаний Володимире Івановичу!

У нас, на превеликий жаль, теж така сама історія, як і в київських редакціях: дають дуже мало та й ті дають тільки тоді, як вийде книжка з друку. По 10 к[опійок] іде у нас рядок як перекладу, так і деяких оригінальних творів. Розмір гонорару такий, що мені його совісно було Вам посилати. Коли б щось більшого редакція могла замовити Вам! Ото горе — оригіналів нема (я розумію тут, скажемо, прозу новітню ф[ранц]узьку, італійську т. і.). Повідомте нас, будь ласка, що у Вас є готового, — може, що можна було взяти до журналу. Ці переклади Ваші підуть у чергових книжках «Ч[ервоного] ш[ляху]». Як живете? Радий буду ще дістати од Вас листа. Вітання Ользі Степанівні.

Ваш П. Тичина

55. ДО М. П. САЙКА

1924 р.

Дорогий товаришу!

Хіба ж тут напишеш між роботою? От і зараз: замість великого-великого листа та напишу всього дві слові. Не бійтеся, що у Вас образи сильно індивідуалізовані, це якраз те, що виділяє Вас. Бійтеся в'ялого тону, пасивності, тону покори. І ще: у Вас на три чверті жіночі закінчення у віршах: це вже недобре. Розроблювати тему боїтесь теж. А взагалі

нічого не бійтесь і нікого. Цікаво, чим Ви захоплюєтесь, що читасте? Чи не взялись би Ви за казку!

Ну всього доброго!

Ваш П. Т.

56. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

12 січня 1925 р.

Дорогий Женья! Посилаю тобі «Сікстинську мадонну», яку я бачив у Дрездені. На жаль, репродукція її тут надто невірна.

Від галереї Дрезденської я дуже багато взяв, хоч пробув усього там години три — три з половиною. У Лейпцігу оглянули ми найбільшу друкарню і переплётну. Всього доброго! Пишу з Праги.

Твій П.

57. ДО Л. П. ПАПРУК

Січень 1925 р.

В Дрездені був у галереї. Найбільше вражіння від Корреджіо, Рубенса, Рафаеля. Йорданс трохи менше, може, через те, що він в одній кімнаті з Рубенсом. У кімнаті Рафаеля (там усього одним-одна оця картина) — така тиша! Кожен, хто не входить, зараз же піддається якійсь дисципліні — сідає й мовчить... Якась є <...> сила в тій картині. А тиша — як перед труною Леніна в Москві, хоч аналогія ця трохи й не підходить. Жаль, деякі кімнати були зачинені, і я їх не бачив. Там, здається, Мікеланджело був... Ваш П [авло]

58. ДО А. К. ПАВЛЮКА

13 січня 1925 р.

13/І 25. Прага

Ш [ановний] т [оваришу] Анатоль! Перед від'їздом з Харкова дістав Ваші листи. На жаль, не мав змоги прислати Вам що-небудь до «Виставки». Як вона пройшла? Що робите? Як будете в студії — ще раз вітайте всіх. Дружину — окремо.

Ваш П. Тичина

Не знайшов адреси — тож пишу на адресу Григорія Гуровича.

59. ДО Л. П. ПАПАРУК

Січень 1925 р.

Лідуся славно! Прага в тумані, в диму. Отак вздовж улиці вгорі і котить, котить. Сонце за хмарами, власне не за хмарами, а за димом бурасовим бурим — таке ж буре сонце, бурасовим тютюном закурене... Побачив я: через вулицю проходила стара газетниця, і мені кинуло в мозок, що то Ваша мама (колись) — такі в її очі нужденні — і що в її є десь дома Лідуся. Рикші, нап'явши жили, руки — везуть возки угору, так: раз ногу, раз другу, раз угору, другий...

Ліда, тут серйозне щось вроді рикш є — безробітні. А кав'ярні й тротуари з вітринами так же шумлять, як і в Берліні, і гуляюча публіка. Прага так уже мені набридла, — гірше як сама подорож! У Празі я знайшов багато неприємностей і нових ворогів, а в подорожі коли не ворогів, то просто сказати чужих людей. Так, Ліда, два коло мене їдуть, і такі вони добрі, що третій коло їх не існує. Тяжка подорож, непотрібна подорож, незрозуміла подорож...

60. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець січня 1925 р.

Дорогая Ліда! Колись М. М. Коцюбинський, проїжджаючи Європу, такі листи відтіля слав, такі прекрасні багаті відсвічення своєї-несвоєї європейської душі! Наша подорож одрізняється від подорожі Михайла Михайловича. По-перше, ми не європейці, по-друге, ми перегружуємо других і самі перегружуємось. Так шалено літати по Європі можна тільки заради чогось; заради якоїсь ідеї. У нас та ідея є, і вона вся пожирає нас і наш час, наші гроші, наші нерви, здоров'я. Європа порівнюючи велика. Наш же час і кошти обмежені. Тому ми, не жалюючи себе, стараємось обняти все що тільки можна, а найперше пізнати життя тутешніх робітників, зв'язатися з людьми. З авто на авто, з трамвая на підземку — ось як ішли в нас дні в Берліні.

Не дивно, що ми багато чого просто пропустили, як-от картинні галереї, музеї, оперу і т. п. Не дивно також, що ми за кілька днів Берліна схудли всі і тепер днів чотирьох п'ять одлежуємось у Празі. Думає я, Ліда, посилати Вам листи з кожного міста; головне — є що написати! — але так багато вражіннь, так це все швидко, що одне вражіння витісняє друге і ніколи записати. Отож хоч по два слова про кожне місто. Москва мені подобалась страшенно, ніколи навіть не думає я, щоб така вона була цікава. Широка! Могутня!

61. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець січня 1925 р.

Д[орога] Лідуся!

Іду сьогодні на Париж. Прощаюся з Прагою, яка мені принесла багато неприємного. Як Ви, як Ваша мама? Знову: студії і Гр[игорію] Гур[овичу] привіт.

Ваш П.

Максиму Тадейовичу, Вас[илію] Кириловичу — теж привіт.

62. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Кінець січня 1925 р.

Д[орогий] Женья! Турбуюсь за всіх вас і за тебе особливо. Чи є в тебе і в сім'ї зодяг на зиму? Тут зими я ще й досі не бачив, але й сонця нема, — туман один якийсь. Як же там Ваня? Такі справи в дорозі, що ніяк не напишеш. Ну всього доброго! Іду на Париж, повернуся вже скоро.

Твій Пав[ло]

63. ДО Л. П. ПАПАРУК

30 січня 1925 р.

Париж. 30/1

Д[орога] Ліда, оце той Лувр, де знаменита картина «Джіоконда». Місце це близько лежить до центру; увечері все воно залите вогнями — просто не віриться, що будень, а не свято, особливо на бульварах і над Сеною. Частина Парижа я вже обдивився, деколи з перекладчиком, деколи сам. Але Париж такий великий, що його за тиждень не обдивишся. Звідси думаю повертать додому. Як же Ви, мама, студія? Вітання всім!

Ваш П.

64. ДО Л. П. ПАПАРУК

1 лютого 1925 р.

Сен-Жермен. 1/II

Д[орога] Ліда, посылаю Вам листівку з замком Людовіка XIV. У С[ен]-Жермен заїхав я на день, побував у музеях, у бібліотеках. Саме по собі місто малоцікаве. На все добре, Ліда! Як Ви живете? Вітайте всіх! Ще напишу з Парижа.

Ваш П.

65. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

1 лютого 1925 р.

Сен-Жермен. 1/II

Д[орогий] Женя!

Спішу написати тобі дві слові з цього невеличкого міста (недалеко Парижа). У Франції скрізь музеї, галереї, бібліотеки. У С[ен]-Жермені багато пам'яток із доби Людовіка XIV. Найголовніше обдивився я тут за півдня і сьогодні знову їду до Парижа.

Всього доброго.

Твій П.

66. ДО П. І. СЕНИЦІ

1 лютого 1925 р.

Париж. 1/II

Шановний і дорогий Павле Івановичу!

Посилаю Вам мій сердечний привіт. Мене страшенно цікавить, що Ви зараз написали, що задумали нового. Чув я в Європі концерти на орган, — що це за велична річ, що за грандіозна, могутня музика! Напишіть що-небудь на орган! Ну всього доброго!

Ваш Павло Тичина

67. ДО М. І. ВЕРИКІВСЬКОГО

2 лютого 1925 р.

Париж. 2/II

Д[орогий] Михайле Івановичу!

Говорив я ще в Празі з проф. Неєдлі відносно музики. Вашу «Музику» він має тільки 1-е число. Висилайте йому персонально, він даватиме за її рецензії в журналах. Добре було б, коли б Ви вислали також <...> кому «Smetana», <...> ін. Адреса журналу: Praha, Vaclavske nam. 42. «Smetana». Адреса Неєдлі: Zd. Nejedlý, Praha, Smichov, 1102, Dienzenhof, Sady 2.

Ще раз напишу адресу ясніше: ČSR, Praha, Smichov, 1102, і т. д.

Всього доброго!

Ваш П. Т.

68. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА

Початок лютого 1925 р.

Любий Аркадій Опанасовичу!

Хіба я не знаю, не почуваю, як Ви і Ольга Григоровна на мене сердитесь! Два місяці подорожувати і ні разу не написати! Дорогії мої, дурень я, що поїхав з дурнями. Але слава богам і самому Веелзевулу, що два дурні поїхали собі окремо, а я з самої Праги ось уже третій тиждень сам. І нічого, якось обійшовсь. Хоч смішно було, страшенно смішно! Вони ніяк не могли придумати причепа, як би чкурнути самим, і от у Празі знайшли. Щоб вони знайшли — я Вам розкажу, як приїду, а тільки дорослим людям та ще пишущій братії так робити негаразд. Тут я потроху одійшов душею, став почувати небо, людей, життя. Ніяка спина і нічий зад (вибачте) не затулюють тут мені цього життя. Я зійшовсь з людьми, з художниками, багато побував де, багато попобігав, подумав. І дуже добре зробив, що не написав Вам із Берліна чи Праги, бо це був би не лист, а крик. А кому сіє потрібно? Повторюю: обійшовся і без них — і добре.

Ну як же Ви там? Гриму я везу Ользі Григоровні, але не знаю чи такого. Трико... — ніяк не можна при тім моїм становищі, коли я ще мушу брати перекладчика. Не купив — хай пробачить Ольга Григоровна.

Життя Парижа — ой яке воно широке! Париж я краще взнав, аніж Берлін. Які тут грандіозні площі, який рух і огні вночі! Мистецтво? — у мистецтві тухлого багато, хоч зовнішньо воно переливається, жахтить...

Ну на все добре, приїду тижнів за два, за три. Часто я Вас обох почуваю коло себе, навіть снитесь (ну та сни — ето ж забобони), снитесь мені, а вуличка ота униз до Вас, їй-бо. Сьогодні їду на Москву, а там, можливо, на Київ. Іще раз бажаю Вам всього доброго! Все-таки здорово подорож утомляє.

З пр [ивітом] Ваш П. Т.

69. ДО Л. П. ПАПРУК

Початок березня 1925 р.

Лідусик хороший, золотий! Тільки зараз дістав листівку Вашу з Одеси, і так мені ніяково стало перед Вами! Вам сумно було у Києві, і Ви поїхали до моря. Чи добре хоч там було Вам? Та хто Вас розважав там, крім моря, та про що Ви там думали коло моря? Лідусь хороший, і мені було сум-

но, я як завше з Вами цілі дні. Ваша душа, Ваша чутливість, Лідусю, ще більше мене, нечутливого, і пристижують і гріють. Буваю я недобрий, не через те, що я недобрий (Ви ж це знаєте!), буваю я неповний, не через те, що я неповний. Знаєте Ви мене всього і багато прощаєте, і прощаєте як ніхто. В данім випадку мені здається, що й я до суму Вашого спричинився. Скажу: не тільки Вам — нікому ще я не писав, ні Жені, ні товаришам. Чи дійсність харківська уплинула, чи так, здоровля недоповнене.

Як же Ви, Лідусю? Ви пишете, що будете у Києві 4/III. Спішу Вам послати цього листочка, хоч і сам не знаю, чи буде Вам приємний він після Одеси, після моря. Напишіть, Івасику?

Як Ваша мама, як усі, студія? Дістав я від Аркадія листа: сестра, яку я знав, застрелилась у Чернігові. Все це я переживав. Іще О. Корольчук артист помер. Ну всього доброго! Цілую кріпко. Ваш Л.

70. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець березня 1925 р.

Дорогая Лідуся!

Що то є, коли людина кричить «Я хочу жить!» і все ж таки вмирає? Так наче силою хто втовк її у землю!

І так обидно від почуття непотрібності людини, і так обидно від незнання законів.

Я хочу знать, всі хочемо знати, чого й заради чого людина відходить в землю, від дрібних своїх дітей, від братів, з якими по десять літ не бачились, від болю, від землі?

У моїм дворі весна. Собака бігає за дітьми, півень мружитья під вікном. І тільки десь там дрібні діти не бачать ні собаки, ні весни. Їх уресплох покинуто — загуб, навіщо і для чого? Сестра моя Поля померла.

71. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець березня 1925 р.

Цілую Лідусю! Це люде на Київ їдуть, і я попрохав укипути листа. Чи й у Вас таке як тут? Що тільки робиться? Граки кричать цілий день; сонце з безпритульними обідране та в пилюзі гасає цілий день; цілий день жінки кудись спішать, дівчатка в ластовиннях... Цілий день!

Я так весну приймаю: широко руками широко! А потім здригну. Листи від Жені, від Лідусі — і все боязко чогось. Або ж згадаю Мишу-брата, і він мені мов руки простягає із труни. Наталочка і Поля...

Весну я широко руками широко,— і так все боязко чогось.

Ну ще цілую Ліду! Ростить великі!

Ваш Пав [ло]

72. ДО Л. П. ПАПРУК

Травень 1925 р.

Хочу, щоб Лідусику нашому хоч трохи веселіше жилося. Посилаю ще один переклад. А з 1-го червня доставатимете «Вісті», і «Всесвіт», і «Народний учитель». Як здоровля Ваше і мами Вашої? Живу весь час в роботі, аж дивно, що літом, а енергії не одбавляється. Турецьку почав. Своє не дуже щось пишу, по-перше, через те, що Ви його не хвалите, а по-друге, роботою нагрузився, і по-третє, через гроші раніш як на осінь — електрику не зможу провести у хату.

Ваш П.

73. ДО Л. П. ПАПРУК

1925 р.

Дорогий Лідусь! Я Вам послав початок однієї моєї речі — чи Ви дістали? — напишіть. Також пізніше книгу «Ч[ервоного] шляху». Книжок своїх авторських ще не маю, тож пришлю пізніше. Я надумався гонорар за ці книжки (500 карб.) відписати в с. Піски на Нардом або ж на с[ільсько]г[осподарське] знаряддя. Уже говорив про це з Женею, як він тут був.

Ліда, чого ж Ви не пишете?

Вітаю Вас з днем народження (у неділю ж цей день, еге?). Читаю Словацького. Перекладаю єврейських поетів. Цілую Лідусю.

Ваш П.

74. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ВІСТІ»

Не пізніше 28 травня 1925 р.

В день ювілею газети «Вісті» замість привітання — увесь свій гонорар у розмірі 500 (п'ятсот) карбованців за повторне видання моїх книг «Сонячні кларнети» й «Плуг» передано на культурні потреби села Пісок Ніжинської округи.

75. ДО Л. П. ПАПАРУК

1925 р.

Дорогий Лідусику дорогенький!

Зараз же сідайте за стіл і пишть листа Оксані. Вона перебуває в материнстві і настроєна на сумне. То все: «умерти б я хотіла», то ще подібне щось. Послав я сьогодні 10 крб. їй — так, інтуїтивно догадався, що їй потрібні гроші, а оце як листа одержав (теж сьогодні), то завтра телеграфом вишлю ще 20. Тільки порадьте їй не покладатись на бабшептух, хай не жаліє на лікарів грошей (я їй пришлю ще і ще!), хай в разі чого й до Києва в лікарню їде. Напишіть же їй як медичка і злегка накричіть. Жалко мені Оксани! І що за настрої такий? Хоча вона й сама ясно про це каже: життя моє за п'яницею несолодке. Але хай к чорту йдуть п'яниці! — одну сестру звели ще й другу? — ні, до цього не треба допускати. Напишіть же, щоб не жаліла грошей, підбадьорте її, надайте сил. Ось адреса: Ст[анція] Бобровиця, село Стара Басань Ніжинської округи на Чернігівщині, учительці Оксані Григ[орівні] Коломієць. Я їй журнал один передплатив, і вона йому рада.

Лідусю, я скучаю дуже. Живу недобре. Читаю мало, і це мене мучить страшенно. За стіною такий шум (не за стіною, а вірніш за перегородкою), да шум, да стук, да крик — що ну його куди вгодно. Ще потерплю трохи, може, знайду квартиру де. Одвідую симф[онічні] концерти. Бетховена музиканти одкидають, а я дак тєк захопився, що й не стид признатись. Скрябін до мене не так. Та й інші, скільки я тут чув їх.

У літературі в нас «продолжают кушать» один одного. Зголодніла публіка, знаєте! Вітайте ж маму і Годося. Да чижика не обижайте! Цілую Лїду.

Ваш Пав[ло]

76. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО

6 серпня 1925 р.

Л[юбий] Іван Даниловичу!

Скоро відповідаю, як і обіцяв. Тут (як Ви цим цікавитесь) дуже добре. Увесь час свіжо і разом сонце. Людей не так уже. Кімнати — 25—30 крб. і більше. Їдьте сюди, та швидше, та везіть грошей, бо в нас їх уже нема. Ні, серйозно — тут непогано! Доїдете до Сімферополя, а звідти авто до Алушти — 5 крб. Привезіть із собою Л. Українку, «У[країнське] письм[енство]» В. Коряка і ще що-небудь. Мені ж зробіть таку послугу: вплиньте якимось разом із тт. Яловим та Панчем (я йому пишу про це) на ДВУ, щоб мені вислали черв[инців] 25 — інакше придеться вертатись. Ну привіт Вашим уважаємим М[арії] М[ихайлівні] і О[лені] М[ихайлівні].

Ваш П. Т.

«Ч[ервоний] ш[лях]» захватить. Та швидше, швидше до нас: Крим, Алушта, Робочий уголок. Дача Чаплыгіна, мені. Я тут з т. Фельдманом, який Вас вітає зараз і прохає приїхати і гроші мені від ДВУ і т. д. і т. д.

77. ДО Л. П. ПАПАРУК

Серпень 1925 р.

Лідусю дорогая, ну хорошая, ну славная!

І за що Ви на мене накричали — їй-богу, не знаю! Я всім тепер пишу так мало, як і Вам, а щодо газет та журналів, так я цим тільки хотів приємне Вам зробити. А Ви така... ну нехай побачу Вас, я Вас проберу за це.

Лідусю дорогая нехорошая, Ви вгадали: тут і Чатир-Даг і Демерджі й Кагель-гора і інші. Зразу вони нібито не зробили на мене особливого враження, але ж зараз, коли я щодня вдивляюся в зморшки гір, бачу, що в цих гір є чому по-вчитись. Я майже щодня ходжу на другий бік тієї гори, де я живу, — а там видно як на долоні гори, внизу Алушта, а там далеко в горах селища. Шеллі і гори — оце те, над чим я зараз зупиняюсь. Море, признаюсь, не встиг ще досягнути, не знаю, чи стидатися цього, чи ні. Шеллі з морем більше зв'язаний, ніж з горами, бо його ж і могила в океані, — але море Шеллі — то не теперішнє море: себто сприйняття в нас уже тепер не те. Алушта. Алушту я вчора бачив уночі (з гір): кліпає внизу огнями: гамсунівське місто я назвав би. І вдень

воно таке ж — сонне, ну до того ж тут сумно, що й не знаю! Ну що ж Вам, дівчинко, розказать? Був у татарському клубі; у книгарні книг татарських накупив, хоч і мало ще розумію, а читаю. Ходжу на море <...> Думав його сюди як-небудь, та щось мені не присилають грошей, як же ж приплюють, то невідомо, чи можна буде тоді Жені приїхати. Беру зцілющі токи сонця, а в душі щось ворухиться: що так би можна було б і сестру Полю в свій час сюди послати.

Як же, д[орога] Ліда, у Вас життя? чи є за що прожити? Така досада, що селянам мої гроші задержує ДВУ! Ось зараз я згадав. Селян не достає мені тут — ось чого. Море є, а селян, як коло Дніпра колись у Межигір'ї, нема. Татари десь у горах, а ця публіка всяка — це те, від чого я тікаю. Написав ще трохи далі з тієї речі, що задумав. Про селян. Та ось простудіювати ще треба про село статті Маркса, Енгельса і Леніна. Це я почну вже, як приїду. Володимир Самійленко помер. І теж мене совість бере: могли б же ж допомогти йому, якби не така канцелярщина. Так наче й я в цьому повинен трохи. Останній лист від нього дістав я тут, написаний I. VIII, а помер 10.VIII. Що гарного в такій смерті, коли всі забули.

Пишіть, дорогая Лідусю, і не сердьтесь!

Цілую кріпко. Ваш П.

Мамі привіт.

Алушта. Рабочий Уголок. Дача Чаплыгина

78. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

6 серпня 1925 р.

Дорогий Женя! Дуже ти мене стурбував своєю поїздкою до Києва. Напиши швидше ще раз про своє здоров'я. Також: чи могли б тобі дати відпуск в цім місяці од перепідготовки. Це я на всякий випадок — може б, мені вдалося розжитися на гроші. А мене увесь час тягло до Києва, і якраз тоді, як ти там був! Тут я пробуду місяця з півтора. Бідна Поля, не довелось їй побути «на теплих водах». А як вона хотіла!

Пиши ж швидше — про всіх, про все. Селянам посилка грошова запізнилась, може, в цім місяці оце тепер половину вишлють. Я залишив заяву про це в Харкові. Ну, ще писатиму.

Твій П.

Вітай усіх.

Крым. Алушта. Рабочий Уголок. Дача Чаплыгина

79. ДО Л. П. ПАПРУК

Серпень 1925 р.

Лідусю дорогую — з моря вітаю! Як Ви там живете? Пишіть! Писав мені Женя, і я за нього не турбуюсь дуже. А так мене тягнуло в Київ тоді ж якраз, як був Женя! Хороший Лідусь — буду тут місяця півтора — пишіть.

Крым. Алушта. Рабочий Уголок. Дача Чаплыгина

80. ДО М. П. САЙКА

14 серпня 1925 р.

Шановний товаришу молодий поете!

Ваш вірш має право на увагу, і коли я ним захопився, то ясно, що я його і до журналу взяв — до чого ж тут Ваша неймовірність? Вірш видрукувано буде в наступних книжках журналу. Зацікавився я був і самим поетом, але ж лист Ваш ... так неначебно ні думка не цікавить Вас, ні люде. Ви ж таки ще молодий! Ну, бажаю успіху молодому поету!

Ваш П. Т.

14/VIII. Над морем.

81. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО

20 серпня 1925 р.

Любий Іван Даниловичу!

Пишу на пляжі під шум моря. Людей ще мало, і сонце для нас із Фельдманом не страшно. Дістав я Ваш лист благородний (вибачте, другого слова революція ще не дала), і в ньому свої якості переносите Ви на другие. Я — щонайгірший, і Ви цього не знаєте.

Тепер про діло. Мені хотілося б, напевно, знати, чи приїдете Ви точно першого вересня? Бо, бачите, т. Ф[ельдман] їде (1-го), і я залишаюсь тут сам. Отже, з помешканням, якого я сам не оплачу, і взагалі — цікаво було б вяснити. Заплатили ми по 23 включно. Як до 23/VIII ніхто нам грошей не пришло — не знаємо, що й буде: тікати навіть ні за що. Ну пишіть, може, ще й 25-го приїдете? Пишу на творах Шеллі, з яким не розлучаюсь. Про англійську мову з Вами згоджуюсь, ще й як! Растеніям привіт. Растіте і обладайте землею.

Як здоровля Блакитного?

Ваш П. Т.

Растеньїцам привіт же. Дайте в «Культуру і побут» про Самійленка.

Фельдман Вас вітає.

82. НА ВІДКРИТТЯ МУЗИЧНОЇ ПРОФШКОЛИ ІМЕНІ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА

Вересень 1925 р.

Дорогим товаришам привіт гарячий. Від хору до муз-профшколи — дійсно-таки ломоносовський шлях.

Павло Тичина

83. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

9 жовтня 1925 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Пидаєте про Київ — у Києві я буду неодмінно числа 15 цього місяця. Почуваю себе тривожно через помешкання, через нетворчість і ще багато через що. Я боюсь, щоб приїзд нашої групи не зв'язав Вас часом. Адже ж Ви хочете і до Ленінграда і до інших місць, а наша група не так уже й повно приїде. Принаймні Миколи Григоровича не буде з нами. Сумно у Вас згучить: «А може, й нікуди не поїду...» Хочу побачити Вас, побалакати.

Весь Ваш *П. Т.*

84. ДО Л. П. ПАПРУК

Жовтень 1925 р.

Дорогая Лідуса! Натє Вам іще один віршик, а мені пришліть зараз же мою фотографічну картку — у Вас, здається, є зайві. Картка потрібна для видання листівкою, — це ціла серія буде, письменників двадцять, чи що. Не забудьте ж! Та ще візьміть, будь ласка, на свій абонемент оті всі збірники в і р м е н с ь к і, що мені Ви вже раз брали із Вашої бібліотеки дорослих. Десь к 25.X я приїхав би на день і перечитав би ті збірники. У нас тут багато справ, багато нервів коло журналу й навколо дискусії літературної: дрібненькі люде ловлять рибку, нехай ловлять. А ми працюватимем. Всього доброго! Пишіть як матимете змогу Оксані. Мамі привіт.

Ваш *П [авло]*.

Чи дістаєте «Вісті» і «Всесвіт»?

85. ДО Л. П. ПАПАРУК

Жовтень 1925 р.

Лідуска! А я вже здоровий зовсім! Здоровий!

Мучу оперу. Французьку, турецьку й вірменську.

Сумую за Вами! Мій голубенький льонок, коли я вже Вас поцілую! Приїду після двадцятого. А Ви знов принесете мені Мільтона, Софокла і Данте.

Ваш *Пушки*

Чи здорова мама? Вітайте!

86. ДО Л. П. ПАПАРУК

11 жовтня 1925 р.

11.X 25

У гіркі хвилини мої — світлий образ Лідусин! Він завше мені світить — мій образ Лідусин, він завше мене гріє — мій світлий образ Лідусин!

Моє дороге, рідне моє! До Вашої чистої душі я посилаю ці рядки, які вродились на нечистому подвір'ї. Буденщини, ой буденщини скільки! Скільки брудного в житті! І все це воно втягує тебе, і викривляє, й душить — і сенсу, глузду не знаходжу в нім. Діалектика життя! Діалектика життя! Як все це скучно, коли вже щось виправдувать приходиться! Як все це скучно... Дихають в моїй душі вітри великі, і океани ворухаться, і грози пролітають. Сумують гори на верхівлях і упираються, щоб не сповзти униз, — а унизу не мох, не мох, а села. Під синіми вечорами гойдається електрика у ліхтарях. Напнуті дроти нагув хтось, і вони гудуть. Ой гудіть, гудіть, щоб і я, як ви!

Самотності в душі не перебореш. Самотності великої. У чім самотність та? Чого ота самотність? Нагув мене хтось — і вона гуде. Дроти до мене і від мене: гойдаються під ними ліхтарі; а зверху зморшки гір і грози, — мовчиш із ними разом і бунтуєш; і дивишся і дивишся і все-таки незрозумілий, — сам. Бо ті часи, коли я разом з ними, з ними, зо всіма — вони ж не знають, о, вони ж не знають! хто то дихає на них так тепло; хто їх дротами переймає; хто в ліхтарях (хай спіє мисль), хто в ліхтарях хитає. Коли б же вони знали, якби ж то хоч почувли — які б екрани заскакали, які б сміхи креснули!

Ну моє дороге, моє славне, пробачте, що написав таке. Хіба я знаю, чого я написав? Буденщина, брехня, і твань, і самота моя глибока. Два дні як Данте я почав. Моя люба

Беатріче, прочитайте цей листок і закиньте. Хіба я знаю, що я написав?

Я обережно голівку Вашу.

Ваш *Павлусь*

87. ДО М. К. ЗЕРОВА

14 листопада 1925 р.

О, Миколо Костевичу!

Я дуже хотів Вам прочитати свою річ тоді — пригадуєте? — як читали Ви на Пролетарській французьких поетів. Але читання французьких поетів затягнулось аж до 11—12-ї г[одини] ночі, і мені вже ніколи було читати, а раніше... хіба міг би я, як господар хати, перебити Вас і почати своє? А головне, Миколо Костевичу, що аж нічогісінько в мене нема! Так собі щось, початок чогось. А те, що я його іншим читав, — не вбачайте в цьому якогось вибору слухачів. Та й на Загула бідного не можна ж так нападати. Я його дуже люблю і жалию. Як закінчу річ — буду таки колись у Києві і прочитаю. Тільки ж я трохи «приуныл», хоч це в наш час і не помагається. Харків набрид і той свинущик (буквально!), в якому я живу. Писака з мене теж щось, я бачу, не дуже. Ну, всього доброго. Ваші римляне пішли геть усі до 10-ї книжки. Пишіть, як будете!

Ваш *Павло Тичина*

88. ДО Л. П. ПАПАРУК

1925 р.

Лідусику дорогий! Зараз же дівідайтесь у лікарів: на якому ґрунті у Вашої мами запалення залоз. Коли це на ґрунті тбс, то треба звернути буде увагу сильну, може, навіть і Крим потрібний буде. За Крим я потурбуюсь, от не знаю тільки, в яким саме місяці лікарі Крим рекомендуватимуть мамі. Тепер — пишіть же й за себе. Останнього листа я Вашого дістав і дуже зрадів, що хоч скінчилось усе добре, а то ж я таки чув, душею почував, що хворі Ви.

А ось уже тепер ось яке до Вас прохання. Порийтесь, будь ласка, у моїх перекладах — чернетках (тільки не в нотах), чи не знайшли б Ви там якихось шматків готово перекладених із «Сказки о царе Салтане». Задля заробітку взяв я цей переклад, а переклад терміновий — і я просто розриваюсь.

Чернетки перекладів у Ваших архівах можуть бути тільки з 1-ої дії опери. Одберіть усе підозріле, що тільки похоже буде на «Казку про царя Салтана» (а Ви текст найдете її приблизний у творах Пушкіна) — і пришліть мені рекомендованим, а навіть спішним. Цілую кріпко.

Ваш П. Т.

89. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «МУЗИКА»

1925 р.

Шановний т[оваришу] редакторе!

Не одмовте надрукувати кілька слів у Вашім журналі «Музика».

Нещодавно попав мені до рук нотний зшиток «Червоні щедрівки», муз[ика] К. Богуславського (видання ДВУ), де я цілком несподівано для себе побачив своє ім'я. Яку ціль переслідував композитор, приписуючи мені авторство однієї з щедрівок,— аж ніяк не знаю! Рішуче протестую проти такого поводження К. Богуславського, якому відомо, що текст даної щедрівки по частках належить плужанам і Музичній студії ім. Леонтовича (Київській).

П. Тичина

90. ДО Ю. М. МАСЮТИНА

1925 р.

Юрій Михайловичу!

Передаю Вам новий виклик на виклик. Всі числа «Музики» передав по призначенню. Сам ще всього, як це не соромно, не прочитав, тому думку свою про реорганізований журнал висловлю пізніше. Як робота у Вас? Та підштовхуйте Ви Пилипа Омеляновича, хай їде на Харків. Можуть бути різні погляди на Харків, а я тільки знаю: велику помилку робить Київ, що не береться до роботи безпосередньо в Харкові (Музичний Київ). Ну, прощайте! Брат мій прохає вислати йому в Н[ову] Басань останнє число «Музики» з його дописом. М[істе]чко Нова Басань Ніжинськ[ої] окр[уги] на Черніг[івщині].

Ваш П. Тичина

91. ДО Л. П. ПАПРУК

1925 р.

Ручки да ніжки!

Чого це Ви думаєте, що я вже Вас забув? Лідусю не можна забувати, вона зайчик, вона ж так розуміє мистецтво, така тонка душею!.. Вона раз книжки кинула на вулиці, щоб за сніжинками побігти вслід, а сніжинки все рівно розтали на руді, розтанули... Ви кажете, чого я не пишу, я Вам послав листів вже зо три: через т. Якова, через «Книгоспілку» і через т[оварист]во ім. Леонтовича. Чи Ви їх дістали? Як вپردازюся — писатиму по пошті, а зараз я великий розкидан. І Харків мій не мій, і Київ задалеко, і хочеться туди кудись в Москву, і хочеться таке сказати усім, чого ще й не назву. Дім мій скрізь, і я в тому домі хочу побувати скрізь, по раді зрадіти — скрізь, скрізь...

Осьмачді я написав. Хай заспокоїться. Їдете до братика? — заскочте, Лідусь, до Мих[айла] Мих[айловича] Могилянського, од мене привітайте. Адресу прикладаю. Всього доброго! Встановіть же зв'язок з кімнатою Вас[иля] Кир[иловича] і кімнатами 222-ою та 225-ою. Тоді Вам Вас[иль] Кир[илович] буде пошту передавати. Цілую ручки да ніжки.

Ваш Павло

92. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

1925 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Не гнівайтесь, не сердьтесь! Я, як коли що думаю, то довго мовчу. Мовчу і зараз я, бо так багато вже кругом писання, говоріння! Зовнішній безпорядок внутрішньому брат. Горіння нема, а вони пишуть. А вони говорять, а вони пишуть! Зовнішнім бути я не можу, не хочу, бо «скінчу». Того й мовчу.

Хто Вашою добротою не зловживав тільки, Михайле Михайловичу! Один я, та ще я, та й іще я. Ви мені завжди підносите настрої своїми листами, а я й двох рядків на відповідь не одішлю. Таке життя у мене, повірте, таке життя. Ось може, через тиждень матиму кімнату — обіцяю виправитись — і фізично, і душевно. Обіцяю — напишу. Дорогий Михайле Михайловичу, Ви все заступаєтесь за мене, що от, мовляв, «кінця» ніякого нема, та, може, і не буде. Їй-бо, мені незрозуміло, про що мова: у тих, хто за «кінець», і в тих,

хто проти. Та й що таке кінець? Що кінець, коли я інше почуваю, для них кінець, а для мене тільки початок. Я стільки нового зараз знаю (не вичитаного, ні!), що, може, вчетверо окріп,— і що мені той їхній хрип? А врешті: всё это делается как вообще... Чепуха! Суцзя чепуха!

Не слухаю я зараз нікого й нічого, а працюю. Праця дурно не пропаде. Та й пора за розум браться, коли пройшло вже в мене безробіття. Оце наняв учителя та так-таки мови підганяю. По-вірменському читаю і пишу. Цілий світ новий! (хоч я поки що в перекладах В. Брюсова знайомлюсь). Коли б колись проїхати на Кавказ! Микола Хвильовий, здається, їде. А може, в Крим — я поки що географічно їх змішую, бо не бачив ні того, ні другого. Сосюра теж їде.

Михайле Михайловичу, Ви, звичайно, пробачите мені, що я про свою особу розписався?

Напишіть про себе. Може, приїдете коли? Ваше оповідання здано до друку. Про балет київський пришліть. «Былого» ще не бачив. А за Ваш ювілей, Михайле Михайловичу, то ж зовсім не моя вина! Бажаю здоровля!

Ваш Павло Тичина

P. S.

Прийшов у редакцію і дістав Вашого листа. Дякую. Ще напишу. Пишу по пошті Нат [алі] Дан [илівні].

93. ДО Л. П. ПАПАРУК

1925 р.

Дорогая Лідуся!

Ну чого Ви не пишете мені? Це знов, видно, Ви простудились і хворієте, а мені й слова про це не напишете. Напишіть, Лідуся, про своє здоровля і здоровля Вашої мами. Скорій же напишіть!

Ваш П.

94. ДО Л. П. ПАПАРУК

Грудень 1925 р.

Лідусю, нема вже Василя нашого. Нема мого найближчого. Поховали ми його за Харковом, в степу за Харковом, де місяць холодний із неба. О як я не люблю цього місяця зимового! Він у мою кімнату світить уночі, а я якийсь заплутаний тривогу тільки маю. Лампу прикручу отак із лампою і сплю. А тиша!.. А низька стеля!.. А могила!..

Лідусю, немовби розброд якийсь у нас у літературі. Немовби скучно стало, нудно. Чи винно життя, чи ми такі некріпкі? Кріплюсь і я, Лідусю, нема нашого Василя хорошого. Я знаю, як Вам буде сумно й мамі. Матері Василевої не було чогось, а був тільки брат та сестра.

Поховали ми його гучно, та лучче б зовсім не ховали. Я, може, холодний трохи, а знаю: шматок життя і мій десь одійшов із ним, із Василем.

Ох життя — поки молодий.

А як Самійленко вмирав?

Чи менше буде ворогів? Чи не впадеш на силах? Кріплюсь і я. Нема нашого Василя. Хорошого.

Лідусю, я жду ніяк не дождуся: після двадцятого приїду. Голівку Вашу кучеряву.

Цілую.

Павло

Маму вітайте.

95. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

19 грудня 1925 р.

Любий Михайле Михайловичу! Тільки зараз, доставши Вашого листа, схопився за голову. Я ж не відповів ще й досі Наталії Даниловні. А ще ж скільки листів лежить! Приїду до Києва (після 20-го) і зразу ж до Наталії Даниловни — перепрошу. Приїду. Хочеться побачити ще раз той Київ, який ніколи на мене не сердився. А Василя нема, Василя нема... Листи Куліша ідуть у 8 № січневому. А за картку дуже радий. Хоч би вже мені коли-небудь віддячити!

Ваш П. Т.

96. ДО Л. В. ДОЛЕНГО-ПІСКОРСЬКОЇ

Середина 20-х років

В [ельми] шановна товаришко!

Ну хіба ж можна так хвилюватись! Я просто не встиг ще був прочитати Ваших поезій, бо дуже багато маю пошти щодня. Поезії Ваші здались мені цікавими. Серйозно. В них є внутрішній ритм, ритм думки, і почуття форми немале. Через що Вас мучить суб'єктивність Ваших писань? Пишіть як пишеться, тільки держіть себе в руках, не розпливайтесь.

А темперамент поетичний у Вас великий. При вольових рефлексях суб'єктивність піде на плюс.

Посилаю Вам два вірша назад з своїми поправками.

З т[овариським] пр[ивітом]
П. Т.

97. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

3 квітня 1926 р.

Любий Михайле Михайловичу!

Так, я таки екстрельно був виїхав із Києва і не побував ні в кого. Помешкання моє — ні там, ні тут не виграло. На казенній квартирі дійшло дело до міліції (факт) і до зламання в присутності міліціонера печаті, — і нічого з того не вишло. А на приватній — щось теж не клеїться.

Передавайте, будь ласка, Наталії Даниловні, що «Дружина комунара» одсовується всього тільки на один місяць. Вина не моя.

Оповідання Д. Тася акуратно читаю в «Пр[олетарській] правді». Вітання!

Ваш П. Т.

98. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО

23 травня 1926 р.

Вельмишановна Наталю Данилівно!

«Дружину комунара» редакція послала в репертуарну раду, — очевидно, редакція хоче-таки п'єсу Вашу до V — VI кн. узяти. Я знаю, що Ви п'єсу переробляєте, тому пишу, щоб Ви могли ще — в разі Вашої незгоди — попередити т. Панча і зняти п'єсу з друку. Того, що обіцяв прочитати, не прочитав ще, попрошу т. Панча, хай перешле мені сюди. Всього доброго!

Ваш П. Т.

Алушка, Приморская ул., дача Десалиш

99. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

23 травня 1926 р.

Любий Михайле Михайловичу! Ось приїжджайте Ви сюди та поживемо якийсь місяць-другий! З кімнатою надбавка невелика буде до того, що я вже плачу (25 крб.), значить, тільки пансіон, а я його тут за 75 маю. Жду з першим пароплавом. Дача у мене над самим морем. Тільки скучно мені тут дуже! Ось тільки згоду свою дайте, а то вже я сам добуду все, серйозно. Ну, поки всього доброго! Справді такий рад був би, якби приїхали.

Ваш П. Т.

Крым, Алушка, Приморская ул., дача Десалиш

100. ДО В. О. МИСИКА

23 травня 1926 р.

Крым, Алушка, Приморская ул., дача Десалиш

Любий товаришу-поете! «Син» пішов до V—VI книги. Замітно ростете, пора б уже й книжку окрему! Пишіть, як матимете охоту.

Ваш П. Т.

101. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

12 червня 1926 р.

Дорогий Михайле Михайловичу! Несподівано дістав таку суму, що зможу продовжити свій відпуск. Якби Ви тепер приїхали — нічого кращого й придумати не можна було б. Хватило б і Вам на місяць. Чи вислати на дорогу? Хоч я й боюсь телеграм, а в разі чого, то прошу телеграфувати. А то хочте їдьте з тим, що є, а тут турбуватись не прийдеться ні об чім. Всього!

Ваш П. Т.

102. ДО В. О. МИСИКА

22 червня 1926 р.

Дорогий товаришу!

За два дні від'їжджаю з Криму. Так ловко тут було: ні печалі, ні турбот. Писав небагато, більше дивився. На море й на гори скільки не дивись — скрізь вони величні і не надокучають. Такі, певно, й генії.

І нащо Ви мені прислали якийсь там борг? Ви мене здивували порядком! Гроші я проїв, а на Вас трохи сердився. Ну всього доброго! Та видавайте Ви швидше свою книгу!

Ваш П. Т.

103. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА

Червень 1926 р.

Алупка. Червень 1926

Любий Аркадій Опанасовичу!

Снились Ви мені, Ви і Ольга Григоровна. Справді. Душно, видно, там у місті, тісно! Я пожив ось тут днів десять і зовсім не той став. Часу багато. Моря багато. І газети — навіть українські є. Якби, буває, захотіли приїхати до Алупки, то напишіть, може, чим-небудь я Вам поміг би, чи що. Вітайте Ольгу Григоровну так, наче давно вже всіх бачив я Вас! Та влаштовуйтеся з відпуском. Моя адреса: Крим, Алупка, Приморская ул., дача Десалиш.

Ваш П. Т.

104. ДО Л. П. ПАПАРУК

Липень 1926 р.

Крым, Алупка, Приморская ул., дача Десалиш

Чи Ви, квіточко моя, живі-здорові?

Хлопчику мій дорогий, братику!

Сьогодні Ви мені снились цілу ніч.

Лідунчику, напишіть мені швидше, як здоровля мами. Ви, певно, знервувались дуже: адже ж Вам відпуск тільки з серпня? А Керекес як? Я живу над самим морем. Дача майже безлюдна, пляж теж. Одно море та вітер! Та сади зелені — це солов'ї тут співають, тільки не так, як у нас. Пишіть, Лідусику, мій голубчику! Женья, може, буває приїде до Вас — прийміть його. У його цюки що не вияснено з переміщенням. Ну цілую кріпко-кріпко!

Ваш П.

105. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець липня 1926 р.

Дорогая Лідусю! Кімнатку для Вас з Олею я вже наняв і дав завдаток. Кімнатка ця на місяць коштуватиме всього тільки 20 карб. Власне, це не кімнатка, а ліхтарик, з трьох

боків зашкелений, розміром у два ваші передпокої, отже, поміститись можна і вдвох. Зараз у ньому живу я. І дуже з нього задоволений. Бо зараз, у липні, у серпні, живуть курортники і по садах і по сараях, аби тільки бути коло моря. Вирухайте ж зразу 31-го і нікуди більше не заїжджайте по дорозі, а з Севастополя просто на Алупку. Беріть авто «Крымкурсо» або ж Т[оварист]ва шоферів і за кілька годин Ви вже в Байдарах. Ой я й забув — візьміть з собою бінокль, неодмінно! А вже потім із Алупки Ви встигнете і Ялту побачить й Ливадію та інше. Із дому захватіть по маленькій подушечці, ну ковдру, ну ще там що — тільки небагато. (Французьку газету привезіть для мене — у Києві чи краще в Синельниково або на Лозовій мені купите.) Оце й усе. Тільки не просіть глядіть, як під'їжджатимете до Криму. Що повітря пахне! Морем! А кругом плавні... Отут у Вас неодмінно всі чемодани покрадуть і Ви й незчуєтесь. Ну будьте ж обережні в дорозі — не за чемодан — ні, а за себе. Я такий радий, що Ви хоч Криму побачите. І за Олю теж.

Що ж Вам ще сказати? Книжки не везіть, бо тут їх є. Хіба що ті книжки, без яких Ви жити не можете. Беріть справку, скільки Ви дістаєте за місяць, це Вам від курортного збору буде. Іще раз: обережні будьте!

Вашу голівку цілую. Ваш П.

Пишіть же! Маму вітайте.

Лідусь! А що ж Ви забули про статистику книжки А. Любченка? Цікаво б і про мої. Привезіть мені дані — це буде гостинець.

106. ДО Л. П. ПАПАРУК

Початок серпня 1926 р.

Лідуся, я Вам забув написати: в самій Алупці ніде не висаджуйтесь, а їдьте до самої контори «Крымкурсо» чи Артелі шоферів — однаково, всі ці контори в центрі міста і зовсім недалечко від дачі Десаліш. Та чого не пишете? Може, передумали їхати, чи що на перешкоді стало? Їдьте, все вже для Вас підготовлено. Про свою смету не думайте, якщо не стає грошей — їдьте хоч і з карбованцем: для Вас і для Олі на перший час знайдеться, а якщо, то потім можна буде з Харкова дослати.

Всього доброго! Маму вітайте.

Ваш П.

В Алупці буду до 7 чи 9-го серпня.

107. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА

Початок серпня 1926 р.

Любий Аркадію Опанасовичу!

Скоро побачимося. Побачитися я хочу. Що то за подія така з Вапліте, що то за бурі там такі? Уважно стежив я за газетами і наполовину сам догадуюсь: політика з літераторами-комсомольцями, їх протиставлення нам, «гнилому» Вапліте, і т. д. О як це скучно повторюється одно і те ж, одно і те ж. Сьогодні дістав листа від Михайла Михайловича, і мене всього перевернуло: мстять людині, очевидно ж мстять, та коли б же знати за що. Можна різно оцінювати М[ихайла] М[ихайловича], але не можна ж до жандармського абсолютизму доходити: знищити людину з лиця землі — це що? во ім'я чого? Наш гарний товариш, якого й Ви, певно, любите, написав мені з Харкова, прочитавши статті, чи як я їх називаю пашквілі, «я тепер ніколи руки не подам М[ихайлові] М[ихайловичу]» чи щось в цьому роді. Ясно мені стало, що всі ми показалися. Бо це ж відомий письменник говорить, і знов-таки питаю я: за що так ставитись? во ім'я чого? Жду тепер всього. Бо тепер все можливе, бо тепер блоху убить не можна, щоб не розкваліфікували це як щось таке. Не шукайте в цьому образі якогось зв'язку з оповіданням М[ихайла] М[ихайловича]. Ясно, що там не блоху вбивають, ясно, що там «біла борода», але... Боже ти мій! це ж художній твір, а не судовий вердикт, це ж художній твір! Ну заспокоїмось на час. Перейдемо на інше. Мені тут було добре. Хоч був один день такий, що ну його к чорту! Поправивсь. Мову вивчив, матері його чорт, і бідних Лїду та її подругу Олю влаштував тут на місяць. Дав їм свій ліхтарик (кімнатку), а сам живу в шалаші, в саду. Руки простягнути — сливи, яблука і навіть виноград туди далі. Місячні ночі, шелестіння їжачків по саду і море, море, море, безтрепетний маяк... Так як же там Ольга Григоровна, як Ви? Хоч би ця зима не була така погана! Я давно Вам хотів був написати, та все піджидав приїзду Лїди, вона обіцяла привезти мені статистику: як беруть Вашу книжку в їхній бібліотеці, і о ужас! Вашу книжку брати беруть, але хтось її так зачитав собі назавше, що Лїда ні статистику не має, ні книжки. Ну, вітає Вас т. Лїда, і Оля, і я. Ольгу Григоровну окремо вітаю! Живіть!

Ваш П. Т.

108. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

13 серпня 1926 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Не звертайте Ви уваги на ті пасквілі, що появились. І в Києві, і в Харкові. Читав я тільки харківську статтю,— і як же вона мене обурила! По-перше, критик із кожи «лезет вон», по-друге, «антисемітизм» (о боже!) і, по-третє, все це дуже брудно. По суті кажучи, в оповіданні нічого такого нема, крім білої бороди, і от уявіть собі, ця біла борода наробила шуму. Хоч би ж було Вам руду взяти!

Погано це все. Тим більше, що у Вас із здоровлям не все гаразд, та ще за Дмитра та за чернігівців думати треба.

Я, як бачите, залишився ще в Криму, а Ів[ан] Д[анилович] сьогодні оце поїхав. Залишився я до вересня. Зимою багато ще буде всякого, а тут я не тільки гуляю зараз, а й працюю потроху. Ви підозріваєте мене, що я тут навіршував щось? Ні, Михайле Михайловичу, віршую дуже мало. Сааді 30 літ учився, 30 літ мандрував і 30 літ останніх (здається, так) писав. Отож я взяв перше. А оскільки життя зараз недовге, то хтозна, чи прийдеться ще 30 літ мандрувати. Ну а вже від писання я цією своєю теорією зовсім гарантований.

Як Ваше здоровля? чи поправляєтесь? Поправляйтесь, треба! Якось улаштується з Дмитром і з чернігівцями, а Ви щоб здорові приїхали. Та сумувати не слід.

Бувайте здорові і кріпкі духом!

Ваш П. Т.

Адреса та сама.

Вітає Вас т. Ліда з її подругою Олею. Я їх тут улаштував.

Дякую за книжку Л. Мартовича, вона десь, певно, в Харкові жде мене.

Р. С. В тім листі щось у мене було вирвалось проти моєї б[увшої] господині (не Десаліш, ні), і я кілька день мучився, що це грубо так проти людей.

109. ДО Л. П. ПАПАРУК

Серпень 1926 р.

Дорогий Лідусику!

Після Вашого від'їзду у нас наче сонце зайшло: тинялись цілий день, та ні до кого було озватись, сироти, сами. Василь

Мисик тепло | Вас згадує | завше і лєнінградці теж. Посилаємо
картку. Та пишiть, як Ви доїхали. Книжку про Афон Вашiй
мамі пришлємо пізніше. Ну, всього доброго. Цiлуємо.

Пав [ло]

110. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО

18 серпня 1926 р.

Любий Іване Даниловичу!

Я вирахував і побачив, що мені не обійтись без позики: 150 карбованців — і було б доволі. Візьміть, будь ласка, на себе труд, переговоріть з Вапліте і надішліть по змозі. До 25/VIII за дівчат заплачено, а я в кредит, а там придеться на квитки, та на авто, та на вчительку. Квитки уже замовили — на 28/VIII. Хочу провести дівчат до Києва і зараз же вернусь на Харків. Ну оце і все. Листів Вам нема, заїдемо ще раз. Ночував оце в нас А. Панів, і я взнав, що вже Петра Йосиповича в Харкові нема, тому кілька пунктів редакційного характеру прикладаю Вам тут. Всього доброго! Вітають Вас Оля і Ліда.

Ваш П. Т.

111. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО

20 серпня 1926 р.

Любий Іван Данилович!

Учора я спішив на пошту і Вас навіть не подякував у своєму листі за надіслані гроші. Оце я хотів написати.

Чи балакали Ви з Аркадієм Опанасовичем про переміщення С. Васильченка до Харкова?

Пробачте, що ще потурбую одним. Я хотів би знати: де саме чи в кого мій ключ, щоб, приїхавши, не довелося стояти під дверима. Чи в Харкові т. Масенко? Ну, всього доброго, не буду Вас одривати від роботи.

Ваш П. Т.

23 серпня 1926 р.

Любий Михайле Михайловичу!

Щось Ви сумно настроєні. Авжеж що будете живі-здорові! Авжеж що моря ще побачите! Ось нехай на той рік неодмінно вмісті поїдемо — і не думайте про сумне. Я жалкую дуже, що цього року в нас нічого не вийшло. Повірите, вже йшов було на пошту, щоб гроші послати, як дістав із редакції листа про те, що комусь із «присутствующих» в Алуцці доведеться замінити секретаря, бо любий наш Панч щодо тер. армії не зовсім благополучний. В такому непевному стані був я кілька днів, аж поки не прийшла «раз'яснительная» телеграма. От бачите, як все це вийшло, — та й негарно ж! А тепер я вже «на закате дней» своїх в Криму: десь після 10 липня виїду до нелюбого Харкова. Ще якби удалось якось повчитись — чи в консерваторії, чи в художньому технікумі, — то, може б, я не помічав того міста, а так... незадоволений чогось я. Ви знаєте, лежу ночами й думаю: великий я неук — це раз; великий мерзавець — це два і взагалі дельфін з божої ласки. Так отаке-то.

А море зараз шумить, вітер тополі не пускає, і всі двері в домі неспокійні. То дощ, то просто хмарно. День.

А це вже аж на другий день дописую. Дістав я листа від Наталі Данилівни: попало Вам, якби Ви знали! А у всьому винен я. Ну всього доброго! З сьогоднішнього дня у мене починаються хожденія до станцій, до контор. І в хазяйки моєї голос перемінився: то була лисичкою, а то вже гісною стала: комерція! Йй щоб дорожче здати, а тут якийсь чудак з книжками розклався на 1½ місяця. Цілу ніч ще звечора бив шторм; а це вже наче прохмаряється. Дороги розкисли, і мої сандалії дивляться винувато, немовби уроку не вивчили. Обіймаю Вас кріпко і бажаю поправитись у Кисловодську. Я на свої капітали (підвишка платні місячної) «сумею», як кажуть євреї, проїхатись до Києва десь перед першим серпня, та вже Вас там не застану. Ще раз всього доброго!

Ваш П. Тичина

Про «Куліша» побалакаю.

Серпень 1926 р.

Шановний товаришу! З самої весни я тут, і до Харкова не повертався. Листи Ваші і рукопис переслали мені тільки оце недавно. Розумію Вашу нервовість, розумію Ваше нетерпіння і тому відповідаю зараз же. Але як відповідати: нервовість Ваша не від одного тільки творчого горіння, а й від матеріальних обставин. Ви запитуєте, чи не можна б було видати переклад «Слова»? Ой як тяжко на це відповідати! Не в силу тільки тої чи іншої оцінки твору, а в силу й того, що ДВУ цього року дуже мало одвело місця в своєму плані поезіям. Я не уповноважений так відповідати, але те саме скаже й Аркадій Любченко, що художнім сектором ДВУ завідує. Пустити «Слово» по іншому сектору, тобто як твір підручний для шкіл,— теж не знаю, бо вже стільки тих перекладів «Слова» є, і котрий із них шкільною радою ухвалений, і що для теперішньої цензури потрібно. Отже, Аркадій Любченко міг би Вам відповісти, коли б Ви до нього написали (Харків, Спартаківський, 3, ДВУ, художній сектор), а я б йому й рукопис передав.

Тепер дві слові про самий переклад і вірші. Як це не жорстоко, а треба сказати прямо: не тільки можна було б краще, а й прекрасно перекласти. Ви зв'яли поему, взявши один розмір. Я й на хвилю не забуваю Вашого матеріального становища, але останнім ніяк не можна виправдати середнього перекладу. Панас Мирний, В. Щурат, Д. Загул і ще з повний десяток імен — як вони підходили до поеми? Вони перекладали «Слово» як живу річ, а Ви — як річ, що колись була (річ, тобто епоху, п'єсу, річ...). Через це сила-силенна пасивних місць, місць неясних, спірних. В рукопису всі місця я ці підкреслив і гадаю, що їх наново Вам треба було б переробити, як також виправити й такі вирази — «Багатири косожського Редедю вбиває». Чого це «багатир» тут і чому вбиває, коли «зарівав» («Известия Бакинского государственного университета», № 1, второй полутом за рік 1921); «половецьке царство» і т. і. В поезіях Ваших я найшов одно цікаве місце у вірші на ст. 3-ій. Я його Вам посилаю, викресливши «воду» до нього і після нього. Місце свідчить, що Ви прекрасно писатимете, якщо навчитесь у самого себе викреслювати непотрібне. Пишу це цілком серйозно, не можу ж я дурити. Не гнівайтесь за суд, працюйте.

Ваш П. Т.

У Харкові я з 1-го вересня.

114. ДО П. І. СЕНИЦІ

28 серпня 1926 р.

28.VIII 1926

Любий Павле Івановичу!

Ви посмієтесь, що старе Вам посилаю, але цей рік так мене крутило, що я всіх і все забув. І всі за це на мене сердяться. Та все те пройшло і хай більш не повертається.

Любий Павле Івановичу, як Ви живете, що написали? Бачив я Ваші нові твори, бачив твори на мої слова і, уявіть собі, не чув, через те саме, про що я вище сказав.

Оце так гарно в Криму, що й виїздити не хочеться! А виїду на цім тижні. Не гнівайтесь же прошу, пишіть.

Всього доброго!

Ваш Павло Тичина

115. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

Вересень 1926 р.

Любий Михайле Михайловичу!

Офіційної заборони немає, але, зважаючи на всю ту веремію, яка зчинилася коло самого журналу нашого, статті зараз не пійдуть, очевидно. У нас тут діла! Хтозна, може, й останній тиждень тут служу. Знаю, що пробачите цей телеграфічний тон листа, як і те, що... нічого ж я не знаю. Діла розвиваються, кожну мить ждемо оце про журнал,— отже, бачите, в якому стані ми сами. Ну всього Вам доброго! «Березіль», здається, 7-го починає. Зшитка, їй-бо, нема, може, пізніше пришлю. Іще раз

Ваш П. Т.

Вітання Н [аталі] Д [анилівні].

116. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

23 вересня 1926 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

На афішах 7-го стоїть початок. Отже, приїжджайте! Тільки забудьте про людей, хай їм цур, і не беріть до серця. Будні. Дріб'язок. А люде ж дрібні сами й на цьому заробляють. Всього доброго! Живіть!

Ваш П. Т.

117. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

1 жовтня 1926 р.

Любий Михайле Михайловичу!

Листи Кулішеві редакція відклала надалі. «Вбивство» пішло. Ага, тепер Вас мучить страшенно? Ото було б не вбивати!

Чи подає про себе вісті Микола Григорович — питаєте? Микола Григорович обритається іздець, ні за які гроші — каже — не поїду вже нікуди. Я потроху знову влажу в редакційні рукописи. Це до того часу, поки знов не видержу — та й чкурну у Київ. Ну, будьте здорові! Наталі Данилівні вітання, обіцяне згодом напишу їй.

Ваш П. Т.

118. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

1926 р.

Любий Михайле Михайловичу!

Ну як же ж так! Просто до мене можна завести: з вокзалу трамвай без пересадки (№ 3), вставати на Каплунівській. А там уже близько й до мене — один квартал — Каплунівська, 17, пом [ешкання] 9, у дворі ліворуч, II поверх...

Дома зранку буваю до 12-ої, але 7-го якби, бува, пішов я на посаду, неодмінно зоставлю ключ на гвіздку коло дверей (це в самому вже помешканні), а перед першими дверима (як зайдете на II-ий поверх): постукаєте, кашлянете й подзвоните, там Вам одчинять. Дякую т [овари]шку Ладю за пам'ять, вітайте її при нагоді. Т [овариша] Дмитра ще не було. Будьте здорові, їдьте спокійно.

Ваш П. Т.

Вітання Н [аталі] Д [анилівні].

119. ДО Л. П. ПАПАРУК

1927 р.

Лідусь, Великий мій Друже!

Ці дні особливо якось ніколи. Читайте газету «Комуніст» (за весь цей тиждень) і Ви побачите, в чім саме неприємності. «Сковороду» продовжую. Все нові й нові думки та порівняння вишикають при студіюванні його. Соломон і Ско-

ворода, Спіноза і Скворода, Толстой і Скворода — це вже відомі порівняння, а от у мене появилися ще й такі: Скворода і Горький, Скворода і Скрябін. Звичайно, всього цього я в свою поему не убгаю, та і вбгати не можу (ДВУ матеріал весь час вимагає, а ще й працювати приходиться в неспокійній атмосфері), але зате радість роботи почуваю.

Пишіть про себе, про маму, про Олю. Чи одіслали галоші? Вітання всім! Цілую.

Ваш Пав[ло]

120. ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «КОМУНІСТ»

Не пізніше 3 лютого 1927 р.

Ш[ановний] т[оваришу] редакторе!

Прочитавши у Вашій газеті «Комуніст», ч[исло] 11, доповідь Чубаря на Харківській окр[ужній] партконференції, я був дуже здивований, коли знайшов там цитату з свого твору «Чистила мати картоплю», тим більше, що твір цей виставлено було, як «намак на толстые обстоятельства» і як «протискування під прапором пролетарського писання національного дурману». Дозволю собі заявити: ніколи й ніде я не протискував національного дурману. Надрукований уривок це є лише вступ до моєї більшої поеми, над якою я працюю вже кілька років. Як у вступі, я тут протиставив дві сили — стару, що відходить, але ще чіпляється життя (виявом якої є мати), і нову силу, революційно переможну, в особі сина комуніста. Події, що я їх узяв, відбуваються на початку встановлення Радянської влади, і я село беру так, як воно тоді було (голод; прирізка землі; уявлення про Леніна як про антихриста тощо). Великою несподіванкою було для мене тлумачення слів матері про Україну. Адже ж ясно, здається, що цим словам протиставлені слова сина і що їх аж ніяк не можна приписати авторові, та врешті і з самого твору видно, що симпатії автора на стороні сина.

121. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець квітня 1927 р.

Лідусику дорогий! Чи Ви вже вибрали куди у відпуск їхати? Хоч Ви за це й сердитесь, а Вам на відпуск давно вже є, тільки я того не посилаю зразу, бо все рівно розтратите. Хватить Вам і на місяць і на півтора — на скільки по-

їдете. От жаль, що цього року Оля окремо їде, а то б ізнов утрюх поїхали. Сам я ще про себе не рішив. Хочеться до Кавказу, бо я ж його ніколи не бачив, та й родичів там моїх багато — вірмен, грузин, турків. Міг би вирушити з 15-го травня, та думаю, що це зарано. Наче й холодно трохи. До Туреччини слабенька надія є, але то восени. Ви ж вибирайте місяць, щоб не пропало літо у Вас. Купуйте місце в Ч[ервоному] Хресті, приставайте до якоїсь екскурсії чи їдьте наймайте приватно. Я тільки боюсь — щоб Ви в дорозі — обережно...

А знаєте, Лідусю, про Женю ніяких новин і досі. Певно, мучиться він дуже. Послав я йому знову трохи, Саші трохи і Проні 30. Ви ж знаєте, я їх всіх люблю. Живу знову так як і перед цим. Метаюсь. Те метання не від того, щоб я не знав куди йти, навпаки, — свої ж очервонені міщане не дають мені туди йти, путь загороджують, не пускають. Та я йду. Вчусь весь час, хоч це й не подібне на вчення. Серед пльоток, серед доносів, серед підступу попробуйте творити! Ох та й не люблять же мене Гадзінські та Поліщуки Валер'яни. Ну годі про це. Беру себе в руки як і завше. Хай не люблять, хай лають, аби лиш написати те, що хочеться. А за цими рукописами (я щодня одно їх жую, одно клюю) в цьому казані голова іноді не варить. Ждемо нових неприємностей чергових. Як організація наша літературна, так і кожен з нас зокрема.

Марко Черемшина помер! Чули? Я страшенно люблю Стефаника і його товаришів. Пора б щось собі подумати написати. Та ніколи оглянутись, подумати ніколи. А так, на хвилинку прозриш — так, їй-бо ж, нічого наче ще й не написав! Ну всього доброго, душе безсмертна! Вітайте маму.

Ваш П.

122. ДО Л. П. ПАПАРУК

Червень 1927 р.

Лідусю, душе рідна, знаю, сумуєте дуже — не сумуйте, приїду. Все ждав листа від Оксани (хотілось з'їхатись умісті), та Оксана щось тягне: і з професором, і з курортом, що я їй весь час пропоную. Як же з Вашим відпуском? На Афон?

Думка була їхати на Афон — та ще не знаю: совість бере мене. Тікати до моря, коли з Оксаною і з Женею негарзд, — якось не виходить. На зелені свята я, певно, буду на порогах Дніпрових — от якби звідти удалось до Києва! — а ні, то приїду пізніше: на літо в редакції матеріалу нема: я мушу десь його викопувати.

Лідусю, що це з бідним Д. Щербаківським? Сьогодні в газеті для мене аж три смерті: Щербаківський, Войков і Демущький. І в кожного смерть неоднакова. Смерть взагалі неоднакова. Бувайте здорові! Бережіть себе!

Ваш Па[вло]

Думайте ж про відпуск, щоб не було пізно. Коли б хто був, як ото торік Оля, то можна б і вмісті.

123. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

6 липня 1927 р.

Дорогий Михайле Михайловичу!

Не сердьтесь на мене, що я Вам так довго не писав. Що Ви робите? Пишіть, коли Ви будете в Харкові. Привіт Нат[алі] Дан[илівні].

Ваш П. Тичина

124. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

12 липня 1927 р.

Любий Михайле Михайловичу!

Ні, ніхто Вас не забув, а просто так життя тече. Місяць сонце заступає, дощі ідуть... Думка була поїхати на Кавказ, та оце комісія на мою голову, а я не зовсім здоровий і на держ[авний] кошт не хотів би їхати. У цей четвер остаточно довідаюсь — як Ів[ан] Данил[ович] скоро приїде до Харкова, 3-го ц[ього] м[ісяця], здається. Частина товаришів роз'їхалась, а частина ще в поті лица кусок хлеба себе работает. Всього доброго! Дякую за Ваші книжки, я їх дістав в такий сумний для мене час, що вони мене страшенно підбадьорили. А де ж Дм[итро] Михайлович зараз? Наталії Даниловні уклоніться.

Ваш П. Т.

125. ДО Л. П. ПАПАРУК

1927 р.

Любий Лідусику дорогий!

Їду сьогодні на Кисловодськ. Так якось вибрав собі не думаючи. Перед цим дістав од Мих[айла] Мих[айловича]

Могилянського сумного листа, то я і його телеграмою запросив на Кисловодськ (все утримання беру на себе, звичайно). Пишіть поки що: Кисловодськ, пошта, до востребов[ання]. Як, бува, по дорозі не передумаю, то там і зостанусь нарзан пити. Сам я здоровий цілком, щоправда, трохи перемучений, ну та це скрізь. Як же Ваші ручки й ніжки — чи затемніли від сонця? Такий я на Вас сердитий! — щоб ото так рано з Кавказу повернутись! Я ж прохав написати, як не хватить грошей! А де Ваше вушко?

Пишіть про Женю. Мама як? Радий, що Вам книжка подобалась. Ну, цілую Лідусю, дівчинку неслухняну. Всіх вітайте.

Ваш Пав[ло]

126. ДО Л. П. ПАПРУК

Серпень 1927 р.

Лідуся дорогая! Я вже й не знаю що думати. Чи Ви розсердились на мене, чи телеграми не дістали? В телеграмі я подав Вам свою адресу — Кисловодськ, Крепостная, 6, мені — може, переплутали на телеграфі? З кожною поштою жду од Вас листа, а листа нема... Живу я тут з Мих[айлом] Михайловичем. Спочатку Кисловодськ був не подобавсь — моря ж нема! — а потім привик. Справді, як вийдеш за парк на гору — краєвид який могутній! Навколо лінія гір з другою стрічається, заходить. Самії хребти, погір'я поморщені якісь, неприлизані, дикі. І почуваш, що це ще не гори, а так, накопано без ладу. Ельбрус як коли видно буває. Там десь за обрієм. І то тільки саме верхівля (два конуси). А то все хмари, хмари... Одне набридає, це — дощі, а також і люде, не люде, а публіка, що скрізь вона з своїми тельбухами, дріб'язком, криком. Але й симпатичного люду багато. Різних національностей, навіть рас різних. Живемо ми з М[ихайлом] М[ихайловичем] над парком на другім поверсі. Річечка шумить: із парку чути. Ну про ванни нарзанні писать не буду — особливо цікавого чогось у них немає, та й не люблю я процедур цих. Живемо в хожденіі, в чтеніі, в прилежаніі, бо лежеуем-таки, скільки хватає собісті. М[ихайло] М[ихайлович] Анрі де Реньє привіз із собою кілька томиків, а я Шпенглера «Закат Європи» в місцевій бібліотеці взяв. Читаю, і знаєте, мені здається, що я не тільки для цієї книжки, а і взагалі неграмотний. Горе ж моє, по верхах та по верхах — та так лучче й не жити! А розміреність міщанська у кожнім із нас змагається. Ну що ж іще. Знайшов я

тут учительку по французській: трохи гірша од тієї, що в Криму була. Ну що ж іще. Скучно мені без Києва і без Вас, Лідусю. Тут такі гудки на вокзалі і так вони в бігу кричать, що мені аж весело стає, мені здається, я в Києві. Київ, Київ, моя славо, мій неповторний вітер збоку, душі чистота! Сидячи тут на горах, я часто журюся: чи я вернусь коли до своєї юності? чи стану знову поетом? Це не сумнів щодо себе, це найвища совість. Багато в житті є такого, чого я не хочу. Багато в світі такого, чого я хочу. І я завше метаюсь, я завше вітер збоку.

Так отак ми живемо тут і Лідусю споминаємо. Пишіть, Лідусю, як Ви живете, як мама Ваша, як посада. Я буду тут до 5.IX. Жду ж листа од Вас, од Києва. Київ, Київ, моє сонце, мій невидний біль! Всього доброго! Та пишіть же тільки.

Ваш Пав[ло]

М[ихайло] М[ихайлович] Вас вітає.
Од мене вітання В[ашій] мамі.

Кисловодск, Крепостная ул., 6

127. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Серпень 1927 р.

Дорогий Женья!

Пиши: що з твоїм переводом і коли переслати тобі гроші? Я зараз у Кисловодську — беру нарзанні ванни — і буду тут числа до 5-го вересня. Пиши, як у Києві прожили (здається, Ліда дуже рано приїхала?). Жду — про наших, про твоє здоровля, про все. Зоставайся.

Твій Пав[ло]

Кисловодск, Крепостная, 6, мені

128. ДО Л. П. ПАПРУК

22 серпня 1927 р.

Лідусю!

Нарешті я дістав листа од Вас! Ті два листи ще не розшукав на пошті. Писатиму Вам окремо і більше, а це посилаю коротенького, бо Ви ж любите одержувати часті листи.

Сьогодні в пас сонце і вітер. І в мене теж — сонце і вітер.
Ну вітаю! Пишіть.

Ваш Пав[ло]

Мамі привіт.

129. ДО Л. П. ПАПАРУК

25 серпня 1927 р.

Ліда, ми вже замовили з М. М. квитки на 5-е. Отже, числа 7—8-го будемо в Києві. Вчора ходив на гору, яка буде правіше од цієї, що тут, на картці. Ельбрус бачив як на долоні! Це диво якесь просто! Могутність, чистота ідеї.

А перед цим за день бачив Венеру о 1-ій год[ині] дня простим оком. Ну всього доброго! Вітайте маму.

Ваш Пав[ло]

130. ДО Л. П. ПАПАРУК

27 серпня 1927 р.

27/VIII

Ліда,

я вчора був на «Великому сідлі» — це ще вища гора, як «Мале сідло». По один бік Ельбрус видко і ланцюг гір, а по другий гора Бештау, Машук та інші. Дуже хороше на горах! Сильно якось, весело! Ну, Лідусь, пишіть мені на Київ з передачею Барсу. Листа Вашого одного вже вирятував. Так наче свіжого дістав — такий хороший. Вітайте маму.

Ваш Пав[ло]

131. ДО Л. П. ПАПАРУК

28 серпня 1927 р.

Вітаю Лідусю! Останні дні у нас особливо гарні. Я стараюсь їх використати на сто. Ходжу на гори, за місто, в балки. Зустрів тут колишнього свого репетитора Н. І. Подвойського. З Мейсхольдом познайомився та артисткою Зін[аїдою] Райх. Шпенглера здав сьогодні назад: не витримав. Ну як Ваша доповідь, Лідусю? Пишіть на адресу Барса. Всього доброго! Вітайте маму.

Ваш Пав[ло]

Жовтень 1927 р.

Лідусю! Приїхав я і скоро після того побачив Барбюса. Із аероплана вийшов, хитається, лице якесь стомлене, сіре, а говорить — з запалом! Так сумно було мені, коли я, поспішаючи на аеродром, проходив коло могили Василя. Це аж за містом! Кілька могил революціонерів. Деревса посаджено. Ослінчики обапол дороги в скверику. А гурт дівчат, що прибирали могили, як заспівав та заспівав! Знаєте — оте на високих нотах тужіння в степу? А жоржини та гвоздики й собі кричать. Сонце! Вітровато! І тільки плити на могилах — як символ вічності, як заперечення вічності. Скільки раз там аероплани знижаються! Скільки раз з підстрибом пробігають, перед тим як одділитись од землі! Плити непорушними лініями байдуже стежать, плити як насмішка вічного.

Анрі Барбюс справжній солдат революції. Це шаблон я повторюю, знаю. Дивлячись на його непомітний горб у довжину, на ці зверху обвислі — кольору його кепки — очі, на ці руки, що в мент свого жесту кістлявого («годі, товариші, годі!»), що в мент інстинктивного руху (лівою мов у сні кепку з голови, а правою незграбний длуб, пальцями уперемішку — сиві пасма неслухняної зачіски), що в цей мент нагадують двох довгоносих черногузів з берегів Ніла, я кажу: це людина. Це друг тисяч, мільонів. Нехай його форма не вражає, — та він щось вловив таке поміж собою і людьми, він уловив щось в людях, він сам людина. Звичайно, тут перебільшення можливі, бо це ж був приїзд не літературний, а політичний: можлива де в чім і моя помилка щодо його повної оцінки, тим більше, що зараз же напрошуються в душі паралелі з багатьома нашими, що загинули, що не доросли авторитетом через штучно вишукані гріхи батьків та й їх самих — але все це хай далі, хай далі. Барбюс нам надав чогось нового. Зрушив. 54 роки Барбюсу! Як же його не поважати?

Не буду змальовувати ні бенкета, ні короткої моєї візити до нього. Повірите, так його замучили офіційні прийоми та фотографі, що мені просто було совісно однімати в нього час своєю обмеженою французькою мовою. Через день я знову на полі проводжав його. Народу вже було менше, душ із 5. І знову, розігнавшись од могили Василя, пішов аероплан підстрибом... аж он уже десь одділивсь... Барбюс угорі. А ми поїхали автомобілями назад.

Ваш П.

133. ДО Л. П. ПАПРУК

Жовтень 1927 р.

Що це з Лідусиком сталось, що він не відповідає? Послав я листа довгого, де про Барбюса розказав трохи — певне, не дістали? Чи, може, хворі,— чи трудно живеться? Пишіть, Лідусю, я буду ждати на Ваші царапушки. А Аркадій видрукував у «Новій громаді» свою «Стежечку». Радий він. Поздоровте його, мо', купите «Н[ову] громаду», то пошліть йому. А Жєня вже в Глухові. Так пишіть же, Лідусю, бо я з Вами вже й на вулиці балакаю...

Ну, вітання всім! Здоровля!

Ваш *Пав[ло]*

Портфель подобається? Чи, мо', старий дуже?

134. ДО Л. П. ПАПРУК

Осінь 1927 р.

Лідусю дорога! Бувають у мене цілі місяці, коли я ні до кого не пишу, отак і зараз. Укинувся в переклади, в мови — часу, здається, не хватає для всього, а енергії багато. Як упораюсь із цим, візьмуся до другого.

Кілька днів тому несподівано приїхала Оксана. З подругою. Що вже попожурились вони, що вже наплакались! — а я сиджу й не знаю що робити. Бо й справді: в подруги конфлікт з чоловіком, і в Оксани теж. Що можна було зробити — зробив, але не можу ж я природного алкоголіка перевиховати. А до того він хам, нікого не слухається й не поважає нікого. Жалілася: оце якби ще Жєня був не переводився, то, може б, він допоміг мені переміститись (в своїй окрузі). А з Жєнею теже: оце вчора поїхав із Харкова: не перемістився, бо залізнична школа (його призначили на ст. Люботин), уявіть собі... в селі, від станції 4 чи 5 верст. Ну, він поїхав назад. Всі наші порадіють, та й люде, бо вони його люблять.

Ліда, чи є у Вас обув на зиму і одежа? А мама як? Кримська цикадо, з посадою заспокоїлась уже? Прикладаю віршик.

Ваш *П.*

1927 р.

Дорогой поэт!

Хочу подтвердить, что письмо я Ваше получил. Письмо было для меня большой радостью, так как Вы — один из моих любимых поэтов. Спрашиваете, читал ли я Ваши произведения в русских переводах? Конечно читал, и давно! Читал в переводах, читаю и в оригинале — хотя и не совсем свободно. В моей библиотеке представлены в оригиналах почти все главные литературы Ближнего и Дальнего Востока. Армянская литература занимает целую полку. Отдельно есть: Ваан Терьян, Егише Чаренц, Акоп Акопян, *Միմեն Բարձան. Մ. Դարբինյան **, а остальное — хрестоматии, брошюры, журналы, сборники. Сам знаю, что слабо у меня представлена армянская литература, но так уж выходит: Центриздат, отделение которого есть и в Харькове, ничего серьезного не печатает; колония харьковская (армянская) маложизненная и с невысоким содержанием; а из Госиздата Армении — ой как трудно выписывать! — ни каталога не добьешься, ни ответа. Ваших произведений отдельно не имею, а потому обещанную Вами книгу буду ждать с нетерпением. Подозреваю, что Вы не получили журнала «Східний світ» (я его послал месяца два тому на Аяртун). Там как раз помещен мой перевод стихотворения *Համիկ*** — правда, с пропуском 3-го куплета. Если не получили — я сейчас же вышлю.

Думаю дать антологию армянской поэзии по-украински. Уже частично переведены:

*Հովհ. Հովհաննիսյան, Ա. Մատուրյան, Հովհ. Թովանյան, Ա. Իսահակյան, Շուշանիկ Կուրղինյան, Լեվոն Շանթ, Հակոբ Հակոբյան, Եղիշե Չարենց***.*

Может быть, посоветуете мне что-нибудь относительно самого плана антологии? Взять эпос — я боюсь, так как я не знаю классического армянск[ого] языка. Взять лирику последних годов — тоже что-то меня останавливает... *Չեր գաղափարն ի՞նչ է ****.*

На днях вышлю Вам свою книгу, но, к сожалению, не нового издания. Мои книги все разошлись и сейчас печата-

* Сімеон Бабіян, М. Дарбінян (вірм.).— Ред.

** «Зерно» (вірм.).— Ред.

*** І. Іоаннісян, О. Цатурян, Ов. Туманян, А. Ісаакян, Шушанік Курґінян, Левоп Шант, Акоп Акопян, Егіше Чаренц (вірм.).— Ред.

**** Яка Ваша думка? (вірм.).— Ред.

ються отдельним томом. То же и относительно словарей: почти по всех кн[ижных] магазинах остались нераспрод[ан-ные] словари русско-украинские, а Вам бы как раз надо было украинско-русский. Я все-таки постараюсь достать Вам капитальный укр[аинско]-русс[кий] словарь Гринченко и пришлю. Вы об этом ничего не говорите, но мне страшно хочется, чтобы Вы имели Гринченка.

Всего хорошего. Привет Армении!

Мой адрес домашн[ий]: Харьков — Харків, Каплунівська вул. 17, 9

*264 jшrqqл **

Павло Тычина

136. ДО Л. П. ПАПРУК

Грудень 1927 р.

Лідусю, чи зліквідували вже свою біду — що ж Ви не пишете? Може, у Вас разом з портфелем та ще й гроші проф-союзні вкрали? — зараз же говоріть мені, і я «приму мери». Десь після 21 грудня думаю приїхати до Вас. А як же з Олею? В хар[ківській] газеті було оповіщено, нібито від-пуск учням у цьому році дадуть з 20-го грудня (коли не помиляюсь) і по 10-е січня. Чи списалась уже Ольга з Же-нею, і як вона поїде?

Діла в мене, Лідусю, багато як і раніш. Живу так якось... чогось все мені тісно. Хвильового оце позавчора на Берлін випроводили. Вітайте!

Ваш Пав[ло], що сумує все чогось.

137. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Не пізніше 1 грудня 1927 р.

Дуже мені тебе жалко, що ти так працюєш. Днів через два пришлю тобі піддержку. Як серце радується, що в Піс-ках щось нове, а з цього щось, може, й велике виросте. Так радісно діставати листи від тебе, від Вані, від Куриленка.

«Живем комуною» пришлю. Поки бажаю всім здоровля. Буду в Харкові до 1-го грудня. Пиши до 1-го частіше. Еге, ще от що: чи зберігся в Пісках отой мій ящикок з фарбами? Я зараз пишу і посилаю книгу до Николая Ілліча Подвой-ського і згадав за ті фарби, які він мені подарував, як я ще й не думав олійними фарбами малювати. Коли хочеш, пошли

* З повагою (вірм.).— Ред.

йому від себе листа, він буде дуже радий. Москва, 1-й Дом Советов, Ник[олаю] Илличу Подвойскому. Він же, здається, і твій ренетитор? Всього доброго ще раз! Як там Коля Малецький?

Твій Пав[ло]

138. ДО Л. П. ПАПАРУК

1928 р.

Дорогий Лідусьонок!

Любез, як Ви живете там? Чи вже надумали, куди на літо їхати й коли Вам відпуск — скоро? Я оце через годину їду в Мєнск до Білорусі, а перед цим пишу листи, пишу — горюю. Бач, Оля там у Вас не шанується, а як ото другі мої небоги живуть! Просто жах... Сьогодні написала Маруся з Борзни: чи легше буде вчитись, як я відречуся батька? Анюта пише своє, а Соня теж горе своє виливає. І я вже не знаю, як оті діти житимуть далі, діти мої сестри Полі. Все що в моїй силі — я роблю, а далі як справді батько її відцурається (бо він же, я чую, цьому страшенно радий) — я вже й не знаю як. На себе взяти я не можу, а дівчина ж іще і в силу не вбилась, — крила опадуть у боротьбі жорстокій. Перекажіть Олі, щоб шанувалась, бо вона ще, дурна, життя не знає. Чи згадує вона хоч коли-небудь свого першого батька? Ой стид який, страм, щоб такі черстві діти були!

Послав сьогодні Анюті, а з дороги пошлю й Марусі. Їй особливо тяжко приходиться. Подруги іспити тримають, а її через гроші не допустили.

Лідусь, Ви пробачте, що я на цьому кінчаю. Уже пора їхати. В Білорусі я буду максимум 8—10 днів. Отже, пишіть на Харків. Бо з Мінського, очевидно, я просто на Харків поїду: матеріал на журнал не здано ще. А з Харкова, може, на день якийсь вирвусь...

Ну всього доброго!

Ваш Пав[ло]

139. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Початок червня 1928 р.

Дорогий Жєня! Чи не міг би ти, незалежно від новин, поїхати влітку у відпуск і підкріпити себе на зиму. Серйозно, якщо дають місяць — так і їдь. У Крим або ж на Кавказ. Я постараюсь дістати грошей. Хочеш приватно десь над мо-

рем наймеш (у Феодосії — в Криму — живе постійно Іван Кривошей, мій товариш і друг, а в Алуцку я міг би дати листа до знайомого хазяїна), а хочеш купи собі місце десь у санаторії, то ще дешевше буде. Є Головне курортне управління в Харкові і, очевидно, в Києві теж. Як згода, то я тобі куплю тут і вишлю готовий квиток. Ще б краще було, якби ми вмісті поїхали на Кавказ (я на Новий Афон хочу), та от тиждень-півтора — і в мене вясниться остаточно: чи пустять мене до Туреччини, і як пустять, то їхати туди з а р а з чи восени? В кожнім разі лаштуйсь. Ліда теж кудись думає. Пиши.

Од Вані листа дістав. Ваніни листи для мене дуже цікаві. Бо Ваня людина розумна. Всього доброго!

Твій Пав[ло]

Про відпуск од тебе жду.

А як здоровля Сашине і Проні? Може б, з Пронею проїхав ти до моря?

140. ДО Л. П. ПАПАРУК

Червень 1928 р.

Лідусю, Женя мені пише, що він вільний буде 1¹/₂ місяця, з 15-го червня аж по серпень. Я йому послав спішною поштою листа, що якщо згоден він їхати зо мною на Кавказ — хай швидше відповідає: на який приблизно день можна брати мені квитки. Він би приїхав до мене за день до від'їзду, та й по всьому. Малога котрогось узяти? — так я не знаю, чи корисне для малих підсоння кавказьке і та спека. Врешті котрогось із хлопців (очевидно того, хто кволіший) я охоче взяв би з собою. Про це я Жені теж написав і прохав його щодо малих порадитись із лікарем. Женіна сім'я майже вся роз'їздить на літо — чому б Жені справді не відпочити? Напишіть і ви йому, Ліда (Глухів, Веригинська школа) спішним, нехай не вагається.

У редакції ніби все складається так, що я міг би виїхати 20 або 25-го. Буду ждати Женю, як він. Ну всього. Пишіть же!

Пав[ло]

Вітайте всіх В[аших] знайомих од мене.

141. ДО Л. П. ПАПАРУК

Листо 1928 р.

Лідусь!

Спішного Вашого одержав. Отже, тепер напевно знати-му: Н[овий] Афон. Ідьте і влаштовуйтеся, а ми з Женею приїдемо пізніше. Як виїдемо, зараз же дамо телеграму, щоб Ви нас зустріли. Тільки як же Ви знатимете: як ми їхати-мемо від Сочі — морем чи авто?

У мене з товаришами по редакції погоджено все вже щодо відпуску, але, на жаль, з матеріалами ніяк собі ради не дам, — так багато тих рукописів та листів, що ніяк їх не перечитаєш, прийдеться з собою дещо взяти. Квитків ще не замовляв. Ось цими днями, може, вдасться. Тоді напишу Жені, щоб приїхав. До речі, Женья хоче їхати з Колею — Колі ніби й квитка не треба, чи так це (7 літ)? Мені якось з дитьми неспокійно, чи землетрус якийсь, чи що... — ну та нехай уже й з Колею. Беріть же пальто, бінокль — нічого не забувайте. А як з акредитивом? Глядіть, щоб у дорозі Вас не обікрали. Та не вибігайте з вагона, а то ще десь зостанетесь. Ага, ще от що: напишіть мені, Ліда, як Ви з мамою вирішили, — що їй залишили на прожиття, чи, може, я пришлю? Ну бувайте здорові! Жду ж від Вас іще листа, можна коротко і звичайною поштою. А я вже постараюсь якомога швидше вибратись із Харкова. Женья, якби Ви знали, радий який!

Ваш Пав[ло]

Вітайте маму й Олю.

Р. С. Ліда, у Нов[ому] Афоні краще всього брати помешкання у верхній гостиниці, а не в нижній, — так мені люде казали.

142. ДО Д. М. ПАРХОМЕНКА

Червень 1928 р.

Шановний товаришу!

З усього зшитка мені подобавсь один тільки вірш — «Молитва». За цю «Молитву» можна пробачити авторові всі його гріхи — попередні й теперішні. Розвивайте в собі цей жанр, він особливо цінний. Прозою також пробуйте. Та простудіюйте техніку писання, бо Ваш спосіб вислову такий ще примітивний...

З т[овариським] пр[ивітом] П. Т.

143. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

29 липня 1928 р.

Ахалі Афоні. Абхазія

Любий Михайле Михайловичу!

Приблизно тиждень тому Ви мені приснились. Я прокинувся уночі, і тяжко було зрозуміти: чи мені радісно, чи сумно. Де Ви зараз пробуваєте, і як воно живеться Вам? Шлю Вам найкращі побажання! Як писатимете, пишіть на Харків: я вже допиваю своє море, небо, досортірую зелень і людей і ось за два дні їду. Обіймаю!

Ваш П. Т.

Вітайте Н[аталю] Д[анилівну].

144. ДО М. К. ВОРОНОГО

22 листопада 1928 р.

Високоповажаний Миколо Кіндратовичу!

Прийміть моє віншування з тридцятип'ятилітнім днем Вашої діяльності! Це віншування від молодшого товариша по перу і, певно, в деякій мірі як од учня.

Привіт Марку Миколайовичу.

Ваш П. Тичина

22/XI 28

Р. С. Хотілось це віншування передати комісії по влаштуванню В[ашого] ювілею, але, на жаль, адреси комісії я не знаю.

145. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Листопад 1928 р.

Вітаю всіх вас з Константинополя! Пізніше напишу більше, а зараз подаю свою адресу; Турція, Stamboul, Bey-Oglu, Rus Sefaret-hane — мені. Пишіть, краще всього листівки з закорд[онною] маркою. Тут я пробуду до Нов[ого] року, а мо, й більше. Всього доброго!

Твій Пав[ло]

146. ДО В. А. ПАВЛЮКА

25 листопада 1928 р.

25/XI. Stamboul

Любий Вова! Як ся маєш і чи не забув мене? Передай папі, що я йому дістав уже всі потрібні частини до фото. Як бачиш, я живу на воді: з одного боку затока, а з другого Мармурове море. Зими тут нема, а тільки дощі інколи вда-
рять. Деревя не всі ще пожовтіли, і квіти цвітуть. Ну, всього
доброго! Маму вітай окремо. Та не забувай Туреччини.

Твій П. Т.

Листівкою можеш написати мені сюди,— я тут буду до
1/І 29 р.

147. ДО Л. П. ПАПАРУК

27 листопада 1928 р.

27/XI. Ankara

Л[юба] Л[ідусю]!

От я вже і в Анатолії, в Ангорі. Це головне місто зараз
нової Туреччини. Приїхали ми вчора під вечір, увечері були
у нашого посла, а сьогодні оце будемо розглядати стару й но-
ву Ангору, як вони тут звуть Анкару. Поки всього! Вітання
всім!

Ваш Пав[ло]

Турція. Константинополь.
Stamboul. Bey-Oglu. Rus Sefaret-hane. П. Тичина

148. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

27 листопада 1928 р.

27/XI 28. Ангора

Дорогий Женя!

Сьогодні оглядав нову столицю Туреччини Анкага. Скіль-
ки тут пробудемо — ще не знаю, бо вчора допіру приїхали.
Були у нашого посла. А зараз маємо візит до турецького
міністерства чужоземних справ. Всього! Вітання всім!

Твій П.

Турція. Константинополь.
Stamboul. Bey-Oglu. Rus Sefaret-hane. П. Тичина.

149. ДО Л. П. ПАПРУК

29 листопада 1928 р.

29.XI. Ankara (Ангора)

Lidysa! Протягом цих двох днів оглянули ми музей, лицей ім. Газі, побували на лекціях в мужській та мішаній народній школі. Були на відкритті меджилісу, а також у турецького міністра чужоземних справ. Чи Ви живі, здорові? Так хочеться розказати Вам багато-багато! Не сумуйте, очемчіри, — вітання всім!

Ваш Пав [ло]

P. S. Ізнову тут тепло. Сніг тільки на далеких горах. Та й то не сніг, пámорозь сиза...

Турція. Константинополь.
Stamboul. Bey-Oglu. Rus Sefaret-hane. П. Тичина.

150. ДО Л. П. ПАПРУК

10 грудня 1928 р.

Лідусю, одне мене тільки турбує: чи Ви живі, здорові? Бережіть себе та не сумуйте. Як мама там! 13-го грудня їду в Конію. Побуду там днів два-три і звідти, можливо, просто на Смірну. Тут зараз сонячно, хоча й не по-осінньому свіжо. Сніг далеко-далеко десь там на верхівлях видно... Вітайте маму, п [анпу] М [арусю] і всіх! Оцемціли!

10/XII 28

Ваш Пав [ло]

Турція. Ангора. Союзн[ое] посольство.
Ankara. Rus Sefaret-hane. П. Т[ичин]а

151. ДО М. І. ТУПИЦІ

Грудень 1928 р.

Люба Марусю! Це тобі одна із головних улиць Ангори. Місто, як я вже писав тобі, маленьке, але мальовничо розташоване на горі, де колись була фортеця. Оце тобі й самі турки. Написів турецьких таких уже тепер ніде тут немає. Власне є, але їх перефарбовують на нову абетку: л а т и н и ц ю замість старої арабської. Це так зараз по всій Туреччині. Жінки вже ходять без перанджі, і таких жінок, щоб закривали своє обличчя перанджою — дуже рідко зустрінеш. Туреччина реформується. Туреччина спішить нагнати те, що колись була проспала. Туреччина хоче бути європейською країною. Ну, вітай Анюту!

Твій д[ядько] Пав [ло] Тич [ина]

Турція. Ангора. Союзн[ое] посольство
Ankara. Rus Sefaret-hane. П. Т[ичин]а

152. ДО В. А. ПАВЛЮКА

12 грудня 1928 р.

Любий Вово! Великої радості зазнав я, читаючи твого листа. Він хоч і крепко частоколом друкований, а проте ясний, хороший і ніжний. В твоїх роках інакше й бути не може. Рости. Як заманеться бува в житті писати — пиши, та так же само ясно, чисто. Як заманеться будувать — будуй. Говори, брат, щоб аж шуміло!.. Тобі п'ять літ, а ти вже, бач, все самотужки. Славно, славно. Заздрю. Ну, скоро побачимось. Вітай маму і тата.

Твій П. Тичина

153. ДО Л. П. ПАΠΑРУК

15 грудня 1928 р.

15/XII. Eski Sehir

Лідусю, на день зупинився я в Ескі Шегірі (тобто Старе місто), походив, поблукав, обдивився як слід і оце їду до Кониї. Ескі Шегір — це таке собі маленьке місто без руху, без росту. Річечка така, як десь у нас в Ізюмі. Золота хоч одбавляй. А народ таки цікавий. Якийсь привітливий, добрий. Ну всього! Вітайте маму і всіх.

Ваш Пав [ло]

Чогось мені тиждень тому було дуже тяжко. Чи не сталось там чого у Вас чи у наших?

Із Ангори їздив на село. Дуже цікаво там.

Турція. Константинополь. Ген[еральне] консульство.
Stamboul. Rus Sefaret-hane. П. Тичина.

154. ДО Л. П. ПАПАРУК

17 грудня 1928 р.

17/XII. Konyu

Привіт із Кониї!

Думка була ще побачити Адану та Мерсіну, але спішити мушу на Ізмір. Вітайте від мене В[ашу] маму і всіх знайомих.

Ваш Пав [ло]

На картці містечко Сілле в 10 кілометр[ах] від Кониї.

Турція. Константинополь. Генер[альне] консульство.
Stamboul. Rus Sefaret-hane. П. Тичина

155. ДО Л. П. ПАПАРУК

Грудень 1928 р.

Лідусю, сонце моє турецькеє!

А ми ще тут, не виїхали: відклали на 25-е чи, мо', й пізніше.

Так сумно, що Вас не бачу! Уже дощі пішли і жовто-зелене листя під деревами...

Чи Ви живі, здорові? Страшний недавно сон мені приснився — ну та хіба мало їх тих снів?

Лідусю, сонце моє турецькеє!

Напишіть мені зараз же, зараз же, і я буду знати, що Ви десь тут, і сміх Ваш чутиму осокориний, високий...

Лідусю, моє сонце,— так сумно, що Вас не бачу!

Ваш Пав[ло]

156. ДО В. О. МИСИКА

28 грудня 1928 р.

Привіт із Стамбула!

П. Т.

28/XII 28

Турція. Константинополь. Ген[еральне] консульство. П. Т.

157. ДО Л. П. ПАПАРУК

Грудень 1928 р.

Venim Günüşim!

П'ять днів як я в Смірні на затоці Егейського моря. Ще більш країну цю пізнав <...>

Смірна, колись шумливе місто, заморські греки, ой <...> тут нарobili! Стоять руїни тут цілими кварталами. А в Урлі (це таке місто, сьогодні туди їздив) півміста все руїни.

Турція. Константинополь, Генер[альне] консульство.
Stamboul. Bey-Oglu. Rus Sefaret-hane. П. Т.

158. ДО Л. П. ПАПАРУК

Грудень 1928 р.

Güneşim! Учора повернувся я з Смірні і тільки вчора — подумайте! — одержав В[ашого] листа. Уже думав, що щось там тривожне. Аж лист такий веселий, хороший, як і листи

також Ваніни, Женіни та Павлюка. Чогось од Проні ніякої звістки, а я ж їй послав був навіть готовий конверт у конверті з адресою. Напевно не дійшов мій лист. А дуже жалко.

От ізнову я на Bey-Oglu. Із мого вікна видко Босфоро і Мармурове море, що по ньому я плив учора. Ніколи не забуду Егейського моря вночі і острів Мітілену! Дарданели о 2-ій год[ині] ночі пропливали. Вітер був. І тільки маяки світили... Ну всього! Вітання всім!

Чи Ви купили собі на ноги що тепле?

Турція. Константинополь. Ген[еральне] консульство.
Stamboul. Bey-Oglu. Rus Sefaret-hane. П. Т.

159. ДО М. Г. БУРАЧЕКА

Грудень 1928 р.

Всіх Вас вітаю з Туреччини! Як зимуєте? Як поживають молоді художниці? В Харкові буду 1/І. Ваш П. Т.

Турція. Ангора. Союз[оє] посольство.
Ankara. Rus Sefaret-hane. П. Тичина

160. ДО І. ІОАННІСЯНА

Грудень 1928 р.

Привет из Ангоры Поэту любимому! По возвращении в Харьков (1/І 29 г.) пришлю Вам журн[ал] с Вашим «На Алагяз-горе». Вот этот перевод:

На Алагяз-горі, горі висоті
Сніг верхівлю всидав, завіяв путі...
Одкрийтесь, дороги! Падіте під ноги!
Піду я знайду я — люблю Яр у висоті.

Ой на горах трудно: жовтіє в очу.
Об біле каміння серце посічу.
Вічний подорожній! Світ мені порожній!
Яр мою хорошу бачити хочу.

Привідилась кохана: плакала вночі.
Плакала-ридала, по голові б'ючи.
Ой горо лудана! Пусту до милодана!
Як махнув же їй рукою — бігла плачучи...

Що за птах-пташина, там де камінь-яр?
Серце кров'ю сходить, серце як пожар...

Дайте мені крила! То ж не птах, то мила!
Полечу я, дожену я — мою любу Яр...

Как Вы живете, и как Вас аллах милует? Хотел бы я,
чтобы Вы были щедрим и расточающим свет — как всегда.

Ваш П. Тычина

161. ДО Л. П. ПАПАРУК

Січень 1929 р.

Останній привіт із Стамбула! Так жалко розставатись, хоч уже й пора, пора. Я ж так давно нікого з Вас не бачив! Зараз у мою кімнату, що високо над всією Галатою й над Босфором, вриваються аритмічні дзвони якоїсь католицької церкви, автомобілів гудки і крики. Захід потиху одгасає. Там десь електрика заблисла, — і порт уже синіє. Все місто передвечірне ще, безплотне, — і тільки Мармурове море загусає, синіє. Так жалко розставатись, бо чи й побачу таке ще коли?

Ваш Пав [ло]

Т у р ц і я. Константинополь. Ген[еральне] консульство.
Stamboul. Bey-Oglu. Rus Sefaret-hane

162. ДО Л. П. ПАПАРУК

10 січня 1929 р.

Ліда, я вже в Одесі. Вчора був останній вечір нашої делегації, і ми спішимо — кожен із нас, — до себе, додому.

Буду в Харкові в суботу вранці, про що вже сповістив Ів [ана] Гр [игоровича]. Коли ж саме можна буде мені приїхати до Києва — поки що не можу сказати. Гадаю, що відкладати не буду і при першій можливості прилечу. А Ви пришліть мені зараз же листа, що всі там у Вас живі-здорові. Я буду спокійний.

Вітайте В [ашу] маму.

Пав [ло]

163. ДО Л. П. ПАПАРУК

Зима 1929 р.

Славний Лідусь! Просто ніякої тобі можливості нема полюдськи сісти написати. П'ятий день у Москві — а так наче вже місяць. Від прийомів, бенкетів та репортерів дихнути ніколи. Запахло Білоруссю. Запахло Туреччиною. І виходить, що зв'язуєшся з письменниками наспіх, поверхово, а не так як би хотілося.

Чи Ви здорові? Бронхіт Вас мучив ще тоді, як я писав у Вас «Сковороду», і Ви — некультурна людина — навіть не пішли до лікаря, мені не написали. Посилаю Вам малюсенький-малюсенький чемоданчик. Носіть з собою на здоровля — поки не вкрадуть.

Вітайте В[ашу] маму. Та зараз же напишіть мені на Харків про своє здоровля!

Ну всього! Цілую. Зараз їду до Ленінграда.

Ваш *Пав[ло]*

P. S. Так мені жалко, що Рильського не взяли до Москви. Така це помилка.

164. ДО Л. П. ПАПАРУК

1929 р.

Лідусю дорогая, радість моя! Я дуже стривожений листом. Ну як так можна! Казала мені до лікаря пійти, казала, а сама он куди — заслабла. Чорт, а не Ліда! І чому справді не пійти було раніше? Що це за ліньки такі! Тепер і дивись, щоб його ще, бува, не запустити. Пійдіть же до професора ще — і не раз і не два! Чуєте? Та грошей не жалійте на лікування. Та робити та ходити поменше треба. Головне, щоб цей клятий апендицит та не наробив якої шкоди. І печінка теж. Та звідки ж та печінка узялась? Ну й Ліда ж, ну й противна, а ще вчилась медицини. Чорт, а не Ліда, — Барс, барбос, бурбон — ех головенька-головенька! щоб отак-о та не догледіти себе... Дуже прохатиму Лідусю писати мені частіше. Можна коротенько. Бюлетень про здоровля. Що скаже професор після порошоків — цікаво. Операція? Та воно, може, й не страшно — тільки поправитись треба, окріпнути на силах, щоб серцю не так було важко. Ой Лідусьонок, як же все не так яюсь. Тут саме весна, літо, на кошари по рибу — ото ж глядіть, щоб до професора пішли. Сьогодні висилаю підмогу. Тратьте всі. А мама ж як — чи здорова?

Ось трохи потеплішає, та й тут упораюсь із дечим, то приїду. Скучив і я дуже. Та оцей час гадаю тут побути: пишу, щоб Єфр[осинія] Гр[игорівна] сюди приїхала, якась у неї, почуваю, справа невідкладна, отже, треба побачитись неодмінно. Лідусю! Якщо-небудь тривожне з апендицитом — зараз же телеграфуйте! Поки цілую. Мамі вітання і вопрос нащот здоровля. Гражданін замуленого берега кошар (за видубицькими ланами).

П. Т.

165. ДО Л. П. ПАПРУК

1929 р.

Мальчишка! Чи була у професора? Апендицит не треба запускати. Оце якби не хворість, то Ліда б приїхала б на 1-е травня сюди на день. Жду я Єфр[осинію] Гр[игорівну], та, мо', котора з небог буде. До речі: якщо Єфр[осинія] Гр[игорівна], буває, опиниться чогось не в Харкові, а в Києві (кажу «чогось», бо в листах написано плутано) — зараз же справляйте її на Харків, а то ми розминемось у дорозі і одне одного не побачимо. Ну вітайте маму, поправляйтесь.

Напишіть докладно, бо я боюсь, щоб не запустили.

П.

Лідуся щоночі мені сниться. Турбуюсь дуже — що там таке? Були приступи апендициту? Ой, додержуватись дієти треба, не жаліти грошей. Та вибрать треба лікаря серйозного. В разі чого — зараз же мені звістку.

Ну поки всього, Лідусьонку!

Маму вітайте.

П.

166. ДО Л. П. ПАПРУК

Липень 1929 р.

Лідусю моя, Лідусю! Бач, як засидівся я в Харкові. Трошки я босий. Трохи я безгроший. І трохи безбілетний. Черевики швець обіцяв мені на 18/VII (110 карб. *). Гроші бухгалтерія переказала на ощадкнижку, але, на жаль, половину «просімого», із яких я пошлю Жені, Вані і т. д. Отже, ще

* Ніде у нас нема мужеської обуви, а по книжці ще мені не можна брати, та й довго ждати. — Авт.

добувати «просімоє» треба. А щодо білета — то не знаю, що й придумать. Лідуся ж знає, які в липні черги на міській станції. Уже кілька раз ходив туди і гриз граніт «хвостов і чередей» — і ніякого тобі впливу. Коло віконця «Замовлення квитків з приставкою додому» — найбільша черга, і замовляти треба за п'ять день. Ну, словом, отакі справи, а якось, проте, вирвусь. Ів[ан] Гр[игорович] написав мені: має бажання поїхати на день-два до Менску. Мені це подобалось: нехай побачить світу (у нього там і діло є маленьке, переклад), але з Менску я порадив йому вертатись не на Харків (він хотів <сюди>), бо звідси ж не виїде,— а просто на Київ. І я там буду. Бо це ж сміх-страм, щоб я не виїхав з Харкова. Що ж іще. Єфр[осинія] Гр[игорівна] вже вдома. Не знаю, оскільки їй краще. Оксана озвалась ловко. Жені послав я сотню, бо застряв бідняга в Глухові — переводитись треба, а підйомних не дають і досі. Оце і все. Тепер Лідуся хай дістане <...> «Новый мир», кн. 4, стаття Львова «Разгадка положительного электричества и последние события в физике». А книжечку <...> я пришлю. Цілую. Босий, безгроший. Безбілетний.

Аж соромно, що так жартую. Усе ж у мене є.

167. ДО Л. П. ПАПРУК

1929 р.

Любий Лідусьонку милий!

Хотів би я, щоб цей лист застав іще Марусю в Києві. Річ ось в чім. Надумався я запросити маму до Харкова в гості. Днів на 5—6. От би якраз із Марусею разом вона б і приїхала сюди. А назад — можливо, теж із Марусею, а хоч би і без Марусі — дак це ж нестрашно. Попросіть же гуртом од мене й Ів[ана] Гр[игоровича], щоб мама неодмінно приїхала. Еж кожна подорож людину відсвіжує. А це ж їй буде замість курорту (...ну все ж таки да хоч у Харкові побувала).

Нічим вона нас не стіснить рішуче, а тільки буде нам приємно. Одержав я академпайку, то є трохи цукру та й інших благ — отже, пригостимо, чим зможемо, ще й назад з порожніми руками не пустимо.

А Лідочка що ж — до неї ходитиме п[анна] Маша почувати. Це, звичайно, лише в тім випадку, коли Лідуся не хвора. А коли ж, буває, да отой проклятий апендицит — ну, то Лідусю тоді без мами залишати не можна в Києві.

Да чого не пише Лідусеня? Я вже всього передумав. Сердитись — теж нема за що. Може, ніколи, та й годі. Згадую я

і ліс Голосіївський, і пляж, і Канів. А ще ж і зараз стоїть погода. Ось нехай приїде мама — то, може, з нею й я б вернувся на день до Києва.

Ну, прошу ж дуже передати мамі оце моє запрошення.

Цілую кріпко Лідусю. Бажаю бути здоровою й не запускати апендикса. Лідусьонку лапку!

П.

Ну ждемо.

168. ДО З. Б. ІОАННІСЯН

Не раніше 29 вересня 1929 р.

Армения потеряла великого поэта и человека, еще раз человека. История твоя древней самого мира, и в ней Ованесян. Борьба твоя, борьба за новый мир, борьба трудящихся, и в ней Ованесян. Армения, ты потеряла великого поэта и человека, еще раз человека.

Павло Тычина

Каплуновская, 17, кв. 9, Харьков

169. ДО Л. П. ПАПРУК

1 жовтня 1929 р.

Ліда, позавчора наш Ованес Ованісян помер. Пошліть зараз телеграму родині [з] висловом глибокого жалю. Не стало великого поета.

Київ, Пролетарська, 107/19

170. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

14 жовтня 1929 р.

Київ. 14/X 29

Любий Михайле Михайловичу!

Ви мені нагадали про Підкумок, парк, верхівля Ельбруса... Хороший Кисловодськ. Вітаю Вас в ньому, а Ви його вітайте. Чи довго ще побудете на водах? 8-9 кн. [«Червоного шляху»] ще не вийшла, але вийде ось-ось. Тільки ж ми не знаємо, як бути з гонораром: буває, він уже Вас не застане в Кисловодському. Черкніть про це на редакцію. [Петро] Йосипович заслаб після курорту. І, здається, тяжко. І ми

тепер як у редакції, так і в кооперат [иві] «Слово» — самі, сиротами.

Про «Сковороду» питаєте. Одне тільки скажу: напружено виліплюю. Ну й сильна ж ця фігура! Його ще в нас як слід не почули. А от про роман «Честь», так Ви мене дуже зацікавили. По-перше, для мене це несподіванка, а по-друге, високо я зараз ставлю прозу. Бувайте здорові, поправляйтесь.

Ваш П. Тичина

Р. С. Буває, підійде гостра хвилина (з грошима, чи що), телеграфуйте мені на Каплунівську.

171. ДО Л. П. ПАПАРУК

12 листопада 1929 р.

Носик. Вушко. Ротик.

Драстуйте, наш любий носку, вушку, ротку! Так я Вас давно не бачив! Сині шпалери неба подекуди поодставали, а ще осінь: попідгоряли сади і так собі садочки — а ще осінь; поруділи дні, пошерхло-глухли — осінь, осінь; і коло вікон щось стоїть, і в хату не охотиться. Ось і нам аж надто від тієї тиші, від того стояння, від тієї руди, коливання — ось і нам аж надто. Ось —

А ввечері помовчїть добре місяць, а уночі помовчїть добре він ще й зійде з глузду, так якось незручно він засне, що тіні аж через увесь той світ як на картині? Гойя, що тіні... аж гавкають собаки —

Лист до Лідусі. Його писав місяця з півтора тому.

Так і не закінчив. Та так і не послав.

12.XI 29

172. ДО Л. П. ПАПАРУК

Листопад 1929 р.

Лідусьонку, бівенька птичко!

Так наче в нашу хату Ви прилетіли — бівенька птичка. І оті рядки написані мов кукурудзяним пером, і оті картки голосіївські — де й наша під дубом сидить — бівенька птичка!

Живіть, Лідусику, живіть, співайте — бівенька птичко!

Був з'їзд асоціації, то я й не приїхав, — бівенька птичко. Жовтневі свята промерз я тут — бівенька птичко, — а вже як буде сесія в академії (28 листопада), тоді я приїду, бівенька птичко. Живіть, Лідусику, співайте!

Ваш Пав[ло]

173. ДО Л. П. ПАПАРУК

4 грудня 1929 р.

Лідусю! Повернувшись із сесії, дістав листів багато і серед них один лист від дочки дорогого нашого Данила Філоновича Коцюра, в якому вона сповіщає нас, що Данило Філонович 20-го листопада о 6-й год[ині] вечора помер. Все споминав мене і Івана Григоровича, Петра Панча також, з яким він був знайомий особисто. Казав, як помру — зараз же ударте телеграму в Харків, та Ганна Даниловна Коцюр (дочка його) постіснялась нам дати телеграму, чи що. Ховали — пише — що весь двір аж захряс народом, так багато зійшлося люду. Були на похороні Проня й Оксана. А поховали його, як і просив він, у його садочку за подвір'ям. Пошліть, Лідусю, листа семейству Д[анила] Ф[ілоновича], — хоча б і короткого. Їм буде легше. Та пишіть мені, чи була вже Ваша мама в лікаря? Ну поки що —

Ваш Пав[ло]

174. ДО Л. П. ПАПАРУК

9 грудня 1929 р.

Лідусику, чи Ви там добре себе почуваете? Глядіть не перевтомлюйтесь. А мама як? Чи вже була у лікаря? Я, можливо, 16-го цього приїду на один день. До академії.

У нас тут з будинком чогось все тягнуть, — і ми в холоді на цих старих помешканнях. Головне — робити не можна. Всього, Лідусю! Не дуже ж там погулюйте. Французьку не забувайте. Музику теж.

Ваш Пав[ло]

Вітає Вас Іван Григорович. Він оце на базар пішов карасину для ogrівання кімнати купити.

175. ДО Л. П. ПАПАРУК

Грудень 1929 р.

Лідусику! Із Вашого листа я побачив, що Ви про Аркадія Казку ще й досі нічого не знаєте. Наш нещасний хлопець покінчив з собою в Одеськім допрі. І таке тепер на світі буває. Це сталося 23-го листопада, а я довідався всього днів з п'ять тому. Із листа Г[алини] П[етрівни] до В. Мисика. І уявіть собі — арештовано його було ще аж 10-го вересня! Півтора місяця сидів Аркадій в допрі, а Г[алина] П[етрівна] хоч би ж тобі була кому-небудь написала! І що то за жінка! Еж Аркадій — учень Н. І. Подвойського! Хоч що-небудь та можна ж було зробити. Так не повелось йому в житті з тією жінкою. І таланту не розвинув. І світу білого не випив. Поки що, Лідусю, передайте цю звістку В[ашій] мамі, і більш я в цьому листі ні про що не хочу писати.

Пав[ло]

176. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець 20-х років

Дорогая Лідуся!

Щось мені наснилося тривожне. Я чув вночі Ваш крик — що там з Вами, Лідусику наш? Що з Вами, дорогее? Написав я до ВУФКУ та й не знаю, чи є яка надія. Пишіть же мені, як остаточно у Вас на посаді. Хоча, судячи по тому, як передалось мені, очевидно, погано. Не сумуйте все-таки, якось буде. А я вічно-вічно під тривогами якоюсь! І за Оксану й за братів. Не сумуйте ж, золотее! Цілую.

Спішу. Мамі привіт.

Ваш П.

177. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець 20-х років

Дорогий Лідусь! Приїду к 26-му лютого. Оксана писала, що буде в Києві і хоче поговорити. Я давно б був примчав до Києва — та ще перебираємось всією установою та й і всякі справи, сказав би, мерзкіє-мерзкіє, що й думать про них не хочеться. Ну не сумуйте! Поставте ж собі радіо в хаті, це 15 карб. усього. Глядіть, щоб було, як я приїду.

Ну всього!

Вітайте маму. Чи лікує вона зуби? Спішу, спішу, спішу.

178. ДО Л. П. ПАПАРУК

7 лютого 1930 р.

Чому не пише Лідусьонок? Ось уже тиждень, як щодня листа жду, а листа й нема. Чи здорові? Мама як? Ще телеграфом устигнете мені одповісти. Виїжджаю 13/II. Пишіть же! Всього доброго.

Ваш П.

У Києві, певно, в кінці лютого буду.

179. ДО Л. П. ПАПАРУК

Не раніше 14 квітня 1930 р.

Лідусьонок дорогий!

Чи не обигає Вас хто-небудь? Глядіть. А то зараз же мені про це напишете. Як там у Вас з посадою?

Приїду трохи пізніше, бо сеію, кажуть, відклали. А тут саме робота по міськраді. Час біжить як ніколи. І кожду хвилину новина якась. Краще б їх зовсім не було. Маяковський. Від того часу, як Ви поїхали від нас, хата наша не перестає гучати піснюю, балкон щebetанням. Лідусьонок, приїжджайте ще коли-небудь.

Од Оксани сумні вiсті. Голод. Послав туди трохи. Од інших не краще. Ну, цілую кріпко, обнімаю. Пишіть спішно.

Пав[ло]

180. ДО К. ГАМСАХУРДІА

Не раніше 14 липня 1930 р.

Жить для того, щоб знать и узнавать — большая радость. Далеко-далеко разветвляется. Другой в тебя проникает.

Живого знакомства с грузинами-писателями у меня еще не было. Вы первый. С трепетом приближаюсь. Как к чему-то близкому, но еще неизвестному. Неизвестному? — да потому что грузинской литературой и историей занимался я отрывочно, над книгами скупыми, слабо язык представлялся.

Язык Шота Руставели, язык индустриальной Грузии! Сидя в театре Коте Марджанишвили, я слышал его, я видел, я ощущал. Одной только силой звуков языка грузинского я был далеко куда-то в древность отодвинут и вместе с историей сильно увеличен.

Хотелось бы мне знать историю — да всю! Не подумайте,

что я эстетствую, в самом деле настолько был я удивлен, подавлен.

Очевидно, и в литературе я много чем буду удивлен.
Жду. Приближаюсь. Приезжайте.

181. ДО Л. П. ПАПРУК

Листо 1930 р.

Лідусю дорогаая! Сьогодні увесь день сиджу та листи пишу усім. Дістав од Проні аж два конверти. Як в однім, так і в другім тривожне написано. Ото як повернулась вона з Харкова — так зразу ж і заслабла. Не писала мені, думала що полегшав, а воно все гірше й гірше. А діти чортові — не могли мені хоча б листівку прислати! Пише Проня, що, певно, лікар помилився, а що в неї хвороба суто нервова. Не можу нічого на це сказати, а швидше я їй порадив вибратись із Пісок та до лікаря ще раз удатись. Проня має охоту до Ніжина. Ну що ж, я їй не одговорював, бо там же Ів[ан] Гр[игорович], але писав я їй, що після Ніжина добре було, якби вона заїхала до Києва або й просто до самого Харкова. Бо тут же лікарі спеціалісти, а в Ніжині навряд чи й добрі. Не здивуйтеся, якщо на день вона заїде. Таке ото тривожне в листах її, що робити нічого не можна, і все потроху полежую — та ще тоже, що, мовляв, умирать же ще не хочеться. Ясно, що першим ділом це ще раз до лікаря звернутись і до лікаря щонайкращого. А там далі вже буде видно. Чи куди поїхать скаже, чи взагалі перемінити, мо, місце треба буде, то я б на всю зиму до себе забрав би Єфр[осінію] Гр[игорівну], а з хатою пісківською щось би думали. Послав сьогодні на дорогу їй грошей, послав Ів[ану] Гр[игоровичу], і оце й Лідусі трохи висилаю. Так мені тривожно за Проню. А воно ж все снилось мені — і Піски, і садок — сниться, дак я думаю, ага, це вже досі Катер[ина] Кузьм[івна] у Проні гостює, дак ото, мо, й мене згадують, а вже коли позавчора дорога на Піски приснилась і десь там за горою село і цвинтар, де батькова могила, — оте вже мені не подобалось. Підожду трохи (посилаю всім спішним), мо, що буде краще, чи Ваня напише з Ніжина, якщо вже в той час буде там Проня, чи Лідочка з Києва. Якби знаття, коли Проня буде в Києві, то й я б приїхав. (Сиджу я зараз тому, що треба сидіти: то на балконі був простудився, а то хати ні на кого кинуть і т. і.) Отже, Лідусеня, як приїде до Києва Проня — краще всього дайте мені телеграму, тільки додайте там два слова: перше, що вона здорова, а друге — скільки днів буде. Бо тут же квиток узяти на міській станції

та ще влітку — Лідусеня ж знає! Та не ждїть мене, а запитайте зразу на чергу до лікаря. Хоча б уже поправилась. Я б і до себе забрав би на зиму.

Лідусьонок пише: сумно, бо щось перспективи на здоровля проблематичні. На що це похоже, Лідусю? Ай-яй-яй! На що це похоже, Лідусю? Лідусьонок повинен поправитись як слід. А що не повелось ї цього літа із відпуском — ну що ж подієш. Та ще ж і з грошима знову погано. У мене, мо, ї тисячі найдуться, а перевести їх аніяк і нікуди зараз не можуть: ні на книжку ошадну, ні через банок — отак і сидимо з тим, що є. Ну, для Проні ї для Лідусі хватить — аби тільки не хворіли ніколи! Так от, Лідусьонку: їсти треба як слід — грошей не жаліти — поменше сумувати ї т. д. А коли б захотіло Лідусеня — то, може б, у Харків приїхало? Тільки це з тією умовою, що цим приїздом не порушується курс лікування: уколи і т. і. Ну, поки всього. Жду листа чи телеграми. Маму вітайте. Жаль, що вона не побувала в Пісках.

Цілую П.

182. ДО Л. П. ПАПАРУК

24 серпня 1930 р.

24.VIII 30

Любий Лідусику!

Посилаю «Пісню». Я її написав днів три тому, як перечитував книгу Граціанського «Крестьянск[ое] и рабоч[ее] движения». Уродилась вона властиво з початкового акорду популярної тоді в Англії пісні «Коли Адам пахав землю, а Єва пряла, хто був дворянином?» Досадно мені, що я такими пісеньками озиваюсь,— все хочеться щось дати, може, ї дам. Наганять приходиться багато. Посилаю, бо знаю, яка Лідуся буде рада.

Над «Диспутом» весь час працюю. Сухо виходить. Надумано.

Читаю Пушкіна, Флобера, грузинських письменників. Погода така стоїть, що так би і полетів у Київ.

Кошари, де ми купалися, Осокорки — які вони тепер прекрасні! Уявляю. А Десна...

Аркадій таки мені приснився раз. Поки що нікуди не полечу і не поїду: треба гроші заробляти, треба переклади Ів[ана] Гр[игоровича] виправляти. Треба лапку ж Вашу, голівку. П.

Вітайте маму. До нас приїжджайте.

183. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО

16 жовтня 1930 р.

Михайла Михайловича хотів би бачити у себе. Будуть у мене товариші, що приїхали з Харкова, — о 8-й. Не пізно і о 9-й, і о 10-й, може. Знаю, що ще завтра Вас побачу, — а це хотілося, щоб іменно сьогодні.

Ваш П. Т.

Не знаю, чи пішла Нат [аля] Дан [илівна]. Вітаю і теж запрошую!

184. ДО М. А. МИХАЙЛЮК-ФИЛИПОВИЧ

Початок листопада 1930 р.

Високоповажана Маріє Андріївно!

Посилаю Вам переклад з Лермонтова. Не знаю вже, як вийшов. Модернізуючи його, я виходив з тієї думки, що мова Лермонтова була для свого часу смілива, дёрзка, ясна — отже, його й перекладати треба такою ж свіжою мовою, а не підшукувати спеціально трухляччя із лексикону 50—60 літ тому назад. Прошу Вас дуже: з трепетом і з іскрою надії в серці передайте його, будь ласка, до рук Павла Петровича. Нехай хоч і скурить він його — обижатися не буду. Бо ясно ж, що я аніяк не передав отих лермонтівських

Что ищет он в стране далекой?

Что кинул он в краю родном?

Не зрозумів я також (та й зараз ще не розумію), що то за думка там така

Увы, он счастья не ищет

И не от счастья бежит.

Оте «и не от счастья бежит», себто літерально «біжить, підбігає, підстрибує, — а не тікає». Одійшов. Подивився збоку — не те я виліпив. Тоді я став думати, що це корабель біжить (ой пробачте), не біжить, а тікає від за́знаного, від спробованого вже щастя. Трохи стало більш схоже на правду. Але знову одійшов я й подивився — і знову щось не те у мене виходить. І нарешті я зрозумів: не можна мінора мажором перекладати! Отут уже каюсь! Бо хоч я й нудна людина в житті, мінорнувата, а тільки дайте щось до перекладу — то так всього мене й настроює на збитість, синтез, за-

лізо. Ну, бувайте здорові. Чи дістали вже собі залізячку для скульптури? Без чортового заліза в житті очень плохо.

Вітайте Павла Петровича. Може, скоро приїду.
З повагою до Вас *П. Т.*

185. ДО Л. П. ПАПАРУК

1930 р.

Лідусьонку! Чи одержала мама від мене 100 карб., що їх я переказав через Держбанок? Вже днів з 15 пройшло, як я їх переслав. Повідомте ж, будь ласка, невже банок (а він мусить на помешкання присилати поштою) та отак затримує довго? Як знатиму, що дістали, попрошу переказати ще. Еж я з дозволу Лідусі й мами взяв та й послав листа Проні та Саші, де писав, що з Києвом уже все погоджено і що краще, якби Саша на якийсь час приїхала до Києва. Знаю, що й мамі це не так вже буде й легко — ну та я ж тільки з дозволу написав. Отже, може, бува, Саша приїде. Напишіть їй, бо ще стіснятиметься.

Переказав я стільки ж і Варварі Мойсеївні — і теж ще відповіді не маю. А то: борги по 50, по 30 поплатив, за передплату газет та журналів 70 крб. тощо. А ще, Лідусьонку, купив я собі рояль! Щоправда, не першої юності і десь він у перепалках, видно, був, бо й сліди помітно — а все ім'я йому рояль. Маленький. Дідеріха. 1000 крб. дав. Заплатив, звичайно, чеком, а не готівкою. Хто його зна, що воно за музика — оце буду настроювати, а мо, й ремонтувать прийдеться. От чорт його зна — ніколи, крім бібліотеки, ніякої великої власності не мав. А це вже на трьох ногах — увійшов — і ніяк його не викинеш. Оце б Лідуся заграла!

Поки всього! Чи є дрова? Чи кинула Ліда роботу вечірню? Цілую славну голівку.

Пав[ло]

Може, приїду — хоча так трудно їздити та й зараз тут перевибори.

186. ДО В. М. ТИЧИНИ

22 січня 1931 р.

Просьба від мене, допоможіть поховати дорогу людину Се-рафиму Миколаївну своєю участю. Завтра телеграфом ви-силаю Вам гроші. Поки що передайте на похорон із своїх двадцять карбованців.

Павло

187. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО

25 січня 1931 р.

Любий Іване Даниловичу!

«Фаланга»

це безнеречно великий твір
Це верхівля не тільки Ваше
а й наше
З таких верхівель
уже й на всесвітнє одкривається

П. Т.

25/І 31

188. ДО В. М. ТИЧИНИ

Початок лютого 1931 р.

Вельмишановна Варваро Мойсеївна!

Саша наша нещасна померла. 30 січня ще перед вечором була жива. 1-го лютого ми її поховали. Нікого з своїх телеграфом не викликали, бо знали, що трудно приїхати, а ждати ж не можна. Отака моя поміч. Схватилися — та пізно. Хотілося ж її підлікувати! Переїхала вона з Пісок 10-го січня — та всього тільки двадцять день і прожила, а при мені п'ять день. І то ж дивно: ув один місяць із Серафимою Миколаївною. І та про Сашу в передсмертному листі згадувала, — і ця бідна теж. Серафиму Миколаївну увесь час поминала. Хоча я й скрив од Саші, що С[ерафима] М[иколаївна] померла. Сьогодні ходив на могилу. Вже напис на могилці поставлено — завше найти її можна.

Пробачте, що на цім уриваю. Страшенно холодно в хаті — та й треба буде йти зараз у місто. Чи всі здорові? Коли що — пишть. Я, певно, звідси виїду 10-го лютого. Поки всього доброго! Вітає вас Ліда Петр[івна] і Кат[ерина] Кузьм[івна].

Ваш П. Т.

189. ДО Л. П. ПАПРУК

Березень 1931 р.

Лідусю-рибко! Вся річ у тім, що я ж часу не маю. Працювати я можу (писати) лише вранці, удень, коли я свіжий — така вже моя організація, — а того дня мені аніяк не вистачає — не те що на писання, а навіть на саме думання.

Єфросинія Григорівна й Маруся не дуже талановиті помічники: вивчив я їх за телефон, за світло, за радіо платити, ну ще на пошту вони ходити охочі,— а так щоб друге щось, складніше — так ні! — це ж треба півгодини їм розказувати та на папері малювати. Отож усі дрібниці (крім базарю і кухні, звичайно) лежать і досі на мені. Чого б же мені й хотілося оце — якби та перебрався з Ніжина Ів[ан] Гр[игорович]. Із ним у нас би пішло трохи понятніше. Отож як набігаєшся до бухгалтерій, а з бухгалтерій до каси — перевести гонорар, податок заплатити (а ми його майже щомісяця платимо частками), а там коректа, а там анкета, а там збори, курси письменників, місцевком з талонами на обув'я, що його два місяця ніяк не достойшся,— то вже ледве-ледве щось тямш, як прийдеш на годину до редакції. А в редакції ж що? — матеріалу нема, треба його шукати — у авторів напитувати, у видавництвах позичати. А по обідній порі чотири рази на місяць міськрада (літ[ературна] бригада й президія секції), тоді ж і курси письменників та деякі інші збори, про які я вже згадував. Тепер літ[ературна] бригада секції мистецтва поширює свою роботу й на заводи — отже, до чотирьох засідань вечірніх на місяць іще додати треба не менш як два. А ще ж і пленуми, що сюди їх не враховується. А ще ж і практична робота (тобто не саме засідання), — напр[иклад], перевірка чи, вірніше, перевірка якогось драмколективу, капели хорової тощо (я таку роботу брався виконувати охоче, бо вона ж мені близька). Воно можна було б деякі засідання й пропустити, що я й роблю, напр[иклад] у Худполітраді опери, де у мене теж щомісяця засідань два, не менше,— але пропускати не можна, бо літбригада маленька, та й, крім того, незручно якось, бо мене ж в числі інших десяти на останньому пленумі нашої секції нагородили грамотою ударника. Ну от тобі й мавш! А коли ж робити літературну роботу, а коли ж писати? Виїхати на Дніпрельстан — нелегко, бо прив'язаний всіма цими нитками; виїхати на довгий час до Донбасу те ж саме. У Київ навіть як їду, то мушу скрізь — у міськраді, опері, редакції — заявляти (у міськраді це треба робити на папері), що їдеш з такого ось числа й по таке там. Ну, от і весь мій час. Листів майже не пишу нікому, бо ніколи. Як допіру прокинешся вранці — то такі хороші листи в думці складаю — і до Лідусика, й до всіх,— а тоді, глянь, переб'є щось, десь телефоном кудись викличуть, то так ці листи не написані й зостаються, а ввечері як прийдеш із походеньків — несвіжо себе відчуваєш, фразу застряє і почуття мов висушене — а силою видушувати з себе якісь рядки, коли ти вернувся роздратований (причин багато),— немає рації. Отак і не

пишеш. Я ще ж забудь, що я в УРЕ працюю зараз. Укр[аїнська] Рад[янська] Енциклопедія, від якої з делегацією я їздив оце до Закавказзя. Про словники я вже писав Лідусі. Отже, на редактора вірмено-українського словника (з укр[аїнського] боку, бо редакторів мусить бути два) запрошено мене. А це зрозуміти треба так: що літо я не політую — треба ж на всіх парах готувати тридцять тисяч слів! До жовтня місяця щоб були готові! Мо, трохи й зароблю, бо й це для мене не останнє: еж 200—250, а то й більше щомісяця я мушу розіслати. Ніяк не менше. Один Андрій щомісяця 90 карб. просить, власне не просить, а вимагає («мамо, купіть мені пінджак, мамо, пришліть мені не менш як 90» і т. д.), хоч добре знає він, що у Єф[росинії] Григ[орівни] немає ні копійки, а що це дядя присилає, а отже, жодного листа, жодного звертання безпосередньо до мене я не чув! Не в тонкощах тут річ, а в тім, що все ж таки так робити не можна. Бач, до чого я вже дописався: і всі дрібниці згадав, і все внутрішнє вивернув. Ну нехай, іншим разом Лідусі веселішого напишу, а зараз кінчатиму про все своє, буденне. На початку листа сказав я, що помічники коло мене не дуже талановиті. Це сказано від доброго серця, а не якимось інакше. Хоча, звичайно, вони мене дуже тривожать і чим саме: зайвою копійкою? розквітами? — ні, якраз навпаки. Брак розуму, чи, мо, отая пісківська затурканість зробили з них те, що вони часто й на людей не похожі. Поки не накричиш, — то ні до лікаря, ні до театру, ні ще там куди й копійки зайвої не попросить. А я хочу, щоб не були вони пасивні, і просто, сказати по правді, ганяю їх і до лікаря (зубний, нервовий, ванни тощо), і до театру. Іще кричу на них за те, що нехлюї, ниють часто, а мене це просто робить звіром. Еж на паркеті живеш — то як би там не було, а все ж добре, чого ж іще. Ну, словом, не вони мені нянька, а я їм. Щоправда, і обпирають, і в чергах достояють — це молодці вони! Оце потроху білизни їм справляю, бо ходять же так як ходять. Маруся трохи пайком іще приносить. От іще з Марусею. Хоче дівчина вчитись. На робфак. Що ж, нехай. 30 карб. одержуватиме щомісяця на роботі і вчитиметься. Припадків оце не було весь час, але така якась вона. Ну, напр[иклад], як поїде Єф[росинія] Гр[игорівна] до Пісок, то я ж на її саму не можу покинути хати. Виходить, і тут я прив'язаний. Це все понаписував я Лідусьонку, щоб читав та уявляв, як живе Пушкін. Студію Радіщева, Гете, Ломоносова, Лес-сінга, Лавуазьє. Це все мені для моєї драми. Я в неї вірю, хоч би там що! Ну, всього доброго! Цілую Лідусю славную, вона не любить Чернігова, а знов улітку прийдеться їй у Десні купатись. Мамі привіт. П.

Сашину могилу вітайте. Мав я приїхати 1.IV, а це до 7.IV «Черв [оний] шл[ях]» затримують. Ну що ж робити. Наші вітають.

190. ДО Л. П. ПАПАРУК

1931 р.

Лідуся не пише. Це вже мене починає тривожити. Мо, сильно хвора? Так зараз же мені про це написати треба! Що ж це таке — гастрит отой мучить ще й досі? — так треба вдарити по гастриту, щоб не чіплявся. Справді — що там — робота чи лень? Останнього ж у Лідусі ніколи не бувало. Отже, жду. І про здоровля мамине теж. Скоренько.

А знаєте, аж соромно мені й невимовно тяжко, що стільки сонця зараз, простору, вітру, тепла! А скільки ж ждала отого сонця Саша! Хоча б один деньок! Хоча б небо голубе! — так і не діждалась. Вам там видно із кухні її могилу на горі — підвеселіть хоч із вікна Сашу. Нічого ж не залишається, як тільки згадати. «Водички!»

191. ДО Л. П. ПАПАРУК

1931 р.

Головенько-головенько! Я дуже турбуюся за маму — чи вже видужує? Не писав, бо на Всеукр [аїнському] з'їзді Рад був, а він тягнувся щось із тиждень. Лідусю, до лікаря ще не ходив, оце пійду. Та й я здоровий зовсім! Ото тільки що в нас зараз у будинку не палять, випустили воду навіть і труби холодні. Звичайно, на весну це не страшно. Поки що, правда, холод працювати заважає — ну та вже ж і сонце високо буває! Ото сонця як ждала наша Саша. Чи їси, чи слухаєш зараз когось, чи засинаєш — і раптом тобі впливе: непорушна темнота, і тиша десь під землею, і покалічена через недбалість близьких беззлобна людина, руки якої зараз перев'язані білою лентою і ноги теж... Якби я був раніше знав, що Саша так ослабла! Я ж зовсім інше думав і не знав всього, що там вона терпіла на селі. І талант людина мала (навіть не один) — і не розгорнулась. А Аркадій — те ж саме!..

Живу в самоті і, так як і всі тепер, жду сонця, трави зеленої, щецету пташиного. Не їдьте поки що в командировку: зараз простудитись легко! Подавайте швидше на екстернат. Навіщо його тягнути. Цими днями пришлю мамі на ліки — певно, всі вже кошти вийшли. Та підтримайте маму!

Вітайте її від мене. Чи провели електрику? Чи поставили радіо? Ай-яй-яй, а казали, що все це зроблять. Та ще нехай напише голівенька: коли вона у відпуск піде — це б цікаво знати. Може б, і зараз із мамою на Сухум поїхала, га? От би ловко було! А то хай мама сама поїде, їй же це треба. Ну всього! Цілую. Скоро вийде цикл — пришлю.

Пав[ло]

192. ДО Л. П. ПАПРУК

1931 р.

Лідусьонку дорогий! Аж на 12 годин наш потяг запізнівся! Отож я приїхав до Харкова лише пів до 12-ої ночі. Тут мене ждало листів багато, газет, журналів і повідомлень. Одлежавшись іще в вагоні, почав уночі я пошту переречитувати. Проня називає мене сонцем ясним і покровителем. Ну ясно, що це викликало у мене сльози, але ж ця назва незаслужена. Допустив же я, щоб Саша так рано пішла од нас. А могла б ще жити. Із Чернігова пишуть, що Серафима Миколаївна розпорядилась перед смертю поставити собі в ноги мій малюнок, що весь час висів у неї на стіні. Маяк при місяці. Малював я його десь іще аж в 1908 році, чи що. Олійними фарбами. Стоїть тепер маяк той у труні.

Женя турбується та бідкається, чом не взяв він до себе Сашу. Але ж справді у нього вогка кімната. Коли ось я тут та й то — уранці прокинувся та оглянув усю одежу, накрився добре та аж потім уже заснув. Уявляю, яка б це була дача для Саші зимою. Оце тільки й поменшує мою вину перед нею.

Від Оксани нема нічого. Ага, ще Проня пише, що хотіла б вона побачитись зі мною. У Києві. А я так гадаю, що коли ще той Київ, а якби оце зараз вона сіла та приїхала до Харкова, то ми б з нею поговорили про все. Може б, її підлікувати перед весною треба, чи, може, у неї свої якісь плани. Напишіть, щоб до мене приїхала.

Маруся ліквідує неписьменність. У бідної з ногами знов погано. Ну, оце поки що найголовніше. А так взагалі, то новин багато. Обрали мене знову до міської ради. Звичайно, це мене зобов'язує.

Ну як Ліда — чи перестала хоч кашлять так сильно? Глядіть, жартувати з цим не можна: найгірше, кажуть, коли грип на ногах людина переносить. Краще взяти та посидіти дома. Серйозно.

А як з галошами? Як з електрикою, дровами, плитою? Усе це треба якомога швидше зробити. Ударним порядком. Та-

кож про ВИШ зятягувать не треба. Та нехай не журиться
головиенка. Ось скоро весна буде. Ось скоро буде тепло. По-
іде Лідуся пароплавам.

Ну, поки всього доброго! Цілую кріпко.

Пав [ло]

Вітання мамі, п[анні] Маші, Павлюку і всім.
До лікаря ж піде хай Лідуся.

193. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

1931 р.

Посилаю № 1—2 «Ч[ервоного] ш[ляху]», де найдете мій
цикл «Чернігів». Не знаю, що скажуть критики, в тім числі
й молоді критики Донбасу. Статтю Вашу читав, бо я «Забой»
дістаю регулярно й стежу за всім. Стаття вже тим цікава,
що... на неї посипалися відповіді — виходить, правда заче-
пила.

Дякую за надсилку «Крамат[орської] правди» з пое-
зією.

194. ДО Л. П. ПАПРУК

18 березня 1931 р.

Лідусьонок! Купив сьогодні віз (чи возик) дров і повесе-
лішав трохи. У нас же перестали ogrівати помешкання, і ми
всі ось уже третій тиждень у лютім холоді мучимось. Всі
попереходили до кухонь. Перейшов і я. Сплю там, газетами
досі протоплював, і воно тепло. Ну як там зараз у Вас? Чи
не холодно в хаті? Глядіть, опалюйте поки треба й поки
можна, бо щоб не попростуджувались. Ну а як же з ВИШом?
А-яй-яй, усе мовчить собі й не пише, га? А з відпуском як?
Треба було б і мені кудись їхати,— а то ще й цього літа
відпуск прозіваю. Бригада письменників на Туркестан зби-
рається. Може, й мене заберуть. Ось що: Проня хоче при-
їхати до доктора в Київ. Це треба буде (хоче в кінці квітня
аж) записати її у Стражеска. Я її підмовляю на море —
так, каже, дороге й т. і. А я б її одправив. Може, й мама на
море? Ну поки, головонька Лідочка, хлопчик-дівчинка.

Чи купили галоші?

195. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

1931 р.

Шановний <...> Павловичу!

Дуже радий чути Вашу думку про «Чернігів». «Чернігів» — це є частина чогось більшого, частина того, що ще мусив я написати — і воно б, цей шматок, у тому великому циклі виглядало б зовсім інакше. А так випадково якось виходить, мало ув'язано, тому й мало зрозуміло.

196. ДО Ф. В. ЛЕВИЦЬКОГО

Початок 30-х років

Високоповажаний Федір Васильовичу!

По Вашій справі я взнав таке: секретаря, у котрого були всі Ваші папери, звільнили і він кудись виїхав; тепер його «ловлять», щоб він діла хоч поздавав. Отака істинно гоголівська історія. А комусь од цього боляче. Ваш лист так на мене вплинув, особливо там, де Ви про роботу свою пишете й про боротьбу з старістю. Пробачте, що задлявся з листом, — не знаю, чи він Вас найде. Адже ж Ви в Сумах до 14 квітня тільки? Не сумуйте ж дуже, секретар мусить приїхати наприкінці цього місяця, а я ще раз, а то й не раз нагадаю.

Бувайте здорові!

З повагою до Вас

П. Тичина

197. ДО Ф. В. ЛЕВИЦЬКОГО

Початок 30-х років

Високоповажаний Федоре Васильовичу!

Користуюсь нагодою і ще раз передаю Вам своє вітання. Я — давній прихильник Вашого таланту, я, що звук знаходити «своє», для мене щось єдине й по інших галузях мистецтва, — учився я у Вас. Брав те, що міг для себе взяти. І за це я вдячний.

Бажаю Вам здоровля й сил!

Ваш Павло Тичина

Червень 1931 р.

Лідука! Вже, певно, дістала мого спішного листа? Я то-го ж 19-го послав пошт[овий] перек[аз] 50 крб. Коли довго не приноситимуть — справтеся на пошті. Друге. Як, бува, приїде Женя — справте його на Ніжин, і в тім випадку, коли ще Проні не буде в Ніжині, уговоріть його наперед: із Ніжина на день, на два проїхати у Піски. Третє. Якщо буде все гаразд із Пронею (а мені й думати поганого чогось не хочеться) — чи не поїхали б ми гуртом (у Івана Григоровича теж у липні відпуск) на Чернігів? Ану, Лідука! Як на це? Дістав я вчора від Заруї Єфремівни листа (вірменськ. Держвид [нрзб.] треба знати: що, коли й де було надруковано Ов[анеса] Ованіс[яна] у нас по-українському), — отже, З[аруя] Є[фремівна] запрошує до себе в Єривань — мене, Л[ідію] П[етрівну] й Мисика. Сад їй оддано до кінця її віку — отож вона у винограднику весь час. А там Арарат у небі — пригадує Лідука? А цап рогатий бородатий, що упирався й не хотів іти в столицю Вірменії! А Ечміадзін! Е-е, ловко було б поїхати. Оце побачу, як буде з Єфр[осинією] Гр[игорівною], — атож сама дорога до Вірменії — це цілі сотні та ще й мало. А грошей чорти не дають. Навіть на ошад[ну] книжку не можна переказати. Що ж, придеться почекати. Ну поки всього доброго! Як там мама — у крепком часе большоє утешеніє знаходить? Вітайте. Я цей час ще буду в Харкові, бо треба ж виждати нових вістей про Єфр[осинію] Гр[игорівну], а вона, мені здається, цими днями мусить виїхати з Пісок. Першим ділом вона поїде до Ніжина. Можливо, там і лікуватись буде можна, мені б тільки хотілося, щоб її київський якийсь відомий професор обдивився. Цілую Лідуку.

П.

Чи вже повиростали квіти у Саші?

199. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець вересня 1931 р.

Чи не знає хоч Лідуся часом, що воно там сталося? Тижня півтора-два — ні з Ніжина, ні з Пісок — та ніякісінької звістки! А Проня ж ще 26-го писала: їду негайно в Ніжин. Після того як у рот води набрали. Чи, мо, Ів[ан] Гр[игорович] заслаб, чи, мо, думають, що цими днями мусив би бути в Києві, то на Харків і писати нічого. А я якраз із Харкова

пе вирушу доти, аж поки не почую щось за Проню. Так же ми й умовлялися з Ніжином. Та інакше й бути не може. Прохав же я І [вана] Г [ригоровича] дати телеграму або ж спішний лист подати. Я сильно тривожусь. Що ж це таке врешті — уранішня пошта — нічого нема, вечірня — теж. І це так щодня. Все можна подумати. Лідусьонок дорогий нехай не гнівається, що відпуск так у нього склався. Не я ж цьому виною. Ще й на сесію не приїхав. Крім Єфр [осинії] Гр [игорівни], іще мене тут тримають і дрібні різні справи. То грошові, то церобкоп (пай), міськрада, зуби, то хата, й т. і., й т. і. Ну поки всього доброго. Жду, може ж, Іван] Г [ригорович] напише. Мамі привіт. Як її здоровля? Лідусине здоровля?

Листа отримав — дякую.

II.

200. ДО Л. П. ПАПАРУК

Кінець січня 1932 р.

Лідусьонку!

А я ще й не їхав на Кавказ. Можливо, й зовсім не поїду. Довго це. Та й тут свою поему саме закінчити хочу.

Чи прищепили собі віспу? А з тифусом теж особливо треба обережно. Операцію ж апендикса коли? А я зараз же на лікарів пришлю та й сам приїду. Ну цілую. Провідайте Сашу в цей день (певно, лист якраз постигне на 30-е). В цей день торік багато ми пережили.

Лідусю, так глядіть же апендикс!

III

Маму вітайте.

201. ДО Л. П. ПАПАРУК

28 лютого 1932 р.

Лідусю! А я у Бревані! Ходжу тими вулицями, що ми колись утрюх із Мисиком ходили! Дивлюсь на Арарат! Іздили ув Ечміадзін! Заруї Єфремівни нема — всі вони в Ленінграді, і я до їхньої хати вже й не заходив. Сьогодні поїду на могилу Івана Нікітіча нашого. А завтра і їдемо додому. Не знаю, що там за цей час і як. Лідусю! Обережно ж з своїм здоровлям! Мамі привіт! Тут сніг великий і не дуже тепло. Всього.

II.

202. ДО Л. П. ПАПАРУК

30 квітня 1932 р.

Любий Лідусику хороший! Не другий і не третій, а (без перебільшення) ось уже четвертий день, як я кидаюсь то на вокзал, то на міську станцію, і — скрізь для мене безнадійно. Виїхати дуже трудно. Хоч командировочним, хоч ні — однаково. На міській станції таке товпище, як на тім пароплаві, що ми колись із Лідую ото їхали ним із Алупки, а носії — ні за які гроші допомогти з квитком не беруться. Оце, може, як спливе ця хвиля святкова, то я ще попробую не раз, під'ївши, енергійно. Ні, таки серйозно, виїхати майже неможливо. А хотілося б Лідочку побачити! За вухо подрать. Що воно там зараз робить? Вітання мамі від мене. Наших десь нема: одна в чергах, а друга на фабриці. Ів[ана] Гр[игорови]ча ждемо 4-го чи 5-го. Ото ж щоб і це не перешкодило буває? Ні, як удасться з квитком — приїду, приїду.

203. ДО Л. П. ПАПАРУК

1932 р.

Лідусеня! Посилку ми одержали, зраділи дуже (бо це ж од Ліди!) незалежно від того, що в тій посилці. Взявся я обережно до неї — ящик такий, що ламати зразу не хотілося! — отже, вийняв дно, а далі цап усі ті Лідусиними руками загорнуті булки, й чого тільки там не було! Ів[ан] Гр[игорович] тут же й консультант (Маруся була на фабриці). Булки давай швидше різать, бо вже дещо й позацвітало збоку. Мокко давай пробувати, цукерки. І нащо воно понакупувало в Ленінграді?

Бач, а самій ледве вистачило грошей на проїзд. Ех, Ліда, Ліда, нема кому бити її, серйозно.

А я ж так і мріяв уже, що Лідуся собі плащ там купить за ці гроші чи щось підходяще.

Ну, словом, Ліда вже знає Ленінград — от я задоволений! А в Шипуліних не була? А кларнет бейний не напирала в Бориса? Ну це можна буде й потім. От що мені здається, що Ваша вже братія та і до Ермітажу не ходила — це вже недобре. За борошно, що трохи собі Ліда привезла, я особливо радий. Воно ж не буде бідувати у Ліди — еге ж? І я б колись на вареники приїхав. Оце зараз іще не можна.

На Лідусину анкету відповідаю: у лікаря був (власне три лікарі, бо це був медогляд од міськ. письм[енників]); за кілька день вирішиться, хто де поїде і в якій саме час. Але я думаю нікуди не їхати, а сидітиму в Харкові. А що ж,

раз Ліда мене обманила, не купила собі місця в Курупрі, не дістала собі місця через профспілку — не хочу і я нікуди їхати. Ще більш про це й писати не хочу. Ще Ліда може поправити справу—якщо енергійно візьметься собі десь у Крим чи на Кавказ місце підшукати. За коштами затримки не буде. Ще виходить моя така анкета Ліді.

Масло (це теж із Лідиних запитань) як коли купуємо, молоко майже щодня, хоч не по багато. З Марусею нічого нового. Мовчить. Ні до чого братися не хоче. Тому — нечисто в нас у хаті, хаос, переплутано все — ключі, листи прочитані, білизна. Досадно, а приходиться так жити. Ів[ан] Гр[игорович] каже, що вона підлінюється, а я таки думаю, що це хвороба. Раз не хоче лікуватись, то воно так і йдеться їй — і не гіршає, й не поправляється. А більш того, що десь таки гіршає, та ми цього не бачимо.

Ів[ан] Гр[игорович] ходить на роботу. Завгосп відділу «Мистецтво» при ДВОУ. Права він має, і я радий за нього. Ще посилаю дещо тим людям, що старалися за нього в Ніжині,— це ж велика радість для нас усіх! Мамі треба сказати, щоб не хворіла. Хай би до нас приїхала, а найкраще коли б Ліда її на море одправила, га? А сама Ліда теж би на тиждень одскочила б у Харків — тільки телеграфувати треба, а то, буває, розминемось у дорозі, чи я виїду куди.

Ну цілую Лідусю. Мамі вітання.

204. ДО Л. П. ПАПАРУК

1932 р.

Лідусю! Яків Андрійович Хоменко, співробітник видавництва «Комуніст» у Києві, шукає собі постійного приміщення. Родина його 4 душі. Що хотілося б йому зразу? Та хоча б якоїсь поради — от, може, випадково де, в тому дворі, напр[иклад], де Мар[ія] Тим[офіївна], чи що — якісь є хазяї, що могли б здати. Людину цю я трохи знаю, бо Як[ів] Андр[ійович] працював у моїй комісії вірменсько-українського словника.

Пальчики раз два три чотири п'ять, а тепер пучечки назад ізнову полічу їх — раз два три чотири п'ять — цілую.

205. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

27 серпня 1932 р.

27/VIII 32

Дорогий Женья! Справді, з мого боку це свинство, що я так довго не писав до тебе. Та так уже воно виходить якось — замість розгрузки — все більше і більше вгрузаю. То по ро-

боті. То по опікуванню та шефству. То навіть по хатньому господарству. А що ж! Нічого дивного нема. Ось нехай Ваня в своїм листі окремо про всі ці мої вгрузання розкаже, а я не хочу, бо воно вийде в цім листі у мене або ж грубо, або ж занадто дріб'язково. Скажу лише одне, що пісковчане (Проня й Маруся та ще на стороні Андрій) цієї зими найбільше од усіх бачили мою уважність, гостинність і любов, а проте — усе чогось незадоволені з мене. У травні ми з Пронею зовсім-таки сухо розпрощались. І то — ніякі ні роз'яснення, ані вговорювання, ані клятьба — нічого не бере. Отак собі як узяла вже щось у голову, підозріння якесь її роз'їдало — то так і пішло, все далі й далі. А Маруся... Лікуватись їй треба... Словом, коротко сказавши, а непомітно да незаметно цієї зими я вже відчув, та й таки добре відчув, що у мене серце через оці усі благополучія хатні — пішло нанівець. А головне — ніякого для мене просвітку. Жити не хочеться. Отже, ми надумались із Ванею — взяти на цю зиму до себе Марусю Поліну. Працюватиме тут, мо, по лікнепу, а у вільну годину помагатиме й нам трохи.

Серйозно, як я жив сам — так у мене в сто раз було більше порядку й чистоти, ніж зараз. Ну а до того треба ще сказати, що ми тут ледве-ледве харчуємось. Особливо з жирами кепсько, та і з хлібом, як коли, бува, над'їдуть гості, хоч хлібну картку маю я на А, та й з цукром теж. Грошей щось теж уже в мене не водиться таких, як ото колись, що кожного дня без затримки куди треба по потребі і шлю й пересилаю було якусь суму. Отакі, значить, мої справи. Пробач, що не додержую слова і все-таки поліз у дрібниці — ну та нехай уже. Прочитаєш та подереш, розвієш подерте.

Бач, я не писав би тобі про це, коли б воно якийсь там місяць таке було, чи що, а так цілий рік! — і й ще не знаю, скільки воно отаке буде... Оце за якийсь місяць приїде Проня, побачимо, чи в Києві Маруся буде, а чи в мене залишиться (чого я ніяк уже не хочу), однак їй лікуватись треба. Що й казати — ця таки дівчина зовсім без понятія. Почула, що я її хочу до Києва перевести, то аж повеселіла, а чого саме — невідомо. Може, того, що я останній час до неї суворий став? Так це ж я став суворий не тільки до неї, а й до Проні. Зразу як були до Харкова приїхали, то я їх сам і до театру водив, і в зоологічний сад, на виставки, в трамваї прокатаю аж до заводів, Проні вставні зуби замовив, плаття понакупував, взуття та іншого чого потрібного, — а потім як побачив, що воно щось не туди — то я махнув рукою. Отже, вертаюсь до того, що я почав про Київ. Дивно мені, кажу, чого ото Марусі при слові «Київ» веселішати. Київ її з охотою прийме, але ж з умовою, щоб за обід Маруся собі

сама десь дбала. Та й бідно ж вони живуть отам у Києві — К[атерина] Кузьмівна і Л[ідія] П[етрівна]! Хліба мало й грошей стільки ж.

Тепер ось візьмемось і за тебе. Мені здається, що ти це літо з великим успіхом міг би прожити в Харкові. Трохи я, да трохи ти, да ще ось Ваня — то воно й хватило б. Справді, досадно, що, може, постіснявся написати нам про це. А в нас же тиждень гостював Єфимовський, а потім я поїхав до Києва, а до Вані приїхала була Соня (теж ненадовго), Поліна Маруся, Галя аж двічі заїздила (вона десь до Бахмача перевестися хоче). Ні, таки погано зробив, що до нас не заїхав. Можна було б усім вам учотирьох: навесні у мене були ще гроші.

Ну а я — що ж я, — із київського пляжу узяв та й поїхав з Л[ідією] П[етрівною] до Канева пароплавом. На Могилі Шевченка (це чверть верстви не доходячи, внизу на березі) є готель двоповерховий. Там ми десять день пробули. Насмажились, накупались, а ще більше усякого надивились, про що колись пізніше. В усякій мірі Крим. Ходили ми, звичайно, й до Канева кілька разів, у село Ліпляве, на ярмарку побували. Нехай колись розкажу. Тепер я до жовтня місяця тут. Трохи піджену вірм[ено]-укр[аїнський] словник, матеріали до «Рад[янського] фронту» (новий журнал великий), своє повитягаю з забуття — а потім у жовтні поїду на Новий твій Афон (вірніш було б сказати Атон). Карток вірм[ено]-укра[їнського] словника уже одержано з Єривані силу. Потроху роздав співробітникам своєї маленької комісії, а це підбавляю іще. Кажу, маленької, бо хто ж буде возитися з якоюсь там вірменською мовою! А в нас в УРЕ (Укр[аїнська] Рад[янська] Енциклопедія) умова така: брати до комісії не просто так собі перекладачів, а брати таких людей (ну, звичайно тих, що добре вміють по-українському), котрі б у процесі роботи потроху-потроху та вивчили б цю мову вірменську. Це однаково стосується й інших комісій, тільки там така різниця, що в азербайдж[ансько]-укр[аїнській] комісії, наприклад, майже всі з підготовкою, бо ж тюркську мову (точніше турецьку) на Україні в нас вже не один чоловік знає, а дехто то знає й добре-таки! Таким чином у моїй комісії є свого роду кадри. Я з ними працюю ранками або ж пізно ввечері кілька раз на тиждень. Викладаю їм мову вірменську, вчу читати, перекладати. А кадри — це молоді поети наші та прозаїки, ще зовсім невідомі, але цікаві як письменники. Тому й приємно мені з ними. З любов'ю я роблю.

Нових поезій, за винятком отого, що я надрукував у «Червонім перцю», майже нічого не писав. Чогось мені легше

мислити великими шматками. Поміж машин велетенських ходив би весь час. Пускав би сам ескадри. Вагнером диригував би. Та то й неспроста, що я зараз люблю ходити на спортивні майдани, на маніфестації!

Такий же поворот у мене і в творчості. Драматична форма приваблює. Епос. Продовжую свою «Сковороду», тільки не ту другу після «Шляхів мист [ецтва]», що я її закинув десь в корзину на саме дно, а вже аж третій варіант у драматичній формі. Що вийде — не знаю, бо ж не кожен з нас драматург, а потім того — хіба ж воно так легко пишеться! Іноді місяцями возиш його з собою в чемодані — і не приторкнешся. Об'єктивні причини, суб'єктивні причини, а все, дивись ти, та й найдуться причини.

Ну, тепер нарешті по-справжньому візьмусь за тебе, як те я обіцяв ще на початку листа цього. Ти пишеш: «...та невідомо, чи хто є тепер на Пролетарській, 107, треба ще списатись». І ти думаєш, я це подарую тобі чи подарує, може, Ліда Петрівна? Йй-бо, зараз же пишу до Києва листа — хай проберуть тебе як слід за це. Або ж як хочеш, щоб цього не було, то навперегонки посилай швидше листа їм і проси за таке пробачення. Ну а як же інакше! А вони ж тебе щоразу згадували літом: і на Сашиній могилі, і дома за скромним обідом («вареники Женья любить»), і на пляжу над Дніпром... Отож швидше хоч пиши до них, чи що.

Я приблизно оце 25-го ц [ього] м [ісяця] дав заяву до бухгалтерії УРЕ, щоб вони тобі на педтехнікум переказали 100 карб. Не знаю, чи зробила це бухгалтерія, чи ні, в кожному разі на підставі повідомлення мого (цей лист) справся на своїй пошті, чи прийшли 100 карб. від Укр [аїнської] Рад [янської] Енциклопедії, не плутай же, не від мене, що їх вона послала числа приблизно 25—28. А то їхнього повідомлення, повідомлення вашої пошти можете ждати дуже-таки довгенько. Як готівкою видадуть — прекрасно, а як тільки частину, а частину на ошад [ну] книжку — то й те добре. З грошима скрізь зараз...

Поки що не хвилюйся дуже, що до лютого місяця тобі з своїми хлопцями сутужно буде. Почекаємо трохи, може, сипнуть мені гроші, да Вані, да Марусі — дак і ми пособимо. Попи всього доброго!

Вітай своїх.

Твій Павло

Р. С. Допіру скінчив листа, як хтось дзвонить. Одчиняю — Миша Ванін, не Миша, бо той же трохи більший. Аж це, виходить, Андрій із Пісок приїхав! Такий же тихий, як і колись, несміливий, з нужденними, трохи переляканими очі-

ма — сам Андрій Пронін. Так ось вона наша молодь! Не всі ще з них убилися в колодочки, не всі ще з них окріпли, а їм уже на плечі не по силі вантажі життя піддає, а я ще на таких і серджусь. Не знаю, які хлопці Мишині, а тільки вся наша молодь ще по-молодечому хрустка і делікатна і зовсім би не її перевантажувати та притомлювати. Подав Андрій до Харківського інституту точної механіки — днів за п'ять, певно, буде й відповідь. Навіз нам посуші два ворочки, повиймав із кошика яблука, оті, що майже під самою хатою коло погребника колись ми їх з тобою трусили; груші — це ті, що коло блакитної лави над самою доріжкою, а ту доріжку ж ми рівно ось уже сімнадцять літ як ще заступом з тобою коло малини чистили; крашанки варені, крашанки сирі; сливи і хліб яшний; сінце в корзинці на дні; сік у пляшці з-під слив...— словом, за малим не так (а ми все це порозкладали на плиті) — за малим, кажу, не так, як ото змальовано в Овідія (Філемон і Бавкіда), переклад... Ось слухай...

От і злягли олімпійці. Приносить тоді господиня
Стіл — але стіл припадає на ногу; малий черепочок
Вирівняв ногу старому служаці, а м'ята зелена
Зверху старанно його для почесної учти натерла.
Ставить тоді господиня двокольорові маслини,
Терен осінній смачний, прозорим налитий розсоллом,
Редьку, цикорій і сир, а з сиром одцідженим поряд —
Яйця, що в попелі злегка спекла для гостей подорожніх.
Все те на глиняній чистій посуді. Вино розмішали
В глинянім чистім кратері; поставили букові кубки,
Пильно, уважно натерті пахучим зсередини воском.
Хутко потому на стіл і гаряча з'явилася страва.
З нею й вино молоде... Згодом трохи все те одсувають,
Щоб перемену нову на тісному столі розмістити.
Тут і горіхи, і смоква, і дактилі сушені, в зморшках,
Сливи солодкі, пахучі, у кошику яблука стиглі,
А посередині меду стільник. І миліші від страви —
Щира і щедра гостинність та ясні обличчя старечі.

Ну, щодо старечості, то це тут не підходить, а ясні обличчя та гостинність — так це вірно, Овідій, певно, трошки і в нас її побачив, як писав. Ваня, вернувшись з посади, вхопив судки (буквально «вхопив», бо темпи ж, та й без обіду ж можна без тетого вхоплення зостатись). От приніс він борщу, пшоняної каші з рибою, тв'ордо взяли ми в руки ложки — і-і! Т-ти лихо, забули, що ще ж і Маруся з фабрики вернеться, так їсти захоче. Їмо да поговорюємо, аж тут і сонце вже

от-от думає собі заходити. Свіжіє. Іще півгодини — і небо як врізана скибка кавуна...

...А так, знаєш, Женю, оті наші яблука пахнуть, що їх я з батьком ще садив колись, ти, певно, бігав ще тоді (в сорочці)! Мама ті яблуні вапною обмазувала. Поля під ними було ночви на табуретку поставити і пере білизну. А раз вночі ми з Ванею послалися під яблунею, щоб устерегти од злодіїв. Та й послули. А яблуку схотілось саме впасти вниз. Вітерець, чи що, — от воно й цулуло когось із нас по голові. Прокинулись — небо зоряне змінилось, і ось тут десь немов у сад крадуться. Полкан (чи, може, Незівай) коло Ульчиного городу гавкає на когось люто. Устали й ми. Десь стрепенулась птиця. У хаті (чути на дворі) пробило три...

206. ДО Л. П. ПАПРУК

Кінець вересня 1932 р.

Дитя моє! Ахалі Афоні такий же, як і був, — прекрасний! — а от нема зі мною Лідусьонка — і весь курорт мені болючий. Тут же єсть багато таких, що їм і зовсім той відпочинок ні до чого. Коверзують хлібом у їдальні, пишаються вбраннями. А маленька трудяща істота із бібліотеки по вул. П'ятакова стісняється п'ятьовку попросити для себе влітку. А жалко мені, та й дуже, що не разом!

Жовтень тут не такий, як червень чи липень, а проте всього ще доволі: і моря, і сонця, і неба... Сонце особливо пече вдень: із ним треба бути обережним і зараз, увосени. Ну щодо вечора — то звичайно — краще надівати ще щось на сорочку — це так годині о 7-ій веч [ора]. Ходжу я на пляж і вдень і ввечері. Пам'ятаючи те, що зажерливість часто нас і доводить, я іноді спиняю себе і ввечері лише посиджу над морем трохи, та й годі. Народу тут сила-силенна! Де тільки його нема того народу: і в бокових церквах під банею, в дзвіниці тимчасово тощо. Сам я попав до кімнати, де всіх нас рівно дванадцять чоловіка! Зразу муляло, а потім привик. Були картюжники — так вже виїхали, а це досить порядна публіка залишилась. На гору не ходив, бо все ж це я знаю й по два рази його перебачив із Лідуськом. От до Сухума то все-таки думаю проїхатися якось. Тягне книг купити абхазьких та грузинських, а також і газет — в тім числі й наших. Є тут молодий літератор із Харкова — то він привіз із собою «Одіссею» та «Іліаду» — і я зразу ж накинувся на «Одіссею», — хоча цього для мене мало: Ліда ж знає: де б я не був, а скрізь вожу з собою Шекспіра (це вже не перший рік як я його полюбив, ні, не полюбив, а зрозумів, відчув!) —

і от попитав я тут через товариша в бібліотеці про Шекспіра. Так Шекспіра є кілька книжечок окремих (щось дві чи три всього), але вони на руках.

Отже, я жду... Послав листа Михайлу Михайловичу. Щось дуже сумний од нього лист: недовго вже, каже, ходить мені залишилось. 20-го жовтня мав їхати він до Кисловодського та й не знаю, чи вистачить йому на дорогу. Я пропонував йому телеграфувати мені щодо грошей. Щось це таке справді, щоб через якусь сотню та й не їхати, чи як!

Тут я режима тримаюсь: задовольняюсь тим, що дають у їдальні, і прикуповую небагато. Що ж, хліба в їдальні досить. Фрукту теж дають, хоч цю прикупувати не страшно, бо: виноград чорний 1½ — 2 карб. кіло, білий 4 карб. Груші 2 карб. кіло! Ну і т. д. — оріхи тощо. Іще я Лідусі скажу, що був я аж у двох лікарів. Ну що ж, із делікатності хіба тільки мовчать та не кажуть, що я як той бугай кріпкий. От як. А як же Ліда — чи була у Губергріца? Е-е! Апендицит жартувати не любить. Ну нехай ще піде Ліда, га? Поки що. Вітання мамі, Марусі. Кріпко цілую! На 5/XI замовив квиток. Отже, 8/XI буду в Харкові. Іще раз лапку Лідусину! Чи ходили з Марусею на Сашину могилу? Лідусю! Треба листи слати мені з таким розрахунком, щоб вони до 4/XI дійшли сюди, а то краще всього слати мені телеграми: я знатиму з двох слів, що все спокійно. Для телеграм: Абхазія, Ахали Афони, пансионат. А для листів: Абхазія, Новый Афон, пансионат.

207. ДО Л. П. ПАПРУК

Початок жовтня 1932 р.

Любі мої оченята дорогії! Оце Маруся їде, то передаємо хоч трохи олії, масла, мила та й хліба теж. Певно, голодненька сидить Лідука. Я вже був писав раз, що Укр[аїнська] Радянська Енциклопедія (УРЕ) переказала телеграфом на ім'я мамі 200 карб. Це — в кінці того місяця. Отже, справитись треба. Після того 30-го серпня послав я 30 карб. поштою — чи одержали? А тая сотня Ів[ана] Гр[игоровича], що він її ще аж хтозна-коли був вислав — чи не загубилась де? Турбуюсь дуже я, що вікна побиті стоять і досі! Обув! Дрова! Перешлю ось трохи згодом ще якусь півсотню. Через Марусю не передаю нічого, бо, сказати по правді, дак я й боюся передавати, — щоб, бува, не загубила чи щоб не вирізав хто у неї. Ну а чом же Лідусеня не пише? Чи здорові ж хоч мої кияне? Апендикс не болить? Я 9-го жовтня їду

до Нового Афона. Сумно, що таке знайоме море. Лідусині, сказати б, береги і Псирсха — а Лідусенятко й не поїде зо мною. Ну, цілую кріпко! Маму вітаю.

П.

208. ДО Л. П. ПАПАРУК

9 жовтня 1932 р.

Дороге Лідусеня! Сьогодні перший день мого відпочинку — власне, день метушні, що через її перескочити не можна. Все вже я проробив: і в лікаря був, і ванну брав, і вниз до аптеки, а потім до моря, але що ж... Яке то вже море, коли Лідусика нема коло моря! Який то вже Афон, коли Лідусенятині ноги не ходять по Афону, не бігають на пляж. Справді, так сумно без Лідусі, а тут ще й осінь. Щоправда, сонце ще пече добре, купатись купаємось, — а все ж: і листя не те, і птички наче не ті, що навесні та в липні. Ну, Лідусеня, годі про це. Тим часом все-таки я радий, що виїхав з Харкова.

Як же Лідусине здоровля. Чи була у Губергріца? А то візьму й вернусь. А мамине здоровля як? Ну, цілую кріпко.

209. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА

18 жовтня 1932 р.

18.X 32. Ахалі

Любий Аркадій Опанасовичу!

Будучи у відпустці, не міг я відгукнутися на відкриття Дніпрельстану, а Ви ж знаєте, що дехто це розгляне як мовчання нарочите, — отож нехай хоч жовтень чим зустріну. Посилаю Вам уривок із поеми і прохаю дуже: передайте задалегідь його до якоїсь газети. Найкраще — це було б до «Комуніста». До жовтневого числа, як мені здається, уривок цей підійде, а врешті... що ж давать, коли свіжішого нема. Воно-то правда, свіжого у мене досить — та все, бач, драма й драма, такі все гостряки та каміння, що їх ще повертати та обточувати треба. Ось уб'юся у силу — то поверну.

Живеться мені тут добре. Сблоно. Вітряно. Ясно. Чого ж ще треба! Щоправда, в кімнаті, де я — усіх тринадцять чоловік. Газет приходить мало. Про місцеву культуру — анічогісінько: це треба їхати до Сухуму. Так само й чорнило, та гуміарабік, та борний вазелін з великими хитроцями хіба знайти де можна. Проте живьом. Читаю хитромудрого Одісея, та ще Шекспіра в бібліотеці знайшлося дві книги.

Як же Ви, Аркадію Панасовичу! Чи добре себе маєте? Як справа з нашим вид[авни]цтвом? «Одіссею» б нам та «Іліаду» видати! А як з Гезіодом — чи знайшли того Свідзінського В.?

Бувайте поки що щасливі й здорові! Не гнівайтесь, що на Ваше ім'я матеріал посилаю. Також не гнівайтесь, що не зайшов був перед од'їздом. Як у всіх нас: почав складатися за годину до відходу потяга. Ну — вітайте від мене всіх Ваших.

Ваш П. Т.

210. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА

Кінець жовтня 1932 р.

А [ркадію] П [анасовичу]!

Виїду звідси 5-го і в Харкові буду 8-го листопада. Коли б знайшлась у Вас вільна хвилинка — черкніть мені сюди дві слові або ж і просто ці дві слові телеграмою пошліть, бо листів ждеш-ждеш (ідуть щось тиждень) — а з телеграми я знатиму, що Ви є в Харкові. Іще раз — пробачте, що турбую. Адреса на листи: Абхазія, Новий Афон, пансионат.

На телеграми: Абхазія, Ахали Афони, пансионат.

Ваш П. Т.

211. ДО Л. П. ПАПАРУК

31 жовтня 1932 р.

Лідусю! Напрочуд хороші дні останні. Небо ясне весь час. Сонце досить добре, чесно припікає, особливо від 1-ої до 4-ої, 5-ої год[ини]. Винограду трохи менше стали продавати, зате вино свіже появилось. Гранати. Хурма. Вода в морі не тепла й не холодна, а така собі свіжа та солонопрозора, що наче її всю в руки взяти можна. Купаємось весь час. Я купаюся по кілька раз — до обід і по обіді теж (з перервою, звичайно). Нема нічого такого тут, щоб привезти Лідусику! Хіба що кипариса.

А я дуже радий за Лїду! Того, що вступила до факультету — і що до англійської мови взялася. Приймаю виклик — і теж, як буде змога, візьмуся до англійської. Поки всього доброго! Як буде час, одвідуйте гуртом Сашу та Васильченка. Цілую. А сьогодні знову бачив турецький берег із балкона — ага!

Па[вло]

А тут є продавець у кіоску, що Лїду пам'ятає.

212. ДО Л. П. ПАПРУК

1 листопада 1932 р.

Лідусю!

Сьогодні вранці бачив Трапезундські гори! І як се так, що ми жили тоді гуртом із Мисиком, із Женею — і ніхто нам їх не показав ні разу!

Із балкона третього поверху дуже добре видно всі їх окреслення й розриви... Та я їх також і з пляжу навчився бачити увечері перед заходом сонця. Трапезундські. І Батумські теж.

Ходив я, Лідусю, на Іверську гору — це вже аж утрете за всі ці роки.

Повертатися треба. І тут сумно. Та й у Харкові теж своєї роботи та неприємностей буде — хоч одбавляй.

Ой, який я радий, що хоч трохи дров купили! Тільки даремно ото Ліда пилять із Марусею надумалась. Нехай як уже апендицит замовк трохи — не треба його тривожити.

Ну, всього доброго! Повертатися за тиждень треба. Були дощі. Там день якийсь. Чи ніч — перед світом. А то знову — сонце пече, хоч і не по-липневому — а все ж добре. Цілую кріпко! Вітання мамі й Марусі! 8-го буду в Харкові.

П.

213. ДО Л. П. ПАПРУК

4 листопада 1932 р.

4.XI 32. Ахалі Афоні

Лідусю! Дощ іде. Вже другий день. Завтра їду. Крім моря й сонця я взяв ще тут мовчання. На галасливім пляжі в історію пірнув. «Одіссея». Це не втікання дійсності. Величності шукав. «Макбет». Яка Гомерові протилежність! Хворий вік. А від «Отелло» — бруднуватий смак якийсь. Сміху захотілось! «Ревізор» мене не розсмішив. Та «Ревізор» до сміху стежку проказав. Хіба ж не проривається той сміх в Сквороді? Про Гейне й Гете Брандеса.

Економіка й історія Абхазії.

Усе це є повсякденне підготовування тих образів моєї поеми, що ніяк родитися не хочуть. Отака моя робота. Образи. Історія. Дощ іде.

П.

214. ДО Л. П. ПАПРУК

6 листопада 1932 р.

Лідусю! Побував у Сочі. Останній раз сьогодні купався. Вода холоднувата. Сочі — неприємне місто. Не люблю його. Ліду прохав би я: як приїде хто 12—13—14-го чи, може, 15-го листопада, передати привіт із Ахалі Афоні — приготіть ту людину добре — коли не буде чим, то хоча б словами, — це хороша, добра людина, педагог, громадський діяч. Цікаво, щоб сама Лідуся була вдома тоді (по обіді, певно, чи то пізніше). А зараз усім мій привіт із Сочі!

Другого листа одержав.

215. ДО Л. П. ПАПРУК

28 січня 1933 р.

Цілую Лідусю! Через Максима Тадейовича передаю дещо. Нехай носять ніжки.

У нас поки що таке собі життя. Іноді суперечки бувають (хоча рідко), а це так чогось сумновато стало, і пленум теж заспокоєння не вніс. Ну на все. Усіх вітаю.

П.

28/1 33

216. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА

8 лютого 1933 р.

8.П 33

А[ркадію] П[анасовичу]!

Ось Вам той «Архів Радянської України» (4—5), про який я вчора говорив. Тут справді стільки матеріалу для Вашого роману, що Вам залишається тільки сісти та писати. Сам я теж заздрим оком на ці матеріали поглядаю, бо рано чи пізно, а думаю таки «Чистила мати картоплю» закінчувати, а це ж якраз та сама епоха. Ну, та про це потім. Брата свого вчора не бачив — отже, не міг організувати обіцяного, — та це зробимо — достанемо, добудемо весь комплект «Архіву». Виходить, що наче й я присутній при Вашій роботі.

Успіху!

Ваш П. Т.

217. ДО Л. П. ПАПАРУК

13 лютого 1933 р.

Лідусеня, Лідусеня! Коли я вже побачу? Коли по голівці погладжу, приголублю дорогого? Мав бути я в Києві — та не пришло, заслаб (отруєння продуктами) — отож делегація на похорон М. К. Садовського від НКО поїхала без мене. Зараз — на черзі реєстрація ТСОАВІАХІМУ, мої роки якраз, паспортизація, а там іще щось і йще — і так одтягується весь час. Одно, сиджу за столом у хаті — над драмою робота, а також і переклади та редагування — часу багато всякого виходить, а ще і мови підучую (хоча тут у мене анічогісінько не виходить: то дорого платити, а то навчителів нема добрих, а то й просто знову в час завантажений мій упирається — миська рада, як і всі ці роки). Умовився з товаришами, щоб поїхати на Донбас, — коли ніщо мені не стане на перешкоді, — подамсь і я хоч на декілька тижнів.

Лідусьонку, Яків Андр[іювич] Хоменко, що передасть цього листа (а він працює зо мною над вірмено-укр[аїнським] словником), погодився мені привезти хоч дві чи три, а чи то й більше книжечок із Києва. Отих, що лежать на кріслі біля етажерки. Отже, треба було б йому підготувати, як він перед своїм від'їздом зайде, тих книжечок хоч скільки-небудь. Вітаю маму й Марусю.

Цілую.

П.

13/II 33

218. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО

18 березня 1933 р.

Дякую за переклади. Це мені підмога велика.

Іще у мене є до Вас прохання: чи не взялись би Ви щось перекласти із того ж таки Янки Купали.

Через Л[есю] М[ихайлівну] передаю чотири поезії на вибір. Зробіть мені таку радість.

Ваш П. Т.

18/III 33

219. ДО Л. П. ПАПАРУК

3 квітня 1933 р.

3/IV 33

Вітаємо дорогого Лідусьонка з днем народження!

Сьогодні ждемо Єфр[осинію] Григор[івну]. Так тривожимось, що й сказати не можемо. 12 день як поїхала! Чи що сталося у Пісках? Чи, мо, з Марусею? Усі у нас у хаті пришикли. З паспортами тягнуть теж.

Вітання мамі та Марусі.

Цілую кріпко.

П.

На весну слабкість почуваю велику.

220. ДО Л. П. ПАПАРУК

14 травня 1933 р.

Рідне моє!

Ховаємо Миколу Хвильового. Що сталося! — ніяк не прийдемо до пам'яті. І як це швидко все... Уже й труну ось роблять, — уже й до Будинку Блакитного ось зараз вийдемо. А сонце — як на зло! На жаль, про все писати не можемо я й не стану. Лежить він усміхнений, жовтаво-червоно-спокійний. А сонце як на зло...

14/V 33

221. ДО Л. П. ПАПАРУК

16 травня 1933 р.

Оце ж ніяк не можемо приїхати до Києва, бо жду Єфр[осинію] Гр[игорівну] раз, а ще ж Валю покійної сестри Полі, очевидно, треба буде взяти. Я вже написав: якщо — хай їде. Бо голод, Лідусю! Ну що ж справді, коли голод!

222. ДО Л. П. ПАПАРУК

3 червня 1933 р.

Лідусьонка дорогого цілую кріпко!

Ось зараз їду. Написав листа Жені. Заходив Д. Гофштейн, побалакали. Лідусю вітав теж.

Ну, щоб поправлялась —

П.

3/VI 33

223. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО

4 серпня 1933 р.

Дорогий Іване Даниловичу!

Як здоровля Ваше, чи вже окріпли?

Я тут кругом в режимі. Писати ніяк не можна. Читаю Шіллерові трагедії, бо Шекспіра (уявіть собі!) нема в міській бібліотеці. Є, але прозою, допотопне якесь видання. Коли ж я знову почую Ваші строгі зауваження на свою п'єсу? За літо я вдячний. Вітання Марії Михай [лівні].

Ваш П. Т.

4/VIII 33

224. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

14 вересня 1933 р.

Дорогий Женья! Увесь час чогось мені Піски не сходять з думки. Напиши, будь ласка, й ти Проні. Боюсь, щоб вона, бува, не простудилась. Ну, поки що бувай. Пиши. Я, можливо, тут буду до 5-го жовтня. Вітання всім!

Твій П.

225. ДО Л. П. ПАПРУК

19 жовтня 1933 р.

Цілую Лідусика, дитинку мою дорогую!

Хороший славний мій Лідусьонку — берегти себе треба. Як же там дрова, рями, грубка? А мама як, Маруся? Усім їм вітання. Лідусика без ліку цілую.

19/X 33

226. ДО Л. П. ПАПРУК

26 листопада 1933 р.

Дитя моє дороге, Лідусику!

Ізнов мучить мене родина. Та як! — коли б я був написав Ліді під свіжим вражінням — я б багато гострого та неприємного наговорив про своїх. Тепер уже трохи одійшло. Нехай. Може, хоч деякий час не будуть пити та іржею роз'їдати. Набридло це все. А головне, що творити в такій

обстановці — дуже й дуже трудно. П'ять душ своєї не своєї родини — і жодного поміж них розумного! Єфросинія Григорівна — то та хоч няньчила мене і безперечно заслуговує на мою опіку та увагу, а останні — про них і говорить не хочеться.

Їду, Лідусю, до МТС! Оце сьогодні або ж завтра. Тижня півтора побуду. В Миргороді спочатку, а потім і до найближчих сел. Останній місяць особливо тяжкий для мене буде. Багато набрався зобов'язань. Як з Харковом, так і з Москвою — підписав умову на нову книжку, а треба ж її дати? — ну, поки що на все добре, Лідусенятко. Як там з дровами — еге ж нема запасу? А як здоровля усіх вас — і мамине? А як наука? Пізно ввечері повертатися з університету не страшно?

Вітаю всіх. Цілую.

Пав [ло]

227. ДО ЯНКИ КУПАЛИ

Грудень 1933 р.

Дорогий Іване Домініковичу!

Маю до Вас таку просьбу. Чи не приїхали б Ви до мене на день-два у Харків? Після довгих труднощів організаційно-технічного характеру я нарешті закінчив складання Вашої книги в укр [аїнських] перекладах. Книгу маю подати до вид [авни]цтва десь у цім місяці — і дуже швидко. І от хотілося б із Вами остаточно проглянути її, дещо, може, й викреслити, пояснити, окремі строфи виправити. Крім того, щоб проставити дати, треба буде зробити розполог самих речей і т. і. (оригінали перекл [адачі] не повернули). Перекладено всього 3000 рядків. За умовою мені подати треба буде 2000 рядків або ж 1800. Отже, приходиться складати книгу не за хронологічним принципом, а за якимсь іншим — складати так, немовби це була вона оригінальна, свіжонаписана, ціла. Ваша рука і зірке око тут були б якраз до речі.

Привезіть із собою «Ходить май по світі», бо цей вірш один із перекладачів загубив десь. Дякую дуже за надіслану поему «Над рекой Арэсай». Я її двічі прочитав і вже узявся був перекладати, але ж швидко треба було виїздити на МТС і Вашу поему довелось передати іншому товаришеві.

228. ДО О. П. РЯБІНІНОЇ

27 січня 1934 р.

Уважаемая Александра Петровна!

Очень признателен Вам за любезно предоставленную мне отсрочку, но, к сожалению, поэма моя еще нуждается в обработке. Не сердитесь на меня, я не хотел Вас подводить. Вышло то, чего я никак не ожидал. Во время моей поездки в МТС я сильно простудился и больным уже возвратился в Харьков. Как же быть теперь? Просить новой отсрочки? Помогут тут какие-нибудь 2 идеи — максимум переиздать поэму после съезда или же хотя бы с некоторым опозданием? Не знаю, поправится ли это издательству. Я предложил бы третье: сегодня я посылаю Вам только что вышедшую мою книгу «Партія веде». В ней 500 строк. Если дополнить эту книгу сценой из драмы «Сковорода» (помните, перед отъездом я дал Вам и укр[аинскую] литер[атурную] газету) — будет 1200 или больше строк. Да, может быть, еще напишу что-нибудь. Таким образом я бы вышел из этого нехорошего положения, в каком нахожусь теперь. Сказать по правде — мне просто стыдно.

Буду ждать Вашего ответа, что Вы скажете. Да! В книгу «Партія веде» я включил четыре или пять стихотворений старых — это сделано умышленно. «Партія веде» вышла у нас двумя изданиями — одно к пар[тийному] съезду и второе массовое (еще в продаже нет — тираж 24 600), вот я и дал сюда самые популярные мои, самые доступные читателю стихотворения.

27/І 34

229. ДО Л. П. ПАПРУК

24 лютого 1934 р.

24/ІІ 34

Любе Лідусеня!

Дуже й дуже тривожусь я — чи не похворіли там, бував? Треба берегтися і не застуджуватись, а особливо не вискакувати на холод після грипу, бо грип ускладнення дає, та й нехороші. Коли що треба — зараз же вишлю! Учора мамі послав я 50 крб., а сьогодні посилку, у якій для Лідусі є сухі фруктові соки кримські. Цілую кріпко мою Лідусю славно. Жду відповіді.

Так дуже ж я прошу не застуджуватись! Добре?

230. ДО Л. П. ПАПАРУК

Не раніше квітня 1934 р.

«Скрипонька» — уже в нас появилася. А от масовки «П [артія] веде» нема ще й досі. Може, в Києві є, то для мене там... книжок 50 купити б треба (це по 40 коп. штука). Дитбудинкові цими днями напишу, я їм передплатив децю. Ну просто ніколи писати! У нас же тепер новина: єдина спілка письменників (Спілка письменників СРСР), отже, від I/IV й 1/V у нас переревстрація. Біографії завіряти треба тощо. І взагалі... не вирвешся.

231. ДО Л. П. ПАПАРУК

Червень 1934 р.

Лідусю, мабуть, так, що Ви самі з Вірою поїдете. Бо в мене ще багато справ: домашніх, редакційних. Мушу зробити ремонт стіни в своїй кімнаті, мушу підготувати матеріали до книги, а крім того, мушу пройти лікарську комісію, яку провадить ЦЛК — це для всіх письменників обов'язково. Комісія у мене у понеділок 27-го, та висновку (відповіді) треба ще буде ждати кілька днів — от я з вами вже й не всію. Можливо, що й я десь на 5—10 липня виїду, але яка рація Вам тратити час та ждати. Ідьте, Лідусю, куди надумались, їдьте з легким багажем, щоб можна було в разі дорожнечі переїхати до другого місця. Звичайно, з Борисом Вам би їхалось спокійніше, але... рішайте самі і в дорозі будьте обережні. Завтра посилаю Вам дещицю, частину пустите на дрова, як не хватить — не турбуйтеся, можна буде згодом прислати ще. Тільки неодмінно пійдіть до лікаря перед тим, як брати квитки: він Вам скаже, куди їхати, бо сонцем можна собі наробити шкоди. Отже, наче все. <...> Він пише, що, може, з 1-го липня днів на сім приїде до Києва. Бідняга він все-таки! Я постараюсь, щоб він в час відпочинку найменше потребував у грошах. Сам я не дуже радий своїй затримці. Їхати туди, куди скаже комісія, жити в одній кімнаті з кількома — сказати по правді, не хотілося б. Ну ще раз кріпенько подумайте та й рішайте та й пускайтесь самі — до лікаря ж тільки пійдіть! Тов. Віру вітайте, даю їй право гримати на Ліду й тупотіти ногами, бо Ліда ж балована... Ідьте ж! Пишіть, куди взяли квитки, може, в тім місті, де в мене знайомі знайдуться, і я ще встигну в листі Вам рекомендаційні листки переслати. Всього доброго!

Ваш Пав[ло]

232. ДО Л. П. ПАПАРУК

Червень 1934 р.

Любесенький Лідусику!

Уже прощаються з нами редакції, переїжджають наркомати, а числа 23-го будемо всім з'їздом проваджати Уряд український на вокзалі. Хочеться й собі до Києва!

Приїду, очевидно, після перших чисел липня, бо треба ж почекати, поки сюди приїде з В[інниці] Женья. Та й коректа «Диспуту» також мене раніш не пустить. Ну, словом, дам телеграму. А поки що кріпко голівку обіймаю, цілую дівчатко. Вітання мамі й М[арусі].

П.

233. ДО Л. П. ПАПАРУК

18 вересня 1934 р.

18/IX 34

Ліда!

Так мене гнітить ота остання зустріч із Є[фросинією] Г[ригорівною], особливо те, що я не поговорив як слід із нею в матеріальних питаннях. Збуреність і збудженість Є[фросинії] Г[ригорівни] в її розмові зо всіма нами мені видалися надто підозрілими. Тут щось неладно: або ж у селі з нею повелися як із боржником, або ж сама вона вже всі кінці поодрубувала з своїм селом та колгоспом, тільки сама ще про це нам не говорить. Так чи інакше, я побоююсь, щоб збуреність її не перейшла в якусь дію над собою, щоб не заподіяла чогось собі. Отже, якщо ще мій лист застане Є[фросинію] Г[ригорівну] у Києві, — я гадав би, що треба б було дати їй більше, а не 60 крб. Хай не хвилюється й не тривожиться. Ну поки, цілую — роботи багато.

234. ДО Л. П. ПАПАРУК

18 жовтня 1934 р.

18.X 34

Лідусю П'ять Пальчиків! А чого ж це мені листа не пришлеш не напишеш! Лідуся все жде, поки я озвуся? Тут такі процедури, понижуючі настрої, а до того ще й дощі днів по три бувають та вечори холодні, що іноді ніяк не хочеться писати. День поділено на чотири відрізки, і кожен із цих відрізків чимсь заповнений, а особливо в ті дні, коли я їжджу на Мацесту. Пошта та телеграф дуже далеко, як

і саме місто,— єсть поблизу, щоправда, відділ пошти, але не завше він одкритий. Газет у кіосках не достанеш — стоять черги на московські, сочинська газета не цікава, от ще іноді трапляється, що купиш «Комуніста», але це дуже рідко буває, бо всі геть-чисто газети розхватують, розкуплюють. Санаторій КСУ (Коміт[ет] сприяння ученим) невеличкий. Хворих усього чоловіка на 60—70, в кімнаті найбільше що по двоє, отже, з цього боку є деякий спокій. Я жалкую, що не захопив з собою постійних моїх супутників — граматик вірменської, турецької та грузинської мови. Можна б було хвилин по 5 щодня у книжку заглядати. В книжках тут нема недостачі, бібліотека сяка-така є, ну, звісно, всього не перечитаєш, та й важко іноді на сонці недожовувати прочитане і мляво закривати книжку. Я взяв собі тут «Калевалу» — повне видання «Академії» — ох же ж і щасливий я! Такої ніжності, такої ласкавості, як у «Калевалі», я ніде ще не зустрічав. Зустрічав, може, в сербському «Смерть матері Юговичів» або ж подекуди і в наших думках українських — проте не в такій дозі великій і не з таким перламутровим багатством. Газети Лідусині тут мені велике роблять свято. Я їх читаю уважно, роблю вирізки для свого архіву робочого, замислююсь над дечим. Женья теж мені присилає харківських. Спасибі Жені, а Лідусю за газети у губки під носиком цілую. Заньковецька померла тоді, як я виїздив на курорт. Одному одне, а [другому] друге. А потім і цьому другому буде друге, а третьому третє. Убога форма моєї філософії, та се через те, що ніколи як слід продумати все навколо нас кружляюче. Еж і листи повинні відстоюватись у голові (я розумію під цим, може, й невеличкий термін часу, але ж термін незакаламучений, розкритий далиною, розумінням перспективи). Заньковецьку жалко, бо вона велику свою славу пережила самотня, одрізала сама себе від сучасності (можливо, через хворобу, я не сперечаюсь),— тоді як у Собінова все-таки якась була видимість зв'язку із життям. Ну дак отаке.

Лідусю, напиши мені, як здоров'я твоє і мами та Марусі? Чи не чути чого про Є. Г.? Буває там що — будь ласка, ще їй дай грошей стільки ж, нехай на старості не нуждається. Вона ж таких умов, як я, не має. А як із бібліотекою Лідусиною? А як помешкання на 107—19 — не [ущільнюю]ть? Вітаю маму. Лідусю цілую.

235. ДО Л. П. ПАПАРУК

28 жовтня 1934 р.

Спасибі, Лідусю, за газети. Листа чомусь ще й досі нема. Виїду я відціля на Харків, бо там же зараз відчитна кампанія по роботі в міській раді. Виїду 4/XI, отже, газети треба останній раз послати 31/X або ж 1/XI. Тут ще купаються — двічі на день — о 8-ій год[ині] ранку і о годині о 3-ій. Як мама? Напишу ще завтра. Вітаю всіх.

II.

28/X 34. Сочі

236. ДО О. М. ГОРЬКОГО

3 листопада 1934 р.

Москва. Председателю
Пушкинского комитета при
ЦИК Союза ССР
М. Горькому

Глубокоуважаемый Алексей Максимович!

Для меня честь быть членом Комитета по увековечению памяти Пушкина. Буду ждать пленума с нетерпением. Состав рабочей комиссии, конечно, богат и удачен. Отвечаю с опозданием потому, что после съезда писателей я ездил с бригадой по городам Украины,— был также на родине М. М. Коцюбинского.

Павло Тычина

3/XI 34. Сочі. Постоян[ный] адрес: Харьков, 22.
Дом «Слово», кв. 15

237. ДО Л. П. ПАПАРУК

4 листопада 1934 р.

Лідусьонок!

Іду сьогодні — пиши на Харків. Останні дні тут я сумував за тобою сильно. Привіт мамі. Олі моє співчуття. Цілую кріпко.

4/XI 34

238. ДО Л. П. ПАПРУК

12 листопада 1934 р.

Ну, Лідусеня,— учора я склав свого депутатського звіта перед виборцями. Звіт пройшов добре. Я страшенно радий цьому, бо зараз же строгі щодо цього вимоги, ну а потім і я все ж таки робив дещо в міській раді, і оце дещо — воно мене змінило набагато. В процесі роботи я став сміливішим, мужнім і розпроміненим у різні галузі життя. Руку!

Па[вло]

12.XI 34. X[арків]

239. ДО Л. П. ПАПРУК

11 грудня 1934 р.

11/XII 34

Лідусьонку любий.

Жив, здоров. Роботи багато. Переїзд одтягується іще далі — до 20-го чи щось. Як мама? Чи не холодно в хаті? Бережіться, щоб не застудились. Передавай, Лідусьонку, Анаст[асії] Никиф[оровні], що т. Фомін скоро приїде, хай нікому другому не передає кімнати.

Послав я дещо до газети «Комуніст» — треба простежити всі №№ аж до 17-го, 18-го грудня.

Цілую кріпко. П.

Женя і всі вітають.

240. ДО ПРЕЗИДІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ

1934 р.

До президії Всеукраїнської спілки
письменників

Заява

Кілька днів тому я одержав поштою з Москви авторські примірники моєї книги в перекладах руських поетів — «С т и х и». Вийшла вона у видавництві ГИХЛ, під маркою «Творчество народов СССР», в кількості в 5000 примірників.

За основу цього видання стала моя книжка «П а р т і я в е д е», у якій я викреслив вірш, перекладений з російської мови, — «П і с н я к у з н і», а замість нього додав драма-

тичний уривок «Сковорода». Окремо для вид[авниц]тва я дав. спис[ок] тих моїх віршів, які треба перекладати. І от — що ж тепер із цього вийшло. Неприємно говорити, але ця книга («Стихи») породила в мене лише досаду та обурення. Справді. Навіщо видавати халтурні переклади? Невже не можна було серйозніше поставитися до такої справи, як видання творчості народів СРСР? Еж можна ж було списатись з самим автором, перевірити переклади, звірити окремі вирази, слова,— та мало хіба що можна було зробити при бажанні вид[авни]цтва! А замість цього що ж ми бачимо: віру в «авось», самоплив, сковзання по поверхні, неухвалне ставлення до слова, неохайність. Я розумію, що неточності можуть бути в кожному перекладі, але вся річ у тім, що тут мова мовиться вже не про неточності, а про щось інше, страшніше. Наприклад. Як бути з такими явищами, як «отсебятина», перебріхування, викривлення й покалічення самого змісту? Незнання тієї мови, з якої перекладають, перекладачів спонукає придумувати щось «своє», вигадувати з голови,— що попало, наобум. І вийшла книга така, якої я ніколи не писав. І вийшла книга безграмотна, політично шкідлива. Щоб не бути голословним, перейдемо до фактів.

Досить на початку сказати, що помилка у цій невеличкій в 44 сторінки книжці — 95. Причём — крупних помилок, серйозних! А що вже говорити про дрібніші помилки, невірні цезури, невірні закінчення, наголоси тощо. Цих я вже й не беру за гріх. Бо самих лише цезур невірних у 5-тисоповім ямбі драм[атичного] уривка «Сковорода» ціла злива,— а саме — 115!¹ (Я говорю за цезури так звані борисо-годуновські пушкінські.) А щодо закінчень — то тут цілковитий хаос. Замість перехресного чергування в 4-рядковому куплеті мужських закінчень з закінченнями жіночими — в перекладі чомусь ідуть суміжні мужські або ж суміжні жіночі, а то й просто такі фокуси стрічаються, як три суміжних закінчення мужських і одно жіноче чи навпаки. Спішкою це диктувалося чи лінню — я не знаю, а перекладати в такий спосіб руським поетам — соромно, не годиться. Руська ж мова остільки розвинена, руська ж мова остільки прекрасна, що робити з неї посмішище якесь — аніж недопустимо. Ну ось: «брось льстить» — хіба його можна вчитати? (стор. 27). А чого варте різне якання та їкання:

Летом я вязала в поле,
А пошла гулять метель,
Я товарок расспросила,
Поступила я в артель².
(ст. 12)

Не едят овса *и* сена,
И травы тот конь не ест,—
Ходят, ходят, как летают,
И заходят в МТС.

(ст. 12)

И небо закружилось,
На сто кругов — *и* вот.
Качаясь повернуло,
И дальше гул плывет...

(ст. 17)

Мы не дрожим, *и* вражья дерзость
Нам не страшна. Утопится
Шовинистическая мерзость
И грузно наземь хлопнется
Державничество — хищный фактор
И перекушник. Кропится
И по церквам. Однако ж трактор
Гремит, *и* топка топится.

(ст. 23)

А що доброго можна сказати про такі «неточності»?

На смену им в страданьях льются
Другие под распева пуль,—
Их движут силы революций
В другой Октябрь, в другой Июль³.

(ст. 20)

Та й хто ж це ті, що «льются»? — Народы?
А ось «неточності» з наголосами:

Бунт, ч т б меня извечно жег⁴.

(ст. 19)

Тут, в 4-стоповому ямбі частку «що» поставлено на сильне місце, під наголос — чого і нащо — один аллах це відає. Або ж іще:

Те, ч т б по норах притаились.

Або ж іще приклад:

Ты ноешь: «Ах родина. Ах чужое».

(ст. 26)

Це називається п'ятистоповий ямб. Бач, ніяк наголос не вийшов на «родина», ну що ж,— жар його на «родина»!

Самодержав... Кто т у т смеется, а?

(ст. 34)

Дам я вам смех... Самодержавие.
(ст. 34)

Але облишмо помилки дрібніші й перейдемо до більш важливих. Через небажання заглянути до українсько-російського словника чи через небажання зв'язатись (хоча б і через видавництво) з автором, вийшли у перекладачів ось такі перли:

Пригноблений — перекладено: придавленный,
а треба: угнетенный⁶ (ст. 3).

Огидний — обидный,
а треба: мерзкий, отвратительный (ст. 19).

Круговій — кругозор,
а треба було хоча б сумарним перекласти: веяние ветров,
взрывание ветров вокруг, повсюду (ст. 19).

Плями — пламя,
а треба: пятна (ст. 19).

І східно й спадно — на рассвете,
а треба: и восточно, и западно (ст. 19).

Женить його — женить его,
а треба: гоните его (ст. 33).

Усі гукнули — все гудели,
а треба: все крикнули, закричали⁶ (ст. 11).

Мати кажуть — мама молвит,
а треба: мать (а не мама) (ст. 43).

Кудись хмарки на конях мчать —
перекладено:

на колесницах тучи мчат (ст. 18),
що зовсім мене, як автора, віддаляє від нашої епохи⁷.

Напружим в один бік, направим в другий,
і крешем і кришим і крушим як стій⁸

перекладено:

Направо налечь и налево налечь,
крушить и обрушить [ся] глыбами плеч (ст. 21).

Не заспокоїмось ми доти,
аж поки з поля весь бур'ян
не вирвемо

перекладено:

Что мы не прекратим работы,
покуда с поля весь бурьян
не вырвем мы (ст. 21).

Ми не спиняємось — нет, мы не медлим,

а треба: мы не останавливаемся (ст. 22) і т[ак] д[алі] —
без кінця...

Тепер — кілька прикладів «отсебятины».

Наша армія іде — наша партія идет (ст. 6).

Вдарив революционер — глянул революционер (ст. 10).

Ти план страшної боротьби — ты план
чудовищной борьбы (ст. 19).

Наша класова боротьба може бути страшною, але ніяк
не потворною, не «чудовищной». Це вже викривлення са-
мого змісту. А таких викривлень в цій книзі не одно.

Од нерозкутого труда
така земля, що в «них», — руда

перекладено:

В стране плененного труда
Земля багряная тверда (ст. 19).

«У них» — тобто у ворогів наших. Отже, земля в них
не багряна поки що, а руда, — по-руськи: рыжая, обгорелая.

Ми не вагаємось: хитання
ще не добито. Виткнеться
механістичного сприймання
дерзка трава

перекладено:

Еще не кончены шатанья,
Ползет трава бедовая
Механистичного сознания⁹ (ст. 22).

Дерзка́ трава, тобто трава колючая, жесткая. Я не за-
перечую, що по-руськи слово дерзкá може бути перекладе-
но [і як] бедовая, але ж у даному контексті це слово не
підходить, бо ми не хвалити збираємось ухильників-механі-
стів, а навпаки — бити, добивати. Слово ж бедовая зву-
чить як плюс ухильникам, похвально, «благожелательно».
До речі, слово «сприймання» означає «восприятие», а не
«сознание» (там же, ст. 22).

На ст. 28 несподівано для мене появилвся якийсь новий
персонаж, нове ім'я Луперка з великої літери. Нічого цього

в оригіналі нема. Отже слово люнерк (з маленької літери), як і слово люперкалії (від латинського *lurus* — вовк) перекладачеві, а за ним і редакторам ГИХЛа, невідоме. А воно ж не раз стрічається в Шекспіра.

Може б, прикладів «отсебятины» вже досить? Але ні, я ще їх кілька наведу.

У вірші «Партія веде» замість:

Всіх панів — до 'дної ями

перекладено:

Всех панов увидим в яме (ст. 3 й 4).

А ми ж не просто їх «увидим» пасивно, ми їх заженемо туди, укинем!

У вірші «Песня комсомольцев» (ст. 7) є отакій всепокриваючий гуманізм:

То не ветер с двух краев,
С нашего, с чужого,—
То играет по земле
Вихрь всего живого ¹⁰ —

і т. д.

А чи не занадто вже розпливчато перекладено? Живого багато чого є на світі, та не все воно для нас приємле. Розростання, похід комсомолу не можна підпорядковувати під поняття Вихря всего живого. Диференціації не видно.

На ст. 17 ізнову несподівано для мене стоїть кучерявий з футуристичною одрижкою наголовок: «Флот ветровой». І чому саме ветровой, коли у мене «Повітряний флот». А повітря — це воздух по-руськи, а не ветер. Та й можна ж було догадатись, що в нас поруч із існуванням морського флоту є ще повітряний флот — по-руськи — «воздушный флот» ¹¹.

А ось такого, як на ст. 19, я ніколи не писав!

Пускай старье, кривясь, хохочет,—

Пускай. Тот должен жить, кто хочет.

Та це ж безграмотно, політично невірно! Бо жити хоче й прогульщик, і шкідник, і запеклий ворог наш фашист. Як же бути тоді з таким всепрощаючим твердженням — «Тот должен жить, кто хочет!»?

На ст. 20 чистісінька контрреволюція:

Их движут силы революций
в другой Октябрь, в другой Июль

Хоча в оригіналі:

в новый Октябрь, в новый Июль.

— а це не одно і те ж.

Перекручення, що ми його вже зустрічали на ст. 7 та ст. 19, теж уперто повторюється і на ст. 22 та 23, повторюється аж тричі:

Мы путь всего живого.

По-перше: нічого подібного в оригіналі немає, та навіть і натяку на якийсь там путь («Партія веде», вид. «Рад[янська] літ[ература]», ст. 52). По-друге, яка це путь всього живого? Якщо живого в смислі «революційного»,— то чого ж тоді перекладачі таке вегетаріанське визначення цього революційному дають? А якщо це путь геть усього живого, усього того, що живе на світі,— то тоді це, звичайно, буде ні більш ні менш як виправдання існування контрреволюціонерів, шкідників, попів, жандарів і взагалі всякої мрази, що ще живе на світі, одним словом, ізнов же таки —

Тот должен жить, кто хочет —

що й на ст. 19 ми вже його стрічали.

І, нарешті, про найбільший скандал, якого допустилось видавництво ГИХЛ, це про вірш «Песня кузницы». У моїй книзі «Партія веде» є цей вірш. Переклав я його з російської мови, чому й наголовок він має ось який: «Пісня кузні. За Рыбацьким»¹².

Тепер у ГИХЛівській моїй книжці «Стихи» я знову бачу цей вірш, що його з української мови переклали на російську, але вже без підзаголовка «по Рыбацкому». Що сталося? Чи вид[авни]цтво мій список загубило? А чи перекладачі ніколи не чули такого руського поета, як Рыбацький? Що ж, і перше з другим можливе. Але куди тоді дивились редактори ГИХЛа? Невже, звіряючи переклади з оригіналом (а в даному випадку «Пісня кузні» їм за оригінал правила), не могли спостерегти, що підзаголовок у перекладачів пропущено і що підзаголовок все ж таки про щось та говорить? Еж прізвисьце Рыбацького з великої літери стоїть у мене, а не з маленької! Що ж тут незрозумілого?

Ну ось — отаке обличчя моєї книги, що вийшла в руських перекладах у вид[авни]цтві ГИХЛ¹³. Я певен, що Спілка рад[янських] письм[енників] повинна стати в оборону автора. Я певен, що Спілка прийде до того, щоб не допустити розповсюдження такої шкідливої книги. Вилучити цю книгу потрібно. Ось із цим я й звертаюсь до президії.

П. Тичина

241. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

1934 р.

Дорогий товаришу!

До журналу «Червоний ш[лях]» я вибрав Ваш вірш про молотницю. Невже Вам нічого не писав про це секретар редакції? А я ж за день до мого переїзду до Києва дав йому цей вірш з таким розказом, щоб він його Вам переслав негайно. Там я хотів, щоб Ви деякі в ньому поправки поробили. Зараз же пишу до редакції.

242. ДО ВИДАВНИЦТВА «ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА»

8 січня 1935 р.

Уважаемые товарищи!

С ответом я задержался: помешал мой переезд на постоянное жительство в Киев. Теперь ящики уже распакованы, и я приступил к работе над моей книгой. Однако работу мою все время тормозит следующее обстоятельство. Во время съезда писателей я условился с тов. Накоряковым, что мне издательство пришлет назад все те мои рукописи и сделанные уже переводы, которые переданы были ГИХЛу «Советской литературой». Без них я не могу составить полностью учета переводов, не смогу сделать отбора, над вариантами поразмыслить. Рукописей я не получил еще и до сих пор.

Относительно общей редакции книги, мне кажется, лучше всего было бы, если бы за это дело взялся кто-нибудь из выдающихся русских поэтов: Н. Асеев, Н. Тихонов.

Еще хотелось бы поставить в условие, чтобы согласованы были со мной переводы не только новые (как Вы пишете), но и старые.

С тов [арищеским] прив [етом]
Павло Тычина

8/Г 35. Киев, 12, ул. Ленина, 68, кв. 38

243. ДО О. М. ПИЛИНСЬКОЇ-ЧІЛІНГАРОВОЇ

17 січня 1935 р.

Лесю хороша!

Напиши мені, чи влаштувалася з роботою? Як помешкання — чи закріпили? А найголовніше — здоровля Лесине і Мурине — здоровля як? Обіймаю.

П.

17/І 35

244. ДО Л. П. ПАПРУК

3 квітня 1935 р.

Філін, Філін!

Жайворонок мой дорогой!

Учора увечері я виступав у 80-й школі на Печерському. Сьогодні готувався до зборів — о 2-й год [ині] дня. Отже, всього ще для дітей обіцяного не написав, я напишу його, як скоро вернусь із зборів. Прошу Філіна почекати, пообідати у нас, жайвороном пощебетати, а я на обід або по обіді прийду. Одним словом — Філін, Філін мой дорогой!

3/IV 35

245. ДО О. М. ПИЛИНСЬКОЇ-ЧІЛІНГАРОВОЇ

17 травня 1935 р.

Ти, Лесю, і ти, Муро, — Ви дві сестри прехороші, а чого ж це Ви та й досі ні разу не обізветесь до мене? Я хотів би знати, як Вам зараз живеться, чи є роботи досить, як плануєте на літо, — і найголовніше: про здоровля своє напишіть. Треба, щоб Ви окріпли за літо, окріпли як слід після душевного труду. Ось уже скоро півроку як не стало нашого Івана Даниловича. Я часто його згадую. Думаючи про Вас, я уявляю, що Іван Данилович ще й досі сидить у тій великій залі за столом. На столі коло нього «Пир» Платона. Цампа на паркеті одкинула ноги в невідомому напрямленні і прикидається, що спить. А Муря на кухні непризнаним басом про щось насушене повідає. А Леся аж у третій філодендровій кімнаті, перепитуючи носоватеньким голоском неясно сказане партнером слово, самовіддано тарактін на машинку. «Муро! — гукає Іван Данилович. Цампа надимає м'яке, як налисник, ухо. — А йди, Муро, щось я прочитаю!» І не до-

жидаючись, встає із-за стола він, і сам іде, робочими пантофлями ступаючи нечутно. Хитра тварина, схопившись з свого місця, з визком обганяючи Ів[ана] Дан[иловича], б'є лапою в двері — і от уже вона на кухні,— хлище з миски воду. Але Іван Данилович роздумав. Постоявши на одному місці, він знову вертається до столу. Двері залишаються одкриті...

П.

17/V 35

246. ДО Л. П. ПАПАРУК

10 червня 1935 р.

Лідусонько люба! Йдемо — частина 14, а частина 15 червня. Я виїду 15-го. Отже, ще є кілька днів тут більш-менш вільних. Ці «вільні» дні підуть на те, щоб підчитати дещо з французької художньої літератури, помотатись по магазинах, бо у нас ще й сорочок добрих немає, переробити свій виступ тощо. За ці дні я хотів би встигнути книжкове підкріплення одержати із Києва. І тут вся надія на Лідусю. Пришли мені, будь ласка, моїх авторських книжок примірників по 2, не більше.

1) Вибрані поезії (в розмальованій обгортці, лежить у спальні на верхній полиці ніші);

2) Избр[анные] сти[хотворения], вид. 1924—25 р. з статтею А. Білецького (лежить там же);

3) Чернігів (там же);

4) Партія веде (там же);

5) Скрипонька (—) —).

Крім того, такі окремі поезії:

Р у т а м ' я т а (Пісня про гармонію) лежить у 2-му правому ящику стола. Краще взяти цей вірш уже в друкованому вигляді в «Комуністі», газета мусить бути в ящику, а коли не буде, то там же є передрукований вірш цей на машинку.

<П і с н я п р о К і р о в а, теж краще всього видруков[ану] у газеті «Соц[іалістична] Харківщина». Вирізка з газети мусить бути у ящику стола, а коли ні, то треба його шукати на 3-й чи на 4-й полиці ніші в спальні, цей вірш друкований (уже вирізаний з газети) просто звисає з полиці, а його запримітив перед своїм від'їздом. Шукати на полиці треба газети, зв'язані верьвочкою, треба подивитись також і в теку, тільки треба шукати посередині полиці, а не з лівого чи правого її боку. В разі не найдеш там друкованого — тоді передрукований на машинку, він мусить бути в ящику стола.

Комсомолія шукати те ж саме.>

Німецький журнал «Штурмшріт» з перекладами моїх поезій. Лежить — хтозна, де він лежить. Треба переглянути 2-гу — 3-ю, а може й 4-ту зверху полиці в спальні.

Французький журнал «La Négvie» — 2 номери. Один із поезіями, а другий із статтями стоїть у моєму французькому відділі бібліотеки на 4-ій, коли не помилюсь, полиці, трошки вище лінії роялю. Шукати біля правого стояка (перегородки) бібліотеки.

Причім газету французьку з моїм «Sur la place de l'église» * присилати не треба.

Все це упакуй, будь ласка, й швидкою перешли мені (чи, може, повітряною поштою) до Москви, Воровського, 50, Союз писателів, м е н і.

Поки цілую кріпко. Ще напишу.

Якби воно встигло прийти до 15-го до 12 дня.

10.VI 35

247. ДО Л. П. ПАПАРУК

15 червня 1935 р.

Лідусику мій любий! Усе, що ти передала мені провідником, одержав. І так багато книг, а тут ще їх підбавилось — ну та сам же я просив. Ось повикладав усе своє добро в чемодани, зараз поїдемо в Спілку, здається, що сьогодні й увечері рушимо з Москви. Все гаразд, кепсько тільки, що не вдалось мені, та й моїм товаришам також, як слід підготуватись, дещо підчитати, позаписати. Часу начебто й не бракувало, але ж життя готельне воно надто розкидане, нескупчене, безпорядне. У вікна з вулиці — одно шум, одно гуркотіння, гудіння трамваїв. Радіопередача неодмінно фокстрота чеше. Одним словом, тут багато не напишеш, і я вже й сам швидше хочу їхати.

Лідусю, молодим поетам дай, будь ласка, таку одписку: з попереднього доручення П [авла] Г [ригоровича] сповіщаю, що П [авло] Г [ригорович] зараз у командировці (можна це писати детально, де саме я поїхав), отже, відповідь на В [ашого] листа він надішле Вам, очевидно, десь за місяць-півтора. А декому то й зовсім можна не писати, хай полежить.

До Дитвидаву про переклад Маршака, будь ласка, напиши (підпишися ініціалами), що я в командировці (якщо вже

* «На майдані коло церкви» (франц.). — Ред.

на той час буде по газетах про всіх нас, то напиши, де саме я поїхав) і що відповідь дам їм не раніш як через місяць.

Якщо, буває, надішлють із ред[акції] «Черв[оного] шлях[у]» гроші — одержиш, — доручення надсилаю.

Ну поки що бувай, дівчинко, здорова. Цілую кріпко-кріпко. Маму вітай. Підіть до Саші, до Льолі, замовте дощечки, посадіть іще там коло них квіти. Єфр[осинії] Гр[игорівні] вітання. Хату ж замикайте добре. Другий ф[ранц]узький замок уставте. Газети одмічайте, чи приходять.

П.

248. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

17 червня 1935 р.

Вітання з Берліна!

Після недовгого перепочинку — сьогодні їду на Париж. Всього!

Пав[ло]

17/VI 35

249. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

23 червня 1935 р.

Вітання із Парижа!

П.

23/VI 35

250. ДО Л. П. ПАПАРУК

27 червня 1935 р.

Любий Лідусь!

Конгрес захисту культури закінчився. Побудемо тут приблизно до 2-го чи 3-го липня, а потім, очевидно, поїдемо на кілька день до Лондона. Всього доброго! Вітайте маму!

Пав[ло]

27/VI 35. Париж

251. ДО О. РУБЛЕВСЬКОГО

13 серпня 1935 р.

Тов. Рублевський!

У мене до Вас просьба: якщо є зайвий квиток на сьогоднішній вечір — дайте, будь ласка, Анат [олю] Павлюку, який і подасть Вам цю цідулку.

З т[овариським] пр[ивітом] П. Т.

252. ДО Л. П. ПАПАРУК

9 вересня 1935 р.

Гагри. 9/IX 35

Дівчатко любе, Лідусику!

Це не санаторій, а так собі будинок відпочинку, та й годі. Нема тут ні уколів, ні лікарні, ні ліків, немає фізкультурної зарядки, поштової скриньки, бібліотеки. Напівдикє існування, хоча будинок сам — це щось надзвичайне — 8 мільйонів, кажуть, обійшовся він, і вся річ в тім, що його ще не закінчили. Тут зараз відпочиває душ 25—30, тим часом як у нього можна було б вмістити душ 100—150. Деякі поверхи залюднені, а той, де живу я і Л. М. Квітко, майже порожній. Електрики досить, води ж навпаки весь час нестача. Харчі, сказать по правді, не дуже, але мене це не обходить,— все ж таки: спокій, спокій тут є, а це найголовніше. Мені дали окрему кімнату. Л. М. Квітко — теж. І ми потроху навіть працюємо, хоча спека часто заважає. Оце я зробив три переклади: з Л. Квітко, з Д. Гофштейна і з Ліпи Резника. Один із них посилаю тобі в цім конверті, прочитаєш і пальчиком одшкрябнеш невдалі місця.

Перші дні мені було страшенно тяжко. Не сумно, а саме тяжко. Чи то щось було тонше, а чи просто не треба було спати по обіді. Бо така ж тобі порожнеча та пустош, коли по обіді заснеш! Тоді не знаєш, що робити з собою вночі. Читати — не читається, писати вночі теж не пишеться, і тільки тоскно поглядаєш на вогні біля причала та шум моря слухаєш. Така вже моя натура, що я смаку творчості вночі аніяк не відчуваю. Удень, до обід — о! це зовсім інша річ. Тоді я упевнений, здоровий. Тоді у мене папір на столі, а на папері думки, а біля мене півколом весь світ розташувався,— той світ шумує, біжить і вистигає,— і мені веселіше на душі.

Ну як же там мама? Дивись, не пускай її на базар в холодні ранки. Ну як же там з проклятим ущільненням? Чи взяла особистий рахунок на себе Маруся?

Я знаю, це тобі неприємно, особливо зараз, ну та що ж подієш. От іще треба, щоб хтось доглядав, як робитимуть ремонт у моїй хаті. Скажеш Є [фросинії] Г [ригорівні], щоб не їхала на той час до Пісок. Грошей не жалій, маму підхарчовуй і сама як слід, не стісняйся. Та не набирайся роботи зайвої, бо я сердитимусь. Пришли мені, дівчатко, вірш Янки Купали — чи у «Правді», чи, може, в «Известиях», приблизно за день-два до мого від'їзду на Кавказ, — виріж із газети і пришли, я його попробую перекласти з російської, бо що ж, — оригіналу нема. А втім, я напишу йому сьогодні, але переклад із «Правди» все-таки пришли.

Зараз ідемо на пошту, а там, глянувши одним оком на [нрзб.], повернемося на наш пляж, — розкішний, чистий і пустельний. Квітко Л. М. тобі передає вітання. Цілую кріпко. Пиши.

253. ДО Л. П. ПАПРУК

11 вересня 1935 р.

11/IX Гагри

Дорогий Лідусику!

Посилаю тобі ще один переклад із Давида Гофштейна. Сьогодні сів перекладати Алазана — вірменського поета. Може, скоро й своє щось напишу. Листів у мене гибель — ось що пожирає час мій, а ще ж і отой матеріал у півпуда, що його я повинен перечитати, матеріал до збірника творчості для дітей (у Москві вийде). Ось, Лідусеня, — я все тривожусь, що з приміщенням у вас клопоту багато буде. Маму ж доглядай, не пускай в дощі, хай не виходить. Як приїде, бува, Ів [ан] Григ [орович] або ж почувш од Єфр [осинії] Гр [игорівні], чи що, що він сильно потребує, — зараз же пошли...

Ну цілую, цілую...

254. ДО Л. П. ПАПРУК

13 вересня 1935 р.

Любий Лідусь! Сьогодні дощ, море реве і піниться, публіка наша не знає, куди себе подіти, а ми з Лейб Мойсейовичем тільки раді, що дощ. Сидимо по кімнатах та один одного переганяємо в кількості перекладів. Оце я йому по пам'яті переписав «Зелений гай, пахуче поле» Павла Грабовського — і він уже, уяви собі, за якусь годину переклав його і переклав добре. Мої «Дзвіночки», «Гаї шумлять» теж го-

тові. А я закінчую один із циклів Алазана. Гофштейн другий вірш уже встиг перекласти. Весь час примірявся до Н. Асєва, купив його тут «Песенник» (1935), є у нього прекрасні місця, наприклад:

Не за силу, не за качество
золотых твоих волос
сердце враз однажды начисто
от других оторвалось.

А є й нецікавого багато. Все-таки я його щось поспробую. Швидше всього, що — «Семнадцатый встает», у якому є вплив А. Блока, але ж вплив хороший, «Возмездия» вплив:

Все изменяется, уходит, устает...
Есть слух про утомляемость металлов,
Тишаает ветер, и сердце глуше бьет,
Какую б бурю раньше не взметало...

С. Маршак поки що лежить. Хай. Устигну. Пушкіна ніяк тут не знайду! В бібліотеці гагринській безперечно його немало є, але ж туди треба спеціально увечері. Ну от, отакі ми поки що тут, купаючись на морі й працюючи потроху. Дім відпочинку чудесний, та, на жаль, аніякісінького лікування.

Ну, не перевтомлюйся, Лідусеня! І грошей не жалій, нехай усі вони підуть на прожиття, так же воно й треба. Всього доброго! Цілую кріпко. Мамі вітання.

П.

13/IX 35. Гагри.

Тут вітер, море сердите.

255. ДО Л. П. ПАПРУК

16 вересня 1935 р.

Дороге Лідусеня! І знов погода тиха-тиха, і море таке, як Павлусь, коли він в чім-небудь прошкапиться. Ізнову сонце й дикі осі в березі, і пароплави на обрії з димовою перманентною зачіскою.

Встаю я завше о 7-й годині. Години дві працюю до сніданку, а потім до обід години три читаємо на морі — я і Квітко. Іван Ле з дружиною в ясно-червонім платті — надійде поволеньки на пляж — і зараз же у воду. «Ну а ти ж чого там сидиш — Іване!» Але другий Іван не чує: Кириленко, усівшись по-турецьки, спиною до моря, усердно грає в карти з професором, що звать його тут Гулівером, та з іншими нашими курортниками. «Ну що, пора?» — це так до мене

Квітко, або ж, буває навпаки, я підманюю його у воду. І ми увиходимо, вбігаємо по плечі у воду, він учить мене плавати, а я його розсмішую, да такими смішними епіграмами на деяких письменників, товаришів наших, що Квітко від сміху перевертається на спину і так відпочиваючи іще раз вибухає сміхом просто неба. Телята пройдуть пляжем, якісь безпритульні телята. Вони ні з того ні з сього раптом стануть біля тенту і довго обмахуються хвостами сонно. А гей! — люшки! — махне на них хтось, проходячи, рушником, і вони тоді на гору подеруться — вищипувати травичку, листя. А на горі: то сюди проїде, то туди метне стрілою авто — а чи важча яка машина прогрюкотить. І курява і пил. І знову тихо, ясно. Ну що, пора ізнов у воду? Але Квітко не чує. У нього в руках книжка про Арктику Візе. Тоді я теж продовжую читати. Перл Бак «Земля» — ось уже третій день як я з такою цікавістю читаю! Виноград проносить у корзині татарин. Пароплав, підходячи, гуде густими двома гудками в один тон. Затахкав, заспішив назустріч йому катер. І всі курортники у той бік дивляться — навіть Кириленко із картами в руці...

16.IX 35. Гагри, санат[орій] ЦК і ЦЛК України, к. 12.

256. ДО Л. П. ПАПАРУК

19 вересня 1935 р.

19.IX 35. Гагри

Лідусю! Не буду вже більше слати листи авіапоштою, бо ось — три їх одправив я до тебе та до Жені, а й досі ні слуху ні духу. Мені потім розказали, що авіапоштою із Гагр іде, очевидно, на кілька день більше, і це не анекдот, а так таки скидається на правду (катером іде лист до Сочі, а там ждуть того дня, коли аероплан летітиме ну і т. д.). Отже, пишу... А може, ти й одержала, та тільки не хочеться відповідати? Що, може, з кімнатою не гаразд? Чи знову мама хвора? Ось щодо кімнати. В цім конверті посилаю я листа до відповідального секретаря Спільки письменників до Анатоля Пятяка. Це так, на всякий випадок. Тут т. Кириленко сказав мені, щоб саме до цього секретаря звернулась, як буде ущільнення, — може, чим допоможе. Щодо мами — ти її, повторюю, і в цім листі знову — бережи її. Трать усе що тільки можна на її виздоровлення. Зробив я тут багато. Є перекладів (що одного із них і зараз посилаю, — це вже для Ліді четвертий); перечитав 1/4 пуда, не 1/4 пуда, а все-таки величезний матеріал для збірника дитячого всесоюзного, де я разом із т. Затонським є редактором; дитячі казки вірмен-

ські переклав (поки що прозою), вони мені будуть потрібні десь для доповіді; читаю взагалі тут скільки час дозволяє (до речі, «Гайявата» після торішнього перечитування восени на курорті «Калевали» здалась мені зовсім блідою і не такою вже цікавою); «Земля» Перл Бак докінчив — ця книжка цікава, але вона не потрясає; французьку мову повторюю. Ну; Лідусь, цілую кріпко.

257. ДО А. Ф. ПАТЯКА

20 вересня 1935 р.

Леніна, 7, Спілка письменників.
Відповідальному секретарю
Анатолію Патяку

Дорогий товаришу Анатоль!

До Вас у мене незвичайна просьба. Зараз проходитьиме по місту ущільнення, і ту кімнатку, де я жив колись і творив, хочуть одібрати від теперішніх її жильців. А теперішні її жильці — це рідна моя небога. Вона в свій час зробила помилку, що не взяла на себе «лицевого счета» (цей термін, певно, Вам зрозумілий), і тепер її просто можуть викинути куди завгодно. Небога є робітниця текстильної фабрики, дочка моєї старшої сестри, що живе в Роліті. Якщо, бува, звернеться до Вас моя небога, а чи її сусіди — не одмовте, будь ласка, допомогти чим-небудь. А це ж Спілка письменників зробити може. Пробачте, що цим турбую.

Ваш П. Тичина

258. ДО Л. П. ПАПРУК

26 вересня 1935 р.

Спасибі, Лідусеня, за критику — я зараз же виправлю переклад із Гофштейна. От тобі ще подобалась «Вірменія». А я ось допіру побачив, що її трудно буде десь пустити, бо там домінує образ сліпого жебрака з протягнутою рукою. Щоправда, Гофштейн писав цього вірша ще десь на початку революції, а може, й перед революцією, однак цьому віршеві треба б було протиставити ще другу, іншу Вірменію, Вірменію нашу. Ану прочитай, любе моє, Ліпу Рвзника — що ти скажеш? Ото я був послав тобі його «Осінь», а тепер «Березіль» я переклав. Е, це такий тонкий, ніжний лірик! Про нього я з великою охотою колись би статтю написав.

А перекладати було нелегко, бо, як бачиш, римується 1-й рядок I куплета з 1-м рядком II куплета, а останній рядок I купл[ета] — з останнім II куплета. Я, проте, переміг ці труднощі. Хоча доводилось іти тим же шляхом, як і Пушкін ішов, — можливо й Шевченко, Едгар По та інші, себто: спочатку перекладаю II куплет, а тоді вже I. Спочатку перекладаю IV куплет, а тоді вже III і т. д., бо вони ж усі парні.

Ну дуже добре, що Ваню відправили до Наталі, — там він зразу же до школи вступить.

Дороге Лідусеня! А я ще на два тижні залишаюсь тут. Не знаю, добре я зробив чи ні, а тільки до 15.X є вже дозвіл. Ось що: конвертів тут нема зовсім, ну та я, може, куплю їх тут в Сочі чи в Сухумі. Працюю — й більш нічого. Паперу — жалко — взяв небагато, але прислати не треба — ні паперу, ні конвертів, я тут достану. Зайди, будь ласка, в пасаж і поглянь: як там з Марксом — Енгельсом (слідуючий том) і особливо як там з Літер[атурною] Енциклопедією. У мене, здається, ще й 8-го тому немає, а вже, я читав, вийшов і 9-й. Ну, цілую кріпко. Працюю. Мамі вітання. Авіапошта на цей раз на 4-й день прийшла. Це як коли. Отже, можна й спішним посилати. Ще раз цілую.

26.IX 35

259. ДО Л. П. ПАПРУК

Вересень 1935 р.

Лідусеня!

Я забув, чи залишив я дома доручення за II пол[овину] вересня. Отже, посилаю. Як живеш, дитинко? Де ти ніжками бігаєш? Роботи тут у мене багато, справді, — дарма, що на курорті. Але я не в силі був би сидіти без роботи. Цілую щічку. Маму вітаю! Ще напишу щось завтра.

П.

260. ДО Л. П. ПАПРУК

27 вересня 1935 р.

Ось тобі, Лідусьоник, іще один переклад. Алазан, з яким я їздив до Парижа. Така досада, що тут нема таких вірмен, що добре б знали свою мову. Словника вірменського теж нема, десь тільки кілометрів за 30 від Гагр нібито у когось він є, але хто ж туди піде по нього. Купую тут журнали, пе-

речитую, та окремі книги. Якби ти мені та достала десь № 3 «Под знаменем марксизма». Мені він дуже потрібен. Пиши, не сумуй, не перевтомлюйся. Мамі вітання. Голівонько моя славно! Цілую.

27.IX 35

261. ДО Л. П. ПАПАРУК

28 вересня 1935 р.

Лідусю! Через Л. М. Квітка передаю тобі ще один переклад — «Ведмедика». Провір його на дітях. Гроші одержав, дякую. Мене цікавить, як там мама, та й твоє здоров'я особливо. А що якби та в січні в Кисловодське — поїдеш? Ну цілую кріпко-кріпко дитинку мою дорогую!

П.

28/IX 35. Гагри

Бережи себе і маму.

262. ДО Л. П. ПАПАРУК

28 вересня 1935 р.

Любе Лідусеня! Тупиці Тупицями й залишаються. У мене до них подвійне почуття якесь: і жалко як Поліних дітей, і я їх разом з тим не терплю. Ось хоч і зараз. Ну невже Маруся не могла б якось інакше це розв'язати з хлопцем, і невже на те я їй давав 200 карбованців («улаштувати хлопців»,— вона писала), щоб та ж Маруся та без жодного попередження прислала до мене одного із хлопців? Так наче я один тільки й є такий, що можу з усіма няньчитись. Еж Галя — жінка директора радгоспу — невже така ця Галя егоїстка? Я кілька років пожив ув одній хаті з Марусею Ноздриною, та з Андрієм, та з Марусею Тупицею,— усе я їм віддав,— вони ж тільки назад мене потягнули за всі ці чотири роки. Отже, не як егоїст я кажу годі, а так-таки справді — не хотілося б повторювати знов того, що було. Бо кожна ж жива істота має великі й цілком законні претензії на іншу людину, а тим більше на родича,— і найголовніше: кожна жива істота з готовими уже звичками має якесь своє право нахилити й своїх вихователів до цих старих своїх звичок.

Отже, ти питаєш, що робити. Справа ось яка виходить. Я тут з Кириленком ще хочу залишитись від 1.X до 15.X, і ми дали вже телеграму куди слід, ждемо оце відповіді. Тепер же виходить, що мені треба швидше повертатись. Я й сам не придумую, як його доцільніше зробити з хлопцем. Лейб

Мойсейович каже, що його можна було б віддати до дитячого сирітського будинку. А де той будинок у Києві, та й чи примуть хлопця (батько!) і скільки років самому хлопцеві зараз, я ж нічого цього не знаю. І те знов же таки, якщо його туди віддавати, то хто повинен це зробити: я сам як хазяїн тієї хати, куди він приплив, чи Є [фросинія] Г [ригорівна], а чи ще хтось інший. Записка від мене, очевидно, якась була б потрібна чи як. А головне ти ж не пишеш, яка у хлопця вдача, які звички. Є якась надія на гарного хлопця, а чи такий же важкий характер, як і в декого із знаних уже нам Туниць? На всякий випадок побіжи, Лідусеня, до юрисконсульта і розпитай його про дитячий будинок і про батька. А чи, може, довелось би його усиновлювати? Для мене нема нічого в цьому страшного, але ж деякі побоювання, зрозуміло, є: бо маю вже великий досвід роботи і співжиття з Марусями й з Андріями. Отже, зробиш так: якщо за ці дні уже дасть тобі якусь (себто на розумі провірену) відповідь Женья і якщо туди далі трудно буде з пропискою — складеш усі ці наші думки до купи і, очевидно, розпорядишся сама з хлопцем. Посилати його до Галі ми не можемо, бо та ж десть далеко живе. А просто — до Марусі, а та вже сама тоді. Це надто груба схема у мене вийшла, отже, варіюй сама. Дуже важливо, що Женья скаже, бо тут же ще треба так зробити, щоб і школу він не прозівав цього року — на стороні чи в нас — однаково де. Ну, будеш мені писати, а то й просто телеграму якусь пришлеш, як буде в цьому потреба.

Казки мої лежать на одній із полицок у маленькій кімнаті, там до написано «недруковане». Тільки нікуди їх не треба виносити з хати, бо то єдині примірники писані. Цілую кріпко Лідусю! Л [ейб] М [ойсейович] вітає з моря. Вітання від мене мамі. Хлопцеві справте одежину яку чи обув на зиму. Це ж ясно.

Пав [ло]

263. ДО Л. П. ПАПРУК

3 жовтня 1935 р.

Знаючи, Лідусенятко, твою страсть до одержування листів, посылаю тобі хоч коротюсенького. Насамперед, дорогий дівушкін, цілую тебе кріпко! Писати нічого не хочеться, бо саме таке гаряче сонце та море тихе!.. Був три дні шторм перед цим. Тепер і сліду його не знать. Берег чистенький! Море, як глянути зверху, до дна прозоре. Сьогодні замовлятиму квиток на 15-е. Годі вже, треба й до роботи. Дорогий

Лідусику славний, не перевтомлюй себе, маму підхарчовуй.
Ну поки що все. Іще раз цілую.

Оце, кінчаючи листа, розбалакався з прибиральницею.
Одержують вони тут по 65 на місяць, 25 вивертають за стіл.
Дуже тяжко їм, а такі, як я, ще й вередують.

Як там Ів [ан] Гр [игорович], чи пристроївсь в Чернігові?
Ну не сердься за короткого листа. Біжу на море.

3.X 35

Твій П.

«Війну з Дніпром» до половини переклав. Не люблю
я точно перекладати. Себто, дивлячись кого й що.

264. ДО Л. П. ПАПРУК

9 жовтня 1935 р.

Дитя моє любе! «Под знаменем марксизма» одержав, а ли-
ста як нема від тебе, так і нема. Що ти, Лідусенятко, пере-
втомлюєшся? Чи з кімнатою, чи по роботі які неприємності —
чого ти не пишеш? Я ж думаю, що з мамою все гаразд. По-
силаю доручення, бо поки я приїду — з 1-шою пол[овиною]
жовтня можна запізнитись. А виїду я 15-го і швидше всього,
що через Харків (про це я тобі уже писав). Ну, як одержу
сьогодні листа від тебе — то напишу багато-багато! Поки що
цілую кріпко. Мамі вітання.

9/X 35. Гагри

Твій П.

265. ДО Л. П. ПАПРУК

11 жовтня 1935 р.

Обіцяв я тобі, Лідусеня, довгого листа написати — та,
певно, сьогодні й не напишу, а нехай уже завтра. Дуже зра-
дів я своєму листові. В нім усе було нашкрябано так ловко,
що я його перечитував по кілька разів. 200 крб. одержав, це
перше — дякую. «Под знаменем марксизма» № 3 — теж. Оце
потроху вже готуюсь до від'їзду. Іду 15-го на Харків, уже
квиток маю. Так буде краще, бо Лейб Мойсейович, на Київ
повертавшись, аж бородою заріс за три дні та перемучився,
поки доїхав. Із Харкова я дам тобі телеграму. Я зараз під
враженням прочитаної книги Луї Арагона — «Базельські
дзвони» (в рос[ійському] перекладі). Вона мене на дещо
нове наштовхнула щодо моєї драми. Ну, цілую кріпко! Маму
вітай, Єфр [осинію] Гр [игорівну] і всіх.

Гагри. 11/X 35

266. ДО М. С. ДЕМЧЕНКО

11 листопада 1935 р.

Від Старосілля до Москви. Від початкової грамотності до організованої свідомості політичної, від повсякденних обов'язків члена комсомолу до сміливої блискучо виконаної обіцянки великому Сталіну — це славний шлях, гідний шлях, який повинна наслідувати вся молодь Радянського Союзу.

Недарма ж ім'я Марії Демченко прозвучало вже в багатьох піснях, в багатьох віршах та художніх начерках. Образ молодої людини нашої доби складається не відразу, але ж народження його ми вже бачимо.

Від всього серця палко вітаю орденоносця, знатну людину Марію Софронівну з найвищою нагородою в Радянському Союзі.

Павло Тичина

267. ДО Л. П. ПАПРУК

13 листопада 1935 р.

Лідусику! 15-го листопада о 8-й год[ині] вечора у мене вдома буде Григ[орій] Гурович і Елеонора Павлівна. Програватимуть муз[ичні] дитячі твори (Мусоргського, Лисенка та ін.), — це мені потрібно для моєї доповіді, що я її готую на партнараду по дитячій творчості. Отже, запрошую! А сьогодні я о 7-й веч[ора] маю засідання години на 1¹/₂. Царапни лапками ответ і с тем до свіданіє.

13/XI 35

П.

268. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ШЛЯХ ЖОВТНЯ»

Січень 1936 р.

Вітаю з славним ювілеєм — десятиріччям форпостної газети — більшовицького організатора трудящих червоного прикордоння. Ваше свято насамперед доказ нашої могутності, доказ процвітання соціалістичної культури, передача художнього слова широким масам — особливо цінного в роботі газети.

Привіт співробітникам редакції.

269. ДО Л. П. ПАПАРУК

15 лютого 1936 р.

Дівчинко-сонечко!

Нараду відкриваю завтра я о 12-й годині дня. В академії. Якщо зручно для тебе буде — будь ласка — передаю два квитки. Щодо машини — умовтись.

Чи купили дров? Мамине здоровля як? Дівушкін дорогий — всього доброго!

15/II 36

П.

270. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ГРУЗІЇ

25 лютого 1936 р.

Жалею, що не имею можливості присутствовать на всенародном торжестве пятнадцатилетия Советской Грузии. [В] этот радостный день посылаю свой сердечный привет мудрым строителям страны. Привет рабочим и колхозникам, всем трудящимся, кто поднял, кто вознес Советскую Грузию [на] небывалую высоту. Отдельно здесь приветствую моих братьев по перу, прекрасных писателей Советской Грузии, золотое влияние которых также чувствую на себе, переводя грузинских поэтов. [В] эти дни я хотя бы издали тоже буду с Вами переживать радость, буду участвовать [в] празднике всех трудящихся Советской Грузии.

Павло Тычина

271. ДО Л. П. ПАПАРУК

Березень 1936 р.

Лідусю!

Думка була — зранку проїхатись у Голосієве. Тепер ось хмари — це раз, а друге те, що я ще не скінчив підготовчої своєї роботи до сьогоднішньої наради поетів, що її я відкривати мушу о 7-ій вечора, про формалізм у поезії. Отже, можна було б зробити так: до 2¹/₂ я попрацюю дома, а потім заїдемо по тебе і зразу ж у сірий ліс. А може, до того часу туман уже й розійдеться. Барометр у моїй хаті показує на розгодинювання — сьогодні і вчора. Пізно я ліг за цими перевітками — справді треба було б дещо скінчити. Добре, вузькобровка? А нащо брови свої ото нівечити і звужувати їх бритвою аж до ниточки? Фе! оце ж і є формалізм, ліве

тріюкацтво Лідусине. Ну, голівко, яка б ти не була,— а ти моя хороша дівчинка прекрасна, щоправда, з деяким ухилом у сміхушки. Цілую,— маму вітаю. Передаю листа від Жени.

272. ДО Л. П. ПАПРУК

26 травня 1936 р.

Лідусеня!

«Зубовку» Давида Гурамішвілі геть усю переклав. Буде час — спішу для тебе один примірник. Сьогодні взявся до перекладу Важа Пшавели, але ж тяжко віддати його по-українському тим самим розміром,— тому я розв'язав свої старі теки — драму хочу закінчити якось. Хатку твою уже сьогодні білять. Ото тільки з вашою хатою в Києві ізнов чогось неясно. Ущільнення — а може, виясниться на добре,— приїжджай, дівча, коли захочеш, ну а 25-го неодмінно. Райніса мені потрібно ще. Латвійський поет, якого я дуже люблю і якого в оригіналі у себе маю. Ось прикладаю тут цидулку й план бібліотеки — по йому ти найдеш Райніса і «безотлагательно» перешлеш його мені, будь ласка. Поки — цілую кріпко! Маму вітай — хай приїздить сюди.

26/V 36

Р. С. Також і Юлія Словацького, будь ласка, передай. Ю. Словацький лежить у столі в 1-м чи в 2-м ящику лівої тумби. Мені потрібен том латвійського поета Райніса. Стоїть він у мене на верхній полиці од вікна в кабінеті. Я намалюю. Том товстий, у гарній кольоровій обгортці.

273. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

14 серпня 1936 р.

Шановний товаришу!

Редакція газети «Правда» переслала мені Вашого листа за № 110603-2050(16), в якому Ви скаржитесь, що передплатники «Молодого письменника», який я редагував, не одержують цього журналу. Як відомо уже із об'яв у пресі, «Молодий письменник» злився з «Молодняком», — отже, по всіх неясностях передплатникам потрібно звертатися до редакції журналу «Молодняк», — Київ, Мерінгівська, 1.

П. Т.

14/VIII 36

274. ДО Л. П. ПАПАРУК

19 вересня 1936 р.

Лідусю! Цілий вечір пішов у мене на проглядання кошторису, штатної відомості та тематичного плану. Передаю в інститут підписаними. Сповістив їх, що коли виникне потреба ще нам у т р ь о х поговорити (а я чув, що т. Йосипчук уже приїхав), то я прикопочу до Києва на день. Отже, будем бачити. А зараз — перший розділ уже до кінця наближається (та й набрид же він мені!)

Цілую Лідусю, бо вже й шофер розіспався — пізно. Мамі вітання!

П.

Дякую за виноград.

19/IX 36. Іршінь

275. ДО І. К. МИКИТЕНКА

20 грудня 1936 р.

До відповідального секретаря Спілки
радянських письменників УРСР

Шановний Іван Кіндратовичу!

21 грудня 1936 року, о 6-ій годині вечора, в приміщенні Інституту української літератури ім. Шевченка АН УРСР відбудеться засідання по обговоренню схеми побудови II тому «Історії української літератури» (радянська література).

Просимо Вас прибути на засідання і взяти участь в обговоренні схеми.

Директор Ін[ститу]ту
Академік

П. Г. Тичина

276. ДО Л. П. ПАПАРУК

22 грудня 1936 р.

Лідусь!

Сьогодні на засіданні Пушк[інського] к[оміте]ту дали мені ще одну книжечку на право відвідування лекцій циклу «Пушкін». Передаю. Мо, коли зі мною разом, а мо, коли й сама. Стежити треба по об'явах у газеті.

Лапку

П.

22/XII 36

277. ДО ЖИТЕЛІВ СЕЛА ПІСКИ

Кінець 1936 р.

Дорогі товариші!

Велику радість приніс мені Ваш лист, підписаний колгоспним активом, учителями та учнями рідного села.

Ваш лист приніс мені три радості: що перша радість — вечір моєї творчості, що друга ж радість — звістка з тієї школи, де я колись навчався, а що третя радість — так це те, що Піски наші чим далі стають все кращими та показнішими. Справді. Глухе село в минулому — тепер воно вже має, як Ви пишете, понад 30 душ, що вчать в різних закладах середніх. А ще Ви пишете: 6 чоловік учаться зараз в інститутах, 12 учителюють, є три інженери, три агрономи і т. д., і т. д.

Ну що ж. Це справжнє чудо! Чудо, що діється перед нашими очима, на землі нашій. А поскільки чудо не діється само, а робиться руками самих же трудящих, то честь і слава трудящим нашої країни, трудящим села Пісок! А поскільки ж самі трудящі беруть свій початок, мають своє друге народження у Великому Жовтні, — то честь і слава та ще й дяка Великій Пролетарській Революції! А що Пролетарську Революцію створено було робітниками та солдатськими масами — створено й довершено під керівництвом партії нашої — будемо ми ще і ще раз пам'ятати: не відхиляйтесь від намічених шляхів, а тісніше стати навколо славної нашої Комуністичної партії.

Сердечна дяка всім тим, що підписалися в листі до мене, — голові сільради, колгоспному активу, учителям та учням.

Через своє велике перевантаження не зміг відповісти раніше, проте я думкою весь завше з Вами. Про всіх Вас, принаймні про багатьох пісківчан, я добре знаю з газет районних, що їх я одержую весь час, читаю про суцільну колективізацію й про більшовицькі колгоспи. Із тих же газет я знаю про досягнення в роботі Іванко Уляни Овсіївни, Лашко Надії, Волошин Марії, Бойка Василя, Мороз Ганни, Галабуцької Олесі та ін.

Знаю й про пісківський колбуд, про роботу в колгоспах. А також і про саму школу пісківську і про збір коштів на користь республіки Іспанії, словом: за найдрібнішим я стежу!

Треба сказати — Піски рідні мої з кожним днем новим мені тепер стають ще ближчі, ще рідніші. Бо кожен день новий несе й нові досягнення. А ці досягнення дугасті та

над Пісками стоять, як ті веселки цвітасті після дощу. Далеко одним кінцем аж до Києва, другим у Пісках. Далеко!

Ось по цій веселці, веселці досягнень Ваших та слави, і я свій лист Вам посилаю, а в ньому квитанції на 39 газет та журналів, що їх я передплатив для бібліотеки, школи, а також і для всього учительського колективу. Бувайте здорові та бадьорі!

З товариським привітом

Ваш земляк *Павло Тичина*

278. ДО Л. П. ПАПАРУК

3 січня 1937 р.

3/І 37

Лідусю!

Можливо — «Продана наречена» буде для нас 11/І. Передаю з своєї бібліотеки книгу — Зденек Неєдлі: Бедржих Сметана. Простудію, будь ласка, — екзаменувати буду. А перед тим, як екзаменувати мені тебе, я ще раз сам хочу її перечитати. Завтра, наприклад, коли б ця книга та й до мене повернулась, га? Ну от. Значить, і гаразд. Цілую.

279. ДО Л. П. ПАПАРУК

18 січня 1937 р.

Передай, Лідусь, подяку мамі за обід. Мені тут розігрили — та так же я ловко підкріпився! І все таке смачне, хороше.

Сиджу над своїм, тяжким аж надто. Пушкіна я люблю, а докладів про нього — ні. Ця запряжка вибиває мене із літератури зовсім. Хіба що, може, інший смисл в цьому вбачати? Ну нехай. Цілую. Хороше мое.

18.І 37

280. ДО Л. П. ПАПАРУК

9 лютого 1937 р.

Лідо! Лідо!

Обіцяли мені чотири квитки дістати (це, значить, крім мого, п'ятого). Отже, як так — сповісти, будь ласка, Лідо, Анатоля, щоб він раніше прийшов із роботи. (Коли початок — ще не знаю, завтра довідаємось.) А й іще ж комусь

можна квиток дати, та, може, мама піде. От і все. Голівку-кучерявку, Лідо! Лідо!

9.II 37

А книжка твоя — С. Луначарская. Про Пушкіна — у великій пригоді мені стала.

281. ДО Л. П. ПАПРУК

24 травня 1937 р.

Лідусенятко!

Спасибі за Котовського! Шейдеман у мене вже є, але попередніх видань, не для дітей. І як же воно так вийшло, що ми коло військової книгарні та й розійшлися!

Тепер у мене прохання до Лідусі — велике-велике! Прийде сьогодні до мене Григорій Гурович із Елеонорою Павлівною — гратиме своє нове (багато у нього свіжого!). Дуже хотілося б, щоб і Лідуся послухала: це не тільки моє бажання, а й самого Гр[игорія] Г[уровича], який телефоном про це мені сказав допіру. Ну а як так, то швидше збирайтесь та і в путь-дорогу! Ждемо. Неодмінно ж, Лідусю — мені буде веселішенько.

П.

24/V 37

Р. С. А мене Гр[игорій] Г[урович] просив, щоб я прочитав свою поему «Кот[овськ]ий».

282. ДО Л. П. ПАПРУК

24 червня 1937 р.

Лідусю моя милая, любя, дорогая! Приходила сьогодні до мене мама. З кошолкою і з зонтичком. Передала мені лист від тебе, про свою подорож у Ворзель почала розказувать. Я кажу: тут дуже душно в столовій — ходімте, будь ласка, до кабінету. Мама й кошолку з собою тягне. А це вже нащо? — Та я ж усього на хвилиночку заскочила — пійду ось зараз. Посиділа вона в кабінеті на дивані, детально все мені про мою Лідусю розказала: і про те, як її ти зустріла на вокзалі; і про те, що ти від якогось (чергового) професора втекла у ліс заради мами, і що з «мертвою годиною» зпахраювала теж; і про те, що Ліда засмалилась на лиці й на ніжках — і про те все, про все! Перевели розмову на мій

від'їзд — про білизну, про хату. А хто ж квіти поливатиме? — каже мама. Встали, пішли ми на балкон до квітів. Мама й кошолку туди тягне. — Та покиньте Ви, — кажу, — покладіть ось тут, а то вона тільки Вам заважає. — Е ні, нехай, — заперечує мама, — еж я скоро пійду вже додому, це ж тільки так, на хвилинку. Постояли ми на балконі, побалакали (еж звідти видно будинки на Нестерівській, де жила колись мама і Лідуся однорічна — в сорочечці дитинка!), а потім знов вернулись до кабінету. Ну, звичайно, що кошолка знову їхала назад до дивана кабінету. Така собі лівенька кошолочка мамина, що туди ж усе влазить при бажанні. Взяла мама з собою дещо переробити (нетрудне, Лідусю!), зняла з мене вірвочкою мірку, — іще поговорили трохи за Лідусю — і пішла вона, така ж бадьора як і завше, енергійна, весела.

Хороша у тебе мама, Лідусю! І якщо я дещо в цім листі й перегустив про неї, так це тільки тому, щоб тобі рельєфніше було уявляти нашу розмову, а також тому, щоб ти зайвий раз усміхнулась через цю кошолку, хоча ти рідко коли усміхався, а найбільше регочеш на все горло. О! і знов перегустив, бо: не регочеш, — треба б було сказати, — а динамітно смієшся, хоча це одне і те ж. Отже, смійся, любе! гуляй на природі! Та не думай чогось сумного чи невеселого. І найголовніше — цілком, геть увесь місяць візьми в лікуванні, повнотою! А інакше — і мене засмутиш, і здоров'ю своїму щербини не підправиш. А щербина ж у тій проклятій малярії — ото ж загонь її під комод (як кажуть твої підруги на чоловіків своїх), щербина в недокрів'ї, що йде від малярії — оп'ять його під комод! Ну і так далі, аж поки й сам комод не запищить уже від твоєї руки богатирської, від мускулів, від здоровля, що в лісі, що в професорів, од яких ти іноді маєш тенденцію тікати, набудеш собі за місяць. Місяць — термін невеликий — пам'ятай це! І тому: ані кроку із санаторію і нікуди! Бо мама казала вже мені, що ти й за бібліотеку свою клопочешся, й що мене, мовляв, проводжати на вокзал нема кому. Ой Лідусю люба! що ти! Я собі поїду — та й усе. А потім, побувши своє, приїду назад — та й усе. Отоді вже краще стрічати мене поїдеш. Серйозно!

Ех, коли б це не віднялась була машина — я б давно вже провідав тебе не раз! А так мені далеко трудніше: всі дні заняті: завтра, наприклад, по гонорар до вид[авни]цтва треба буде шльондрать. (Хоч і не підходяще це слово «шльондрать» — ну, та я його вживаю тут єдине заради того, щоб ти динамітно засміялась. Бо ти ж така, що і вночі якщо смішне згадаєш, то не втримаєшся і на все горло в темноті заграєш!) Завтра Шварцмана здам до друку, та й односторонник теж. Ми вчора з Д. Гофштейном у секції поетів провели

вечір Ошера Шварцмана. Народ задоволений був. На жаль, українських поетів було мало, зате ж прийшли єврейські, які й дали мені деякі вказівки цінні. Але всі оцінювали роботу мою дуже прихильно й тепло, гаряче навіть. Завтра почну вже я потроху укладатись. Ну от.

Приїздила сьогодні з Пісок мати Сашка Єселевського. Із розмови я довідався, що могила Сашка (по карті подивився) дуже й дуже близько від Канева, отам кілометрів із 8 від тої гори, де ми жили колись. Я їй дав на дорогу (саме на могилу вона їде в с. Ковалі) трохи грошей.

Живи, любе, в лісі і не думай поки що за Київ. Нехай тобі там листя, вітром ошумлене, передає тобі від нас гарно подумані, неказані слова, цілий потік побажань Лідусі! А що, іволга вже перестала? А жалко, я її найбільше люблю з усіх птахів співучих. Живи й не рипайся із лісу. Нехай тобі сонце там дивиться ясно! На колінах на моїх уже нема тепер кому посидіти. А я люблю, як ти, посидівши півхвилини у мене на колінах, раптом зриваєшся й біжиш на голос мамин («Лідо! та Лідо!») у кухню. А я остаюсь задоволений, що іволга у мене на моїх була колінах. Спасибі, іволго, за книжечку, яку ти там купила (ти завше кажеш «купила») задля мене. Учора ж і Гофштейн приніс мені подаровану йому книжку Ованеса Туманяна в рос[ійських] пер[екла]дах. А Леніна тридцятитомник я вже розклав, порозставляв як слід і вже їм користаюсь. Прекрасно, що купила. За це тебе цілую дуже. І ще раз і ще. І ніс і ротик і руки. Не сумуй, моє хороше! Будь здорова. Бувай.

Твій П.

24.VI 37.

283. ДО Л. П. ПАПРУК

15 липня 1937 р.

Лідусьонку любий, дитя моє!

Цілую тебе, голублю тебе. Ти вже дома, у мами — вирвалось із санаторію! Ну що, поправилась? набрала у лісі здоровля? Гляди ж, не розтрушуй його зразу, посидь трохи дома без клопоту. Я вже починаю хилитись до роботи. Але ж робити в санаторії майже неможливо. Отже, не знаю, як воно буде далі. Річ у тім, що я тут днів із п'ять на грип перехворів і тепер своє перебування в Хараксі продовжую — але ще не знаю — на два тижні, чи, мо, й на місяць. Останнього б не хотілося, бо, повторюю, працювати тут не можна, а кожен із

нас хвилюється за те, що не зроблено. Краще було б переїхати до Ялти — сьогодні про це посилаю телеграму.

Приймаю поки що гальванізацію, інгаляцію (горло й ніс), морські ванни та душ. Санаторій прекрасний і місце непогане. Гори і море і цикади. Але вже — почуваю — засиджуюсь. Бібліотека слабенька!

Посилаю телеграму — якщо не пізно, хай перемінять, бо вони (із Літфонду) сповістили, що продовжують на місяць. А потреби ж у цьому ніякої нема. Коли б не робота — зовсім інша річ, можна було б гуляти та лікуватись (чи, вірніше, навпаки). Ну, я ще напишу, Лідусеня. Побудеш у мене в хаті, якщо там якісь, буває, повістки набігли (на черговий том Маркса — Енгельса, чи М[алая] С[оветская] Е[нциклопедия], чи ще щось), будь ласка, телеграфуй, і я зараз же пришлю доручення. Маму вітай, Марусю (Єфр[осинія] Гр[игорівна] уже ж, певно, поїхала?), а тебе цілую, цілую, без кінця голублю. Славне ти мое!

Твій П.

15/VII 37. Харакс

284. ДО Л. П. ПАПАРУК

23 липня 1937 р.

23/VII. Харакс

Моя Лідусю дорога!

На два моїх листи до тебе чомусь і досі нема відповіді. На конвертах я адресовував їх на вул. М. Горького, а не Пролетарську, — невже листи не доходять? Поки що не уникаю процедур, а навпаки: з особливим «ентузіазмом» лікуюся, бо все дно ж купатись в морі ще не можна. Трохи збавив ваги, та це ж усі кажуть, що при моїм зрості (172) цілком натурально буде. Читаю багато. Не стільки багато, скільки одне й те ж місце обмірковую побачено. Шекспір у кишені постійно. А щодо роботи, то я вже бачу: не вдасться мені тут поробити. Обстановка не та.

Ну так пиши ж про своє здоров'я, про мамине. Якщо їздиш на пляж — прошу тебе дуже: обережна будь. Цілую кріпко! А маму вітай та Марусю.

Твій П.

285. ДО Л. П. ПАПАРУК

25 липня 1937

25/VII 37

Дорогий Лідусьонок!

Спасибі тобі за турботи: так зразу прийшло до мене багато — і літгазети й книжки і, головне, лист твій! І я вже заспокоєний. Спішу послати тобі довіреність,— її, певно, десь Єфр [осинія] Гр [игорівна] заділа, чи в кухні на гвіздок де повісила, чи на мисник поклала. Врешті, нову я посилаю. Будь здорова! Цілую. Маму вітай.

Твій П.

286. ДО Л. П. ПАПАРУК

1 серпня 1937

4/VIII 37

Дорога Лідусю!

У другому листі я напишу тобі все те, що тебе цікавить,— і про море (купання), і про вагу свою. А зараз ось що я хочу. Їхати додому я буду 29/VIII. Потяг, як кажуть, до Києва приходить годині о 3-й чи о 4-й ночі (пізніше напишу точно). Тепер далі. Французький замок ти змінила — отже, із своїми старими ключами я все дно у хату не влізу. Виходить так, що хоч і незручно для тебе, а треба буде мене стрічати вночі на вокзалі. Власне, незручність в чім? Що машини навряд щоб я у Спілки в таку годину допросився (тобто в таку незручну годину прибуття потягу до Києва). А Ів [ан] Гр [игорович], очевидно, вже до армії пішов? Значить, придеться візника якого завгодно дорогого брати, щоб доїхати до мами. Отже, ти подумай і напиши мені, як буде краще — чи так, як я сказав (з тобою), а чи телеграмами перекинутися із Спілкою, щоб вислали діжурну машину (якщо вона вночі буває), та й тоді вже їхати не до мами, а до мене. Якщо ще Ів [ан] Гр [игорович] у Києві — порадься з ним телефоном, а чи додому зайди. Ну, всього доброго. Цілую! Про ремонт і заїкатись не треба — навіть воно справді! Маму ж вітай.

П.

3 серпня 1937 р.

3/VIII. Харакс

Дорога Лідусю!

Спасибі,— книги і газети (газети аж двічі) дістав. Що мені вислати? Поки що нічого не треба, бо як уже не встиг з собою взяти (а понадіявся ж на цю бібліотеку місцеву), скажімо, філософів XVIII віку, то зараз же все одно вислати їх пізно. Та й багато ж тих книг мені потрібно, не один філософ. Хай покортить краще.

А ти ось що: ходячи на роботу, ходи все-таки і до лікарні — отоді і з серцем буде спокійніше. Обіцяєш, Лідо? Ну я знаю, що ти хороша. З кислотністю в мене нібито все гаразд. Процедури вже всі «пожер», залишився ще хвіст — гальванізація. Отже, я більше став розпоряджатись собою, вільніший. Море мені дозволено. Ходжу, але ходжу лише раз на день та й то в 6¹/₂ ранку — саме сонце сходить, дихати свіжо в парку — чудесно! Чого так рано? Бо вдень же працюю над поемою, та й пляж тут такий тісний, що вдень не напляжишся, не накупаєшся. Власне, не пляж виною тут, а дно, геть все складене із таких камінюк слизьких, великих, що коли дійдеш до справжньої води, то добре-таки навикрутаєшся, навихиляєшся то сюди, то туди. Як той слон на коньках. Тут єдиний спосіб купатись — це просто кидатись із каменя, із скелі в глибину — і — поплив! Але це ті, що не слони. А слони тут бідують — повір, що й дно і пляж ну, ну просто ж одворотні. Зріст мій і вага? Ось. Зріст 172. Вага 2/VI 81,600; (тут пропуск, бо я хворів на грип). 7/VII 82,25; 15/VII 82; 19/VII 81; 23/VII 80,550; 28/VII 80,500; 1/VIII 80,55. Ну що ж тут цікавого? Це я пишу аби вже так, що ти просила. Ну як тобі Рєпін подобавсь? Чи довго ще буде виставка в Києві? Женя до мене обізвався, він живе у Олі під Харковом. Там вони ждали в кінці липня і Івана Григоровича, не знаю, чи був. А зоологічний сад мене вже тягне. І я б з насолодою походив коло слонихи Мері (чи вона ж слоненя), лама як їсть, подивився б. Нема? А де ж ділась лама? Вітай маму, у себе ремонт я забороняю. А тебе цілую кріпко.

Твій Па[вло]

288. ДО Л. П. ПАПАРУК

5 серпня 1937 р.

5/VIII 37. Харакс

До обід ходили хмари, на морі
баранці білили. А увечері ясно,
але ж вітер...

Лідусю люба!

В. І. Ленін, будучи на засланні в селі Шушенському 1899-го року, конспектував книгу «Аграрный вопрос» і от що він тоді записав собі: «Либих. Теория возврата почве того, что взято у нее... Только уничтожение противоположности между городом и деревней решит этот вопрос... Бактериология». Цю виписку я зробив із «Известий» від 26.VII. Самі ж «Известия» посилаються на «Ленинский сборник», т. XIX, сторінка 35-та, точно. Отже мені від тебе, Лідусю, зараз яка поміч потрібна? Довідатись у «Ленинском сборнике» — коли вперше опубліковані були ці слова Леніна? Ясніше: якщо мені, приміром, захочеться вкласти в уста персонажа моєї поеми (а у мене ж дія відбувається у 1920-ім році), то: чи були вже ці слова Леніна відомі десь у пресі чи по книжках — до 1920-го року? Зрозуміло? Тут XIX тому «Ленинского сборника» я не добув ніде. Пересилати його мені сюди з моєї бібліотеки теж, мені здається, буде... Ну, словом, а краще подивись у передмову та в примітки — і напиши мені сюди коротко. Ну, от і молодець, Ліда! Лапу! Мамі вітання.

Твій П.

289. ДО Л. П. ПАПАРУК

5 серпня 1937 р.

Жив-здоров, Лідусю дорога!

Напиши мені, чи одержала ти від мене в листі доручення на наглядання [за] хатою? А також: чи залишив я доручення (платне) на другу половину серпня?

Як будуть які повістки — стеж, будь ласка, щоб я, буває, нових томів, скажімо, Маркса — Енгельса не прозівав. Або ж М[алую] С[оветскую] Э[нциклопедию] чи ще там що. На твори Пушкіна якщо присилатимуть повторні — можна й не брати (вони чомусь шлють мені на Харків і досі), не треба, бо поплутаність вийшла.

Будь ласка, запитай десь у книгарні, чи не вийшло вже часом лібретто в моїм перекладі «Казки про ц[аря] Салтана».

Прочитав «Маяковського» Н. Асєєва в «Звезде» (2, 3, 4). Дещо дає. Місцями просто-таки непогано. Навіть хороше. Хороше ще й те, що у рос[ійській] поезії є такі фігури, на які опиратись можна.

Два збірники видання Алупкінського палацу-музею купив: один по-татарськи, другий по-російському — читаю. Ну всього доброго! Цілую кріпко, кріпко. Тут ясно (із вікна видно), а на Ай-Петрі, чути, гримкотить. Гроза йде! Вийду подивлюся.

Вітай маму.

Твій П.

5/VIII 37. Харакс

290. ДО Л. П. ПАПРУК

12 серпня 1937 р.

12/VIII 37. Харакс

Знаю, Лідусю, що тобі приємно одержувати листочки від мене, отож пишу хоч короткого (іменно — не листа, а листочка). Що ж. Жив-здоров. Нехай собі і в 6 год[ині] ранку, а все ж у морі купаюсь. День проводжу в роботі. Про труднощі й санаторійне оточення, непридатне для моєї роботи, я вже тобі писав. Проте — зробив дещо. І навіть зовсім нове — помімо поеми «Котовський». Приїду — прочитаю. Оксана написала мені, що [в] Ів[ана] Гр[игоровича] із Ніжина (а вони разом були в Пісках) сильна неврастенія. І ти знаєш — це я винен, що не настояв на своїм плані: треба б було для нього просто купити місце в санаторії, та й годі. А «такий» відпуск — звичайно, це не лікування. Як же твоє серце, Лідусю, і той клапан проклятий? Вітай маму. Грошей не жалій.

Цілую кріпко.
Твій.

291. ДО Л. П. ПАПРУК

22 серпня 1937 р.

Лідусю! Я послав телеграму в Літфонд, запитав, чи можуть вони вислати машину, і прохав їх терміново дати мені відповідь телеграфно. Квиток я замовив на 29-е, отже, в Києві буду 31-го о 4-й годині ранку, потяг номер вісімдесят (це після Синельниково, а перед тим потяг № 52), то для тебе, якщо, буває, справки які наводитимеш, важливо знати номер потягу після Синельниково — тобто вісімдесятий.

Тепер так. Як тільки дістану я відповідь із Літфонду — зараз же дам тобі телеграму, що машина буде. Тоді ти напередодні, 28/VIII, будь ласка, подзвониш у гараж (номер у мене на стіні біля телефону) і ще раз нагадаєш їм, щоб не забули. Я тільки не уявляю: як же ти вночі підеш із хати на вокзал — це ж далеко! а від нас — сонний сторож може не почути і не одімкне вниз. А ждати стільки на вокзалі — ну його! Словом, дивись сама. Листів мені вже не встигнеш писати, хіба телеграмами, якщо буде потреба. Іще ось що подумалось: буває, Літфонд не відгукнеться зовсім, тоді я дам тобі телеграму і ти сама від себе подзвониш все-таки в гараж завідуючому. А як ні, то візника наймемо, та й усе. Поки що, Лідусеня, цілую кріпко. Всього доброго! Спішу. Маму вітай.

Твій П.

22/VIII 37. Харакс

292. ДО Л. П. ПАПАРУК

24 серпня 1937 р.

24/VIII. Харакс

Лідусю! Сповістили мене сьогодні з Києва, що машина буде неодмінно. Отже, ще раз, будь ласка, подзвони напередодні завідуючому гаража чи хто його заміняє і нагадай, що з розпорядження т. Воробйова машину мусять вони вислати. Ну, я ще, може, тобі телеграму дам. Поки всього!

Маму вітай.

П.

293. ДО Л. П. ПАПАРУК

29 жовтня 1937 р.

29/X 37

Лідусеня, як поживаєш? У мене по Комісії багато справ: увесь час по дільницях виборчих. А завтра о 7 веч[ора] виступ в Буд[инку] Черв[оної] Ар[мії]. Цілую тебе, славна, а маму вітай.

294. ДО Л. П. ПАПАРУК

15 листопада 1937 р.

Золотий Лідусику!

Як поживаєш? Я — вже на дільницях! Обходжу їх так години від 1-ої дня і аж до 7-ої веч[ора]. Передаю всім вам

три (це кожному по одному, виходить) мандарини, цукерки, пастили й оріхового тістечка.

Організуй мені столяра, бо у вікно вже дмьоть. Ну на все добре!

П.

15/ХІ 37

Збірничок «Наша родина» я вже купив.

295. ДО К. К. ПАΠΑРУК

7 грудня 1937 р.

Дорога Катерино Кузьмівна!

Передаю і я своє вітання — в сьогоднішній день, день Вашого народження! Бажаю Вам багато-багато років і днів ще жити! Бажаю Вам душевного спокою, бадьорості і щастя! Обнімаю кріпко — як рідну матір і як іменишницю.

7.ХІІ 37

Ваш Павло Гр [игорович],
що двадцять один рік тому
ще бідним студентом перейшов
квартирантом до Вас у сивій
шапці старій, у потертім
пальті, але з піснями
та з бандурою.

296. ДО Л. П. ПАПАРУК

27 грудня 1937 р.

Дорога Лідусю! Учора виїздили з Тбілісі у Горі — на батьківщину великого Сталіна. Пробули там цілий день. Мітинг був біля самого будиночка Сталіна. А потім відбулася «перекличка» поетів по радіо. Вражіння величезне! Бачили в Тбілісі нову п'єсу з образами вождів Леніна і Сталіна, бачили оперу «Даїсі». Сьогодні пленум продовжуємо знову. Вітай маму. Скажи, що вже сумую, бо хочеться побачитися. Цілую кріпко.

П. Т.

27/ХІІ 37

297. ДО П. КОЛОМІЙЦЯ

1937 р.

Шановний товаришу!

Ви прохаєте мене сказати: чи писати вірші Вам, а чи покинути? Робіть те, що Вам хочеться, і нікого не слухайте. Але робіть так, щоб не день і не два носилось. Ясно, що Вам учитись треба. Ясно, що Ви ще молоді і що якомога швидше Вам кинути треба отаке писати:

«Над нашим степом голубим,
Уже спис бурю проспівав»
або «Вже трактор вільну пісню дзвонить»,

бо Ви самі себе занастите. Наслідуйте достойних. Учітеся у них.

П. Тичина

Р. С. Із десяти віршів я прислав Вам тільки сім, бо три останні надто слабенькі.

298. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

3 лютого 1938 р.

Шановний товаришу!

Поему Вашу я раджу Вам послати до Кабінету молодого автора при СРПУ (Київ, Леніна, 7). Якщо вона буде варта уваги — не турбуйтеся — її оцінять по заслугі. Звідти ж і я можу одержати копію поеми Вашої. А приїжджати Вам спеціально до мене на мою квартиру, як Ви це в листі своєму пишете, — звичайно, немає потреби. Та Ви мене можете й не застати дома, бо часто ж я по різних справах виїжджаю з Києва.

П. Тичина

3/II 38

299. ДО Л. П. ПАПРУК

15 лютого 1938 р.

Лідусю, зайти з бібліотеки, пообідаємо й підемо Руставелі дивитися в кіно «Новини дня» (вирізку почитай ось), тільки не забудь, бо кіно, здається, сьогодні останній день. Подзвони мені додому або ж і в інститут (3-29-71) наприкінці дня.

П.

15/II 38

8 березня 1938 р.

Уважаемый Николай Леопольдович!

Не сердитесь на меня: грипп проклятый помешал мне ответить Вам еще на первое письмо Ваше. А без своего письма я не хотел отсылать Вам назад переводы Марии Ивановны, хотя они давно уже были прочтены мной и проверены.

Что же, переводы такие, каких мало встречаешь в наших журналах, — переводы отличные, и главное — не чувствуется, что это переводы, ибо: туго сбиты они как и свои же оригинальные произведения. Я, как Вы видите, поделал на полях некоторые пометки. Правда, в двух-трех местах я уж слишком дал волю карандашу, но поверьте, это не потому, чтобы показать свою какую-то ученость: лучше больше сказать, но все-таки выяснить неясные места. Так я и поступил.

Значит, на «люперк», «люперками» я дал уже ответ в своих пометках на полях. Здесь же, в письме, разрешите дать разъяснения свои и на другие неясности.

На стр. 6-й фраза Огении, как Вы пишете, начинается так:

Иль волчьего помещичьего бога —

причем в письме своем Вы подчеркнули слово иль и спрашиваете: правильно ли это?

Да, Николай Леопольдович, здесь все правильно, т. е. не все Вас интересует, а вот это самое иль. Но для того, чтобы нам еще яснее стало, мы возвратимся на две строки раньше, и тогда вся фраза Огении будет иметь следующий вид:

О г е н и я (свое продолжая) — то Люперка
иль волчьего помещичьего бога
справляли день.

Следовательно, иль звучит здесь как или же, или что то же. Вернее, не звучит, а равняется. Нужно ли давать примечание к слову «люперками»? Я не дуже до цього охочий. А в конце концов — конечно, можно. Слово «грогонджур» — смысловое или же звуковое образование? Для меня оно — смысловое. Но здесь долго говорить, откуда я взял его — пусть уж в переводе идет как звуковое. «Цендибор» — коловорот, род сверла. Ну вот и все неясности. На отсутствие цезур я никакого иска к переводчику не предъявляю, ибо можно обойтись и без них, хотя цезура у меня (от самого начала и до конца) так называемая «борисо-годуновская», т. е. всегда после второй стопы. Но сейчас это уже непоправимо, да и никто этого не заметит.

А перевод, повторяю, сделан так, что в нем — каждое слово на месте. Забудьте же то, что я сейчас сказал о цезурах. «Подходит лето» — исключительно прекрасно переведено! Здесь и пунктуация срединная соблюдена, а вместе с ней и еле заметные соблюдены полуцезуры. На три места только хочу и указать.

Соседи электричество зажгли — это звучит так, будто в местечке или в городе соседи электричество зажгли у себя в доме. А нужно сказать это не в обыденном смысле, в типическом, синтезированном, т. е. что все соседнее село электричество провело. Это первое. Второе.

Пора б и нам? Неторопливо качает головою дед.

Мне кажется, что вместо «неторопливо» да надо бы дать «отрицательно» (хотя оно и не входит в ритм), тогда отцы и дети, размещенные в этом стихотворении, будут каким-то образом оправданы как персонажи. Третье.

Идет из хаты молодая мать, улыбаясь.

Здесь слово «мать» на невыгодном для него, на проходящем месте, и потому оно сливается в одно какое-то слово «мать улыбаясь».

Теперь относительно переводов И. Садофьева. Конец «Перед памятником Пушкину в Одессе» изменен по моему согласию. Вот только, не стоит слово «орган» (1-я строка) переделывать на «глагол». В стихотворении «За всех скажу» исчез сарказм (особенно это заметно в 4-м и 5-м куплетах) и переделано на пропагандистский лад:

К человеческой жизни идите,
Раскрывайте глаза и уста.

Тогда как наоборот, надо издеваться, сарказмом колоть тех псевдопророков от поэзии, которые теребят себе на головы короны.

Надевайте себе уж короны,
Отверзайте уста...

То же и в 5-м куплете.

Вызывайте пророков, идите,

а надо саркастически:

Притворяйтесь пророками, ложно
Отверзайте уста...

Значит, эти куплеты изменить надо, приблизительно или же неприблизительно так, как я разъяснил. А иначе — стихотворение весь свой смысл и назначение теряет. О более мелких ошибках в переводе этого же стихотворения писать не буду, карандашом все ясно сказано. Еще одно. Нужно ли, Вы спрашиваете, давать примечание к «Ответу землякам»? Очень и очень краткое. Всего два слова, что автор направляет стрелы свои против белоэмигрантов. И все.

Наконец о «Котовском». Вы пишете, что о достоинствах поэмы могли бы сказать многое и что Вы ее переводили с большим удовольствием. Это похвала, конечно, искренняя и эта похвала поможет мне работать при окончании поэмы. Но — світе мій! — каких только недостатков не имеет моя поэма и в структуре своей, и в типах, и в языке... Еще работать над ней и работать. А потому — не знаю, как мне поступить: предложить русскому издательству, как Вы советуете, конечно, можно, — да вот Вас загромождать такой работой по переводу страшно. Во всяком случае, я очень Вам признателен за Ваше предложение. Реализм и симфонизм «Котовского» по-русски, может быть, скорее заметят, чем у нас, где пишущая публика (за редким исключением, конечно) и до сих пор еще не знает: что значит полифонический способ письма? А просто так: что?! гекзаметры? архаику возрождаете? — Вот приблизительно содержание разговоров «святых довбешок від поезії», которые... ну и т. д.

Молодежь относится уж куда лучше, разумней.

Да! Чтобы не забыть!

Цитаты из т. Сталина я брал в его книге: «Статьи и речи об Украине», Партиздат ЦК КП(б)У, 1936, стр. 89 и 99.

Спасибо за «Ленинградскую правду». Журналы и книги, о которых Вы пишете, что послали мне, я не помню, чтобы получал их. Может быть, еще придут. Переводы Садофьева возвращаю назад. «Поединок» к письму присоединяю. Еще раз благодарю Вас за Ваше предложение и Марии Ивановне за переводы. Большой ей поклон от меня.

Ваш Павло Тычина

8.III 38

301. ДО Л. П. ПАПАРУК

25 квітня 1938 р.

Лідусьонку!

Посилаю тобі один квиток 1-го ряду і ще два місця ряду 15-го. Може, Марія Тимофіївна чи Анатоль піjde, чи що. Організуй це сама вже. Ага, — і один запасний 2-го ряду, —

може, Волод[имир] Кирилович пійти захоче. А врешті — сама про це подумай. Бо я спішу: іще ж не переписував вступного слова. Тобі, для тебе — ти ж не забудь, що 1-ий ряд (там, де й мій). Я на всякий випадок залишив собі ще два квитки 2-го ряду — дзвонитиму під час обіду Григорію Гуровичу — може ж, таки додзвонюся. Ну, поки що і все. Сама поговори про від'їзд Є[фросинії] Г[ригорівни]. Кошти теж — уже самі там.

Поки що до вечора.

Цілую.

П.

А може, мама піде, спитай!

25/IV 38

302. ДО М. Л. БРАУНА

9 травня 1938 р.

Уважаемый Николай Леопольдович!

Если бы было время свободное — какие письма можно было написать — хорошие-прехорошие! Какими мыслями можно было бы обмениваться — свежими, нужными, интересными! А так — часто пишешь и отвечаешь тогда, когда сам не свеж (я это говорю о себе) или высушен работой повседневной. А на этом, конечно, много и очень много проигрывает наша современная переписка. Но будем подходить к этому по-современному: жизнь не ждет — приходится и себе писать и тоже не ждать особого вдохновения — лишь бы не забыть то важное, что само просится на бумагу.

Что я хотел сказать Вам? Спасибо за присланные книги и журналы с Вашими переводами. Спасибо за новую главу «Котовского». Перевод ее удался Вам, мне кажется, еще больше, чем перевод главы первой. А Вы откуда-то взяли, что мне Ваши переводы будто бы не нравятся что ли. Нет, нравятся — и даже (некоторые места) нравятся очень, напр[имер], от описания дождя и до самого конца в главе первой. В «Поединке» много мест — настоящее взято по-своему, поэтически, — и это вполне правильно: не просто перевести точно, а передать задуманное автором с некоторым отклонением — в русский стиль, в русскую звукопись. Ответные ходы, о которых я пишу в своих примечаниях, конечно, хорошо было бы сохранить, ибо этими ходами и вся поэма начинается. (Вы того куска еще не переводили.) Но это — не обязательно.

Гослитиздат ко мне еще не обращался. Да я и боюсь пока его обращения ко мне: ведь поэма-то еще не закончена! Вы спрашиваете: на сколько строк распишусь я? Тысяч на три (строк) можно считать без ошибки. Если бы в условиях договорном была дана возможность автору кончить ее — я бы не возражал против желания Вашего начать дело с Гослитиздатом. Но здесь маленькое но. Завтра я еду к Джамбулу, пробуду там в Казахстане не меньше месяца (вместе с поездкой). Значит, можно будет говорить о поэме уже после моего возвращения. На этом — Вы не сердитесь — я буду кончать письмо свое, так как надо еще уложиться перед отъездом. О статье к антологии я говорил в Союзе, удивляюсь, почему товарищи мои до сих пор не организовали присылку. «Октябрь» № 2 я еще не видел — был сильно занят юбилеем М. Коцюбинского, — но мне этот номер журнала уже обещали достать. Пока — всего хорошего! Передайте привет Марии Ивановне.

Ваш П. Тычина

9.V 38

303. ДО Л. П. ПАПАРУК

17 травня 1938 р.

Привет. Пробуду здесь [до] двадцать пятого. Телеграфируй: Алма-Ата, Дом отдыха «Алмалык».

304. ДО Л. П. ПАПАРУК

24 травня 1938 р.

Двадцать шестого отсюда выезжаю. Везу большие впечатления. Вчера ездили [к] народному певцу Джамбулу [в] самую юрту его. Как здоровье всех? Вам адрес мой: Алма-Ата, второй дом отдыха СНК «Алмалык».

305. ДО УЧНІВ ЗАВОДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ № 1

26 травня 1938 р.

Дорогі мої товариші юні!

Лист Ваш такий щирий та хороший. Те, що Ви пишете в ньому, — таке мені цікаве — особливо про Перехідний Червоний прапор, який зараз тримає в своїх руках 5 клас «б»,

та про відмінників Проліско Зіну, Демченко Марію, Петровську Ліду, Барабаша Михайла; про дисципліну. Славні мої друзі! — очевидно, у Вашій школі педагоги прекрасні? — честь їм за це і слава. Учїться, діти, старайтесь, то тоді само все до Вас прийде.

Книгу свою зараз не можу Вам послати, бо ще вона не вийшла з друку: буде через місяць. Але ж куди я тоді пошлю її, як Ви всі роз'їдетесь після іспитів?

Був я в гостях оце разом з іншими поетами в 92-літнього народного співця Джамбула (картку його посилаю). Їздив аж у саму юрту його — за 85 км від Алма-Ати. Він співав нам про Сталіна, грав на домбру, пригощав щедро. Сьогодні їду додому на Україну.

Всього доброго.

Павло Тичина

Алма-Ата. 26.V 38 р.

306. ДО ВИБОРЦІВ КАНІВСЬКОГО ВИБОРЧОГО ОКРУГУ

26 травня 1938 р.

Радісну звістку про висунення мові кандидатури в депутати Верховної Ради УРСР одержав у гостях у кандидата в депутати Верховної Ради Казахстану, народного поета Джамбула.

Сердечно дякую колгоспникам, робітникам, інтелігенції за висунення.

Даю згоду балотуватися в депутати Верховної Ради УРСР по Канівській виборчій окрузі.

П. Г. Тичина

307. ДО ВОЙТИНСЬКОЇ

21 червня 1938 р.

Уважаемая тов. Войтинская!

Только что возвратился от избирателей-колхозников. На печатание статьи «Скрізь тепер я маю землю нечужу» согласен при условии внесения следующих поправок: 1) во втором абзаце Джамбулу приписывается мудрость вождя, нужно изменить; 2) конец четвертого абзаца для читателя стилистически неясен и как будто недоговорено что-то; 3) надо было бы проще сказать о дали чрезмерной и близи

излишней поэта Жуковского; 4) неполно звучит фраза: «человеческие глаза предназначены для солнца...» — нужно дать понять читателю, что речь идет о передовом, прогрессивном человечестве, ибо в противном случае фраза приобретает неправильный смысл (все люди, мол, хороши); 5) техническая поправка: — вместо «30 юношей... в средней школе и 10 студентов», — просьба дать в следующей редакции: «более 40 юношей и девушек учатся в высшей школе».

П. Тычина

21/VI 38

308. ДО Л. П. ПАПАРУК

9 липня 1938 р.

Лідусю! Знайди на столі поміж листами один конверт, у якому є сповіщення про гонорар у вид[авни]цтві «Комуніст». Передай його, будь ласка, через хлопців, — я напишу доручення на твоє ім'я.

Кріпко цілую. Будь весела й здорова,
дівча
неслух-
няне

П.

9/VII 38

Знаєш, за такої спеки ну просто ж таки не можна працювати! А роботи все більше й більше.

309. ДО Л. П. ПАПАРУК

15 липня 1938 р.

Лідусю!

А може б, ми так зробили? Я вам із мамою два квитки дістав би з 1/VIII у Ворзель (це приблизно), а сам би залишився стерегти вашу хату і жити в ній. А потім із 1/IX разом з тобою поїхали б кудись далі — на море, чи що. Побалакай про це з мамою і дай знать мені, бо це найбільше від спеки у мамі та від журби. Теж іще, Лідусю, — чи кликала ти до неї лікаря — Тимофіївну, наприклад?

Вітай маму, а на мене не сердься, бо я й сам своєю роботою як пластинами привалений. Оце обід Маруся принесла, а потім я подумаю; якщо не заважатиме нічого, то, може, я й приїду сьогодні надвечір.

П.

15/VII

Я так сказав: якщо не захоче сьогодні Маруся нести обід мені (це — щоб судки на завтра залишилися), то я й так проживу. О 6-й вечора у мене розмова телефоном з Москвою. Значить, все дно я мушу бути аж до 7—8 дома. Як принесе — то принесе. А як ні — то ні.

Ще одне — як бути з Владею. Може б, з Марусею порадились, чи викликать його, чи що.

310. ДО М. Л. БРАУНА

5 серпня 1938 р.

Дорогой Николай Леопольдович!

Если удобно для Вас будет 7-е число, я бы просил именно на этот день, т. к. 8-го у нас с часу дня президиум академии, 9-го слишком уж далеко, да и я собираюсь сразу же после 10-го выехать (значит, 9-го «собираться» буду). А 7-го можно было бы с 11—12 утра: или же дома у меня (3-36-75), или в институте (3-29-71). Так пишу с двумя адресами потому, что и сам не уверен, где я буду, уж слишком меня часто вызывают из дому телефоном — боюсь, что то же будет и 7-го.

Не удивляйтесь неровному почерку: я сейчас вот уже третий день болен (зуб проклятый, что-то с ним не так сделали и уже есть угроза нагноения надкостницы. Ноет тупо, слабость общая в теле...). Ну, это Вам скучно слушать.

Значит, жду или же 7-го, или же 8-го до часу, в крайнем случае 9-го.

Поправляйтесь на свободе! Марии Ивановне привет от меня.

Ваш П. Тычина

5.VIII 38

311. ДО К. Л. ЗЕЛІНСЬКОГО

10 серпня 1938 р.

Простите [за] промедление — был болен. Ваше намерение писать обо мне очень ценю, ибо знаю — будет настоящая работа. Всячески помогу материалами, книгами. Встретиться, как Вы проектируете, лучше всего [в] сентябре—октябре. Сейчас еду [в] отпуск. Спасибо за поздравление.

Павло Тычина

312. ДО Д. Д. КОПИЦІ

10 серпня 1938 р.

Шановний Давид Демидовичу!

По справах інституту Ви маєте їхати зараз до Москви. Дуже Вас прошу: з мого спеціального доручення — передайте від мене лист О. М. Горькому (із Sorrento 1927 р.) Інститутіві літератури ім. Горького.

Пробачте, що турбую цим.

З т [овариським] пр [ивітом]

Павло Тичина

10/VIII 38

313. ДО М. Л. БРАУНА

8 вересня 1938 р.

Дорогой Николай Леопольдович!

Посылаю Вам переводы Г. Д. Владимирского, о которых мы говорили с Вами в Киеве. Отмеченные чернилом — мне понравились. Вам виднее будет: что именно из них взять и где поместить — как единственный перевод или же в вариантах только.

Я ему сегодня написал, что переводы под спудом без движения держать не годится. Большая к Вам просьба: черкните ему, пожалуйста, хотя бы коротко (Ленинград, Герцена, кв. 10, Григорию Давидовичу Владимирскому) — а то мне неудобно будет перед ним.

«Котовского» главу (с детьми) из Киева не захватил с собой. Да, правда, тут такая жара и радио на весь санаторий жарит «без потреби», что серьезно работать очень трудно.

Как Ваши дела? Как здоровье? Всего Вам доброго! Марії Івановні пишу окремо.

Ваш П. Тичина

8.IX 38. Гагры

Р. S. 21 или 22 этого месяца буду в Киеве.

Р. P. S. Переводы Г. Д. Владимирского я не успел себе переписать. Если не трудно будет Вам по использованию переслать мне обратно — буду очень благодарен.

314. ДО М. І. КОМІСАРОВОЇ

8 вересня 1938 р.

Глибокоуважаемая Мария Ивановна!

Попробовал перевести Ваше стихотворение «Родине». По-сылаю Вам перевод. Не знаю, понравится ли? Я старался не делать никаких изменений, но они сами выткнулись — и все это потому, что ведь стихотворение не из легких. Так, например, в оригинале очаровательно то, что никакого рода нет («Не знаю», «Не помню»). А у меня все вышло женского рода («Не чула», «В житті цій доні», «Як родила...»). Также и второстепенные досадности есть: небо в первом куплете просто-таки зникло, та й годі.

Ну что ж, если не возражаете, буду пробовать и дальше — Ваши облюбую какие-нибудь из новых и Николая Леопольдовича также непременно.

Всього доброго!

З повагою

П. Тычина

8.IX 38. Гагры

315. ДО З. Є. ІОАННІСЯН

12 вересня 1938 р.

Гагры. 12/IX 38

Дорогая Заруи Ефремовна!

Привет Вам — самый большой и самый искренний — от меня, от Лидии Петровны и от моря. Море сегодня такое же зовущее в даль, как и в тот день, когда я, движимый какой-то силой извне, решил посетить Ивана Никитича. Лидия Петровна все время здесь вспоминает об этом — и я никак не могу успокоиться. Ибо ведь сила та, о которой я пишу, да была ничем иным, как только притягательной силой со стороны Ивана Никитича, его любовь ко мне. Этому свидетель вся семья его и сад Ереванский заречный, как и он, патриарх поэзии армянской, встречал меня с раскрытыми объятиями. Этому свидетель Эльбрус, как и он, убеленный сединами певец, — на боковой дорожке сада — изливал мне свою душу, — мне, тогда еще сравнительно молодому поэту. Да и как не изливать! Ведь литературные делки того времени всячески хотели отодвинуть, отстранить Ивана Никитича от участия его в живом процессе. Ведь литературные делки даже не удосужились позвать Ивана Никитича, когда в Ереван приехал Алексей Максимович Горький! Много о чем говорил мне Иван Никитич, — и все это теперь, особенно здесь над глубокомысленным морем, — так четко вдруг стало пред мои-

ми глазами, будто еще вчера я встречался с патриархом поэзии.

Море зовет в даль, — и если бы я не был в некотором роде подневольным человеком, я бы непременно приехал в Ереван — и именно теперь, осенью, когда приближается день Ивана Никитича, день последнего вздоха его. Но, к сожалению, я так перенагружен. И что хуже всего — административной работой по Институту литературы. А административная работа для поэта — это настоящая гибель. Вместо творчества — какие-то осколки, вместо обширной переписки — сухие ответы, а то и совсем без ответа. Я очень прошу Вас, дорогая Заруи Ефремовна, не сердиться на меня за то, что я не отвечал на письма.

Однажды я написал Вам большое письмо, вернее сказать длинное, да так и не послал его. А было это вот как: в № 269-м *Խորհրդային Հայաստան* за 1937-й год появилась статья *Հովհաննես Հովհաննիսյան*. Я так обрадовался, начал читать ее — и вдруг: *Հնդաճենր 29 տարեկան է նա*. Вижу, что-то не то. *Հովհաննիսյան* да только другой. Так и не послал письма, отложил в сторону.

Но какую радость припесла мне Ваша присылка первого тома Ивана Никитича! После работы я всю ночь провел над ним: все читал, смотрел примечания, сравнивал редакцию стихотворений с дореволюционными сборниками Ивана Никитича. Большое Вам спасибо за присланную книгу! Все никак не удается мне отблагодарить Вас своею книгой новой. Представьте себе — мой одномтник выходит не более не менее как целый год. Почему так долго тянет издательство — ума не приложу, но вот книги-то новой нет еще моей, а старые давно разошлись на рынке.

Дорогая Заруи Ефремовна!

У меня к Вам большая просьба. Иван Никитич когда-то говорил мне, что он в бытность свою студентом очень восторгался произведениями Тараса Шевченка, пел его песни, читал «Кобзарь» товарищам своим и т. д. Вот если бы можно было да как-нибудь узнать об этом подробнее! Знаю, что Вы заняты и что Вам мою просьбу исполнить — это значит писать очень много. Поэтому я просил бы Вас взять на себя труд хотя бы только продиктовать кому-нибудь из своих. Но нам это сейчас, в связи с наступающим всесоюзным празднованием дня Тараса Шевченка, страшно нужно, просто-таки неотложно! А материалов из биографии Ивана Никитича, материалов не опубликованных еще и именно связанных с Тарасом Шевченком, я думаю, — конечно — найдет-

ся. Может быть, есть следы переводов Ивана Никитича произведений Шевченка, черновики, варианты. Ясно, что все это на сторону не выдается, но наш бы Институт литературы с разрешения Вашего лично смог бы послать специально человека по этому поводу в Ереван. Простите, что так долго говорю об этом, но если можно будет найти у Ивана Никитича хотя бы два слова о Шевченко — то и тогда не откажите написать нам об такой великой радости.

Обнімаємо Вас і цілуємо міцно — я і Ліда Петрівна. Вітання Вашим: Белочці, Єві і Стьопі. Якщо Анна Іванівна зараз в Єревані — то і її вітаємо теж.

Ваш Павло Тичина

Через 5 днів уезжаєм...

316. ДО Л. П. ПАПАРУК

13 жовтня 1938 р.

Лідую люба! На Ірпені все-таки можна дещо зробити: там тихо й хороше. Голова одне приймає, коли ти його студіюєш, а не розкидуєшся як віхоть. Так хочеться написати про Шевченка й Чернишевського (разом), уже й матеріалу вичитав досить, але боюсь, що ізнов — замість більшого, сильнішого твору та буде у мене зім'яте, маленьке.

Як не те, так друге перебиває щось, а все ж — заважає неначе навмисне.

Сьогодні машиною приїхав. Один чемодан іще там на всякий випадок залишив я. Тут — по Шевченковому виданню попрацюю в інституті, — а тоді побачу.

Не знаю, чи й буду сьогодні у вас, бо набралоя біжучої роботи багато. Галя прислала нам яблук цілий ящик, Маруся їх несе вам кошолку. А я цілую тебе міцно. Маму вітай.

Пав [ло]

13/X 38

317. ДО Л. П. ПАПАРУК

15 жовтня 1938 р.

Лідусьонку любий!

Ти мене не обманюй, а скажи правду: чи грип не пройшов? Мо, лікаря треба б? Сьогодні як устигну — після вечірньої роботи в інституті (після 10-ої), можливо, прибіжу. Скучив дуже за дитям своїм славним. Цілую!

Пав [ло]

15/X 38

А дров прикупили?
Рецепт «інгальяційний» віддай Є[фросинії] Г[ригорівні].
То вона й замовить сама.

318. ДО Л. П. ПАПАРУК

9 грудня 1938 р.

Лідусику! Сьогодні, так приблизно години до 7-ої чи 8-ої — не пізніше — мені потрібно дати відповідь т. Торіну про те: який я саме поверх вибираю собі в новім будинку і із скількох кімнат? Я оглядав цей новий будинок сьогодні вранці. Іще там багато недоробленого, робітники працюють кругом. Можливо, що через місяць і буде готовий. Отже, так: всі квартири, що виходять на вул [ицю], що веде до УВО (просто на будинок політкаторжан) і на вул [ицю] Леніна, що веде під гору вниз на Євбаз — 5-кімнатні. Всі ж квартири, що дивляться тільки на вул [ицю] Леніна (вниз до Євбазу), — чотирьохкімнатні. Як одні, так і другі — досить просторі. Мені заплановано квартиру з 5-ти кімнат (це так П. Усенко переказав т. Торіну, який замість нього залишився); але сказано, що цілком у моїй волі вибирати, тобто: хочу 5 — так 5, а хочу 4 — то буде 4. Якби з тобою, Лідусю, поговорити про це. Або напиши мені зараз свою думку. Або ж заскоч до мене на обід — то ми тут і поговоримо. Що ж до поверху, то тут такі мої думки. Найкраще було б на 5-ім поверсі (відкривається далека перспектива на Соломенку, Шулявку, вокзал), але, звичайно, що трошки високувато (особливо для людей старіших віком). 4-й поверх теж нічого, тільки вигляду вже трохи менше. А 3-й поверх — вигляд цілком закритий. Ну, дівча любе, прискочи горностаєм до мене на обід.

Твій Пав [ло]

9/XII 38

319. ДО М. П. ВАРЧЕНКА

1938 р.

Шановний т. Варченко!

Вибачте мені за тривале мовчання. Обставини склались так, що не зумів дати Вам своєчасну пораду щодо дальшого навчання. Вам, очевидно, відомо, що без потрібних знань ніякий учбовий заклад нікого не приймає. А тим більше коли Ви бажаєте навчатись у педагогічній школі. Що можна Вам

порадити, якщо ніде не вчиться. Читайте. Вперто поновлюйте свої знання, тоді і помилок не буде. За допомогою раджу звернутись до місцевих вчителів.

Бажаю успіхів.

320. ДО Д. Д. КОПИЦІ

Не пізніше 1938 р.

Давиде Демидовичу!

І [нститу]т літ [ерату]ри імені Руставелі, діставши нашого листа, неодмінно його передасть Симонові Чиковані. А в Симона ж Чиковані тим часом уже буде другий від нас лист — про те ж саме, і голівне, що однакові ж вирази й слова у обох цих листах. Я гадаю, що до І[нституту] літ[ератури] ім. Руставелі можна б було якось зовсім змінити — в такий спосіб, щоб він не був подібний на лист до С. Чиковані.

321. ДО Д. Д. КОПИЦІ

Не пізніше 1938 р.

Давиде Демидовичу!

Тексти листів до Янки Купали й Якуба Коласа до дрібниць у всіх словах і літерах подібні. Я гадав би, що треба б було один з них індивідуалізувати. Отже, я підписав поки що з цих причин один тільки лист — Якубу Коласу, який для нас більш реальний щодо його наслідків.

322. ДО Д. Д. КОПИЦІ

Не пізніше 1938 р.

Д[авиде] Д[емидовичу]!

Ми умовлялись, що Ви за одним своїм підписом пошлете в університет (Баку) запит, чи працює там у них зараз Ол[ексан]др Васильович Багрій професором?

А так посилати — мені здається — гірше.

П. Т.

323. ДО Л. П. ПАПАРУК

1936—1938 рр.

Дякую, Любуся, й за Туманяна, й за «Повісті» Шевченка, й за моє «Ку-ку», якого я ще не бачив, і — нарешті — за краватки. Усе це дало мені стільки приємного і одірвало мене на перепочинок від роботи. А краватки таки гарні — ніде правди діти. Одна з них — ота сизо-рябенька — аж жахить ув очач...

Гроші Миші пошлемо завтра, бо сьогодні Є[фросинія] Г[ригорівна] з мамою зіпсували два перекази, а третього, бач, не було під руками (щоб ще й третій зіпсувати). Отакі писаки! Вітай маму. Почерк у неї все-таки хороший — нехай не журиться. А тебе цілую кріпко-кріпко і в носик і в устонька.

Твій Па[вло]

7-а година вечора. Оце йду в інститут на роботу (над Шевченком) — аж до 11-ої буду там.

324. ДО Л. П. ПАПАРУК

1938 р.

Лідусеня!

Ось тобі й машина моя, персональна. Шофер її т. Ярошенко повезе вас із мамою, а чи з Є[фр[осинією] Г[ригорівною] туди, куди самі скажете: на ілюмінацію подивитись, по місту, на Поділ, за Дніпро — годину чи години-півтори можете, а то й дві їздити. Візьми як хочеш кого із своїх подруг чи знайомих — Марію Тимофіївну — аби тільки не була перегружена машина — отже, крім шофера три чоловіка. А покатавшись, хай т. Дорошенко доведе Є[фр[осинією] Г[ригорівну] в Роліт, а звідти тебе на Пролетарську завезе, аж потім уже він поїде сам, в гараж. Зараз же покличте т[овариша] шофера, — хай чого вип'є чи закусить. Ну всього доброго! Я, на великий жаль, сей вечір зайнятий. Є[фросинія] Г[ригорівна] знає, куди мене запрошено.

Вітання мамі й тигрикові.

325. ДО Л. П. ПАПАРУК

10 січня 1939 р.

Лідусю! У мене всі ці дні — по два, а коли й по три засідання на день. І кожне засідання години по 3¹/₂!

Передаю тобі мандаринів копу і шапочку із Ірпеня (колись мені її там обіцяли, а оце позавчора несподівано передали). Цілую.

10/І 39

А де ж 1-й том Маркса — Енгельса? Побіжи ж його забери, а то прозіваємо.

326. ДО М. М. АСЄЄВА

3 березня 1939 р.

3/ІІІ 39

От всей души поздравляю Вас, дорогой Николай Николаевич, с 25-летием Вашей литературной деятельности. Своим мастерством и, что главное, осознанием эпохи всегда Вы впереди мыслию своей, всегда Вы на верхах, а изучением жизни и всех подсобных для поэта материалов всегда Вы на глубине крепкими ногами по колени в земле.

Павло Тычина

327. ДО Л. П. ПАПАРУК

6 березня 1939 р.

Душе моя!

Як здоровля? Температура? Сиджу над доповіддю. Шевченко такий для мене близький. Жаль, що термін малий мені дали і буквально ніколи ось отакої навіть цідулки як слід по-людськи написати.

Цілую! Цілую! Очунюй швидше!

6/ІІІ

328. ДО Є. І. ФІЛЯНСЬКОЇ

20 травня 1939 р.

Шановна Євгеніє Іванівно!

Із приймальні тов. Хрущова мене повідомили, що Микита Сергійович дав розпорядження терміново розслідувати Вашу справу. Її передано прокуророві УРСР тов. Яченіну. Отже,

з листовними запитами або ж і особисто (це на той випадок, якщо самі будете в Києві) треба звертатися до прокурора УРСР тов. Яченіна, Київ, Короленка, 15.

З пошаною

Павло Тичина
Депутат Верховної Ради УРСР

20/V 39

329. ДО В. А. ЛІСНЯКА

20 серпня 1939 р.

Гагри. 20/VIII 39

Любий товаришу Василь! Прекрасний Ваш лист! Мені його переслали сюди — із Києва на море. І я на морі в Гаграх проспівав оті мелодії, складені Вами на мої слова. І море нітрохи не розсердилось на те, що у степового композитора деякі зустрілись ходи занадто вже вишукані, а тому й ненатуральні. Навпаки, воно, хвилюю ударившись у берег, приязно мені сказало, що Василеві Лісняку слід продовжувати свої наспівування у степу. Бо це ж наспівування є немовби доганянням того, що вже давно б було треба Вашому талантові догнати. А саме — Вам треба навчитись — в с і споріднені літературі мистецтва тримати вільно в руках. Так, як ото море вільно в собі тримає: і сіль, і йод, і радій, і навіть золото. А все це разом утворює силу велику — силу, яка — чи в широчінь по ній пройдись — ніде немає тобі спину; чи в глибину спустих — жодних там протоптаних стежок! Справді. Те, про що ми говорили в Києві, починайте вже здійснювати зараз. І найперше: навчітись нот. Читати й писати. А цей мій лист не прийміть Ви його за якусь критику на мелодії Ваші. Ні. Як удруге його прочитати — нетрудно побачити в ньому саму прихильність до молодого таланта. Всього доброго!

Павло Тичина

330. ДО Л. П. ПАПРУК

11 вересня 1939 р.

Любий Лідусь! Славний Давид Наум [ович] дав мені листівку й ручку в руки — то я й пишу оце. Їдеться поки що нічого. Досадно, що газет дістати тяжко. Іноді какао гаряче заносять у вагон. Я докінчив тут свій виступ. Народ у вагоні — свій же. Погода тепла. Ну що ж писати ще? Потурбуйся, будь ласка, за мамине здоров'я. Цілую кріпко! Уже вогні Ростова видко. Обнімаю всіх.

П.

331. ДО Л. П. ПАПРУК

22 вересня 1939 р.

Лідусь! Повертаємось із пленуму — через Батумі думка є проїхати додому. Згадую часто всіх вас. Іще телеграфуватиму з дороги. Кріпко цілую! Всього доброго.

Твій П.

Сьогодні увечері їдемо на Батумі.

332. ДО Ю. І. ЯНОВСЬКОГО

30 листопада 1939 р.

Щиро і радісно вітаю Вас, Юрій Іванович, з нагородженням орденом. Бажаю успіхів нових творчих і життєвих. Бажаю здоров'я.

Павло Тичина

333. ДО О. І. МОЗГОВЕНКОВОЇ

1939 р.

Шан[овна] т[овариш]ко Олесю!

Ваше бажання писати, співати, щоб почули й інші люди, — мені зрозуміле. На те Ви й молоденька, на те у Вас і сили окрилюються зараз. Але мені незрозуміло тільки одне: чого Ви тим силам та не даєте змоги у пір'я вбитись, а перебиваєте їм, вносите розгاردіяш у власну свою роботу? Мета у Вас сьогодні повинна бути яка? Вирости, дозріти. Тож допомогайте Ви тому зростанню, допомагайте визріванню, і найперше тим, щоб навчитися добре володіти своїм поетичним голосом. Значить, треба оволодіти технікою мистецтва. По-друге — навчитися треба в поезіях співати так чи промовляти, щоб те, що Ви скажете, було цікаве і для інших, необхідне для багатьох. <Береза — чим старша, то тим смашніший у неї сік на весні. А із дволітньої берези хоч би й хотів, то все дно нічого з неї не вточить.> Отже, мені здається, — разом з оволодінням техніки Вам слід звернути ще увагу й на вироблювання власного художнього смаку. А для цього читати багато треба, захоплюватись, заучувати напам' [ять], і не тільки читати, а, як каже Григорій Сковорода, зайнятись «многожванієм» прочитаного, занотовування, виписки. Тільки зрозумійте ме-

не правильно. Захоплюватись,— але ж не метушитись. От основне правило для Вас. Бути гарячою, запальною, але разом з тим поєднувати свій темперамент поетичний з розумом, який часто нас на своє місце ставить, осіпує, урівноважує, тобто: с и р о г о поетичного матеріалу утримуйтесь розсилати по редакціях, бо з цього мало користі буде. <Тільки не зрозумійте мене так, що Вам треба бути вже й сьогодні схожою на бабусю. Ні! Юною, молодою повинні бути Ви, як це Вам і положено природою й літами. А юність всі фортеці приступом бере. Того юним можна назвати, хто кріпко>

Ваш вірш — жодного в собі пісенного ходу не має, жодного образу з поезії народної, жодного ласкавого порівняння. А все тільки — залізні коні та залізні парні ідуть, гудуть...— і стільки шуму та брязкоту, що мені здається, й у Вас його в душі нема, а Ви тільки його так «сочинили». Отже, не сочиняти, а співати треба, як Леся Українка. Або ж так промовляти, як Маяковський. А шлях до верхівель Лесі Українки й Маяковського — аж надто довгий. Скільки на йому невдач, розчарувань і навіть горя! Горя — від невміння висловлювати власне, своє. А, як відомо, тільки ж за останньою ознакою (давати своє) й цінується поет. Тобто: нові таланти не повинні точка в точку копіювати своїх попередників, а давати нове, своє, тільки їм властиве. Оце ж і зветься власним голосом поета.

По тому одному віршу, що Ви його мені прислали, я не можу сказати Вам з певністю: буде з Вас поет чи ні? Продовжувати Вам писати чи покинути? Технічно цей вірш ще на всі чотири кульгає, і крім того, як я вже сказав Вам, він — антипісенний, немелодійний. Може, інші вірші у Вас кращі, але мені це невідомо. В кожному разі — якщо велике у Вас бажання писати — неодмінно пробуйте й далі. Провіряйте написане на слух, а не очима. І ще третя моя порада Вам: п а р о д н у т в о р ч і с т ь в и в ч а й т е, биліни, думи, пісні історичні. Без знання укр [аїнських] та рос [ійських] биліни і дум, без знання сербського епосу, без засвоєння карельської «Калевали», без знайомства з вірменським епосом «Давид Сасунський» і інш [ими] ніякі двері ні в яку поезію самі Вам не відчиняться. Миколу Лисенка, Миколу Леонтовича, Ревуцького, російських Мусоргського, Рим [ського]-Кор [сакова], чеського Сметану, грузинського Паліашвілі, що записали на ноти народні пісні,— ось ще кого Вам треба знати. Як і художників також. Як і скульпторів, архітекторів. Ви скажете, що це Вам програма на цілих півтора-два роки. Чудесно. Півтора-два роки напруженої над собою роботи, але ж зате надія, що Ви кульгать перестанете, і Вам ясно буде: яким шляхом іти. Тільки таким чином Ви виберетесь

із теперішнього [стану] Вашого, зате потім Вам вже буде ясно, яким шляхом іти.

От — про те і яким шляхом іти та якої тропи вхопити — я й написав Вам у листі своєму.

Всього доброго!

334. ДО О. І. МОЗГОВЕНКОВОЇ

10 грудня 1939 р.

Шановна товаришко Олеся!

Написав був Вам відповідь, але не послав її, бо несподівано аеропланом вилетів до Львова. Тепер же — старого листа свого, з старою оцінкою щодо Вас, просто-таки не хочеться мені чіпати. Причина — ось яка. Еж Ви надіслали мені всього-навсього один вірш, та й той недосконалий. І я, як той лікар, повинен приставити трубочку до вірша, послухати — й сказати: здорові у автора цього вірша поетичні легені чи ні? На жаль, такі функції лікаря на себе я перебрати не можу. Надішліть мені, будь ласка, ще 2—3 вірші (тільки найкращих), і я тоді без жодної знижки скажу своє слово не про самі лише легені поетичні, а й про серце також і про розум. Всього доброго!

П. Т.

10/XII 39

335. ДО Г. Ф. КОЗОЛУПА

14 грудня 1939 р.

14/XII 39

Юний Григорію!

Такої науки, яка б наперед, іще не знаючи Ваших здібностей, та учила б Вас, як писати твори, — науки, як то кажуть «взагалі», — ніде нема у цілім світі. Бо наука визнає тільки одне: від конкретного — і до конкретного. Отже, в данім випадку й наука віршування: її можна досягнути тільки на зразках. І до цих зразків (скажімо, Шевченка чи Лесі Українки) треба приміряти свої літературні вправи, щоб, співставляючи їх, можна було бачити: а які ж у мене, наймолодшого, неточності, які невірні ходи і прийоми? Тобто іще раз підкреслюю: учитись переборювати свої помилки на конкретному, а не взагалі. А Ви ось пишете до мене так: «Чи не дали б Ви мені пораду, як навчитися писати вірші?» Поперше, юний Григорію, що це за тон такий, звідки взяли Ви

його? Еж писання віршів — це не така легка справа, а раз так, то, значить, до неї й підходити серйозно треба. Ми, старші письменники, як були ще молодими, ніколи не дозволяли собі з таким недбальством звернутися до майстра. Навпаки — ми з трепетом підходили: як до самої літературної науки, так і до старших поетів. По-друге, що мені не сподобалось у Вашім листі — це відсутність цілеспрямованості: про мову поетичну, може, Ви запитуєте? Ні, Ви запитуйте взагалі. Про ритм? про розмір? Ні, Вам цікаво взяти всю науку за одним разом в одну жменю — не трудившись, не журившись. А про це «взагалі» я ж уже сказав на початку свого листа. І тепер, по-третє: чого це у Вашому листі стільки неохайностей, почёркань та перекреслень? Привчайтесь до чистоти — як зовнішньої, так і внутрішньої, моральної. Всього доброго!

Павло Тичина

А з віршами, якщо вони є у Вас, зверніться до Кабінету молодого автора (Київ, Пушкінська, 8, п. 8).

336. ДО І. С. ПОСТУПАЛЬСЬКОГО

30-ті роки

Ігор Степановичу!

Переговорів про редагування моєї книги ні з ким я із рос[ійських] поетів не проводив. По-перше, думалося, що ці переговори зробить ви[давни]цтво, а не сам автор, і, по-друге, я й сам радий був кожному новому місяцю «відстрочки» виходу моєї книги, бо через рік — я міг би включити до неї такі речі, з якими не страшно б було у т р е т ь виходити перед всесоюзними читачами. Ну а коли уже тепер постало питання про «Золоту серію», то треба б, звичайно, видавати таку книжку, яка є.

Я б з великою охотою доручив би редагування моєї книги Вам. Отже, як дозволите, я й напишу про це сьогодні т. Мусаелянові. Бажаю Вам усього доброго!

Ваш

Р. С. М. Бажан просив передати вітання Вам і т. Турганову.

337. ДО В. МУСАЕЛЯНА

30-ті роки

Ув [ажаемый] т [оварищ] Мусаелян!

Из письма И. С. Поступальского я узнал, что книга моя избр [анных] стих [отворений] включена в «Золотую серию» и что организацию переводов этой книги надо форсировать. Это значит — прежде всего надо назвать редактора книги. Я думаю, что Игоря Степ [ановича] Пост [упальского] как раз и надо было бы назначить редактором названной моей книги. Прошу это письмо мое считать официальным заявлением.

С т [оварищеским] пр [иветом]

338. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

30-ті роки

Юний поете!

Радіокомітет передав мені Ваші поезії на консультацію. Я уважно прочитав їх і скажу Вам, що вони дуже мене зацікавили. Безперечно, як будете працювати над собою, може вийти з Вас поет небу [валий].

339. ДО А. К. ПАВЛЮКА

30-ті роки

Анатоль Карповичу!

Зайдіть, будь ласка, до т. Кореневича О. А. і візьміть мої світлини, це ті, що я ще знімався торік чи, мо', й позаторік. За них я ще тоді ж розраховувався.

Пробачте, що турбую.

Ваш П. Т.

340. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Шановний товаришу!

Ви пишете: «Відчуваю, що треба багато працювати, щоб писати хоч посередньо». Насамперед — що це за установка? Ви гадаєте, що є така градація: кепсько, посередньо й гар-

но? А я тієї думки, що є тільки два вибори: або кепсько, або ж гарно. І до кепського — в нашій письменницькій роботі — я зараховую й «посередньо». Справді! Як писати, то вже писати як слід. Тож і готуючи себе до письменницької діяльності, завше треба настроюватись на сильне, мужнє, яскраве, а не на сіре, не на послушництво, не на вислугу літ.

Тепер щодо поезій. Розжовусте Ви дуже. Договорюєте, домазуєте до самого краю, що далі вже й нікуди. А вже через те, що сміливості бракує, бракує уміння образ подати, да такий образ, щоб він, дійсно, зразу заговорив, як Мойсей Мікеланджело. Сам заговорив — Ви чуєте? Там же, де нема цих образів, — ніякою думкою допомогти не можна, бо сама думка, не придіта в одержу образу, вона теж скучна для читача і нецікава. Щоправда, Вам поки що тільки 23 роки — де ж воно в такі роки готове й візьметься? Працювати весь час треба — та ще й як! Тільки пам'ятайте: для себе розжовуйте все, геть-чисто все! — а для читачів — ради самої поезії благаю Вас, не розжовуйте. Іще одне: для себе — скільки завгодно робіть варіантів, а для читачів, будь ласка, варіантів не давайте.

341. ДО ЛИХАЦЬКОГО

Кінець 30-х років

Шановний тов. Лихацький!

Ви пишете, що написали багато віршів, але не певні з того, чи скрізь у них все правильно? А навіщо Ви їх так багато пишете? Не в тім же суть, щоб написати побільше, а в тім якраз, щоб дати справжній твір, а не макулатуру.

342. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Шановний товаришу!

Коли я приїжджаю до Києва, я завше привожу з собою пошту. Одходжу і пишу. От і тепер. Цілий день пишу. Коли б Ви знали, як мене мучить, що я іноді так довго відповідаю! Особливо на такі листи, як Ваші. У них же стільки безодень! У них же стільки метаній! Були часи, коли я через простори почував, що Ви мене за моє мовчання не любите. Та не вважайте на моє мовчання: мене прив'язано до жорен і на-

казали крутитись. Не вважайте на мовчання, бо ось наприклад. Вчора прокинувся я з якимись ритмами в голові. Цілий день я думав, мучивсь і раптом весь вірш вплив. Це ж Ваш, із Ліричних Записів

Як страшно!
Золоте горе
Мені скувало серце: замовчи!

Я ж стільки разів того вірша перечитував, як оставався після 4-х сам у редакції! А знайти сили відповісти — не знаходив. Тепер я розумію, чого Еллан рідко відповідав і чого він тих полотен не лишав нам, полотен, що стояли перед його очима. Не те, не те звичайно. Критика зараз говорить про нього, що оце я кажу! Та що ті критичні посіпаки! Таку атмосферу утворили, що ні стаття ні сісти, а лежать же не хочеться.

Ваш талант особливо чує це, особливо відчуває. У Вас «пророческая тоска». Не стісняйтесь своїх помилок і не стидайтесь. Бо Ви талант. Часто страшно буває од тих безодень Ваших — такий Ви глибокий. І в листах теж. Знаю, що не все сказав.

З т [овариським] пр [ивітом] П. Тичина

343. ДО РУБАНА

Кінець 30-х років

Ви пишете, що останнім часом прочитали дуже багато художньої літератури. Що ж, це непогано. Але те, про що Ви пишете, далі просто-таки недобре, погано. А саме. Кажете Ви в листі, що написали 2 п'єси і 20 віршів. А всього ж Вам 16 років. І тут же в цьому листі Ви просите вказівок у Вашій літературній роботі. Так от що, товаришу: насамперед, не ганяйтесь за кількістю написаного, бо можна хоч і два вози з верхом написати, а що із того буде. Це раз. Друге: розібрати ці надіслані Вами вірші аж надто важко, бо там же помилка на помилці — на кожному кроці! Отже, радимо Вам, перш ніж надсилати їх до редакції, обговорюйте з товаришами на місці, а також неодмінно консультируйтесь з учителями літератури в школі.

Літературну консультацію можна одержати в Кабінеті молодого автора (Київ, Пушкінська, 8).

Не можемо не додати ще одного: вірші українською мовою у Вас виходять далеко краще.

344. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Закоханий Поете!

Лист Ваш хороший, але ж кінець у нім поганий. Ви, після кількох запитань до мене, наостанці запитуете ще й таке: чи, може, з мене буде колись поет хоч поганенький? Любий товаришу! На бісового батька нам жити й на світі, коли не хочемо бути ми творцями щонайкращими! Не думайте, що я Вас тут грубо пробираю, — ні, я тільки хочу збудити в душі Вашій прагнення до високого, прагнення бути чистим і у всіх відносинах першим.

Казав Григорій Сковорода: «Summa cariamus, ut saltem medium cariamus». Тобто: «будемо прагнути на верхівля, щоб досягти бодай середини». А Ви вже зразу з середини починаєте, — ну ясно, що Ви в такому випадку не досягнете й підгір'я. Отже, покиньте Ви думку про пересічне, сіре, поганеньке, а виховуйте себе лише на першорядному, на ясному, на потрібному...

345. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Ви пишете, що вже склали багато віршів, але що у Вас є сумнів щодо їхньої художньої безгрішності. Так, товаришу, у Вашому вірші «Зірка на Кремлі» дійсно стільки огріхів, що ми вже й підкреслювати їх перестали. Пересилаємо Вам цей вірш назад з нашими поправками. В листі ж радимо Вам додержувати такого правила — не ганяйтесь за кількістю.

Радимо обговорювати свої спроби з товаришами, які теж пишуть, а найкраще — беріть консультації в учителя літератури.

Літературну консультацію можна одержати при Кабінеті молодого автора (Київ, Пушкінська, 8).

346. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Ви надіслали нам у листі своїм зразок своїх літературних спроб і запитуете: чого тут, тобто у вірші тому, не хватає? Та не хватає, товаришу, у Вашому вірші ще багато чого! Коли б його розібрати — то це б була помилка на по-

милці. Порада Вам, юний товаришу, не посилайте сирих необроблених віршів ні по редакціях, ні до старших поетів. А працюйте над ними серйозно, проробляйте їх спочатку серед своїх товаришів, серед учителів. І не спішіть — це найголовніше.

347. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Ви запитуете нас, «чи продовжувати почате»? На підставі тих двох віршів, що Ви їх надіслали нам, видно, що у Вас та дуже таки хвибує слух поетичний. А через те й розміру нема, ритму. Пробуйте ще — одне тільки й можемо сказати: розвивайте свій слух, і смак свій, і вправність. Але тут же й таке Вам скажемо: не посилайте спроб своїх ні по редакціях, ні до майстрів, бо з цього, однак, ніякої користі Вам не буде. Обговорюйте свої спроби з своїми товаришами...

Іще Ви запитуете нас: «Як підійти до цієї справи?» — тобто до писання віршів. Товаришу, одна Вам буде на це від нас відповідь. Простудіюйте теорію віршування, щоб не кульгати, а навпаки, стати на ноги твердо.

348. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Шановний товаришу!

Пришліть із своїх віршів один-два, я їх подивлюся.

А щодо того, що Ваші вірші не пропустили по редакціях до друку, я Вам скажу одне: не треба спішити розсилати їх, Ваші, як Ви й самі признаєтесь, слабі вірші.

349. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 30-х років

Шановна п'ятнадцятилітня Маріє!

Ви питаєте: чи є де така літературна школа, яка б вивчала на письменника? На жаль, немає. Вряди-годи Спілка письменників улаштовує курси для молодих (як оце, наприклад, і зараз у Києві та в Харкові), але на ці курси попадають не всі з початкуючих, і, особливо, в такому віці, як

Ваш. Та й по правді сказавши, курси теж аніж не беруть на себе обов'язку випускати, як то часто висловлюються молоді, готового письменника. Ні, шлях до верхівель звання готового художника — дуже складний і, головне, — нелегкий! І на цім шляху — крім допомоги Спілки та окремих старших майстрів — велику роль грає сам початкуючий, що хоче стати письменником. Вірніш — організація його роботи над самим собою. А організація мусить протікати в системі, як і в терпеливості також. Ви, може, скажете: та що там мені тая терпеливість, коли ось тут аж не сидиться на місці! <Цілком розумію Вас, Маріє, розумію, але ж все-таки свого слова не міняю.>

350. ДО М. ВЕЛИЧКА

30-ті роки

Шановний тов. Величко!

Ви просите дати консультацію та аналіз Ваших віршів. На жаль, зробити це нелегко, бо Ви ж надіслали нам лише уривки з кількох своїх віршів (по одній строфі з кожного) і цим самим немовби самі закрили нам дорогу до оцінки спроб літературних. [На] підставі прочитання однієї строфи чи одного куплета — ніхто в світі не зробить ніякого аналізу.

Далі, Ви просите надіслати список тих творів, які треба в першу чергу прочитати початківцю. Це теж нелегке питання. Бо ми ж не знаємо, що саме Ви вже читали. Та й взагалі таких списків на прочитання художньої літератури ніде не існує. А чому? Тому що неоднаковий шлях у кожного початківця. І що одному потрібно — то другому просто зайве.

Зв'яжіться, будь ласка, з Кабінетом молодого автора (Київ, Пушкінська, 8).

Листи ж як будете писати, то пишiть конкретно, ясно і без накопичення антологiзму.

351. ДО А. К. ПАВЛЮКА

1 січня 1940 р.

Велика-велика дяка за поздоровлення! У цій спiщi, любий Анатолію, хоч би й хотів я написати що — то повірте: думок не можу скласти. Але одна думка все-таки ясно й чітко стоїть у мене в голові і сама на папір оцей маленький проситься. Це те — що я кріпко-кріпко Вас обнімаю й цілую

і також поздоровляю Вас з Новим 1940-м роком, на який хочеться багато чого покласти (щодо планів), покласти і зробити. Дякую й за фарби теж і за все.

Ваш П. Тичина

1/І 39 увеч[ері]

352. ДО В. Ф. КАЛИНИЧЕНКА

21 січня 1940 р.

Шановний товаришу!

Щирість Вашого листа — незвичайна. Ви володієте тонкою організацією — і саме організацією творця, незалежно від того: пишете Ви, чи ні. Те, що Ви не заковуєте цю щирість свою у панцир, а навпаки — розкриваєте її — це велика й велика Ваша перевага над іншими. Легко ж відповідати й мені на таку щирість. Ви запитуєте: чи друкував я коли-небудь «свою перлину» — «Хор лісових дзвіночків» в цілому. Ні, не друкував. І не друкував саме тому, що в 1917-м році я ще надто мало щось тямив у техніці театру. А написати же як хотілось. Отаке щось — в характері «Лісової пісні». Щоб і конфлікт був людини з природою, щоб і природа думала щось оригінальне своє; щоб і тумани були і хмари й лісові дзвіночки... «Дзвіночкаблагитне» — хотів я його назвати. Воно б, дійсно, могло було задзвеніти. Але, повторюю, забракло мені сил, щоб написати в драматичній формі. Так і лежать у мене й по сей день уламки його. Знання і сили є, — тільки ж роботи інші в душі моїй посіли місце. Друге запитання Ваше про «Сковороду», а саме: чого це у фрагменті «Іспит» («Замість сонетів і октав») після слів — «А навколо злидні — як гудина, як гич. А навколо земля — столочена руда... «зразу ж стоїть таке речення: «Тут ходив Сковорода». Ви кажете, що Вам незрозумілий мій художній засіб і що не зовсім ясний удар цього «співставлення чи нагадки». Насамперед хочеться зробити застереження, що витолковувати свої твори та самому ж поетові — немає нічого гірше. А коли вже Ви запитуєте, то що ж, може, що й скажу. По-перше: що означає назва цього фрагмента. Назва фрагмента означає неминучість тримання іспиту нашим народом перед отими цибатими чужоземцями, що про них говориться в «Іспиті». Сама ж тема могла родитись під впливом статей Леніна. (Який же кінець цього іспиту перед чужоземцями. Хто переможе. Ясно, що народ.) Що ж до співставлення образу землі столоченої з колишніми мандра-

ми Сквороди, то тут особливо цікавого чогось не можу я Вам сказати. Адже в 1920-м р. (та ні, в [19]19, бо писалося раніше) я й самого Сквороду знав далеко менше, а через те й бідніше уявляв його. А по-друге, якщо й додаю я Вам, що от, мовляв, цим співставленням малося на думці ствердити майбутній зріст нашої культури: нових проповідників і агітаторів — то це моє роз'яснення буде великою мірою самовільним. Бо роз'яснити те, що його писав я двадцять років тому, — аніяк не виходить. Пам'ятаю я тільки одне: чи то в передовицях газет, а чи в замітках або ж і просто в карикатурах — але я вичитав, побачив одну нову для мене річ, яка була на той час предметом гарячих балачок, суперечок і навіть заперечень. Я говорю про концесії в РСФРР. І особливо про концесіонерів-американців. Оце ж, певно, воно і відбилось у фрагменті. Що ж до засобу, то мені зараз знов-таки не хотілось би до учительських роз'яснювань братись. Три куплети відомого вірша Тютчева «Эти бедные селенья» збудовані, як можете самі побачити, так, що в кожду хвилину один другого кріпко підтримують і розкривають. Таким чином, утворюється логічна послідованість. А коли ж із цих трьох куплетів та, скажімо, вилучити другий, середній, тоді замість послідовності м'якої вискочить на перший план гострота, крик, підкреслення необхідності невідкладного висновку. Отаке-о щось приблизно вийшло і з моїми положеннями в фрагменті. Тобто: замість послідовного викладу думки — даю лише перше основне положення і зараз же слідом за ним висновки (другого положення немає). Отже, спочатку презирливий сміх цибатих чужоземців, які питають, чи єсть же у нас культура, а вкінці — вихід із цього, приховане обурення і підведення до необхідності читачеві с а м о м у зробити висновок. «Приховане обурення» ці мої слова треба розуміти так, що готового, розжованого обурення в словах автор за всяку ціну одмовляється давати, і то лише в інтересах самого читача та його активізування. Чи єсть подібні ходи в музиці. Авжеж що єсть, єсть, і немало. Наводити тут прикладів із музики не буду.

Третє запитання Ваше: чи працюю зараз я над історичним романом «Г. С. Скворода». Ні. Ліричну свою поему переробляю — та й усе. А драматична поема, в якій Скворода виступатиме лише частково, поки що вилежується в незакінченому вигляді. Яка причина? Часу нема. І нарешті останнє запитання про мій переклад «Колискової» з Леопольда Бразя. Першим ділом скажу, що «Колискова» та належить не Бразю, а іншому поетові. А помилково, як був дав мені її один із старших українських поетів ще перед революцією, увійшла вона з цим до першої моєї збірки. То так

вже вона там і зосталась. Музику на неї ніхто не складав. А звичайно, що вона надається до музики, до співання. Те, що Ваші товариші, червоноармійці, співають її на свій мотив, мене страшенно зацікавило. Може б, хто-небудь із Вас та записав би для мене мелодію на ноти. Певно ж, є такі, що знаються на нотах. Але що я скажу. Хіба ж я не знаю — як усі Ви там навантажені кожен своїми обов'язками.

Ну оце наче й усе.

Всього доброго Вам і товаришам Вашим.

Павло Тичина

21/І 40

День Леніна

353. ДО П. Д. МИСНИКА

21 січня 1940 р.

Шановний товаришу!

У мене єсть одне зауваження на Ваш лист і кілька зауважень — по поезіях.

Ви пишете: якщо хочете — пришлемо (реферати про Сквороду), подивитесь, як думає, так би мовити, провінція.

Так от: ніякої провінції у Ваших віршах я не знайшов. Цікаві вони як і темою своєю, так і обробкою. Густина й замішуваність тіста поетичного — просто-таки мені подобалась. Отакий ось самий поет, як Ви, живе один і на Павлоградщині. І теж — цілком готовий поет, без якоїсь там провінції. Це — Василь Лісняк. І ще, певно, по всій нашій Україні немало є готових поетів. І тільки жаль, що наші товариші з центру — та мало звертають уваги на це. Адже ж не лише друкувати, а ще й перетягувати треба б було таких молодих письменників до центру.

Ваші чотири поезії дещо мені кажуть. І особливо про те, що Ви не шаблонний поет, а навпаки, що любите шукання. Шукання ж — завше вони юні, свіжі, молоді. І «Відкриття» (я ставлю цей вірш на перше місце), і «Ліричні мініатюри», й «Скворода» — просто вони зроблені, й не просто. Не беручись тут їх аналізувати, я дам тільки деякі на них свої зауваження. От у «Ліричній мініатюрі» (ч. 1) все чомусь нанизано на злучник *і*. Аж цілих їх чотири одих *і*! І що досадно: діє слова, як на зло, всі в минулім часі (ішла, полоскала, бачив, схилила і т. д.). Жодного дієприкметника або якоїсь іншої форми! Це трохи спрощує будову речень, примітивізує. «Лірична мініатюра» (ч. 2) побудова-

на так, що навколо центрального образу все — здорове й приємне, а зате сам центральний образ — нездоровий, неприємний. (Хотів я з них, тобто очей-криниць, напиться, та простудився й захворів.) Як кому — а мені... не строїться воно. Та ще ж і образ цей якийсь недокінчений. «Хотів з них напиться, та простудився». Отже, лишається неясним: чи вже, напившись, простудився? А чи й не напився зовсім?

Єсть і дрібніші огріхи. Наприклад, у першій «Ліричній мініатюрі» перед кінцем ні з того ні з сього в малесенький барабанчик підковирнули. Хоча в партитурі сам автор і не думав такого писати. «Ти пішла, а вітер ще розносить пісню осені, як ти, струнку».

Оте відзначене пунктиром «як ти» — вискочило через недосвідченість автора і відіграло роль маленького барабанчика, в який невпопад жарнули в симфонії під час соло на скрипці.

Подібні огріхи є і в «Сковороді».

...та знав Сковорода: була вже плаха
і королівська безголова тінь.

Справді. Була плаха чи не була вона — яке кому до цього діло? Бо дієслово поставлено у Вас у байдужій статистично-оціночній формі. Тому воно й впливати не зможе, а тим більше розворушувати серця. Про «Сковороду» можна було б багато чого сказати й не тільки хибного: єсть у цій вірші й хорошого та теплого немало. Та я гадаю, що, може, вже я колись цілу поему прочитаю Вашу про Сковороду разом — тоді й напишу більше. Бачив я цей вірш Ваш у «Більшовику Ніжинщини». І мені здалось, що як Вам, так і іншим поетам м. Ніжина, тіснувато в цій газеті. І тіснувато не тільки через брак місця. У Ніжині, як я бачу, може бути сильна група поетів. Це дуже добре. Пишіть — будемо допомагати. Ці поезії Ваші, якщо удасться, я їх передам до журналу. Коли ж у Вас є ще свіжіші — надішліть мені, будь ласка. Цікавість до поетів Ніжина і, зокрема, до Вас у мене велика. Пришліть також і реферат свій про Сковороду (та й товаришеві своєму Л. Стеценку про це теж від мене прохання передайте).

Поки що — всього доброго!

Павло Тичина

354. ДО О. О. ІГНАТЬЄВА

27 січня 1940 р.

Многоуважаемый Алексей Алексеевич!

Прекрасна Ваша вещь! — все в себе держащая, нити епохи собирающая, внешне спокойная — внутренне горячая. Я ее читал не отрываясь. Интерес и значение Вашей книги, конечно, не только для военных, а шире. Мне кажется, что ее следовало бы издать и по-українськи также. Не приходила ли Вам самим така мысль?

Простите, что я отозвался так поздно: был во Львові, а потом болел некоторое время.

Вітання Вашим.

З пошаною до Вас

Павло Тичина

27/І 40

355. ДО ЧЕРНІГІВСЬКОГО ТОВАРИША

Не пізніше 28 січня 1940 р.

Любий друже! Послав я тобі із останніх номерів «Народної творчості», бо у мене цей журнал подекуди приходиться у двох примірниках, — послав, але ж листа не написав. І ти, певно, довго шукав і шукатимеш всередині: чи нема там часом чогось Павлового? Ні, це я тільки зайві примірники хочу в діло пустити. А про те, що вони тобі будуть потрібні, — я не сумніваюсь, бо знаю ж тебе давно за ловкого чернігівця («ловкого» — в розумінні — любого, прекрасно-го). Пишу тобі листа на розкорчованому, розчищеному місці на столі. Ліворуч я відсунув свої теки з виписками Скворода й Лесажа, Скворода й Вольтер та інші, якими (виписками) я ще позавчора опікувався; праворуч — книги про сторіччя «Кобзаря» «робкой» рукою своєю одгорнув; цвяшки та молоточок аж до чорнильного прибору на дачу виселив (це я портрет Франка влаштував у рамку) — і от умочив перо в чорнило й написав: «Любий друже!» Аж раптом телефон... т-ти лиха година! Біжу. «Слухаю». Так от кажу у телефон — так і так, а завтра Вам відповідь треба робити. — «Так як же ж так? — «глаголю» їм. — Еж я учора допіру перше засідання Комітету Франка провів, а завтра у мене ще й обговорення в ЦК ЛКСМУ плану Дитвидаву». — «Це нічого не значить, Ви встигнете якось і туди й туди». — «Та як же це?» — я глаголю «паки». І паки отвещаша мне: «Машина у Вас є?» — «Ні, нема. Та й не в машині річ,

а в тім, що за якихось півдня мені підготуватись, як Ви висловлюєтесь, «і туди й туди» — воно, бачите, трохи не туди». — «Ага, хм... ну так тоді... ну, словом, я Вам подзвоню ще. Ждіть». Я сів у передпокої й жду. А потім сам собі думаю — і чого ж це я буду тут сидіти. На столі газети стерегти, чи як? Пішов. Ізнов умочив перо в чорнило й написав: «Послав я тобі...», аж ізнову телефон. «Слухаю». — «Послушайте, пришлите же, наконец, на скотобойню обещанного специалиста!» — «А куди Ви дзвоните?» — питаю. «Как «куда»! Вы дурака не валяйте, а поскорее потрудитесь мне...» Ну що ж, тут, дійсно, потрудився покласти трубку на рогатки та й пішов листа тобі писати.

Сів, перечитав уже написане: «Любий друже! Послав я тобі один»... Коли знов дзелень — і в телефон, і в парадні двері разом. Ну, словом, хватай шапку, тікай з хати. Але я шапки й не думав хватати, так само як про «исчезновение» з хати навіть заборонив собі такий ідеї нечестивій і на тямок повертатись. Походив я по хаті, походив — та й знову сів до роботи.

Любий друже! Це шматочок піввідкритого мого життя й моєї обстановки. Але не думай, що цей шматочок, списаний тобі в листі чорнилом, та має відігравати роль якоїсь скарги на життя. Ні, мені скаржитись нема чого. Приміщення є, і книги, і робота. А де так я... Сонце виглянуло сьогодні, одержав нові журнали та газети, та ще задоволення від успішно проведеного вчора засідання... то я оце й пожартувати надумав. Не подумай якось, що почуття задоволення за вчорашнє засідання та носить у мене відтінок міщанського задоволення про себе. О ні! Задоволення у мене не за себе, а за ту роботу розпочату по увічненню...

356. ДО П. М. ПОПОВА

29 лютого 1940 р.

Дорогий Павле Миколайовичу!

Мені казали, що Ви хворієте. Отже, прошу Вас не хворіти, прошу прийняти від мене найкращі побажання щодо здоров'я. Прошу не забувати хату поета, що ім'я його

Павло Тичина

29/II 40

6 березня 1940 р.

Дорогой Николай Леопольдович!

Спасибо за письмо и за все Ваши хлопоты по моему сборнику. Гранок «Избранных стихов» мне еще Гослитиздат не присылал. А конечно, посмотреть их мне было бы нелишним. Относительно дат — то я уже и не знаю как тут быть. Ведь даты важны только под ранними стихами в том отношении, чтобы какое-нибудь выражение дореволюционного стихотворения да вдруг бы не перенес бы читатель механически в обстановку пореволюционную. Я с удовольствием дал бы Вам некоторые даты, но, во-первых, по всему своему однотомнику восстанавливать их — для меня это сейчас не такая легкая вещь; а во-вторых, давно установившееся звучание моих отдельных книг придется ломать тогда по хронологическому принципу. Во всяком случае, если это Вы найдете крайне необходимым — я тотчас их у себя восстанавливать начну, не столько по памяти, конечно, сколько по архиву. Общие же даты — перед каждым разделом — по-моему, тоже хороший выход. Что касается цикла «Живем коммуной», то раз уж он чем-нибудь Вас стесняет — миловать не приходится. Говорю это так потому, что и сам я его (т. е. перевод) с этой стороны прекрасно представляю, да и редактор, наконец, имеет же право быть твердым? Отсутствие его в сборнике «Песни о Кирове» — для меня тоже непонятно. Портрет мой — не знаю, нужен ли он. Но об этом пускай уже поговорим с Ал[ександрой] Петр[овной].

Да! еще одно. Николай Леопольдович, если не трудно Вам будет проследить, чтобы под заголовком «Плач Ярославны» (вернее — сбоку) да не забыли набрать посвящение «Лидии Папарук», как оно и в оригинале. А то в «Поэзии Советской Украины» оно почему-то выпало.

За «Поединок Котовского» еще раз спасибо. Вся вещь, к сожалению, подвигается медленно. Между делом [нрзб.] тут я был позван к визитеру по депутатскому делу.

Тем временем день на сумерки пошел (Вечер. Ночь). А перед самым отходом ко сну — из ящичка вынул я новое письмо Ваше.

Значит, так. Сегодня 6 марта, и я снова продолжаю беседовать с Вами. Дорогой Николай Леопольдович, да чхайте Вы на тех книжников молодых, и я разом з Вами чхну и Лида Петровна вот тоже чхнула. Ну, конечно, «Поединок Котовского» не без изъянов. Но почему же в яблоке искать причины той, без которой оно не может быть яблоком? А яблоко сбоку в крапушках? — теперь и его сюда на рас-

праву! И Алигер, и Данин, и Ариан, и Симонов, и Матусовский — господь простит им ихнюю ограниченность ума и вкуса не потому, что это вещь моя, нет, а потому, что до каких же это пор и неустойчивость, и мутность в помышлении? До каких же это пор дискуссионный спорт и выцарапывание глаз из-за крапущек, которые в конце концов природны?

Они говорят «кровожадность», «лубочность»? Как смел Тычина сочетать гекзаметр с речитативом? Оставим лучше их, и пожелаем им идти и дальше тем же рьяно-ищечным, выскивающим, вынюхивающим путем. Есть такие существа на свете, которые любят пить воду в незамутненном («незамученому») ее виде, а есть и такие, что сначала помутят ее, помутят, а потом уже пьют. Об этом прекрасно сказано у некоторых классиков. Но только названы они у них не существами, а посильнее. Не будем грубы. Удержимся. Ведь и мы здесь не против вышеназванной редакторской пятерки. Нет. Мы им желаем в жизни успехов и добра (искренне!). Но меня самый факт возмущает — исповедывания принципа возмущения воды перед тем как ее пить. Это ли широта мышления поэта? Нет, это пигмейская широта мнимая. Это ли правдивость в интересах народа? Нет, это внутриконтинентальная, из пальца высосанная и дважды, трижды мнимая правдивость. «Кровожадность»? А ну попробуй написать сражение без крови — что бы они тогда сказали? Да они бы еще больше завопили, что это, мол, вегетарианство и прочее, и пр., и пр. А кровь ведь есть и в пятой симфонии Шостаковича, — причем не в меньшей мере, как и в «Поединке Котовского». Но кто же сейчас тронет Шостаковича? (Т. е. я хотел сказать: кто его посмеет тронуть, да и за что собственно?)

Вот здесь-то и зарыта собака, — почему у нас в стране так мало больш́их и бóльших (не только размером, конечно) вещей созревает? Да потому, что из пращи деточки, по дворам притаившись, стреляют в первого попавшегося художника, если только заметят, что этот художник хочет мыслить шире, чем мыслят они в подворотне.

Бах! — и у человека глаз вытек. А там, даст бог, еще и другой подобьют — вот и прекрасно, сделана работа. Почему же не обращают внимания на «работу» таких вот внутриконтинентников и подворотников? А черт их знает почему? Вкуса все-таки как нет, так и нет. Утесовщина и дунаевщина совсем не колет им глаза. А вот гекзаметр с речитативом — да-да, это подумать еще нужно; может быть, в сочетании таком да кроется вдруг анти... кто их уже знает, какая антиточка зрения.

Вот. Обещал я только чхать на них, а сам вдруг разошелся. Ну добре. Годі. Перейдемо до справи. Чортова Алигер

неплохо перевела Лесю Украинку. Значит, Алигер хочет пить чистую воду украинской поэзии — честь ей и слава. Да я и всем им желаю успехов и добра, все ихние критические замечания приму со вниманием, если только не будут пахнуть они казенщиной и выделыванием коньками крутов на катке. Ну еще раз годі. Буде. Перестаньмо.

Во мне — словно в «Тангейзере» скрипки — никак не может успокоиться мое глубокое возмущение. Критикой такой неокобырненной. Ххе... ну годі. А Вы знаете, дорогой Николай Леопольдович, что после «таких» критик особенно как-то и жить хочется, и творить. Потому что впечатление у тебя такое, что ты наконец-то выскочил из погреба. И ты протягиваешь руки к солнцу, и ты протягиваешь руки к людям, которые тебя понимают. Не умерла на свете поэзия? — Нет, не только не умерла, а наоборот еще больше кругом она у нас зазвучала. Слава ей! Быки, на которых стоит пост поэзии советской, сильнее всех быков поста любого. И проходят по мосту поэзии в стране нашей и русские, и украинцы, и грузины, и туркмены, и евреи, и татары. И многие-многие другие.

И встречаются между собой, и говорят, и любят друг друга. Вот где искать надо появления и воскресения вкуса! Вот где поискать надо лекарства от застоя! Да будет прославлено навеки вечное братское обновление!

Ваша работа над переводами поэтов украинских — это громаднейшая работа, которую ценить всем надо нам и поддерживать. И если находятся люди, что вставляют колья ей, значит, вставляют они колья братанию поэтов. Но братание победит этих нечучвыр и братание не таких еще яблок урожай соберет! И я знаю, что те яблоки непременно будут с крапушками. Вопреки всем контролерам от поэзии. Ибо жизнь ведь в крапушках, и мы не смеем ее подкрашивать. Да будет благословенно вечное братское обновление! — между всеми нами и навеки!

Еще раз спасибо Вам за намерение перевести всю мою поэму о Котовском. Я только не знаю, когда ее кончу. У меня сейчас такая уйма работы! Посылаю Вам два новых стихотворения — не для чего-нибудь. Ибо знаю, что Вы в настоящее время в Ленинграде побольше всех нас заняты наверно. Так просто прочтите их да и все. А мне будет приятно. Всего хорошего.

Привет Марии Ивановне.

Ваш Павло Тычина

6.III 40

P. S. Забыл передать привет от Лидии Петровны. Примите же его.

358. ДО В. О. МИСИКА

9 квітня 1940 р.

Дорогий товаришу Василю!

Ми дуже порадили, як одержали листа від Вас. Хотів був зразу відповісти Вам, а потім, коли довідався, що Корнійчук уже з Москви приїхав, я затримавсь на день якийсь і оце відповідаю тільки сьогодні. Ви запитуете: чи будуть друкувати? Смієм думати, що будуть і повинні. Тов. Корнійчук доручив мені переказати Вам, що не зайвим було б зараз мати заяву від Вас про відновлення в Спілці письменників. Шліть на Київ, Ворошилова, 3.

Вітають Вас наші. Всього доброго!

З т[овариським] пр[ивітом] П. Тичина

9/IV 40

359. ДО В. О. БРОУНА

28 квітня 1940 р.

Дорогой Виктор Осипович!

Не сердитесь на меня — первое, что я хочу в письме Вам этом сказать. Не сердитесь, что так долго не отзывался. К сожалению, не всегда можешь собой располагать. Работы у меня столько, что иногда кажется — вот-вот будешь ею задавлен. А потом понемногу да понемногу и начинаешь разбирать, распутывать, приводит ее в порядок. Особенно большую задолженность перед своей работой чувствуешь после всяких поездок, командировок, когда одних писем — и депутатских, и деловых редакционных, и от начинающих писателей — за какой-нибудь месяц сотен несколько соберется. А секретаря-то у меня и нет как раз.

За этот, сравнительно небольшой период времени, т. е. с того дня, когда я последнее письмо Ваше получил, — я не один раз в командировках был (в б[ывшей] Западной Украине проводил работу кое-какую) и не один раз к тому же сильно был болен.

Но, отправляясь в первую командировку (ой же й противне це слово!), я, однако, не забыл зайти в редакцию журнала нашего «Радянське письменство», — просил членов редколлегии обратиться к Вам с письмом относительно сотрудничества Вашего в журнале. А редколлегия как на зло затеряла где-то адрес Ваш и только теперь собирается писать Вам об этом. Наши товарищи знают Ваши работы и очень

интересуются заполучить Вас (простите за такое шаблонное выражение) в свою редакцию как силу. Я же лично все время читаю статьи Ваши: как те, что были в журналах, так и те, что перепечатаются по газетах. Я говорю «перепечатаются» потому, что иногда вдруг встретишь статью Вашу в какой-нибудь областной газете украинской или же русской из далеких областей среднеазиатских, что ли. Я же ведь целиком «газетный» человек, и не потому только газетный, что индивидуально для себя все выписываю, за всем слежу, но и потому, что чтение газет, как и быстрая ходьба, дает мне возможность мыслить, угадывать, ловить, синтезировать.

12/IV

Словом, читаю Вас, дорогой Виктор Осипович. Продолжаю свое письмо к Вам (как это ни стыдно признаться) спустя две недели после того, как я его начал. Такая уже работа подскочила, что все брось — а и днем и ночью сиди. Чи й у Вас там таке перенавантаження? Мне очень приятно, что у Вас в семье иногда упоминают обо мне. Ах, те две-три недели, мною проведенные в Анкаре и в частности с Вашей семьей, очень часто всплывают в памяти моей как самые лучшие дни поэта! Вас и Анну Дмитриевну помню и всегда хорошим вспоминаю. А относительно наследницы, хотя Вы и говорите, что ее как уроженку Анкары могу и не помнить, — все же возражать Вам буду: именно помню, но только по Москве уже, по Каляевской.

Мой искренний привет Анне Дмитриевне! Дочка нехай як квітонька цвіте! Вам же свой однотомик посылаю — и пожелания первомайские.

Ваш Павло Тичина

28/IV 40

360. ДО А. К. ПАВЛЮКА

2 травня 1940 р.

2/V 1940

Любий Анатолію! Я перечитав оце все надряпане Лідіною рукою й сам не розібрав уже: що й до чого. А річ ось в чім: дякуємо Вам дуже за всі-всі турботи! І книжками, і всякими дрібницями ми втішені дуже, і думаємо, що десь уже треба й Вам відпочинок дати. Бо що означає все те дістати, все те купити — як книжки, так і різний «дріб'язок», за висловом білорусів. Ви стільки дали нам радості, як ні-

хто! Хочеться, щоб Ви швидше поїхали у відпустку додому. Ще раз спасибі — бережіть своє здоров'я, особливо зараз, на весні.

Ваш П. Т.

361. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА

24 червня 1940 р.

Дорогий Аркадій Панасовичу!

Дякуємо за привіт — від Вас, а також і від гір та полонин, яких поки що ми не знаємо. Якщо Вам серед тих гір та полонин добре, то не цурайтесь їх і не тікайте відразу. Здоров'я ж — тут перший мотив вирішальний, а не щось інше. А гори й полонини та ще води — безперечно допоможуть відсвіжити Вас фізично, зможуть відкрити творцеві усі свої секретні думи. Може, колись і я їх побачу, почую, на язик на смак відчую. Ото б справді швидше побачити — яка там природа!

«Вічна зміна настроїв:
Коли царинка сміється,
ліс на горі хмуриться».

Це так Коцюбинський у свою записну книжку 'вражіння від природи вкинув.

«Сонце — інкрустація золотом...»

«Тополі гнулися і шиїли,
як гусаки».

Записи 1911, 1912 року і саме вражіння від Гуцульщини. Ці щоденники його ще майже не розроблені. Лежать в інституті. А передо мною копія.

«Гладкі корови, блискучі, наче шовкові, у плямах, лежали в лісі з спокоем сфінксів»

«Хмари спустились низько, забрали гори і понесли їх по небу».

А ми тут з Лідою Петрівною бачили танок і співи гуцулів. На олімпіаді, ув опері. Якийсь дідок з бухгалтерською головою (сусід по кріслу) сказав мені: «Да, знаєте, но все-таки однообразно». Що? Я мало не з'їв його за такі слова богохульні. Я радий тому, що, дякуючи своїм горянам, та

вийдемо, врешті, ми за межу гопака в хореографії. А він, бач, що придумав: однообразно. Ну а танки вірмен, з якими, до речі, велика у гуцул подібність, теж дідусеві скажуть «одноманітність»? Ой гуцули, гуцули! Який це живий народ, темпераментний. Що кожен же із танцювального колективу спокійно на місці стояти не може. Кожен усміхається, розгойдується в такт, плескає в долоні, переживає. І це ж тільки на сцені я їх побачив, а які ж вони на своїй природі! Які на природі!

Їздили оце ми в неділю на свою природу. «Старик», тобто старе річище Дніпра за Русанівським мостом, — знаєте? Так отамб ми їли часник молодий і цибулю з хлібом, і пили пиво, і так собі ще дещо ложками з каструлі хапали та насолоджувались. Разів з десять купнулись (це, значить, з «подобаючими цьому дню» перервами), плавали на надутих шинах запасних від машин, намагались сісти на них як на стуло й кожного разу переверталися — просто головою під воду. Хоч і не цікаве я Вам змальовую, але ж так воно є. Живемо весь час в напруженій роботі. Ще добре, що не дуже жарке літо, а то б зовсім розморились од спеки. Та, розумієте, ото ж якийсь місяць не було ні машин, ні бензину, то ми й не бачили ні річки, ні лісу. А вже оце як допались у неділю, то отаке ж і виробляли. Та й що там виробляли? Вірніше було б сказати: природа з нами виробляла. Набридає ж, справді, дома гімнастику робити. (Я гімнастикою називаю підбігання десь аж із четвертої кімнати до телефону. А таких підбігань та відбігань — Ви по своєму телефону можете судити скільки їх буває — 40? 50? 70? А хто його знає.) Комісії, підкомісії, підпідкококомісії. І скрізь тебе тягнуть. Ну, одначе, це я не для того кажу, щоб бути чимсь незадоволеним. Ні. Хата ловка, бібліотека ловка, а ще й співає в хаті головка ловка — то треба ж і працювати як слід.

Сьогодні з самого ранку холоднуваті «низько-лежачі» хмари, як у нас тепер за новими словниками викомарюють (аякже! «Спляча красуня» ув опері та ще ін[ші] приклади). Натхненник єнтова листа перед своїм «отхожденієм» на посаду, простягнувши ніжки на дивані, дочитує нову книжку Сергея Спасского про Маяковського. А коло мене — чергова порція для розгляду, читання й смакування (власне — для проробки й виписок) нових книг: Т. Каменская: Гюбер Робер (художник); Антология казахской лит[ерату]ры; Грибоедов. Сочинения (в одному томі); Еміль Золя: Французський живопис XIX століття (по-українському); «Уральский современник», № 3 (альманах). Сьогодні, 24.VI в «Сталинском племени» є фотознімок із Вашого клубу тру-

скавецького. Отже, я знаю тепер, під яким із трьох чи чотирьох стрижених дерев п'єте Ви цілющу водицю. Пийте ж її до дна!

Ваші — *Ліда Петр[івна]* і *П. Г.* («Он же» *П. Т.*)

362. ДО В. ЄФИМЕНКА

20 липня 1940 р.

Шановний товаришу!

Я з великою увагою поставився був до Вас і до Ваших спроб літературних. Тепер Ви прислали мені листа, в якому хочете довести, що я, мовляв, десь в чомусь не оцінив Вас. Особливо Ви зупиняєтесь в листі своєму на вірші «Комусь ти віддалась» і незаперечно робите в кінці такий ось висновок: «вірші про любов не можуть бути написані за якимось шаблоном». То що ж, виходить по-Вашому, що це я Вас увесь час на шаблон навертав чи як? Жаль і великий жаль, що Ви більше думаєте про уцімливе своє самолюбство, аніж про самоудосконалення.

Хай же буде так, як Ви того хочете, а саме: що вірші Ваші нібито нешаблонові, а навпаки — хороші. В дискусію вступати з Вами з цього приводу жодного не маю я бажання.

П. Тичина

20/VII 40

363. ДО Г. С. МАЛУШІ

11 серпня 1940 р.

Шановна товаришко!

З листа я Вашого зрозумів, що Вам хотілося б прислати на мій суд свої поезії? Будь ласка, присилайте, я неодмінно прочитаю й скажу свою думку про них. З запізненням відповідаю через те, що надто вже велика у мене кореспонденція.

Всього доброго!

П. Т.

11/VIII 40

364. ДО Д. М. КОСАРИКА

25 серпня 1940 р.

25.VIII 40

Дорогий Дмитре Михайловичу!

Пишу на ходу — і тому лист такий короткий. Справа в тім, що подателю цього листа (а він сам учитель) хотілося б влаштуватись десь у школі в самих Чернівцях. Його ж хочуть послати на село. Може б, Ви тут змогли допомогти чимсь? Т. Єфименко, крім того що він учитель, іще ж до того й літератор, поет і безперечно був би потрібніший у центрі буковинському. Як дозволите, то він Вам все про себе розкаже — це перед тим, я кажу, як іти йому до обласвіти. Пробачте, що турбую.

Ваш П. Т.

365. ДО В. О. МИСИКА

19 вересня 1940 р.

19/IX 40

Любий Василю!

Не писав я, бо все ждав того рішачого засідання президії— рішачого щодо членства Вашого. А його все чомусь відтягують: то голова Спілки відсутній був, то ювілей «Джангара» підоспів, то ще щось інше. (Е, ні! Не так я написав оце. Не лише щодо Вашого членства, а й членства інших.) Крім того, останнім часом на різні горлові захворювання хворіла Ліда, то я й зовсім був занехаяв листування своє. Ось п'ємо водичку тут, три тижні відпустки Ліді,— може ж, і окріпне трохи. Вона Вам шле своє вітання. А я прохаю Вас про таке: як скоро буде у Вас якась потреба поділитись зі мною чимсь новим своїм написаним — будь ласка, присилайте, я буду дуже радий. М. Рильський хвалив мені Вашу річ останню, якої я ще, на жаль, не знаю. Буду сьогодні я з Лідою на тій горі, звідки видно Ельбрус,— от, їй-право, не питаючись Вашого дозволу, передам йому привіт і від Вас! Всього доброго! Сонце та вітер на мужньо зелених тополях.

Ваш П. Тичина

22, 27 вересня 1940 р.

Шановна товаришко!

Мені передали Ваші поезії. Я їх прочитав кілька раз у Києві, а це ще й сюди привіз із собою. Ну що ж Вам про них сказати? Був я сьогодні на тій горі, звідки Ельбрус видко до половини. Від блиску його, від величчя, від простоти форм таке велике вражіння залишилось, що я його просто-таки не в силі коротким людським словом передати! Очевидно, ще довго буду передумувати про нього, довго розгадувати снігову його мовчазну думу чисту, хорошу. А поки що скажу одне: Ельбрус, не дивлячись на свою давність старезну, ніяк старіти не хоче, ніяк він не старіє, як видно всім, і сьогодні. Я забалакав про це тому, що Ваші поезії, треба правду сказати, багато в чому хороші і вправні, але ж подекуди в них та вже почав осідати намул якийсь, до юності неїдходящий. Чи цьому виною сухість фарб, чи розжована готовність вислову, а чи естрадний виклад думок — не знаю, а тільки, повторюю, пісочок замулює дно, і через те потік творчий часто буває каламутний. Не жахайтесь, що я Вас так ганю: еж те, що є у Ваших творах хорошого, від цього тільки виграє. Та й сам я ніколи не захоплююсь кровожерністю критикування. Ні, я просто хочу застереження зробити: не нехтувати знанням акустики свого часу. Скажу, коли хочете, ясніше. В часи Некрасова, Полонського і А. К. Толстого за Ваш вірш про вчительку я б Вам поставив п'ять. А от сьогодні — то й ні, не можу.

22/IX

Бо після Некрасова уже ж і Блок був, і Маяковський; після співтворців Некрасова в мистецтвах літературі дотичних був і Скрябін, і Танєєв, Вахтангов, і наш Леонтович, і Нарбут. Отже, чи можна тепер тими самими засобами користатись, якими користались в часи Некрасова? Ми до класиків тільки звертаємось, але ніяк не вертаємось. Ми у класиків запозичаємо, але ніяк їхніми словами не кінчаємо. Нове давати треба, своє, від попереднього одмітне! Шостакович, Йофан, Довженко та інші саме ж і дають нам те нове, без якого наше мистецтво жити не може. І зокрема — неологізми. У Вас же майже весь матеріал словесний якийсь сірий, не свій, не самостійний. І ні жодного натяку на неологізм! Звичайно, що й без них, без цих останніх, можна жити, але ж треба для цього знати: як його зробити так, щоб бути свіжим? Візьміть лишень Степана Щипачова — що це за

прекрасний поет! Візьміть Ви Николая Тарусського — яка густота фарб, який нюх до землі, до природи! Те ж саме можна де в чому прикласти й до Ашота Гарнакерьяна, до Спірова та до українських молодих поетів Є. Нарубіної, Валентини Ткаченко, Мих [айла] Стельмаха. Необов'язково Вам їх наслідувати, але ж обов'язково простежити: де і в яких саме моментах викрешується ота в них іскра бадьора? Іскра ж — це є те, що виявляє присутність темпераменту поетичного. От ми, нарешті, й добрались до того головного, з чого я в розповідній формі і почав був: відсутність темпераменту для поета означає бути старим. Бійтесь цього за всяку ціну й тікайте від нього куди видно! Ви скажете: та невже я така вже безнадійна, що самі лише обвинувачення на мене сипляться, самі лише удари? Ні — скажу я: навпаки — надійна, і ці мої зауваження, ці думки — аж ніяк не є вони ударами. Вони ж бо виникли в результаті поцінування самої сутності і деяких рис молодого таланту, а разом з тим — і в результаті жалкування за тим, що цей талант молодий та чогось все ветхі ризи надіває. Трошечки лівіш посуньтесь у формі, трошечки лівіш у звучанні, добірним епітетам руку подайте, з образами подружіть — і тоді буде все добре. Друкувати можна Вам уже й зараз, але краще не все те друкувати, що написано. Із чотирьох Ваших [поезій] мені більш-менш сподобалось тільки дві: «Учителька», що про неї я вже сказав тут дещо, а також «Марина». Остання особливо була б цікава, коли б переламний момент у вірші та носив би характер соціальний, а не характер випадковості. У Вас же: «Но однажды ... был вечер синий. Из-за Збруча пришли свои». Ось оце «Но однажды» і не подобається мені. А загалом: вражіння від Ваших віршів більш хороше, аніж інше якесь би, сказати. Думка укладається в напівперіоди словесні — а це непогано та й дуже непогано. Чи не пробували Ви по-українському писати? Проводжуйте працювати! Всього доброго!

Павло Тичина

Кисловодськ. 27/IX

367. ДО М. Л. БРАУНА

4 жовтня 1940 р.

Дорогой Николай Леопольдович!

Мне все время неловко перед Вами. Последнее письмо мое было какое-то архилирическое, из которого Вы могли бы заключить, что я самовлюблен или еще что-нибудь в этом

роде. Ведь я люблю критику, а вот — и сам не заметил, как против молодых разошелся. Ей-право, и сам не знаю, от чего это произошло у меня.

Николай Леопольдович! Большое Вам спасибо за Вашу работу над моей книгой! Вышло, как мне сдается, прекрасно. Об этом хотел я написать Вам еще в конце августа — да у меня в доме «собственный» лазарет был и я поневоле должен был оставить со всеми друзьями своими переписку.

Как же Вы живете сейчас? Где были летом и укрепили ли свое здоровье?

Если будет у Вас свободная минутка, черкните мне хоть одно словечко. За помарки в письме не осудите, спешу, завтра утром возвращаюсь в Киев.

Мой привет Марии Ивановне.

Ваш П. Тычина

Кисловодск.
4.X 40

368. ПРИВІТАННЯ ГАЗЕТИ «КОМУНА»

19 грудня 1940 р.

Вітаю співробітників газети «Комуна» та читачів з п'ятнадцятирічним ювілеєм. Бажаю газеті й надалі бути провідником комуністичних ідей в маси робітників, колгоспників та трудової інтелігенції.

Конотопська газета близька мені тим, що я в свій час одержав від неї книгу матеріалів про героїчну боротьбу робітників та селян Конотопщини в 1905-ім році, які (матеріали) послужили мені потім при створенні циклу поезій «Чернігів».

369. ДО А. С. ІСААКЯНА

23 грудня 1940 р.

Сердечно поздравляю глубокого, сильного и чудесного Аветика Исаакяна, самого из старейших поэтов Армении, поэта-философа, одного из творцов новейшей армянской поэзии. Имя Аветика Исаакяна на самой высокой горной вершине всемирной литературы. Имя это дорого нам, ибо Исаакян много потрудился для всех нас и как боец-гражданин в борьбе против наших врагов, и как человек, и как учитель — и не только для армянских поэтов, но и для молодых поэтов всего Союза.

370. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

30 квітня 1941 р.

Дорогий Женья!

Вітаємо з Першотравневими святами! Не сердьтесь, що коротко,— їду зараз на засідання правописної комісії. Отак же щодня. Вітають усі наші!

Твій П.

371. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Не пізніше 1941 р.

Шановний товаришу!

Від природи слух Вам дано, але ж цей слух — Ваша незакінчена освіта постійно віжками зупиняє. Я говорю тут, звичайно, не про атестати й похвальні листи, які прямого відношення до поезії не мають, а про освіту як про роботу над самим собою, про самоосвіту. Коли вже Вам трапилось таке недобре у житті, як залишити школу, то тут тепер один тільки вихід буде для таланту Вашого, це — самоосвіта. Школа дає с и с т е м а т и ч н і знання, цим вона й дорога нам. Самоосвіта ж — не завше. А проте — не треба падати духом, бо все залежить від самої людини, і при бажанні — можна й самоосвітою набути знань систематичних, тобто догнати школу й навіть перегнати її. Прикладом може тут бути Горький.

372. ДО Т. Г. МАСЕНКА

22 березня 1941 р.

Пробачте. Запізнився на один день, бо сам лежу хворий. Висилаю Вам телеграфом триста. В президії підтримав заяву про допомогу. Також Держлітвидаву сказали, що треба, про виплату. Видужуйте швидше. Вітання.

Павло Тичина

373. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

10 вересня 1941 р.

Дорогий Ваган Олександровичу!

Листа Вашого дістали,— спасибі Вам од всіх нас. Дуже зворушені ми тим, що Ви самі з своєї власної охоти взяли на себе таку невдячну роботу, як вишукування по різних видавництвах ще не виплаченого мені гонорару. Цей останній — від «Радянського письменника» — я вже одержав. Живемо, сказати б, добре. Бо головне, що робота вже наладилась — як в академії, так і поза нею. Ну а раз так, то значить, дійсно, таки добре. Так само, як і Ви, ждемо ми тут не дождемось остаточної перемоги над ворогами. Всю роботу свою скеровуємо так, щоб вона допомагала (хоча б і частково) цій перемозі. Чи єсть же в мене що-небудь із нового? Дрібнішого є, а от більшого щодо — то не так то скоро воно нам, письменникам, дається.

Прохаю Вас дуже, дорогий Ваган Олександровичу, цей вірш, що прикладаю тут, передрукувати десь в редакції в кількох примірниках і передати один примірник М. П. Бажану до Києва (Воровського, 24, ред[акція] «За Рад[янську] Україну»), а другий і третій до газети «Соц[іалістична] Харківщина» та до «Літер[атурного] журналу» Ів[ану] Сенченку або ж М. Гільову. Всіх вітайте їх од мене! А Вас обнімаю, цілую.

П. Т.

(Л[ідія] П[етрівна] окремо дописує Вам.)

374. ДО А. Т. ТАЖИБАЄВА

30 жовтня 1941 р.

Уважаемый тов. Тажибаев!

Пользуюсь случаем передать Вам искренний привет свой! У меня к Вам небольшая просьба. В Алма-Ату из Уфы переезжают семьи известных украинских поэтов С а в в ы Г о л о в а н и в с к о г о и А н д р е я М а л ы ш к о, находящихся на фронте. В незнакомом городе не так легко им будет устроиться. Не могли бы Вы помочь им чем-нибудь, хотя бы даже советом? Простите, что утруждаю этим Вас.

С т[оварищеским] пр[иветом] Павло Тычина

30/X 41. Уфа

375. ДО РИТМАНА-ФЕТИСОВА

30 жовтня 1941 р.

Уважаемый тов. Ритман-Фетисов!

Привет Вам из Уфы! Привет и пожелания творческой бодрости и здоровья!

У меня к Вам небольшая просьба следующего содержания. К Вам в Алма-Ату из Уфы переезжают семьи известных украинских поэтов, находящихся на фронте: Саввы Головановского и Андрея Малышко. Конечно, на первых порах да еще в незнакомом городе им придется встретиться с большими трудностями. Как бы так сделать, чтобы трудности эти да облегчились хотя бы наполовину? Не откажите в своей любезности дать семьям наших поэтов свои указания в этом направлении, свои полезные советы.

Простите, что оторвал Вас от Ваших дел алма-атинских. Украинцы из г. Уфы будут Вам за Вашу помощь очень и очень благодарны.

С т[оварищеским] пр[иветом] Павло Тичина

30/X 41. Уфа

376. ДО Т. Г. МАСЕНКА

1 лютого 1942 р.

Дорогий товаришу!

Неодмінно сповіщу — як тільки хтось із Ваших родичів звернеться до мене. Пишіть до нас частіше й більше. Надсилайте написане своє. У нас же виходить наша літературна газета й журнал український. Працюють два українських видавництва — на першій місці видання книжок серії «Для фронту». Роботи в мене особисто в Уфі порядком: і по Спілці письменників, і по Ак[адемії] н[аук]. Крім того — звідти не один раз уже викликали мене разом з іншими в невідкладні командировки. Оце сьогодні із Москви — і повертаюся ж до Уфи. А там, певно, знов кудись викличуть, чому я, звичайно, дуже радий.

Пишіть же! Адреса Спілки укр[аїнських] письменників (як і всіх редакцій наших): г. Уфа, ул. Гоголя, 28, музей Гафури. Союз сов[єтських] пис[ателів] Укр[аїни]. Заступниками голови у нас Петро Панч і Натан Рибак.

Моя ж адреса: г. Уфа, Зенцова, 16, 3-ий корпус, кв. 6.

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

1/II 42. Москва

377. ДО О. С. КУЗЬМИНСЬКОГО

13 лютого 1942 р.

13/II 42. Уфа

Дорогий товаришу!

Пробуваючи в Москві в командировці, я зговорився з Радіокомітетом (український відділ), щоб він Вас викликав до себе на роботу. Згода з боку їх є. Та я навіть залишив їм і Вашу адресу, щоб вони окремо змогли про це Вам написати. Скоро чи не скоро дійде їхнє запрошення до Вас — не знаю, а Вам би я радив із свого боку також до них написати. Напишіть про своє бажання (якщо Ви не проти) і в листі своїм пошліться на мене, що я у Москві умовився про Вас у цій справі з т. Шуйським Григорієм Трохимовичем. А то, може, й телеграфом його запитаєте. Адреса їхня така: Москва, Радіоцентр, почт[овий] ящ[ик] 37/34. Григ[орію] Троф[имовичу] Шуйському (или же заміняючому его). Там же дехто працює із українськ[их] письменників. Пробачте за короткого цього листа: писатиму іще, як звільнюсь від роботи. Моя адреса: Уфа, ул. Зенцова, 16, корп. 3, кв. 6. Пишіть мені, телеграфте, озивайтесь. Всього доброго!

Ваш П. Тичина

378. ДО К. Г. ВОБЛОГО

18 березня 1942 р.

Дорогий Костянтин Григоровичу!

Передаю Вам рукопис башкирського епосу «Ідукай і Мурадим». Багато я по ньому маю різних виписок. Вам я на окремому аркуші подаю цифри сторінок лише тих місць, що торкаються річок, озер, долин, відлогів хребта Уралу й самого характеру місцевості. Після використання рукопису дуже прошу Вас ізнов його мені повернути, бо хотілося б іще раз прочитати цей епос од початку й до кінця.

Всього доброго.

Ваш П. Тичина

18/III 42. Уфа

14 квітня 1942 р.

Дорогий Олександрє Івановичу!

Через Вол [одимира] Гнат [овича] Заболотного передаю Вам для радіо два своїх вірша: «Голос матері» та «Мій народ». Крім того, є у мене до Вас така ще невеличка справа. У січні місяці, як був я в Москві, Шуйський Гр [игорій] Тр [охимович] обіцяв мені, що він викличе в Радіокомітет на роботу Олександра Кузьминського — співробітника «Вістей». Як повернувся я до Уфи, тоді лише довідався, що т. Шуйського призначено на іншу посаду — отже, так я й не міг в'яснити до кінця цю справу (бо т. Зінченка в Уфі не вдалось побачити). Прохаю Вас — заради чудесної людини (Ол. Кузьминського), заради людини, якій аж надто тяжко живеться на се[лі]. Син його загинув в бою з білофі[нами], а дружина й досі не доїхала сюди, прохаю Вас поговорити в Радіокомітеті: чи не могли б вони справді взяти т. Кузьминського на роботу? На той випадок, як це Вам не тяжко буде кого треба запитати про це, подаю Вам адресу Ол [екса]ндра С. Кузьминського: Чкаловской обл. Соль-Илецкого р-на поселок Григорьевка, колхоз «Земледелец». А. С. Кузьминському.

Працює там А. С. Кузьминський (наш найстарший журналіст) колгоспником, а сил, — пише він, — зовсім немає. Тобто навпаки: пише він, що сили б йому ой скільки б прибавилось, коли б його та звідти витягти кудись.

Ну пробачте, що потурбував Вас цим. Всього доброго!

Ваш П. Тичина

14/IV 42.

Уфа, Зенцова, 16, корп. 3, кв. 6

380. ДО Ю. М. МАРТИЧА

19 червня 1942 р.

Дорогий Юхим Марковичу!

Зараз у хаті в мене Давид Зінов'євич Шкневський, який багато дечого розповів мені про славні діла тих людей, що поблизу Вас на фронті. Хотілося б зв'язатися з ними! Може б, і Ви допомогли мені у цьому ділі? Поки що через Д [авида] З [інов'євича] передаю тим людям «Кобзаря» уфимського та журнал «Українська література». Для Вашого ж радіомовлення передаю ноти (пісні Григ [орія] Гуровича Берьовки), свою книжечку, а також нові, ще не друковані

поезії. Заздрю Вам, що Ви там такий багатючий матер'ял збираєте про героїв війни Вітчизняної. Ми тут працюємо та й працюємо. Особливо багато підбавилось роботи по Академії наук. Пишіть мені, як матимете час. Шевченківцям, коли вони ще там, привіт од мене,— також і О. П. Довженку. Ліда Петрівна й Катерина Кузьмівна шлють своє вітання Вам і прохають переказати, що недавнечко бачили маму Вашу і що мама почуває себе добре.

Всього доброго!

Ваш П. Т.

19/VI 42.

Уфа, Зенцова, 16, корп. 3, кв. 6

381. ДО Г. Г. АНТОНОВА
І Г. П. КЛІСАКА

19 червня 1942 р.

При зустрічі с Давыдом Зиновьевичем Шкневским я много услышал от него о Вашем прекрасном коллективе э[вако]-г[оспиталя] 1826. Его рассказы просто меня восхитили. И вот у меня появилось непреодолимое желание установить действительную связь с вверенным Вам коллективом. Прошу передать личному составу письмо мое, а также книги и журналы.

С приветом

19 июня 1942 г.

382. ДО КОЛЕКТИВУ
ЕВАКОГОСПІТАЛЮ № 1826

1942 р.

Дорогие товарищи!

Патриотизм, служение Родине от всех нас требуют преданности и самоотверженности. И вот как раз эти замечательные качества советских людей и нашли яркое свое выражение в Вашем прекрасном коллективе э[вако]г[оспиталя] 1826. Забота о раненом, создание ему такой обстановки, в которой он чувствовал бы себя как дома; широкий охват донорства; связь с общественностью в Вашем коллективе стоят на высоком уровне. Ясно, что этот уровень не является для Вас пределом Ваших возможностей и что Вы несомненно поднимете свое дело еще выше и тем самым поможете выполнить приказ т. Сталина о полном разгроме

немецких фашистських орд в 1942 году. Желая Вам успехов в Вашей почетной, благородной работе. Хотелось бы и со своей стороны чем-нибудь отметить Ваших людей, как, например, написанием песен о лучших работниках. Надеюсь, что с написанием этого письма у нас с Вами наладится постоянная связь. Для начала знакомства передаю Вам несколько экземпляров новоизданного «Кобзаря» Т. Шевченко, два номера журнала «Українська література», а также свою книжку.

С приветом.

Поэт-академик, дважды орденноносец,
депутат Верховного Совета УССР,
лауреат Сталинской премии

383. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

22 червня 1942 р.

Славная Женья!

Ви скаржитесь мені на грубіянство і лайку Ваших товаришів по роботі. Оскільки листа Вашого дістав я лише ось цими днями (бо на конверті неточна була адреса), я прохаю Вас іще раз написати мені: чи за цей час — півтора місяця — не змінилося те неприємне, про що Ви писали? Якщо ні, то я зараз же напишу директорові Вашої школи. Також як допевнюся з Вашого нового листа, що Ваша адреса та ж сама, — я надішлю Вам тоді «Кобзаря» Т. Шевченка та інші наші українські видання. Працуйте, учітесь. Всього доброго!

П. Тичина

22/VI 42.

Уфа, Зенцова, 16, корп. 3, кв. 6

384. ДО М. Я. СЕНГАЛЕВИЧ

5 липня 1942 р.

Шановна Маргарито Яківна!

Листа, посланого Вами 6 червня, одержав я лише сьогодні. Коротко відповідаю, щоб не залежувалось. Вас цікавить: що роблять товариші Ваші по перу і як вони живуть? Коли не торкатися останнього (бо скрізь же нелегко і з приміщенням, і з постачанням), то на перше питання скажу Вам так. Тут в Уфі робимо все те, що тільки в наших силах.

Видаємо «Літ[ературну] газету», журнал «Українська література», а також бібліотечку «Фронт і тил». Усі ці редакції містяться у Спільці рад[янських] письм[енників] України. Редактором газети є Іван Ант[онович] Кочерга; редактором журналу Юр[ій] Ів[анович] Яновський; редактором бібліотечки — Нат[ан] Сам[ійлович] Рибак. Немалу роботу проробляють письменники наші ще й у Академії наук. Та невже Ви жодного примірника нашої «Літ[ературної] газети» не бачили ще й досі? Посилаю Вам кілька чисел її на ознайомлення. Щодо Вашого оповідання, то я б його радив Вам послати одному комусь із наших редакторів (залишивши, звичайно, копію у себе). Дуже добре, що Вам пишеться. А от недобре, що із здоров'ям у Вас продовжується старе. За сестру Вашу ще рано сумувати — моя така думка. Пишіть, — коротко відповідатиму.

Шановній мамі від мене вітання.

Всього доброго!

З пр[ивітом] П. Тичина

5/VII 42

Р. С. Яка адреса Конст[антина] Федіна? І чи єсть там у Вас в Чистополі Ник[олай] Ник[олаевич] Асеев? Вітайте їх!

Уфа, Зенцова, 16, корп. 3, кв. 6

385. ДО М. І. ПОДВОЙСЬКОГО

9 липня 1942 р.

Дорогой Николай Ильич!

Каждый раз, когда пишу я Вам, мне все сдается, что я еще десятилетний мальчик, который получил переэкзаменовку по арифметике, и Вы меня подтягиваете по Евтушевскому. О, как давно это было! Мне уже 51, а будто бы еще вчера — летом — водили Вы нас, «троецких малчигов» (последнее слово так и произносилось в Тройце — без мягкого знака), на Бблдину гору около Ильинской и там на могиле украинского историка (так, кажется, и было написано на кресте) Опанаса Маркбвича читали вслух нам Чехова, Горбунова, Глібова; водили нас за «Святé» удочками ловить рыбу; водили в городскую библиотеку, где на свой абонемент брали нам книги (Шекспира я помню в руках Гаврюшки Ходуна-Школьного, «Одиссею»...); водили на «Ревизора» в театр, а также в цирк; дома устроили нам ящик с «Вертепом» (для «Вертепа» я срисовал, а потом вырезал фигуры бурсаков

из «Вия»). Да разве все вспомнишь! А вспомнить так хочется: и учрежденную Вами кассу взаимопомощи (это в 1904-м году!), белогипсовый бюст Шевченка в Вашей репетиторской комнате на шкафу; подаренный мне Вами ящичек с масляными красками... Когда-нибудь я напишу книгу об этих таких далеких и таких близких для меня годах. Много чего из Вашей тогдашней деятельности как воспитателя на то время надо считать дерзновенным и смелым новаторством. Много я получил от Вас — это несомненно. И вот, с благодарностью вспоминая Ваше присутствие в моем монастырском детстве, я, как и всегда, сегодня хочу, чтобы Вы были — прежде всего — здоровы. Был бы очень рад получить от Вас хотя несколько строк. В прошлом году писал я Вам, но, наверно, письмо мое не дошло. Живу я здесь недалеко от той улицы, которая названа Вашим именем. Вместе с другими писателями работаю в Уфе так, как того требует от нас Отчизна. Издаем здесь журнал «Українська література», «Літ[ературну] газету» и библиотечку из серии «Фронт и тыл». Передаю Вам несколько книжечек своих — по теперешним условиям очень скромных.

Всего доброго!

Ваш Павло Тьч[ина]

Уфа, Зенцова, 16, корп. 3, кв. 6

386. ДО В. С. ШВЕЦЯ

1 септя 1942 р.

1/VIII 42

Дорогий Василю! (Пробачте — забув Вас по батькові.)

Дуже всі ми тут порадили, що Ви знайшлися і обізнались. І Ліда Петрівна, й Катерина Кузьмівна, і я — весь час згадували Вас та допитувались у самих себе: а де він зараз може бути? Та й як же не згадувати! Та літературна робота, робота по вирошуванню кадрів молодих, яку ми робили разом з Вами, — така була захоплююча й прекрасна! Ви, самі ще будучи молодим, — скільки хорошего зробили для всіх тих, що допіру вводились на ноги і пробували писати! Ой, яких ще сил потрібно буде після того, як у прах повержемо змія проклятого, зажерливого фашиста! Ну це ще в майбутньому. А зараз — зараз у всіх нас у плані одне: звільнити країну і народ, перемогти звіра!

Працюємо тут так, як того вимагає від нас Батьківщина. Всю роботу — і по Академії наук, і по Спілці письменників — перебудовано на оборонну тематику. Ваша робота, звичайно, тяжча, що й казати.

П. Тичина. 1966.

Г. Марков, П. Тичина й О. Жаров. 1966 р.

О. Корнійчук, П. Тичина, А. Головко і В. Касіян на V з'їзді письменників України. 1966 р.

П. Тичина із молодими літераторами — делегатами V з'їзду письменників України І. Мельниченком, С. Тельнюком, Р. Лубківським, Р. Третьковим. 1966 р.

Отже, випускаємо тут «Літ[ературну] газету» (ред[актор] Ів[ан] Ант[онович] Кочерга, секр[етар] Леон[ід] Ів[анович] Смілянський), журн[ал] «Українська літ[ера-ту]ра» (ред[актор] Юр[ій] Ів[анович] Яновський), видаємо бібліотечку «Фронт і тил». Надсилайте свої вірші — або ж на адресу обох редакцій (Уфа, ул. Гоголя, 28, Союз сов[єт-ських] писат[елей] України), або ж просто й мені. Будемо друкувати. Ви запитуєте про Владислава та про молодих поетів? Владислав закінчує Укр[аїнський] університет у Кзил-Орді. Пишіть йому, він ще буде там до 20/VIII, а потім, певно, до Червоної Армії піде (Казахск[ая] ССР, г. Кзил-Орда, главн[ая] почта, до востребования). Мих[айло] Панас[ович] Стельмах тут (пишіть на Спілку письменників, Рильському для М. Стельмаха), Вас[иль] Лісняк у Сталінграді (ул. Саратовская, 38, кварт[ира] Хижняка). Він був поранений в боях. Олекса Ющенко в Чимкенті (Казахск[ая] ССР), ул. Шмидта, 6, Союз писателів).

Ну, поки всього доброго! «Кобзаря» я Вам вислав.

Ваш П. Тичина

387. ДО В. С. ШВЕЦЯ

10 листопада 1942 р.

Дорогий Василю! Не сердьтесь, що не писав давно. Цьому причиною є подоріж моя до Саратова (на антифашистський мітинг), а потім до Москви. Усі Ваші листи ми одержали, а в них і всі поезії також. Деякі з цих останніх віддав я до «Літ[ератури] і мистецтва», а деякі до журналу. Як будуть видрукувані — зараз же вишлю. Що ж до всіх поезій Ваших, сукупно взятих, — то я вже домовився тут, у Спілці письменників, аби можна було їх видати невеличкою збіркою в серії «Фронт і тил». Дуже цікаві є Ваші поезії, дуже актуальні і формою, як мені здається, нові. Майже всі. Сьогодні посилаю Вам літ[ературну] газету українську, а через день ще деякі книги — нашого видання, оборонного. Усі наші вітають Вас гаряче — як свого. Вас я цілую кріпко. Бажаю успіху щодо сил на фронті і здоров'я. Бажаю перемоги швидшої над ворогом проклятим. З. Поповича вітайте від мене й усіх нас. Йому ті ж самі побажання шлю!

Ваш Павло Тичина

10/XI 42

388. ДО А. А. ТРОСТЯНЕЦЬКОГО

20 листопада 1942 р.

Шановний А [роне] А [брамовичу]!

Прошу Вас дуже внести оцю мою правку до вірша «Похорон друга», — це — стор. 8, внизу. Може б, поправку цю писану — вклеїти, та й годі.

Пробачте, що турбую.

П. Т.

20/XI 42

І як додому я вернувся: в дворі
в снігу стирчала ще моя лопата.
І прегірка
була темнотна тиша. Лиш вгорі
зеленкувата
блищала зірка...

(поправка до вірша
«Похорон друга», ст. 8, внизу).

389. ДО В. С. ШВЕЦЯ

1 грудня 1942 р.

1/XII 42

Любий Василю Степановичу!

Прекрасні Ваші поезії! І «Біла станція», і «Росіянка моя», і «Про козака Таманчука», і такі маленькі, як «До тебе, рідна вулице», й такі більші, Маяковським насичені, як «Бий у спину, бий у лоб». Коли б Ви заглянули були якимсь чудом у нашу кімнатку (чого, звичайно, ніяк не могло бути — та й дуже жаль!) — то Ви б мали змогу побачити таку картину. Ліда Петрівна передруковує на машинку всі Ваші поезії і раз по раз зупиняється і з захопленням говорить: а оцей — ось вірш! Ні, ви тільки послушайте!

І вона, переставши друкувати, читає нам то один, то другий уривок із Вашого твору. А Катерина Кузьмівна, пораючись коло груби, і собі звідти озивається: — Еге! бач! Яке хороше... Отож такому б тільки й дорогу в літературу! Павле Григоровичу, чи скоро ви надрукуєте його?

І тут раптом стає мені чогось і соромно, і водночас досадно. Соромно за тих людей, що й досі ще нашу молодь затримують в рості й не пускають у друк окремим виданням. Досадно ж за те, що не скрізь і в тебе ж самого (це я кажу про себе) вистачає сил провести те, що в першу чергу нам

зараз треба. Ну, якось все-таки вдалось одвоювати місце серед окремих видань і для молодих. Як видно Вам із листа офіційного нашого видавництва (листа я посилаю тут), Вашу збірку заплановано на перший квартал 1943 року, Вашу, Василя Лісняка та ще декого з тих, що в Алма-Аті зараз.

Уриваю свій лист, бо допіру розчинились у нашу кімнатку двері і листоноша подала нам Вашу листівку.

Отже, виходить, Ви одержали вже мою збірочку? Певно, скоро дістанете і газету літ[ератур]ну українську. Не хвилюйтесь, все буде гаразд. Ваша робота не пропаде. Ви — на фронті, а це ж — велике діло. І голівне, що Ви поет, який цілком уже виріс і змужнів. Голос у Вас поетичний — сильний, і щирий, і настоящий. Вітаємо всі ми Вас! Ув альманаху піде немала кількість Ваших поезій. Вийде альманах перед Новим роком — тоді надішлю його Вам. Цілую, обнімаю Вас кріпко! Вітання велике т. Поповичу! Ми до нього теж уже — як до свого. Вітайте бійців — товаришів своїх по фронту.

Ваш Павло Тичина

390. ДО ЮНИХ ЧИТАЧІВ

1942 р.

Любі дорогі діти! — Г. Ковтунова,
Л. Гламиченко,
Н. Неизвестна,
А. Рябова.

Верховна Рада переслала мені Вашого листа, що Ви його писали до шановного М. С. Гречухи. Цим самим Верховна Рада немовби переклала на мене обов'язок шефства над Вами щодо поповнення бібліотеки Вашої художньою літературою. З охотою берусь до цього. Починаючи з сьогоднішнього дня, висилатиму Вам поштою все те, що з'явилося в нас [в] Уфі і що ще з'явиться. Хочу тільки сказати Вам: не дивуйтесь особливо, якщо доставатимете від мене переважно книжечки тонесенькі. Не дивуйтесь, що «Кубзаря» видали ми неповного, та ще й форматом газетним. Не дивуйтесь, що Франко представлений не щедро. Бо все це пояснюється тим, що в нас тут, в Уфі, страшенно тяжко видавати книжку українську. Ті складачі, що їх привезено було із України, пішли на фронт, — і зараз у друкарні наші книжки літера по літері складають дівчата-башкирки, які ж зовсім не вміють пашої мови. Шриффт у нас один — той, що й по газетах, нема

курсиву хвилястого, нема заголовних літер, нема віньеток. Та хіба ж це так важливо? — можете Ви запитати: хіба важливо в час війни ще про якісь там віньетки говорити? Все це вірно, діти, вірно. Але у кожній роботі цінується не лише самий зміст, а ще ж і форма. Ану налийте Ви кринишної води у черепок, що з неї кицька п'є,— чи ж хтось із Вас повірить, що вода свіженька? І навпаки.

391. ДО В. Є. ТИЧИНИ

1942 р.

І я теж обнімаю — цілую. Збірник віршів поетів—студентів університету в Кзил-Орді я ще давно одержав. Я дав його декому — може, замітка з'явиться в пресі. Зараз же хочу ще нових у тебе попрохати віршів. Також напиши нам останні адреси товаришів твоїх поетів, бувших студентів із Кзил-Орди. Надрукувати дещо буде можна.

Твій дядя П.

392. ДО А. І. МИКИТЕНКА

2 березня 1943 р.

2/III 43

Шановний товаришу!

Сердечний привіт Вам і Вашим товаришам — бійцям червоним! Ви стільки зараз робите для блага свого народу — як ніхто! Успіхи Червоної Армії — це слава наша, від якої світ гримить, це гордість наша, це запорука того, що Батьківщина буде вільна. Знаємо, з яким трудом дається перемога — от тому ще більше хочеться й собі усіх прикласти сил, щоб лютого ворога та було б врешті знищено. Про свою роботу колись згодом розповім, а зараз прийміть від мене «Кобзар» і книжечку свою. Всього доброго!

П. Тичина

393. ДО І. О. МЕЛЕШКА

3 березня 1943 р.

Шановний Іване Ол[ексійовичу]!

Великий «Кобзар» друкується в Москві. Висилаю тільки той, що є,— уфімський, скорочений. Разом з ним ще кілька номерів «Літ[ературної] газети» посилаю та свою книжечку.

Дуже жалко буде, якщо те, що стосується до дня Шевченка, та раптом не постигне до Вас. Бажаю Вам успіху в навчанні. Вітайте також і своїх товаришів од мене! Кому ще буде треба по книжній справі чи по якій іншій — будь ласка, пишіть, з охотою зроблю потрібне. Всього доброго!

П. Тичина

394. ДО С. З. ПЛАКСІЯ ТА ІНШИХ

Початок березня 1943 р.

Дорогі товариші, славні бійці Червон[ої Армії]
Плаксій Степан Зінов'євич, Макаренко,
Захаренко, Хоменко, Тимошенко, Бой[ко],
Нелень, Ярошенко, Фінько!

Спасибі Вам сердечне за Вашого листа. Він дав мені багато радості і втіхи. Зв'язок із Вами, що обороняєте свою землю рідну від фашиста,— для мене сьогодні од усього найдорожчий. Про кожного із Вас я думаю тепер як про свого рідного,— щодня в думках я зичу Вам і успіху, і сонця, і здоров'я! А сьогодні це ж саме хочу і в листі своєму повторить: бажаю всім Вам успіху, і сонця, і здоров'я! Чим більше буде успіхів у Вас,— тим щедріше цінуватиме Вас сонце із Кремля. А чим більше сонця у душі — то тим більше ж і здоров'я. Не прийміть мої слова за якусь, мовляв, торжественність, чи що б то,— ні, не забуваю я ні на хвилину, в результаті яких зусиль приходить до нас успіх, в результаті яких страждань приходить здоров'я всієї Батьківщини — у тих районах, де походив звір неситий, фашистський, німецький. Розбити ж плани звіра, як і його самого вбити, в житті, в історії припало славній нашій Червоній Армії, яка єсть і морально і духовно чиста, яка єсть технікою своєю сильна і висока. Нехай же Вам щастить в боях! Вітайте від мене й інших товаришів своїх, вітайте Ваших командирів та медиків фронту! Пришліть мені повні імена свої, бо я цей вірш, що посилаю Вам, тут друкуватиму — а Ваші прізвища та й без імен. Всього доброго.

Ваш П. Тичина

395. ДО Л. І. СМІЛЯНСЬКОГО

11 березня 1943 р.

Дорогий Леоніде Івановичу!

Вірш про Полтаву віддайте, будь ласка, в розбор — як у збірці, так і в «Літ[ературній] газеті». А замість нього передаю Вам «Відповідь бійцям на фронт».

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

11/III 43

Р. С. Спасибі за турботи.

396. ДО С. Ф. КУДАША

Кінець березня 1943 р.

Інститут м[ови] й літератури АН УРСР поздоровляє Вас, дорогий Сайфі Фаттаховичу, з високою нагородою — орденем Трудового Червоного Прапора! Ви своїм чудовим талантом багато сприяли зближенню двох культур братерських наших народів — українського й башкирського. Бажаємо нових Вам успіхів і здоров'я! Бажаємо щастя! Нехай живе сталінська дружба народів!

397. ДО Л. П. ПАПРУК

1 вересня 1943 р.

Люба моя, славна, дорога Лідусю! Сонечко ясне! Зозулько сизопера! Так скучив за тобою й за мамою — що й сказати не можу. Життя тут яскраве, сильне, надзвичайне, кожен день прожитий здається таким довгим та великим... Цікавого багато — а проте за тобою та за мамою сумую.

Перший же день вступу червоного війська до Харкова — тобто 23-го серпня, я був уже в місті цьому — дуже та й дуже побитому. Після різних справ невідкладних зараз же я з своїми товаришами пішов в будинок «Слово». Жені в «Слові» нема; він ще за кілька місяців перед вступом нашим подався до села Михайловського під Полтавою. Там нібито прислужує в церкві чи щоб-то. Із Женею пішла також і Тетяна Петрівна, яка, кажуть, дуже стала нервова, і побоюються, щоб не було часом у неї часткового паралічу. (Я говорю те, що мені сусідка Жені розказувала.) У квартирі Жені нікого зараз немає, туди попала зверху бомба (оче-

видно, після їхнього відходу), і якщо б він зараз повернувся до Харкова, то в «Слові» можна було б взяти якусь іншу квартиру, бо вільних хватає (на жаль). Я й думав трохи тут затриматись, аж поки не візьмуть наші Полтави та Михайлівку, щоб самому туди якось проїхати вирятувати Женю. Тепер же, якщо цього мені з яких-небудь причин не можна буде зробити, то я, очевидно, попрохаю тут своїх товаришів по роботі, і вони це зроблять — аби вони тільки його там застали. Жах — що тільки з людьми робиться од цих проклятих, од цих собак неситих — німців!

Те, що я почув у Москві (од свого земляка-партизана) про село Піски — potwierджується й тут. Сусідка Жені каже, що приходила якась жінка від Жені й сказала, що село Піски спалено. Всіх жінок заперли в церкву й там їх спалили. Та сама жінка казала, що Оля наша, яку переслідували в Золочеві через мене, пішла з дітьми в Піски до тьоті і що нібито двох діток її застрелили німці, а сама вона погинула в огні в церкві. Я теж зажурився, як це почув! Звичайно, що ще хочеться вірити, що, може, це не так, але — як же ж ти його провіриш? Мене збиває цей момент, що, мовила жінка, — «Оля пішла в Піски до тьоті». Яка ж це тьотя? Мати Сашка Єселевського? Та ні ж, не випадає. Сказати би, що в Пісках оселилась наша Оксана. То тоді, виходить, і Оксана могла б потерпіти разом. Добре, якби Оля змогла із Пісок та пробратися до Оксани в Свідовець або ж до двоюрідної тітки в Кулажинці. Пишу вам те, що сказала сусідка Жені. Я й сам не знаю, чи вірити в таку страшную смерть Олі та її діток маленьких (старший Юра нібито у Жені). Отакі ось справи я почув тут.

Зі мною все гаразд. Та хоч би там що й було зі мною (наприклад, простуда) — то все це просто блідне перед тим, що я почув про Олю та про її дітей.

Зозулько дороженька! Жалуй маму, давай їй молока, шоколаду! Жалуй себе — не перевтомлюйся дуже. Вітає тебе і маму Ольга Миколаївна Бурачек. Нещасна пережила багато. Микола Григорович помер, син, очевидно, у німців загинув... Словом, стільки тут горя кругом! Ліда Порфірівна Лавренєва теж ще за німців подалась на село десь.

Живи ж, дівчатко! Тижня за півтора приїду. А поки що голівку твою з русявенькими кісками тулю до свого серця, льоночок на голові перебираю, цілую безліч раз голівку в вушки, в очка, в устонька! Цілую маму!

Твій Павлусь

398. ДО Л. П. ПАПАРУК

10 вересня 1943 р.

10/IX у аероплані в Москві

Лідусю дорогаю!

Я вже в Москві. У Кремлівській лікарні (не знаю ще який № палати). Це — трошки було здряпнуло ногу, як я їхав на мітинг. Зараз уже все гаразд. Володимир Гнатович дещо тобі розкаже. Ну поки що обіймаю, цілую — і маму теж.

Твій Пав [ло]

399. ДО М. П. БАЖАНА

12 вересня 1943 р.

Дорогий Миколо Платоновичу!

Маю до Вас велике прохання — це: дозволити Євгенові Прохоровичу Кирилюкові перейти із Музею ім. Т. Шевченка до нас в Інститут мови й літератури. Товариш Кирилюк дуже потрібен нам для складання підручника «Історії укр [аїнської] літер [ату]ри». Сам він теж страшенно хоче бути саме в нас на науково-дослідчій роботі, а не на адміністративній (про це був лист до Вас передано від нього). Маю надію, що Ви розв'яжете це питання позитивно і дасте розпорядження про виклик т. Кирилюка з родиною до Москви. Пробачте, що турбую Вас.

Вітаю Ніну Володимирівну.

Ваш П. Тичина

12/IX 43

Кремлівська лікарня, палата № 55

400. ДО ЛЬОТЧИКІВ 17-Ї ПОВІТРЯНОЇ АРМІЇ

Не пізніше 14 вересня 1943 р.

Честь Вам и слава, летчики, воюющие в небе Украины! Вы наша радость, гордость, чудесность. Когда-то в сказках и былинах народные певцы, мудро прозирая будущие века и в том числе нашу эпоху, поведавали, как старорусские богатыри на ширококрылых конях своих перелетали поля, степи, пустыни, перелетали с одного города в другой. Вы и есть сегодня те богатыри ширококрылые, которые вместе

с другими родами войск так героически освобождаете города и села Украины. Мы связаны с Вами всем существом: и зрением (когда следим за полетом вашего аэроплана в воздухе), и слухом (когда ночью вы пролетаете под синим звездным небом), но прежде всего мы связаны с вами сердцем. Сердцем мы вас любим, как сыновей, как братьев своих родных, сердцем вам верим, судьбу свою вверяем, сердцем вас благословляем на бой.

Несите же гром и молнию на головы врагов, несите же кару лютым палачам — за слезы, за муки, за смерть наших родных, за изуродованные города и села. Ваших подвигов никогда не забудет Украина.

Павло Тычина,
народный поэт Украины

401. ДО Л. П. ПАПАРУК

18 вересня 1943 р.

18 вересня 43.
Кремл[івська] лік[арня]

Лідусю! Іволго! Душе моя! Завтра, як ітимеш сюди, принеси мені, будь ласка, філософський словник, російською чи українською мовою — однаково (один із них їхав разом з інститутом, а другий десь у наших ящиках); принеси мені том IV Історії літератури Грушевського (оскільки це книжка Хоми Михайловича — не передавай її через руки); розшукай мені листа в [ійського] лікаря Кирієнка, що завідує медсанбатом (стара його адреса давніша — у папці «Фронт», і її ти мені не шукай там, а візьми свіжі листи — не найсвіжіші «московські», а свіжі «уфимські», які лежать десь ув одному із ящиків на дні од боку); купи мені книжку М. Алігер про Зою Космодем'янську; принеси мілку резинку до малювання. Оце поки що й усе. Хіба що ще конвертів трохи — з гуміарабіком од країв, а також аркушик промокачки.

Почуваю себе чим далі то краще. Але сум іноді налягає. Ти ж знаєш: скуки ніколи в житті не знав я і не знаю, а сум... то інша річ, він нам ніколи не ворожий — аби тільки зумів ти його розгадати як слід. Іноді він буває перед творчим вибухом — і тоді... так же мучишся, так метаєшся та вибиваєшся із сил! Шукаєш лад у собі, а лад все не приходить. Видобуваєш із глибини душі своєї ритму — а ритм і не приходить. Порожняком, «розстригою» себе почуваш — і тільки дивуєшся, як у других, твоїх по перу товаришів, все гладенько так летється, летється...

А може, це сум іще й того, що весь же час оцей я думаю

про Женю, Івана Григоровича, Оксану, Олю. А може, сум того, що від роботи я відстав: і в АН і НКО.

Цілуй маму. Попрохай її розвідати на базарі, чи нема часом там моєї улюбленої бузини на кисіль. А вчора салют такий же був грімкотючий та радісний! Ще сил багато треба всім нам буде витратити — відчуваю. Бережи своє серце. Бережіть себе.

Твій Павлуся

402. ДО Л. П. ПАПАРУК

20 вересня 1943 р.

20/ІХ. Кр[емлівська] лік[арня],
пал[ата] 55

Лідусю! Твоє замовлення вже виконав — готовий вірш про Київ. Нехай одлежитья — тоді покажу.

Страшенно трудно писати в наш час. Новаторство — нікому не потрібне. На пересічний, «середній» стиль опускається совість не дозволяє. А сильними писати ритмами й словами — спішка газетна з ножем до горла пристає. Може, я грубо висловлююся — хто його знає. А може, просто я бездарним став.

Перечитую «Уленшпігеля». Розумно сконструйовано й написано цікаво — такими словами як цурка сіль. Та от що мені муляє. Як колись ото, в дні громадянської війни, не міг я всього зрозуміти «Фому Гордєєва», так і зараз оце «Уленшпігеля» тільки наполовину приймаю (щоправда, я говорю тут лише за самий початок твору, де подано частину характеристики малого й юного Тільберта). Чогось оті витівки героя легенди мало мене захоплюють. Тарасове дитинство далеко більше пов'язане з шляхами бідних, з шляхами люду, аніж дитинство Тільбертове. Що ти на це скажеш, Лідо? А читать я буду й далі — мо, зміню свою думку.

Вітай маму та і всіх наших.

Твій Пав[ло]

403. ДО Л. П. ПАПАРУК

24 вересня 1943 р.

24 вересня 43.
Кремл[івська] лік[арня]

Іволго!

1) Узнай мені, будь ласка, у Зінаїди Миколаївни: яка адреса (точно) лікаря Соболя, що тебе лікував, і як його ім'я та по батькові. Я хочу йому листа написати.

2) Для телеграми Міллеру — адреса буде така: Биробиджан, редакция «Биробиджанская звезда», Миллеру: письмо получил спасибо газету высылайте адресу і т. д. Тычина).

3) Владі пошли простою бандероллю «День настане». Можна й без підпису мого. Та ще якби ти знайшла той № «Л[ітератури] і мистецтва», де стаття І. Ямпольського про його вірші.

4) У конверт Л. М. Новиченку вклади, будь ласка, вірші «Гроза» і «Я утверждаюсь», заліпи конверт і передай його Ю. І. Яновському.

5) Перед тим як оддавати листа Хінкулова Ю. І. Яновському — зроби, будь ласка, мені з нього копію. Бо його загублять як бог свят.

6) Попрохай Вагана Олександровича, щоб він дав телеграму Руденському, нехай він гарантує, одкладе і вишле мені авторських «День настане» 100 книг, книгу статей— 100 примірників. Гроші ми йому вишлемо.

7) Нехай дзенькне телефоном Ваг[ан] Ол[ександрови]ч Ю. С. Кобилецькому — чи нема часом мого однотомика (нового).

8) Передаю листа для Бориса Миколайовича Базилевича.

Ну всього доброго, птичко! Маму цілуй.

Твій Пав[ло]

404. ДО Л. П. ПАПРУК

27 вересня 1943 р.

27/IX 43

Лідую! Спішно дай мені відповідь: чи поправився Володимир Гнатович, чи ні? Якщо йому просто-таки погано, то я після твоєї відповіді зараз же передам записку т. Корнійчукові — може, він знайде час подзвонити т. Бусалову (в Кремл[івську] лікарню) або ж заступникові т. Афоніну. Але тоді треба, щоб хворий був дома й нікуди не виходив — це раз, і друге також: треба точно мені знати: який номер кімнати Володимира Гнатовича.

Хворому поки що нічого не говори. Бо невідомо ще, чи послухається нас Ол[ександр] Євдокимович. У нього ж роботи-роботи!

Ну оце і все. Кріпко цілую — тебе і маму.

Твій Павлу[сь]

Р. С. Жду на твою відповідь. А записку я зможу передати через сусіда — хворого, до якого часто приходять фельдшер.

405. ДО Л. П. ПАПРУК

1 жовтня 1943 р.

1 жовтня 43. Кр[емлівська] лік[арня]

Лідусю! Чи не сталось часом чого-небудь з нашими? Сьогодні мені приснились Піски, цвинтар, дорога на Поділ — пісківський Поділ. Прокинувся я дуже рано. О 6-й став слухати радіо (в наушниках) і при повідомленні про злочинства німців у Сумській області раптом як заплачу! Аж у долоні заховався, щоб не було чути в сусідній палаті. Ну та добре.

Приходь, пташко, голубонько сизая! Принеси філософський словник — неодмінно, бо ти вже перестала мене слухатись. Принеси олівців простих (хай буде два, чи що) для 11-річного сина медсестри Тетяни Яківни, 5 пір шкільних і мою адресну книжку. Та ще конвертів із гуміарабіком.

Передаю тобі вірша «За тучами, за хмарами». Як устигнеш — надрукуєш і мені один примірник.

Ага! А вчора я з мамою балакав телефоном. А вона ж не знала зразу, хто говорить, а потім: Павло Григорович, рідний! Так скоро вже додому? Ну — цілую кришко.

Твій Пав[ло]

406. ДО Л. П. ПАПРУК

6 жовтня 1943 р.

6/X 43. Кр[емлівська] лікарня

Лідусю! Ти — ніжна. Такі веселенькії волошки — і де ти їх видряпала учора? А червоненькі «ліхтарики» — уяви собі — стоять ще й досі. Вони своєю формою дивують всіх, хто в мене буває.

Ну так скажи ж: кого мені завтра, крім тебе, викликати? Передаю листа Іванові Юхимовичу Сенченку. Через Юрія Корнійовича Смолича (якщо він ще не виїхав) передай т. Новиченку Л. М. для «Радянської України» вірш «За тучами, за хмарами» та другий примірник для Радіокомітету. Принеси мені завтра тоненький шкільний зошит (у клітку або ж чистий). Це — для сина медсестри. Принеси мені копію листа Хінкулова. Як буде змога, то купи мені дві книжки (вони допіру вийшли):

1) Героям Краснодона, изд[ательство] «Мол[одая] гвардия».

2) Героическое прошлое русского народа. Воениздат.

Велике враження і на цей раз зробила на мене «Легенда про Тіля Уленшпігеля». Взяв був читати Лермонтова — та

дитвидавівське видання з великими пропусками — і це мене примусило покинути. Може, дістану повного Лермонтова. Янка Купала ще сильнішим видавсь, ніж раніше. Його «Вона і я» (цикл) просто-таки гетевської сили. Ну, а Стейнбек — і оце вчора закінчив я першу книгу Річарда Райта — це щось особливе. Які сильні письменники в Америці!.. Ой, прийшли мені кварц давати. Припинити мушу. Приходь же швидше, квітонько! Я тебе у вушко поцілую, хрящики на вушках усі пообгризаю. Цілую кріпко-кріпко — і тебе, й маму.

Твій прочотнокнижник *Павлу [сь]*

407. ДО Л. П. ПАПРУК

8 жовтня 1943 р.

8 жовтня 43. Кремлівська лікарня

Лідусю славно моя!

Пташко-співушко з кучерявими кісками на плечах! Сьогодні у мене жодних до тебе просьб і доручень немає. Приходь завтра без запізнення. Та обережно вулиці переходи.

Читаю Байрона й Генріха Манна («Юність короля Генр[иха] IV»). Читаю (в котрій уже раз!) «Историч[еские] песни малорус[ского] народа» Антоновича і Драгоманова. Хотілося б і собі щось написати. Та не так це все легко. «Київ» перепишу тобі на завтра. Передай, будь ласка, моє «Послання» Юльці! Доглядай маму, щоб не простудилась.

Твій П.

408. ДО Л. П. ПАПРУК

12 жовтня 1943 р.

12/X 43

Лідусю славно! Через те, що сьогодні мені досліджували шлунковий сік (хай їй цур — цій процедурі! Сама попробуй), то я заледве-ледве встиг переписати свою «прозу» про Київ. Я її мав годині о 4-ій чи 5-ій передати т. Ільському, та зараз передумав і передаю «прозу» тобі — і власне для того,

а) щоб ти зняла собі із неї копію (бо другу вже не в силі буду переписати! Учора ж одну для Радіокомітету переписав — це для т. Лейтес). Отже, будь ласка, ясочко-мурзо, сядь зараз же: і — чи сама, чи, може, удвох з Шурою (хай вона диктує) передрукуй мені копію. Бо ця, що я передаю, пійде все-таки т. Ільському (він

до тебе перед вечором зайде), а другу мені треба б було для т. Потапова залишити. Слухай, Лідо, буває, т. Ільський прийде рано — ти й його попрохай допомогти тобі, можна ж і від руки якусь сторінку переписати. Тільки сама, будь ласка, не берись переписувати, бо ти ж хоч і ластівочка, а таке наклеєєш чорнилом, що ну!..

б) Скажеш Потапову, що і проза вже є. Бо інакше вона пропаде і ніде в Москві не появиться. Знаки пунктуації ж виправ неодмінно (в передруку).

в) Вірші в перекладі т. Озерова — повертаю. Я їх авторизував.

г) т. Бортникові — теж би слід було передати прозу про Київ по-рос[ійсько]му.

д) Купи мені футляр для пенсне і ланцюжок (це в аптеці на вулиці, що проти Мавзолею, вірніш проти Нікольських воріт Кремля — така ж башта над ними, як і на Спаських воротах).

ж) Жені готуй листа й посилку через руки, і я напишу щось, і мама.

Ну, цілую кріпко тебе і маму.

Твій П.

409. ДО Л. П. ПАПРУК

16 жовтня 1943 р.

Лідусю! Восхищеніє моє!

Нема часу писати тобі великого листа — напишу тому лише одне:

У неділю приходь і ти — неодмінно! Побудеш хвилини 10 і підеш, а з собою забереш деякі книжки, мої папери, бо вже є ознака того, що я тут днів два-три, найбільше чотири.

Леонід Арсенович хай теж, як має час, приходить. А коли він чого-небудь одмовиться, то я можу записати т. Базилевича.

На випадок чогось нового — зараз же дай знать мені із Бюро пропусков.

Цілую.

Твій Па[вло]

16/X 43

410. ДО Л. П. ПАПРУК

18 жовтня 1943 р.

Люба Лідуско! Квітко!

Занятий я дуже, а знаю, що, може, ти, буває, прийдеш, а тут же й листочка від Павла немає. Поки що нема часу писати. Отже, цим листом лише подаю свій голос до тебе. У мене все гаразд, а як там Ви?

Страшенно я за Ульяненка переживаю! Й подумати страшно, як же його сім'я там... Та й за своїх теж думаю багато.

Цілую кріпко тебе і маму.

Твій Па[вло]

18/X 43

411. ДО Л. П. ПАПРУК

22 жовтня 1943 р.

Дівчатко падоїдливеньке!

Передаю тобі комплект «Учительской газеты», збірник Ак[адемії] наук та листи. Якщо незручно тобі таку купу паперів нести — то передай їх зараз же мені назад: одвеземо тоді завтра.

Я вирішив, що завтра найкраще буде виїздити з лікарні після 3-ої години. Отже, машину можна буде: або на 3-тю годину рівно, або о $\frac{1}{4}$ на 4-ту. Як буде час — я ще ввечері подзвоню тобі. Тут я вкладаю конверт для тебе — може, що захочеш з а р а з написати мені — то, будь ласка, напиши. Поки що і все.

Кріпко цілую.

Твій П.

22/X 43

Р. С. А щодо спису геогр[афічних] назв та власних імен — зробиш таке: передрукуєш, але підождеши передавати до завтра. Бо й слова ж іще не всі. Згода?

412. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

28 жовтня 1943 р.

28/X 43

Дорогий Женья. Так мені сумно стало, як я на другий же день звільнення Харкова, зайшовши в будинок «Слово», та не застав ні тебе, ні Тетяну Петрівну. А ще сумніше було,

як я там же почув од жінки-сусідки про Олю. Власне, про Олю розказувала вона з чужих слів і висловлювала надію, що, може, це ще й неправда. Оцю надію весь час держу я в серці й зараз, хоч про Піски точно вже відомо, що вони постраждали. Ніяк не знаю ще й про Оксану. Думав я дожити у Харкові до того дня, аж поки буде звільнено Полтаву з областю, щоб все-таки побачитись з тобою. Та трохи з ногою у мене вийшло негаразд (ну, тепер-то вже й зовсім наче добре буде).

Приїду я, очевидно, так тижнів за три (а мо, й раніше). Ще не знаємо: де будемо жити. Завтра їде Олекса Михайлович Філіпов — то він вже, певно, про це знатиме, де і в якому будинку. Зразу, видно, приїду сам, а пізніше — може, і всі рушимо (нас усіх зараз трое).

Як же з роботою — чи вже влаштувався? Як із здоров'ям твоїм і Тетяни Петрівни? Хочеться ж і Юрика побачити — який він є.

Ну поки що всього доброго! Саме перед Жовтнем багато роботи, то я й пишу тобі не дуже широко. Кріпко цілую тебе, Тетяну Петрівну й Юрика.

Твій Пав[ло]

Р. С. Листи — найкраще всього буде — як передаватимеш через руки, бо поштою ідуть аж надто довго.

413. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

15 листопада 1943 р.

15/XI 43

Дорогі Женя, Тетяно Петрівно й Юрику!

Чим далі, то все більше й більше народу їде до Харкова. Скоро черга й за нами.

Через Тетяну Степанівну Дяченко я не встиг нічого тобі передати. Так само й через Григорія Гуровича. Але Григорій Гурович згодився на словах передати тобі про те, як ми живемо тут і що робимо. Роботи — і тут, у Москві, — для мене теж багато. Неодмінно поговори з Гр[игорієм] Гур[овичем].

Сьогодні оце їде до Харкова Ваган Олександрович, — то ми й передаємо дещо в пакунку. Там, у пакунку, ми вклали маленьку подушечку, її — прошу тебе — передай Павлові Васильовичу Титорському (дружина його, — коли не помиляюсь: Наталя Георгіївна) — це їхня. Вони давали її мені в аероплан, під хвору ногу. Неодмінно ж вітай їх і подякуй їх за подушечку й перепроси, що так дов-

го тримав її тут. Адреса Т у т о р с ь к и х: Технологічна, 4, кв. 2 (чи, може, навпаки 2, 4).

Був у нас Дмитро Михайлович Косарик, який спеціально їздив у Стару Басань і Піски. Багато що розповідав нам. Але він був недовго там — ні в кого було йому на місці як слід про все і про всіх розпитати. Дм[итро] Мих[айлович] і Євєнко Андрій Федорович, що працює тут у Радіокомітеті,— наш пісковець. Кріпко цілую. Передаю тобі тут у конверті 500 крб.

Твій П.

414. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

1943 р.

Дорогой Всеволод Петрович!

Сегодня я прочел все Ваши стихотворения. Мне кажется, что для отдельной книги чего-то будто бы еще в ней недостает. Замечательная вещь «Здесь ждали дождь», превосходны те миниатюры, которые Вы читали мне на завалинке моей квартиры (не говорю «дома», ибо дом 2-этажный и много в нем жильцов) пред миниатюрным огородом поэта, как, например,— «Девушка бойца поцеловала», «На госпитальной койке», «Уверенность» и др. Но вот, как говорят заправские критики,— «центрального» стихотворения не видно...

415. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

26 грудня 1943 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Маленька трапилась оказія — ото й передаю Вам короткого листочка.

Як Ваше здоров'я? Як робота? І чи не змінилося чогонебудь за цей тиждень у наших журнальних сферах? Як буде готова з Вашими додатками стаття, то передайте її, будь ласка, мені: їхатиме скоро із Москви сюди т. Маміко-нян (живе він в готелі «Балчуг»). Може, потрібно буде Вам щось швидко передати до Харкова мені — то я Вам даю тут на всякий випадок телефон мій хатній: 9-78. Коли б не трудно було цей № передати Катерині Дмитрівні Троценковій — то я був би Вам за це вдячний.

Пишіть, як матимете час і нагоду.

Поки що всього доброго!

Вітання Маргариті Григорівні.
Вітають Вас Лідія Петрівна й Катерина Кузьмівна.
Р. С. Чи дзвонили т. Апплетіну?

Ваш П. Тичина

Якщо Мамікопяна трудно буде дістати дома, то передайте (все, що є до мене) у кімнату № 510 Марії Семенівні Грудницькій.

26.XII 1943 р. Харків, Красіна, 5, приміщ[ення] 7

416. ДО Л. Х. ПАЛАМАРЧУКА

9 січня 1944 р.

9/І 44

Дорогий Луко Хомичу!

Пригадуєте? — я з Вами під Новий рік у Миколи Платоновича говорив про Марію Михайлівну Пилинську, яка дуже та й дуже могла б Вас вирятовувати по лінії мови й перекладів у «Радянській Україні». Сьогодні я був у них, і якраз Марія Михайлівна, як видно, не від того, щоб у Вас працювати. Може б, щось подумали, Луко Хомичу, з цього приводу. Пробачте, що турбую.

Ваш П. Тичина

417. ДО О. М. ПИЛИНСЬКОЇ-ЧІЛІНГАРОВОЇ ТА М. М. ПИЛИНСЬКОЇ

27 лютого 1944 р.

Любі Лесю й Марусю!

Дуже недобре вийшло, що Ви не переїхали до Києва разом з нашою установою. Ми приміщення Ваше тримали тут довго, а потім воно, як і звичайно в цей час, само почало від нас, мов човен від берега, відпливати.

Я турбуюсь за всіх Вас, як Вам там живеться. Цими днями буде затверджено штати Харківської філії вид[авни]цтва «Радянська школа». Може б, там у ній хто захотів із Вас працювати, — будь ласка, напишіть мені сюди — і ми неодмінно це зробимо. Пишіть: хто із Вас хотів би на штатній роботі (редакторській — цілий день) і хто на позаштатній (брати додому). Або і те й друге разом. Відповідь постарайтесь передати через нашого уповноваженого по господарчих справах т. Алексєєва, який перебуває в Харкові

днів три-чотири (очевидно, найкраще його буде шукати в облвно).

Багато ще чого хотілося б написати Вам — та, на превеликий жаль, спішка із від'їздом уповноваженого тут велика (на вокзал постигнути вчасно хоче). Отож, поки що на все добре! Вітайте від мене шановну маму Вашу. Пишіть, листи шліть через руки — так швидше буде.

Ваш П. Т.

27/II 44

Київ, Чудновського, 5, пр[иміщення] 7

418. ДО А. К. І К. О. ПАВЛЮКІВ

9 березня 1944 р.

Дорогі Анатоль Карповичу й Катерино Онуфріївно!

Податель цього листа є монтьор, що має перенести телефон із Вашого приміщення до мого. Будь ласка, розкажіть йому: на якій стіні висить він — що — як — і до чого...

Як Ваше здоровля? — обох? За роботою, повірте, аніяк нема часу, щоб заїхати провідати «накузнечників» (це ті, що на Кузнечній живуть) та й речі свої забрати.

Поки що всього доброго!

П. Тичина

9/III 44

419. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

26 березня 1944 р.

26.III 1944 р. Київ

Дорогий Лев Адольфовичу!

Листи Ваші — всі одержав. Дякую за турботи і пробачте за те, що не відповів одразу. Життя моє — це сотні тачанок ліворуч і праворуч, а я посередині. І через те, що тачанки біжать не зупиняються, то й я не хочу відставати.

Передмову до антології я виправив, — передаю. Добре б було, якби її Ви неодмінно виправили в наборі. А то біда буде: багато чого я у Москві тоді писав одним махом, те ж саме вийшло і з цією передмовою (сьогодні увечері кінчав, бо завтра ж треба було їхати до Києва). Отже, щодо стилю — багато там у ній слів, як тих трісок, накиданих безладно. Гонорар Ліда Петрівна одержала ще в Харкові (я був тоді у Києві). Щодо збірника наймолодших укр[аїнською] мовою — треба зробити його, і, звичайно, в поширеному ви-

гляді. Щодо збірника Вашого «Українські діти на війні» — просто-таки буде пречудесно. Може б, знайшли собі вільну хвилинку та переписали б для мене зміст цього збірника. Дуже це мені було б цікаво поглянути.

«Сирітку» (оригінал) передаю. Оце приблизно і все те, що на перший раз написати мені до Вас було потрібно.

«Реквием» у журналі якщо появиться — не забудьте через руки передати.

Кажу «через руки», — бо пошта поки що «ветренник большой» — і не все до рук доносить. Ага, іще одне, особливо важливе! Напишіть, як здоров'я Катрусі? Вітайте її від нас.

Поки будьте здорові! Від мене й Ліди Петрівни та Катерини Кузьмівни передавайте вітання Вашій дружині.

Скучили ми за Вами!

Ваш П. Тичина

P. S. Не відмовте, будь ласка, в такій любезності — передати Детгизу три підписаних мною примірники договорів.

П. Т.

26.III 1944 р.

P. S.

Що цікавого із книг вийшло у Москві?

420. ПРИВІТАННЯ З НАГОДИ ПЕРШОЇ РІЧНИЦІ ВИЗВОЛЕННЯ ЧЕРНІГОВА ВІД ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ

23 вересня 1944 р.

Вітаю Вас і всіх трудящих Чернігівської області [зі святом першої річниці визволення рідної землі від німецьких загарбників. Із руїн і попелу воскресє Чернігівщина — земля Михайла Коцюбинського, край Миколи Щорса. Знову буде багатим, культурним і веселим. Слава Сталіну — визволителєві Чернігівщини. Слава нашій партії — організатору трудової енергії, що оновляє навіки тепер вільну землю. Низенько кланяюсь рідному містові в цей радісний день.

Павло Тичина

421. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

27 вересня 1944 р.

27.IX 1944 г.

Уважаемый Лев Адольфович!

На Ваш вопрос — нравятся ли мне Ваши переводы и — не буду ли я возражать, если Вы с одним из московских издательств поведете переговоры относительно издания моей книги на русском языке, — отвечаю: возражать никак не буду: наоборот, очень буду утешен очередным разговором с моей русской читательской аудиторией.

Переводы же Ваши меня интересуют — и то не в каком-либо смысле специальном, — нет: интересуют тем, что они у Вас по-своему глубоко пережиты, наполнены звучанием оригинала; и в то же самое время не рабски точны, а так переданы, будто бы это были Ваши собственные произведения.

Павло Тычина

422. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА

30 вересня 1944 р.

Дорогой Илья Григорьевич!

Сразу же по получении от Вас первого письма я послал в Ташкент т. Поляк Г. В. телеграфный вызов о срочном выезде ее на постоянную работу. Кроме того, т. Поляк Г. В. 16-го августа в почтовом пакете пошел вызов подкрепительный, с подписями, на бланке, а также копия вызова пошла в ташкентскую милицию.

М. Лещинская на приеме у меня была. Я расспросил подробно ее обо всем.

Эда Халифман — после нашей пригласительной телеграммы к ней — 25 сентября прислала нам ответ, в котором она выразила желание еще на год остаться в Москве.

И, наконец, относительно письма капитана Сегалю. 30 сентября мы жену его (учительницу) отозвали в распоряжение Киевского горнаробраза.

Это уже в второе письмо пишу Вам, Илья Григорьевич. Первое — так и пролежало у меня недельки полторы без движения: ждал я т[оварища] Ильского — да так и не дождался, хотя и обещал он, что зайдет, а мне почему-то хотелось именно «через руки» передать Вам письмо, а не по почте.

Як приїдете до Києва — будь ласка, не минайте моєї хати (Чудновського, № 5, кв. 7, тел. 4-32-46).

Всього доброго!

П. Тичина

30/IX 44

423. ДО В. Д. БОНЧ-БРУЄВИЧА

Грудень 1944 р.

Уважаемый Владимир Дмитриевич!

Правительственный юбилейный комитет по увековечению 150-летия со дня смерти Г. С. Сковороды приглашает Вас принять участие в торжественном заседании, посвященном выдающемуся украинскому философу и писателю.

Заседание состоится 16 декабря в столице Украины — Киеве.

Просим телеграфировать о выезде. Комнату в гостинице обеспечим.

Председатель правительственного
юбилейного комитета
академик *П. Тичина*

424. ДО Л. М. ТИЧИНИ

17 січня 1945 р.

17/I 45. Київ

Дорогий Льоню! Як же це так, що ти й ні разу не відпросився до нас у гості? Коли це можна зробити, то, будь ласка, — зроби і приїжджай. Побудеш у нас у хаті скільки хочеш, проїдешся потім і до Харкова.

Був оце у нас Владя недавно. Із його слів я знаю, як вам трудно на фронті. Побув він у нас тижня півтора, почитав, написав дещо своє, а голівне, що погуляв добре.

Вітаю тебе з Новим роком! Горджуся тобою, що ти громиш німців не тільки словом, як ми, а й наосяще, ділом. Поздоровляю тебе з високими нагородами. Живи, тримайсь, іди вперед, хоч і трудно тобі буває, а все ж — т а к і діла не забуваються: Батьківщина їх бачить.

Ми живемо тут у своїй роботі весь час; дядя Ваня перейшов на роботу в с. Піски (школа), там же й тітка Оксана. Євген Григорович і Тетяна Петрівна — у Харкові.

Єфросинія Григорівна — у Києві. Село Піски, як, може, ти вже чув, спалено німцями. Півтори тисячі людей загину-

ло — між ними й наша люба Оля з дрібними дітьми. Зараз Піски потроху відбудовуються, перевезли готову школу, дехто поставив хату, а дехто — в землянках.

За Олю нашу й за всіх людей, що безневинно постраждали, ніколи ми німцям не простимо, — ніколи!

Ти питаєш: яких саме учителів можна відкликати з фронту? Про це тобі розкаже Парфен Миколайович. А зараз — побажаю тобі щастя й удачі, сили й уміння! Вітай Севу, якщо поблизу, та і всіх своїх. Вітай твоїх друзів по фронту — бійців і офіцерів.

Твій П. Тичина

425. ДО Д. ПОЛЯНОВА

22 березня 1945 р.

Сердечно поздравляю первого пролетарского поэта Болгарии Дмитрия Ивановича Полянова с полувековым творческим юбилеем. Честь и слава борцу за свободу трудящихся масс. Честь и слава певцу новой освобожденной Болгарии, певцу содружества славянских народов.

Павло Тичина

426. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

24 березня 1945 р.

24.III 1945 г.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Користуюся нагодою й передаю Вам цього коротенького листочка, а з ним разом і свій київський привіт.

Як живеться Вам? І як Ваше здоров'я? Не гнівайтесь, що з мене такий несправний кореспондент душі. Одне скажу — ніколи, та й годі. А може ж, колись та буде й мені вільніше. Хочу Вам підкинути, Лев Адольфовичу, один свій вірш, — той, що я його читав у Софії. Може, для журн[алу] «Славяне» чи для російської якої газети.

А втім... не в ньому моя справжня творчість. Так тягне мене щось написати дійсно хороше й дійсно велике! Тим часом ходжу в літературі я в рядах другому та третьому. А що ж! І це непогано буває.

Мудрість не в тому, щоб неодмінно вискакувати наперед. Мудрість у тому, щоб відчуття процесу літератури не втрачати в собі.

Та про це ми не раз із Вами говорили. Я дуже радий, що побував у Болгарії. Студією тепер літературу болгарську. Неповторні були моменти в Болгарії, неповторні! Жалко, що про нас вони дуже мало знають, а знати — все ж таки — хочуть та ще й як!

Чи не дістали б Ви там десь у Москві своєї книжечки видання «Фронт і тил» — я б її переслав до софійських редакцій.

Поки що на все добре.

Вітають Вас Ліда Петрівна й Кат[ерина] Кузьм[івна].
Окремо вітайте від усіх нас Вашу шановну дружину.

Ваш П. Тичина

427. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

30 березня 1945 р.

Дорогий Олександр Івановичу!

Передаю Вам переклади: в одній теці — більш-менш годящі, а в другій — сумнівні. Листа до Б. Турганова прошу Вас прочитати і аж тоді вже заліпити, — так само й щодо листа Олександрі Петрівні.

Важкенький багаж для Вас — що й казати. Бо ще ж я хочу й «Избранные стихотворения» Вам передати видання 1940 року. Вам буде тоді в Москві ясніше (в Москві або ж під час дороги у вагоні), як проглядатимете переклади. Бо деякі ж тургановські треба буде наново замінити уже тими, що були в цьому збірнику, — і Н. Брауна, і Комісарової, й ін.

Бажаю Вам успіху й години! Вам і М[арії] Р[остиславівні] від усіх наших.

Ваш П. Т.

30/III 45

На всякий випадок телефон теці Льва Адольфовича Озерова (Лозинської Любові Олександрівни) К-4-88-33 наборний, покликати Льва Адольфовича.

428. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

30 квітня 1945 р.

Дорогий Женья!

Вітаємо всіх вас із святом! Передаю те, що під руками було. Бо буквально ніколи організувати якусь «добропоряд-

ну» книжну передачу: то писання колективної поеми (надто спішне), то писання статей для Москви, то ще щось.

Вкладаю трохи грошей. І Ліда П[етрівна] іще ж щось там передає. Бережіть здоровля!

Твій Павло

30/IV 45

429. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

4 серпня 1945 р.

4/VIII 45

Дорогий Женя! Не сердься, що не пишемо. Усі ми — такі, якби ти знав, перевтомлені! У мене допіру скінчилась третя республіканська нарада. Вимовити ці два слова легко, а як розшифрувати, то — скільки коштує кожда із них і нервів, і сил, і енергії! Моє напруження — звичайно ж що відбивається і на Кат[ерині] Кузьм[івні] та Л[ідії] П[етрівні]. До того ж бувають у нас: і Оксана та ще дехто із пісківців. Усім ми раді, але — нема де правди діти — ота сварка поміж Ванею та Оксаною буквально нам не дає жити. Нерозумні вони люди, та й годі. Кат[ерина] Кузьм[івна] раніш страшенно любила гостей, — тепер же вона, хоч і продовжує їх любити, але ж утомлюється швидко. Не ті літа вже в неї. І ми її особливо хочемо берегти. Живемо ж у казенній квартирі, робота моя аж надто всеоб'ємлюща да тяжка. Чи видержу я далі так, нічого не писавши й не думавши писати, — не знаю. Я знаю, що й вам нелегко зараз. Відчуваємо, що літо твоє щодо відпустки — якесь невдале. Але що ж подієш. До Пісок великі причини не їхати. До нас же (одверто скажу) якби не моя наступна відпустка, то ще б, може, і можна було. Але ми з Лідою думаємо їхати з Києва на місяць. Кат[ерина] Кузьмівна така, що як хто буде в хаті (в цей час) у нас, то вона не втерпить, щоб і самій не взятись до роботи в кухні. Цього ж би ми якраз і не хотіли... Бо — повторюю — нехай людина хоч трохи ще продержиться. Не сердьсь. Передаю 300 крб. Вітання всім.

Твій Павло

Женя! Мій лист аж ніяк не означає того, що ми тебе й Т[етяну] П[етрівну] та не могли б зустріти в себе. Ні. Нічого подібного. На якийсь короткий час заїжджайте до нас. Будемо раді.

430. ДО І. О. МАР'ЯНЕНКА

18 серпня 1945 р.

От души приветствую Вас, дорогой Иван Александрович, в день Вашего юбилея. Могущественной силой великого мастера гордится сегодня не только Украина, но и весь Советский Союз. Бриллиант души Вашей целых полвека своим светом проникает в душу каждого из нас. Остроту подачи мысли на сцене, необычайное умение перевоплощаться Вы передали многочисленным ученикам своим, молодым кадрам. Спасибо большое Вам всенародное, и да будут вечно от Вас неотъемлемы здоровье, удача и успех под солнцем сталинской эпохи.

П. Тычина

431. ДО С. І. ЧИКОВАНІ

21 жовтня 1945 р.

Благодарю [за] приглашение. [К] сожалению, приехать не могу. Прошу передать участникам пленума горячий привет. Столетний юбилей грузинского гения послужит еще большему укреплению сталинской дружбы народов. Бессмертные творения Бараташвили дороги и близки сердцу украинского народа. Слава грузинскому народу, нашей непобедимой Красной Армии.

Павло Тычина

432. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

11 листопада 1945 р.

11.XI 1945 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Користаюсь випадком, що сьогодні до Москви їде т. Глузман, передаю Вам цього листочка.

По-перше, всі ми Вас вітаємо з святами.

І по-друге, в цьому конверті побачите Ви кілька моїх віршів,— робіть із ними що завгодно. Тільки ж щодо вірша «На співанці», хотілося б мені, щоб Ви передали його В. К. Звягінцевій — вона в листі своїм просила мене хоч дещо з свого надсилати їй на переклад*.

* Або ж дайте «Юній поетесі». — Авт.

Ваша книжка (в рукопису) «Діти у Великій Вітчизняній війні» пройшла вже в нас інстанції і має йти до набору. Книжку я називаю «Вашою», але там стоїть тепер два імені (за абеткою), — скажіть, будь ласка, чи був од Вас дозвіл (як автора) на додатки в книзі, а так само й на другого автора книги?

Бачите, я ці два місяці (останні) був у відпустці і натурально, що Ваше листування з видавництвом «Р [адянська] ш [кола]» пройшло повз мене.

Відпочивали ми з Л [ідією] П [етрівною] у Гаграх.

Було ще там і неба, і моря, і фруктів!

Про людей — то нема чого й говорити: повна санаторія.

Були між них і цікаві — з натяком на глибину морську й на височінь надхмарну.

Переклав я у Гаграх майже всього Христо Ботева — болгарського класика. Може, окремо тут видам.

Часу у мене для творчості небагато — але що подієш? — принаймні чесно йду у всьому! І легкодухість — зовсім мені не до лиця. Ось тому я й прошу Вас не зважати на деякі нотки мого останнього листа до Вас.

Одночасно пишу я зараз і до Бориса Олександровича та до Головенченка. Адже ні копійки й досі за договором не вислало мені вид [авни] цтво!

Ну, на все добре!

Вітання Вашим.

Ваш П. Т.

433. ДО ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ ВІРМЕНСЬКОЇ РСР

29 листопада 1945 р.

Трудящимся Армении шлю свое сердечное горячее поздравление [с] праздником двадцать пятой годовщины Советской власти. Армянский народ достиг благополучия, полного расцвета творческих сил только благодаря заботам Советской власти, благодаря своей высокой одаренности, благодаря помощи великого русского народа, благодаря сталинской дружбе народов. Жизнь украинского народа многочисленными нитями связана с жизнью народа армянского. На сегодняшнем торжестве мы [с] благодарностью должны отметить, как [в] Великую Отечественную войну славные сыны Армении сражались за свободу Украины. Да живет,

процвітає Советська Армєнія, єе хозьяйство і культура. Пусть єще звонче звучит прекрасний армянський язык, такої для мене понятний, родної і близький.

Павло Тычина

434. ДО О. П. РЯБІНІНОЇ

1945 р.

Уважаємає Александра Петровна!

Мне передали, что проф. А. И. Белецкий мог бы взять на себя общую редакцию моей книги и что остановка только за моей рекомендацией. Скажу следующее. Рекомендовать я, конечно, рекомендую. Было бы лучше все-таки, если бы издательство ГИХЛ первое снеслось со мной по этому поводу. Да и какое, собственно, мнение на этот счет у ответственных работников ГИХЛа? Ведь на летучем совещании прошлым летом у т. Накорякова, где присутствовали также и Вы, было решено, чтобы кандидатуру редактора изд[атель]ство согласовывало с Союзом с[оветских] пис[ателей] Украины или с кем-нибудь из ответственных его работников. Таким образом серьезность этого вопроса относительно редактора падала на меня не вся, а наполовину, частично. Если же ГИХЛ теперь сохраняет молчание, я повторяю: ничего не имею против А. И. Белецкого, знаю его как большого знатока дореволюционной и послеоктябрьской украинской литературы, человека тонкого вкуса, человека умного. Скоро буду на пленуме — поговорим подробнее.

435. ДО К. П. ХОХЛОВА

28 грудня 1945 р.

Глибокоповажаного й дорогого Костянтина Павловича від усього серця вітаю з 60-річчям його славного життєвого шляху та з 40-річчям театральної діяльності!

Ювілейне свято керівника російського театру ім. Лесі Українки є святом і самого театру, святом нашої радянської культури.

В роботі театру ім. Лесі Українки найпочесніша роль належить його художньому керівникові — Костянтину Павловичу!

Ознайомлення населення України з досягненнями культури великого російського народу, постійне дбання за чистоту російської мови, а також показ зі сцени кращих творів

української драматургії — всім цим вічно заклопотана творча уява Костянтина Павловича, всім цим вічно світиться благородна душа його, цим і його любов до нашої української культури виразно позначається.

Бажаю народному артистові СРСР Костянтину Павловичу Хохлову ще багато років прожити, нових успіхів, нових сил і енергії, — бажаю щастя й здоров'я!

Хай під небом України завше ясно і гарно буде творчій душі його, — душі російській — і в той же самий час — вселюдській, що всі пориви свої скеровує на благо трудящих, на благо нашої Батьківщини.

Павло Тичина

28/XII 45

436. ДО Г. Г. ВЕРЬОВКИ

8 березня 1946 р.

Від усього серця поздравляю Вас, дорогий Григорію Гуровичу, з нагоди присудження високого звання заслуженого діяча мистецтв. Всі ми радіємо, як Вас цінують за Вашу роботу. Талант Ваш багатогранний, і в цій багатогранності Ваше споріднення з народною творчістю неодмінне і органічне. Найкраща стежка, якою ходить народ. Найкраща пісня, що передає його душу. Творіть же, співайте, творіть на радість нам, на благо дорогої Вітчизни.

П. Тичина

8 березня 1946 р.

437. ДО К. Г. ВОБЛОГО

5 травня 1946 р.

Сердечно вітаю Вас, дорогий Костянтин Григорович, [з] одержанням високої урядової нагороди — ордена Леніна. Від усієї душі бажаю Вам багато сил, здоров'я для нових, ще більших успіхів у Вашій плідній науковій діяльності.

Павло Тичина

438. ДО В. Л. ІВАНКА

14 травня 1946 р.

Голові виконкому сільради
с. Піски Н[ово]басанського району
тов. Іванко В. Л.

Міністерство освіти УРСР на Ваше прохання в справі допомоги відбудувати спалену школу в с. Пісках звернулось до голови виконавчого комітету Чернігівської обласної Ради депутатів трудящих тов. Костюченка С. П. з клопотанням виділити в цьому році з бюджету області 20,0—30,0 тис. крб. на побудову звичайного будинку на одну класну кімнату для розміщення 5-го класу.

Зазначений будинок після побудови нової школи може бути Вами використаний під учительську квартиру.

Одноразово Міністерство освіти УРСР підняло клопотання перед Чернігівською обласною Радою депутатів трудящих — при складанні плану шкільного будівництва на 1947 р. передбачити відбудову неповної середньої школи в с. Пісках і вже в III кварталі цього року виділити 50,0 тис. крб. на заготівлю будівельних матеріалів для будівництва зазначеної школи в 1947 році.

Міністр освіти УРСР П. Тичина

439. ДО В. І. КАСІЯНА

22 червня 1946 р.

Сердечно вітаю Вас, дорогий Василю Іллічу, славним ювілеєм тридцятиріччя Вашого творчого життя. Наша громадськість глибоко шанує Вас, народного художника, педагога, мистецтвознавця, одного [з] кращих графіків сучасності. Наш народ високо цінує Вас за Ваші виняткові заслуги перед Радянською Батьківщиною. Сміливим пензлем майстра Ви зуміли відобразити у мистецьких творах своїх всю велич епохи, героїчну боротьбу народів СРСР за свою свободу, незалежність. У дні Вітчизняної війни Ви дали твори, перейняті гнівом проти одвічного ворога людства — німецько-фашистських загарбників. Діапазон Вашого таланту дозволяє Вам водночас творити різними засобами і в різних жанрах, водночас бути ілюстратором творів класиків української та російської літератури, а також і творів про безсмертні подвиги юних героїв Вітчизняної війни. Великі заслуги Ваші у підготовці та вирощуванні молодих кадрів художників. Ваш дужий талант, виплеканий [в] умо-

вах радянського ладу, нині розквітнув на повну силу свою. Прославляйте ж надалі талановитий народ наш переможець. Бажаю Вам сил, здоров'я й довгих років щасливого радісного життя.

Павло Тичина

440. ДО С. Я. АВТЕНЮКА

Не пізніше 1 жовтня 1946 р.

Уважаемый Семен Яковлевич!

Спасибо за приглашение на научно-педагогическую конференцию учителей и за Ваше искреннее желание видеть меня у Вас в Молдавии в качестве гостя. Независящие от меня обстоятельства не дают мне возможности воспользоваться Вашим любезным приглашением. Но я (независимо от того, буду ли во время Вашей конференции здесь, на Днестре, или же далеко отсюда, за Карпатскими горами) всегда, всей душой с Вами и с молдавскими народными учителями! Первая в истории народного образования Молдавии конференция учителей! Как много хорошего хотелось бы сказать по этому поводу молдавской общественности и учителям! Не осудите, если в данном случае чувство свое выражу всего лишь двумя словами: желаю успеха!

Щиро вітаю конференцію і всіх учасників її! Відряджаю для участі в конференції також і працівників шкіл України.

Бажаю успіху усім Вам у такій важливій для нас справі! Бажаю знайти Вам найкоротший шлях до завершення накресленого завдання! Бажаю найширших можливостей і голівне: сил, енергії й здоров'я! У своєму листі до товариша Сталіна цього року 1-й республіканський з'їзд інтелігенції Молдавської РСР обіцяв нашому вождеві зліквідувати неграмотність і малограмотність серед населення. Я уявляю, яку радість перечуватимуть всі народні учителі Молдавії на наступній науково-педагогічній конференції, яка властиво й є початком здійснення своєї урочистої обіцянки! Фашисти хотіли знищити молдавську культуру, мерзенні вороги зазіхали вже й на саму свідомість народу. Але народ молдавський — безсмертний! Він героїчно боровся за свою свободу — як в лавах Червоної Армії, так і в партизанських загонах. Ворог хотів зробити нас рабами — а ми, навпаки, зараз стали повновладними господарями свого життя. А підлі загарбники знайшли своє справжнє місце на лаві підсудних у Нюрнберзі. У Нюрнберзі — до смерті на черзі!

Живі ми єсть, бо нас зміцняла і зміцнює сталінська дружба народів! Дяка великому російському народові, що допоміг молдавському й українському народам визволитись із ярма берлінських людоджерів. Жива єсть наша справа, бо нами опікувалась і опікується партія Леніна — Сталіна!

Павло Тичина

441. ДО М. С. ТИХОНОВА

11 грудня 1946 р.

Поздравляю Вас, дорогой Николай Семенович, [с] высокой наградой — орденом Трудового Красного Знамени. Вам — воплощенной силе и гордости советской поэзии — от всей души желаю много сил, здоровья, новых еще больших успехов [в] Вашей плодотворной работе.

Павло Тичина

442. ДО Д. Г. БІЛОУСА

18 грудня 1946 р.

Шан [овний] Дмитре Григоровичу!

До Вас у мене таке прохапня: в наборі мого вірша, — в куплеті, що починається словами «А ці балачки про Дунай і протоки», — викиньте, будь ласка, слово «там», бо воно дуже вже барабанить. Словом, треба так, як у копії мого вірша, що вкладаю його Вам у конверті (на 2-й стор.).

З пр [ивітом] *П. Тичина*

18/XII 46

443. ДО С. І. ЧИКОВАНІ

26 червня 1947 р.

Сердечно поздравляю Вас, Симон Иванович, с высокой наградой — присуждением Сталинской премии. От души желаю Вам сил, здоровья и новых, еще больших творческих успехов на благо нашей дорогой Родины.

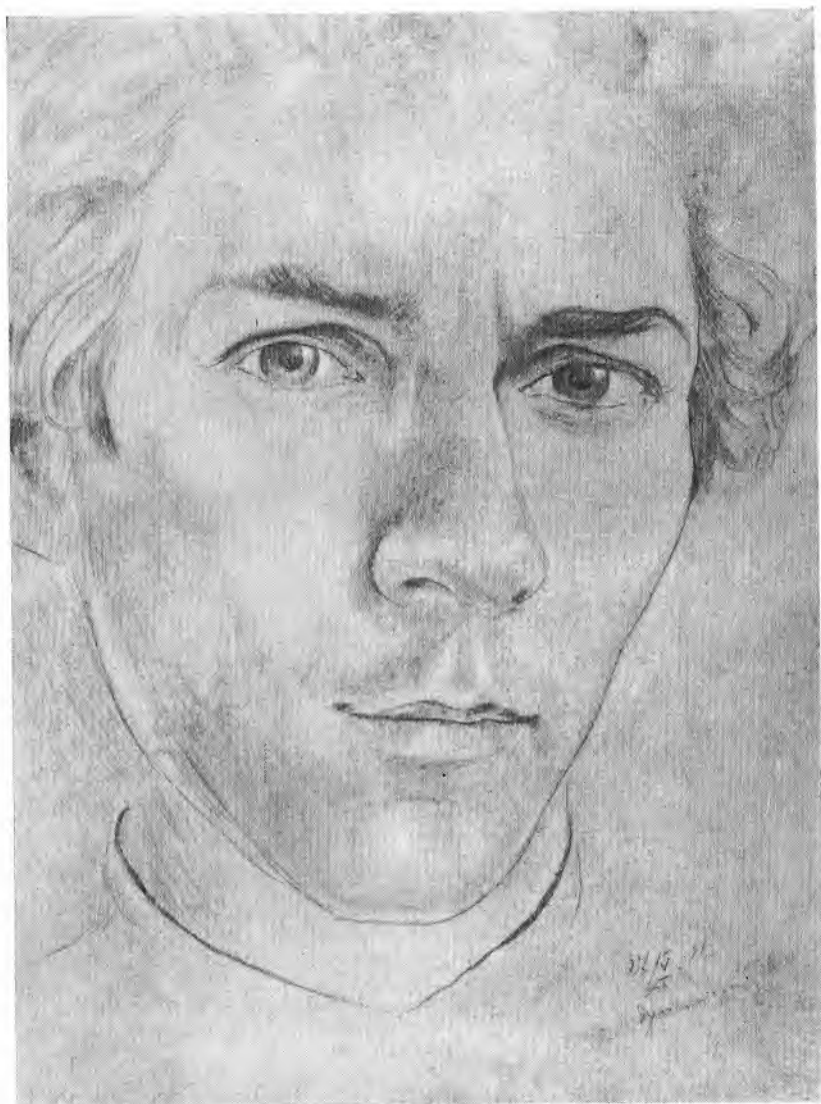
Павло Тичина

П. Тичина, О. Твардовський і П. Воронько. 1966 р.

П. Тичина. Пейзаж. Папір. Вугілля

П. Тичина. Автопортрет. Олівець. 1922 р.

444. ДО УЧАСНИКІВ XII СПІВАЦЬКОГО ВСЕНАРОДНОГО СВЯТА ЕСТОНСЬКОЇ РСР

27 червня 1947 р.

Шлю сердечный братский привет участникам XII певческого всенародного праздника Эстонской ССР. Весьма сожалею, что лишен возможности принять личное участие [в] празднике, но душой и сердцем я со всеми Вами. От души желаю всем участникам праздника наибольшего успеха [в] демонстрации достижений эстонского народа [в] деле созидания социалистической культуры. Слава братской дружбе советских народов во главе [с] великим русским народом.

Павло Тычина

445. ДО Т. ПАВЛОВА

Не раніше 5 липня 1947 р.

Ваше сообщение об избрании меня членом-корреспондентом Болгарской Академии наук принесло мне большую светлую радость. Спасибо за поздравление. Рад буду приложить все свои силы для еще большего культурного сближения между нашими народами. Дружба наших народов во главе с народом русским вековая. Никогда не сломить ее никаким заклятым врагам нашим. С высоких берегов Днепра шлю свой сердечный привет всем уважаемым коллегам, а героическому народу болгарскому поклон.

Павло Тычина

446. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

29 вересня 1947 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Тільки сьогодні зміг прочитати те, що Ви мені надіслали. Ви ж, певно, чули і про пленум письменників і про всяке інше. А крім того ж — у мене зараз дехто із заступників у відпустці — і тому багато й багато чого самому треба проробляти.

Про назву майбутньої нашої книжки перекладної я цілком погоджуюсь. На Ваших перекладах я поробив свої позначки — прочитаєте, як схочете. Н. Л. Брауну, звичайно, треба додати ще дещо із нового.

Ліда Петрівна щось в цім напрямі Вам тут в пакеті прикладає.

Спасибі за звістку про «Дружбу народів». Жаль тільки, що число газети для мене невідоме. Е ні, це я увів Вас у оману: поглянув ось я зараз — і бачу, що день і місяць там позначено. «Дружбу народів», на великий жаль, не бачив ще, — та думаю, що ми її дістанемо. Що ж до назви нового мого твору — то я й не знаю, як його назвати. По-перше, він ще не викінчений. По-друге, і про Ковпака в ньому там є, і про Руднева, й про Базиму. А голівне, чи дасть мені змогу життя довести до кінця цей твір, — не знаю.

Отже, умовно можна для редакції «Октября» дати так: «Драматические сцены (про Ковпака и Руднева)».

Знаю й усвідомлюю, як це звучить по-дитячому — та нічого не подіш: ніколи, ніколи, нема коли мені над цим думать. Ось зараз прийшли до мене (а ще ж: дзвінки телефонні) — іду на роботу. Як поглянеш, які чисті й упорядковані листи Олексія Максимовича. А почерк який у Горького!

Не судить, що в мене брудно написано. Спішу.

Всього доброго! Вітайте Ваших!

П. Тичина

29.IX 1947 р.

447. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

4 жовтня 1947 р.

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Олександрє Петровичу, [з] одержанням високого звання народного артиста УРСР. Від душі бажаю Вам здоров'я, нових сил, більших успіхів [у] Вашій творчій роботі на благо нашої Радянської Вітчизни.

Павло Тичина

448. ДО М. А. СКОРУЛЬСЬКОГО

4 жовтня 1947 р.

Від усього серця вітаю Вас, шановний Михайле Адамовичу, [з] присвоєнням Вам високого звання заслуженого діяча мистецтв УРСР. Щиро бажаю багато сонячних років, здоров'я, сил, нових успіхів у Вашій творчій роботі на благо нашої Радянської Вітчизни.

Павло Тичина

449. ДО В. П. ФІЛАТОВА

Початок листопада 1947 р.

Дорогого Володимира Петровича [зі] всією родиною вітаємо в великі дні тридцятиріччя. Бажаємо в житті Вам всього щонайлучшого.

Тичина

450. ДО М. І. ПОДВОЙСЬКОГО

30 грудня 1947 р.

Дорогого Николая Ильича с семьей поздравляем [с] Новым годом. Желаю всем счастья и здоровья.

Павло Тичина

451. ДО О. Т. ТВАРДОВСЬКОГО

1946—1947 рр.

Сердечно поздравляю Вас, Александр Трифонович, с высокой наградой — присуждением Сталинской премии. От души желаю Вам сил, здоровья и новых еще больших творческих успехов на благо нашей дорогой Родины.

Павло Тичина

452. ДО Р. КОЧАРА

1947 р.

Убедительная просьба прислать мне обещанные Вами подстрочники Хачатура Абовяна по адресу: Киев, Чудновского, 5, квартира 7. Телеграфуйте сумму расходов [на] подстрочники, которую немедленно вышлю.

Павло Тичина

453. ДО В. М. СОСЮРИ

12 січня 1948 р.

Міністерство освіти УРСР щиро вітає Вас, дорогий Володимире Миколайовичу, в день Вашого п'ятдесятиріччя від дня народження і тридцятиріччя творчої діяльності. Ваш славний ювілей є великою подією на культурному фронті

в нашій країні, всі народи Радянського Союзу знають і люблять Вас, ім'я Ваше як одного з видатних радянських поетів відоме далеко поза межами СРСР, чудесні твори Ваші, сповнені глибоким ліризмом, великою любов'ю до Батьківщини Радянської, до народу рідного, сповнені жагучою ненавистю до ворогів, є улюбленими серед широких шарів робітників, колгоспників, інтелігенції. Особливо любить Ваші твори вся наша учнівська молодь — студенти, школярі. Ваші поезії посідають чільне місце у радянських підручниках, читанках, вони прищеплюють учням радянським патріотизм, пісні на Ваші слова співають у школах, дитячих садках. Слово Ваше — ніжне і чуле до друзів і гнівне до ворогів — велику допомогу завжди подавало і подає трудящим — в бою і в труді. Хай же і далі високо дзвенить Ваш натхненний спів на славу Вітчизни нашої, довгих років і нових успіхів від душі бажаємо поету-більшовику, вірному синові робітничого класу, дорогому Володимирі Миколайовичу. Слава партії нашій.

Міністр освіти УРСР *Павло Тичина*

454. ДО С. Ф. КУДАША

28 січня 1948 р.

Дорогой Сайфи Фаттахович!

Спасибо за поздравление, за Ваш 4-й том и журнал «Октябрь» с Вашими переводами! Очень и очень жаль, что Вам невозможно было приехать на наше торжество. Мы все Вас любим и часто вспоминаем. Да что говорит! — вспоминаем слова, сказанные Вами в дружеских беседах, вспоминаем те места в Уфе, где мы вместе с Вами встречались, те песни, что пели вместе и в нашей комнатухе и в Вашей хате... Когда мы получили Ваше письмо, Лидия Петровна сама (никому из нас не дала!), сама вслух прочла Ваше стихотворение всем нам, присутствующим за столом. А наутро Лидия Петровна побежала в гостиницу, чтобы пригласить всю башкирскую делегацию к нам. Говорила она с Мастурой Низамовой, но [нрзб.], что М[астура] Н[изамовна] за что-то на меня рассердилась. А по правде сказать, все те дни такое было у меня уплотнение времени (и заседания в Совете Мин[истров], и партбюро, и Верх[овный] Совет, и встречи в Союзе писателей, и много чего другого), что иногда и сам не знаешь, как его все это и всюду успеть. Возможно, что и было с моей стороны где-нибудь какое-нибудь упущение, но я делал все то, что от меня зависело, и страшно хотел увидеть башкир именно в своей хате.

Я выпи́сываю Вашу газету і все время слежу за досягненнями Башкирії. Знаю, що Ви откривали сесію. Радостно мне было читати, як хорошо отзывається о Ваших збірниках русская критика. В Києві ми нескілько раз печатали Ваши стихи о Москві (в декламаторах, в журналах), а в Радиокomiteте устраивали передачі «Сайфи Кудаш».

Ну, пока всего хорошего! Большой привет от всех нас Марфуре Сарваровне и всем Вам!

Ваш *Павло Тычина*

28/І 48

455. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

21 лютого 1948 р.

21.ІІ 1949 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Посилаю Вам Крума Кюлявкова.

Буду радий, якщо у Вашому перекладі появиться поросійському.

О. Ю. Федькович народився 8 серпня 1834 р., помер в 1888, 11. І н. ст. (це те, про що Ви мене прохали детальніше написати). 60-річний ювілей, виходить.

При цій нагоді хотів Вам ще написати таке: чи не могли б Ви якось виправити в перекладі своєму такий вислів, як «возьмем бандуру» (в оригіналі «торкнем бандуру»). «Возьмем» — надто вже мляво, індиферентно, спокійно. (Краще б сказати «тронь».)

Ну оце і все. Як завше, я спішу. Чогось не дописую, недодумаю і навіть у себе дома — та й то із кімнати в кімнату підбігаю.

Таке у мене зараз навантаження, що творчість моя через неї не завше задоволена. А все ж — нічого! Пробачте за недбалий вигляд листа.

Сердечне вітання Маргариті Григорівні.

Ваш *П. Тычина*

456. ДО П. І. ТЕРЕЩЕНКА

22 лютого 1948 р.

Шановний П. І.! (Пробачте, не знаю повного Вашого імені.) Дуже хороша й цінна ініціатива літ [ературного] гуртка Вашої школи — організувати читачькі конференції. Особливо цінна ця ініціатива тим, що літ [ературний] гурток має запроваджувати конференції саме ж і серед кол-

госпників,—і тут усі ви в функціях своїх немовби планово наближаєтесь до роботи «Товариства по розповсюдженню знань».

Ви прохали мене вислати Вам по примірнику кожної книжки творів, написаних мною. На жаль, не всі вони в мене є, а тому вислав я Вам лише останні свої видання. Коли що буде потрібно Вам іще — пишіть мені про це. Бажаю успіху в роботі!

П. Тичина

22/II 48

457. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

5 травня 1948 р.

5.V 1948 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Був хворий, а крім мене, хворіла ще й мама — того і виїшла отака ось затримка з мою відповіддю Вам.

Перспект збірника я продивився. Мені здається, що починати «Думою про трьох Вітрів» не слід. Краще вже узяти щось із «Сонячних кларнетів», хоча б такі, приміром, вірші, як «Деся надходила весна», «Ходять по квітках», «Співає стежка», які теж датовано 1917-м роком. Крім того, можна б було додати ще до всього збірника «Пісню молодості» та «Москву» (меншого розміру).

Дати ми геть усі проставили. Є у мене дома дати ще й за місяцями та числами, але цих дат, я гадаю, Вам зараз не треба. До справки ж біо-бібліографічної — скажу Вам одверто — в даній мент не маю смаку. Нехай уже буде тільки одна біографічна. Серйозно! Так скромніше буде.

Закінчувати хотів я вже був цього листа, як ось зараз принесли нам з пошти збірник мій («Избранное») в перекладах, друкованих на машинку. Скажу Вам, що зараз же візьмусь до нього і незабаром постараюсь одіслати їх (переклади ці) назад т. Кир'янову. Дуже прохаю пробачити, що не переписую листа цього начисто і темпи тиснуть на мене, темпи роботи, вся навантаженість і ущільнений час.

Щире вітання М[аргариті] Г[ригорівні] і всім Вашим!

Зостаюсь все ще великим і невільним грішником по нескорих відповідях на листи.

П. Тичина

458. ДО Л. А. БУЛАХОВСЬКОГО

21 травня 1948 р.

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Леоніде Арсеновичу, [з] шестидесятиріччям [з] дня народження. Сьогодні країна наша вшановує Вас як одного [з] найвідоміших радянських вчених, творчість якого найбільшою мірою розквітла у роки всенародних досягнень сталінської епохи. Славне ім'я Ваше відоме не лише на Україні, а й по всьому Радянському Союзу. Численні наукові праці Ваші, дослідження мовознавчих та слов'янознавчих питань, збагативши науку нашу, служать високій благородній меті — вихованню молодих кадрів, зміцнюванню взаємозв'язків української культури з культурою великого російського народу, сприяють зміцнюванню зв'язків поміж передовими народами світу. Від усієї душі бажаю Вам щастя, здоров'я, нових успіхів на благо Соціалістичної Батьківщини.

Павло Тичина

21/V 48 року

459. ДО С. Л. КИР'ЯНОВА

Травень 1948 р.

Уважаемый Сергей Леонидович!

Спасибо за присланный Вами сборник, подготовленный Л. Озеровым. Я сборник просмотрел внимательно (все мои пометки — на полях): есть очень хорошие переводы. Но есть и слабые. К таким принадлежат переводы П. Карабана (кроме стих [отворения] «Ленин»), С. Кирсанова и частично В. Рождественского. Некоторые из этих переводов уже напечатаны были в моей книге в издании ОГИЗа 1946-го года. Там каким-то образом они прошли без исправлений и поправок. А как бы хотелось, чтобы в этом издании «Советского писателя» да совсем бы не было слабых переводов! Вы сами знаете, что такие переводы авторизовать мне очень и очень трудно.

Ну, об авторизации еще можно будет поговорить в Москве, где я вскорости буду — и буду не одну неделю.

Всего доброго!

С т[оварищеским] пр[иветом] П. Т.

29 липня 1948 р.

Дорогой Николай Ильич!

Завтра летят мои сослуживцы в Москву, и я спешу Вам написать хотя бы кратенькое письмо.

Немного стало мне будто бы вольнее: постановления в газетах еще нет, но меня фактически уже отпустили. Пять с половиной лет прослужил! Работа порядочно-таки тяжелая. Особенно для творческой натуры. Да еще в военное и непосредственно послевоенное восстановительное время. Я просился еще в прошлом году. И вот, наконец, перехожу на творческую работу. Ибо я, — ой как же я отстал от литературы! Отношение ко мне хорошее (что можно будет видеть и по формулировке), но мне-то самому нужно как следует «укинуться в работу творчу». А пока что 7/VII еду в Кисловодск — санаторий Семашко.

Дорогой Николай Ильич! Видали Вы такого эгоиста, что все про свои да про свои дела «торочить»? Ну, не осудите. Мне очень хотелось бы знать: как Ваше здоровье? Где Вы будете июль и август (простите за такое упрощенное выражение)? Как здоровье Нины Августовны? Междугородный телефон такой тогда был хрипучий, что я, по правде сказать, не все слышал, что Вы говорили.

Если будете когда-нибудь в Киеве — прошу заходить ко мне: моя хата в центре города.

Передаю Вам обещанные книги свои, а также ноты второго Вашего воспитанника по Троице Григория Гурьевича Веревки (он из Березного). Г. Веревка в этом году — лауреат Сталинской премии, только что избрали его председателем Союза композиторов Украины. Есть еще в Педагогическом институте Киева преподаватель Ив[ан] Ив[анович] Кухтенко — это третий Ваш воспитанник. Может быть, это будет Вам в какой-то мере интересным — потому и пишу Вам об этом.

...Должен буду закончить свое письмо, ибо стоят уже посланцы моего сослуживца.

Желаю Вам, Николай Ильич, всего самого лучшего в жизни — здоровья прежде всего! Также и Нине Августовне. Вітайте її від мене!

Моя семья шлет Вам свой искренний привет.

Ваш Павло Тычина

29/VI 48

Киев, ул. Чудновского, 5, кв. 7

461. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

30 серпня 1948 р.

30.VIII 1948 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Привіт Вам із моря. Весь час не писав, бо трудно було. То те, то се.

Усякого було багато.

Тепер можете мене поздоровити — я вже зовсім звільнився від попередніх моїх обов'язків. Заспокоїв свої нерви на морі — і тепер оце сьогодні їдемо з Лідою Петрівною до Києва. Пишіть, як Ваші справи і здоров'я.

Привіт Вам.

Ваш П. Тичина

462. ДО М. Х. КОЦЮБИНСЬКОЇ

1948 р.

Люба Михайлино!

Сильно зворушили Ви мене своїм прекрасним листом. Ваш лист є показником того, як хороше росте і як відчуває себе наша радянська молодь, в числі якої Ви є одна з найкращих. Ваш лист є показником того, як високо стоїть у нас виховання молодих талантів — виховання у школі, так і в родині. Хай же й надалі розвивається й росте талант Ваш із малесенької яблоньки в велику. Нехай цю яблоньку як і раніш дбайливо доглядають Катерина Яківна, Хома Михайлович. А тому ясному сонцю золотому, що огріває всіх нас, — від усього серця подяка.

Павло Тичина

463. ДО М. П. КОТЛЯРОВОЇ

1948 р.

Шановна М. П.!

Те, що вдалось мені розшукати в своїй бібліотеці, — посилаю Вам для Вашої літературної вітрини, присвяченої 30-річчю комсомолу. Бажаю Вам і всім учням успіху в роботі!

464. ДО М. І. ПОДВОЙСЬКОГО

30 грудня 1948 р.

Сердечно поздравляю Вас, дорогой Николай Ильич, и Вашу семью [с] Новым годом. Желаю доброго здоровья, счастья.

Павло Тычина

465. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА

7 січня 1949 р.

Спасибо [за] поздравление. Новый год я встречал [в] Белоруссии. От всего сердца желаю Вам и семье Вашей много и много радостей, успехов, новых творческих сил, здоровья.

Павло Тычина

466. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

9 лютого 1949 р.

9.II 1949

Дорогий Лев Адольфовичу!

Кілька днів усього — як повернувся я із своєї командировки, — і ніяк ще не оддишусь. Роботи навалилося одразу стільки, що й не знавш, до якої мені в першу чергу треба хапатись.

Отже, не гнівайтесь, що напишу я в цім листі аж надто коротко. Ваші переклади я продививсь уважно і поробив свої помітки на них, як Ви того прохали.

Пересилаю їх Вам у цьому ж пакеті. «Пробуждение весны» — авторські примірники, як також і «Иллюстрированную газету», одержав, дякую.

Наші (Лідія Петрівна й Катерина Кузьмівна) ще прохають передати Вам про велике своє захоплення радіопередачею.

Слухаючи її, вони так наче бачили коло себе й Вас, завжди прихильного до мові творчості. (Я в цей час, очевидно, був у Закоп'яному.)

Жалко дуже Віру Клавдіївну, що зазнала такого несподіваного удару. До неї обзиваюсь я окремо.

Поки що всього доброго! Вітання од усіх нас Тамарі Григорівні.

Ваш П. Т.

467. ДО С. А. КРИЖАНІВСЬКОГО

12 лютого 1949 р.

Дорогий Степан Андрійовичу!

У мене до Вас велике прохання — 19 лютого (а може, на кілька день і пізніше) у Спілці письменників має бути вечір, присвячений творчості Ованеса Туманяна (я цей вечір відкрию своїм вступним словом). Чи не взялись би Ви зробити коротке (до півгодини) слово про життя та творчість вірменського класика? Усі потрібні для цього слова матеріали є. Я був би дуже Вам вдячний, коли б Ви дали свою на це згоду. Знаю ж бо, як Ви добре провели були вечір пам'яті Абовяна.

З пр[ивітом] П. Т.

12/II 49

468. ДО І. С. ІЖАКЕВИЧА

12 лютого 1949 р.

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Іване Сидоровичу, з високою нагородою — орденом Червоного Прапора. Бажаю насамперед здоров'я і всього, що є найкращого в світі.

Павло Тичина

469. ДО І. С. ІЖАКЕВИЧА

1949 р.

Від душі вітаю, поздоровляю Вас, дорогий Іване Сидоровичу, [з] 65-річчям творчої діяльності, також високою нагородою. Те, що Ви створили, увіходить [в] соціалістичну культуру нашу як цінне, дороге надбання. Бажаю Вам здоров'я і творчих найкращих днів [у] житті. Творіть і далі на користь радянського народу, на благо нашої Батьківщини.

Павло Тичина

470. ДО В. О. МИСИКА

23 березня 1949 р.

Славний Василю! Я перед Вами винен, що не відповів на Вашого листа. Але — перешкодою цьому було те, що я виїздив (в числі делегатів) із Радянського Союзу. Коли ж

повернувся, то я вже почув, що Ви так само написали в своїй справі літературній і до Миколи Івановича, який працює у видавництві. Отже, розмовляв я з Миколою Івановичем і з завідуючим видавництвом. Завідуючий сказав, що нібито для видавництва хтось уже інший переклав Бернса — та про це, певно, Вам уже написав Микола Іванович. Скажу тільки одне: жалко, що такі хороші переклади, як Ваші, та лежати-муть без діла. Через мою важку попередню роботу, як також і через велику навантаженість сьогодні, — я, на жаль, не в силі допомогти Вам у ближчій часі. Краще всього, якби Вам можна було хоча б на кілька днів заскочити до Києва. В кожному разі, як тільки повернуся до Києва цього разу (а щось мені дуже далеко треба буде їхати), то я ще раз поговорю про Ваші переклади у видавництві.

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

23/III 49. Москва

471. ДО Ю. І. ЯНОВСЬКОГО

10 квітня 1949 р.

Дорогого Юрія Івановича сердечно вітаємо!

Поздоровляємо з присудженням звання лауреата Сталінської премії! Багато-багато ще бажаємо нових творчих успіхів, щастя, сонця і здоров'я!

А Тамару Юр'івну так само поздоровляємо і спочатку її цілуємо, а потім і Вас.

Всією родиною від П. Тичини.

10/IV 49

472. ДО В. К. ПАПАЗЯНА

30 квітня 1949 р.

Многоуважаемый и дорогой народный наш артист Ваграм К[амеронович] Папазян!

Письмо я Ваше получил. Много в нем теплоты и любви к украинской культуре, и я вполне разделяю Ваше стремление приехать вместе с московским ансамблем драмы на Украину. Поэтому выписку из Вашего письма я сразу же передал председателю Комитета по делам искусств УССР Николаю Петровичу Пащину. Кроме того, звонил еще ему

отдельно по этому вопросу. Думаю, что комитет не задержит Вас с ответом.

Адрес Комитета по делам искусств УССР: Киев, Владимирская, № 56.

С приветом *П. Т.*

473. ДО А. В. СОФРОНОВА

10 травня 1949 р.

Дорогой Анатолий Владимирович!

Посылаю Вам мое стихотворение о Пушкине. Хотел бы знать: поспело ли оно в этот Пушкинский номер? Прошу Вас поручить кому-нибудь из редакции телеграфно известить меня.

Привет тов. Кожевникову.

Ваш *П. Тычина*

10/V 49

474. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ЗНАМЯ»

14 травня 1949 р.

Выслал авиапочтой стихотворение [к] юбилею Пушкина. Перевод [в] Москве может сделать Лев Озеров. Прошу телеграфировать — поспел ли материал [в] Пушкинский номер.

Павло Тычина

475. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

14 травня 1949 р.

14.V 1949 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Посилаю Вам вірша про Пушкіна. Цей вірш лежить уже в ред[акції] журналу «Знамя». Я т-шу Кожевникову та тов. Софронову рекомендував Вас як перекладача. Отже, чи не відмовились би Ви зайти до редакторів журналу «Знамя» і поговорити з ними 1) щодо перекладу, 2) чи не спізнився цей вірш до Пушкінського номера, то ми б його десь інде прирозуміли. Крім того, посилаю Вам скорочений текст моєї давнішої статті про Пушкіна. Не знаю, чи потрібна вона буде зараз кому, чи ні. Бо ще скажуть, що спекулюємо на

старих своїх писаннях, тим більше що то ж було до 100-річчя, а це до 150-річчя.

У мене ж у самого аніяк нема часу нові статті писати, бо завантажений до краю і виступами, і редакційною і інститутською роботою.

Можливо, її т. Ступнікеру покажете. Але неодмінно скажіть йому одверто, що це с т а р а стаття, хоча трохи й змінена.

Через деякий час надішлю Вам ще другого вірша (може, в «Огонек» він піде) «В родині декабристів» (про Пушкіна).

Од всіх вітання!

Ваш П. Тичина

476. ДО Л. М. ЛЕОНОВА

31 травня 1949 р.

Дорогой Леонид Максимович!

Только что, возвратившись [с] Пушкинских юбилейных торжеств [в] Кировоградской области, спешу поздравить Вас [со] славным Вашим пятидесятилетием. Желаю Вам счастья, здоровья, новых творческих успехов.

Павло Тичина

477. ДО З. Є. ІОАННІСЯН

28 вересня 1949 р.

Сегодня мы вместе с Вами — я и моя семья — вспоминаем дорогого Ивана Никитича. Сегодня на Украине отмечаем его двадцатую годовщину. Ованес Иоаннисиан все свои силы отдал на служение Родине. Ованес Иоаннисиан переводами русской, украинской литературы крепил сталинскую дружбу народов, он много помогал молодым поэтам, прославлял труд, как истинный патриот гордился достижениями советского народа. Слава новатору, зачинателю новой армянской поэзии, слава ему.

Павло Тичина

478. ДО З. Є. ІОАННІСЯН

Кінець вересня 1949 р.

Жалею, що не могу двадцять девятого приехать. Храню свято память дорогого Ованеса Ованисяна. Как поэт он не умрет, как человек в сердцах не сотрется, в легенду перейдет, на труд, на борьбу трудящихся воодушевляя, наново родится.

479. ДО ОСТАПА ВИШНІ

30 листопада 1949 р.

Дорогий Павле Михайловичу!

Ліда Петрівна, Катерина Кузьмівна і я — грімкоголосим хором (а у нас же в хаті всі співають) сердечно поздоровляємо Вас з Вашим славним шестидесятиріччям.

Ви ж знаєте, що ми — були і єсть Вашими читачами й прихильниками.

Од усього серця бажаємо Вам довгих років теплих, «громокипящего» повного здоров'я і успіхів нових, і успіхів... Прохаємо передати від нас щире привітання Вашій дружині.

*П. Тичина
Л. Тичина
К. Папарук*

30/XI 49

Р. С. Саме вертався я з далеких країв, — тому й запізнився на Ваш ювілей.

П. Т.

480. ДО Т. Г. МАСЕНКА

6 грудня 1949 р.

Дорогий Терень Германовичу!

Передаю Вам додатковий десяток своїх поезій (на вибір!) для Антології української поезії білоруською мовою.

Пробачте, що коротко. Саме пишу доповідь і тому — спішу, спішу, спішу.

Дуже вдячний Вам за те, що нагадали про додаток.

Ваш П. Т.

6/XII 49

481. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

31 січня 1950 р.

31.I 1950 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Неодмінно скажіть в редакції «Дружби народів», що це стара моя стаття, давнішня. А то ще знайдуться потім такі, що будуть лаяти мене і обвинувачувати в спекуляції.

Що ж до змісту книжечки, то, мені здається, треба додати тут вірш «Прекрасна Україна, возз'єднана єдина» (із збірки «Живи, живи, красуйся»), а також цей новий мій вірш, що його я посилаю. Поезії ж та уривки — «Сталін на фронті», «Во имя человека», «Свети, наше солнце» — тут не треба давати, бо їх писано ще перед війною, а не тепер. Звичайно, що книжка буде маленька, ну що ж поробиш.

Я по тричі на рік за кордон їжджу — коли ж його писати?

«Океан полон» — у мене під руками зараз тільки переклад Турганова, а Звягінцевої — ну ось не знаю, де він дівся.

Хай уже потім прочитаю. А Ви вибирайте який кращий.

«Пробуждение весны» беріть в перекладі В. Звягінцевої.

Ну а про весь збірничок — це вже скажемо тоді, як зберете Ви його всього до купи. Пробачте за такий почерк мій: бувають дні такі, коли і почерк не почерк.

Ви з газет українських знаєте, що мені потроху прийдеться працювати в Центральній комісії по виборах.

Як же Ваше здоров'я?

Вітайте М[аргариту] Г[ригорівну]!

Вітання од мене і мами Л[ідії] П[етрівни].

Ваш П. Тичина

482. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

12 лютого 1950 р.

Шановний Олександр Петровичу!

Передаю Вам вірша свого нового «Танці на мечі». Може, пригодиться.

З пр[ивітом] П. Т.

12/II 50

483. ДО А. В. ДУМАНСЬКОГО

20 червня 1950 р.

Сердечно поздравляю Вас, багатоуважаемый Антон Владимирович, [с] семидесятилетием со дня рождения, сорокапятилетием научной, педагогической, общественной деятельности. Жалею, что не имею возможности присутствовать на Вашем торжестве. Шлю самые лучшие пожелания новых сил, здоровья, успехов, радостной работы на благо нашей Социалистической Родины.

П. Т.

484. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

3 листопада 1950 р.

З.ХІ 1950 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Користаюсь нагодою, що Олександр Миколайович їде до Москви, пишу Вам цього короткого листочка.

По-перше, передаю Вам зміст моєї книги, яка виходить у вид[авницт]ві «Молодь» під назвою «Слава Батьківщині».

По-друге, передаю спільний лист до обох Вас — Льва Адольфовича і Віри Клавдіївни — щодо можливого видання моєї збірки у Дитвидаві в Москві. Як Вам спочивається в Будинку творчості? Як Тамара Григорівна і мала Ваша? Пробачте, що завдаю Вам турботи.

Ми живемо в підготовці до пленуму в Києві. Доповідь мені доручили. Крім того, і ще дещо та й іще.

Бажаю Вам здоров'я.

Ліда Петрівна й Катерина Кузьмівна вітають Вас.

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

485. ДО В. К. ЗВЯГІНЦЕВОЇ І Л. А. ОЗЕРОВА

3 листопада 1950 р.

Уважаемые Вера Клавдиевна и Лев Адольфович!

После моего отъезда из Москвы я не раз мысленно возвращался к прекрасному замыслу Вашему об издании книги моих стихов в Детгизе. Был бы очень рад я первой встрече с русской детской читательской аудиторией, встрече, к которой готовлюсь весьма давно. Если в издательстве наш

замысел не встретит возражений, то мы совместно могли бы представить примерный план издания. Полагаю, что в книгу имеет смысл включить не только специфически-детские стихи, но и стихи на общеполитические темы, понятные и близкие детям. Все остальные вопросы могут быть уточнены в процессе работы над книгой.

Простите, что беспокою этим.

Павло Тычина

486. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

6 грудня 1950 р.

Дорогий Олександр Петровичу!

Передаю Вам переклади із творів поетів-декабристів. Останнє все те, що обіцяв (передруки із своїх), передам цими днями. Пробачте, що турбую.

Ваш П. Т.

6/ХІІ 50

487. ДО М. П. ХИЖКА

20 грудня 1950 р.

Шановний Миколо Петровичу!

Ваш голос у листі Вашому до мене такий сердечний і сповнений таких хороших порад щодо здоров'я, що ніяк його не послухатись не можна. Спасибі за слово щире.

Завтра їду в Бсентуки лікуватись. Як повернусь (у половині січня) — неодмінно заходьте до мене з своїми поезіями.

Всього доброго!

П. Тычина

20/ХІІ 50

488. ДО Л. П. ПАПРУК

21 грудня 1950 р.

Дорогая Лідо! Хочу передати Іл[лі] Мих[айлови] чу, щоб книги Марієтті Сергіївні Шагінян послали по такій адресі: Москва, Арбат, 45, кв. 9. А то я усі ж з собою адреси побрав, і він не знатиме, куди посилати. Пишу з випадкової станції. Мамі привіт. Все гаразд буде. Тут уже скрізь сніг-сніжок.

П.

489. ДО Л. П. ПАПРУК

22 грудня 1950 р.

Дорога Лідо! У мене до тебе буде два прохання. Перше: надіслати телеграму Євдокії Дубковецькій, яка одержала нагороду (див. газету напередодні мого від'їзду. Там і по батькові її названо). І друге: коли я сповіщу із санаторію — яка буде моя точна адреса — надіслати мені адресу Наталі Василівни Трощановської (спитай, по депут[атських] листах, передруковував Іл[ля] Мих[айлови]ч). Я їй ще й окремо дам відповідь звідси. Цілую! І маму теж. Вітання всім. Пишу у вагоні.

Твій П.

490. ДО Л. П. ПАПРУК

22 грудня 1950 р.

25/XII 50. Ессентуки

Дорогий мій любий Лідусику дорогий!

Ти любиш читати листи довгі-довгі та детальні. А я ж за початковими процедурами своїми ніяк іще не годен писати листів таких.

Приїхалось добре і прийняли як слід. Але одне запитання лікаря мене стурбувало.— Як щодо інсуліну? — запитав він. Я сказав, що інсуліну я боюся.— А чого ж саме його боїтесь? Адже і хліб так само щодня організм наш приймає, як прийматиме, мовляв, і інсулін.— Ну, словом, можливо, що запропонують. Тільки ж я за всяку ціну одмагатимусь од цього.

Пиши мені, Лідусику, чи телеграфуй.

Мене вже перемістили в окрему кімнату № 1 (так і адресуй мені замість № 18, що я вказав його перед цим тобі в телеграмі).

Ніяк не вирвусь сходити в Управління курортами: розпитати, чи не можна б було купити для тебе путівку (звичайно, в якийсь інший санаторій, а не в цей, де я зараз). Але поки це діло буде (скажімо, з якогось числа кінця грудня) та поки тобі взяти висновки лікарів у Києві, та поки приїхати — то хто його знає, коли воно й буде. В кожному разі напиши мені свою думку. А може, і в Києві можна придбати сюди (в інший якийсь санаторій) путівку?

Учора цілий день страшенно було мені сумно. Душа боліла наче. Чи хтось про мене думав щось негарне, чи, мо', гидота яка на мене береться. Бо за тобою й за мамою —

зовсім іншого характеру сум у мене: він світлий-світлий, ясний, хоча й не легкий для серця. Пробач за почерк: я пером таким не звик писати. Цілую кріпко тебе і маму. Твій П.

№ телеф [ону], по якому можна викликати мене в санаторії — № 56, хоча: тільки що наводила справку наша зав. поштовим і телегр[афним] столом: дали відповідь із міжгородної станції, що з Києвом розмов не приймають.

491. ДО Л. П. ПАПАРУК

29 грудня 1950 р.

Лідусю славно моя,
мій єдиний друже хороший!

Ще сил у мене не дуже підбавилось, ще болять лікті на руках — на обох — і все-таки велика мені радість прийшла: дукру вже немає зовсім. Дають мені дієтичне харчування (не таке, як у Києві, а набагато сміливіше щодо вживання хліба, гречки, картоплі), а я все ще побоююсь та прохаю квашеної капусти, огірків тощо. Настрій став не такий уже, як раніш (я писав тобі про це). Хоча весь час якось мене гнітить невідомість. Чи що сталось де — у Харкові чи в Пісках? Чи, мо', думає хто про мене погане (а я ж сильно відчуваю це). Чи, може, ще що-небудь. Про ювілей мені, так же як і тобі, просто не хочеться й думати. Та це ж і не основне для нас. Без інсуліну лікують! Ось що основне.

...ну пробач, біжу № 4-ій випити шклянку (а це — через парк), бо вже час настав.

Потроху писатиму ще.

Цілую кріпко, обнімаю моїх любих дорогих — Лїду й маму, маму й Лїду.

Твій П.

29/XII 50

492. ДО ДАНИЕЛЯНА

1950 р.

Спасибо за сердечное письмо Ваше, за высылку книг. Прошу, если возможно, за счет гонорара выслать мне пятьдесят экземпляров моей книги. Мой адрес: Киев, Чудновского, 5, квартира 7.

Павло Тычина

1950 р.

Уважаемый Сергей Карпович!

В Москве, во время Пленума ЦК КПСС, я звонил Вам несколько раз, но, к сожалению, никак не удавалось мне связаться с Вами.

Относительно распределения произведений М. Коцюбинского по томам — никаких у меня нет замечаний. Маленькое добавление имеется у меня к краткому слову от редколлегии.

Во 2-ом абзаце этого слова выпала оценка общественной деятельности М. Коцюбинского. Я предлагаю — после слов «он считал ее (свою жизнь. — П. Т.) довольно своеобразной» добавить: но говорил он это только по скромности своей. Ибо ведь на самом же деле — М. Коцюбинский в общественной жизни никогда не был каким-то «тихоней»: он смело протестовал против реакционных черносотенных действий черниговского губернатора; он восставал против еврейских погромов; устраивал у себя на дому для черниговской молодежи «подпольные» субботы, во всем поддерживал Максима Горького.

Просил бы еще в конце 4-го абзаца в числе литературных учеников М. Коцюбинского вставить также (после Андрея Головка) и Петра Панча.

Вот это и все.

494. ДО Л. П. ТИЧИНИ

3 січня 1951 р.

Любес мое дороге дитятко!

І сьогодні не напишу тобі такого листа, якого хотілося б — мені тобі написати, а тобі від мене читати. Щодня суєта своя тут, санаторна. Ось уже після жемчужних дали мені радонові ванни — і розпорядок дня цілком уже змінився. Під час процедур у думці, в голові — сам лист вже диктується, лист до тебе, а сісти його написати — не завше можна. Як не одне, то друге переб'є. Адже ванни тут не в санаторію, а в парку. Встаю пів на сьому — це, щоб встигнути: води випити із джерела і звідти одним із перших на ванни прийти, поки черга ще невелика. Удень після ванни — хочеш не хочеш, а заснеш. Ну словом: із того листа, що в голові в слова щодня складається до тебе, любя моя Лідусю, я тільки початок напишу: ось він — — — бач,

ізнову треба бігти на процедуру... — — — ну нехай вже іншим разом напишу.

Посилаю тобі фотокартку, де я знявся з моїми знайомими по санаторію.

Спішу — а то пошта одійде.

Цілую кріпко-кріпко — маму і Ліду, Ліду й маму.

Твій П.

3/І 51

495: ДО К. К. ПАПАРУК

7 січня 1951 р.

7/І 50

Дорогая мама! Уже мені починає набридати в санаторії. Хоч дома й багато роботи буде, а все ж мене тягне до Києва, до Вас, до Ліди. І книги в мене є тут, і газети читаю, як завше їх люблю читати — з підкреслюванням, з вирізуванням статей окремих, — тільки ж увесь час чогось воно сумно, та й годі. Може, того, що без Лідочки прийшлося поїхати, а може, ще чогось — не знаю. Ювілей мене цікавить мало. На лауреата — і не думаю, хоч ніби й подали там (багато причин до того, що «й не думаю»). Здоров'я? — та начебто поправилось було, оце подивимось ще завтра: що на прийомі лікар скаже. Річ у тім, що тут ні хліба діабетичного нема, ні крупи вівсяної, ні клюкви. І я боюсь, щоб не вернулись, бува, ізнов мої напасті, тобто: щоб не вернувся назад отой півпроцента, з яким приїхав я сюди. Не засмутити Вас і Ліду хочу, ні, а просто: сказати лише одне, що дієта в Києві була у мене настояща. Тут же — нема її. І в цьому лихо все. Оце побуду якось 10 день — та й додому. Оріхів мені люди куплять завтра на базарі — то вони мені хліб замінитимуть коли-не-коли. Хліб дають, і навіть виважують, щоб не було ото для мого здоров'я забагато. Це все правильно. Я й сам боюся хліба їсти. Та що з того! Як коли виважать, а як коли так — забудуть, то вже й сам я його стараюсь брать потроху. Але... все дно цілий день той самий хліб (хоч і потроху), та все ж собі на лихо, а діабетичного нема. Картопляного пюре, грецької каші — ну просто-таки без поняття кладуть: багато! Бо різні ж тут хворі: на язву шлунка, на кишки, на печінку — і як декому з них, то контроль лікаря дієтичного все ж таки є, а декому то й ні. По-ставлять інколи мені на стіл — та не те, — ну от і приходиться прохати капусти собі кислої, а не солодкої притушеної, — огірка солоного, яблука кислого замість солодкого. Капусту кислу дістають, а яблук кислих ні, — солодкі вонж тільки мають у себе. Та хай йому цур всьому цьому!

Сьогодні так тепло було у нас та сонячно — і я ходив півдня по місту та парку (бо — неділя ж). Уранці у себе в кімнаті по радіо я чув, що і в Києві всього-на-всього — нуль — тобто: тепло. А зараз увечері оце як ходив я воду пити № 4, то так же тобі визорилось небо! Та такі великі-великі важкі зорі,— ще й блимають чогось... О! Вже пів на дев'яту вечора ... побіжу оце на кіно («Таємна місія»), а потім вернусь і допишу вже.

...Пів до одинадцятї ночі.

Повернувшись із кіно, мені так стало соромно, коли я перечитав свого листа до Вас і до Лідочки! Що це я справді — тільки про капусту розписався та про картоплю. Надто це вже дрібно з мого боку. Ширше мислити, далекоглядніш треба! Ну вже пробачте, що не переписую листа наново. Хай так і буде. Бо інакше ніколи не зберусь Вам написати. Така тут крутьолка.

Лідусь мій милий, дорогий! Я все до тебе пишу та до тебе. А сьогодні, бач, мамі написав, бо треба ж і мамі написати.

Дитячко моє любе, передай, будь ласка, оцей зміст мові книги Іллі Михайловичу. Скажи, що я писатиму до нього ще окремо. А щодо змісту, то хай зараз же, разом з тобою, деяку перестановку зробить, та й по всьому.

Ну, кріпко-кріпко обнімаю, цілую маму і тебе, звірятко, ведмежатко!

Вітання Іллі Михайловичу. Біжу листа здавати, а потім на радонову ванну та й іще, та й іще...

Твій П.

8/І 1950

496. ДО Л. П. ТИЧИНИ

10 січня 1951 р.

10/І 51

Любий Лідусь золотенький!

Квиток я вже взяв — на 17/І. Потяг відходить о 17 год. 44 хвил. Отже, в Києві будемо десь удень — можливо, в обід, чи що. № потяга нашого — 31. Вагон — 8, м'який. Зі мною у м'якому вагоні їде один товариш по санаторію (це один із тих, що з ними я знявся на Новий рік — це ж фото я послав Вам). Сам він працює в ЦК партії Туркменістану — українець, — хоче провідати рідню свою в Житомирі. Отже, поскільки ми приїдемо, очевидно, після того, як автобус на Житомир вже одійде, то — я гадаю — його б треба було взяти на ніч до нас, а вранці він рушить до своїх. (На

всякий випадок пошли Сергія Яковича на б [увший] Єврейський базар (якщо не помиляюсь, там же Андрій сидав?), хай довідається: 1) коли саме відходить автобус на Житомир, 2) чи зразу можна взяти квиток уранці, а чи його треба брати звечора? І напиши мені про це все).

Не дивуйся, що листи мої мляві. Як правило — пишу їх після процедур, тобто пишу тоді, коли й сам і думка моя стомлені.

Лідусь славний мій, милий! Адреса акад. Державіна десь у білій папочці (чи в обгортці з паперу) на роялі. Знайди її, будь ласка, і надішли мені в листі до мене. А якщо там не знайдеш, то попрохай Захара Власовича, щоб він у вид [авницт] ві знайшов її. Адже вид [авницт] во посилало йому гонорар за статтю до Христо Ботева книги.

І ще одне. Чи не можна було б тобі сходити до т [овари]шки Яремчук (дружини Вас [иля] Кучера) й заплатити за мене членський внесок за цей місяць. Це іноді з а о ч н о дозволяється. А відмітять у квитку моєму — потім. Також іще: якщо не пізно, то включіть до нової книжки моєї і уривок із «Зої» Назима Хікмета. Ну — обнімаю славную, рідную, цілую кріпко-кріпко. Так же й маму.

Твій П.

497. ДО Л. П. ТИЧИНИ

11 січня 1951 р.

11/І 51

Любий Лідусь! Ти мені снився часто. Знаю, що тобі там сумно, як і мені тут. Вже скоро приїду! Бережи здоров'я — своє й мамине. Так жалко, що не вдалось умісті нам сюди поїхати. Як я роздивився — ці Єсентуки далеко кращі, ніж Кисловодськ. Особливо для тебе води єсентукські були б корисні. Неодмінно — діждемось — і сюди поїдемо разом.

Посилаю цих кілька рядочків, написаних спішною рукою, для того, щоб хоч потроху тебе розвіювати. А довгі листи — тільки перед сном є час писати. Признаюсь тобі по правді: оце удень після радонової ванни заснув. А зараз у парк спішу до води.

Ельбрус тут видно! Хоча й не часто. Ти мій Ельбрус, Лідусю! — чистий, блискучий, рідний.

Цілую кріпко — тебе і маму! Твій П.

498. ДО Л. П. ТИЧІНИ

12 січня 1951 р.

Любий Лідусь! Така погода тепла настала тут, що я вже й капелюха витягнув ізнову, а шапку закинув. Ельбрус видно — як на долоні! Дихаю повітрям сонячним (тричі ж бо парком переходжу до джерела), — дихаю — з тобою розмовляю. О! Тут у парку є вже немало малих стежок і доріжок, немало дерев, прихильних до мене, які вже добре знають тебе на ім'я! Хоча Чернишевський і каже, що байдужа природа — і не ворог людині і не друг, а я все ж таки природі як другові про друга закохано розказую щодня. Отака ти в мене гарна, Лідусю!

Бачив учора «Мусоргського». Молодці росіяни, що такий фільм дали.

Посилаю тобі фото новеньке з дітьми.

Пишу так мало, бо дня ж у нас немає. Ось сьогодні коло кабінки (радонова ванна) прийшлося прождати більше години. А іще інші різні «напрямки» та «спрямбвання» курортні.

Цілую кріпко-кріпко мою славну Лідусю рідну. Цілую кріпко-кріпко маму нашу хорошу.

Вітання знайомим.

Твій П.

12/І 51. Єсентуки

499. ДО ОСТАПА ВИШНІ

16 січня 1951 р.

Привіт Вам, дорогий Павле Михайловичу, з Північного Кавказу!

Вам і Вашій шановній дружині шлю щонайкращі побажання — і голівне — здоров'я! Заздрю Вам, що Ви були на пленумі, а мені ось аж сюди прийшлося їхати лікуватись. Щоправда — Ельбрус побачив.

Всього доброго!

Ваш П. Т.

16/І 51. Єсентуки

Р. С. Завтра (17-го) вже повертаюся додому.

Р. Р. С. Посилаю Вам газету «Молодой ленинец» з розв'язним фейлетоном «Будь ласка». Насмішка над пам'яттю Т. Шевченка! І взагалі... душком несе від нього.

500. ДО М. Ф. БЕЛЬЧИКОВА

16 січня 1951 р.

Уважаемый Николай Федорович!

Спасибо за Ваше любезное письмо с приглашением принять участие в работе сессии института. Не смейтесь и не сердитесь, что так поздно отвечаю: неожиданно заболел я, — и сразу надо было тогда мне выезжать сюда лечиться.

Всего доброго!

Уваж[ающий] В[ас]

П. Тычина

16/І 51. Ессентуки. Санат[орий] им. Калинина

501. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

17 січня 1951 р.

17.1 1951. Ессентуки

Дорогий Лев Адольфовичу!

Не знаю як і дякувати Вам за всі Ваші турботи! Ми з Лідою Петрівною дуже часто відстаємо — в порівнянні з іншими моїми товаришами по перу — щодо «уловлення» слави. Дуже радий я, що вийшла книжка моя російською мовою.

А це ж якраз Ваша ініціатива!

Чи піде ця книжка кудись далі — ми з Лідою Петрівною вирішили зовсім не думати про це.

Бо і — нічого ж я не написав за цей час такого, чим би можна було хвалитися. Тим більше, що зараз же молодь іде — і її потрібно відзначати. А про те, що я в роз'їздах та й відрядженнях був, а ще й до того хворів — ніяка «історія» цікавитись не буде, та й для чого?

Писати треба, писати!

Бюджет часу знайти, вирватись од дрібнішого, поїхати чи пійти до людей, на будівництво... Це не газетні фрази моїми вустами тут говорять, ні, — а просто-таки це те, про що весь час я думаю тепер, бо тільки так щось можна зробити у нашому ділі письменницькому, творчому.

Сьогодні їду до Києва. Сил ще малувато в мене. Бо Ессентуки — це курорт, який вимучує дуже (та й хвороба ж моя ще тільки, певно, причаїлась). Іздив звідси до Нальчика, був на могилі Марко Вовчок та в школі її імені. Нічого не написав тут. Читав багато — особливо Чернишевського.

Дорогий Лев Адольфовичу, все те, що я, може, пропустив тут, напишу з Києва.

Всього доброго! Вітання Вашим.

Ваш П. Т.

502. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА

26 січня 1951 р.

Дорогой Илья Григорьевич! От всего сердца поздравляю Вас [со] славным Вашим шестидесятилетием. Вы один из тех немногих, которые широчайший установили контакт [с] читателем. Знаете сердце, характер советского человека, все силы свои отдаете борьбе за мир во всем мире.

Горячо обнимаю. Желаю Вам счастья, здоровья, много сил творческих на благо любимой нашей Отчизны.

Павло Тычина

503. ДО УЧАСНИКІВ НАРАДИ МОЛОДИХ ПИСЬМЕННИКІВ У МОСКВІ

16 березня 1951 р.

Срочно посылаю Вам обращение [к] совещанию молодых.

Мой горячий привет молодым советским писателям. Дорогие друзья! Вы собрались на совещание со всех концов многонациональной нашей Родины. В дружбе народов взяли Вы все за руки! Вы собрались на совещание после утверждения советского бюджета, после принятия закона о мире. Высоки и зычны голоса Ваши как глашатаев мира. День начала Вашего совещания совпал [с] днем опубликования постановления о лауреатах Сталинских премий. Каждому из Вас открыта дорога все выше и выше. Расти-те же, творите! Величие сталинской эпохи воспевайте, воспевайте героизм советского человека. Как драгоценность не-сите [в] своих пригоршнях великую правду нашей жизни. В капиталистических странах всячески обессиливают, калечат, уничтожают молодежь. В прекрасной свободной советской стране живете Вы! Рост наших творческих сил, рост талантов советской молодежи изумляет весь мир. Счастливы Вы! Нежно оберегает Вас родной народ, о вас заботится правительство, воспитывает вас партия и Сталин. Будем же жить и творить, как учит всех нас товарищ Сталин.

Павло Тычина

16/III 51

504. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

26 квітня 1951 р.

26.IV 1951 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Не ображайтесь, що тільки приписку роблю і цілий день сьогодні ні на хвилину не міг бути вільним від людей.

А зараз іду на виступ в університет. Вірш «Партії» дали ми кореспондентові російської «Літературної газети», і він, певно, вже послав його до редакції Анастасьєву.

Вірш «Похорон Олександра Войченка» нікому в Москві ще не давали. Дивіться самі, якщо це Вас, звичайно, не обтяжить.

Ну пробачте, що турбуємо цим. Вас і всю Вашу родину сердечно вітаємо з святом!

Ваш П. Тичина

505. ДО О. С. ЮРЕНКА

8 червня 1951 р.

8/VI 51

Шановний Олександр Степановичу!

У Ваших листах багато дорікань і вимог — і всі вони виключно на мою адресу. Найбільше, про що Ви пишете, це те, що вже, мовляв, більше року як Ви не маєте відповіді від мене і що «видавництво ні гу-гу». Щодо першого — дозвольте сказати Вам таке: видавництво після кожного мого приходу до нього з Вашим листом завше било себе в груди й клялось, що воно неодмінно зараз же повідомить Вас про все, про все! Те ж саме було й тоді, коли я проводив вечір молодих, на якому виступав Я. Шутько. Видавництво сказало мені, що воно геть чисто все до точки передасть Вам про стан Вашої книги через т. Шутька. Та й іще кілька було таких випадків. До того ж тут писати мені такі речі, як Ви оце пишете до мене: «Якщо вже й Ви не бажаєте врятувати «Наше сонце», то... і т. д. і т. п. Тепер щодо другого — що видавництво ні гу-гу. Ну ясно, що це зовсім-таки недобре з боку видавництва. І ніхто його в цьому й захищати не буде. Але — чи можу я їх пересилити й щодня ходити контролювати? Тим більше, коли у них змінився головний редактор і коли те, що обіцяв мені редактор попередній, зараз відсунулось (я не про Вашу тільки книжку кажу тут), — причому відсунулось аж ніяк не з вини нового редактора і, можливо, не з вини видавництва. Ви пишете, що, «як пере-

казували друзі», книжка Ваша «була запланована до видання у першому кварталі цього року». Чудесно. Але ж ті самі друзі Ваші можуть сказати Вам чесно, що підготовка до Декади геть чисто все перемішала і багато дечого відсутнула на час подальший. Чи повинен же я в цьому хоч трохи? Якщо дійсно є Ваші друзі десь у видавництві, то чого ж вони мовчки стежать за тим, коли саме повернеться рукопис Ваш, а не подбають про те, щоб видання книги прискіпити? Очевидно, затримка тут не в мені лежить, а в чомусь іншому, про що я й сказав уже в листі цьому — вище. Ви можете обвинувачувати мене й далі в тому, що я не написав листа Вам протягом довшого часу. Так, визнаю, що не написав. Але ж я через видавництво робив все те, що було потрібно. Що ж до можливостей відповідей моїх на Ваші листи, то тут таке в житті виходило у мене. У грудні місяці 1949 року Ви пишете мені: «Чує серце моє, що й на цей час я не одержу од Вас листа». А я Вас запитаю зараз, Олександр Степановичу: як же я Вам міг би тоді дати відповідь, коли я тільки що повернувся із трудної подорожі (та не з подорожі, а з відрядження) після тяжкої напруженої роботи в Англії й Шотландії і сильно захворів. Лежав потім січень 50-го року в Пуці-Водиці. А потім робота в комісії по виборах. Потім — сесія. А потім з делегацією їдь до Литви. А потім з делегацією їдь до Болгарії, де я знову після закінчення конгресу захворів на діабет і після повернення до Києва в грудні 50 р. мусив їхати в Єсентуки лікуватись. Не встиг я повернутись із Єсентуків у січні 51 р., як нові пішли тут справи — по Спілці письменників, по Ак[адемії] наук та ще й по Т[оварист]ву розповсюд[ження] п[олітичних] та наук[ових] знань, де я завідую секцією. А в кінці лютого 1951 р. знову послали мене з делегацією до Болгарії. Потім знову сесія в Москві, сесія у нас, вибори академіків і, що найголовніше, — така пішла робота по підготовці до Декади, що просто-таки дихнути було ніколи. В останньому листі своєму Ви пишете, що, «будучи щодня перевантаженим працею в редакції обл[асної] газети», Ви не відчуваєте «ні уваги, ні турботи». І як Ви можете таке говорити? Чи в мене секретарів повна хата? Чи я сам щодня на паркетах танцюю, а про других, мовляв, не дбаю? Читаєш листи Лесі Українки — яке там благородство! Бачиш, що листуються два письменники між собою і що їх велика справа, велика ідея поєднує. А тут — самий лише крик та вимоги до других. В листі від 23/ХІ 49 року Ви написали мені таке: «Прощу Вас як члена редколегії вжити всіх заходів до того, щоб вірш «Як приїхав до нас Озерний» був надрукований у ж. «Україна». Скажу Вам по правді, такою казенною мо-

вою ніхто ще не звертався до мене. Не розсердьтесь, що написав Вам такого листа. Або розумійте мене, або ж не розумійте. А я за Вашим зростанням стежу.

Ваш П. Т.

506. ДО І. Д. НАЗАРЕНКА

17 липня 1951 р.

Шановний Іване Дмитровичу!

На прийомі у Вас 16 липня у Вашому виступі, коли йшлося про роботу редколегії журналів, нам двом було зроблено закид в тому, що нібито ми не брали й не беремо участі в роботі редколегії журналу «Вітчизна». Вважаю за необхідне сказати Вам, Іване Дмитровичу, що Вас у цьому питанні, безперечно, неправдиво було поінформовано. Закид, зроблений нам, і оргвиновки, що логічно напрошуються з нього, — в ці дні напруженої боротьби проти ідейних збочень в творах деяких письменників можуть бути витлумачені на пленумі викривлено і лягти на нас тяжким незаслуженим обвинуваченням.

Участь у роботі редколегії журналу «Вітчизна» в той час, коли ми були в Києві, завше брали охоче. А коли ж ми з незалежних від нас причин були відсутні в Києві (неодноразові відрядження за кордон, творчі командировки, лікування, поїздки до виборців, нарада молодих у Москві, сесія Верховної Ради СРСР та ін.), то в цьому не наша вина. Редакторат не має підстав ставити це на карб нам, висвітлюючи справу так, нібито ми навмисне нехтували своїм обов'язком. Тим більше, що редакторат замість того, щоб прагнути до справжньої колегіальності, обмежувався досі формальним розсиленням папірців — викликів на засідання, не цікавлячись при цьому, в Києві ця людина, чи не в Києві. Дуже просимо Вас, Іване Дмитровичу, зважити на це наше прохання, продиктоване лише одним бажанням встановити істину.

17/VII 51

507. ДО Л. П. ТИЧИНИ

5 жовтня 1951 р.

5/Х 51. Єсентуки

Мій славний-славний Лідусь дорогий!

Зустріли мене тут добре. Дали мені окрему кімнату, де я маю можливість подумати й почитати. Але енергії вистачає тільки до вечора, бо ще ж я не окріп як слід. Лягаю рано, рано і встаю теж. Виходжу щоранку на балкон моєї кімнати. Оце ось появилось сонце, а то все дощі були. Та я ж звик до всякої погоди. І під всяку погоду мені добре. А людям тутешнім, звичайно, не однаково: городину ж не всю ще зібрано, не скрізь ще опалюють будинки.

Ходжу я на нарзанні ванни. 17-й п'ю тричі на день. Вага моя (а ти ж прохала мене написати про це) 86,2. На дукор — ще досліди тривають, — напишу потім.

Чого ж ти не пишеш мені? Ти ж ластівочка моя дороженька. Защобечи мені хоч у листочку. Мамине здоров'я як там? Хай не застуджується на балконах. Пришліть на моє ім'я Марка Вовчка по-російському («Рад[янський] письменник»). Також у Іллі Мих[айлови]ча спитай, чи дістав він уже копію відповіді Мін[істерст]ва освіти Бочаровій з Харкова (це по депутатському її листу). Ну, вітай усіх! Цілую тебе кріпко-кріпко, розумну мою голівоньку, маму цілуй!

Твій П.

508. ДО Л. П. ТИЧИНИ

15 жовтня 1951 р.

Лідусю моя люба, мила! Ти вже пробач, що три дні я тобі не писав. Мені уривками «писалось», хоча ще віршів і нема готових. А для тебе ж моя продукція — знаю я! — це радість.

Люблю тебе дуже! Люблю і маму нашу рідну — оце і весь лист сьогоднішній до тебе. Бережи себе, доглядай гарненько маму. Чи читала ти виступ Пальміро Тольятті? Ну певно, що читала. Такий він сміливий, прекрасний!

Пишу коротко, спішу, щоб лист оцей пішов сьогодні. Ну, біжу на ванни, — через парк на ванну! Обнімаю кріпко, цілую і в уста, і в вушко, і в носик. Цілую маму кріпко.

Твій П.

15/Х 51

Р. С. Спасибі Іллі Михайловичу за лист його щирий. Одержав я листа також і від Д. Коваля та ще від його сина окремо.

509. ДО Л. П. ТИЧИНИ

19 жовтня 1951 р.

Дорогий Лідусику! Я вже замовив квитки на 27 жовтня. Отже, в Києві буду, очевидно, 30 жовтня. В кожному разі перед від'їздом я ще дам телеграму. Зі мною в одному вагоні повертається до Києва член парткомісії ЦК партії, який працює у Степ[ана] Никон[овича] Тарасова (це той Степ[ан] Никон[ович], що його дача поруч з нашою). Ти так влаштуй з машиною, щоб ми могли завезти його на його квартиру, тобто: щоб ми змогли вміститися в машині всі троє. А якщо ж вийде зустрічати ще й І[лля] М[ихайлович], то ти вже сама дивись, як воно все це буде щодо розсаджування.

Спасибі тобі велике за надіслане число «Радянської України». Замітка, що в цьому номері газети, допомогла мені багато під час написання вірша про Індію.

Ну кріпко цілую тебе і маму. Ще напишу, ще напишу.

Твій П.

19/X 51

510. ДО Л. П. ТИЧИНИ

23 жовтня 1951 р.

23/X 51

Дороге Лідусеня! Тільки що одержав твого листочка з квіточкою із Кончої-Заспи. Ти молодець у мене! Ти — хороша. Все підбадьорюєш мене та підвеселяєш. А вам же самим із мамою так і не вдалось цього року полікуватись. Часто думаю про вас обох. У твоїй вдачі я кожного разу, як одержую листа, щось нове відкриваю. Без кінця люблю тебе, Лідусю, без кінця, без краю.

Позавчора був я в Нальчику. Був на могилі Марка Вовчка (з моїми товаришами), а також і в школі її імені. Дуже я задоволений, що поїхав. Купив кілька книжок — кабардинською мовою виданих та мовою російською. Познайомився із кабардинськими письменниками — Теуновим та молодшим Шогенцуковим. Випадкова наша зустріч в ресторані була прекрасною з прекрасних. А в школі — теж: хоч і небагато було учителів та учнів (бо ж неділя), а проте було із ними

там, як уже із старими знайомими, і тепло й непримусово привітно.

Учора мої сусіди по нашому окремому невеличкому корпусу (його звуть тут «дача») підбили мене проїхатись до Кисловодська. І тут теж я радий, що поїхав: по-перше, Ельбрус із дороги було мені добре видно; і по-друге, в Кисловодському побачився я з т. Сторожевим, з яким я лежав у Кремлівській лікарні. Могло б бути ще й «по-третьє», та ніяк воно не вийшло: не можна було ніяк застати в сан[аторії імені] Семашка нашого Олексу Олексійовича. Листочок квіточки із Кисловодська, а також далеку тую із Нальчика (коло постаменту Марка Вовчка росла) вкладаю тут тобі в конверті.

Виїжджаю 27 жовтня, приблизно о 5-й годині по обіді. № потяга 31-й, а вагона — 5-й (м'який). Та тобі, певно, вже дзвонив Олекса Михайлович про день мого від'їзду? Зі мною їде член парткомісії — і його треба буде завезти на його квартиру.

Ну оце і все на сьогодні. Кріпко обнімаю, цілую — тебе і маму.

Твій П.

Р. С. Такого прекрасного, від душі написаного листа надіслав мені Захар Власович!

511. ДО З. В. ГОНЧАРУКА

26 жовтня 1951 р.

Дорогий Захар Власович!

Спасибі Вам за всі ті глибокі слова, що Ви їх написали мені в листі своєму. Ваш лист чудесний-пречудесний. Про «книгу в бронзовій оправі» так може писати тільки той, хто сам поет. Ви ж і є поет — цілком дозрілий, завжди спостережливий і строгий. А те, що не все ще Вам удається, — Ви не сумуйте: нам, старшим, теж частенько приходиться запитувати себе, як і Ви оце: невже не пощастить пісні свої заспівати? Ні, пісню заспіваєте — та ще й як! Ваш лист увесь присвячено книзі в бронзовій оправі. Чия то книга та, — і чи звучить вона так само й зараз, як і колись, — не будемо про це говорити. Мені важливо відзначити в листі у Вашому той момент, що Ви пишете тільки про те, що вже виносили в серці своєму. А це ж єдино правильний підхід. Від цього ж у Вас і пропорційність строга (нічого зайвого!), від цього ж

у Вас і потрібна форма вислову появилась. Сильна форма, автобіографічна.

Написав би про це я, може, що й більше, та — н а жаль — уривками тут пишемо між процедурами. А есентукські процедури іноді такі й важкі та неприсмні. Книги Марка Вовчка одержав, — дякую за те, що вислали. Машиною я їздив до Нальчика і там подарував ці книги: одну — міській бібліотеці, а другу — Спілці кабардинських письменників. А в школу ім. Марка Вовчка ми ж іще з Києва такі дві книжки послали. Задоволений я, що іще раз відвідав цю школу, а також, що побував на могилі письменниці. Ось Вам «туя», що росте біля пам'ятника нашого класика. Всього доброго! Ваш *П. Тичина*

512. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

27 жовтня 1951 р.

27.X 1951 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Гаряче вітаю Вас із Єсентуків!

Не думайте про мене погано: не писав цей місяць, бо таке тут було навантаження процедурне, що я під кінець «дней своих» аж перебоїв серця діждався. Ви ж, певно, знаєте, що деякі ванни тягнуться близько години. Та ще ж нарзанні ванни, та вкблювання... і ще дечого багато. Удень мене щодня «подвергало» в сон, як правило. А ввечері — сил уже немає, сил не вистачало. Курорт такий, нічого не поробиш. Чотири рази на місяць всебічні, найсерйозніші дослідження!

Як же Вам живеться? Ми з Лідією Петрівною були в Москві під час пленуму Комітету на захист миру. Дзвонили Вам, та Ви були у відрядженні. І дуже, дуже жалкували ми... Ну пишіть же про себе, пишіть на Київ. Посилаю Леночці листівки есентукські. Тамарі Григорівні — від мене уклін.

Всього доброго!

Ваш *П. Тичина*

Дорогой Леночке Озеровой привет из Ессентуков от П. Тычины

27.X 1951

513. ДО Н. А. ПОДВОЙСЬКОЇ

27 жовтня 1951 р.

27/X 51. Ессентуки

Глибокоуважаемая Нина Августовна!

Самый искренний мой привет Вам из Ессентуков!

Посылаю Вам переснимок с карточки Николая Ильича 1899-го года. Карточку в Киев мне привез из Львова один мой хороший знакомый (бывший воспитанник Черниговской семинарии). Мы с Лидой Петровной, моей женой, сейчас же отдали карточку эту фотографу, чтобы он сделал несколько копий, и, конечно, прежде всего при этом подумали о Вас. На обороте карточки была надпись,— я ее перенес карандашом на переснимок. Кто этот Алексей («Алепа»), которому Николай Ильич подарил свою карточку,— пока еще не известно. Интересно то, что в надписи есть и украинских два слова. А тогда ведь Николай Ильич работал в Археологической комиссии, где были и украинские молодые революционные деятели.

В конце лета этого года, когда я был на пленуме Комитета в защиту мира, я звонил Вам, но Вы были на даче. Не дозвонился я и на завод к Льву Николаевичу. И вот — только теперь хочу передать Вам такую редкую карточку (точнее, переснимок) дорогого Николая Ильича. Он такой молоденький здесь и прекрасный (да он всегда то был прекрасным!)! Я таким именно и знал его: я ведь поступил в Елецкий хор в 1900 году, если не ошибаюсь. Завитушки на висках Николая Ильича точно такие же, как у его любимой дочери, которую летом этим я встретил на Новодевичьем — кажется, это была Лида. Ну, простите, что побеспокоил Вас. Привет всем Вашим. Льву Николаевичу позвоню когда-нибудь, когда в Москве буду.

Уваж[ающий] Вас П. Тычина

Сегодня уезжаю в Киев.

514. ДО О. М. ПІДСУХИ

27 жовтня 1951 р.

27/X 51

Дорогий Олександр Миколайовичу!

Спасибі, що написали до мене. Ви стільки новин мені розповіли! А я ж уже про деякі справи київські просто-таки й забувати почав. Гарно мені було знати, що наша «риболовецька бригада» на чолі з Лідою Петрівною Кончу-Заспу

одвідала. Проте — в листі у Вас журботного багато. І зрозуміло. Кінець року. Звіт партгрупи та дещо інше — таке ж саме серйозне та важливе. Чи застане Вас у Києві мій лист оцей? Ви ж мали маршрут на ХТЗ? Посилаю Вам одне число «Ставропольской правды». Там є анотація про Вашу книгу. Всього доброго! Вітання ш [ановній] Вашій дружині.

Ваш П. Т.

Р. С. Про Львів нічого я й не знав. Тобто: нового не знав нічого.

515. ДО Н. А. ПОДВОЙСЬКОЇ

8 листопада 1951 р.

Сердечно поздравляю Вас и всю Вашу семью — семью моего дорогого учителя [с] великим праздником — тридцать четвертой годовщиной Октября.

Всем желаю счастья и здоровья.

Павло Тычина

516. ДО М. А. ШЕХТЕРА

13 грудня 1951 р.

Уважаемый Марк Ананьевич!

Посылаю Вам газету, в которой помещена моя маленькая поэма (или вернее — вступление к поэме) «Пароход «Мичурин» в Индии». Очень был бы рад, если бы она появилась на русском языке в Вашем переводе.

Всего доброго!

С пр [иветом] П. Тычина

13/XII 51

517. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО

9 січня 1952 р.

Дорогий Пилип Омеляновичу!

Передаю Вам свої переклади польських народних пісень. Пробачте, що коротко. Від засідання — до другого та й до третього засідання — такі в нас часто випадають дні. Такий у мене день і сьогодні. Знаю добре, як і Ви теж заняті весь

час. А все ж — робити можна, робити хочеться, робити будем!

Вітання Зої Михайлівні!

Ваш П. Т.

9/І 52

518. ДО М. А. ШЕХТЕРА

25 січня 1952 р.

Мой привет Марку Ананьевичу!

Хотелось бы с Вами встретиться в Москве, поговорить о переводе, но не удалось. Спешно надо возвращаться в Киев, — вот сейчас иду на городскую станцию заказать билет.

Посылаю Вам почтой Ваш экземпляр (рукописный) поэмы «Пароплав «Мичурин» в Индии» с моими замечаниями.

Всего доброго!

С пр[иветом] П. Т.

25/І 52

519. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА

29 січня 1952 р.

Только что возвратился я [в] Киев. Спешно от всего сердца посылаю Вам, дорогой Илья Григорьевич, всей семье Вашей горячее поздравление.

Тычина

520. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА

1952 р.

Искренне поздравляю Вас — я и моя семья [с] присуждением Международной Сталинской премии за укрепление мира между народами. [В] Вашем лице мы горды за всю советскую литературу, за весь советский народ. [В] новом году от всей души желаем Вам и Вашей семье успехов, счастья, здоровья.

Павло Тычина

521. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО

9 лютого 1952 р.

Дорогий Пилип Омеляновичу!

Я обіцяв сьогодні надіслати Вам хоч половину пісні. Посилаю Вам 5 куплетів — це для того, щоб Вам можна було, захопивши ритм, почати роботу. Раніш сьогодні ніяк цього не міг зробити, бо в кінці робочого дня їздив з членами ювілейного комітету оглядати скульптуру «Гоголь», а перша половина дня пішла на оформлення подання міроприємств до Ради Міністрів. Як сподобаються Вам ці куплети, то я пришлю й закінчення пісні. А як ні — то подзвонить мені й скажіть одверто, щоб я знав.

Вітання Зої Михайлівні.

Ваш П. Т.

Нікому ж не показуйте моїх куплетів.

9/II 52

522. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО

20 лютого 1952 р.

Дорогий Пилип Омеляновичу!

Посилаю Вам «Гоголь наш, велике серце», а також «На прощаване» — партизанську болгарську пісню. Переклад пісні дам пізніше.

Ваш П. Т.

20/II 52

523. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

21 лютого 1952 р.

Дорогий Олександр Петровичу!

Ви запитували мене: чи є у мене про Гоголя хоч що-небудь. Посилаю Вам «Гоголь наш, велике серце!» Погляньте на цей вірш, будь ласка, своїм оком, тобто тільки оком Вашим — і самі вирішіть: як з ним бути.

З пр [івітом] П. Т.

21/II 52

524. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО

13 березня 1952 р.

Дорогий Пилип Омеляновичу!

Посилаємо Вам (я й Ліда Петрівна) маленький подаруночок з Москви. Паліть собі на здоров'я! Угощайте Зою Михайлівну московськими сигаретами.

Вітайте ж Зою Михайлівну від нас!

Ваш П. Т.

13/III 52

525. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

8 квітня 1952 р.

Дорогий Олександр Петровичу!

Турбую Вас знову, — на цей раз Леонардо да Вінчі.

Якщо цей вірш видасться Вам важким — я дуже прошу Вас не стісняйтесь і відсунути його зовсім — щоб і очі не бачили. Серйозно!

Як Ваше здоров'я?

Усі наші передають Вам своє вітання.

Ваш П. Т.

8/IV 52

526. ДО БУКВИНА

12 квітня 1952 р.

Уважаемый тов. Буквин!

В письме от 15 февраля сего года Вы просите сообщить, сохранилось ли у меня письмо Алексея Максимовича с извещением об избрании меня членом Пушкинского юбилейного комитета.

Должен сказать, что, к великому моему огорчению, письмо это не сохранилось.

П. Тычина

12 апреля 1952 г.

527. ДО М. А. ШЕХТЕРА

5 травня 1952 р.

Уважаемый Марк Ананьевич!

Так долго не отвечал Вам на Ваше письмо, потому что болел. На этих днях получил из редакции газеты «Красный флот» кратенькое письмо и копию Вашего перевода «Пароплав «Мичурин» в Индии». Сегодня я дал им свой ответ. Есть еще некоторые места, отмеченные мной на полях перевода, которые требуют исправлений. Лучше всего будет, если Вы их просмотрите сами.

Всего доброго!

П. Тичина

5 мая 1952 г.

528. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

27 липня 1952 р.

27.VII 1952 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

З газети «Советская Киргизия» довідався я про те, що в «Музиці» (М.—Л., 1952 р.) вийшла книга В. Виноградова «Токтогул Сатылганов и киргизские акыны».

Уявіть собі таку мою мою досаду, і ніде я в Києві її не бачу, а хочеться, ой як хочеться цю книгу мати!

Коли б Ви змогли її дістати — я дуже був би Вам вдячний.

Приїздіть до нас у Київ. Тільки неодмінно попередьте. Бо цього літа (власне, того літа всього лишився місяць) мені треба буде виїхати на великі будови комунізму. Давно я рвусь туди, а отже за дрібними навантаженнями ніяк цього не зробиш. (Не звертайте уваги на те, що останні дві фрази звучать у мене велично, — це так чогось написалось, а переписувати листа не хочеться.) А дрібних навантажень — от же правда таки багато.

Як Вам живеться? Як творча робота?

Читав Вашу статтю. А що ж, відстоювати талановите — це завжди слід. Може, що написали нового — присилайте.

Вразила мене дуже звістка про смерть Марка Тарловського. Іще ж ніяк він не старий. А чого ж це? Із ним я був у Джамбула року 1938-го.

Ну, всього доброго! Вітання Вам, М[аргариті] Г[ригорівні] і Леночці від усіх нас.

Ваш П. Тичина

3 листопада 1952 р.

Дорогой Константин Михайлович! От всего сердца приветствую Вас и поздравляю как истинно народного поэта [в] день Вашего 70-летия. Всю свою напряженную творческую жизнь, все свое вдохновенное творчество Вы посвятили трудовому народу, борьбе за его социальное и национальное освобождение. Вы — основоположник белорусской советской литературы. За это глубоко любит Вас единая семья многонациональной нашей Родины, за это глубоко любят Вас свободолюбивые народы и все трудящиеся мира. Великая Октябрьская социалистическая революция открыла перед Вашим поэтическим творчеством невиданные в истории горизонты, вдохновила Вас на великие дела во славу родной нам белорусской литературы. В своих бессмертных произведениях Вы воспели горячий патриотизм советских людей, великую и непоколебимую дружбу братских советских народов. В своих бессмертных произведениях Вы прославили могучую Коммунистическую партию Советского Союза, прославили мудрого вождя народов великого Сталина.

В грозные дни Великой Отечественной войны Ваш мужественный голос был могучим оружием [в] борьбе с фашистскими захватчиками, [в] борьбе за полную победу Советской Армии, советского народа. Своим огненным словом поэта-академика Вы зажигаете сердца трудящихся на великие дела мирного строительства Советского Союза, на великие дела строительства коммунизма. Ваше могучее слово вызывает гнев и ненависть народов ко всем поджигателям новой мировой войны, ко всем, кто хочет помешать братским народам в их великой творческой работе по строительству счастья человечества, по укреплению мира во всем мире.

Дорогой Константин Михайлович, болезнь моя не дозволяет мне приехать [к] Вам на Ваш юбилей. В славный день Вашего 70-летия желаю Вам новых творческих сил, новой энергии [в] Вашей великой плодотворной работе во славу Социалистической Родины, во славу всего передового прогрессивного человечества.

Павло Тычина

530. ДО Л. П. ТИЧИНИ

6 листопада 1952 р.

6/XI 52. Єсентуки

Доїхав я добре. Хоча сусід мій випив був у дорозі. А характер у нього прилипчивий. Ну, та гаразд.

Тут сухо зараз. До Ростова ж, якби ти знала, як лив дощ та вітер як перекидався! Живу в тій кімнаті (№ 1), де жив позаторік. Бо спецкорпус закрили. Тимчасово.

Чи одержали мою телеграму? Пишу коротко, як і домовились з тобою. Та інакше перші дні й не можна. Процедури й процедури — куди не кинься. Лідусю, пришли ж мені список тих ліків, про які я маю тут розпитатись. Якубу Коласу телеграму послав звідси. Кріпко обнімаю і цілую — тебе і маму. Пиши ж!

Твій П.

Р. С. Про здоров'я своє й мамине напиши неодмінно.

531. ДО Л. П. ТИЧИНИ

8 листопада 1952 р.

8/XI 52. Єсентуки

Лідусьонку милому листа посилаю.

Почуваю себе добре. Сонце! Синє небо... Зараз вийду на висоти — на Ельбрус глядіти буду.

Скільки телеграм прийшло до мене! — це все твоя добра вдача: всім адреси ж подавала. Чи не так? Еге?

Поміж всіма телеграмами — мамина й твоя. Гляну я [на] них — і в душі у мене: Сонце! Синє небо...

А ще ж і Сайфі наш славний обізвався до мене. Напиши мені, Лідусю, де він саме в Кисловодську?

Попрохай, любенька, телевізорних справ героя Іллю Михайловича — нехай мені передплатить журнал «Народний Китай».

Ну оце і все на сьогодні.

Лідусьонку милому листа я закінчив. Цілую кріпко і маму і тебе.

Твій П.

532. ДО Л. П. ТИЧИНИ

9 листопада 1952 р.

9/XI 52. Єсентуки

Коротюсінького листа пишу тобі й сьогодні, Лідусику мій любий! Ми ж так домовились, що «хоч коротюсінького» — ти мені, а я тобі.

Мене буквально потряс Олександр Гаврилюк — його розповідь про Березу Картузьку. Дома я почав його читати — та хіба ж можна було що устигнути за ці останні місяці дома? Тут же я, сказати б, зовсім вільний — і я кинувсь доганяти те, що пропустив у Києві. Придбав я Гаврилюка тут книгу по-російському. Яка це чиста — Гаврилюк! — яка незламна постать! Перечитую й переживаю, перечитую і вдумуюсь, роблюсь ще більш строгим щодо себе.

Пришли мені, Лідусьонку, вірменських, грузинських та азербайджанських газет,— тих, що я передплачую — в оригіналі.

Тобі було цікаво, яке у мене тиснення крові? 115/65.

Бережи ж себе і маму. Цілую обох вас кріпко-кріпко.

Твій П.

533. ДО Л. П. ТИЧИНИ

11 листопада 1952 р.

11/XI 52

Лідусику любий!

Поки що все в мене гаразд. А далі — ясно — повинно бути ще краще. Таке тут сонце удень, якби ти знала! Учора годину на сонці я сидів. А потім ходив по парку.

Ну як там твоє серце? Як мама? І досі ніякої звістки від тебе — крім телеграми.

Написав би я багато тобі, багато — та зараз стіл мені письмовий новий принесли. На нього (і в нього) мушу перекласти всі мої книги, записки, рукописи, газети.

Цілую тебе кріпко-кріпко, цілую маму нашу рідну!

Ельбрус і Машук обом передають Вам вітання.

Твій П.

534. ДО Л. П. ТИЧИНИ

17 листопада 1952 р.

17/XI 52

Славная моя, хорошая дитино!

Все зробив, як ти сказала. Учора в неділю раненько виїхав я на машині до Кисловодська. Дома якраз саме ж і застав я Сайфі Фаттаховича (пізніше він на ванну мав іти), сіли на машину та поїхали знятись у фотографа, а потім на гору до Храму повітря. Все оглянув я там, де ходив з тобою, де ходили ми з тобою разом, з Лідусиком разом.

Випили ми там за твоє здоров'я чорної кави та ще по чарочці коньяку. А Ельбрус звідти видно як! Ясне було небо, гірське повітря, суворий вигляд на сизі, наче обшкрябані синюваті дикі гори, і вітер, вітер, якого я так люблю, в житті своїм люблю... Ями покопані... дерева саджають. Люди подекуди. Окремі слова...

...Спасибі, Лідо, за газети. Сьогодні одержав. Цілую тебе, моя любима, цілую маму.

Твій П.

535. ДО Л. П. ТИЧИНИ

20 листопада 1952 р.

Дороге Лідусеня!

Здоров'я моє поправляється. Сумно мені без тебе і без мами. Ще залишилось десять день — і я вже буду з вами.

Ну, бережіть же себе.

Цілую кріпко — тебе і маму.

Твій П.

20/XI 52

536. ДО Л. П. ТИЧИНИ

21 листопада 1952 р.

21/XI 52

Лідуску моя славна!

Тільки що одержав від тебе вірменські газети, а також «Літературу і мистецтво». Дуже добре, що вчасно звідси я послав своє привітання Якубу Коласу. А то б було на душі неспокійно. Думка виїжджати з Єсентуків 1-го грудня. Квиток не замовляв іще. Тут була хуга — така, що горе... Зараз потеплішало. Але ж моє пальто й шапка якраз тепер до речі. Дні біжать. Робота мене жде у Києві. Та то вже будемо робити. Все ж таки підбавив я тут сил. Цілуй від мене маму кріпко. Тебе, Лідуско, цілую і в уста, і в брівки, очі і в височки. Іллі Михайловичу спасибі за листа.

Твій П.

537. ДО О. В. ГАТОВА

22 листопада 1952 р.

Дорогий Олександр Борисовичу!

Чи дістали вже Ви відповідь із редакції журн[алу] «Советская Украина»? Я зразу ж, після одержання від Вас листа, передав Ваші переклади поезії Яна Грота редакторові журналу.

Як живеться Вам? Як Ваша творча робота? Улітку я не раз зустрічав Ваші поезії й переклади в журналах та газетах.

Пишіть, будь ласка, про себе. У Києві буду на початку грудня.

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

22/XI 52. Ессентуки

538. ДО Л. П. ТИЧИНИ

24 листопада 1952 р.

Лідусю, мій друже!

Я неспокійний цілий день, коли не вдається написати тобі листа. Учора (неділя) всі порозходились із санаторію і я, користаючись тишею, почав потроху працювати. Працював довго, а воно все не виходить у мене ніяк. Може, розучився? І тільки вже ввечері згадав, що не обізвався до тебе на папері.

Такі листи твої хороші. Бо душа в тебе хороша, як і в мамі теж. Неодмінно підемо на виставку, коли я повернуся!

Вирішив виїздити 1/XII. Якщо така можливість буде — то подзвоню тобі телефоном, а коли ні, то телеграму надішлю. Купив тут собі дряпачку — довгу (обтиратись), тобі дістав краплі евкаліптові, а інших не знайшлося.

Поки цей лист до тебе дійде, то вже й буде яке число! І ти на пальчиках своїх мамі рахуватимеш: один, два, тли... а там же і приїде.

Посилаю тобі фотокартку — я й Сайфі. На нього, бідного, щось наговорюють, і він поїхав зразу до Москви (вияснити, попередити!), а потім до Уфи поверне.

Ну, Лідусику, безцінна моя дитино, цілую тебе кріпко-кріпко! Цілую маму — патріарха нашої сім'ї і друга!

Твій П.

Вітай О [лексу] О [лексійовича] та О [лександрю] В [асилівну]. Чи закінчив же свою картину О [лекса] О [лексійович]?

24/XI 52

539. ДО Л. П. ТИЧИНИ

28 листопада 1952 р.

Получил [из] Києва телеграмму секретаря комитета сторонников мира Остапенко. Как делегат я должен прибыть [в] Москву [на] конференцию сторонников мира первого декабря. Выезжаю [в] Москву двадцать девятого ноября. Приеду декабря первого. Выезжай [в] Москву тридцатого. Привезешь мне все необходимое. Украинская делегация размещается [в] гостинице «Москва». Одновременно телеграфирую уполномоченному о размещении делегатов конференции [в] гостинице Москва, второй этаж, также Остапенко [в] Киев [с] просьбой оставить для меня комнату. Эту телеграмму захвати [с] собой [в] Москву.

Тычина

540. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ПОБЕДИТЕЛЬ»

24 грудня 1952 р.

Горячо поздравляю [с] Новым годом читателей Вашей газеты — воинов Советской Армии, несущих службу за рубежом родной страны, стоящих на страже мира и безопасности нашей Социалистической Родины. Героическая борьба советского народа за построение коммунистического общества, воодушевляемая и руководимая великой партией Ленина — Сталина, теснейшим образом сливается с борьбой всего прогрессивного человечества за мир во всем мире, в борьбе против коварных происков фашистского отребья — презренных поджигателей новой мировой войны. В священной борьбе этой за мир и процветание народов особенно велика роль воинов нашей славной Советской Армии, в частности роль Вашего отряда. Находясь за рубежом нашей Родины, Ваш отряд тем ярче, тем нагляднее представляет в очах других народов миролюбивую политику нашего социалистического государства, его культурные достижения, его высокие благородные устремления. Слава тем, кто несет эти великие идеи в мир, опутанный ложью и клеветой империалистических людоедов. От всей души желаю Вам, дорогие

друзья, успехов в деле повышения Ваших воинских и политических знаний, в деле совершенствования Вашего боевого мастерства. Берегите честь и достоинство нашей великой Отчизны.

Павло Тычина

541. ДО С. Д. ВИШТАК

1952 р.

Сердечно поздравляю Вас, шановна Степанидо Демидівно, [з] високою нагородою — другою золотою медаллю «Серп і молот».

Павло Тычина

542. ДО ЮНИХ ЛІТЕРАТОРІВ м. ТБІЛІСІ

Початок 50-х років

Дорогие друзья!

Очень обрадован Вашим извещением, что я избран почетным членом общества юных литераторов. Прекрасную работу проводит Дворец пионеров, выявляя таланты юных литераторов. Растите, развивайтесь, набирайтесь сил, знаний и умения. Крепите дружбу народов, возвышайте голос [в] защиту мира во всем мире. Славьте достижения советского народа.

Павло Тычина

543. ДО А. І. ІОАННІСЯН

1952 р.

Вся наша семья в глубокой скорби от тяжелой потери всеми нами любимой, дорогой Заруи Ефремовны. Память о самом близком друге армянского классика Иоаннеса Иоаннисяна, память о заботливой матери, о прекрасной души человеке всегда будет [в] наших сердцах светлой, неугасающей. Переживаем Ваше горе вместе с Вами.

Павло Тычина

544. ДО Л. П. ТИЧИНИ

18 березня 1953 р.

18/III 53. Ірпінь

Лідусю — славно моя, люба!

Подзвониш Григорію Прокоповичу і скажеш, що вірша Антанаса Венцлови «Утро в Москве» (в рос[ійському] перекладі) у моїх російських збірках Антанаса — н е м а.

Не забудь, що телефон Гр[игорія] Пр[окопови]ча урядовий 5-35.

На всякий випадок треба, щоб ти знала, що завтра має до мене приїхати т. Струтинський — держлітвидавовською машиною. Може, що спішне передати, то йому подзвониш. Цілую кріпко.

Твій Л.

545. ДО Л. П. ТИЧИНИ

19 березня 1953 р.

Спасибі, любе моє сонечко, за те, що передала мені свого листочка з газетою. Переклад і справді не дуже дотриманий — ну та що подієш.

...Чогось мені учора цілий вечір і сьогодні вдень було на серці сумно — навіть тяжко. Чи в Харкові що сталось? Чи хтось про мене що говорить? Я радий, що мамине здоров'я краще. Цілуй від мене її, нашу любу маму, кріпко-кріпко!

Обіймаю мою славно Лідусю дорогу, цілую кріпко.

Твій Л.

Ірпінь. 19/III 53

А може, це передався мені сум тяжкий із Праги?

Передай мені, будь ласка, через Валентина Григ[орови]-ча «Короткий курс історії ВКП(б)».

546. ДО Л. П. ТИЧИНИ

20 березня 1953 р.

20/III 53

Люба Лідусю!

У понеділок я, очевидно, не приїду. Бо, коли треба, скажімо, бути на сесії АН, то чого ж тоді мені не бути на партійних зборах (о 7 год[ині] вечора, про Л. Смілянського та ін.)? А я ж у відпустці — і по партбюро і по президії Спілки письменників.

Отож краще б усього було, коли б по мене приїхали сюди в суботу по обіді — і я побув би в Києві суботу вечір і неділю до обід, а потім знову поїхав би на Ірпінь. А інакше нічого не встигну зробити.

Якщо є згода твоя на те, щоб я приїхав у суботу,— хай С[ергій] Я[кович] з машиною приїжджає.

Мені потрібно взяти сюди: синю теплу блузу (піддівати), книгу «За Сталіна, за Батьківщину, за мир», а також конвертів — поки що тільки це. Подзвони мені (через пошту — в Будинок творчості) — о 9-ій год[ині] ранку, я там буду в їдальні. Бо мені трудніше стало дзвонити. Цілую.

Твій П.

547. ДО Л. П. ТИЧИНИ

23 березня 1953 р.

Дорогий Лідусь!

Мені дзвонив сюди Іван Іванович Вівдиченко. Сказав, що з приміщенням (II поверх) у Дем'яна Сергійовича вирішено позитивно і що вже можна перебиратись. Я подякував його,— але уяви собі — забув передати через нього подяку Дем'янові Сергійовичу. Це треба буде мені все-таки зробити. Іван Іванович сказав, що комендантші само собою про переселення наше дадуть звістку.

Лідусь! Ти спочатку зайді й подивись на II поверх, а без мене не перебирайтесь. Завтра по мене приїжджати ще не можна. А приблизно в середу увечері, чи що (це 25/III), здається, було б можна. Бо мені треба взяти деякі рукописи сюди та книги. Ну от і все!

Цілуй маму — дякуй від мене за передачу.

Обнімаю тебе кріпко, цілую міцно.

Твій П.

23/III 53

Якщо ми не здзвонимось телефоном, то умовимось наперед і я чекатиму на приїзд Сергія Як[ови]ча 25/III

548. ДО Л. П. ТИЧИНИ

24 березня 1953 р.

Лідо дорогага!

Ми так засиділись над роботою по редагуванню Антанаса Томасовича із Валентином Григоровичем, що вже поїзд от-от його під'їде. Отже, пишу через те дуже коротко.

Моя думка така. Якщо нема особливих причин — то я завтра ще залишусь тут, та, може, й післязавтрього, а потім у п'ятницю приїду. А то, повір, нічого ще тут не зробив по своїй поемі.

Або, може, умовимось так: хай все-таки Сергій Якович приїде — і я всього-навсього поїду на деньок, а потім знову сюди. Мені ж якраз і деякі книги треба взяти. Отже, жду завтра — хай приїздить по обіді.

А перебиратись, очевидно, треба буде вже в суботу та неділю.

Цілую маму, кріпко обнімаю тебе, Лідусеня моє любе.

П.

24/III 53

549. ДО І. С. РУСИНА

7 квітня 1953 р.

Любий юначе!

Ваші перші літературні спроби дуже ще зелені і настільки невизначні, слабенькі, що їх ніяк не можна назвати віршами і щоб по них судити, чи є талант у Вас, а чи немає. У Вас ще немає належного уявлення ні про розмір, ні про риму, ні про порівняння, про образи та інше. Для писання віршів так само, як і для писання прозою, насамперед треба знати техніку художнього слова. Для писання художніх творів, по-друге, потрібні постійне навчання і велике терпіння. Ви ж, навпаки, виявляєте свою нетерплячку, виносите свої сирі, неготові спроби на люди та ще й хочете, щоб їх було схвалено офіційним прикладанням печатки.

Посилаю Вам книжку Ісаковського «Про поетичну майстерність». З цієї книжки Ви зможете багато чого для себе взяти корисного.

550. ДО С. Т. АЙНІ

27 квітня 1953 р.

Сердечно привітствую і поздравляю славним 75-літнім видаючогося таджикського письменника, ученого, громадського діяча Садриддина Айні. Він сьогодні по народності письма один з самих старших між нами. Він сьогодні по майстерству один з самих перших. Народність письма Садриддин Айні отримав з рук самої життя. Правдивість реалістического письма ввічав він от традицій передової літератури великого російського народу, неспосередньо у Алексея Максимовича Горького. Великі заслуги Садриддина Айні і як основоположника таджикської радянської літератури і мови, і як глибокого дослідника творчества класиків<...>. Нехай живе і процвітає багата культура таджикського радянського народу. Багато літ от душі желаю жити, творити і здоровувати Садриддину Айні — гордості соціалістическої культури не тільки Таджикистана, но і всього Радянського Союзу.

Павло Тычина

551. ДО Л. П. ТИЧІНИ

4 травня 1953 р.

Цілую Лідусенятко моє, цілую! Дуже скучив! Ось через якийсь тиждень вирвусь, то підемо в ліс. На Дніпро поїдемо. Ну хай будуть здорові всі! Вітання мамі й Марусі. Ще раз обнімаю кріпко.

Л.

4/V 53

552. ДО А. В. КАНЕП-КОСЕНКО

12 червня 1953 р.

Конча-Заспа. 12/VI 53

Глибокошановна Ангеліно Володимирівно!

Не гнівайтесь. Довго ждав я фотознімків своїх, як також і виходу книги нової моєї. Книги не діждався — і от посилаю Вам одну лише фотокартку. Не осудіть, що така велика розміром вийшла, нескромна з мого боку, нечупара.

Страшенно хотілося б щось написати про дорогого Віктора Степановича! На жаль, усі ті вирізки мої та виписки з газет і журналів про Віктора Степановича, які були у мене

перед В[еликою] Вітчизняною війною, загинули. Я хочу ж дістати повний життєпис співця Жовтневої Революції.

Всього доброго.

З пошаною *Павло Тичина*

553. ДО Л. П. ТИЧИНИ

23 червня 1953 р.

Дуже прошу Лїду Петрівну оформити мою нову позику по всіх тих місцях, де я завжди підписуюсь на неї.

П. Тичина

23/VI 53

554. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

4 липня 1953 р.

Многоуважаемый Сергей Ник.!

Относит[ельно] выбора тем в связи с предстоящ[им] 300-летием воссоединения Укр[аины] с Рос[сией] могу сказать одно: что он достаточно широк и полон. Основное в нем — все охвачено, несомненно. Сначала я было подумал, что Болгария в этом плане как-то выпала совсем. А потом мне стало ясно, что тема о связях укр[аинского] н[арода] с народом болг[арским] может найти свое место среди того материала, который подаст предс[едатель] УОКСа т. Кизя (в плане цифра 38). Хотелось бы еще после очерка «В Буковинском колхозе» (№ 35) поставить очерк «О женской тракторной бригаде Марии Дротенко» (Маразлиевская МТС, Тузловск[ий] р[айон], Измаильск[ая] обл[асть]). Тему «Писатели Укр[аины] в борьбе за мир и дружбу между народами» замечательно, конечно, сможет подать А[лекса]ндр Евд[окимович] Корнейчук (№ 5 в плане), но я должен обратить Ваше внимание на то, что пред[седателем] през[идиума] Союза советских писателей Украины избран недавно у нас Мик[ола] Плат[онович] Бажан. А Ал[екса]ндр Евд[окимович] назначен первым заместителем Председателя Совета Министров УССР. Вот и все мои замечания к присланному Вами плану.

Отдельно посылаю Вам свой очередной, краткий план заказ[анных] мною статей, — как план члена редколлегии, а также имена авторов и адреса последних. Просил бы членов редколлегии посмотреть этот план, а секретаря редкол-

легии — написать к авторам предполагаемых статей соответствующи[щие] обращения.

Всего доброго!

4/VII 53

555. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

19 вересня 1953 р.

19.IX 1953 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Дійсно, я таки у всьому виною. Я затримав свою Вам відповідь на тиждень, а мо, й на більше. Та що поробите: по-перше, мені тут прийшлося проводити пленум на захист миру та сесію В[ерховної] Р[ади], а по-друге, в деякі моменти якось особливо навідає на мене зараз діабет, знижує мою працездатність.

Посилаю Вам мої зауваження (яких Ви і самі просили) на Тамару Абакелію.

Може, вони Вам придадуться.

Тепер щодо того, чи давати будете в «Дружбу народів» один вірш, а чи цілий цикл? Та вже ж що можна й цикл. От тільки: чи посилали ми Вам вірш про Бойченка із зміненою кінцівкою? (Кінець у цьому вірші я зробив оптимістичним.) Якщо ні — то напишіть, ми вишлемо.

Оце пишу я все тут, у листі до Вас, і бачу: яке воно дрібне (якийсь там вірш один) в порівнянні з тим, що діється зараз у нашій країні! Яка величезна перебудова йде на фронті праці мирної, особливо у сільському господарстві!

Хотілося б і самому теж про це сказати слово — в художньому творі. А може, і вдасться.

Спасибі Вам за ноти (з підрядковими) пісень китайських. Додавляється скарбів у моїй бібліотеці, додавляється...

До речі, недавно чув я Вашу пісню по радіо (оту, де йде «переключка полей»). Дуже вона мені сподобалась! Я тільки не розслухав, як буде на прізвисьце та ім'я композитор цієї пісні.

А іще Вам дяка, як і всій родині Вашій, за поздоровлення.

Наші всі вітають Вас.

Всього доброго!

Ваш П. Тичина.

556. ДО Л. П. ТИЧИНИ

11 листопада 1953 р.

Лідусю милую, дорогу
кріпко цілую, обнімаю.

Виїздить т. Дем'янчук до Києва, і я через нього передаю тобі мою просьбу.

По-перше, чи не могла б ти довідатись (у Тамарі Юр'ївни, скажімо), як на ім'я й по батькові т. Крушельницьк[ого];

2) Чи посилали ми телеграму Коцюбинським?

3) Чи вже готовий фотознімок у Дм[итра] Мих[айловича] передової статті 1933 р. «Партія веде»?

4) Привези мені завтра (якщо будеш завтра) усі зібрані мною матеріали про Миколу Лисенка та Римського-Корсакова. Лежать ці матеріали у секторі російської літератури (в бібліотеці), приблизно 4-та чи 5-та полиця знизу, коло самого лівого стояка окремих полиць російського сектора. Там знайдеш: передруки, вирізки, а також книги, покладені горизонтально.

Оце поки що і все, моя Лідусю любя, золота.

Так жалко мені, що померла Ніна Августівна Подвойська! Я прочитав про це сьогодні у «Правде» за 10-е листопада.

Маму цілуй.

Твій Л.

11/XI 53

Та ще мені неодмінно привези цукерок — для дітей та для вгощання. Чи в коробочках чи, може, і без коробочок.

557. ДО Л. П. ТИЧИНИ

13 листопада 1953 р.

Любий Лідусьонку!

Аж до пізнього обіду проговорили ми з Д[митром] М[ихайловичем] на різні теми. Він подарував мені два томи Льва Толстого (та ні, аж три!) — 50—51 і 57 у двох оправах, видання 1952 р.

Спасибі тобі велике за надіслане: «Комуніст» (журн.), Янку Купалу (за моєю редакцією) та за все інше. Ти сама здоров'ям бідуєш, а мені все віддаєш, — буквально все. Одначе і ще турбуватиму тебе такою справою: мені потрібно примірників 4—5 моєї книги «В армії великого стратега» —

російською мовою. Звідси розішлю їх декому із москвичів. Повертаю тобі назад мої декадні одностомники російською мовою (щоправда, деякі я залишив із них, вистачить для розсилки), повертаю також іще й «Рос [ійсько]-укр [аїнські] літ [ературні] зв'язки», бо це вже другий тут у мене примірник. «В арм [ии] в [еликого] стр [атега]», як трапиться нагода, — передай раніше.

Цілую тебе кріпко-кріпко, моя ти єдина, моя хороша, душа чиста, безцінна!

Маму цілуй.

Твій П.

13/XI 53

558. ДО І. М. КОСТИИ

16 листопада 1953 р.

Вирвіться коли-небудь на нашій машині до редакції ж[урналу] «Вітчизна» і передайте т. Гірнику або ж комусь іншому вірш Олександра Богачука «Як бур'ян зметуть». На вірші моя помітка — нехай помістять в журналі. Крім того, від мене попрохайте, хай вони відповідь дадуть т. Богачуку і в листі до нього нехай напишуть, що другий його вірш «Ти переможеш» — не піде. Хай разом із листом своїм також і копію цього вірша т. Богачука з моїми помітками пошлють йому назад. Оце і все, здається.

559. ДО Ф. І. ПАНФЬОРОВА

16 листопада 1953 р.

Дорогой Федор Иванович!

Спасибо Вам за телеграмму. И не сердитесь, что я не отвечал так долго. Несколько раз я принимался за писание статьи, но пока еще не написал. Во многом мне сейчас мешает диабет. Стихотворения пишу. Непременно пришлю для Вашего журнала.

Всего доброго!

Ваш П. Тычина

16/XI 53

Київ, Пуща-Водица, санаторий 30-летия Украины

560. ДО Л. П. ТИЧИНИ

18 листопада 1953 р.

18/XI 53

Любий Лідусь!

Цілую, цілую, приїжджай же завтра!

З Ол[ександром] Мик[олайовичем] поговорили ми, багато чого торкнулись — усякого, а найбільше невеселого. «Братія» в літературі гуляє знов — а що поробиш!

Спасибі тобі за Стасова. Іще — прошу привези мені «Історію України», а також кілька примірників «В арм[ії] вел[икого] стр[атега]» українською мовою.

Передай переклад з Го Можо Іл[лі] М[ихайлови]чу, а потім т. Стр[утинсько]му.

Ну, поки що оце і все. Приїжджай! А зараз, як бачиш, не розписуюся дуже, бо Ол[ександр] Мик[олайович] спить. Цілую! Цілую!

П.

561. ДО ОСТАПА ВИШНІ

20 листопада 1953 р.

20/XI 53

Дорогий Павле Михайловичу!

Ліда Петрівна учора привезла мені з Києва чергову пошту мою. І ось я побачив у газеті «Социалистическая Якутия» статтю про Вас, побачив і зрадів. Посилаю Вам цей номер газети.

Сердечне мов вітання із Пущі-Водиці — Вам і всім Вашим!

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

Київ, Пуща-Водиця, санаторій 30-річчя України

562. ДО Л. П. ТИЧИНИ

1953 р.

Лідусю!

Знайди мені книгу Григоряна про Ованеса Туманяна (вона лежить або ж на медичному столику в спальні, або ж у бібліотеці додолі на купі книжок під укр[аїнським] сектором, або ж на плетеному столику). Книга сіро-блакитна.

563. ДО Л. П. ТИЧИНИ

1953 р.

Привези мені «Переяславську раду» Натана Рибака. Хочу знайти те місце, як дія на площі відбувалась. Бо в газетах написано, ніби спочатку на площі, а потім уже пішли в собор, ну і т. д.

564. ДО В. Ю.

16 листопада 1953 р.

Шановна Віро Юхимівно!

Пробачте, що, не будучи знайомим з Вами, пишу до Вас. Але ж я не міг не написати.

Учора члени сім'ї моєї, приїхавши з Києва до мене в санаторій на коротке побачення, привезли з собою й ті газети, які я передплачую, й поміж ними «Радянську Житомирщину». Радісно мені було читати в одному з номерів цієї газети, як шанував Вас наш народ радянський з нагоди Вашого семидесятиріччя з дня народження і п'ятдесятиріччя педагогічної діяльності.

(Цей лист я розпочав 16-го листопада — та, на жаль, мусив припинити, бо несподівано викликали мене до Києва на пленум. Отже, продовжую тепер ізнов.)

1953

565. ДО Л. П. ТИЧИНИ

27 листопада 1953 р.

27/XI 53

Лідусю любя!

Забув я в їдальні на столі лист Л [ьва] А [дольфови] ча.

Давай зробімо так: або ви з І [ллею] М [ихайловичем] самі додасте в заявці до видавництва деякі назви моїх нових поезій і, переддрукувавши, передасте мені на підпис, або ж, поскільки час ще є до 1/XII, привези мені цей лист з проектом заявки — і я тут рукою напишу його весь. Згода?

Цілую крішко. Маму цілую теж.

Твій П.

566. ДО Л. П. ТИЧИНИ

28 листопада 1953 р.

Люба Лідусю!

Забув свою курортну книжечку дома. Вона, очевидно, десь на столі у спальні або ж упала на стілець. Взагалі — її треба шукати тільки в спальні, бо я там, перекладаючи із старого піджака в новий всі папери, виняв із кишені цю курортну книжечку і поклав — не то на ліжку, не то на стіл. Крім того, привези мені ще книги — а списки цих книг я прикладаю тут.

Тільки не забудь, Лідусю, щоб ці виписки мені знову назад сюди привезла.

Ну, жду тебе завтра!

Цілую!

Твій Л.

28/XI 53

567. ДО Л. П. ТИЧИНИ

3 грудня 1953 р.

Лідусю, дитиночко моя!

Спасибі за «Вопросы философии». Мені ж особливо була потрібна стаття Слейшка і Нарського. Спасибі за книги й за твого листочка. А за вчорашній і сьогоднішній ранок так і не встиг понаписувати листи та понадписувати книги. (Ранок взагалі майже весь іде на процедури.) Понаписую до того дня, як ти приїдеш. Поговорю також і про те, щоб кімнату Олександрові Миколайовичу дали тут одиначку. Попроси ж Іллю Михайловича, хай неодмінно від мого імені поговорить у видавництві. Клюкву п'ю. Цитрину п'ю. Та ти за мене не турбуйся. Я ж проти тебе — бач, який здоровий! Бережи себе, не жалій нічого на своє здоров'я та на мамине. А то все на мене та на мене.

Ну, так запросіть же Григорія Прокоповича з дружиною на мамині іменини.

Цілую кріпко мою сірооку Лідусю славно — а ще ж і сердечно і глибоку. Цілуй маму.

Твій Л.

3/XII 53

Такий якийсь сьогодні день: усе немовби щось писалося — й нічого не виходить.

568. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

Січень 1954 р.

Від душі вітаю Вас, дорогий Олександрє Петровичу, з усією родиною Вашою!

В Новому році бажаю Вам всього гарного-гарного, прекрасного! А неприємностей полова — нехай по вітру одлетить...

Ваш П. Т.

Січень 54

569. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

18 квітня 1954 р.

18.IV 1954

Спасибі Вам, дорогий Лев Адольфовичу, за слова хороші про мене — це в одному з журналів! *

Як Вам живеться? Здається, скоро знову мені до Москви прийдеться їхати. Написав би Вам більше — та невправка; сьогодні парламентська делегація, а ще ж і на завтрашні збори у Спільці письменників готуватись треба. А поему свою вчора на 15 хвилин узяв — та так і залишив розкритою коло ліжка (пишу ж на маленькому низенькому стільчику, поклавши диктову дошку на ковдру. Так мені зручніше). Телефони вчора відкликали мене від поеми, від всього того, що в голові ще в мене є не написаного.

Ну, пробачте за такий лист нецікавий. Можливо, що це сил ще весняних я не набрався.

А можливо, що мороз для мене краще впливає, ніж тепло.

Вітайте своїх!

Ваш П. Тичина

570. ДО А. О. ІЩУКА

14 червня 1954 р.

Дорогий Арсене Олексійовичу!

Спішно передаю другу коректу Вашої книги, яку я уважно перечитав уночі сьогодні. Є в ній глибокі висновки й пов'язання. На зауваження мої про М[аксима] Р[ильського] та ще про деякі місця — просьба зважити. Раз воно у Вас безпідставне — значить, воно й зайве.

Вітання Вашій шановній дружині.

Ваш П. Т.

14/VI 54. Конча-Заспа

* «Советская музыка». — Авт.

571. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

Не пізніше 6 липня 1954 р.

Шановний товаришу О. І. Білецький.

Ви затверджені членом Республіканського ювілейного комітету по проведенню 50-річчя від дня смерті великого російського письменника А. П. Чехова.

6-го липня ц[ього] р[оку] о 3 годині дня в приміщенні Спілки радянських письменників України (вул. Орджонікідзе, № 2) відбудеться засідання комітету.

Просимо неодмінно прибути на це засідання.

З пошаною

П. Тичина

Голова Республіканського
ювілейного комітету

572. ДО В. Г. ЗАБОЛОТНОГО

28 липня 1954 р.

Дорогого Володимира Гнатовича кріпко-кріпко обнімаю, цілую. От якби мені такий хист як у Вас! У Вас все правильно добирається, пропорційно розміряється, твердо на землі конкретній утверджується,— а через те й народом радісно сприймається. А для творця — що ж іще потрібно? Ну, нехай же наш Трубіж та несе свої води у великі води Дніпра! Від цього ж і сам Трубіж стає великим.

П. Т.

28/VII 54

573. ДО П. У. БРОВКИ

9 вересня 1954 р.

Сердечно благодарю за приглашение. Приехать на съезд, к сожалению, не успею — нахожусь сейчас [в] колхозах Горностаепольской МТС Чернобыльского района.

[С] братским приветом

Павло Тьчина

574. ДО А. С. ИСААКЯНА

17 вересня 1954 р.

Дорогой Аветик Саакович!

Ваше письмо об оказании помощи молодому курдскому художнику Баго Калоеву в поступлении в Киевский художественный институт дошло до меня с большим опозданием, так как меня в то время не было в Киеве. Когда я возвратился домой, я узнал, что экзамены в институте давно уже закончены.

Сожалею, что лишен был возможности оказать помощь Баго Калоеву.

С искренним уважением.

17 сентября 1954 г.

575. ДО С. Ф. КУДАША

Не пізніше 3 жовтня 1954 р.

Сердечно поздравляю Вас, дорогой Сайфи Фаттахович, [со] славным Вашим шестидесятилетием. Большую радость переживаю вместе с Вами. Советский народ чувствует Вас сегодня как чудесного поэта, пламенного патриота, певца дружбы народов, поборника мира во всем мире. Многогранный путь Ваш, как и путь других писателей старейшего поколения, в годы царского деспотизма был усеян острыми камнями.

Нелегко Вам было идти в кромешной тьме и призывать народ песней к борьбе за светлое будущее, к борьбе за свободу. Великая Октябрьская социалистическая революция освободила из рабства все народы наши. Великий русский народ стал во главе единой многонациональной семьи Советского Союза. И вот широчайшее открылось поле деятельности перед Вами, и Вы, воспевая Коммунистическую партию, воспевая героизм трудящихся нашей Родины, стали активным участником в деле коммунистического воспитания народа, а это для писателя высокая заслуга. Низкий поклон башкирскому народу. Желаю Вам счастья, здоровья. Желаю Вам новых творческих успехов. Живите долго и творите во славу нашей любимой Родины.

576. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

2 листопада 1954 р.

Дорогий Олександрє Івановичу!

Від душі вітаю й поздоровляю Вас з днем народження! Безмірно горджуся Вами — нашим великим радянським ученим, ученим з світовим ім'ям, невтомним діячем, вихователем молодих літературознавчих та мистецьких сил, і — людиною, насамперед, людиною. Багато Ви зробили високоцінного й доброго для всіх народів Радянського Союзу й, зокрема, для народу українського.

Творча душа Ваша — багатогранна, а енергія — богатирська. І коли Ви проникаєте в серце другого — той уже ніколи Вас не забуває, ніколи не забуде.

Я мав щастя познайомитись із Вами у першій десятирічці після Жовтня. А було ж це напровесні якраз. Який я радий був тому знайомству! Я полюбив Вас з першого ж разу, у Ваших словах про мою творчість відчув я таке: провесинь неодмінно ж у розквітлу весну перейде і в налите сонцем літо.

Бажаю Вам, дорогий Олександрє Івановичу, успіхів вище — місячно-ракетних, бажаю здоров'я незламного, хорошого.

Обіймаю Вас, цілую. Поважній Марії Ростиславівні прошу низький уклін від усієї родини нашої передати. І Вам же од родини моєї уклін. А ще ж усієї сім'ї Вашій поздоровлення із святом.

Ваш Павло Тичина

2 листопада 1954 р.

577. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

Не пізніше 2 листопада 1954 р.

Від усього серця поздоровляю Вас, дорогий Олександрє Івановичу, [з] Вашим славним 70-річчям. Ви все своє життя кипуче присвятили одному — служінню Вітчизні, служінню рідному народові, і народ радянський обдаровує Вас сьогодні гарячою любов'ю своєю, і Вітчизна на руках своїх могутніх високо підносить Вас угору як рідного сина, як ученого патріота. Ви гордість радянської науки, Ви наша слава і сила. Ви незрівнянний учений-теоретик, а разом з тим і критик, редактор, мислитель і поет. До яких би Ви не доторкнулись галузей науки, літератури та мистецтва — скрізь Ви дивуєте нас широтою поглядів своїх, глибиною розроб-

ки, високим злетом творчої думки. Великі заслуги Ваші у справі виховання кадрів молодих науковців, також у справі зміцнення дружби народів, пропагування ролі російсько-українських взаємозв'язків, викриття антинаукових буржуазно-націоналістичних концепцій. А ще ж багато сил Ви віддали справі боротьби за мир у всьому світі.

Бажаю Вам щонайкращого [в] житті — здоров'я, постійного припливу сил нових, щоб Ви ще довгі роки творили на користь народові, на благо улюбленої нашої Батьківщини.

Павло Тичина

578. ДО Л. В. НІКУЛІНА

8 грудня 1954 р.

Многоуважаемый Лев Вениаминович!

Получил я Ваше второе письмо, датированное 14.XI. С ответом на него я несколько задержался, потому что был вместе с правительственной делегацией в Финляндии.

Посылаю Вам копию моего письма на имя директора Клинического института им. Стражеско по поводу устройства Е. И. Сорочан в больницу.

Простите, что коротко пишу.

С приветом

П. Тичина

8.XII 1954 г.

579. ДО ГРОМАДСЬКОСТІ КАБАРДИ

Грудень 1954 р.

В дни Второго Всесоюзного съезда писателей горячо приветствуем советскую общественность Кабарды, отмечающую 120-летие со дня рождения украинского классика писателя-демократа Марко Вовчок. На съезде — вместе с именами советских писателей — все время звучат также имена наших славных предшественников и в частности имя Марко Вовчок, активно выступавшей против крепостного права, борющейся [с] царским деспотизмом. Трогательна и поучительна была дружба украинского классика с русскими революционерами-демократами, от которых великую поддержку получила она в своей творческой деятельности. Имя Марко Вовчок дорого всем народам нашей Социалистической Родины. Марко Вовчок последние свои годы жила в Кабарде. Честь

и слава кабардинскому народу, свято оберегающему память о Марко Вовчок и поставившему ей памятник. Да укрепится дружба народов Советского Союза. Слава нашей Родине любимой.

580. ДО Т. ПАВЛОВА

1 січня 1955 р.

Сердечно поздравляю Вас и президиум Болгарской Академии наук с Новым годом. Все время с радостью слежу за великими достижениями и успехами болгарской науки, в частности лично за Вашими успехами в области философии. Слава болгарским ученым, слава всему болгарскому трудолюбивому народу. Да восторжествует дело мира во всем мире.

Академик Украинской ССР *Павло Тычина*

1/1 55

581. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА

8 лютого 1955 р.

Велика дяка Вам, всьому педколективу та учням Пісківської школи за поздоровлення. Бажаю славним педагогам успіху хорошого у їх такій прекрасній і важливій справі, а учням — успіху у навчанні. Обзиваюсь коротко, бо пишу в перерві поміж засіданнями сесії Верховної Ради.

Всього доброго!

П. Тычина

8/II 55. Москва

582. ДО Є. Г. ТИЧИНИ

Лютий 1955 р.

Дорогий Жєня!

Трудно тобі зараз. Та ти не тривож себе: хвороба проїде — аби лише додержав ти потрібного режиму. Твій лист прийшов до нас в той час, як ми з Лїдою були в Москві. Позавчора ж мама дала його нам прочитати, як тільки ми вступили в хату. Нема чого казати, що й ми всі затривожились ізразу — інакше ж і бути не могло воно. Чого це справді хворіти, — та ще, як і сам ти пишеш, несподівано? Ти просив, щоб ми тут децю взнали у лікарів-спеціалістів

і тоді вже б тобі про все написали. Отже, день пішов на узнавання — і зараз оце пишемо листа до тебе ми гуртом: і мама, й Ліда, і я. Що саме тобі Ліда напише — прочитаєш. А я скажу одне — те, з чого я й лист почав: режим і неодмінно режим. В жодному разі не треба вставати самому без дозволу лікарів. На базар уранці? — анізачо на світі! В інститут? — та ще ж устигнеш! Краще доплатити комусь із приходящих за якісь там більші чи дрібніші послуги, але самому тобі неодмінно вилежати треба. Тут якраз потрібні і витримка характеру, і розум. Жодного послаблення режиму — от послухайся! — і це вже буде запорука того, що ми хворобу переможемо.

Нічого не пишу про нашу подорож до Москви, бо спішимо листи свої на пошту здати. (Ліда окремо написала ось, також і мама.) Разом з листом посилаємо тобі сьогодні й гроші на лікування. Спитаєте на пошті. Всього доброго! Обнімаю, цілую. Вітання од усіх нас Тетяні Петрівні та Юрі.

Твій П.

583. ДО Ю. І. ПАЛЕЦКІСА

13 березня 1955 р.

Выражаю Вам свою глубокую признательность и благодарность за приглашение на торжественное собрание, посвященное 175-летию [со дня] смерти поэта Кристионаса Донелайтиса. К сожалению, по причине болезни своей никак я не смогу приехать, но всем существом своим буду вместе с Вами. Низкий поклон литовскому советскому народу, по праву гордящемуся гениальным своим поэтом. Все его творения украинский народ по-украински воспримет. Да послужит ознаменованіе даты Донелайтиса еще более тесному сближению и укреплению дружбы наших братских народов во главе [с] великим народом русским. Слава родной Коммунистической партии и Советскому правительству, слава трудящимся — всем строителям нашей любимой Социалистической Родины.

Павло Тычина

13 марта 1955

28 березня 1955 р.

Шановний тов. Титаренко П. Г.!

Надіслані Вами вірші мало чим відрізняються від інших початкуючих. А їх надходить не десяток, а сотні. І кожний з початкуючих поетів, так само, як і ви, хвилююче запитує, чи варто йому писати і чи буде з нього поет. І кожен підкреслює в листі, що він з нетерпінням ждатиме від Павла Григоровича свого вироку і поки не одержить листа, то й спати спокійно не буде.

Цілком зрозуміле це хвилювання, бо, безперечно, кожен з письменників, тепер уже відомих, теж так само хвилювався і розсилав вірші свої на відгук, кожному з початкуючих письменників здавалось незрозумілим і навіть дивним: «Ну, як це так, що мої ось і такі-то вірші та вийшли ж у мене хороші і розстановочкою рядочків непогані, а отже — ти поглянь! — редактор районної чи обласної газети узяв та й не пустив їх до друку». І от початкуючий письменник переживає в душі трагедію: «Кладу собі зарік не писати віршів ніколи».

Отаке трапилось і з Вами, і Ви так само, як і деякі початкуючі, покляли собі зарік більш не писати ніяких віршів, але через деякий час згадали, що є Павло Григорович і от він, мовляв, розговорить Вашу тугу, розвіє Вашу трагедію.

Ну, що ж Вам сказати? Тільки те, що трагедії тут ніякої немає. Трагедія буває тільки тоді, коли людині несправедливості заподіяно багато і людина всіма силами бореться проти цієї несправедливості. А якої ж тут несправедливості можуть завдати початкуючому письменникові редактори газет або ж консультанти редакцій, коли самий твір написано так, що його ще й не можна назвати твором?

Це не значить, що ми, пишучи так, в данім випадку Вас одкидаємо зовсім як початкуючого поета. Це не значить, що, обстоюючи редакторів газет та консультантів, ми не хочемо обстоювати право початкуючого письменника бути надрукованим. Але якраз на перешкоді для того, щоб бути надрукованим, стоїть сам автор даних віршів. Бо вірші його досить таки сиренькі ще, а в деяких місцях і сиренькі. Не тільки не відкидаємо Вас ми цим листом як початкуючого поета, а навпаки, хочемо вселити віру в Вас, що дещо у Ваших віршах є й хорошого. Але теє «дещо» буквально тоне у невправностях вірша. Насамперед дуже мало у Вас образів і порівнянь поетичних. Ці образи і порівняння ми знаходимо в останніх рядках вірша «300 років», а в усіх

останніх рядках як одного, так і другого вірша — самий тільки заклик, сама тільки констатація фактів. А що є поезія? Та Ви ж самі знаєте, що поезія — це є мислення в образах.

Тепер поглянемо, які у Вас рими: «хлібороб — залог» (в першому слові на кінці «б», в другому — «г»). Хіба ж це тулиться одне до одного? Так само рима — «земля — восени» (в першому слові на кінці «ля», в другому — «ни»), і рима через це сидить, як квочка на двох сідалах, бо неоднородні звуки дано в римах.

Далі щодо розміру. У Вас розмір віршів зовсім не витриманий. Особливо це стосується вірша «300 років».

Далі щодо мови. Наприклад, стрічаються такі слова, як «залог», коли треба сказати «запорука».

Щодо слуху поетичного, то у Вас багато чого негарзд. Ваш слух, як ми вже підкреслювали, легко сприймає всі невірні римування, про які ми тільки що згадували. Крім того, Ваш слух терпить ще й такі неточності у римуванні як:

народу — свободу
море — неозоре,

а в кінці вірша «300 років» у Вас появилось смішне, просто комічне звучання слова «Мимир». Хоча Ви й пишете окремо «Ми» і окремо «Мир», але розмір вірша підказує, що це мусить при читанні зливатися в одне потворне, дике слово «мимир».

Як римування Ваше, так і оцей «мимир» доводить нам те, що Ви на поезію дивитесь як на графічне мистецтво, тобто: «Я написав, мовляв, отже, написане мною хай так і лишається на письмі, а як читатимуть учні чи артисти, то до цього мені ніякого діла немає». А тим часом, товаришу любий, поезія є мистецтво на 99 відсотків тоничне, тобто засноване на чергуванні наголошених і ненаголошених складів.

Зверніть особливу увагу на це останнє визначення поезії і Вам ще більш ясніше стане, чого ми так неприховано висміяли оце непрохане слово «мимир». Ви ж подумайте тільки собі таке: слово «Ми» в даному випадку претендує бути поставленим під наголосом, а Ви ж його поставили на так званому слабому місці. Далі: слово «мир» теж претендує, щоб його поставити під наголосом. Ну, що ж, Ви це слово поставили правильно і воно у Вас під наголосом, але чи розумієте Ви те, що у Вас зустрілися поряд два слова таких, яким і одному хочеться бути наголошеним, і другому теж хочеться бути наголошеним. І от вони буквально труться одне об одне і заважають сприйманню самого смислу цих двох

слів, а з їхнього тертя займається полум'я і дим іде вгору і чадить під ніс оте нещасне, дике слово, яке, повторюю, графічно написано правильно, а тонічно викликає явний сумбур.

Писати, звичайно, Ви змогли б і можете, але тільки при тій умові, якщо Ви будете працювати над собою. І не забудьте, що вірші свої нікому не треба показувати в неготовому вигляді. Давайте їм якомога більше можливості відлежуватись після їхнього написання, а тоді їх іще раз провіряйте і неодмінно перевіряйте на слух і голос, а не очима тільки.

585. ДО УЧАСНИКІВ ЗАГАЛЬНОМІСЬКОГО ЗЛЬОТУ ПІОНЕРІВ м. ЄРЕВАНА

28 березня 1955 р.

28/III 55

Пропшу передати всім учасникам слета мой искренний горячий привет. С высоких берегов Днепра, с холмов и гор столицы Советской Украины Киева мы внимательно следим за тем, как чудесно растет и развивается новое поколение советской солнечной Армении. Какая это прекрасная у вас мысль рассказать детям о прошлом Еревана до советизации Армении, о современном, будущем Еревана.

Дорогие дети! Не пропускайте Вы ни единого слова из того, что Вам расскажут сегодня старшие из городского комитета ЛКСМ Армении и ваши воспитатели Дворца пионеров. Любите свою землю, родной народ, литературу, искусство, крепите дружбу братскую. Изучение истории своего народа непременно поведет вас [к] изучению истории всех народов Советского Союза во главе [с] великим народом русским. Желаю Вам счастья, здоровья. Желаю успехов в учебе. Хорошенько учитесь, прежде всего будьте готовы к совершению и малых и великих дел. Растите пламенными патриотами многонациональной любимой нашей Родины.

Павло Тьчина

586. ДО Я. П. РЯППО

14 квітня 1955 р.

Шановний і дорогий Ян Петровичу!

Тільки що почули ми — всією сім'єю нашою, — що Вам минуло 75 років від дня народження і багато-багато років від початку Вашої трудової діяльності. Прийміть від нас га-

ряче й шире поздоровлення. Бажаємо Вам в житті найкращого здоров'я, багато сил і енергії, щоб Ваші творчі задуми здійснились повнотою. Пам'ятайте: є сім'я, яка Вас поважа й любить.

Наше поздоровлення просимо передати також шановній і дорогій Анфісі Осипівні.

П. Тичина

14/IV 55

587. ДО А. О. ХОРАВИ

29 квітня 1955 р.

Сердечно поздравляю Вас, дорогой Акакий Алексеевич, [со] славным Вашим 60-летием. 35 лет сценической и общественной деятельности — сколько тут вложено жизненной энергии — чувства, умения, сердца. Вас как художника и как общественного деятеля все время вижу восходящим на вершины гор высоких. Эльбрус имеет две вершины, но основание у них одно — земля. Ваша неутомимая деятельность точно так же на две вершины вознесла Вас, и замечательно, что обе вершины стоят у Вас на одном утверждении — на всестороннем знании советской деятельности, на постоянном единении [с] родным народом, на творчестве методом социалистического реализма. Вы своим художественным умением много сделали для укрепления дружбы братских народов во главе с великим народом русским. Вы много потрудились для укрепления благороднейшего дела мира во всем мире. У Вас учится молодежь, Вам подражают старшие. Гордостью Вы являетесь не только Советской Грузии, но всего Советского Союза. Желаю Вам долгие годы творить на благо советскому народу, во славу социалистической культуры нашей.

588. ДО О. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

30 квітня 1955 р.

Дорогой семье Подвойских — Свердловых шлю сердечно поздравление [с] радостным праздником Первого мая. Желаю много сил богатырских, счастья, здоровья, успехов.

Тычина

589. ДО Ю. К. СМОЛИЧА

16 червня 1955 р.

Дорогий Юрію Корнійовичу!

Нещодавно я одержав листа від гр. Журавського В. В. з м. Олександрії Кіровоградської області (с. Перемога, вул. Конєва, № 43), в якому гр. Журавський В. В. скаржить-ся на те, що «нам тут, на периферії, ніхто з літераторів не допомагає ні словом, ні ділом. В нашому місті і районі є 50 молодих авторів, твори яких друкувалися на сторінках газет. Колектив великий, але бездіяльний і потребує допомоги. Надіємось, що ця допомога прийде чи від обласних, чи республіканських літературних об'єднань».

Велике прохання доручити Комісії по роботі з молодими організаційно зв'язатись з кіровоградськими молодими товаришами.

Пробачте, що турбую Вас цією справою.

16 червня 1955 р.

590. ДО ТРУДЯЩИХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

28 червня 1955 р.

Гаряче поздоровляю трудящих Закарпатської області славним святом 10-річчя возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною.

Трудящі Закарпаття — прекрасний народ. Талановитий. Незламний. Як і весь наш народ радянський. Сильні революційні традиції у нього Олекси Борканюка, Дмитра Вакарова і багатьох інших.

А скільки зараз висунув народ Закарпаття героїчних людей героїчної праці — винахідників, людей науки, літератури та мистецтва, і серед них, що дуже радісно, жінки і молодь. Люди Закарпаття воістину є гордістю й окрасою всього Радянського Союзу.

Закарпаття в собі усе що хочеш має — і на полях, і на горах, в лісах, в воді і під землею. Тому ж не раз так хижо люті вороги на нього люто зазіхали — вороги з-за океану. А шлях їм брехнею та злодіяннями брались прочищати українські буржуазні націоналісти. Але зламати сили народу нікому не вдалось й ніколи не вдасться. Трудящі Закарпаття — прекрасний народ. Талановитий. Незламний. Як і весь наш народ радянський.

Великих успіхів у розквіті народного господарства та культури досягли робітники, колгоспники, інтелігенція Закарпаття. Цих успіхів досягли вони тільки дякуючи піклуванню славної Комуністичної партії й Радянського уряду, а також дякуючи допомозі братніх народів нашої Батьківщини на чолі з російським народом.

В безправ'ї жив народ — і от з воз'єднанням прийшли права людини. В пригнобленні тримали люд — і от з воз'єднанням ті, що гнітили, шкереберть у прірву полетіли — капіталісти, іноземні поміщики й свої і всяка мразь гидотна. Сьогоднішнє Закарпаття — це цілком перетворений край — край заможний, багатий, чудесний. Трудящі Закарпаття — прекрасний народ. Талановитий. Незламний як і весь наш народ радянський, що бореться за правду, за мир у всьому світі.

Від душі бажаю трудящим Закарпатської області щастя, здоров'я і ще більших успіхів у справі піднесення розвитку народного господарства та культури на славу улюбленої нашої Батьківщини.

П. Тичина

28/VI 55

591. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

15 липня 1955 р.

Дорогий Олександрє Романовичу!

В надісланому Вами некролозі зробив я деякі виправки та додатки.

Спасибі Вам сердечне за турботи, спасибі.

Ваш П. Т.

15.VII 55. Конча

Р. С. А стаття Ваша в «Советской Украине» цілком правильна. Так їм і треба — тим нашим критикам!

592. ДО Г. П. ДОНЦЯ

24 вересня 1955 р.

Дорогий Григорію Прокоповичу!

Передаю Вам спішно листа Г. А. Лисенка — про революційну діяльність його батька Андрія Віталійовича. Пам'ятаю — якийсь іще один був лист від нього — та, на жаль,

після нашого переміщення з IV поверху на II ніяк зараз знайти не можу. Гадаю, що саме і в цьому ж листі, якого я передаю оце, Г. А. Лисенко досить ясно виділяє ті пункти на Україні, де треба меморіальними дошками відзначити пам'ять Андрія Віталійовича. Що ж до могили А[ндрія] В[італійовича] (на Житом[ирському] шляху), то, може, це Остап Віталійович знає, а він же в Києві. Спасибі Вам, що поклопочетесь перед міністрами. Не звертайте [уваги], будь ласка, на мій сьогоднішній почерк нервовий.

Ваш П. Тичина

Р. С. Цілі дні зранку й до вечора занятий — та не творчими, а громадськими справами.

593. ДО Т. Г. БЕЗЗУБОВОЇ

26 вересня 1955 р.

От всего сердца поздравляю Вас [со] славным Вашим семидесятипятилетием. Все братские народы нашей Родины знают Вас и любят, а украинский народ еще и по-особому. Желаю много сил и здоровья. Творите во славу родного советского народа, обогащайте нас ценнейшими своими сказами.

Павло Тычина

594. ДО Л. П. ТИЧИНИ

13 жовтня 1955 р.

Привіт усім Вам із Чехословаччини!

П. Тичина

13/X 55. Карлові Вари

595. ДО Л. П. ТИЧИНИ

15 жовтня 1955 р.

Сердечний привіт із Лугачовиців,— усім друзям і знайомим передайте теж,— а нашій мамі — насамперед!

П. Тичина

Лугачовиці. 15/X 55

596. ДО А. С. ІСААКЯНА

31 жовтня 1955 р.

Київ, 31 жовтня 1955 року

Від усієї душі поздоровляю Вас, дорогий Аветіку Сааквичу, в день Вашого 80-річчя і нагородження орденом Леніна. Дуже жалкую, що не зміг бути присутнім на Вашому торжестві в Єревані, на святі гордості Радянської Вірменії, найстарішого письменника всього Радянського Союзу. Я щойно повернувся з Чехословаччини. Там я багато говорив про Вас під час бесід з чехами, моравами та словаками.

Ваше мудре, дзвінке та сердечне слово завжди знаходить дорогу до серця простого народу.

Бажаю Вам багато бадьорості і щастя.

Бажаю Вам сонячного творчого сяйва, а головне — здоров'я.

Обіймаю, цілую.

Павло Тичина

597. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

3 листопада 1955 р.

Дорогий Олександрє Романовичу!

Велика дяка Вам за книгу «Зброя слова». Я роздивлюсь. Читатиму. Неодмінно хотілось би обізнатися мені з приводу неї в пресі. Але коли саме — це ще й мені самому неясно: лікарі сказали їхати до санаторію.

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

ЗХІ 55

598. ДО Л. П. ТИЧИНИ

Середина грудня 1955 р.

Дорогий Лідусь!

Я в санаторію буду аж по шістнадцяте число.

Дзвонили мені із ЦК учора. Спочатку сказали (т. Осадчий із відділу парторганів), щоб я готувався їхати на обласну партконференцію дніпропетровську (відбудеться 16/ХІІ). Там я проходжу разом із іншими. Потім запитав мене — а до якого ж числа я ще в санаторію, — і коли довідався, що до 16 включно, сказав: ну, я ще пораджусь тут і потім подзвоню Вам додатково. Удруге до телефону (до

т. Осадчого) мене покликали приблизно години через три. Осадчий сказав мені, що він радився з секретарями ЦК і що ті сказали — хай закінчує П[авло] Г[ригорович] своє лікування в санаторію, їхати йому до Дніпропетровська не треба.

Як я вернувся від телефону (а це ж далеко, там, де Марія Адамівна), я зустрівся в нашій коридорі з т. Пересаденком (пам'ятаєш? на конференцію за мир він з нами їхав у вагоні). Т. Пересаденко зайшов до мене і по-товариському роз'яснив (а він же весь час на відповідальній роботі в ЦК), що мені так само й на обласну київську не треба з'являтися, бо я ж, очевидно, проходжу за списками в Дніпропетровську, а не тут, і в Києві мені, можливо б, дали гостьовий квиток (а не мандат) на хори, та й усе. Як приїдеш — розповім докладніше. Отже, звідси завтра я ще не від'їжджаю. І ти не турбуйся: все правильно. І т. Вівдиченко (зараз він у Кисловодському) на жодній конференції не був, а його ж вибирають.

Твій П.

М[иколи] Пл[атоновичу] зовсім не говори із цього всього, що я написав тут, бо не зразу він зрозуміє і по-своєму буде говорити. А я ж від самого Осадчого усе це почув, що тобі я написав. Маму цілуй. Віршик про тебе написав я!

599. ДО М. КОРЮНА

14 грудня 1955 р.

Уважаемый Мкртич Корюна!

Павло Григорьевич сейчас в санатории на излечении. После его поездки в составе делегации Верховного Совета СССР по Чехословакии — все время он был очень занят. Переутомление было у него летом сильное, тем более, что и здесь в Киеве, а также в Москве очень много пришлось ему поработать. Не нужно забывать и того, что в этом году он уже второй раз ездил и за границу.

Павло Григорьевич просил меня передать Вам его благодарность за присланные книги и рукописи. Если бы не такие с к у п ы е планы издательств наших — можно было бы что-нибудь придумать относительно отдельных выпусков (для детей) Ваших произведений. Но планы занимают всех нас, как и всегда — сказать по правде, Павло Григорьевич все-таки хочет здесь в журналах напечатать хотя бы некоторые из Ваших произведений. «Чарик и Каджарик» хотелось бы, например, перевести. Но из тех экземпляров сказ-

ки «Чарик и Каджарик» видно, что существует две их редакции: одна для чтения, а другая для кукольного театра. Последняя редакция (для кукольного театра) есть и по-русски (Вы ее прислали П[авлу] Гр[игорьевичу]). Но хотелось бы знать: нет ли у Вас русского перевода или хотя бы подстрочника к Вашей сказке в редакции для чтения?

Всего хорошего.

По поручению

14/XII 55.

Р. С. П[авла] Г[ригорьевича] адрес прежний, но только изменено название улицы: Киев, ул. Репина, 5, кв. 3. П[авел] Г[ригорьевич], должно быть, скоро уже и дома будет.

600. ДО Г. Г. ВЕРЬОВКИ

25 грудня 1955 р.

Дорогий Григорію Гуровичу, товаришу і друже!

Від усього серця поздоровляю Вас з славним 60-річчям.

Великий Ваш шлях, пройдений Вами за 35 років творчої й громадської діяльності. На цім шляху завжди були з народом. 35 років тому Ви вперше зачерпнули живої води з творчої криниці, що зветься піснею народною. І Вас та пісня зачудувала, підбадьорила, вдихнула сили в Вас нові, до того ще не знані. І заспівали Ви разом з народом, і почали творити пісню, перейняту від люду рідного свого — з усіх усюд Радянської України. А раз так, то, значить, і співці Ваші теж творили й творять разом з Вами, бо співців Ви берете з народу.

У своїй творчості Ви, крім виявлення й використання українських пісенних скарбів, завжди звертаєтесь до скарбів інших братніх народів — зокрема народу російського.

Разом з народним хором Ви виступали в багатьох столицях світу: цим Ви зміцняли інтернаціональні зв'язки поміж народами земної кулі, цим самим Ви зміцняли велику справу миру та дружби поміж народами всіма. Через те так широко Ви знані не тільки в Радянському Союзі, а й за кордоном.

Піднесла ж Вас на ці висоти наша рідна Комуністична партія, яку Ви оспівуєте в своїх найкращих творах як керівника й організатора всіх наших перемог.

Даруйте, що через свою хворість не можу бути я присутнім на Вашім святі. Але я душею завжди з Вами.

Бажаю Вам багато років творити, бажаю Вам щастя, успіхів, здоров'я. Міцно обнімаю й цілую.

601. ДО Ш. М. ДАДІАНИ

50-ті роки

Большое спасибо [за] поздравление. Вы — юный из юных, молодая душа Ваша никогда не останавливается [в] творческом росте. Так же как Вы, радуюсь весне, так же как Вы и все советские люди, страстно желаю, чтобы была весна — мир во всем мире. От души посылаю Вам самые лучшие пожелания здоровья, творческих успехов.

Павло Тычина

602. ДО Л. І. СМІЛЯНСЬКОГО

Середина 50-х років

Вельмишановний Леонід Івановичу!

Вас цікавить: чи грав роль якусь Микола Ілліч Подвойський «у розвитку музичної та іншої культурної роботи у військах того часу», тобто після Великого Жовтня. Я й сам докладно про це не знаю. А згадую я його в своїх статтях і віршах тільки ось із якої причини. Я з ним разом співав в архієрейському хорі Єлецького монастиря міста Чернігова. Він був старший од мене на 11 років. Отже, ми в різних партіях хору стояли: я в дискантах, а він у тенорах. Та й ще й до всього треба сказати — він же був і субрегентом хору, а крім того, й постійним репетитором усіх нас співаків-хлопчиків. Який це був рік? 1904-ий. А після того, як помер наш архієрей (вікарний, тобто другий після архієрея чернігівського першого) та як прислали нам нового архієрея з душком старообрядчества (хоч ясно про це не говорилося), то він наш хор в один мент зліквідував («Господу богу и левый клирос воздаст хвалу, а зачем нам еще отдельный хор архиерейский?»). Отже в один із літніх днів ми, хлопчакі (бо бачи й тенори були ж приходящими), вибралась усі із наших келій, де жили по чотири чи й по шість душ разом, — вибралась, повторюю, із гуртожитків стародавніх, позносили свої убогі корзини у двір, на воза їх аж із верхом наклали, а самі слідом за возом теж собі потюпали веселенько. Хоча ще й не вірили: чи дійсно-таки усіх нас приймуть у архієрейський хор Тройцький? «Та приймуть же, приймуть!» — потішав нас Микола Ілліч Подвойський, що з нами ж разом ішов за підводою. У «Тройці» дійсно на той час багато було вакансій — на дискантів і альтів. І от ми вже в'їхали в браму «Тройці». Підвода наша завершила туди, куди пальцем показав нам «брам-

щик». Тпруу! бодай тобі...— зупинив підводу погонич.— «Так це що ж? — здивувався Микола Ілліч.— Архірейська конюшня?» (А там саме коней чистили конюхи).— «Та ні! — образився брамщик.— Конюшня ж уліво, а ваші ж двері ось управо, що самі ж, бач, ось розчинились перед вами.— «Ей ви, малчики!» — гукнув у двері брамщик. Аж тут саме з дверей сипнула братва дзвінкоголоса, хлопчача... «Так це, може, з Єлецького? — весело вони запитали.— Ну так давайте тоді сюди — до нас — у хату!..» — І почали розбирати з воза корзинки. «Ну от і добре, заносьте свої речі до хати,— сказав Микола Ілліч,— а я швиденько сходжу ще до регента, бо так же домовились ми з ним ще вчора».

603. ДО К. Є. ВОРОШИЛОВА

4 лютого 1956 р.

Горячо поздравляю Вас, дорогой, любимый Климент Ефремович, [со] славным Вашим 75-летием и присвоением звания Героя Советского Союза. Для всех братских народов Вы родной, но для украинского в особенности. Я бесконечно рад, что имею возможность видеть Вас и слышать Ваше слово — слово великого сердцем и железной волей человека, выдающегося деятеля Коммунистической партии. От души желаю Вам доброго здоровья и многих лет плодотворной деятельности на благо всех народов нашей Родины.

Павло Тычина

604. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

19 березня 1956 р.

19.III 1956 р.

Ну от, Ліда Петрівна усе вже за мене написала Вам — і мені тепер тільки гулять лишилось та підгулювать. І справді, щодо Ліди Петрівни: вона мені дуже багато допомагає.

У мене після Москви — немовби стало сили більше (я про фізичну кажу). Чи то від невідомої нам з Л[ідою] П[етрівною] травки, яку я п'ю, а чи того, що вже весна от-от за провесінню прийде — не знаю. Пишу — а синичка... так же тобі гарно видзвонює під маминим вікном, що й не сказати! Мама їй сала прив'язує там шматочок на поперецьку. Як і всю зиму теж.

Зробив я доповідь перед колективом композиторів. Про ХХ з'їзд партії. А тепер іще удосконалюю її (бо ж велика) та нового дещо вношу. Може, окремою статтею пійде.

Замовлень багато — от що мене тривожить: і про Івана Франка, і про вірменську літературу, і про Шевченка... Радніший був би я все те зробити.

Як же Ваше здоров'я та членів сім'ї?

Вітання їм од мене.

Спасибі Леночці за картку з надписом!

Ваш П. Тичина

605. ДО ПЛОЙГЕРА

30 квітня 1956 р.

Прага. Министерство здравоохранения
Чехословенской * республики.

Министру доктору Плойгеру

Сердечно поздравляю [с] великим праздником Первого мая. Большое спасибо Вам и деятелям чехословацкой культуры за издание книги «Океан незмегнуж», а по-русски «Океан полноводный», перевод которой был напечатан в советской газете «Правда».

Павло Тычина

606. ДО Т. ПАВЛОВА

30 квітня 1956 р.

Красу и гордость болгарской науки Тодора Димитрови-ча Павлова сердечно поздравляю [с] великим праздником Первого мая.

Павло Тычина

30/IV 56

607. ДО КОНОНЕНКА

1 травня 1956 р.

Сердечно поздравляю Вас і Всю Вашу родину [з] великим святом Першого травня. Листа Вашого одержав уже після мого повернення [з] Двадцятого з'їзду партії, але не мав змоги написати Вам, бо був хворий, переніс операції.

* По-їхньому пусть так и остается: «Чехословенской» (то же, что и Чехословацкой).— Авт.

Лист Ваш багато дав мені радості. У Ваших вчинках посправжньому втілюються нові відносини життя комуністичного поміж людьми, нові риси нашої величної епохи. Дозвольте мені і в подальшому цікавитись життям Вашого хорошого сина. Від усього серця бажаю Вам, батькам, і маленькому синові щастя повсякденного — щастя, здоров'я.

Павло Тичина

1/V 56

608. ДО О. Й. ДЕЙЧА

Травень 1956 р.

Дорогой Александр Иосифович!

Давно собираюсь написать Вам и поблагодарить за мужество. Мне рассказали, что Вы отстояли мои стихи от самоуправства ретивого редактора. Настанет время, когда все мои ранние стихи будут печататься. Верю в это. Вам могу признаться. Спасибо, дорогой друг.

Некоторых издают в золотых обложках, я за этим не гонюсь. Помню слова поэта:

Цель творчества — самоотдача,
А не шумиха, не успех,
Позорно, ничего не знача,
Быть притчей на устах у всех.

С теплотой вспоминаем нашу последнюю встречу в Киеве. Он сейчас благоухает в цветении. Приезжайте. Ждем Вас.

Кланяемся Евгении Кузьминичне.

С благодарностью

Ваш П. Тичина

609. ДО А. Д. ФІЛІПЕНКА

3 червня 1956 р.

Дорогий Аркадій Дмитровичу!

Мені здається, що переклад Л. Серпіліна і Л. Татаренка для нас буде підходящим. Я зробив у ньому деякі поправки. Якщо і Ви будете з цими поправками згодні — то можна на цьому й закінчити.

...То було пекуче сонце — з хмарами по небу (іволги й зозулі!); потім вітер південний, як у печі нагрітий, додолу

верби і лози нагинав (одуда здалеку одноманітне коліно...); а це вже грозіві дощі із блиском, реготом над лісом. А коли регіт замовк, то тільки шум по всьому лісі від дощу, що не вщухає,— та білястий туман між деревами. І краплини дощові немов підвішені до листя дерев, до глиці сосни...

Газети всі перечитав. До того, що діється в світі, прислухаєшся. А цьому ж наслуханню ніяк не заважає шум дощу. Тут особливий діє слух — слух творця. Ви по собі це добре уявляєте. Так хочеться щось написати не дрібненьке! Та ще, видно, я не набрався сил.

Всього доброго!

Ваш П. Тичина

3 червня 1956. Конча-Заспа

610. ДО П. М. ПОПОВА

12 червня 1956 р.

З великою подякою повертаю Вам, дорогий Павле Миколайовичу, книги та рукописи. Вітання Вірі Петрівні.

Ваш П. Тичина

12/VI 56

Р. С. Ото з того часу, як я вранці розмовляв із Вами телефоном, тільки оце зараз, ув-обіди, звільнився трохи я. А то все люди, люди,— по депутатських справах особливо.

611. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО

14 серпня 1956 р.

Дорогий Пилипе Омеляновичу!

Дещо посилаю спішно Вам сьогодні. Як накидаєте хоч трохи нот про Франка Івана, то, може, якимось заскочили б до мене. Тут я, очевидно, буду ще кілька днів.

Вітання шановній Зої Михайлівні — і всім!

Ваш П. Т.

14/VIII 56. Конча-Заспа

612. ДО Н. М. ТАРАН

10 вересня 1956 р.

Велика просьба затримати у себе й не відсилати на пошту три листи від Комісії по упорядкуванню спадщини В. Блакитного (Вас[илия] Еллана). У цих листах через наш недо-

гляд не проставлено прізвища тих, до кого комісія звертається. Отже, пізніше, як довідаємось про ймення адресатів, ми додрукуємо їх зверху і пошлемо усі ці листи поштою.

Листи ми віддали шановній друкарці, ім'я й по батькові якої, на великий жаль, не знаю, — тому окремо до неї й пишу зараз.

А листи наші ось які:

До Мін[істерст]ва внутрішніх справ по Харк[івській] обл[асті].

Всесоюзної книжної палате.

До Книжкової палати (Харків).

З т[овариським] пр[ивітом]

10/IX 56.

613. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

2 жовтня 1956 р.

2.X 1956 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Спасибі за листа. Хороший він, сердечний. Спасибі за Ваші всі турботи по моїй книзі. Чим далі я думаю про свою творчість, то тим більше добре бачу, що я тільки уламки дав і даю — уламки того, що зміг би підняти.

Однаке жодною мірою не скаржитимусь я на життя: нехай хоч і 80 відсотків іде моя енергія на громадське — я по своєму все-таки вважаю себе щасливим.

Бо для того, щоб підняти — треба ж і життя знати. От воно мене й учить — мене, в літах моїх немолодих, — мене, уважливого до народу. У мене до Вас велика просьба. Будьте ласкаві — розшукайте у себе адресу Беті Квітко.

Хочеться ж їй написати про Льва Мойсейовича.

Поки що — всього доброго!

Наші всі вітають Вас і всю родину Вашу.

Ваш П. Тичина

614. ДО Ф. І. ПАНФЬОРОВА

2 жовтня 1956 р.

Сердечно поздравляю Вас, дорогой Федор Иванович, [со] славным Вашим 60-летием и высокой наградой — орденом Трудового Красного Знамени. Вашему творчеству присущи настоящий запас энергии, жажда познания советской действительности, чувство молодости, чувство дерзания. С нетерпением будем ждать новых произведений Ваших, а пока желаю Вам здоровья — немаловажную основу всех наших успехов.

Павло Тичина

615. ДО В. О. МИСИКА

3 листопада 1956 р.

Дорогий Василь Олександровичу!

Від душі вітаю Вас! У мене збереглися Ваші переклади з Бернса. Оце тільки недавно довідався — яка Ваша адреса, то й пишу, щоб знати: чи пересилати їх Вам? а чи, може, є у Вас копії?

Хороші Ваші останні видрукувані в журналі поезії.

Усі наші шлють Вам своє вітання.

Ваш П. Тичина

З/ХІ 56. Санаторій (під Києвом)

Р. С. Пишіть на адресу: Київ, Рєпіна, 5, кв. 3.

616. ДО ПРЕЗИДІЇ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

12 листопада 1956 р.

Від російського письменника Костянтина Конічева я одержав друковану його книгу «Повість о Верещагине», видану Левидавом в 1956 році.

На форзаці книги Костянтин Конічев, звертаючись до мене, до Олександра Корнійчука та до інших товаришів-письменників, прохає допомоги йому в тому, щоб книгу його було перекладено українською мовою і видано в Києві. Це можливо лише після схвалення його звернення президією Спілки радянських письменників України.

Тому я й передаю надіслану мені книгу на розгляд президії СПРУ.

12.XI 1956

617. ДО К. К. ПАПРУК

7 грудня 1956 р.

7/ХІІ 56

Дорогу, безцінну і на весь світ найкращу нашу маму (і Лідину й мою) гаряче поздоровляю з днем народження! Міцно обіймаю й цілую, цілую без кінця. Глядіть же поводьте себе добре, до синиць на балкон у сніг не вискакуйте, не ховайте від нас із Лідочкою нових номерів журналів під подушку, бо й ми теж хочемо читати їх, не досиджуйте перед телевізором аж до півночі. Я знаю, що до Вас сьогодні

прийшли наші друзі дорогі, щоб порозмовляти та поспівати з Вами. Вітайте ж їх від мене. Сьогодні Вам і танцювати дозволяється.

Ваш син Пав[ло]

618. ДО К. В. КВІТКИ

1956 р.

Вельмишановний Климент Васильовичу!

Інститут літератури ім. Т. Шевченка випускає в цім році третій том творів М и х. К о ц ю б и н с ь к о г о. В цей том увіходять літературно-критичні, публіцистичні статті, а також і його замітки. До цих статей та заміток редколегія III тому (в потрібних місцях) подає свої примітки.

І ось, при складанні однієї з приміток, редколегія наптовхнулася на таку неясність.

У статті «Вироби селянок з Поділля на виставі в Чикаго» М. Коцюбинський пише: «...якби [не] американська пані Є. П. Ліньова, котра має під час вистави в Чикаго читати лекції про нар[одну] українську музику, то американці сміливо могли б подумати, що ми німі, як риби».

Немає жодних сумнівів у тому, що йдеться тут про відому російську фольклористку, яка працювала в галузі музичного фольклору — Л і н ь о в у Є в г е н і ю. У Нью-Йорку, Бостоні та Чикаго вона давала концерти з хором російської народної пісні, а також читала там лекції.

Але з матеріалів, які були в нашому розпорядженні, видно, що Ліньова була в Америці саме з 1893 по 1896 рік (Великорусские песни в народной гармонизации, записанные Е. Линевоу, вып. I, Спб., 1904 г., стр. XIV, а також — Великорусские песни в народной гармонизации, записанные Е. Линевоу, вып. II. Песни новгородские, 1909, Спб., стр. II), а статтю Коцюбинського датовано листопадом 1892 року. Інших, крім зазначених нами, джерел про Ліньову ми не могли знайти в Києві — з тих простих причин, що бібліотеки ж київські знищено було німецькими загарбниками.

Дуже будемо вдячні, коли Ви не відмовитесь допомогти нам вияснити це місце.

За дорученням членів редколегії.

З пошаною до Вас

П. Тичина

619. ДО ПЕДКОЛЕКТИВУ ТА УЧНІВ ПІСКІВСЬКОЇ ШКОЛИ

1 січня 1957 р.

Сердечне моє поздоровлення педколективу та учням школи села Пісок з Новим роком. Усім бажаю успіхів, щастя, здоров'я. Учителям і батькам бажаю якнайбільше радості дістати від дітей, юнаків, а учням бажаю з любов'ю вдатися в науку, любити наш радянський край, любити труд, шанувати старших, щоб стати зразковими прекрасними синами Батьківщини.

Павло Тичина

620. ДО О. Б. ГАТОВА

1 січня 1957 р.

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Олександр Борисовичу, і Вашу шановну дружину з Новим роком! Найкращі, дружні, славні побажання шлю Вам — щастя, успіхів, здоров'я!

П. Тичина

4/І 57

Р. С. Працівники Спілки письменників у Москві попереджували адреси, в тім числі й мою. Отже, багато листів та телеграм до мене приходять з великим запізненням. Прошу це мати на увазі: моя адреса — Київ, Рєпіна, 5, кв. 3.

621. ДО Л. СТОЯНОВА

3 січня 1957 р.

3/І 57

Поздравляю Вас [со] славным Вашим 70-летним юбилеем. От души желаю счастья, творческих успехов. Привет и поздравление супруге поэтессе Марии Грубешлиевой. Славен Ваш творческий труд. Вы много отдали сил своим родному народу, много потрудились для укрепления дружбы народов, для укрепления мира во всем мире. Сожалею, что не могу присутствовать на Вашем юбилее. Желаю крепкого здоровья. Да здравствует болгарский народ.

Павло Тичина

622. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

22 січня 1957 р.

Сердечно привітствую і поздравляю чувашского народного поета Петра Петровича Хузангая [со] славним 50-літтем. Желая счастья, успехов, здоровья. Ждем от Вас еще много прекрасных произведений на славу нашей многонациональной Родины.

Павло Тычина

623. ДО М. М. ПИЛИНСЬКОЇ ТА О. М. ПИЛИНСЬКОЇ-ЧІЛІНГАРОВОЇ

26 лютого 1957 р.

Любим сестрам дорогим — Марусі й Лесі — вітання від серця!

Спасибі велике за Ваше посланіє хороше, як і за фотографії також. Вашого листа возив я з собою й на сесію в Москву, — ось, думав, обізнусь хоч коротко, — та куди там! Таке було ущільнення часу, що годі й «київську пошту» розгортати (а возив же я з собою багатенько чого, бо дома не встигаю: мені ж як «виборній людині» секретарів не полагається, а за власні гроші — секретаря не підніму). Та ще ж і діабет, — цур йому, не буду про нього говорити. Не буду говорити, але ж працездатність — проклятий він — продовжує понижувати. Пробачте, замість того, щоб про Вас щось розпитати, то я все чогось про себе торочу. Такий вже я непоправний київський дядько...

Як здоров'я всіх Вас? Чи поправилась Леся?

Посилаю Вам книгу, в якій кілька слів є й про Івана Даниловича. Лід рушив. Повинен рушити.

Міцно обіймаю.

Ваш П. Тычина

Р. С. Усій родині вітання.

26/II 57

624. ДО М. Я. СЕНГАЛЕВИЧ

18 березня 1957 р.

Шановна Маргарито Яківна!

Під час сесії Верховної Ради в Москві в одному з номерів «Вечерней Москвы» я прочитав Ваш вірш і він мені дуже сподобався.

Хотілося б знати — може, є у Вас вірші, писані українською мовою, то надішліть мені, будь ласка.

Вітання шановній Вашій мамі.

З пощ[аною] П. Тичина

18.III 1957

625. ДО М. О. ШОЛОХОВА

24 травня 1957 р.

Сердечно поздравляю Вас, дорогой Михаил Александрович, [со] славным Вашим 50-летием и высокой наградой — орденом Ленина. Все братские народы нашей многонациональной Родины, в частности украинский народ, гордятся Вами как одним из самых замечательных мастеров литературы социалистического реализма. Вы глубокий знаток прекрасной нашей советской действительности — у кого же поучиться писателям, как не у Вас, особенно писателям молодым. Вашим читателям нет счета как [в] нашей стране, так и за рубежом.

Желаю Вам долгие еще годы жить и творить на благо нашего народа во славу нашей любимой Родины.

Павло Тичина

626. ДО ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ І РАДИ МІНІСТРІВ БАШКИРСЬКОЇ АРСР

Червень 1957 р.

Сердечно благодарю за приглашение принять участие [в] праздновании 400-летия добровольного присоединения Башкирии [к] русскому государству. Очень сожалею, что не смогу приехать на Ваше радостное национальное празднование. Глубокий мой поклон с высоких берегов Днепра — района строительства Кременчугской ГЭС — всему братскому башкирскому народу.

Павло Тичина

627. ДО ГРОМАДСЬКОСТІ СЕЛА МАНУЙЛІВКА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Червень 1957 р.

Сердечна подяка за запрошення взяти участь у відзначенні традиційного дня великого російського письменника Олексія Максимовича Горького. На жаль, не зможу прибути

до вас, бо за викликом спільно мушу повертатись із будівництва Кременчуцької ГЕС до Києва. Прошу передати моє гаряче привітання всім учасникам народного вшанування на Україні безсмертного Горького.

628. ДО Я. С. КУКЛІНА

9 липня 1957 р.

Дорогой Яков Семенович!

Встревожен я вестью, что Вы находитесь в больнице. Если бы я хоть чем-нибудь да мог помочь Вам,— как депутат, допустим,— от всей души я бы это сделал! Знаю, что Вас ценят уральцы, но все же хочется спросить: все ли достали Вам лекарства? Все ли у Вас есть?

С Вами мы встречались всего два-три, но Вы мне очень, очень дороги стали — и это сразу же после Вашего выступления на Всесоюзной конференции «В защиту мира». Ваше выступление было одним из самых лучших. Ибо исходило оно из глубины сердца — и потому: особенно было доходчиво и понятно. Спасибо Вам большое за присылку книг и брошюр о рабочих Урала. Я давно уже слежу за достижениями трудящихся Урала. Недавно был я на строительстве Кременчугской гидроэлектростанции,— и там встречал я — в числе рабочих — уральцев — Ваших земляков — на Днестре — и много с ними говорил о Вас.

Не сетуйте на меня, что отвечаю с некоторым опозданием на письмо Вашей дочери. Я на некоторое время уехал из Киева — туда, где меньше телефонов. К 40-летию Великого Октября ведь готовиться надо.

Желаю Вам, дорогой Яков Семенович, полного выздоровления, желаю сил новых, и бодрости духа, и — основное — жажды жизни!

Поблагодарите, пожалуйста, Вашу дочь (к сожалению, не знаю имени) за ее письмо ко мне.

Ваш Павло Тычина

9/VII 57. Киев, Репина, 5, кв. 3

629. ДО П. М. ЛОГВАНОВА

Кінець серпня 1957 р.

Шановний Петре Михайловичу!

Дякую Вам за чудесний, сердечний Ваш лист і за прекрасні фото. Як вийде моя книга з друку — надішлю Вам.

З пр[ивітом] П. Тычина

630. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

14 вересня 1957 р.

Дорогий Олександрє Романовичу!

Тільки сьогодні зміг я перечитати коректу. Учора цілий день пішов на готування до переїзду в Київ, а позавчора — партійні збори.

Пробачте, якщо хоч трохи спричинивсь я до затримки друкування.

З пр[ивітом] П. Тичина

14.IX 57

631. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

3 жовтня 1957 р.

3.X 1957 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Спасибі за переклад: він чудесний, за винятком одного місця першої строфи (копію перекладу посилаю).

Писати хочеться багато-багато! Відповідати на листи — так само! На жаль, від 9-ї ранку (а ми усі вже на ногах о 8-й) і до 12-30 чи то й до 1-ї години дня буквально все йде на стояння коло телефонів (двох), на відповіді та роз'яснення в депутатських (і особливо в житлових) справах. Не думайте про мене, що я, мовляв, жду якогось «раю» діяльності депутата в безтелефонні та тихі дачним спокоєм ранки. Ні, не так.

Можливо, що оця ж діяльність (не лише депутатська, а і всяка інша громадська) і є справжнім моїм «раєм» на сьогодні, і саме тим діючим пов'язанням з трудящими, які потрібні так письменнику. Все це можливо. Скарга моя на завантаженість полягає в тім, що я дію сам, без постійного повноцінного помічника. Свого десь узяти помічника — не видержить бюджет мій; іншого ж якогось — мені не полагається, бо я на виборній роботі.

Ой, і заспівав же я Вам на двадцять дев'ятий глас! Мо', і зовсім непотрібно було мені Вас цим турбувати (в листі — кажу)!

Як Ваше здоров'я? Як Ваші? Як мале дівча, що вже стає ого-го якою великою! Живіть на славу, дійте в житті, не ворогуйте з телефоном.

Бо, може ж, то наше щастя якраз.

Вітання всім від Ліди Петрівни й Катерини Кузьмівни.

П. Тичина

632. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ВІРМЕНІЇ

18 жовтня 1957 р.

18/X 57

Скорблю о смерті дорогого старшого мого собрата Аветика Исаакяна. Армения, ты в скорби глубокой, безутешной. Армения, но ведь твой сын — давняя гордость твоя. Исаакян — только он один из славного созвездия армянских поэтов — Ованисян, Туманян, Исаакян — дожил до атомного века. Исаакян продолженным блеском своего творчества как бы соединяет то прежнее созвездие с блестящими новыми созвездиями армянских писателей.

Исаакян прославил советский народ и его победу над врагами. Исаакян отразил в своих творениях великое переустройство нашей страны. Исаакян переполнен был мотивами дружбы народов, мотивами о всевозрастающем нашем превосходстве над Западом, над США.

Кто же помог ему вознестись на такие высоты поэзии, кто был первоисточником его творчества — только родной народ, только родная партия. Пусть же боевой патриотический дух певца Исаакяна продолжают в своих произведениях многочисленные ученики его как из числа армянских поэтов, так [и] поэтов братских народов нашей Родины.

Павло Тычина

633. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

23 жовтня 1957 р.

23.X 1957 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Ні я, ні Ліда Петрівна не мали змоги написати Вам. Сильнючий, огидний вірусний грип напав був на мене: температура підскочила мало не до 40 градусів. Боялись в цей час писати листа, та й сил не вистачало. І це ж близько півтора тижня так він мене мучив! Збилась із ніг і Ліда Петрівна — натурально.

Тепер оцей мій лист уже не страшно Вам тримати в своїх руках: виздорівлювання, очуняння пішло угору, вгору, вгору. От-от зовсім людиною буду.

Я вже Вам дякував за Ваш переклад. Тепер остаточно я проглянув його — і в I строфі, на мою думку, нема чого нам з Вами правити та виправляти без кінця і краю.

За Ваш подарунок — за книжку Вашу — велика Вам дяка. Мені здається, що це хороша у Вас книжка. Жаль, що вдруге її не встиг я прочитати.

Може, в Москві ще поговоримо про неї.

Від усіх наших вітання Вам і родині.

Не звертайте уваги на відсутність у цьому листі ударних активних поток.

Ваш П. Т.

634. ДО Н. М. ПАРФЕНОВОЇ

25 жовтня 1957 р.

Уважаемая Надежда Михайловна!

Хорошее письмо Ваше, прекрасное! Вы правильно делаете, что хотите дать и воссоздать сейчас на страницах «Учительской газеты» образы любимых учителей, любимых воспитателей детства и юности наших общественных деятелей. Ваша редакция — какой важный в деле воспитания вопрос подняла, и главное — один из первых. Всей душой хотелось бы мне сразу откликнуться на Ваше обращение, но, к сожалению, перед сорокалетием Октября слишком уже загружен я всевозможной работой. На всякий случай посылаю Вам прежний свой художественный очерк о моей любимой учительнице Серафиме Николаевне Морачевской. Дата, поставленная под этим очерком, Вас, конечно, сразу разочарует, ибо я писал этот очерк несколько лет тому назад. Но я не в претензии, если он и не будет Вами использован. Хотя не скрою, что очень хотелось бы, чтобы и русская аудитория тоже бы могла узнать имя такого самоотверженного работника на ниве народного образования, каким была С. Н. Морачевская. Ведь все силы свои она отдала родному народу, не боясь преследований со стороны чиновников царского самодержавия.

С приветом

25.X 1957. г. Киев

635. ДО Т. І. ЦИМБАЛ

2 листопада 1957 р.

2/XI 57

Шановна Тетяна Іванівна, славно, прекрасна!

Насамперед — від себе і від усієї родини нашої вітаю Вас із святом Великого Жовтня!

Не довелося мені послухати Вас в Будинку актора. Ви могли й розгніватись, — але ж вірусний звір був тут причиною. Зате я дуже втішений був, коли почув, як Вас там тепло й щиро приймали. А водночас — така досада бере мене

проти деяких людців із філармонії, що все ще міряють та приміряють: кого пустити із читців, а кого притримати. Терпіння — і ще раз терпіння. Я вірю, що Ви неодмінно вийдете на широкі простори, — вірю, що творчий голос Ваш зазвучить в найширших аудиторіях нашої країни!

Передаю Вам два томи свої вибраних поезій. Третій том — то вже статті та виступи будуть (том ще не вийшов).

Знаю, що Вам дуже трудно зараз — і особливо щодо житла. Та повірте — не у всьому ще ми силу маємо — ми, товариші Ваші по мистецтву, громадські діячі, літератори, артисти.

Всього Вам доброго бажаю — і твердості духу, і упевненості в собі. Бо Ви ж велике і важливе діло робите — всьому нашому народові!

З пр[ивітом] Павло Тичина

636. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

2 листопада 1957 р.

2/XI 57

Дорогая Нина Николаевна!

На Вашу телеграмму — радостную, прекрасную — хотелось мне ответить Вам письмом. Но, к сожалению, не имел я на это права: грипп вирусный, бессовестный, проклятый насел было на меня — и я решил обождать.

Теперь я выздоровел. Совсем. Хотя и чувствую себя помятым.

На могиле Николая Ильича воздвигнут уже памятник. Если бы Вы видели, что сделала эта весточка со мной! С одной стороны — радость большую она вливала в мою душу; а с другой стороны — пододвинула меня не один раз встать на ноги (несмотря на грипп), и звонить, звонить тем людям, у которых был я с письмом Льва Николаевича. Как только получил я письмо от Льва Николаевича — я сразу же повидался с ответственными деятелями нашего высокого учреждения. Они попросили меня оставить им письмо Льва Николаевича и дать (на завтра) список главной литературы о Николае Ильиче. Все это я им сделал: в библиографию о Н[иколае] И[льиче] вписал не только основное, но и многочисленные перепечатки и заметки в журналах и газетах — вплоть до перепечаток в газетах французских. Непонятно мне, совсем непонятно, почему это и до сих пор никакого движения не чувствуется у наших людей в разрешении такого важного вопроса, как увековечение памяти Николая Ильича. Может быть, внешние события отвлекли надлежа-

щее внимание. А возможно и то, что некоторое время (как мне передавали во время моей болезни) почти все ответственные работники Украины были в разъезде. Дорогая Нина Николаевна, очень прошу Вас поинформировать обо всем этом Льва Николаевича, ибо сейчас никак не успею ему отдельно написать. Всех же Вас — я и моя семья горячо поздравляем с праздником Великого Октября.

Ваш Павло Тычина

637. ДО О. Б. ГАТОВА

12 листопада 1957 р.

Горячо приветствуем Вас и уважаемую супругу Вашу. Понравился мне и Лиде Петровне Ваш перевод [в] последнем номере «Литературной газеты». Спасибо Вам. Высылаю свои книги.

Тычина

638. ДО А. В. ГОЛОВКА

7 грудня 1957 р.

Від усього серця поздоровляю Вас, дорогий Андрію Васильовичу, [з] славним радісним 60-річчям. Ваше творче полум'я так високо і так яскраво весь час спалахує, що видно його не тільки на Радянській Україні, не тільки [в] братніх республіках нашої Вітчизни, а й далеко за кордоном. Велике багатство художніх прийомів і кольорів Вашого письма, велика майстерність і сумління Вас як письменника-патріота, борця за щастя людей, а ще ж володієте Ви грізною силою [в] боротьбі ворогів трудящого люду. Таким багатограним Ви стали тому, що завжди любили землю, свій народ. За це ж Вам так гаряче і віддячує сьогодні своєю любов'ю наш народ. І я теж вдячний Вам, бо частину Вашої сили творчої запозичав і собі не раз як письменник. Живіте ж і творіть ще довгі роки на благо нашого народу, на славу соціалістичної культури.

Павло Тычина

7/ХІІ 57

639. ДО О. А. НАЗАРЕВСЬКОГО

12 грудня 1957 р.

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Олександрє Адріановичу, [зі] славним Вашим 70-річчям і 50-річчям наукової та педагогічної діяльності. Велика Ваша робота у створенні української соціалістичної культури, велика ж Вам і дяка за це. Створене для народу ніколи не пропадає. Бажаю Вам щастя, здоров'я. Ви в наші дні 40-річчя Радянської України разом зо всіма трудящими входите в число працівників, що не шкодували сил своїх для нашої Батьківщини.

Павло Тичина

640. ДО А. Я. БЛИЗНЮКА

16 грудня 1957 р.

Шановний Анатолію Яковичу!

Наприкінці літа Ви надіслали мені листа свого. Той товариш, що мені допомагає в депутатських справах, під час моєї відсутності, розпечатуючи, як це йому й належить, поточну кореспонденцію, розпечатав і Вашого листа, з якого вийняв Ваші вірші, писані російською мовою, а також кілька аркушків, писаних прозою. Але коли він виймав аркушики прози, його було покликано до телефону. Отже, поклавши аркушики між рукописами, раніш вийнятими з інших конвертів, спішно побіг до телефону. А коли, закінчивши розмову, повернувся до депутатських справ та творчих листів, то побачив, що аркушики прози лежали окремо. Після того, як він передав мені розпечатану пошту, ми з ним почали звіряти руку письма російських віршів Ваших та руку письма аркушків і впевнились, що проза на аркушиках теж належить Вам, хоч вона й не була Вашим іменем підписана. Я говорю про Ваші «Мисливські усмішки», на добру пам'ять присвячені Остапу Вишні. Ця річ мені дуже сподобалась, тоді як вірші Ваші — в багатьох випадках потребують доробок і переробок.

В цьому листі я хочу запитати Вас:

1. Чи посилали Ви свої «Мисливські усмішки» вдові Остапа Вишні?
2. Чи посилали цю річ до якої-небудь редакції?
3. Чи немає часом у Вас також і віршів, писаних українською мовою?

16.XII 1957. м. Київ, вул. Рєпіна, 5, кв. 3

1957 р.

Вы меня сильно оскорбили. В своем последнем письме Вы пишете, что ...не хотели бы обращаться ко мне ни под каким предлогом. Ну что ж, это Ваше право. Но какая причина тому? Вы с некоторых пор немилосердно ожесточились на меня. Я говорю: «с некоторых», потому что еще в 1956 году на присланной Вами книге чистого, прекрасного и наиболее мне близкого душой человека Льва Мойсеевича Вы сделали надпись «дорогому». А теперь вдруг я получаю от Вас письмо с выражением негодования и скрытого в чем-то подозрения. А за что? Если это за то, что я забываю отвечать на письма Ваши, то, действительно, можете судить меня, я с этим согласен, но третировать меня Вы не имеете права. Я многим сейчас отвечать на письма забываю — и то по единственной причине жесточайшего диабета (после перелома ноги в прифронтовой полосе под Харьковом). Если же причина Вашего негодования заключается в том, что я, мол, слишком мало дал своих переводов в украинское издательство для книжечки Льва Мойсеевича? О, как Вы слабо разбираетесь в обстановке нашей киевской и в тех людях, которые выпустили в свет буквально книжечку, вместо предполагаемой большой и солидной книги наилучшего, наибольшего советского детского писателя!

В первом своем письме ко мне 1956 года написано было о том, что Вы во время своего пребывания в Киеве заходили к директору издательства «Молодь» и что он обещал издать книгу Л[ьва] М[ойсеевича] на украинском языке. В этом же письме Вы, обращаясь ко мне, выразили желание, чтобы и я дал в издательство свои новые переводы. Я сразу же их дал туда, а кроме того, пообещал еще и новые переводы сделать для большой книги Л[ьва] М[ойсеевича]. Но само-то издательство, как мне кажется, в этом деле словно болото очеретом поросло. Я не раз спрашивал ответственных за издание книги Л[ьва] М[ойсеевича] людей: в чем причина задержки издания? А вот погодите, — отвечали мне, — сейчас как раз идет расчленение самого издательства: кроме «Молоді» — будет еще и «Детгиз». Так неужели я, по Вашему, был равнодушен к судьбе новой книги Л[ьва] М[ойсеевича] на Украине? Наоборот: я рвался новое дать издательству, а наряду с новым некоторые дать из стихотворений Л[ьва] М[ойсеевича] харьковского периода. К этому меня особенно подогрело то, что я среди тех книг и рукописей, которые мне возвратила по окончании войны Академия наук УССР (часть ее сотрудников во время фашистского нашествия оставалась

в Киеве, — они-то (сотрудники) и посвозили все оставшиеся библиотеки писателей в Академию), нашел и подстрочники стихотворений Л[ьва] М[ойсеевича], написанные Вашей рукою. (Еще одну вставку я тут сделаю: из 8-ми тысяч книг моей библиотеки «делки» из Академии возвратили мне только несколько сот книг, в том числе: татарские книги и еврейские, чему я очень рад был.)

Я жадно перечитывал новые переводы стихотворений Л[ьва] М[ойсеевича], как и все то, что связано было с именем его: и в «Новом мире», № 8, 1956; и в «Дружбе народов», № 7, того же года; и в польской газете «Zycie literackie», № 30, 22 июня 1956 года, стр. 11; и в книге 1957 года — статью и переводы; и в ж. «Радянська література», книга третья 1939 года (эта книга вернулась ко мне из Академии наук), — всего здесь мне не перечислить...

Сколько раз я говорил о Л[ьве] М[ойсеевиче] И. Эренбургу (конкретно, когда мы с ним были в Варшаве после окончания войны и проходили разрушенные кварталы гетто).

С какой радостью схватил я книгу Л[ьва] М[ойсеевича] «Моим друзьям» в кремлевском киоске (в перерыве заседания сессии В[ерховного] С[овета] СССР)! Да их купил там целых три экземпляра... Тогда же, во время сессии приходили ко мне в гостиницу и родственники Ошера Шварцмана. Тогда же я просил своего хорошего знакомого (того, чью доченьку я вывел в качестве действ[ующего] лица в своем стихотворении «На концерте»), чтобы он непременно заехал к Вам и передал от меня на словах много чего хорошего.

А почему же, Вы спросите, не написал я Вам письма тогда? Отвечу Вам чистосердечно: я очень быстро утомляюсь во время своих поездок куда бы то ни было. В результате несоблюдения режима сильно понижается моя работоспособность. Стыдно об этом признаваться? — но это...

642. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

1957 г.

Прекрасную семью Николая Ильича и Якова Михайловича сердечно поздравляю [с] Новым годом. Большая радость для меня, что [в] истекшем году столько появилось [в] журналах, газетах статей, перепечаток, заметок [о] деятельности Николая Ильича — также упоминаний — в блестящей работе К. Т. Свердловой-Новгородцевой, интересных заметках инженера Льва Николаевича, лекциях сына Якова Михайловича [и] многих других. Перепечатки были [в] украинских газетах. Хочется написать о девятисотых годах, когда [в] моем

детстве такую большую роль нес на себе как воспитатель моего еще в зародке таланта Николай Ильич — человек мужественный, мудрый, бесценный. Всем Вам шлю наилучшие пожелания.

Тьчина

643. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

1957 р.

Але перед тим, як дати Вам відповідь на Ваші запитання, я мушу сказати: не подобається мені лист Ваш. І, власне, три місяця в ньому.

Перше. Ви пишете, що мій «Плуг» вважають (таким-то). Для чого така відстороненість. Ваша воля писати про мене не тільки тепло, а навпаки, й холодно. Я однаково приймаю як перше, так і друге. Але для чого посилення на інших? А де ж Ваша думка? — позитивна чи негативна — це однаково, — але науковцю треба в л а с н у думку мати.

Друге. Ви на початку листа свого сказали, що Франка більше любите, ніж Шевченка. Що це означає: чи Шевченко менше зробив? Чи Шевченко менше цікавий, менше відсвітив свою епоху? Чи він нам уже приївся, набрид? Коли б Шевченко та Франко належали б одній спільній для двох епосі, тоді інша б річ, можна б ще було якоюсь мірою порівнювати. А в них же зовсім інші епохи. Треба ж не забувати, що геніїв ніколи порівнювати не треба. Христо Ботев написав до 20-ти поезій * — це із того, що знайденим залишилось після його загибелі. Чи можна, наприклад, твердити, що він не геній або ж що геній його на кілька десятків метрів нижчий від інших титанів? Звичайно, різні арифметичні мірки існують в світі для верхівель Евересту, Альп, Гімалаїв, Ельбрусу, а все одно для нас усі вони найвищі верхи влі, та й годі.

Третє. Ви пишете: «Злі люди...» Для чого це посилення на злих людей? Щоб знову зробити відсторонення? Та й чи стосується це діла? — до питань, які Ви дали мені? Злих людей я давно вже знаю. Злі люди пишуть в римованих рядочках декларації, а головою кивають у мій бік, що декларації, мовляв, у мене. Злі люди сухі, як хвіст у теляти, а сухість приписують мені, ці злі люди, вкинувшись у «заробітчанство», наводняють нашу літературу своїми поезійками мало-

* Текст залито якоюсь фарбою. — *Ред.*

вартними, своїми заміточками, малограмотними критичними відзивами, причому їх принцип один: виступати ч а с т о, не зупинятися, молоти й перемелювати (кількість, бачите, переходить в якість), не зупинятися ні перед чим. Тому ж саме коло цих людей і групівщина розцвіта, і різні плітки плетуться, а то й часом саме звідти йдуть інсинуації і брехні.

Про мене чого тільки вони не вигадують! А яке мені до них діло — я їх ненавиджу, та й годі. Літературний процес повинен бути в центрі науковця, критика, творця, літературний процес, а не те, що хтось там щось скаже. Хотілось би, щоб науковці наші як слід знали свій предмет і були, як справжні новатори, сміливі, горді своїми знаннями й самостійними.

А тепер давайте перейдемо до самих запитань Ваших.

1. І[ван] Ф[ранко] звучить у вірші 1939 року.

І[ван] Ф[ранко] звучить у вірші «Прийшли до мене в гості».

Пропали мої записи про те, як М. Коц[юбинський] розповідав нам, учасникам нелегальних «субот» про Ів[ана] Фр[анка]; як він давав мені його книжки з своєї бібл[іотеки] і т. д.

«Молодий я, молодий» (це — жоден із дипломантів і критиків не сказав, і тільки Вам я відкриваю), порівняйте з вірш[ем] І. Франка — і Ви побачите, під яким я впливом був ще на початку своєї літ[ературної] діяльності.

А в статтях своїх! — ще й перед В[еликою] В[ітчизняною] війною, і в Уфі, і після В[еликої] В[ітчизняної] в[і]йни]. Ще як був я диригентом хору семінарського і церковного і світського (світський, об'єднаний хор і поширений до 200 чоловік), співав під час т[ак] званих різдвяних та великодніх канікул на концертах у семінарській залі. Я до цяточки знав «Вічний революціонер», покладений на музику М. Лисенком. На концертах у семінарії, Вам зрозуміло, не можна було співати революційних пісень. Отже, я невеличкою частиною свого хору (це — співаки, відібрані мною, співаки, на яких можна було покластись) співали цей твір на нелегальних вечорах (муз[ично]-інстр[ументальні] №№, солоспіви, декламація й хоріві) у приватних будинках прогресивно настроєних чернігівців. Збір із цих вечорів ішов на політичних засланців.

А в «Просвіті» чернігівській, куди я не раз, перебравшись у подерте пальто й двокозиркову кепку, так звану «драстуй-проща[й]», ходив на вечори, чув я декламацію вірша І. Фр[анка] «Відповідь Миколі Вороному. Лісова ідилія» (роки ...).

Подорож з капелю Стеценка. Р е п е р т у а р.

В Уфі за мою редакцією (п р о в і р и т и!) вийшла книжка у формі великого зошита (це залежало від газетного паперу) «Вибрані поезії» Ів[ана] Франка.

А ще поглянути в мою роботу «Патріотизм у творчості Маж[ита] Гафурі». (Я і тоді весь час був з Франком.)

Поглянути у М. Лисенка, коли саме видруковано було музику «Безмежне поле». Цей спів на біс часто виконував тенор-соліст Дурдуківський під час подорожі з капелою Стеценка.

Строфами із віршів І. Ф[ранка] я закінчував свої виступи на сесіях Верховної Ради СРСР, на конференціях на захист миру та в інших випадках.

Д р у г е з а п и т а н н я :

Чому до 1932 року і т. д.

Та загляньте Ви до книг і писань тодішніх критиків...

Отже, треба б було Вам поставити питання так: що безперечно були у творах згадування (а може, й присвяти — це треба ще добре дослідити), але чому ж не видно по друк[овани]х збірниках, антологіях тощо.

Загляньте, повторюю, в критику тих років і Ви побачите, яка точилась боротьба за Франка.

...в той час, як уже в 1918 році виходить Ваша поезія «На могилі Шевченка».

Невірно поставлене питання.

Бо ж так само можна пред'явити письменникам іск і про Осипа Юрія Федьковича, і про Стефаніка або про рос[ійського] велик[ого] письм[енника] Льва Толстого, про якого в ті роки аж надто стримано писали.

Візьміть книгу за ред[акцією] Комарова (одеського), що вийшла ще до рев[олюції]. Там безліч віршів, пов'яз[аних] з могил[ою] Т. Ш[евченка]. Популярність у народі далеко більша Т. Ш[евченка], а не інших. І нічого в цьому дивного немає.

Адже і на ювілею його мин[улого] року саме про це ж усі виступаючі говорили, що ми зараз таку силу величезну начебто н а н о в о відкриваємо.

Який вплив І. Фр[анка] [на] мене.

Ш а х о в с ь к и й. Я не читав, на великий жаль, що саме говорив про це т. Шаховський. Але скажу. Неодмінно скажу, що вплив його був великий.

Насамперед — наймолодші роки.

...Я читав свої матері оповідання «Сам винoven» рос[ійською] мовою (бо саме купив десь).

Мене сильно вразив Ів[ан] Фр[анко]. Художній образ у статті (чи передмові) до власних перекладів з творів Пушкіна, коли він російського генія порівнює з о р г а н о м.

Не пригадую, в якому саме збірнику була над[рукована] стаття його. Але добре пригадую, що це було або ж у 1911 чи 1912 році. Читав я цю статтю у семінарському скверіку на лавці (навесні? чи восени?). Сонце гріло. Вітер обвівав. Поодаль по всіх інших лавках семінаристи сиділи, весело розмовляли...

«Злі язики говорять, що Ви занадто горді...» і т. д.

А від злих людей в житті не вбережешся. Ніколи! Можливо, що я дійсно декому не відповів. Але ж хочу сказати, що багато хто із тих людей, що про мене таке чи інше говорять, зовсім не уявляють, як мені приходится працювати. Усе в мене є: і хата, і чорнило, й папір. Але ж часу, часу бракує зовсім. А через що саме: через свою невпорядкованість — може, хто скаже? О ні, упорядкованості із мене вистачить. Біда ж вся в тому, що господарство моє надто вже розрослося...

644. ДО Х. РАДЕВСЬКОГО

3 січня 1958 р.

З/І 58

Поздравляю [с] Новым годом. От души желаю счастья, здоровья, успехов.

Павло Тычина

645. ДО В. М. СОСЮРИ

6 січня 1958 р.

Дорогому Володимиру Миколайовичу сердечне моє поздоровлення [з] славним 60-річчям та високою нагородою — орденом Трудового Червоного Прапора. Ви чудесний співець улюбленої нашої Комуністичної партії, яка виховала Вас і допомогла Вам. Ви — чутливий син робітничого класу і всіх трудящих України. Славен поет, співи і думи якого рідний народ називає своїми. Багатогранний у своїй творчості поет, яким пишпаються всі народи Соціалістичної Батьківщини, мільонні трудящі світу. Могутній народ, голосу якого бояться наші вороги і їхні підлі підголоски. Ви перший з українських радянських поетів брали участь [в] революційних боях за Радвладу, і ніхто з старших поетів в багатьох випадках не може йти в порівняння з Вами. Достойному творцеві великої нашої епохи достойну зустріч всенародну, і як вічно юному лірику, і як мужньому трибуну, а ще й другові мо-

лодшого покоління бажаю Вам дожити до Джамбулевого віку, бажаю весь час відчувати в собі здоров'я, силу вогняну. Славимо ж партію Леніна велику.

Павло Тичина

646. ДО Л. П. ТИЧИНИ

21 січня 1958 р.

Дорогий Лідусику!

Дуже скучаю! У четвер приїжджай. Та захопи з собою кілька примірників «На Переяславській раді» (на шафі лежить), а також «Івасика-Телесика» укр[аїнською] та рос[ійською] (кримське видання) мовами. Печене сало неодмінно передам тому, хто його любить. Маму любу нашу цілуй. Та себе бережи.

Твій *Па[вло]*

21/1 58. Пуца-Водиця

Пішла киця по водицю
Та й упала у криницю.
Це ж і мама моя, і Проня,
й Поля співали наді мною,
як я був у колиці.

647. ДО Л. П. ТИЧИНИ

4 лютого 1958 р.

Лідусику!

I. Подзвони зразу ж Андрію Никифоровичу. Бо там у них саме в цей час вирішують на президії: хто вестиме. А пізніше (коли в них буде вирішено) дзвонити їм буде зовсім без діла. Бо перероблять свою постанову вони вже не будуть.

II. Першого тому штук 10 привези мені в четвер, бо зовсім уже нема.

III. Для шкіль щодати? Може б, ти захватила із шафи, що в спальні, дещо:

«На Переясл[авській] раді»

«Дударик»

«Івасик-Телесик» і по-укр[аїнськи], і окремо по-рос[ійськи] (Кримдержлітвидав) та ще дещо.

IV. «Заповіт» на 16 мовах — іще підкинь трохи більше.

Дуже сумую за тобою й за мамою, мій славний-славний Лідусьонку! Ну, залишилося усього 2—3 дні. Приїду. Ти ж обережна будь щодо свого здоров'я. Маму підвеселяй. Міцно цілую.

Твій П.

4/II 58. Пуща-Водиця

Сонечко ласкаве моє.

648. ДО Г. В. ШУШУРИ І М. М. СКАКУН

Не раніше 27 березня 1958 р.

Из любимой столицы нашей Родины Москвы посылаю свое сердечное поздравление [с] высокой Вам наградой — орденом Ленина и медалью «За трудовую доблесть», прославленные труженицы колхоза «Перемога» Анна Васильевна Шушура и Мария Маркиановна Скакун.

Вы являетесь гордостью не только Украинской Республики, но и всего Советского Союза. Ваш трудовой подвиг должен стать примером для всей нашей советской молодежи. Желаю Вам много сил, здоровья, новых успехов. Прошу передать мой искренний привет всем колхозникам и интеллигенции.

649. ДО Л. П. ТИЧИНИ

28 березня 1958 р.

28/III 58. У готелі «Москва»

Мені обіду не треба замовляти, бо я не встигну вернутися із 2-го засідання (парт.), що почнеться у Кремлі о 3-й год[ині]. А о 5-й год[ині] у мене третє засідання там же — Рада старійшин. Свій квиток я одірвав собі, буває, запізнюся. А твій лежить у ящику.

Курку закінчив я.

Почекаєш трохи, а як не буде мене після 6-ої год[ини], то йди сама, а я вже прибуду туди якось.

650. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

1958 р.

Вам, дорогая Нина Николаевна, и всей семье Вашей — от души желаем счастья и здоровья! Сессия настолько была уплотненной, что невозможно было повидаться с Вами. По два, по три заседания в день. А очень хотелось поговорить

о самом неотложном для меня — о Николае Ильиче и о его жизни монастырской 1901-го года. А что ж это Андрей Яковлевич задумал? Пусть поскорее выздоравливает. Ему мы передаем особые пожелания: крепости здоровья незамедлительной.

Ваши Лидия Петровна и Аз,
Николая Ильича воспитанник

651. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

30 квітня 1958 р.

[С] великим праздником Первояма от всей души поздравляю Вас и всю многочисленную семью Вашу — и старших, и малых, и средних, и подрастающих, но всех по Николаю Ильичу близких мне, дорогих и прекрасных. Желаю счастья, успехов, здоровья.

Тычина

652. ДО ПЕДКОЛЕКТИВУ ШКОЛИ СЕЛА ПІСКИ

27 червня 1958 р.

Від мене й дружини сердечна подяка педагогічному колективу, батьківському комітету, випускникам десятого класу за запрошення. З охотою приїхав би, але всі ці дні у мене заняті аж до самої половини липня. Від душі поздоровляю славних батьків і матерів, славних педагогів, що Ваші учні, сини і дочки виряджаються на подальше навчання чи роботу. Скрізь їм у Радянській країні знайдеться належне місце, скрізь до них буде увага. Прошу вважати, що й я теж із Вами на випускному вечорі. Любіі молоді пісківчани — випускники десятого класу! Усе, що треба сказати, це скажуть і педагоги, і батьки Ваші. Я ж тільки одного від Вас хочу: будьте строгі до себе й моральні, не підірвіть Ви слави школи села Пісок, не підірвіть слави трудівників-колгоспників — Ваших батьків. Сьогодні сам Ленін на Вас дивиться. Будьте у всьому такими, як Ленін!

Ваш земляк *Павло Тычина*

653. ДО І. П. ЛЬВОВА

29 червня 1958 р.

Мого дорогого вчителя, любого славного Івана Петровича вітаю з повним урожайним літом. Прекрасне Ваше життя, прекрасний труд! Обіймаю, цілую. Хочеться заспівати Вам віршем.

Непрохані роки все йдуть та й ідуть,
і нас обганяє нове покоління.
Та в старшого — з славою пройдено путь:
віддав молодим він науку і вміння.
Як гарно у небі зоря он сія!
Від неї в воді срібна стежка яскрава...
Тобі вдячна молодь радянська твоя,—
тож житиме в учнях учителя слава!

Конча-Заспа. 29.VI 58

654. ДО Г. І. ЛЕВИТСЬКОЇ

15 липня 1958 р.

Шановна Ганно Іванівна!

Спасибі за лист: хороший він. Згадалися мені і Київ (ще перед Жовтнем), згадалися й знайомі по студентському життю, а ще раніше — чернігівські товариші по семінарії. Як склалося життя Леоніда, на превеликий жаль, я ще й досі не знаю.

Щодо поліпшення Вашого здоров'я — ой як хотілося б допомогти Вам! Як тільки я одержав листа од Вас — зараз же написав міністрові охорони здоров'я УРСР Платону Лужичу Шупику. Гаряче в тому листі прохав я його неодмінно влаштувати Вас в лікарню ім. Стражеска. Всього доброго! Бажаю здоров'я!

З пр[ивітом] П. Тичина

15/VII 58

655. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

7 серпня 1958 р.

7.VIII 1958 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Листи Ваші до всіх нас — такі хороші й сердечні.

Ми вдячні Вам за них.

Сам же я бач який! Тільки діловими листами Вас терзаю.

Ну пробачте вже. Пробачте. Хочу ось про що я. Прочитав я переклади, які надіслала мені Катерина Осипівна. Очевидно, їй же самій і повертати їх мушу. Але не знаю: що їй написати? В перекладах — чіткою рукою — є тільки підкреслення певних місць, — і жодного міркування чи хоч короткого зауваження. А тим більше — жодних варіантів немає. Чи означає це, що я ці переклади мушу забракувати, та й годі? Чи, може, сам я повинен підкреслені місця по-російському переробити. Можна. Але ж цих місць багато. Якщо коротенько напишете мені свою думку про це — дуже буду вдячний Вам.

Вітання Маргариті Григорівні і Лені. Од усіх.

Ваш П. Тичина

656. ДО М. П. БАЖАНА

10 вересня 1958 р.

Шановний Миколо Платоновичу!

Дуже жалкую, що я теж, так само як і Ви, не стримався під час засідання. У листі своєму Ви говорите про гостроту мого тону, — але ж у мене це було відповіддю на гостроту тону з Вашого боку. Досадно сталося. Причому — сталося в одну секунду, для нас обох несподівано. Можливо, причиною такої зденерованості була наша перевтомленість. Хочу ж сказати: я завше глибоко поважав Вас і поважаю. Не думаю, щоб Ви цього не помічали. Хвиливе не повинне руйнувати постійного. В душі моїй залишається давнє почуття приязні поміж нами.

З повагою П. Тичина

10/IX 58

657. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

17 вересня 1958 р.

17.IX 1958 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Посилаю Вам два примірники книги «Ми свідомість людства». Я згоден на те, щоб цю книгу в російському виданні збільшити кількома поезіями.

Але треба буде тоді в кінці книги део петитом надрукувати: «Цю книгу поезій в російському виданні випущено з додатками». Бо щоб не вийшло так, як з книгою Максима Тадейовича це вийшло. Ви ж знаєте, як рецензент (Іг[ор]

Поступальський) у № 8 журналу «Новый мир» закидав авторові збірки «Розы и виноград», що кількість поезій названої збірки розходиться з кількістю її в українському виданні. Додавати ж поезії до моєї збірки по-російському треба, очевидно, тільки такі, які про дружбу міжнародну говорять: назва збірки цього вимагає.

Дорогий Лев Адольфовичу, я завше до Вас з проханнями. Мені тут зараз доручають редагування Антології дагестанської поезії (народів Дагестану). По-російському така Антологія десь уже вийшла. Чи не відмовились би Ви допомогти мені придбати цю Антологію? Дуже був би Вам вдячний.

Вітання Маргариті Григорівні і Лені.

Ваш П. Тичина

658. ДО О. І. ТАЛВІРА

Вересень 1958 р.

Прошу Вас, дорогой Алексей Филиппович, передать мое идущее от сердца горячее приветствие всем участникам Пятого съезда чувашских писателей. Очень сожалею, что не смогу быть у Вас на съезде. Важнейшие вопросы предстоит Вам разрешить — почти все они связаны с показом в художественной литературе богатейшей нашей советской действительности. Одновременно еще раз беспощадно разоблачите западных критиков-фальсификаторов, намеренно извращающих социалистический реализм.

659. ДО А. О. АЛЬШВАНГА

1 жовтня 1958 р.

От всего сердца поздравляю [со] славным 60-летием уважаемого и дорогого Арнольда Александровича. Откуда это так быстро годы бегут. Будто вчера еще было, когда я познакомился с Вами и Вы мне подарили четыре тома сочинений Лермонтова, от Вас я узнал о музыкальных основах теории Болеслава Леопольдовича Яворского. Вы очень много сделали для нашей хоровой студии имени Леонтовича, где читали лекции, где ввели нам предмет слушания музыки. Ваша заслуга в этом большая-большущая. Ваши слушатели были кто — да ведь все они были рабочие и железнодорожные служащие. Они Вас и сейчас поминают добрым словом. Горжусь Вами как выдающимся музыкальным советским

деятелем, тончайшим музикологом, глибоким критиком, теоретиком. Приміте мої іскренні побажання добра і во всем успіха. Мої роки уже совсем так не молоді, но все ми вместе с Вами серцем молоді.

Павло Тьчина

1/X 58

660. ДО О. С. СОЛОВЙОВА

1 грудня 1958 р.

1/XII (для 2/XII) 58

Дорогий Олександр Сергійовичу!

Від душі вітаю Вас [з] одним із найщасливіших днів [у] Вашому житті. Сьогодні педагогічна суспільність, весь радянський народ, відпускаючи Вас на відпочинок, складає Вам високу оцінку Вашої багаторічної педагогічної, творчої, громадської діяльності. Цю радість переживаю з Вами і я. Знаю Вас давно, ще в передреволюційні роки по Чернігівській семінарії, де я вчився, а Ви були викладачем співів. У семінарії під час свят на концертах Ви керували світським хором півтора-двісті чоловік. На цих концертах бував Ваш славний знайомий, а мій близький літературний вчитель Михайло Коцюбинський. Ще більше взнав я Вас і полюбив після Великої Жовтневої соціалістичної революції. Ви, будучи представником славетної російської культури, взяли до вивчення культури українського радянського народу і її спадщини. Це свідчить про те, що Ви глибоко брали і берете до серця безсмертні принципи ленінської національної політики. Великою заслугою Вашою є підготовка молодих композиторів периферії, а також виховання у молоді радянської естетичних смаків, а це ж особливо нам потрібно в боротьбі проти впливу гнилого естетизму Заходу, в боротьбі проти ревізіонізму. Прекрасні Ваші оригінальні композиції, прекрасні Ваші обробки народних пісень. Бажаю Вам щастя, успіхів, здоров'я.

Міцно обнімаю, цілую.

Павло Тьчина

661. ДО А. Я. КОЗЛЕНКА

4 грудня 1958 р.

Сердечно вітаємо усіх колгоспників, колгоспниць [з] славним 30-річчям організації колгоспу. Радісне ваше свято, радісне і величне. Протягом трьох десятиріч ви під проводом

Комуністичної партії з особливою енергією, печуванням піднесенням невтомно творили міць і славу Радянського Союзу. Великі перспективи відкриваються сьогодні перед вами в тезах, накреслених на ХХІ з'їзді КПРС. Хай світ старий, хай ворог лютий як не силкується затримати могутній поступ Радянського Союзу, а все одно перемога буде за нашим радянським народом. Слава і честь вашим колгоспникам і колгоспникам. Прийміть від нас побажання щастя, успіхів, здоров'я.

Павло Тичина, Микола Фененко

662. ДО Ю. М. ЛИБЕДИНСЬКОГО

13 грудня 1958 р.

От всей души поздравляю дорогого Юрия Николаевича [с] высокой наградой — орденом Трудового Красного Знамени. Радуюсь новым успехам нашего выдающегося русского писателя и в области художественного творчества, и критической области исследовательской творчества народов Востока, также в деле воспитания молодых талантов.

Желаю счастья, здоровья, долго жить и творить на благо советского народа, на славу многонациональной нашей Отчизны.

Павло Тичина

663. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

31 грудня 1958 р.

31/ХІІ 58

Дорогий Олександр Івановичу!

Один я — тільки я — винен у тому, що ми так рідко бачимось із Вами. А цьому ще допомогли також і деякі обставини. Улітку ми, разом з Лідією Петрівною, мали намір запросити Вас і шановну Марію Ростиславівну до себе, але ж Ви поїхали до Москви, на вибори академіків. Коли ж Ви повернулись до Києва — то вже ми мусили виїхати з Києва у Кончу-Заспу. Кажу «мусили», бо на київським нашім помешканні почався був ремонт вікон і дверей (до зими). Ремонт цей тягнувся близько двох місяців. Гроші за ремонт ми зразу ж заплатили Раді Міністрів, тобто заплатили вперед, як і полагается. Виділили для ремонту проведення певну бригаду робітників (6 душ чоловік), але ж щодня з цієї бригади капало нам не більше як по два «майстра». Отак

і тягнулось. Дощі були. Осінні. Фарба не хотіла сохнути. А ми утрьох (мама 85-ти років, Ліда Петрівна і я) грілися коло грубки в ці дощі та все ждали: а коли ж то нам вже можна буде виїхати з Кончі-Заспи. А ми ж не тільки грілися, а й дрижаків ловили, бо грубка без вітрянки, без жодної за́слонки (так зроблено, що ж ти поробиш!): натопиш грубку, а через годину вона вже й не т́урає. Холодна. Так сиділи ми аж до кінця жовтня місяця. Коли ж повернулися до Києва, то Ви знову поїхали до Москви. А як Ви до Києва з Москви приїхали, то я не витримав і через різні нервування (ми ж не святі, та й сил не так багато) подався в санаторій — лікуватись. Прохаю Вас дуже, дорогий Олександр Івановичу, не судить мій лист за те, що весь він у прозі буденній, і не думайте чогось недоброго на мене. Люблю Вас, як і любив! Люблю!

Ваш П. Т.

664. ДО Я. Ф. КОЗЛЕНКА

1958 р.

Дякую за запрошення на літературний вечір. На жаль, не маю змоги прибути. Прочу передати сердечне привітання колгоспникам і колгоспницям і інтелігенції, сільській молоді, артистам, організаторам і всім слухачам вечора. З радістю згадую той день, [коли] я був у Фидрівці, розмовляв з трудящими села. Я ввесь думою тоді немовби збагатився.

Павло Тичина

665. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

1953—1958 рр.

Я Голова Верховної Ради УРСР — це вірно. Але це не означає, які він має можливості? Це означає, що я веду сесії, а також приймаю парламентські делегації, і тільки. Більше нічого. Ніякої влади я не маю, ніяких канцелярій і штатів, а тим більше права наказувати. За Конституцією — в проміжок часу між сесіями вся повнота влади переходить до Президії Верховної Ради. Я ж до Президії не входжу. Та й права не маю. Навіщо ж Ви приписуєте те, в чому я абсолютно не маю ні сил, ні права?

666. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

7 січня 1959 р.

Дорогий Максим Автономовичу!

Спасибі за статтю. Я її прочитав. Дуже прохав би Вас не звертати уваги на вставку та доповнення. Адже редакція «Детской Энциклопедии», напевно, Вам надто скупу кількість знаків на цю статтю визначила, а тут раптом поширення... А якщо ж залишити вставки, то тоді щодо віршових цитат, очевидно, вихід мав би бути один, а саме: дати їх з внутрішніми абзацами, як прозу.

Всього доброго.

7 січня 1959 року

667. ДО О. М. ДМИТРІЄВОЇ

17 січня 1959 р.

Уважаемая Александра Николаевна!

Писать автобиографию быстро, скорыми темпами, в постоянной спешке — никак невозможно. К великому прискорбю — некогда писать, некогда и некогда да и часто болел я.

Конец лета и осень прошлого года мне с семьей поневоле пришлось жить на даче. Уже все разъехались из лесу, уже пошли густые туманы, дожди и холода — а мы все еще на даче. Так случилось это потому, что наперед оплаченная бригада немилосердно затянула нам ремонт окон и дверей на киевской квартире. Короче говоря — ничего я не мог делать на холоде в лесу (грубка в дачном помещении есть, но трубы-то в ней специально поделаны для лета только — без задвижки). После Октябрьского праздника каким-то чудом удалось найти время выехать на излечение в санаторий. Потом выехал я в Москву на сессию Верховного Совета, а по возвращении своем в Киев назрела у нас районная партконференция. После Нового года — сессия Верховного Совета УССР, за ней — пленум ЦК партии, а за пленумом областная партконференция и вот на днях только что окончился XX партийный съезд КП Украины. Я не для того это пишу, чтобы Вас удивить занятостью (ведь все мы заняты), а для того, чтобы сказать, что «между делом» писать такие вещи, которые требуют обдумывания, — никак невозможно.

Уважаемая Александра Николаевна! Так жалко мне, что Вы сократили в автобиографии то место, где говорю я о своей матери! Полетела в трубу также и коротенькая страничка

о моей любви в детстве к трудовым процессам (топорик, пила, отесывание стропил). А без этого — как же может обойтись биография или автобиография? И еще об одном хочу сказать здесь. За поправки Ваши редакторские очень Вам признателен. Но те поправки, которые идут вразрез со стилем писателя, — право, не надо редакторам на них настаивать. Знаю наперед, что Вы рассердитесь на меня, — но что же мне делать? Я должен отстаивать только свой ритм изложения, только свою интонацию звучания. А под одну гребенку если всех писателей подстричь — то какая же это будет литература? Не знаю: редактор правил мой текст или же помощник редактора, но я не вижу потребности менять отдельные фразы. Так, например, в тексте у меня написано:
Никого еще не было там.

Исправлено:

Там еще никого не было.

Что ж, скажу я: и так можно, и этак. Но ведь большая разница здесь в интонации, разница от самой расстановки слов. Два ритмических ударения в фразе (Никого... не было...) в поправке пришло к одному ритмическому ударению (не было). Это обеднение ритма.

Или, например, такое место:

Со спины своей и плеч снимал он тяжелые вериги

Исправлено:

Со спины своей и плеч он снимал и т. д.

То есть: интонацию повествовательную загнано в интонацию фактажную.

Или же:

Для самого себя читать научился

Переделано:

Для самого себя научился читать.

И так далее... изменения на каждой странице.

Добрая Александра Николаевна, не поминайте меня лихом и порвите это письмо, если оно Вам не нравится.

С уважением П. Тычина

17 января 1959 г.
г. Киев

668. ДО Є. М. КРОТЕВИЧА

24 січня 1959 р.

24/І 59

Дорогий Євген Максимовичу!

Від усього серця поздоровляю Вас з славним Вашим 75-річчям! Жалкую дуже, що не можу бути сьогодні на відзначенні Вашого ювілею: за півгодини їду до Москви на

21-ий з'їзд КПРС. Шаную Вас дуже й люблю. Ви багато зробили для української радянської літератури, для зміцнення дружби поміж народами. Енергія — ніколи Вас не покидала. Це, може, тому, що енергія ця ішла саме на благо народу. Багато Вам щастя, здоров'я, успіхів в здоров'ї. Обнімаю, цілую.

Ваш Павло Тичина

669. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА

2 лютого 1959 р.

Радостно было мне в исторические дни XXI съезда КПСС получить из родного моего села поздравление. Сердечная от меня благодарность всем трудящимся песковчанам, а отдельно детям — ученикам школы, также Вам и педагогам. Желаю счастья, успехов, здоровья.

Павло Тичина

670. ДО Б. М. ПОЛЕВОГО

28 лютого 1959 р.

Дорогой Борис Николаевич! Благодарю за приглашение. [В] настоящее время я лишен возможности приехать [в] Москву, но всей душой я с Вами и всеми собравшимися всенародно по решению Всемирного Совета Мира отметить сегодня 100-летие со дня рождения великого еврейского писателя — классика Шолом Алейхема. Празднование этой юбилейной даты [в] нашей стране является радостным событием для всей семьи братских народов во главе [с] народом русским. Празднование это претворяется [в] истинное торжество социалистической культуры. Из глубины прошлого отчетливо нам слышен голос Шолом Алейхема, призывающий любить людей труда, устанавливать мир и дружбу между народами. В сердцах украинских трудящихся Шолом Алейхем занимает особое место как один из любимых их писателей. Живя на Украине [в] страшное время царского произвола, Шолом Алейхем всеми силами крепил дружбу между украинскими трудящимися и еврейскими. Мудрая любовь к народу, по выражению Горького, водила его пером. Сильно любил Шолом Алейхем Тараса Шевченко, называл «Кобзаря» его песню песен. Литературы наших народов как бы проникают одна [в] другую мотивами обоюдной дружбы, протестами против антисемитов, повинистов. Шолом Алейхем [в] своем

романе «Буря» яркий создал образ революционера українця, а Иван Франко, Леся Українка, Степан Васильченко, Михайло Коцюбинский и другие активно выступали [в] за-щиту многострадального еврейского народа. Да здравствует дружба наших братских народов! Да здравствует мир во всем мире! Слава Коммунистической партии Советского Союза!

Павло Тычина

28/II 59

671. ДО О. І. БАНДУРИ

21 березня 1959 р.

Директору державного видавництва
художньої літератури України
тов. Бандурі О. І.

Корсунь-Шевченківський РК КП України звернувся до мене з листом, в якому прохає допомогти у виготовленні та надсилці в Корсунь-Шевченківський район Київської області в 1959 році 20 тисяч примірників «Кобзаря» українською мовою.

У своєму листі РК КП України зазначає, що їх район носить ім'я великого українського поета революціонера-демократа Т. Г. Шевченка. РК КП України і райком комсомолу вирішили широко популяризувати його творчість і вже в 1959—1960 роках домогтися, щоб у кожній сім'ї їх району був «Кобзар». У зв'язку з цим потрібно, щоб у 1959 році було виготовлено та надіслано в Корсунь-Шевченківський район 20 тисяч примірників «Кобзаря» українською мовою, причому дуже бажано, щоб ціна була загальнодоступна.

Прохаю Вас задовольнити клопотання Корсунь-Шевченківського РК КП України про забезпечення Корсунь-Шевченківського району 20 тисячами примірників «Кобзаря».

Про наслідки не відмовте повідомити мене.

Депутат Верховних Рад СРСР та УРСР
П. Тычина

24.III 1959

672. ДО О. П. ТАЛВИРА

21 березня 1959 р.

Когда читаешь произведения Талвира — невольно следишь за чистотой воспитательной мысли в них, как и за прозрачной изобразительностью чувашского советского творца слова. Чувствуешь, словно бы на тебя изливался нежно-голубой свет от небесного камня целестина, что по волжским откосам блестит-переливается. Талвир несомненно знает жизнь нашего народа и потому так много у него читателей, в частности на Украине. Сердечно поздравляю виднейшего чувашского советского писателя Алексея Филипповича Талвира [со] славным 50-летием и 30-летием его литературной деятельности. Желаю творческих успехов, счастья, здоровья. Желаю всем нам вместе с русским народом высоко держать знамя ленинской дружбы братских народов, бороться за мир во всем мире.

Павло Тычина

673. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

30 квітня 1959 р.

Горячо поздравляю [с] праздником Первояма замечательных людей чудесной семьи Подвойских и Свердловых.

Тычина

674. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

30 квітня 1959 р.

Дорогий Олександр Петровичу!

Поздоровляю Вас і Вашу родину з радісним святом Першого травня! Сердечні побажання Вам — як від мене, так і від Ліди Петрівни — здоров'я незламного, здоров'я незрадливого! Чуємо часто голос Ваш — і радіємо. Живіте довго, працюйте, мистецьки могутійте!

Ваш П. Тычина

30/IV 59

675. ДО К. О. ЦИНГОВАТОВОЇ

5 травня 1959 р.

Уважаемая Екатерина Осиповна!

Большое Вам спасибо за просмотр и редактирование моих стихотворений.

Вы спрашиваете, нет ли у меня каких-либо пожеланий относительно состава томов? Будто бы нет. Жаль только, что некоторые стихотворения мои, как, например, «Гоголь наш — велике сердце», «Правдивим будь», «Болгарському народові», а также отрывок из пое́мы «Сковорода и Бесноватый» — да не вошли в настоящее русское издание. Еще об одном прошу я Вас, уважаемая Екатерина Осиповна: надо будет с I тома снять «Песню кузницы». Это стихотворение принадлежит русскому революционному поэту Н. Рыбацкому. Я эту песню его перевел еще в 20-х годах для хоровой капеллы «Думка», и потом все время включал перевод в свои сборники украинские с обозначением: «По Рыбацкому». Теперь же выйдет так, что мы русскую песню, переведенную на украинский язык, снова переводим с украинского на русский. («Песню кузницы» Н. Рыбацкого Вы найдете в сборнике «Революционная поэзия 1890—1917», большая серия «Библиотека поэта», Ленинград, 1954 г., стр. 346.)

Вот и все то, о чем хотел я написать Вам.

С уважением

5 мая 1959 г.
г. Киев

676. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

7 травня 1959 р.

7.V 1959 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Сердечна подяка Вам од мене й Ліди Петрівни за раціональну лікування. І лікуватись ніколи, а треба ж. Так і лікарі говорять — та все воно якось не виходить — це саме лікування. Перед останньою сесією Верховної Ради України я встиг одскочити на два тижні в санаторій. Багато чого там передумав, з людьми новими познайомивсь, провесинь спостерігав, — як ішла вона, не спотикаючись, хоч і не по рівному шляху, а йшла таки — далеко краще й упевненіш, ніж ми, творці, обвішані з обох боків торбами численних зобов'язань.

Завжди треба тільки найголовніше зобов'язання тримати нам у голові! А то часто виходить так, що дрібніші справи затуляють нам його, — і затуляють, і мулом замуляють.

Ну, годі філософа вдавати.

Краще будемо робити як слід — ото і добре всім нам буде. Послав учора я листа Катерині Осипівні (копію цього листа Вам посилаю).

Як приїдемо до Москви (хочеться разом із Лідою Петрівною поїхати), то там уже й коректу, гадаю, подивимось — коректу обох томів. Але з чим його їхати на з'їзд письменників? Жодної години вільної не було (повірте мені!), щоб вибрати якусь тему та написати щось годяще для виступу. Просто боюся, що дуже лятимуть мене члени президії Спілки та начальники (пробачте за таке слово).

Ну, всього доброго! Вітайте від мене М. Г. та і всіх із Вашої родини.

Ваш П. Тичина

677. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

13 травня 1959 р.

13/V 59

Дорогая Нина Николаевна!

Два дня тому назад я послал Вам в пакете газетные вырезки со статьями о Якове Михайловиче, а также журнал «Советская Украина» со статьей уважаемой Клавдии Тимофеевны. Не удивляйтесь, что так редко пишу Вам: сам не знаю — куда время девается. Сегодня выезжаю в Москву на съезд писателей. Есть у меня к Вам некоторые вопросы, касающиеся биографии дорогого Николая Ильича. Удастся ли повидаться с Вами? А хотелось бы. Привет Андрею Яковлевичу и всем Вашим.

Ваш неисправный корреспондент
П. Тичина

678. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

30 червня 1959 р.

30.VI 1959 р. Конча-Заспа

Дорогий Лев Адольфовичу!

Вдячні Вам — та й дуже — за надісланий альбом репродукцій Реріха, за два фото і за звістку про статтю Олександра Івановича.

Совісті нема у нас із Лідою Петрівною! Та, власне, це й не ми тут винні, що Олександрові Івановичу довелося перед самою операцією (а він же рідко і в санаторіях буває, рідко коли лікується) із статтею вступною спішити. Йому,

бідному, без жалю й передишки весь час, як виясняється, Гослитиздат телеграми посилав. Я ж — не тонкий душею, виходить, бо надто мало зупиняв нового завідуючого літературами братніх народів, щоб не тривожили вони нашого друга.

Переклади П. Панченка, на мою думку, хороші, а в багатьох випадках — просто-таки прекрасні. Він сміливістю володіє. Розумінням обох мов (щодо глибин мовних) і української і російської. А в тому, як П. Панченко кладе із своїх рук у певне місце своє відтворююче слово — неабиякий художник (в широкому розумінні) відчувається. Самостійний він у перекладах, самостійний і разом з тим вірний перекладачеві — вірніше — духові перекладача.

Вам, дорогий Лев Адольфовичу, іще раз спасибі — за все, за все!

Вітайте Вашу родину від мене й Ліди Петрівни.

Маргарита Григорівна, певно, й повернутися не може в хаті через розкладені аркушики з перекладами та розгорнуті книги.

Всього доброго!

Л[іда] П[етрівна] вітає всіх Вас.

Ваш П. Тичина

679. ДО М. М. АСЄЄВА

9 липня 1959 р.

Поздравляю Вас, дорогой Николай Николаевич, [с] шестидесятилетием. Шлю сердечный дружеский привет.

Пламенное новаторское слово Ваше, также как переводы из поэтов славянских народов, поэтов братских республик, широко известны всей стране Советской.

Особенно ценна для нас Ваша работа [по] ознакомлению русских читателей [с] поэтическими произведениями Шевченко, также украинских советских поэтов.

От всей души желаем Вам творческих радостей, сил, здоровья. Желаю Вам еще многие-многие годы славить молодость страны нашей, чудесных людей советской эпохи.

Павло Тичина

680. ДО I. В. АБАШИДЗЕ

9 липня 1959 р.

Хорошие знакомые мои написали мне, что грузинский писатель тов. Наморадзе Георгий Андреевич, как мне пишут, в настоящее время прикован к постели тяжелой болезнью, лежит одиноким в селе Сартичала, без медицинской помощи, в тяжелых материальных условиях, не имея возможности обеспечить себя необходимым диетическим питанием.

Наморадзе за всю свою жизнь много сделал полезного в деле литературных и вообще культурных связей между Грузией и Украиной. Хотелось бы хоть чем-нибудь помочь ему в эти тяжелые дни его жизни.

Прошу Вас через Союз писателей Грузии оказать возможную материальную и медицинскую помощь больному писателю тов. Наморадзе Г. А.

Депутат Верховных Советов СССР и УССР
П. Тычина

9 июля 1959 г.

г. Киев, ул. Репина, № 5, кв. 3

681. ДО М. В. ГРИНБЕРГ

9 липня 1959 р.

Уважаемая тов. Гринберг М. В.!

Письмо Ваше я получил. Сразу никак невозможно было мне ответить Вам — слишком был занят.

Я очень часто вспоминал Вашего мужа В. А. и все время думал, что он вместе с Вами где-то живет и работает. Я почему-то особенно был уверен, что трудолюбивый и глубоко-мыслящий Ваш муж продолжает трудиться на благо народа и по настоящее время. Фотоснимок Анри Барбюса с некоторыми харьковскими деятелями украинской культуры, в т[ом] ч[исле] и с Вашим мужем, действительно был у меня, но с нашествием фашистов на Украину вся моя библиотека пропала, пропал, к сожалению, и этот снимок.

Простите за такое краткое письмо.

Всего доброго!

П. Тычина

9.VII 1959. г. Киев

682. ДО Е. П. СКРИПЧИНСЬКОЇ

11 жовтня 1959 р.

Дорога Елеоноро Павлівно!

Від усього серця вітаємо Вас [зі] славним 60-річчям та 40-річчям педагогічної діяльності. Сорок років знаємо Вас як невтомного трудівника, диригента й вихователя молодих музичних сил, гарячого пропагандиста класичних і радянських творів української й російської музики. Разом з всенародним улюбленцем нашим Григорієм Гуровичем, разом з щиро відданими благородній роботі співаками Українського державного народного хору Ви часто бували за кордоном, де виступали як диригент. Отже, роботу Вашу цінуємо і як роботу на захист миру, на зміцнення дружби народів. Бажаємо ж Вам щастя, здоров'я, успіхів. Обіймаємо, цілуємо.

Павло Тичина

683. ПРИВІТАННЯ З НАГОДИ 30-ЛІТТЯ ТАДЖИЦЬКОЇ РСР

17 жовтня 1959 р.

Благодарю за приглашение. На крыльях прилетел бы, если бы возможность.

От души приветствую и поздравляю рабочих, колхозников, интеллигенцию [с] торжеств[енным] празднованием 30-летия Таджикской ССР. В семье равноправных республик Советского Союза Таджикистан словно брильянт блестит на Востоке. Чудесными делами проявил себя трудолюбивый таджикский народ на заводах, полях, гидростанциях и в области науки, техники, искусства. Большой высоты звучания достигла таджикская советская литература, которая правдивость реалистического письма восприняла от традиций передовой литературы русской, в частности также непосредственно из рук Алексея Максимовича Горького через классика Вашего Садриддина Айни.

Слава Ком[мунистической] партии, сдружившей наши народы.

17/X 59

684. ДО М. Ю. ЯЦКІВА

23 жовтня 1959 р.

Шановний Михайле Юровичу!

Листа Вашого одержав і відразу ж звернувся до голови правління Спілки радянських письменників України тов. Гончара О. Т. з клопотанням втрутитися у Вашу справу. Прохав я його всіляко сприяти виданню Ваших творів.

Не здивуйте, що пишу коротко: рано сьогодні починається пленум ЦК.

З пошаною

П. Тичина

23.X 1959

685. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

14 листопада 1959 р.

Директору Інституту української літератури
ім. Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР
академіку тов. Білецькому О. І.

Шановний і дорогий Олександрє Івановичу!

До мене звернулася мешканка м. Уфи Надія Олександрівна — дочка покійного наукового працівника Інституту української літератури Величкова Александра Стойцевича — з листом, в якому просить допомогти їй одержати рукописні та друковані твори її батька Величкова А. С., що, може, збереглися в Інституті української літератури в Києві. Твори ці вона має надіслати до Болгарії тов. Рунову Івану, який пише монографію про Величкова А. С. Гр. Величкова Надія в листі своєму зазначає, що батько її «в Болгарии не забыт как революционер тех лет», що про нього пишуть, зокрема статтю про нього було уміщено в газеті «Учительско дело».

Наскільки мені відомо, статті Величкова А. С. друкувалися в «Наукових записках» видання АН УРСР. Так, наприклад, в № 1 «Наукових записок» за 1943 рік було надруковано його статтю «Жовтнева революція в поезії болгарського пролетарського поета Христо Смирненського».

Прошу Вас, при можливості, допомогти гр. Величковій Н. одержати від Інституту української літератури матеріали про діяльність її батька Величкова А. С.

Адреса гр. Величкової Н. А.: м. Уфа, Башкир[ська] АРСР. Головпоштамт, до запитання.

Депутат Верховних Рад СРСР та УРСР

П. Тичина

14.XI 1959

23 листопада 1959 р.

Уважаемая Екатерина Осиповна!

Первым делом передаю Вам привет и большую благодарность от Павла Григорьевича за Ваше особенное внимание к продвижению книг его в русском переводе. П[авло] Г[ригорьевич] еще в санатории. Думаю, что он отдельно напишет Вам, но в настоящее время там он простудился после лечебных ванн и потому чувствует в себе слабость.

П[авел] Г[ригорьевич] прочел всю корректуру I тома. Замётки и исправления его — все на полях книги. Но отдельно он просил меня обратить Ваше внимание на следующее.

1. Посвящения, что набраны под заголовком с левой стороны, он передвинул вправо.

2. Подзаголовок на стр. 67 «Старым поэтам» он исправил на: «Поэтам-упадочникам». Так же звучит подзаголовок и в оригинале (т. I).

3. Слова «трояндно» на стр. 76 переведено: «как роза». П[авел] Г[ригорьевич] переменил эти два русских слова на: «невинность». Это дает возможность избежать неприятной эстетизации в стихотворной миниатюре и в особенности в 3-й строке, где слова «как роза» относились к девочке, которую шальная пуля убила.

4. На стр. 94-й редактор забыл дать примечание внизу страницы к словам «Кармелюк» и «Сковорода». Боюсь, что без этого примечания русскому читателю не все будет ясно. Да и в книгах П[авла] Г[ригорьевича], как по-украински, так и по-русски, всегда это примечание давали.

5. На стр. 105 французское слово Sagesse (мудрость) дано почему-то с одним s (Sagese), а оно, кроме того что неправильно, да еще же и не рифмуется никак.

6. На стр. 111 посвящение Лидии Папарук оставить, а на стр. 113 снять, поскольку эти два стих[отворе]ния творят собою нераздельный диптих под цифрами римскими I и II. Но только непременно надо на стр. 113 тоже дать заголовок «Плач Ярославны» (с цифрой II), а не «Дивный флот».

7. На стр. 140 — в конце предпоследней главы надо дать сноску: «Здесь высмеивается Центральная рада». Так оно и в оригинале было.

8. Начиная со стр. 270-й (приблизительно), ремарки почему-то начали давать не курсивом, а своим шрифтом. Ну, это — между прочим.

Начиная со стр. 307-й, наборщики, а за ними и корректора показали свое незнание: как надо располагать части

отдельной строки в том случае, когда на одну строку приходится два или же три действующих лица. П[авло] Г[ригорьевич] пунктиром обозначил все это, как надо исправить. А иначе — будет сумбур. Для этого достаточно показать им, как набирается «Борис Годунов» Пушкина или же трагедии Шекспира.

10. И наконец, на стр. 6-й надо непременно исправить, что мать была малограмотной (вместо крестьянкой).

Что же касается других замечаний, то, повторяем, они все обозначены рукой П[авла] Г[ригорьевича] на полях.

Большая просьба к Вам: не понижать настроения редактору, не смущать этими исправлениями Льва Адольфовича. Он и так много сил и внимания отдал книгам П[авла] Г[ригорьевича]. Я по поручению П[авла] Г[ригорьевича] посылаю ему телеграмму, что I том прочитан П[авлом] Г[ригорьевичем] и что послала я его Вам, уважаемая и дорогая Катерина Осиповна.

Второй том будет послан этими днями.

Искренний привет.

23.XI 1959

687. ДО НЕВСТАНОВЛЕННОЇ ОСОБИ

1959 р.

Дорогий товаришу!

Даремно Ви погарячились. Зовсім без діла. Людина — й на відстані другу людину почує. Хоч би й листів од цієї другої людини довго не було — вседно почує. Ви ж у своєму останньому листі завзялись першим чином філософувати: чи приставити до звернення («Павле Григоровичу») слово «дорогий», а чи приставити тільки «вельмишановний». Хіба ми, творці, для того живемо на світі, щоб отакими словесними ходами показувати своє сердиння один на другого? У мене після нашого письменницького з'їзду були приступи серця, несподівані, але ж і немаленькі — й не якісь собі жартливенькі, — а страшні, суворо-байдужі, холодні. Пишу це не для того, щоб Ви поспівчували мені, а для того, щоб підкреслити, що після перебування в моїй хаті лікарів швидкої допомоги всі справи творчі й листування одкотилось у мене на другий план. Наприкінці свого листа Ви пишете, що коли Ви переконаєтесь у недержанні від мене «так догоочікуваного листа», то це взагалі позбавляло б Вас права звертатися до мене. А Ви, дорогий товаришу, в данім випад-

ку вирішуйте самі. Не звертатись до мене — це ж, дійсно, тільки Ваше право. Іще Ви пишете, що О. М. Горький хоча й строго судив молодих літераторів («Литерат[урная] газета», № 38, 1959), та зате «відверто, без фальшивого співчуття!» І далі додаєте: «Відверту думку (Ви вже вибачте, що особисто Вашу) — і я мрію почути. Хай і найприкришу». Щодо цього — тільки одне й можна сказати: А хіба я — у бесідах своїх у моїй хаті, а так само і в листах (хоч деякі з них писані були «з доручення» від мене) та був коли-небудь не одвертим з Вами? Невже я фальшиве співчуття Вам виявляв, а не правдиве?

Бажаю Вам творчих успіхів, а також здоров'я. І не множите собою число тих людей, які не хочуть рахуватися з тим, що саме мені часто хвороба підносить. Нікому не бажаю діабету, який непомітно в'їдається в людину, заважає їй працювати, підточує її!

688. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «КИЇВСЬКА ПРАВДА»

1959 р.

В день виходу 10-тисячного номера найстарішої більшовицької газети «Київська правда» (колишня «Пролетарська правда») від усього серця вітаю дружньо-спаяний колектив її редакції та друкарні! Окремо найщиріше вітання своє передаю також і багатотисячному активу робітників газети!

Від Леніна взяли ми цінний досвід: через пресу підвищувати комуністичну свідомість у народі. Працівники преси, честь Вам і слава! Вам-бо по-справедливому присвоєно ім'я працівників ленінського фаху!

Від Леніна прийшла до нас ідея: виховувати численний актив робітників, який пильно стежив би на місцях за найменшим порушенням інтересів робітників та селян з боку одвертих чи прихованих недругів народу. Слава ж Вам, любі робітнички, слава й хвала.

689. ДО І. Я. ВАСИЛЬЄВА

1959 р.

Многоуважаемый Иван Яковлевич!

Молодежная читательская аудитория, знающая, как близки мне ее интересы, неоднократно обращалась ко мне с вопросом: когда я соберу воедино и издам отдельной книгой

свои произведения, посвященные молодежи. Совсем недавно такой случай представился: издательство ЦК ЛКСМУ «Молодь» издало книгу моих стихов «До молоді мій чистий голос». В эту книгу включены некоторые мои стихотворения, непосредственно адресованные молодежи и написанные в разные годы моей творческой жизни.

Книга издана в оригинале на украинском языке.

Вместе с тем мне хотелось бы ответить на запрос моей русской читательской аудитории. Вот почему я и обращаюсь к Вам, Иван Яковлевич. Если в планы руководимого Вами издательства смогла бы войти книга моих молодежных стихов в переводе на русский язык, то рукопись ее я мог бы Вам предложить и передать.

В настоящее время переводы стихов предполагаемой книги готовы. Они выполнены русскими поэтами и находятся у поэта-переводчика и редактора-составителя моих русских изданий Л. А. О[зерова] (Москва, Д-167, 2-я Аэропортовская, 7-15, кв. 128, тел. Д-7-55-46).

Примерный объем книги — 5 листов. О составе книги я смогу Вам дополнительно сообщить уже после того, как получу от Вас ответ на мой вопрос о возможности издания в «Молодой гвардии» моей книги.

С приветом П. Т.

690. ДО М. Ф. БЕЗКРОВОЇ

Кінець 50-х років

Шановна Маріє Федорівно! Прошу передати моїм землякам-пісковчанам сердечне поздоровлення з нагоди вручення Червоного Перехідного прапора Пісківській сільській Раді за кращі показники в роботі. Окремо поздоровляю Вас із цим. Радію кожному успіху трудящих мого рідного села. Привіт усім, побажання нових успіхів, щастя, здоров'я.

Ваш земляк *Павло Тичина*

691. ДО В. І. ЧУЙКОВА

Не пізніше 1959 р.

Простите, что несколько задержался я со своим ответом.

Какого я мнения о стиле и методе изложения Вашего фрагмента о Сталинграде? Фрагмент Ваш прочел я сразу же, как только получил письмо от Вас, а через день прочел его и во второй раз, да потом и в третий. Скажу откровенно: ни

капельки сомнения не зародилось во мне относительно того, правильным ли стилем излагаются явления действительности. У меня такое вот впечатление создалось, наверное, потому, что Ваши воспоминания (сужу по фрагменту) ведь написаны человеком, глубоко переживавшим все события Великой Отечественной войны и в частности — защиты Сталинграда. В силу этого как переживания автора воспоминаний, так и переживания близких к нему лиц могли не быть переданы только так, как они есть у Вас. Верно передано и всю сложность жизненных положений людей. Я говорю здесь о замечательном (по схватыванию и передаче психологии человека-воина) эпизоде, как эпизод с Револютом. Раскрывание действия в этом эпизоде — у Вас драматическое, хотя Вы не преследовали цель писать свои впечатления по законам художественного произведения. Этот эпизод служит у Вас как бы препоясанием между предыдущим изложением и излож[ением] последующим. Надо, чтобы побольше было таких препоясаний. Хорошо также у Вас выходит и то, что в изложении развития действия самого происходившего в жизни не встречается моментов задержания — какой-нибудь растянутости или же скучного объяснения (читателю), ибо такие содержания создают одну только вялость, и больше ничего. Ритм передачи происходивших событий — почти всегда у Вас стремительный, не останавливающийся.

Но эту стремительность повествовательной речи не лишне было б и контролировать. Для чего именно? Да для того, чтобы избежать характера телеграфичности речи. Напр., на стр. 2-ой Вашего фрагмента там сказано так: «Н а б л ю д а ю операцию до конца, а потом спрашиваю хирурга: зачем Вы вырезали так много? П о л у ч а ю ответ...»

692. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЈ

31 грудня 1959 р.

Славную семью дорогого воспитателя от всей души поздравляю [с] Новым годом. Счастья желаю, здоровья, успехов. А Вам всего этого еще и отдельно. Сердечное мое поздравление славной семье Свердловых.

Тычина

693. ДО Л. П. ТИЧИНИ

50-ті роки

Лідусю!

Передаю тобі картку. Учора увечері сказали, що, мовляв, сьогодні окремо нас повідомлять: коли буде відкрито магазин. Не знаю, що це означає, тобто: чи не хочуть вони створювати наплив чи щось тут інше. Рішай сама, коли приїздити сюди. Можливо, й зараз треба приїхати — так буде краще. Адреса магазину (Червоноармійська, 27).

Павло

Р. S. Сьогодні
уранці
кінчається
сесія,
а увечері,
можливо,
буде
концерт.

694. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 50-х років

Прочитав Вашу рецензію на збірник поезій Юрія Рябініна — і наче чистої води напився. Щиро сказано у Вас про нього. Написано щиро, тепло і прекрасно.

Не здивуйте, що пишу до Вас. Захотілося написати. Газету туркменську — російською мовою — я передплачую весь час. Ще з харківського періоду мого життя.

695. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець 50-х років

Вы прислали мне свои стихотворения, напечатанные на машинке под копирку (об этом ясно говорит и обращение ко мне, напечатанное другим шрифтом). Очевидно, Вы многим расослали свои поэт[ические] пробы.

Большое у Вас желание в поэтической форме сказать людям о том, что Вы думаете, как реагируете на явления нашей жизни, но форма поэтическая не дается Вам. Высоко Вам хочется поднять ту или другую тему, вот-вот взметнулась мысль, вот-вот блеснула, — но она не может держаться на подъеме, ибо слух Вам еще изменяет, конструкция самого произведения.

Кінець 50-х років

Не треба в такому легкому тоні писати про батька М[иколи] Ілліча. У Вас виходить так, ніби батько Мик[оли] Ілліча випадково пішов на таку небезпечну річ, як сховати книги революційного змісту на престолі. Тим часом це зовсім, мені здається, не так, бо у факті переховування рев[олюційних] книг на престолі, як у тому згустку, видно і весь характер мислення, і самого батька. Цеє мислення, скажете Ви, нічим не виявлялося раніше? А хто його знає,— може й виявлялося — та ми тих фактів не знаємо.

Не можна також дружину батька або ж матір Мик[оли] Ілліча уявляти тільки зборщицею «ільновального». Чим же вона смішнувата або міщанкувата? Та нічим. Це так полагалося ходити по селу й заходити в хати по льновальне (а підвода тим часом зупинялася коло кожного двора). Цеє «полагалося» вона й виконувала за традицією. Традиція, звичайно, була відсталого характеру, навіть характеру реакційного,— значить, ми правильно зробимо, якщо «ільнування» матір'ю Миколи Ілліча аж ніяк не повинні брати за щось хороше, позитивне, але в той же час не повинні брати як і те, яке б могло заплямувати матір. Адже вона потім і в тюрмі сиділа за сина, адже вона сміливо, хоча і в своєрідній мирній формі протестувала проти того, щоб сина називати злодюгою, розбишакою та іншими найменнями. Отже, не треба факт «ільнування» ставити «во главу» характеристики матері. Підробки тут ніякої не буде, бо мати М[иколи] Ілліча дійсно була світлою особою. (Цікаво було б щодо цього простежити, чи робила щось подібне до «ільнування» мати Чернишевського або ж мати Добролюбова.)

На самім початку Ваших спогадів надто вже випинається «Шарик» (собачка). І через це випинання він стає немовби одним із головних дійових осіб того часу.

Чудесне все те, що записано або цитоване із слів самого Миколи Ілліча! Які зворушливі його листи [про] маленьких любих Майю та Леночку!

Строгі своїм характером (безпосередньо і в листах) спогади Вашої шановної мами Ніни Августівни. І про те, як тулились в тісних двох кімнатках, і про те, як сутужно було з грошима на хліб та на все інше, і про те, як двох сиріт узяли в свою сім'ю. Про останнє треба б було ширше написати: куди потім пішли ці двоє сиріток, де вчилися й на кого вивчилися, що робили в житті й де вони зараз. Усе це дуже та й дуже цікавитиме читача.

Просив би Вас окремо написати мені: де похована Ольга

Якимівна — мати Миколи Ілліча. Одне тільки із Ваших спогадів видно, що поховано її в Києві, а де саме, на якому кладовищі і в якій саме стороні його можна б було і мені ту дорогу для нас могилу розшукати. Багато світлих, чистих і хороших думок викликають Ваші спогади. Їх, ці спогади, безперечно, слід було іще раз переглянути і, обробивши як слід, пустити між люди. Без Вас, без Вашої першої участі, звичайно, ніхто цього як слід зробити не зможе. Та й не кожен може розібратись у деяких помітках на полях спогадів, поправках та запитаннях. Вашу руку я добре пізнаю і розбираю, а іще чиї там помітки — мені догадуватись трудно. Може, й самої Ніни Августівни?

Та жалко, що в той час, як Ви були у нас в гостях у Ліди Петрівни у Києві (у січні чи лютому) цього року та й не застали мене. Я ж саме лікувався в санаторії. А якраз же, можливо, Ви й хотіли поговорити зі мною про Ваші спогади.

697. ДО А. ГЕРМАНОВА

1 січня 1960 р.

1/І 60

Желаю Вам и брату Вашему [в] Новом году счастья, успехов в творчестве, здоровья. Примите благодарность за перевод моих стихов на болгарский язык.

Павло Тычина

698. ДО К. ЗИДАРОВА

1 січня 1960 р.

1/І 60

От души желаю [в] Новом году счастья, здоровья, новых успехов. Благодарю за прекрасные болгарские подарки.

Павло Тычина

699. ДО Н. ЛАНКОВА

1 січня 1960 р.

1/І 60

Счастья, творческих успехов желаю Вам [в] Новом году, также крепкого здоровья.

Павло Тычина

700. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

3 січня 1960 р.

Всей сдруженній семье Вашей, семье Подвойских и Свердловых сердечно шлем пожелания [в] Новом году быть [в] счастье, здоровье, в новых успехах творчески богатейшими.

Лидія и Павло Тychини

701. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

25 січня 1960 р.

25.I 1960 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Дякую, що швидко сповістили мене про можливість деяких поправок в моїх книгах. Даю Вам свою відповідь відносно цих поправок.

Перше. «Живем коммуну» (III)

«Село измятежно — придется защищаться»

Треба поставити:

«Село подстрекателями взбудоражено».

Друге. «Мой друг рабочий водит меня...»

Догоняем их, догоняем,

как коня, перенятого ветром...

У цьому варіанті внутрішня рима (коня) і даліше (перенятого) надто вже близько збита до купи цими двома «ня». Треба поставити тут так: «Как коня ветром перенятого...»

Тут внутрішня рима побудована на деякій віддаленні одного «ня» від «ня» другого. І тому більш натуральніше сприймається вухом читача. А то, що після другого «ня» у слові «перенятого» та буде висіть іще в повітрі закінчення т о г о — це аніскільки не заважатиме читачеві.

Третє. Щодо матері у передмові. Я вважав би, не наголошуючи на малограмотності матері (хоч я і сам про це хотів написати), дати ось таку їй характеристику:

«Мать была человеком глубоко душевным, тонко чувствующим и понимавшим природу и украинскую народную песню».

Іще раз дякуємо Вам — я і Лідія Петрівна — за Ваші турботи, за Ваші дружні поради та міткє око редактора (вірніше: поета — критика — редактора, а ще й музиканта, що правда, у музиканта на першій місці вухо, а не око); нам дуже незручно Вас турбувати в Москві, але самі Ви відгукнулися до нас, хоча й були хворі.

Вітайте всю Вашу родину.

Не гнівайтесь, що коротко пишу: у мене після пленуму ЦК партії України зараз на черзі партконференція, на якій виступати мені треба.

Ваш П. Тичина

702. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

11 лютого 1960 р.

Дорогий Олександрє Романовичу!

У Вас — як завжди — енергії безодня.

Проект шкільної програми я передивився (дякую, що передали мені її); деякі міркування свої переказую Вам через шан[овного] Іллю Михайловича.

Пробачте, що лист такий короткий.

Ваш П. Тичина

11.ІІ 60

703. ДО Р. В. ЗОРЯНА

28 лютого 1960 р.

Дорогой Рубен Варосович! Не откажите [в] любезности передать в печать о юбилеяре мой следующий отзыв.

От широких штрихов, схватывающих мгновенность бытия дореволюционного времени до смелого синтезирующего реального почерка, запечатлевающего грандиозное строительство жизни Советской Армении — вот путь глубокомыслящего художника-патриота Мартироса Сарьяна. Этот путь характеризуется непрерывными творческими исканиями, непрерывным вниманием художника к творцу изобилия — человеку.

Необычно густые, но продуманно верные мазки кисти видим мы на картинах Сарьяна, также жаркие, никогда в нашем восприятии не остывающие краски и тона. Эти тона, из зрительных переходя в звучащие, словно в оратории повествуют нам о преобразующей силе Великого Октября, о чудесной советской действительности, о героических подвигах человека — хозяина Страны Советов.

В жарких тонах Сарьяна мы видим отражение трудового накала людей, воспитанных партией Ленина, видим любовь [к] своей природе, родному народу.

Мартирос Сарьян убелен сединами, но внутренне — он молод да еще раз молод и молод. Вот он сидит у меня [в] гостях в Киеве. Мы угощаем его как самого дорогого гостя.

Но разве может он и за столом сидеть без присущей ему творческой работы. Ни вилки не отодвигая от себя, ни чашки, он незаметно взял альбом свой [в] руки и, прищуренно посмотрев на одного из нас, черкнул карандашом что-то у себя на бумаге. Мы — мать моя, жена и гости замолчали, но он вдруг рассмешил нас какой-то безневинной шуткой, и снова общее веселье за столом у нас. Потом меня спросил он по-армянски, скоро ли я приеду [в] Армению, осведомился, как живут художники украинские Шовкуненко и Яблонская. Распрощался он с нами неожиданно — ему надо было спешить на заседание. Да, — подумали все мы, — он молод да еще раз молод и молод. Сегодня, [в] день его восьмидесятилетия, от души хочется пожелать выдающемуся творцу и общественному деятелю, гордости Советской Армении, народному художнику, дорогому Мартиросу Сергеевичу счастья, радости, творческих успехов и хорошего-прехорошего здоровья.

Павло Тычина

704. ДО А. Д. ФІЛІПЕНКА

9 квітня 1960 р.

Дорогий Аркадій Дмитровичу!

Спішно передаю Вам декілька примірників з нашою — спільною з Вами — піснею.

Свіг іде, — а ми його не боїмося. Ми будемо співати нових пісень: про Леніна, про Весну людства, про розквіт нашого життя.

Вітання шан[овній] Антоніні Едуардівні і всім Вашим.
Осяяний світлом Леніна

П. Т.

9/IV 60

705. ДО Ю. К. СМОЛИЧА

7 липня 1960 р.

Від душі поздоровляю дорогого Юрія Корнійовича [з] славним 60-річчям і 35-річчям літературної і громадянської діяльності.

Знаю Вас давно — спочатку як артиста українського театру в Харкові. З перших днів нашого знайомства полюбив Вас як людину, письменника, громадського діяча.

Багатогранність Ваша і літератора, і публіциста, учителя

молодих зачаровує мене, а також працездатність, а особливо художня майстерність, уміння яскраво передати грандіозність подій незрівнянної епохи Леніна, правдиво змалювати образи будівників комунізму.

Жорстоко немилосердно караєте Ви українських буржуазних націоналістів, презрених прислужників найлютіших наших ворогів, провокаторів війни.

Великий успіх Ваших творів у читачів є результатом глибокого проникнення в душу радянської людини. Красу труда людей нашої багатонаціональної Вітчизни нас закликає розкривати [в] своїх творах вірний лєнінець, прапорносець миру Микита Сергійович Хрущов.

Ви є письменником нового типу, який, як і Олександр Довженко, не тільки розуміє темпи нашого життя, а ще й розуміє їх з процесом творчості.

Бажаю Вам щастя, успіхів, здоров'я. Вітання вельмишановній дружині Вашій.

Гордимось Вами, Юрій Корнійовичу, пишаємось.

Обнімаю, цілую.

Павло Тичина

706. ДО А. М. ПОЛОТАЙ

1 серпня 1960 р.

Шановна Ангеліно Михайлівна!

Передаю Вам підписаними два примірники статті про Єліна-Пеліна — авторський і копію наборного.

Прохав би Вас дуже: комусь із своїх сказати, щоб перевірили ще раз за оригіналом у статті 3-го тому (стор. 42, 2-й стовпець унизу), як правильно буде — Г а л я Буценко, а чи Т о л я Буценко. В газеті «Радянська Україна» (18/VIII 59 р., перед самим підписом редактора) стоїть ім'я героя-піонера: Т о л я.

Всього доброго!

П. Тичина

4/VIII 60. Конча-Засла

707. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ОКТЯБРЬ»

12 вересня 1960 р.

Срочно посылаю свой отклик [в] связи со смертью Федора Ивановича Панферова.

Деятельность каждого писателя всегда пронизывает одна какая-то главная тема. Такой главной темой, на мой взгляд,

у Федора Ивановича Панферова была: как после Великого Октября под влиянием свободного труда создавался моральный облик советского человека. Почти во всех произведениях Панферова [в] той или иной степени говорится об этом. Федор Иванович сильно не любил тех людей, [в] душе которых устанавливалось несоответствующее нашему гордому открытиям времени самодовольное затишье. Сам он всегда стремился туда, где ломка старого, где обновление, рождение нового. Никогда не уставал он следить за изменениями [в] психике и быте трудящихся. Он пристально всматривался, как отражаются эти изменения [в] литературах братских народов нашей Отчизны. Честь и слава выдающемуся русскому писателю, общественному деятелю, публицисту, борцу за мир, редактору, учителю молодых литераторов дорогому Федору Ивановичу за то, что он [в] последней своей книге о моральном облике советского человека сделал высокий запев, призвав всех нас, старших писателей, в отношении помощи молодым коллективам заменить Алексея Максимовича Горького. Искренне глубоко скорблю, что для меня уже невозможны встречи [с] Федором Ивановичем Панферовым — замечательным писателем и мудро [в] практике жизни мыслившим человеком. Невозвратимая утрата для всей советской литературы.

Павло Тычина

708. ДО Г. Є. БУРКАЦЬКОЇ

18 вересня 1960 р.

Шановна Галино Євгеніівно!

Жалко мені — та й дуже, — що я не міг вчасно обізватися на урочисте свято відкриття бронзового погруддя Вашого в с. Геронимівці. Кілька днів не було мене в Києві. Дозвольте мені хоч зараз гаряче поздоровити Вас, двічі Героя Соціалістичної Праці, депутата й члена Президії Верховної Ради СРСР, члена ЦК КП України, борця за мир — з високим нагородженням другою золотою медаллю «Серп і молот». Від душі бажаю Вам все нових успіхів, щастя й здоров'я. Прийміть від мене на пам'ять книги мої, які я сьогодні посилаю.

З ком[уністичним] пр[ивітом]

Павло Тычина

18/ІХ 60

709. ДО Б. С. КВИТКО

15 жовтня 1960 р.

День 70-ліття мого друга Льва Моисеевича Квитко радує мене і [робить] щасливим, що книги його читаються і люблять великою аудиторією у нас і в інших країнах (на різних мовах) — і сам Лейб Мой[сеевич] живе разом з нами.

Дорога Бетті! Шлю Вам свої найкращі побажання. Знаю, що Ви багато робите для найбільшого наближення книг його до читачів.

Однією шкодою, що не можу бути присутнім на такому святковому вечорі.

Привіт всім, зібранимся шанувати пам'ять Л[єва] Мой[сеевича].

710. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛЕНІНОВИМ ШЛЯХОМ»

29 жовтня 1960 р.

Сердечно вітаю колектив редакції, працівників друкарні [зі] святом 30-ліття [з] дня виходу першого номера газети «Леніновим шляхом». Яке це радісне для всіх нас свято. Ваше 30-ліття проходить [у] ті дні, коли радянські люди на заклик ЦК КПРС до 43-х роковин Жовтня відповідають звітом про свої досягнення виконання семирічки. Вам є що сказати про свою роботу, адже колектив редакції надійний, має коло себе авторський актив, колектив редакції за цей час широко виховав коло робітників, які велику працюють роботу [в] показі благородних рис розвідників майбутнього, справі формування нової людини, виховання її [в] комуністичному дусі, показі народження в побуті нових сучасних обрядів та звичаїв, показі авангардної ролі радянських жінок-трудівниць і матерів [у] боротьбі за мир. Бажаю всім Вам, як також і читачам вашим, ще більших успіхів. Бажаю щастя, здоров'я.

Павло Тичина

м. Київ. 29.X 1960

711. ДО В. С. І Г. Ф. КУЧЕРІВ

6 листопада 1960 р.

Найчудесніших із людей, яких ми тільки знали, найтонших творців глибоких — Василя Степановича й Галину Федорівну Кучерів сердечно поздоровляємо з святом Великого Жовтня.

Тичини

6/XI 60

712. ДО ТРУДЯЩИХ ВІРМЕНІЇ

29 листопада 1960 р.

Сердечно поздравляю трудящихся Армении [с] 40-летием установления Советской власти [в] республике. Велики достижения армян за 40 лет [в] народном [образовании], науке, технике, искусстве. В них — живая история преобразования страны, роль ленинской национальной политики, роль свободного труда, дружбы народов. Счастлив я, что близко знал классиков армянской литературы. На звонком армянском языке впервые заговорил я [с] Ованнесом Ованнисяном [в] Ереване. Счастлив я непреходящим очарованием произведениями армянских советских писателей. Своими переводами их стихов, прозы на украинский язык так хотелось мне свою долю внести [в] крепление дружбы наших народов. Желаю новых больших успехов дорогому арм[янскому] народу. Рад бы прилететь на крыльях, если бы можно, но я отсюда услышу радостные приветствия на торжестве [со] всех концов нашей Родины. Трудящимся слава, партии Ленина слава!

713. ДО А. В. СОФРОНОВА

1 грудня 1960 р.

Дорогой Анатолий Владимирович!

В Москве во время нашей Декады мы с Вами говорили об издании моей книги в библиотеке «Огонек». Вы отнеслись к этому положительно и просили меня как можно скорее подготовить книгу стихов моих в переводах русских писателей и прислать ее в издательство на Ваше имя.

Книга уже составлена. Передаю ее Вам через Льва Адольфовича Озерова. В книгу вошли стихи новые, т. е. — стихи последних лет.

Прошу не сетовать на меня, что побеспокоил Вас.

1.XII 1960

714. ДО Д. МІНЬКОВЕЦЬКОГО

7 грудня 1960 р.

Шановний товаришу Д. Міньковецький!

Дуже вдячний Вам за надіслану фотографічну картку учасників наради старших вожатих у м. Львові. Про те: коли саме відбувалася ця нарада, — деякі т[овари]ші із Міністерства освіти обіцяли мені уточнити з архівних документів, якщо вони не дуже далеко заховані.

До Вас же у мене прохання: як на ім'я, по батькові й на прізвище ту героїню-комсомолку, про яку Ви пишете в листі до мене?

<Ця фотографія, говорите Ви, зберігається у рідних комсомолки, що загинула від рук націоналістів, — то, можливо, й саму загинулу там сфотографовано.>

715. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

31 грудня 1960 р.

Сердечно поздравляю дорогую Нину Николаевну и всю семью Подвойских — Свердловых [с] Новым годом. Счастья, здоровья от всей души желаю. Спасибо всем Вам за портрет дорогого Николая Ильича, что привезла мне Ольга Николаевна. Еще раз спасибо.

Павло Тычина

716. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

1960 р.

Чувствую сердцем, что Вы недовольны мной, особенно Лев Николаевич. Как же! Книги (два тома) из Киева послал, а вот письма-то никакого! От Льва Николаевича получил письмо — а нам в Москву ничего так и не пишет. Вышло же то, чего я не ожидал никак. Написал я Вам, Н[ина] Н[иколаевна], письмо еще перед тем, как ехал в Москву на сессию (по счету какую). Думал, что Вы уже давно получили письмо мое — и потому я с чистым сердцем позвонил Вам. Вас не было в Москве. Когда же я с Лидой Петровной возвратился из Москвы в Киев — меня мама наша первым делом ошеломила известием, что мое письмо к Вам возвратилось ко мне на квартиру в разорванном виде, но в другой уже конверт вложенное с припиской от незнакомо-го человека, который нашел это письмо в своем районе в

подворотне. Марки никакой на конверте не было, не было также и почтового штемпеля (хотя чернилом написано было «заказное»), — значит, письмо было потеряно моим шофером еще перед тем, когда надо было его сдавать на почту. После выходного дня, когда я спросил его: а где же квитанция на «заказное» — он со стыдом должен был признаться, что потерял письмо. Я привезу с собой это письмо мое и покажу Вам его.

В этом письме я писал Вам о том, где и с кем именно я говорил относительно увековечения Николая Ильича, и просил Вас информировать об этом Льва Николаевича. После беседы с [ответственными] людьми я еще раз был у него и в третий раз (вот недавно) телефоном напомнил. Твердо сказали, что они уже продумали и что непременно...

Не сердитесь на меня: я вечно занят, хотя нигде и не служу, но от нагрузок своего почти ничего не делаю. Не подумайте, что я здесь вразрез иду со взглядами и установкой моего учителя Николая Ильича на общественную работу, нет, сколько сил моих хватает — все делаю и никогда об усталости не говорил. Но диабет меня все-таки не покидает.

Теперь разрешите перейти к более радостному не только для меня, но и для всей семьи Вашей. В воскресенье 1 декабря по поручению моему ездили мои товарищи в село Полятин Козелецкого района Черниговской области к одному деду — и у него нашли неизвестный еще фотографический снимок Николая Ильича Подвойского. Николай Ильич снялся в кунтуше хориста. На обороте надпись...

717. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЖОВТНЕВА ЗОРЯ»

1960 р.

...Про нагородження героїнь-матерів писано було якийсь там раз, чи що, а от про їх колись би більше щось прочитати — то це дуже б хотілося і мені як читачеві Вашої газети.

Скільки на сторінках газети показано прикладів трудових подвигів трудящих Бобровицького району і робітників заводів, працівників колгоспів, вчителів (чол[овіків] і жінок), лікарів, механізаторів, доярок, трактористів! Особливо широко висвітлюйте в газеті про трудові [подвиги] нашої молоді, в тім числі й учнівської. Як гарно, що в газеті час від часу подаються й статті про моральне обличчя людини — зокрема нашої молоді. Заслуга редакції «Ж[овтневої] зорі»

ще й та, що у відділі гумору пробують свої, редакцією підтримані, молоді таланти.

Хороший відділ хроніки, жалко тільки, що подаються лише назви колгоспів, але назви сіл не подаються. Для бобровичан, може скажете, це не становить біди. Але ж цим однойменним засобом зазначення назв колгоспів без назв сіл абсолютно відрізняється можливий зв'язок з боку тих людей, які хотіли б, приміром, проїхати туди чи написати листа визначним трудівникам праці. Цій людині [треба] довго думать-гадать: а як же їй їхати і куди? Тут і карта нічого не допоможе та й дивним є те, що в той час, як у нас створюється. «Історія сіл та міст України», — назви сіл чомусь у презирстві, у загоні.

Кожна газета для того й створюється, щоб бути їй із своїм голосом якомога ближче до народу. Ваша газета в цім розумінні є однією з найбільш дохідливих до народу. Цьому багато сприяло, насамперед, те, що вся вона (газета) уміло кожного разу складена: хоч місця в газеті й небагато, але ж усі відділи її подаються кожен раз в потрібному розмірі, компактно.

718. ДО Д. М. МОЛДАВСЬКОГО

1960 р.

Уважаемый Дмитрий Миронович!

Спасибо за статью Вашу. Спасибо за душевное внимание. Статью свою Вы прислали Павлу Григорьевичу еще до сдачи ее в журнал, для того чтобы узнать, насколько верно будет звучать основной тон ее перед читателями.

Павло Григорьевич просил меня передать Вам извинение в том, что не смог написать письмо к Вам сам лично. Ему неожиданно позвонили, чтобы он, ни минуты не теряя, выехал к своим избирателям — в Черкасскую область, конкретно в Курсунь-Шевченковский район и в район Городищенский.

Впечатление у Павла Григорьевича от чтения статьи Вашей хорошее. Есть только некоторые у него замечания, пожелания и просьбы. Павло Григорьевич просит Вас совсем не вспоминать о стихотворении «Скорбна мати» (стр. 7): за этот цикл некоторые критики любят приписывать поэту всякие что ни на есть страшные, страшнейшие «измы».

Стр. 5, 6-й абзац. «Так же, как некогда было думать и говорить о нежности и любви другому поэту — замечательному украинскому поэту Василию Эллану (Блакитному)».

Все правильно здесь. Но так звучит оно в своей интонации, что читатель подумает: это продолжение о Маяковском.

Стр. 9 (посредине). Надо бы добавить про революционные традиции в семинарии среди воспитанников, — традиции, идущие еще от пребывания в ней (воспитанником) Николая Ильича Подвойского. Об этом Григорий Иванович Петровский писал в журн. «Юность» № 3 (или же № 4 за 1957 год) *.

Стр. 9, 2-я и 3-я строки сверху. Не следовало бы становиться в позу защитника преподавателя и воспитателя духовных семинарий. Не предметы духовной семинарии сделали Чернышевского — Чернышевским, Добролюбова — Добролюбовым, а только их постоянное проникновение в революционную среду.

Стр. 9 (строки перед стихотворением): «Запершись в одной из комнат». Надо: Запершись в рисовальном классе. (Ведь Павло Григорьевич был заведующим рисовальным классом, и ключ от класса постоянно был у него — как до прихода, так и после ухода учителя.)

Стр. 9-а. «...и о скандале, который начался в семинарии». Надо: ...и о бунте. (См. об этом сб.: Советские писатели. Автобиографии. М., 1959, т. II, стр. 506.)

Стр. 10, 3-я и 4-я строки сверху. «...Пытающихся воспроизвести мелодию, музыку, проходящих (очевидно, происходящих) событий».

Сказано интересно. Но поэт здесь изображен будто однобоким «мелодистом жизни», — вернее: эстетом.

Стр. 10 (внизу). «Это зарисовки человека, падающего с коня». Умирая, он дает последний бой смерти — вóрону.

Слишком непросто сказано.

Стр. 11 (посредине) «...понятия не имеющих о настоящей музе, лежащей на дорогах».

Стр. 12. «Это были стихи, подготовленные всем развитием украинской поэзии».

Попроще бы, пояснее.

Стр. 13 (внизу). Нужно ли давать определение: что такое оптимизм данного автора?

Стр. 22. «Это стихи, теребящие нервы».

За это выражение ой как ухватятся все те, что ни с того ни с сего объявили Тычину декларативным поэтом и совсем будто бы не лириком.

Стр. 23 (вверху). «Это трудная поэзия».

Выражение, создающее впечатление у читателя о поэте

* См. также 6-ю и 7-ю стр. книги Е. П. Тарасова: Н. И. Подвойский. Ярославск[ое] кн[ижное] из[дательств]о, 1957.— Авт.

как о сухом, твердокаменном стихослагателе. Выражение, отрывающее читателей от писателя. И не по праву — что и говорить!

Стр. 30. «...о другом друге юности».

Подвойский был моим воспитателем, а не другом юности. Он уже оканчивал дух[овную] семинарию (6 классов семинарии да пред этим еще 5 классов бурсы он окончил, — то есть: $5+6=11$ -ый год пошел его учебе в 1901 году, а я только еще поступил в подготовительный класс бурсы).

Стр. 31. Никто не против критики. Но этот пример (о неудачных строках) да еще в последней, заключительной части статьи — буквально смазывает все то, что было сказано на предыдущих 30-ти страницах.

Спасибо Вам за присланные мне русские народные игрушки. Мне они очень понравились.

Привет Вам и Вашей супруге.

719. ДО А. В. СОФРОНОВА

19 січня 1961 р.

Дорогого Анатолия Владимировича — выдающегося писателя, драматурга, видного отечественного деятеля сердечно поздравляю славным пятидесятилетием, высокой правительственной наградой. От всей души желаю счастья, благополучия, многих лет большой творческой жизни на благо нашей любимой Отчизны.

Павло Тычина

720. ДО УЧНІВ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОЇ ШКОЛИ № 1 КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

22 січня 1961 р.

Юні мої друзі!

Сердечно дякую Вам за Ваше лист. Писано його від імені 45-ти десятикласників і десятикласниць. Чи всі ви були присутні при написанні цього листа, — не знаю, важливо мені сказати те, що всі ви присутні зараз у моїй душі. Я посилаю вам свої найдобріші побажання бути здоровими, бути захопленими у життя, в науку, бути сміливими, як то й належить молоді радянській. Ніколи не забувайте педагогів своїх, своїх батьків і друзів, справжніх друзів, які допомагають Вам посуватися вперед нарівні з епохою. За кілька місяців ви вже

вийдете із-поміж стін шкільних і підете туди, куди життя покличе. Ідіть! З радістю ідіть. Мене колись життя (за царського режиму) анікуди не кликало, а ні! Кликало й тоді, тільки устами окремих передових людей того часу. А ви ідіть, поспішайте включитись у ритм епохи. Перед вами світ новий — складний, трудний, а проте — ой який же він прекрасний, справді пречудовний світ! Пречудовний...

Павло Тьчина

22.I 61

721. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА

27 січня 1961 р.

Дорогого Ілью Григорьевича от всего сердца поздравляю [со] славным семидесятилетием, высшей правительственной наградой — орденом Ленина. Мы с Вами земляки по нашей многонациональной Отчизне, мы [с] Вами сверстники по месяцу, году рождения. Мы собратья по перу. Желаю Вам, выдающемуся художнику слова, пламенному публицисту, борцу за мир, счастья, здоровья, долгих лет жизни и новых успехов. Обнимаю, целую.

Павло Тьчина

722. ДО ТРУДЯЩИХ УЗБЕКИСТАНУ

10 лютого 1961 р.

От души поздравляю трудящихся Узбекистана [с] торжественным чествованием Хамзы Хакимзаде Ниязи. Великого поэта может породить только тот народ, кто сам велик [в] стремлении [к] свету в борьбе за счастье людей, за свою свободу. Терниями был усеян путь Вашего народа, путь Хамзы Хакимзаде Ниязи при царском режиме. Но [в] октябре услышали вы голос Ленина — голос бессмертного гения человечества — и встали вы во весь рост и вместе [с] вами встал Хамза Хакимзаде Ниязи. Дорогие товарищи, ваш путь к свободе — это путь всех братских народов нашей Отчизны, [в] частности украинского народа. Словно своим родным гордимся мы Вашим сыном Хамзою Хакимзаде Ниязи. Он для народа творил, за народ свою жизнь отдал. Чудесный источник нам свет из Советского Узбекистана. Свет этот от прекрасных творений многогранного таланта Вашего поэта. Слава Ленину, слава Коммунистической партии! Ленинской дружбе народов слава!

Павло Тьчина

10/II 61

723. ДО П. А. БАЙДЕБУРИ

1 березня 1961 р.

Від усього серця поздоровляю [з] славним 60-річчям і 30-річчям літературної діяльності дорогого Павла Андрійовича Байдебуру. Великі переваги у Павла Андрійовича як письменника перед всіма нами: він увесь талант віддавав свій на славу шахтарів, на славу рідного народу, бо сам же вийшов із робітництва. Учитися нам у нього треба не тільки молодим, а й старшим митцям — творцям слова. Кріпко обіймаю, цілую дорогого ювіляра.

Павло Тичина

724. ДО Л. Д. ДМИТЕРКА

18 березня 1961 р.

Сердечно поздоровляю [з] славним п'ятидесятиріччям дорогого Любомира Дмитровича — видатного українського поета, драматурга, одного із найяскравіших виразників героїки сучасного покоління, прозваного нездоланим. Від душі бажаємо Вам доброго здоров'я, щастя, нових творчих успіхів. Обнімаємо, цілуємо Вас і Вашого найближчого друга Ганну Никонівну.

Лідія, Павло Тичини

725. ДО М. А. І Л. О. ВОЛИНЦІВ

30 червня 1961 р.

Дорогі земляки мої, Миколо Андрійовичу [і] Любов Олександрівно! Вдячний Вам за запрошення до Вас на комсомольське весілля. На жаль, приїхати не можу. Від душі поздоровляю Вас [з] великим радісним днем, бажаю щастя, здоров'я, успіхів [у] роботі. Збережіть любов свою на все життя. Обнімаю, цілую. Вашим всім гостям вітання.

Павло Тичина

30/VI 61

726. ДО П. Й. ПАНЧА

6 липня 1961 р.

6/VII 61

Дорогому Петрові Йосиповичу Панчу — видатному художникові слова, одному [із] зачинателів української радянської літератури шлю сердечне поздоровлення [в] день його 70-річчя. Літа ідуть, але талант Панча весь час повноквітучий, бо що таке літа творцеві, адже він вірний вченню партії Леніна, адже він любить Батьківщину, постійно вчиться у свого народу. Відчуття сучасності, розуміння традицій минулого дає Петрові Йосиповичу право братися до великих полотен, реалістично класти фарби при створенні образів дійових осіб. Сьогодні на початку космічної ери Панч іще цильніше придивляється до змін нашого життя, до змін психології людини. Він всі сили віддає свої на виховання людини комуністичного майбутнього і практичній роботі ректора університету культури, боротьбі за мир і дружбу народів.

727. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

3 серпня 1961 р.

3.VIII 1961 р. Конча-Заспа

Дорогий Лев Адольфовичу!

Насамперед, прошу пробачити, що ми з Лідєю Петрівною ізнов Вас обтяжуємо своєю справою (йдеться про видання моєї збірки в «Огоньку»).

Хотілося б, щоб збірка складалася на добру половину із віршів нових. Вони в мене є. Написалися. Але ж перекладів гарних — із цих віршів — так-таки й немає. Редакція «Советская Украина» замовила була одному із київських російських поетів три моїх вірші перекласти — та перекладач десь зник із Києва. А крім того, й нам самим із Лідєю Петрівною та мамою треба було неодмінно залишити місто. Не хочу повторювати те, про що вже Ліда Петрівна Вам в листі своєму написала. Скажу тільки одне: без Іллі Михайловича та без хатньої робітниці нам дуже б трудно прийшлося прожити й попрацювати в першій половині літа в міській обстановці. Адже, замкнувши хату, ми помчали* в Кончу-Заспу. Необхідність нашого переїзду цього диктувалась ще й тим, що Катерина Кузьмівна за цю останню зиму дуже та й дуже ослабла на силах. І нам треба було на свіже лісове повітря вивести її — хоч там що! Тут, у Кончі, ми з Лідєю

* Краще б сказати по-рос[ійськи] «устремились». — Авт.

Петрівною по черзі лишаємося коло матері. Бо саму її аніж не можна полишати. Якщо я біля неї, наприклад, залишаюся,— то я одразу пристроююся у кухні до столика і одним оком на свою роботу поглядаю, а другим оком — на маму. У великій кімнаті кончівській — через присутність, коли так можна висловитись, диктової перегородки від сусіда — не завше удається працювати.

Енергії у мене стало більше, як зимою. Роблю багато — хоч його, звичайно, нікому не видно. Іноді здається мені, що от-от я темпи уловив,— а воно — дивись! — темпи далеко вже одбігли від тебе і, оглядаючись, сміються, ех ти ж! Ану піддай вогню!

Дорогий Лев Адольфовичу! У другому томі творів М. Горького є чудесний октет (октет за порядком глав): «Часы». Там написано: ніколи нікому в житті ти не скаржся! Чудово написано. І — головне — мудро. Дуже прошу Вас і не подумайте, що я в листі цьому та раптом скаржусь на що-небудь у житті. Ні і ні! І ні!

Вітайте шановну Маргариту Григорівну та юнку — композитора Лену!

P. S. Багато приємного зробили Ви мені на Декаді і після Декади. Дуже Вам вдячний за це.

П. Т.

Ваш кончо-заспівський (не від слова заспати, о ні! Іще раз ні).

П. Тичина

728. ДО В. Г. ЗАБОЛОТНОГО

13 серпня 1961 р.

Безмірно любий і дорогий наш Володимире Гнатовичу! Ваші давні незмінні друзі — Ліда Петрівна, Катерина Кузьмівна і я — від усього серця поздоровляємо Вас сьогодні [з] днем Вашого народження! Від душі бажаємо Вам щедрого здоров'я — хорошого ж хорошого — і припливу творчих сил нових! Вичунюйте,— Ви ж потрібні усім нам і усьому нашому народові.

Із днем Вашого народження поздоровляємо також най-добрішу й найкращу між людьми любові й дороги Зінаїду Миколаївну. Так само бажаємо здоров'я їй і сил без числа і миру, багато-багато!

18 вересня 1961 р.

18.IX 1961 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Спасибі за переклади — Ваші й Павла Панченка. Вони хороші. Сьогодні ж одсилаю їх Вам назад — з таким розрахунком, щоб лист наш застав ще Вас по вказаній адресі 20 вересня. Ви просили мене висловити свої зауваження? О! Їх у мене небагато. Дозвольте — я на окремому аркушику спишу — не стільки зауваження, а скільки поради: дати пояснення до деяких місць віршів, щоб російський читач знав, наприклад, коли ж я саме мав щасливу нагоду вдруге зустрітися з Анрі Барбюсом в Одесі — та децю інше. Іще раз дякую за Вашу увагу. Вітання від мене й від Ліди Петрівни всій Вашій родині! Мамі Вашій бажаємо здоров'я зонайкращого! Вам теж — окремо зичимо здоров'я й успіхів великих. Книга ж виходить у Вас! А книзі який дасться напрям від народу, від читачів? Облетіти кругом всю нашу планету — та не раз і не два.

На XXII з'їзд КПРС обрано й мене. Можливо, і Ліда Петрівна приїде зі мною до Москви.

Ваш П. Тичина

730. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Кінець вересня 1961 р.

П[авло] Г[ригорович] усі ці дні до обід і увечері — на XXII з'їзді К[ом]п[артії] України. Через те, що машина у нього ходить не щодня (свої причини до цього є), він мусить дуже рано йти на чергове засідання. Отже, він і доручив мені написати цього листа, насамперед передати привіт Вам. Переклад вірша «Приходь, героїчне, прекрасне, явись!» — на жаль, не вдався перекладачеві. Окремі зауваження П[авла] Г[ригорови]ча щодо цього Ви зможете побачити на самому примірнику перекладу, який я вкладаю в конверті разом з листом своїм.

І[лля] М[ихайловичу]! Іще що-небудь своє напишете та й на цьому й закінчувати.

731. ДО А. ЗЕГЕРС

30 листопада 1961 р.

Дорогой товарищ! Всей душой присоединяюсь [к] обращению писателей мира, принятому [в] Берлине и напечатанному [в] «Литературной газете» 28 ноября, избавить народы от страха. [С] искренним приветом

Павло Тычина

732. ДО А. С. САРМЕНА

28 грудня 1961 р.

От всего сердца спешу поздравить одного [из] старейших поэтов Армении Арменака Саргисовича Сармена [со] славным 60-летием. Произведения поэта-патриота, певца дружбы братских народов, поэта-жизнелюба близки литературной общечеловечности Украины. Молоденькую орешину когда-то садили наши деды, а после Великого Октября разрослась она [в] могущественный раскидистый орех, и быт из-под него ключи живой живительной воды. Прекрасен у Сармена этот образ роста армянского и других советских народов, зажигающих светлые маяки промышленности, сельского хозяйства, народов, порождающих щедрые художественные таланты. Мы счастливы: высоко над нами развевается знамя партии Ленина.

733. ДО УЧНІВ ЗОЛОТОНІСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ № 3

1961 р.

Дорогі діти, любі славні учні — піонери, передаю Вам щирий сердечний привіт!

Для Вашого Ленінського залу з радістю посилаю Вам один із своїх віршів про Володимира Ілліча Леніна, а також і дві книжки поезії: «Комунізму далі видні» та «Сад садив нам Ленін». Від усього серця зичу Вам якнайкращого здоров'я й успіхів у навчанні. Окремо хочу передати свій привіт поважаним Вашим батькам та педагогам.

734. ДО Д. М. КОСАРИКА

1961 р.

Дорогий Дмитре Михайловичу!

Сердечний Вам привіт новорічний від всіх нас: Ліди Петрівни, Катерини Кузьмівни і від мене. Від душі бажаємо Вам щастя, здоров'я й творчої енергії для всього того, що Ви намітали собі для народу створити, в різних формах слова написати.

П. Тичина

735. ДО ДИРЕКТОРА КРАСНОДОНСЬКОЇ ШКОЛИ № 24

1961 р.

Члени літ[ературно]-драм[атичного] гуртка Вашої школи написали Павлу Григоровичу Т[ичині] листа, в якому просять написати їм для їхнього альбому свою розповідь про життя і творчість як письменника. Бажаюча благородне,— але, на превеликий жаль, під листом ніхто із членів літ[ературно]-драм[атичного] гуртка не підписався. Словом: нема з ким листуватися. Отже, через те Павло Григорович вирішив послати на Ваше ім'я як директора школи для бібліотеки свої книги, а не в гурток.

736. ДО Л. П. ТИЧИНИ

1961 р.

Вас[илію] Савичу Цилюрику

1) Придбати в книгарні роман «Голод» Вас[илія] Степ[ановича] Кучера і передати через пропускну будочку в санаторії Конча-Заспа. 2) Надіслати в с. Піски свої книги, зокрема «Сад садив нам Ленін» (і рос[ійські] теж) на адресу: с. Піски, голові колгоспу Василеві Савичу Цилюрику.

737. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Початок 60-х років

Ви ждете від мене детального обговорення Ваших поезій. Цього ніяк, на жаль, зробити не можу, бо у мене цілі десятки таких листів з віршами, як Ваш лист, цілі десятки зошитів

з віршами. Щоб тільки перелічити й підкреслити у Ваших віршах невірні смислові ходи, недописки й недовершеності, неохайні окремі місця щодо і розміру і рими, щоб показати відсутність напруження дії й самого розвитку думки — це треба списати для Вас цілий зошит та й цього ще мало: бо хіба за один раз я можу вказати Вам усе. Найкраще було б для вас одвідувати ті заняття літгуртків, де читають і розбирають кожну річ новонаписану (або ж і річ давнішу), це Вам дуже б багато дало. А інакше — який же для Вас вихід? Самим Вам трудно посунутись вперед, трудно ринутися разом з іншими вперед. Для таланту свого нічого не треба жаліти: ні часу, ні спілкування живого з живими молодими поетами, ні зосередження уваги на нових книгах молодих і старших поетів. Бо й справді: із листа Вашого я не бачу, щоб Ви володіли терпінням (навпаки, хочете, щоб Ваше зразу було надруковане), ні інтересу до нової літератури з техніки вірша чи з техніки перекладу (та й чи пробували перекладати з якоїсь мови?). А це ж би Вам дало дуже та й дуже багато. Можете на мене гніватись, а я Вам скажу одне лише: коли б Ви надіслали мені свіже своє — то б інакше й поставився б до Ваших спроб нових. Але ж Ви надіслали мені те, що колись іще писали і яке не хочете друкувати. Скажіть, будь ласка: що ж я зможу зробити, коли Ви самі надіслали старі недбало передруковані шматочки паперу з варіантами окремих місць. В вік космонавтики не можна стояти на місці і в нашому ділі поетичному. А Ви — я бачу — самі на своє віршування давно вже махнули рукою. А чим же я в такому разі зможу допомогти Вам? Ходіть в живий гурток...

738. ДО ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ПЕДУЧИЛИЩА

Початок 60-х років

Славному колективу викладачів та студентів педучилища сердечне моє поздоровлення [зі] святом Першого травня. Усім бажаю щастя, успіхів [у] навчанні, здоров'я.

Павло Тичина

739. ДО ДИРЕКТОРА ШКОЛИ СЕЛА МОРИНЦІ

Початок 60-х років

Привіт сердечний нашій славній молоді, що закладає основи бібліотеки Великого Кобзаря! Це ж складає честь і самій школі села Моринці. Дайте ж мені підписи свої на письмі — імена членів літ[ературного] гуртка.

740. ДО ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ № 2

Початок 60-х років

Сердечно поздоровляю поважаних вчителів школи, славних учнів, їх шановних батьків, також тих хороших працівників, що обслуговують школу, [з] урочистим відкриттям музею Т. Г. Шевченка. Це велике свято для школи, а також для всієї нашої культури.

741. ДО Л. П. ТИЧИНИ

14 січня 1962 р.

Серденятко!

1) Я забув листи від різних авторів до мене. Лежать вони на кріслі зверху. У кабінеті це крісло шукай біля вхідних дверей.

Там — як листи, так і ще дещо (я вже не пам'ятаю).

2) А в бібліотеці — я попрошу тебе знайти мені Бюлетень, № 1, XXII з'їзду КПРС (сірий він, злегка голубуватий). Там: доповідь М. С. Хр[ущова].

А може, в газеті доповідь його ти знайдеш чи в журналі десь.

Знаю, що тобі ніколи. Пробач.

Санаторій Конча-Заспа. 14/І 62

742. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

2 лютого 1962 р.

2.II 1962 р. Санаторій

Дорогий Лев Адольфовичу!

Знаю, що сердитесь. Бо ми ж не писали. Ні я, ні Ліда Петрівна, ні Ілля Михайлович. Ілля Михайлович довго хворів на грип і весь час мусив лежати (чи сидіти) вдома. Після

того захворів і я і теж на грип. Як притух уже був чортів цей грип у мене — відразу ж відправили мене до санаторію (та ні, не відразу: ще ж поки що тільки в Центр[альній] лікув[альній] комісії намітили, разом з лікарями, коли ж саме почати лікуватись; коли саме будуть вільні кімнати в санаторію... ну і т. і.) І найбільше клопоталась цим Лідія Петрівна. Вона, бідна, доклопоталась до того, що й сама захворіла на грип. У санаторію «Конча-Заспа» я ось уже другий тиждень кінчаю, а Ліда Петрівна й досі не поправляється, ще кашляє сильно, коли я телефоном розмовляю з нею. Отже, й Ліда Петрівна теж не могла написати Вам, бо — боялась листом своїм передати Вам небезпеку захворювання. А Ви ж стільки зробили нам хорошого...

...Я перервав був на якусь хвилину писання цього листа. Бо в мою палату увійшов наш молодий лікар — Микола Демидович Фененко (він же давненько вже й друкує вірші свої — по-українському) і зразу ж передає мені «Літературну газету» ще аж за 18 серпня 1961 року.

— Ось, Павло Григоровичу, — каже він, — який би це поет був із Панька Педи, — а прочитайте, що вороги народу зробили з ним!.. А я ж іще влітку мав цей № газети...

...Коли пішов Микола Демидович оглядати хворих, — так же мені внутрішньо соромно стало за мій цей лист до Вас. Скільки є важливого в житті нашому сьогоднішньому, що про нього треба б було говорити в першу чергу з Вами, — а я — ось бач, — усе про грип почав та про грип. Скільки кричущого в міжнародному житті діється зараз — і проти нас і проти передових народів світу! — а я про свої санаторії... Тож пробачте, дорогий Лев Адольфовичу! Дяка Вам від нас із Лідою Петрівною і за листи Ваші душевні, і за книжку вид-ва «Огоньок», і за деякі поради практичні.

Вітайте шан[овну] М[аргариту] Гр[игорівну].

Іще вітання й Вашому композиторові, що у Вашій хаті живе і творить, — моїй Лені.

Ваш П. Тичина

743. ДО М. І. ЛИТВИНЕНКО-ВОЛЬГЕМУТ

13 лютого 1962 р.

Вельмишановну Марію Іванівну, народну артистку, велику радянську співачку, одну [із] зачинателів української опери, гордість, окрасу, славу нашого театру, вихователя багатьох молодих талантів сердечно поздоровляю [із] славним 70-річчям. Від душі бажаю щастя, успіхів [у] житті, доброго здоров'я.

744. ДО О. Т. БАНДУРКИ

20 лютого 1962 р.

Шановний Олександрє Тимофійовичу!

Вашого листа і разом з ним рукописну збірку поезій одержано було у мене вдома саме тоді, коли я лікувався в санаторії. Зараз же я повернувся додому із санаторію. Вдома мене ждало велике скупчення на моїм столі рукописів, листів та заяв творчих і депутатських. Поміж них була і Ваша збірка поезій «Безсмертне джерело».

Ви в листі своєму просите мене прочитати поезії і порекомендувати видавництву «Радянський письменник». Щодо першого Вашого бажання, то я неодмінно знайду час, щоб прочитати Вашу збірку. Щодо другого — рекомендації збірки Вашої видавництву, то тут Вам треба спочатку написати видавництву про видання збірки, і якщо є ще один примірник її у Вас, то послати і його. Це такий порядок. Повірте, що без Вашої заявки ніхто у видавництві не буде розглядати це питання.

Копію своєї заявки до видавництва просив би Вас надіслати також і мені.

20 лютого 1962 р. м. Київ

745. ДО О. Т. БАНДУРКИ

3 березня 1962 р.

Шановний Олександрє Тимофійовичу!

Позавчора я послав Вам свого листа, а сьогодні пишу ось другого. Трапилась така нагода, що я, зустрівшись з одним із редакторів видавництва «Радянський письменник», передав йому Ваш рукопис «Безсмертне джерело». Ім'я цього редактора — Борислав Павлович, а прізвище — Степанюк. Він обіцяв Вашу збірку зразу ж дати на внутрішню рецензію. Борислав Павлович просив передати Вам, щоб Ви зв'язалися з ним хоча б коротесеньким листом.

Адреса видавництва «Радянський письменник»: м. Київ, Госпітальна вул., № 20.

Всього доброго.

П. Т.

З.ІІІ 62

746. ДО В. Ф. ЛАВРУШИНА

Березень 1962 р.

Поважаний Володимире Федоровичу!

Висловлюю Вам, а в Вашій особі і всьому колективу професорів, викладачів та студентів свою щирю подяку за привітання в день мого 70-річчя, а також за поздоровлення в зв'язку з присудженням мені премії імені Т. Г. Шевченка. Від усього серця бажаю всім Вам великих успіхів у благородній Вашій роботі в розкриванні молодим дороги в науку, щастя й здоров'я.

Прошу прийняти від мене книги для передачі для бібліотеки університету. Окремо пишу проректорові університету Терещенку й завідувачу кафедрою української літератури доценту Івану Терентійовичу Балаці.

747. ДО А. ЛЮБИВОГО

4 квітня 1962 р.

Сердечна подяка педагогічному колективу і всім учням Вашої школи з приводу присудження мені премії імені Т. Г. Шевченка.

Посилаю Вам для Ленінського музею вірш з автографом, а також кілька своїх збірок поезій.

Бажаю всім щастя, доброго здоров'я й успіхів великих.

Павло Тичина

4/IV 62

748. ДО В. В. БИЧКА

16 квітня 1962 р.

16/IV 62

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Валентине Васильовичу, як видатного українського письменника [з] славним 50-річчям. Високо ставить Вас український читач і читачі всіх братніх народів, бо ви завжди пишете тільки про те, що Вам біля серця близько. Останніми трьома словами так же Ви назвали одну [з] книжок своїх, а близько серцю Вашому насамперед є справа боротьби за щастя людини, справа зміцнення дружби народів, боротьби за мир і особливо справа виховання дітей, всього молодого покоління нашого. Ваші поезії про безсмертного Леніна одні [з] найкращих не лише [в] українській, а всіх літературах братніх народів. Від душі

бажаю Вам щастя, успіхів, здоров'я міцно[го]. Обіймаю. Окремо прошу передати поздоровлення шановній дружині Вашій Ніні Іванівні.

Павло Тичина

749. ДО Г. Ф. І В. С. КУЧЕРІВ

Кінець квітня 1962 р.

Найщедрішим душею, найбагатшим серцем — Галині Федорівні й Василю Степановичу сердечне від нас поздоровлення з святом Весни — Першим травня!

Бажаємо здоров'я, сонцем творчості опроміненого постійно.

Л. і П. Тичини

1962

750. ДО В. І. ГІЛЕВСЬКОГО

Кінець квітня 1962 р.

Сердечно поздоровляю вас, членів бригади комуністичної праці, [з] радісним святом Першого травня.

Від душі висловлюю подяку за обрання мене почесним членом бригади комуністичної праці. Висилаю вам свої книги. Бажаю всім щастя, успіхів [у] роботі, здоров'я богатырського.

Павло Тичина

751. ДО ГЛУШКА

Кінець квітня 1962 р.

Сердечно поздоровляю Вас, вашу родину [зі] святом Першого травня. Моє поздоровлення прошу передати також великій сім'ї працівників цукрокомбінату, яка стала рідною для мене. Від душі бажаю всім щастя, успіхів, здоров'я.

П. Т.

752. ДО Л. Л. ТИЧИНИ

3 травня 1962 р.

3/V 62

Славна Людо!

Насамперед — від душі поздоровляю тебе з закінченням політехнічного інституту. Ти запитуєш мене: куди тобі рушити далі — чи до Києва, чи до Алма-Ати, а чи в Харкові на одному із заводів по спеціальності залишитись? Нелегко мені відповісти на це. Та й що ж ти — цілий рік мовчала-мовчала, а зараз... дайте відповідь до 6-го травня, — хіба ж так можна! У Вашій родині, ти пишеш, усі щодо згаданих трьох міст розійшлися. Чи я ж далекозоріший від тих, хто щодня тебе бачив і всі твої думки до дна розумів? Я розумію, що тобі хочеться до Києва. Правду ж сказати мушу: вітати це вітаю, але ж допомогти помешканням не зможу. На це є свої причини.

Повір. І хай Ваші всі повірять. Листа кінчаю, бо спішу. Від нас усіх передай привіт мамі і батькові.

П. Т.

753. ДО М. П. СТЕЛЬМАХА

24 травня 1962 р.

24/V 62

Дорогий Михайле Панасовичу!

Сердечно поздоровляю Вас, видатного письменника, [з] славним 50-річчям. Ви як та веселка, що всі належні в ній кольори світяться, але неодмінно з переходом від одного кольору до другого. У творчості письменника якраз же найбільш цінується художнє розкриття переходів життя народу від нужденного до розквітлого, від підневільного до революційного. Ви творами своїми яскраво показали це, прославивши рідний народ, якому енергію влила і силу мудра наша Комуністична партія. Від душі бажаю щастя, здоров'я.

Павло Тичина

754. ДО ГОЛОВИ РАДИ МІНІСТРІВ ВІРМЕНСЬКОЇ РСР

25 травня 1962 р.

Примите от меня большую благодарность, уважаемый товарищ Кочинян, за приглашение [на] юбилейные торжества. [К] сожалению, приехать не смогу. Сердечно поздрав-

ляю Вас и всех присутствующих с тысяча шестисотлетним юбилеем исполина древних веков, армянского ученого, певца, учителя и философа Месропа Маштоца. Великий сын армянского народа Месроп Маштоц создал первый армянский алфавит, на основании которого [в] течение последующих веков успешно стали развиваться наука, искусство и еще более совершенным стал язык армянский — торжественно певучий. Низкий поклон талантливому армянскому народу. Слава ленинской дружбе народов.

25/V 62

755. ДО Ю. О. МЕЖЕНКА

16 червня 1962 р.

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Юрій Олексійовичу, — видатного ученого, громадського діяча, бібліографа, критика [зі] славним Вашим 70-річчям. Багато Ви зробили цінного, корисного нашому народові, а особливо тим, що розпочали справу Шевченкіани, тобто збирання і наукового висвітлення творів Шевченка як [у] дореволюційні роки виходу їх друком, так, зокрема, за час після Великого Жовтня. Честь Вам і слава, що Ви подарували цю дванадцятитисячну збірку свою Академії наук УРСР. Ви [в] своїм труді керувалися ленінською ідеєю шанування традицій наших попередників. Ніколи не забуваю того, що Ви як критик широко відгукнулися свого часу на мою першу збірку поезій. Бажаю Вам щастя, успіхів, здоров'я. Міцно обіймаю.

Павло Тичина

16/VI 62

756. ДО А. С. МАЛИШКА

17 листопада 1962 р.

Сердечно вітаю Вас, дорогий Андрію Самійловичу, як видатного поета ленінської епохи, з славним Вашим полуднем віку і 30-річчям творчої діяльності. Ви один із найбільш щасливих творців, бо Вас же на творчий шлях напутнім словом проводжала — з рушником в руках — Ваша найдорожча мати, а в її особі і вся трудяща Радянська Україна.

На Вашому вшануванні багато буде чути голосів — робітництва, колгоспників, інтелігенції, а крім того — голосів ще й творчої молоді, якій Ви щедро віддаєте свою щирю увагу. А що є краще для поета, як бути прийнятим молодим поко-

лінням, як бути продовженим ним у його творчості молодечій!

Ви завжди, дорогий Андрію Самійловичу, присутні в серцях трудящих — і як поет-борець, вірний партії Леніна, і як сучасник великої відбудови країни на шляху до комунізму, і як співець дружби народів, зокрема дружби з народом російським, і як безпосередній співбесідник — через ціле сторіччя! — глибокий співбесідник з Тарасом Шевченком.

Я весь час зберігаю Ваші листи, з якими Ви зверталися до мене ще на початку своєї творчої діяльності. Я зберігаю в душі свій світлий спогад про те, коли я познайомився в селі Обухові з Вашою матір'ю, безцінно дорогою і для мене — Івгою Остапівною, — як також спогад і про той день, коли вона провідала мене в моїй хаті у Києві.

Від душі бажаю Вам і всій Вашій родині щастя, успіхів і здоров'я — кріпкого, незламного, добрячого здоров'я. Міцно обіймаю, цілую.

Павло Тичина

757. ДО А. П. КОВАЛІВСЬКОГО

19 листопада 1962 р.

Насамперед про здоров'я Ваше запитаю.

Не гнівайтесь і не судіть, що довго не писав до Вас. Я й до інших так же само — або несправно, або й зовсім не пишу. Діабет давній. Який давній? Відкрито його у мене зразу ж після того, як пішов із роботи міністерської. Діабет, як я помітив, не дає пониження настрою, але ж дає, проклятий, пониження активності твоєї (усе дається, усе виконується, але тільки в думках).

Ну, пробачте за ці мої скучні, набридливі рядочки. Про наше з Вами спільне бажання піднести роботу на Україні по сходознавству. Скільки разів я тут порушував питання в цім напрямі — ніяк нічого не удавалось. Ні в Академії [наук], ні в університеті, ні у видавництвах. Видно, не наспіло ще. Видно, людей не появилася таких, які б до Сходу аж тремтіли б. Щоправда, є люди, які китайську викладають, — спасибі їм, — а от щодо арабської, турецької мови — як нема, так і нема. Що діяти — пережидати? — це не по-нашому. Ні, треба продовжувати шукати і в цьому напрямі хоч якісь пошуки. Ви усміхнетеся при цих словах, дорогий Андрію Петровичу? Так, воно й справді: може, мої надії — це надії дитячі, та й годі.

5 година ранку 19/XI 62

758. ДО А. І. КАЦНЕЛЬСОНА

28 грудня 1962 р.

Дорогого Абрама Ісаковича сердечно поздоровляємо з Новим роком! І в цьому році теж не ослаблятимем уваги до молодих. З-поміж них є дуже талановиті. Але ж дехто з них бере верхівлі надалу — без знання теорії науки віршування. Ваші розвідки в цім напрямі потрібні абсолютно. Поздоровляємо і Вашу родину. Бажаємо щастя, успіхів, здоров'я.

Л. і П. Тичини

759. ДО Я. В. БАША

Кінець грудня 1962 р.

Дорогий Якове Васильовичу, від душі поздоровляю Вас і всю Вашу родину з Новим роком! Моїм оцим пером водить тут на папері й Ліда Петрівна. Ми щонайкращого бажаємо Вам у житті: щастя, успіхів, здоров'я.

Л. і П. Тичини

1962

760. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

Кінець грудня 1962 р.

Дорога Варваро Олексіївно!

Дозвольте мені іще раз поздоровити Вас із 1963-ім! Радий я, що виходить найповніше видання творів Павла Михайловича — найдорожчої для мене незабутньої людини. Адже з Павлом Михайловичем я разом працював у «Вістях», у Василя Еллана. На жаль, усі записи мої, як і всі вирізки та документи, пропали десь, як тільки я, разом з іншими, виїхав до Уфі. Одначе мрію дещо по пам'яті відновити. І неодмінно зроблю це.

Спасибі Вам велике за надіслану картку групи письменників 1923 року. Зараз же, із цим своїм листом, я посилаю Вам фотокопію запису Павла Михайловича «Многая літа поетові!». Бажаю Вам щедрого щастя і здоров'я. З глибокою повагою

П. Тичина

761. ДО Н. С. РИБАКА

4 січня 1963 р.

Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Натан Самійловичу, як видатного українського письменника, громадського діяча й публіциста, лауреата Державної премії, з славним 50-річчям!

Багато Ви доброго зробили за своє творче 30-річчя, оспівуючи трудові подвиги радянських людей.

Яка тісна пов'язаність Вашої творчості з радянською сучасністю! Яка слухна й потрібна пов'язаність сучасного життя з минулим, з нашими традиціями, зокрема в мотивах дружби двох братніх народів — українського з російським!

Я не наводжу тут назв Ваших книг і окремих творів тільки тому, що усі ж вони відомі — та й не лише у нас, а й багатьох країнах світу.

Корабель Вашого творчого прагнення вперед — завжди безбоязно пропливав над неймовірними глибинами — і ніде він не хитався. Бо він же був з надійним навантаженням: з знанням своєї справи письменника-комуніста, з вірою в перемогу над чорними силами світу, з світлою вірою на шляху до комунізму.

Бажаю Вам, дорогий Натан Самійловичу, а так само шановній Євгенії Євдокимівні, незламного щастя — здоров'я й успіхів у всьому!

Павло Тичина

4/І 63

762. ДО Г. П. ЮРИ

8 січня 1963 р.

Сердечно поздоровляю [зі] славним 75-річчям дорогого Гната Петровича — одного з найбільших митців сцени України і Радянського Союзу. Всією душею любите Ви свій народ, для нього Ви ніколи нічого не жаліли. Пам'ятний мені той трудний 1920 рік у Черкасах, коли Ви [з] трупою своєю виїхали у восени того року і гаряче зустріли хорову капелу на чолі з композитором Кирилом Григоровичем Стеценком, що їздила по Правобережній Україні з концертами. Із так званої «Золотої книги» читали Ви вітання співакам, а вас привітав від золотої книги сердець усіх капелян Стеценко. Дорогий Гнате Петровичу! Я хоч і не був Вашим учнем по сцені, але дуже багато чого взяв від Вас хорошого, прекрасного, чудесного. Хай живе, розцвітає Ваша тонка, мудра умілість артиста в серцях тисячів Ваших учнів. Довго живіть на славу, на радість нашу. Міцно обіймаю, цілую.

Павло Тичина

763. ДО В. М. ТЕРЛЕЦЬКОГО

30 січня 1963 р.

Шановний Валентине Михайловичу!

Проект словника УРЕ, т. 15, частину першу його й другу я переглянув тут, у санаторії. Пропонував би я вставити — Т у ф а н а Хасана Фахрійовича, татарського поета.

Що ж до зауважень, яких сама Голівна редакція прохає нас робити, — вони у мене є, але надто вже дрібнішого порядку, а саме: щ о д о м о в и.

ст. 34. Т у р ф а н с ь к а з а п а д и н а. *Саме глибоке зниження* в Центр[альній] Азії. (Найглибше) (або ж: щонайглибше).

ст. 43. Т ь м а. (Додати до 2-го знач[ення], після слова безліч — т ь м а - т ь м у щ а).

ст. 64. У к р [а и н с к и й] с б о р н и к. Збірка *під ред[акцією]*. А треба б *за ред[акцією]*.

ст. 112. У ш и б ? ?

Д о р е ч і: кілька разів — на полях гранок чи верстки я зауважував коректорам, що треба писати б é з в і с т и разом, зокрема, тільки тоді, коли нема коло слова вісті визначателя. А коли є визначатель (напр., без вісті т і є ї; до цієї вісті вона поставилась добре і т. д.), тоді, звичайно, ставимо слово *без* окремо. От і сьогодні я передаю Ів[ану] Гр[игоровичу] Турбаю частину верстки 11 тому, там на стор. 394-й та ж сама пісня... Читайте: П о п о в С е р а ф і м. Там ця помилка знову.

Привіт Вам, а т[овари]шам коректорам окремо!

П. Тичина

Конча-Засла. 30/І 63

764. ДО Л. П. ТИЧИНИ

Початок 1963 р.

Лі

Попрохати Л[ідію] подзвонити т. Гнатюку Миколі Пилиповичу: хай він мені подзвонить неодмінно: дай йому мій номер з додатком (відносно публіцистики) — див. гранки: А М. Бажана чого пропущено? А моє «Геть брудні руки від України», які в один і той же день були видруковані у «Правде», «Известиях», «Красной звезде» і в усіх українських під час В[еликої] В[ітчизняної] війни.

Лі

Попрохати тел[ефоном] Мик[олу] Пил[иповича] Гн[а-
тю]ка, щоб він надіслав мені нову <виправлену> про мене
статтю.

765. ДО Л. СТОЯНОВА

6 лютого 1963 р.

Дорогого друга, крупнейшого болгарського писателя, стой-
кого борця за мир между народами академіка Людмила
Стоянова сердечно поздравляем [со] славным Вашим 75-ле-
тием. От души желаю Вам и уважаемой Марии много сил,
здоровья, творческих успехов.

Павло Тычина

766. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО

28 лютого 1963 р.

Дорогий Олександр Петровичу!

Весь час з приємністю згадую Ваш виступ у Каневі. Ліда
Петрівна жалкує, що не мала щасливої можливості почути
Ваше читання, Ваші найтонші нюанси перечути. Іще раз
дякую, що не відмовились поїхати. Вітання шан[овній] дру-
жині.

П. Тычина

28 лютого 63

Р. С. Передаю свій борг.

767. ДО І. С. РОМАНЧЕНКА

Травень 1963 р.

Шановний Іване Савичу!

Я поділяю Вашу думку, що тяжко не погодитися з
А. В. Луначарським, який писав, що автор праці «Шевченко,
українофіли і соціалізм» не знижує Великого Кобзаря, не
знецінює революційної поезії Шевченка, а, не без супереч-
ностей, очищає її від націоналістичного, безгямного
культу, що був гальмом розвитку не тільки української
літератури, а й всієї громадської думки того часу. Пристра-
сний публіцист не міг спокійно спостерігати, як, з одного боку,

фальсифікують творчу спадщину Шевченка, автора поеми «Катерина» роблять «рабом божим Тарасієм», намагаються кадінням ладаном заглушити революційний пафос його музи, а з другого боку, гнівну революційну сатиру Кобзаря вважають «стелею» соціалістичного руху того часу.

Не підлягає сумніву, що «Заповіт», «Сон», «Кавказ» Шевченка, «Лист до Гоголя» Белінського, «Маніфест Комуністичної партії» Маркса і Енгельса (всі ці твори, як відомо, вийшли в світ в 40-х роках XIX ст.) привертали уми мислячих людей. Реакція різних мастей оголосила озвірілу війну цим епохальним творам, розгорнулася нечувана фальсифікація або «інтерпретація» на свій копил. Навіть Франко і Павлик не розібралися зразу у фальсифікаціях марксизму такими інтерпретаторами, як Шефле, Ланге та ін., і популяризували їх думки в «Громадському друзі».

У 70-х роках з'явився тип українського діяча, який, за виразом Житецького, носив в одній кишені Маркса, а в другій Шевченка. Дехто намагався Марксом «загулити» Шевченка, а дехто, навпаки, Шевченком паралізувати ідеї Маркса. Драгоманов не носив коло серця Маркса, але він добре бачив, що безглуздий культ Шевченка гальмує розвиток української реалістичної літератури. З метою паралізувати таке явище він видає реалістичні твори Федьковича і пише працю «Шевченко, українофіли і соціалізм». В унісон з думками Белінського, який з великого патріотичного почуття заявив у «Літературних мечтаннях», що нема ще російської літератури і що Пушкін ще не становить усієї російської літератури, Драгоманов заявив, що нема української справжньої реалістичної літератури і що Шевченкові нема чого ще так молитися.

В полемічній пристрасності не все чітко і вірно сказав Драгоманов про Шевченка, де в чому помилився. Помилки його нам добре відомі, але знаємо ми й його величезну заслугу перед нашою вітчизняною, перед українською культурою. Франко назвав книжку Драгоманова скарбом в боротьбі за Шевченка і навколо Шевченка. Без праць Драгоманова, як і без праць Франка, нам по-справжньому не збагнути усю складність класової боротьби за Шевченка в 70—80-х роках. Їх праці не втратили і не втратять своєї величезної пізнавальної сили.

Тільки Івани не пом'ящіє родства можуть уперто присікуватися виключно до помилок Драгоманова, бо вони не можуть внаслідок обмеженості свого догматичного мислення охопити в цілому його величезну і різносторонню діяльність.

Наскільки я зміг познайомитися з образом Ваших поглядів на Драгоманова, то мені здається, що Ви стоїте на

вірній дорозі в тракторці цього великого українського вченого.

Сердечно бажаю Вам успіху на цій великій і відповідальній ділянці радянського літературознавства.

Павло Тичина

768. ДО УЧАСНИКІВ ТИЖНЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА В ЛАТВІЇ

8 червня 1963 р.

От всего сердца посылаю Вам и всем участникам недели украинской литературы и искусства, славным латвийским писателям свой горячий привет. Глубоко чувствую великую радость обоюдного ознакомления [с] творческими достижениями. [В] этом наивысшая красота — участие друг другу. [В] этом непреоборимая сила дружбы ленинской семьи братских народов. Спасибо большое за издание моей книги [на] латышском языке. Желаю всем, всем счастья, здоровья, новых гордых для нашей Отчизны успехов.

П. Т.

8/VI 63

769. ДО П. Й. КОЛЕСНИКА

28 червня 1963 р.

Дорогий Петре Йосиповичу!

Дуже б хотілося побачитися із Вами — хоча б на короткий час. Передивилися б матеріали нашої комісії по відзначенню ювілею М. Коцюбинського, а потім я сам би вже віддав їх на передрук — та й підписавши вдвох із Вами, послав би до Ради Міністрів.

Сьогодні, завтра та і позавтра (в неділю) я кожен раз цілий день буду вдома. А потім уже пленум починатиметься. Леоніда Івановича не турбуйте: я через його близьких аж двічі переказував йому про потребу побачення. Всього доброго!

Ваш П. Тичина

28/VI 63

770. ДО М. М. АСЕЄВА

Не пізніше 9 липня 1963 р.

Дорогого друга, великої душі человека, поета с першої зустрічі для мене любимого, во всем прекрасного Николая Николаевича от всего сердца привітствуем [с] днем рождення.

Радостно в величественную нашу епоху построения коммунизма жить, работать вместе [с] русским братом, вместе с творцом неиссякаемой энергии, с гордостью советской поэзии, учителем молодых талантов, продолжателем Маяковского. Желает много здоровья, вечно юной молодости, успехов, а Оксане Михайловне особый привіт и поздравления. Обнимаем, целуем.

Лидия, Павло Тьчичны

771. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

10 липня 1963 р.

10.VII 1963 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Велика подяка за листи Вам. Из відповіддю своєю я трохи запізнився. Вся річ у тім, що ми живемо зараз у Кончі-Заспі, а не в Києві. Київська хата наша на замку, бо й хатню робітницю ми в село на місяць відпустили. Мені дуже прикро, що ми з Лідєю Петрівною та пропустили день народження Николая Николаевича. А ще гіркіш на серці стало, коли довідались ми з Вашого листа, що дорогому Николаю Николаевичу все по здоров'ю ніяк не краще. Просимо Вас дуже, дорогий Лев Адольфовичу, передайте, будь ласка, хорошому, безмежно близькому й рідному нашому Николаю Николаевичу — хай він одужує, одужує, хай набирається сил, енергії й здоров'я. Передайте найкращі й найтепліші побажання і любій, славній Оксані Михайлівні. Не могли ми були й словом обізватись до Н. Н. і О. М. під час нашого останнього перебування в Москві (коли проходив пленум ЦК КПРС), бо ж на всі наші дзвінки на квартиру ми відповідей не чули, — очевидно, всі вони тоді були на дачі.

Сам я зараз хворію. Але про це, можливо, колись пізніше. Зараз же і найголовніше для всіх нас із Вами здоров'я Николая Николаевича, здоров'я Оксани Михайлівни.

Хочу вірити — і вірю! — що життя переможе.

Посилаю Вам мій вірш «В гостях у Асеєва».

Обнімаю.

П. Тьчина

Сердечне вітання від Ліди Петрівни й мене Маргариті Григорівні.

772. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

21 серпня 1963 р.

21.VIII 1963 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Хворію я — ось уже другий місяць.

Уже було два зборища лікарів із Києва. Чи вийду я з цього свого становища — не знаю. Горло, язик, піднебіння. Хліб не їсться, бо слини немає. Те ж саме й щодо м'яса. Живемо в Кончі-Заспі.

Николая смерть весь час переживаю. Одначе й досі не обізвався я до Оксани Михайлівни. Енергія мене навідувати не хоче.

А ось і на Вас, і на Вашу сім'ю напало щось недобре. Просто жажнувся, як прочитав я Вашого листа. Від душі бажаю очуняти, поправитись Маргариті Григорівні. Пробачте, що короткий цей лист мій такий.

Про Николая Николаевича нашого дорогого — неодмінно ж пришліть мені Вашого вірша.

П. Т.

773. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Липень 1963 р.

С большой радостью написал бы Вам для Вашей газеты и о себе, и о своей работе. Но я вот уже два месяца как болею. Болезнь такая — что и порою свет немил (горло, язык, небо). Секретарей у меня нет. Одна только жена еще как-то держится. Потому что кроме меня больного — нам приходится еще поднимать, водить под руки нашу девяностолетнюю мать. Работницу по кухне мы отпустили на месяц в село.

774. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

23 вересня 1963 р.

23.IX 1963 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Я і Ліда Петрівна — дуже ми вдячні Вам за Вашу за-турбованість про мене. Я вже, здається, писав Вам у попередньому листі, що я хворію більш як два місяці. Місяця півтора-два жили у Кончі-Заспі. Час від часу лікарі приїздили. Повітря чудесне. Тиша. Але ж та лісова обстановка часто нас просто жажала. Адже туди швидко допомога зможе приїхати до нас не раніш як згодом через дві години чи

й більше після виклику нашого в Центр[альну] лікув[альну] комісію. Отже, ми переїхали до своєї хати в Києві. До лікарів поближче. Мене борють, як видно, дві хвороби: діабет — з одного боку, і з другого — афтозний стоматит. Одна хвороба вимагає кислого, а друга — солодкого. Через брак слини ніяк не жувався в роті хліб (а про котлети нема чого й говорити, бо слини — іще раз повторюю, в роті не було). Не хочу Вам всього тут говорити про боротьбу лікарів із цими хворобами. Уже кілька було у моїй хаті лікарських консилиумів. Перевели мене на інсулін — і на сьогодні — сказати правду треба — трохи мені полегшало.

Але все дно і не все ще їсться мені. Точно виконую приписи лікарів щодо лікування. Але ж покращання мого стану, хоч ти трісни, посувається дуже таки поволі. Ну що ж, і то добре, що хоч якесь покращання та єсть уже. Спасибі лікарям, спасибі людям і, зокрема, моїй дорогій Ліді Петрівні.

Як добре, що я ще місяців зо три тому відмовився від поїздки до Болгарії на Слов'янський конгрес!

Що правда ж — і саме запрошення із Інституту літератури було передано мені в такій ось нарочито недружелюбній формі й тільки: давайте ж сьогодні або завтра оформляти паспорт — а то всього день зостався до подачі заявок. Ці горе-друзі явно не хотіли, щоб я в Болгарію їхав. Нехай собі втішаються. А мені якби щоб очуняти та працювати, писати!

Гаряче вітання і добрі побажання шан[овній] Маргариті Григорівні, як і Вам також — од усіх нас.

Ваш вірш дуже хороший.

П. Т.

775. ДО Л. І. СМІЛЯНСЬКОГО

28 вересня 1963 р.

Дорогий Леонід Івановичу!

Листи про ювілей М. Коцюбинського підписав я. А от — куди саме посилаємо ці листи — я так і не помітив для себе. Бо ж і над самими листами зверху нічого не зазначено. Як би його так зробити, щоб неодмінно для нашого комітету списати усі ті адреси, які додрукує на листах друкарка, бо інакше комусь потім повторно пошлемо помилково. Пробачте, що обтяжаємо Вас цим.

Ваш *П. Тичина*

28/ІХ 63

776. ДО Г. П. ДОНЦЯ

30 листопада 1963 р.

Високо звучить Ваш голос, коли співаєте про безсмертного Кобзаря Тараса Шевченка, мужньо звучить Ваш голос, коли [в] піснях своїх прославляєте славних героїнь, наших героїв труда, ніжно звучать Ваші пісні про дітей, про лєнінців, про молодь нашу. Сердечно поздоровляю Вас, дорогий Григорій Прокоповичу, [з] славним 50-річчям, бажаючи щастя, успіхів, здоров'я, міцно обнімаю.

Павло Тичина

30 листопада 1963 року
м. Київ

777. ДО Д. М. КОСАРИКА

Початок 60-х років

Дорогий Дмитре Михайловичу!

Сердечно бажаємо Вам і Вашій родині щастя, успіхів, здоров'я!

А ще просимо передати наше новорічне поздоровлення дорогим колгоспникам славної Фидрівки.

Л. і П. Тичини

778. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

Початок 60-х років

Любий товаришу Дмитре, не подумайте, що я у Вас хочу одбити охоту вивчення літератур Сходу. Навпаки! Треба вивчати їх,— неодмінно,— і особливо зараз! Та й не тільки літератури, а й політику, економіку, мистецтво. І напишіть нам твір із історії боротьби народів Сходу за свою незалежність,— та такий твір, щоб він став окрасою нашої літератури!

Колись великий німецький поет і мислитель Йоганн Вольфганг Гете, не знаходячи собі спокою після смерті Шіллера, заглибився в східну поезію. Він вивчав творчість Фірдоусі, Енвері, Румі, Гафіза, Джамі, Нізамі, Сааді, яких прозивали «царями поетів». Особливо полюбив він Гафіза — перського й таджицького поета, а також Нізамі — поета азербайджанського народу. Результатом вивчення Вольфгангом Гете творчості семи поетів та одночасного з цим кохання його до Маріанни фон Віллемер народилась чудова збірка поезій

«Західно-східний диван». Не стилізована збірка, з важурою та песимізмом, а сповнена співучих усмішок, життєрадісно-іскриста...

779. ДО РОДИНИ І. С. КРИВОШЕЯ

Початок 60-х років

Глибоко скорблю [з] приводу кончини мого друга Івана Софроневича. Поділяю скорботу його родини, групи вчителів. Мій друг [з] 1911 року [в] страшні часи царизму разом [з] чернігівськими семінаристами писав листа Михайлу Коцюбинському, який жив [у] Максима Горького [в] Італії [на] острові Капрі.

Світла пам'ять йому.

780. ДО Ю. Б. ЛОЙЦКЕРА

Початок 60-х років

Дорогий Юхиме Борисовичу!

Коли я розмовляв з Вами телефоном з приводу перекладів М. А. Фомуляєвої, Ви дали свою добру згоду передати листа від мене (в цій же справі) редакторові збірки нашого улюбленого поета Ошера Шварцмана Борису Павловичу Степанюку. Вкладаю його, цей лист, в один конверт разом із цим моїм листом до Вас.

Пробачте, що коротко пишу. Спека на мене впливає дуже.

Вітання шановній Дорі Миронівні.

781. ДО О. Ф. САЄНКА

1963 р.

Шановний товаришу О. Ф. Саєнко
(пробачте, не знаю повного ймення Вашого)!

Вдячний Вам за Ваш хороший лист до мене. Висилаю Вам книжку «На «суботах» Коцюбинського». Я дуже радий, що почув від Вас про Вашого славного брата, який ходив на «суботи» до Михайла Михайловича,— про лютого всім нам Миколу Ф[ерапонтовича] Саєнка.

782. ДО Ю. О. ЗБАНАЦЬКОГО

1 січня 1964 р.

Сердечно поздоровляю дорогого Юрія Оліферовича [з] славним 50-річчям, високою нагородою — орденом Трудового Червоного Прапора. Честь, слава тому, хто одважно боровся за свободу радянського народу, хто Україну боронив від фашистів. Ваша безстрашна вдача виховувалась [в] партизанських лісах, Ваша героїчна сміливість гартувалась поміж загоном імені Щорса, загоном імені Михайла Коцюбинського. Ви вірний син партії, Ви гідний продовжувач Михайла Коцюбинського. Бажаю Вам багато сил, бадьорості, успіхів, здоров'я. Міцно обіймаю, цілую.

Ваш П. Т.

783. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ

1 січня 1964 р.

Дорогую Нину Николаевну и всю родную мне семью Подвойских — Свердловых сердечно поздравляю [с] Новым годом. От души желаю счастья, славных достижений [в] науке, искусстве, хорошего здоровья.

Павло Тычина

784. ДО Л. М. ТЕНДЮКА

1 січня 1964 р.

Всегда будет счастлив тот, кто [с] океаном дружит. Ведь образ океана — это образ могущественного советского народа. Дорогой хороший друге Леонид! Спасибо [за] Вашу телеграмму. Мы [с] Лидой Петровной сердечно поздравляем [с] Новым годом Вас — одного [из] наиболее талантливых поэтов нашей чудесной эпохи. Желаем счастья, успехов, здоровья. Прошу передать такие же мои пожелания вашим всем сотоварищам, которые [в] своей работе [с] океаном дружат.

Ваш Павло Тычина

1/1 64

785. ДО УЧНІВ СЕРЕДНЯКІВСЬКОЇ ШКОЛИ

13 лютого 1964 р.

Славним учням, організаторам Шевченківського музею при 8-річній Середняківській школі. Проліски завжди провіщають весну. Вірю, що з Вашого літературно-творчого гуртка «Середняківські проліски» зможе повіяти весняним розквітом талантів. Учітеся у Тараса Григоровича Шевченка. У навчанні по школі неодмінно найпершими будьте. Найпершими! Любіте своїх вчителів і батьків.

Ваш П. Тичина

13/II 64

За лист до мене подяка Наталі Клименко.

786. ДО С. Г. АМІРЯН

15 березня 1964 р.

Уважаемая Седа Григорьевна. Желательно перед опубликованием писем классика Иоаннисиана ознакомить [с] их содержанием заведующую музеем Иоаннисиана дочь его.

Привет

Тычина

15/III 64

787. ДО ЮВІЛЕЙНОЇ КОМІСІЇ ПО ВІДЗНАЧЕННЮ 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І. ІОАННІСЯНА

26 квітня 1964 р.

Всей душой вместе с Вами я на праздновании 100-летия классика литературы дорогого Ивана Никитича, который первым открыл мне всю красоту культуры армянского народа.

Горячий привет родным юбиляра, всем участникам торжества, собратьям-писателям Армении.

Павло Тычина

788. ДО Т. ПАВЛОВА

18 червня 1964 р.

Сердечно поздравляю Вас [с] высокой наградой — орденом Ленина. Прекрасна Ваша деятельность [по] укреплению советско-болгарской дружбы, чудесное достойно подражания участие [в] защиту мира. От души желаю счастья, здоровья.

Павло Тычина,
академик

789. ДО Б. П. СТЕПАНЮКА

29 червня 1964 р.

Дорогий Бориславе Павловичу!

Мені дуже б хотілося допомогти Марії Андріївні Фомуляєвій в справі видрукування її перекладів із Ошера Шварцмана. Був час, коли прохав Марію Андріївну взятися до перекладів творів видатного єврейського поета, і саме тих творів, які ще ніким не були перекладені. Зараз т. Фомуляєва надіслала свої переклади організаторові названої нами збірки — Юхиму Борисовичу Лойцкеру. Як би це добре було, коли б Ви, редактор, та дали б хід до друку благородній перекладацькій праці поетеси.

29/VI 64

790. ДО С. Ф. І М. С. КУДАШЕВИХ

13 липня 1964 р.

Дорогие наши Сайфи Фаттахович и Магфура Сарваровна! Вина моя перед Вами — самая большая, — что не написал я Вам. Болел долго. За книгу Вашу я не поблагодарил как следует. И за мед в липовках. И еще за много что другое, от Ваших сердец исходящее. Правду сказать: за весь период моей болезни я и другим также ничего не писал. Но это, конечно, не смягчает моей вины перед Вами. С весной мне стало больше прибавляться сил и энергии. А Лидии Петровне — наоборот. Она все силы свои направляет на то, чтобы отвоевать меня от беды. А к этому еще подоспела и непрощенная болезнь матери нашей (я считаю Катерину Кузьминичну по справедливости также матерью и своей, так как с самого Великого Октября я все время с нею). Однако трудно было нам вырвать Катерину Кузьминичну из когтистых лап перитонита. Нашу маму дорогую мы похоронили в поло-

вине апреля сего года. Вот хотя бы понемногу теперь надо Лидию Петровну поддерживать. Она здорова, но кто его знает — какое у нее сердце. Живем на даче Совета Министров (за дачу мы платим), а иногда и в городе, хотя там в нашей хате никого нет (на продолжительное время мы отпустили работницу по кухне). Нехорошо, что я все время пишу сейчас о себе да о себе. Очень просил бы Вас, побольше расскажите нам с Лидой Петровной, как Вам живется. И самое главное — не сердитесь на меня. Как у Вас со здоровьем? Как творчество и дети? Всего хорошего!

Ваши *Лидия и Павло Тычины*

13/VII 64. Конча-Заспа

791. ДО П. С. КОЗЛАНЮКА

12 серпня 1964 р.

Сердечно поздравляю дорогого Петра Степановича — видатного українського письменника, громадського діяча — [з] славним 60-річчям. Ми, письменники, особливо гордимся Вами, що Ви разом з Галаном, Гаврилюком, Тудором, Бобинським боролися за визволення західноукраїнських земель і возз'єднання її [в] єдиній Українській Радянській державі. Гордимся сміливими виступами Вашими [в] тодішньому пролетарському підпільному журналі «Вікна». Честь Вам і слава сьогодні — прекрасному художникові слова, гідному вчителю молодих. Живіте довго [в] щасті, успіхах, здоров'ї. Обіймаю.

792. ДО М. БЕНЮКА

16 серпня 1964 р.

Уважаемый т. академик Михайл Бенюк!

Обращаюсь к Вам с большой просьбой. Мне известно, что в Румынии запланированы к выходу в свет монографии украинских художников-графиков: Пащенко Александра Софроновича и Касяна Василия Ильича. Нам очень приятно, что произведения их станут достоянием и румынской художественной общественности. Пащенко и Касян — это действительно выдающиеся наши художники. Знаем, что выход из печати монографий во многом зависит от Вас, ибо Вы заведываете секцией литературы и искусства АН РНР. Просим Вас не отказать в любезности поддержать дело ускорения изданий монографий.

Мы с Вами встречались на Шевченковском торжестве — в частности на фòруме, где я слушал прекрасное Ваше выступление.

С искренним уважением

Павло Тычина

16/VIII 64. Киев

793. ДО С. Ф. КУДАШЕВА

2 жовтня 1964 р.

Дорогой Сайфи Фаттахович! От души поздравляю [со] славным 70-летием. Более всего горжусь я перед своими современниками знакомством [с] выдающимся старейшим башкирским поэтом, имя которому Сайфи Кудаш. Благодаря Вам, я особенно сильно полюбил башкирский народ, его богатырский эпос, историю, творчество Мажита Гафури, а кроме того, современных героев труда. Со многими из них я встречался на заводах [в] городах Уфе, Стерлитамаке, Авзяне, Белорецке, а о героях труда ведь самые лучшие произведения были написаны Вами, самим Сайфи Фаттаховичем. Крепкой была наша дружба во время Великой Отечественной войны, крепкой останется она и по сей час, ибо сильно звучит [в] душе каждого советского народа чувство семьи единой. Поздравляю дорогую Магфуру Сарваровну. Вам же обоим сердечный привет [от] Лидии Петровны. Крепко обнимаем, целуем. Будьте счастливы, здоровы.

Павло Тычина

2/X 64

794. ДО I. В. АБАШИДЗЕ

3 жовтня 1964 р.

Горячо поздравляем Вас, дорогой Ираклий Виссарионович, также всех славных участников недели украинской литературы в Грузии. [К] сожалению, не смог приехать сам, но всей душой с Вами на радостном празднике содружества литератур, на торжестве дружбы народов. От всего сердца желаю успехов, счастья, здоровья.

Павло Тычина

3/X 64

795. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

23 жовтня 1964 р.

23.X 1964 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Не пишеться мені сьогодні, ніяк не пишеться. Учора ми з Лідєю Петрівною поховали друга нашої сім'ї, а мого найдавнішого друга — ще з 1903-го року — Григорія Гуровича Верьовку. Від осоружної хвороби він довго мучився. В стаціонарі. Ходили ми, втішали. А головне: весь час воювали за те, щоб дружину його пускали до нього щодня. Бо єсть же люди — та й окремі установи — просто-таки чудасії. З одного боку: а нехай би дружина Григорія Гуровича, кажуть, та поменше турбувала хворого. (От тобі й на!) А по-друге: дуже вже тяжко хворий ваш муж,— то чи не краще б було забрати його вам додому? (Іншими словами: хай дома помре, а не у нас, в стаціонарі.) А куди ж його забирати додому, коли ще ніде не включено було опалювальну систему. На мороз викидати, чи як? І в радянський час чиновники не перевелися.

Дорогий Лев Адольфовичу, посилаю Вам книжечку своєю,— ту, що пов'язана з Михайлом Коцюбинським.

А до видавництва «Художественная литература» я таки написав був своє прохання щодо редактора моєї майбутньої книги. Одначе мені ніхто не відповів.

Вітайте від нас Маргариту Григорівну.

Ваш П. Тичина

А Вам окреме вітання від Л[ідії] П[етрівни].

796. ДО УЧАСНИКІВ ВЕЧОРА З НАГОДИ 100-РІЧЧЯ І. ІОАННІСЯНА

Не пізніше 20 листопада 1964 р.

Горячо привітствую всех собравшихся [на] столетний юбилей классика армянской литературы Иоаннисяна. Счастлив, что был лично знаком [с] дорогим Иваном Никитичем Иоаннисяном. Он открыл мне всю красоту культуры армянского народа. Будь славна дружба народов нашей Отчизны.

П. Тичина

797. ДО А. ТОКОМБАЄВА

7 грудня 1964 р.

Сердечно поздравляю народного поета Киргизии академика Аалы Токомбаева [со] славным 60-летием и 40-летием творческой деятельности. От души желаю много лет жизни, счастья, успехов, здоровья.

Павло Тычина

798. ДО С. І. КВАСНЕВСЬКОЇ

1964 р.

Шановна товаришко!

У ці липневі теплі дні, коли на полях урожай, коли такі хороші вісті приходять і з поля міжнародних відносин, коли кожному з них ще більше хочеться щось радісне зробити для Батьківщини,— цей лист Вас, певно, засмутить. Та що поробиш! Письменники, особливо старші, мусять правду говорити у своїх відзивах про ті літературні спроби, які їм надсилають початкуючі та молоді письменники.

Ви надіслали Павлу Гр[игорови]чу кілька своїх літературних спроб і просите його дати на них повний аналіз. Радісно давати аналіз на ті твори молодих, у яких (творах) іскорки таланту аж вихоплюють[ся]...

До речі, усі початкуючі чомусь думають, що у П[авла] Гр[игорови]ча цілий штат секретарів, помічників та друкарок і що він на кожен надісланий йому лист із віршами може дати повний аналіз. А тим часом П[авло] Гр[игорови]ч працює сам-один. Нікого у нього нема з помічників постійних.

Докладний аналіз творів може робити тільки Кабінет молодого автора або відповідні відділи редакцій газет та журналів,— тобто знов же таки ті організації, де є спеціально штат для цього. Отже, П[авло] Гр[игорови]ч може тільки коротко давати, бо іншого ж виходу немає — адже шлють йому листи, не питаючись!

Є у Вас відчуття ритму, так само є і слух поетичний, і що особливо важливо, що всі вірші написані на хвилюючі теми нашого сучасного життя. Разом з тим усі ці плюсові сторони Ваших здібностей Ви часто-густо зводите нанівець. А чому? Тому що форма Ваших віршів не тільки не довершена, а просто-таки ніяка. Чимало зустрічається куплетів, де немає зовсім ніяких рим або якщо і є — то далекі й неточні. Так, наприклад, Ви римуєте слова: «війни — вороги, тверда — нога» і т. д. Адже у цих словах приголосні літери

Н і Г (у першому випадку) як Д і Г (в другому випадку) між собою зовсім не зливаються, бо це звуки, як Ви бачите, неоднорідні. Не скрізь проявлена належна увага і до розміру, наприклад:

Руки наши молодые
Не чувствуют усталости нигде.

У першому випадку чотиристопний хорей, а в другому п'ятистопний ямб. Такого різною розмірів вірші не люблять. Інша річ, коли б Ви писали верлібром — тоді це дозволяється. Та й то не так прямолінійно розумійте, що нам нібито строкатість потрібна (ямб у 1-му рядку, а в 2-м амфібрахій чи щоб то), ні! У верлібрі свої закони є, свій ритм одмітний.

Та й взагалі, спішку велику видно в роботі Вашій. А для чого спішити? У нас дуже часто так повелося, що можна й недороблене до редакцій подавати.

799. ДО ВОЇНІВ-ГВАРДІЙЦІВ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ № 3595-Р

Кінець 1964 р.

Горячо приветствую и поздравляю славных наших воинов-гвардейцев части [с] Новым годом.

Горячо поздравляю Вас, уважаемый товарищ Ожерельев [и в] Вашем лице сотрудников газеты [с] Новым годом. Также прошу передать мое новогоднее поздравление и читателям Вашей солдатской газеты, воинам-гвардейцам части. От души всем желаю успехов, здоровья.

800. ДО В. В. ВИНОГРАДОВА

12 січня 1965 р.

Сердечно поздравляю выдающегося нашего ученого, академика, уважаемого Виктора Владимировича В и н о г р а д о в а [со] славным 70-летием и 45-лет[ием] научно-педагогической деятельности. От души желаю много дней жизни, счастья, здоровья.

Пав[ло Тычина]

801. ДО РОДИНИ Д. Я. ЛУКІЯНОВИЧА

28 січня 1965 р.

Висловлюю глибокий жаль [з] приводу кончини дорогого найстарішого видатного письменника Дениса Яковича Лукіяновича. Він був побратимом Івана Франка, учителем багатьох українських письменників.

802. ДО М. О. ПОСМІТНОГО

31 січня 1965 р.

Дорогий Макар Онисимовичу! Сердечно поздоровляю Вас [зі] славним Вашим 70-річчям. Прийміть від мене найкращі побажання щастя, успіхів, довгих років життя, здоров'я залізного, здоров'я!

Павло Тичина

803. ДО В. П. ОЖЕРЕЛЬОВА

Січень 1965 р.

28 фєвраля Николаю Ильичу Подвойскому исполняется 85 лет со дня рождения. Есть об этом в отрывном календаре (на украинском языке) на 1965 год.

Недавно вышла книга кандидата историч[еских] наук Е. П. Тарасова: Николай Ильич Подвойский (Очерк о военной деятельности). Военн[ое] издат[ельств]о Минист[ерств]а обороны СССР, М., 1965 г. Кроме того, о Н. И. Подвойском есть статья в УРЕ (Укр[аїнська] Радянська Енциклопедія, т. 11, стор. 290), а також в Большой Сов[етской] Энциклопедии, т. 33, стр. 389.

Также подробно написано о Н[иколае] И[льиче] в Р[усском] ист[орическом] календаре.

А еще к этому присоединю и такое вот: в газете «Комсомольская правда» за 5 декабря 1964 года (№ 287) напечатаны замечательные письма Ник[олая] Ильича к своим детям (статья под заглавием «Всегда твердо стоять на земле»).

Большой портрет Ник[олая] Ильича (вместе со статьей «Кочегар революції») напечатано в журнале «Україна», № 50, 13 грудня 1964 р. Портрет этот настолько четкий, что сам просится под стеклом в рамку. Если удастся достать мне для Вас этот № — я пришлю его Вам.

Вы уже простите, что я Вам так много пишу да еще и лит[ерату]ру о нем советую, но это все потому, что: [во-пер-

вых], Н[иколай] Ильич один из соратников Ленина, а [во-вторых], потому, что я много получил от него в детские свои годы (еще в 1901—1902 гг.), а после, когда я уже...

Уважаемый тов. Ожерельев (простите, полного имени Вашего не знаю), если будет хот[я] несколько в Вашей воинской газете о Ник[олае] Ильиче (теперь, как подготовка к его юбилейной дате, или же позже), очень просил бы Вас прислать мне несколько экземпляров газеты: я непременно перешлю в Москву его детям для музея. Да и в Киевском музее Ленина ведь есть отдел о жизни и деятельности моего дорогого Николая Ильича.

804. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

15 лютого 1965 р.

15.II 1965 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Щодо збірки на російській мові, то жаль, що вона така маленька буде (4¹/₂ ар[куші]).

Трудно навіть скласти. Дуже хочеться, щоб були вірші з «Срібної ночі».

Ну та Ви це все краще мене знаєте. Що треба напишіть, я Вам скоро вишлю. На книжечку «Срібної ночі» вже з'явилось 3 рецензії, поки що не лають, а хвалять. Поки що будьте здорові.

Цілую Вас усіх кріпко.

Л. Тичина

Дорогий Лев Адольфовичу!

Хотілось би, щоб невеличку мою поему «Срібної ночі» та було б уміщено і в російській книжечці.

Гаряче вітаю Вас і Маргариту Григорівну.

Дякую за Ваші турботи.

Бажаю сонця і добра.

П. Т.

Дати віршів «Срібної ночі»:

1. В ім'я людини — 1961.

2. Високо знялись ми ввись — 1961.

3. І заспівав я радо — 1963.

4. Веління дня — 1964.

5. До молодих поетів — 1962.

6. У Асєєва в гостях — 1963.

7. Напрвесні — 1962.

8. Ежені Коттон у Степаниди Виштак — 1961.

9. Як ти за мир — мобілізує же сили — 1962.
10. Розростатись дружбі вшир — 1964.
11. Титани землі — 1962.
12. Срібної ночі — 1962.
13. Іван Паторжинський — 1964.
14. Шевченко і Чернишевський (друга частина) — 1964.

805. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

18 лютого 1965 р.

18.II 1965 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Близько місяця (минулого) був я в санаторії. А Ліда Петрівна залишилась на «господарстві» сама-одна, бо наша хатня робітниця пішла від нас на роботу двірника.

Справа ж перебудування бібліотеки моєї багато поглинула часу у Ліди Петрівни. Отже, насамперед, один я мусив би до Вас частіше писати, а я, бач, цього не зробив. Спасибі Вам, Лев Адольфовичу, за всю роботу по виданню моєї книжки — це насамперед, — і по-друге: спасибі за Ваші переклади і, зокрема, за переклад вірша «У Асєєва в гостях». Питаєте: які мої будуть зауваження щодо цього останнього? Та ніяких. Слово «взывает» хоч і церковнослов'янського походження, але ж нехай воно тут залишається. Нехай. Бо ж трудно чимсь іншим замінити його. До Вас, Лев Адольфовичу, велике від нас прохання: пришліть, будь ласка, нам зміст нашої книжки в російському виданні. Крім того, треба б було знати мені, якою мірою повинен я оплатити (возместить) ті видатки, котрі викликані були підготовкою моєї книжки. А вони ж були — та й немаленькі. Напишіть — прошу Вас.

Ну, оце, здається, поки що і все.

Бувайте живі-здорові.

Ваш П. Тичина

806. ДО С. М. ШАХОВСЬКОГО

19 лютого 1965 р.

Дорогий Семене Михайловичу!

Приїздіть. І неодмінно. Поговоримо. Бо ж давно й не бачились. Дуже давно. Жалко тільки, що у мене дні 23-го, 24-го й 25-го лютого підуть на засідання (і вранці і ввечері). Сесія Академії наук. А поговорити з Вами — повторюю —

хочеться. На всі і всякі теми — крім ювілейних. Бо це не помагається.

Пробачте, що коротко. Ліда Петрівна передає вітання Вам.

Ваш П. Тичина

19/III 65

807. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

4 березня 1965 р.

4.III 1965 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Спасибі за Ваше слово про мене. Я на полях Вашого рукопису дещо понаписував своє. Не додатки, ні, — а повороти в інший бік. Ви ж самі в листі своєму прохали мене бути строгим до написаного слова, — от я й виконав Ваше прохання. Хай краще зовсім не буде прихвалювання, аніж такі якісь місця окремі, за якії дуже люблять зачіплюватись критикмени. Редакторові нашої з Вами книги, що має вийти, мою новинку «Срібної ночі» послав уже. Велика дяка Вам за Ваші клопоти. Вітайте шановну Маргариту Григорівну.

А вже весна, а вже красна,
Із стріх вода капле,
Молодому козаченьку
Мандрівочка пахне...

Як бачите, замість своїх віршів, які ще не дуже з'являються до мене, — та співаю вголос я цюю пісню старовинну, всіма голосами разом, у розкладці Кирила Григоровича Стеценка, твори якого (по літ[ературній] частині) редагую зараз.

Ліда Петрівна всіх Вас вітає.

Ваш П. Тичина

808. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

17 березня 1965 р.

17.III 1965 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Шофер у нас як слід — хороший, але завжди диктує нам, що не можна довго стояти йому на холоді. Бо тоді довго треба машину обігрівати. Ось через це саме пишу я Вам усього кілька слів.

По-перше: ще раз красно дякую Вам за переклад. Маючи Ваш дозвіл на виправки (та навіть: Ваша просьба така

була), я своє на Вашому понадписував і зверху дещо, поглянете.

Подивитесь. І зробіте, як буде краще для нас обох.

А щодо друкування в журналі, то будь ласка, і ясно, що з додатком вірша «В гостях у Асеева».

Усім, усім Вашим привіт передвесняний — і від Ліді Петрівни і від мене.

А Вам — в першу чергу.

Ваш П. Тичина

809. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА

7 травня 1965 р.

Шановного Трохима Даниловича, педколектив школи, учнів, обслуговуючий персонал, батьків дітей, учнів, також усіх дорогих мені пісковчан сердечно поздоровляю [з] святом великої Перемоги. Усім бажаю щастя, успіхів, здоров'я.

Павло Тичина

810. ДО ЖИТЕЛІВ СЕЛА ПІСКИ

14 травня 1965 р.

14/V 65

Сьогодні, після святкування двадцятиріччя великої Перемоги, разом з Вами всією душею і я, Ваш земляк, присутній [на] всенароднім святі встановлення обеліска [на] могилі партизанів, які одночасно [з] Радянською Армією безстрашно боролися проти ненависних фашистів. Імена героїв, мов ті зорі яскраві, світлитимуть у нас людям аж до найдальших поколінь. Подвиги героїв — безсмертні у віках. Нехай розцвітають у нас сади, хай народжуються діти, хай на урожай щасливе буде літо. Слава нашим героям-партизанам, слава їх матерям, батькам і рідним. Слава всьому радянському народові, партії Комуністичній.

Павло Тичина

811. ДО УЙГУНА

14 травня 1965 р.

14/V 65

Сердечно поздравляю одного [из] славных зачинателей узбекской советской поэзии дорогого Уйгуна Атакузиева [со] славным 60-летием. От души желаю долгих лет жизни, щедрой творческой энергии, доброго здоровья.

812. ДО ПИСЬМЕННИКІВ УЗБЕКИСТАНУ

19 травня 1965 р.

19/V 65

Всей душой я [с] Вами, дорогие братья узбеки, на Декаде украинской литературы и искусства [на] земле великого Алишера Навои. Да укрепляется ленинская дружба народов нашей Отчизны. Желаю участникам Декады счастья, доброго здоровья, творческих успехов.

Павло Тычина

813. ДО М. О. ШОЛОХОВА

23 травня 1965 р.

Живительной силой [в] своих неожиданных поворотах поила Шолохова река Тихий Дон, горячо оведали его ветры донских степей, всегда были ведомы его богатства [в] глубинах родной земли, но более всего стали ведомы ему глубины сердца человека, все повороты нещадной борьбы советских людей [за] свою свободу, ибо выдающийся русский писатель, будучи неразрывно [с] народом, был овеян революционной бурей [в] борьбе за счастье всех народов нашей великой Отчизны. От души поздравляю дорогого Михаила Александровича [с] 60-летием, наградой — орденом Ленина. Желаю доброго здоровья, обнимаю.

Павло Тычина

23/V 65

814. ДО П. Г. БЕЗПОЩАДНОГО

11 липня 1965 р.

Сердечно поздравляю першого поета Донбасу — красу, гордість радянської поезії Павла Григоровича Безпощадного [зі] славним 70-річчям. Бажаю від душі найкращого здоров'я, найкращих успіхів на благо нашої великої Батьківщини. Обіймаю —

Павло Тычина

12 липня 1965 р.

12/VIII 65

Шановний Олександр Трохимовичу!

Радість мені приніс Ваш лист. Радість тому, що з Вашим листом багато чого в моїй пам'яті згадалося. Ми ж більше як піввіку не бачилися з Вами! Згадалися: і архієрейський хор, і хор лівого крилосу, горбатий Андрієвський, октавіст Петькун, і горластий дзвін коло трапезної, кузня коло кухні, і 95-річний «Сашко», що одне тільки й знав, що попелом чистив сома на обід та все історію розказував самої Тройцької «обітелі» з її дзвіницею «аж до неба». А ще ж у пам'ятку й Маліїв рів, свічний завод, скотний двір, гайок на Бблдиній горі, де пам'ятник убогенький стояв над могилою українського письменника Опанаса Марковича, й Іллінські печери, над якими тепер могила мого незабутнього другого в житті могому вчителя Михайла Коцюбинського. А першим своїм вчителем (після сільської вчительки Серафими Морачевської) в Чернігові я вважаю Миколу Ілліча Подвойського, який співав у 1901-му році в Тройці. Це ж він перший помітив, що мені малювання дається, придбав для мене ящичок похідненький та ще у столяра Данила (з гулею на лобі) замовив мольберт за 20 копійок. Не дивуйтеся дуже, що я про все це пишу аж надто вже у веселому тоні. Згадалося ж, повторюю, давнє, а давнє завжди любить само висипатися, як ті оріхи в глиняну миску. От воно зразу ж і заторохтіло безжурно. А коли по суті говорити, то Ви ж і самі знаєте, що дуже багато було сумного й зовсім-таки невеселого в тройцькому житті нашому. А щодо нас, хлопчаків-співаків, — то й потому. Нас малих (Ви ж про це від других могли чути) і били, й лупцювали, на коліна за найменшу провину ставили, без обіду залишали, за вуха тягали та знущалися з нас, аж поки ти не вирвешся з рук та не втечеш десь туди до пам'ятника над могилою Леоніда Глібова. Це все чинили з нами ті репетитори, які жили при нашому гуртожитку до і після Миколи Ілліча Подвойського — прекрасної, гуманної й розумної людини.

Шановний Олександр Трохимовичу!

Не вірте Ви фальшивій і підлій людині Івану Івановичу 'Тупиці. Ми його й на поріг до себе не пускаємо. Ми його за родича не визнаємо.

Бажаю Вам щастя, здоров'я.

Ваш Павло Тичина

816. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ
«ЛІТЕРАТУРА ІР МЯНАС»

21 липня 1965 р.

Горячий привет всему литовскому народу [в] день 25-летия возобновления Советской власти [в] Литве. Счастлив я, имея возможность побывать [в] ваших городах и селах, [на] заводах, познакомиться [с] рабочими, учеными, доярками, писателями, видеть, где жил великий Ленин, Шевченко, Мицкевич. Счастлив, [что] вместе [с] литовцами ездил [в] делегациях [в] западные страны. Ваши литература и искусство поистине прекрасны. [С] любовью переводил литовских поэтов [на] украинский язык. Мне нравится ваш язык. При переводах прибегал также [к] помощи языка русского народа. Да живет дружба народов Советского Союза неразрывно, навеки.

Павло Тычина

817. ДО КОМІСІЇ ПО ВІДЗНАЧЕННЮ
260-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
Д. ГУРАМІШВІЛІ

31 липня 1965 р.

Сердечно вітаю трудящих Миргорода і Зубівки, учасників традиційного дня пам'яті великого сина Грузії Давида Гурамішвілі, який працював [на] Україні. Слава нашій вічній комуністичній сім'ї братніх народів. Привіт усім.

Павло Тычина

31/VII 65

818. ДО О. Г. ТИЧИНИ

4 серпня 1965 р.

4/VIII 65

Дорога Оксано!

Дуже тебе прошу, візьми з собою Лену та приходи ще якусь лопаточку, чи що, — і неодмінно пійди на могилу Проні, щоб якимось таки ж поправити насипану землю над нею. Я й досі не можу забути того вигляду убогого її могили, який (вигляд) я побачив оце, будучи у вас у Пісках. Коли ж тобі не можна буде це зробити — то напиши: і я когось тоді із пісковчан проситиму про це.

Соромно мені перед пам'яттю Проні, дуже соромно. Пиши.

Твій Павло

819. ДО ТРУДЯЩИХ ЛАТВІЙСЬКОЇ РСР

5 вересня 1965 р.

Сердечно привітую трудящихся Советской Латвии [со] столетним юбилеем великого поэта Яна Райниса. Он из семьи титанов, не боявшихся деспотов-царей, посвятил свою жизнь укреплению духа пролетариата, [а] также чувства борьбы, героизма, воли. Райнис воздвигал новую отчизну братства, единения всех народов, наций, племен. Многоценны его переводы [с] языков русского, литовского, эстонского, белорусского. Райнис еще [в] молодости полюбил «Кобзаря» Тараса Шевченко. Творческое наследие дорого украинскому народу. У нас выходит новое издание книг Райниса. Латвию называют янтарной страной, где морские волны приносят берегу янтарь, но самый ценный для нас янтарь — это мужественная революционная поэзия Райниса. От души желаю счастья, успехов людям труда Советской Латвии прекрасной.

Павло Тычина

5/IX 65

820. ДО В. КОСОЛАПОВА

7 жовтня 1965 р.

Уважаемый товарищ В. Косолапов (простите, не знаю как Вас по отчеству), этой осенью — весеннюю радость доставили Вы мне присылкою моей новой книги «Избранное». Большую благодарность выражаю Вам за издание моей книги, а также благодарность гг. В. Борецкому, А. Пику (неясно написано на книге), художественному оформителю, очередному редактору, да еще (пусть не покажется это странным) и товарищам наборщикам и корректорам. Ведь книга издана стараниями всего коллектива Вашего издательства. Желаю всем Вам счастья, успехов, здоровья.

С уваж[ением] *П. Тычина*

7/X 65

821. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

7 жовтня 1965 р.

7.X 1965 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Несподівано прийшла радість. В останні роки так ніхто не видавав мене у Москві, як Ви оце видали тепер. Ліда Петрівна (її ж не вдержип) у видавництві нашому показу-

вала Ваше видання. Показувала й багатьом гостям нашим у себе в хаті.

Прикладено з Вашого боку: з боку товаришів із видавництва «Художественная литература» безліч уваги, енергії й любові до показу книги українського поета. Яка глибока, сердечна і, основне, просякнута не тільки аналізом, а й синтезом, Ваша передмова!

Одного побоююсь, що Ви в ній дещо перехвалили самого поета. Але й передмова — безперечно на висоті, як і видання, як і праця видавців — точніше, — видно, що Ви вже... ну, не буду перехвалювать, щоб не одгонило це в листі моєму «землячеством» або ще чимсь іншим.

...Ви запитували нас із Лідою Петрівною: коли краще приїхати до нас. Та приїжджайте якомога швидше, ми дуже, дуже раді будемо.

Сердечне вітання Маргариті Григорівні й Лені.

Ліда Петрівна всіх вас вітає.

П. Тичина

822. ДО Б. С. КВІТКО

15 жовтня 1965 р.

Радостно присоединяю свой голос [на] вечере 75-летия друга моего Льва Моисеевича. Сегодня дорогой Лев Моисеевич представляется мне широко шагающим [с] раскрытыми руками навстречу миллионным читателям литератур нашей Родины, также народов мира. Привет всем собравшимся [на] вечере. Вам, дорогая Бети Самойловна, большое спасибо [за] сохранение драгоценного наследия.

Павло Тьчина

823. ДО І. І. АНІСІМОВА

17 жовтня 1965 р.

Очень благодарен [за] извещение [о] моем избрании [в] состав редакционного совета. [К] сожалению, [на] первом заседании не смогу быть [по] независимым от меня обстоятельствам. [С] приветом

Павло Тьчина

824. ДО В. В. ЮДИНОЇ

2 листопада 1965 р.

Шановна Валентино Василівно!

Передаю Вам, як і умовились учора, свою замітку «Від літературного редактора». Кінь стоїть унизу на вулиці, копитом від нетерплячки землю копає і рже та вигукує: скоріш, скоріш! Отже, передаю вищезгадану замітку — не дивуйтеся! — з таким кучим, малоцікавим листом. Ліда Петрівна (вона ж сердечно Вас вітає) теж дуже часто залежить від точності тієї хорошої людини, що машиною керує. Ну що ж, сам я й винен, що вчора не приготував Вам листа з своєю заміткою.

З пошаною П. Т.

2/XI 65

825. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

12 грудня 1965 р.

12.XII 1965 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Багато Ви мені робите хорошего — велика ж Вам дяка за це. І взагалі — я бачу — Ви зараз сміливий і рішучий — о! Це значить, сил у Вас хоч одбавляй? Словом: суворовська в Вас лінія в житті, зокрема у мистецтві. А я ж подекуди тримаюсь лінії кутузовської (хоч як це й не гірко, а воно так). Десь там якусь поему не докінчив (бо ж діабет проти тебе), — ну, то, значить, трохи відступи; десь щось розпочав писати (а на тебе якийсь стоматит напав), — отже, й знову трохи з наступом почекай. Хоча наступ на всі перепони життєві завжди був моїм першим правилом, — правилом у всім діянні творчим. Ну... та нехай. Ще ж, може, щось зробимо таке, щоб воно було до ладу. Для людей. Дорогий і любий мій, Ви не дивуйтеся цьому, що я тут написав.

Я ж і досі ніяк не звикну, що мене звать старим.

Стéжу за всім, цікавлюсь усім прекрасним і хорошим. А що старість підкралась по-злодійському тихенько — це хай уже лежить на совісті самої старості. А вона (старість) — я знаю — їй-право, безсовісна. Та хай їй цур осоружній!

Ой яке це гарне творче серце у Кедріна у Дмитрія! Він же був у моїй хатинці в Уфі. Довго розмовляли з ним — неспішно й тепло. Щось напишу про нього; щось мушу написати. Бо це й мій борг старий перед ним.

Дуже вдячний Вам, Лев Адольфовичу, за надіслану мені книгу Дмитрія Кедріна, воістину безсмертного. Глібу Борисовичу Фальку уже послав я теж книгу свою, з великою приязню до нього написав на ній слова свої, хоч і короткі, але ж теплі. А за... Це вчора несподівано приїхали до мене аж сюди в санаторій.

Магнітофон наставили — треба було записати про Григорія Гуровича Верьовку. Я вставив у виступ: «Был слеп Гомер и глух Бетховен». Тож я продовжую: а за статтю Вашу не знаю що й сказати. Здоров'я вона придала мені! Здоров'я! А! Іще ж за журнал «Звезду» окрема подяка моя. Приїжджайте ж до нас у січні перед 27 січня на мій день народження. Бо скучили ж за Вами. Передайте ж вітання шановній Маргариті Григорівні.

Скоро буду вдома.

П. Тичина

Санаторій «Конча-Заспа»

826. ДО М. О. ШОЛОХОВА

1965 р.

От души поздравляю Вас, дорогой Михаил Александрович, [с] присуждением звания лауреата Нобелевской премии. Живите долго, творите. Обнимаю

Павло Тьчина

827. ДО В. І. ГОНТАРЕНКА

1965 р.

Шановний Володимире Івановичу! Ви надіслали мені три своїх вірші. Що про них я можу сказати Вам? Ваші вірші написано щиро: у них є теплота вислову і знайомство з технікою художнього слова. Але ж щирості й теплоти у Вас в данім випадку вистачило лише на один-два куплети, не більше: знайомство з технікою так і залишилось тільки знайомством і не перейшло у справжнє знання її. А це вже призвело до того, що кожен Ваш вірш вийшов незакінченим, а значить, і тема в кожному з них не могла розвинутиись в тому напрямі, який намітився вже був чи то на початку I й III вірша, чи в другому куплеті вірша II. Та й як та тема може розвинутиись, коли сам поет її ламає — зразу ж, як тільки вона народилась. Ви пишете:

Я приехал в родные места,
Где прошла беспокойная юность моя,

Где дружил я с девчонкой когда-то,
И пришлось мне покинуть ее — навсегда.

Читачів Ваших дуже цікавлять ті обставини, через які прийшлося залишити поетові своє улюблене дівча. Очевидно, трагічні життєві обставини, як то бувало під час війни? На це у вірші жодного нема тобі натяку.

Таке ж саме зламання теми вийшло у Вас і в другому та третьому вірші.

Коли поглянути на розмір вірша, то й там побачимо недотриманість його. От, хоч би й у цьому самому вірші. Погляньте лишень самі: що воно у Вас виходить. Розмір — ямб.

I рядок	3 стопи
II рядок	4 стопи
III рядок	3 стопи
IV рядок	4 стопи

А тепер погляньмо з Вами, як сконструйовано II куплет Вашого першого вірша.

I рядок	3 стопи
II рядок	3 стопи
III рядок	3 стопи
IV рядок	3 стопи

Чого це такий різнобій між кількістю ст[оп] у першій і другій строфах?

828. ДО Л. П. ТИЧИНИ

60-ті роки

Лі!

Ще раз про ту трагічну родину, що у дворі Марії Тимоф[іївни] жила на Кузнечній. Він зарізав свою дружину й під-ростка-дочку. А менший хлопець сидів з дворічним на колінах і все це бачив. І не міг скрикнути (мов онімів), не міг дитини покинути й вибігти покликати людей. Та й однаково не встиг би він. Убивство, може, трьох хвилин не продовжувалось. Хлопець, вражений несподіваним убивством, мов прикипів, сидів на місці і сам з дитиною залишився живий.

829. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА

9 жовтня 1965 р.

Шановний Трохиме Даниловичу!

Спасибі за запрошення, але здоров'я моє не дозволяє мені приїхати до Вас. Прошу передати моє сердечне вітання учасникам вечора зустрічі учнів разом з учасниками Вітчизняної війни та партизанського руху. Від душі бажаю всім успіхів у роботі і навчанні. Бажаю щастя, здоров'я.

Павло Тичина

830. ДО ЧИТАЧІВ ЖУРНАЛУ «WIDNOKRĘG»

13 січня 1966 р.

Сьогодні мав нагоду прочитати в тижневику «Widnokręg» переклади з українських поетів,— як старших, так і молодших. Яка це прекрасна і благородна справа — ознайомлювати польських трудящих з культурою українською! Адже це служить насамперед зміцненню дружби наших братніх народів, зокрема письменників і митців.

Від душі зичу всім славним польським нашим друзям успіхів великих в боротьбі за мир і прогрес людства.

Прийміть сердечний привіт з Радянської України, від однієї з сестер багатонаціональної держави.

Павло Тичина

13 січня 1966 р.

831. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА

26 січня 1966 р.

Сердечно поздравляю выдающегося советского писателя, борца за мир, дружбу народов дорогого Илью Григорьевича Эренбурга [со] славным 75-летием. Уважаемой супруге низкий поклон. От души желаю счастья, успехов, здоровья. Крепко обнимаю.

Павло Тичина

832. ДО Г. Д. ВАРЕНИ

16 лютого 1966 р.

Дорогой наш Гавриил Дмитрович. Сердечно благодарю Вас, всех геологов Ваших за поздравление, добрые пожелания. Очень понравился альбом, также Ваш чудесный подарок. Привет всем, наилучшие пожелания.

Обнимаю Вас. Целую.

16/II 66

833. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

Кінець березня 1966 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Хворів я довго на плеврит осоружний, — тому я й не писав до Вас. Як же там з Леною дорогою? Ми з Лідою Петрівною дуже та й дуже затривожились, що так вона тяжко захворіла.

Щодо можливості заявки моєї до видавництва «Советский писатель» (на книгу поезій), — їй-право, забув я: кому саме особисто треба писати? По записних або ж адресних книжках я знаю деякі імена редакторів — а ще краще директорів, але ж, можливо, там вже якісь стоять люди інші.

Спасибі Вам за дружнє сповіщення про можливе видрукування моїх поезій іноземними мовами. Ви — як та веселка (радуга) після дощу: одним кінцем — віддаєте його спраглим людям на землі.

Про «Шаблю Котовського»? А що ж, це можна б було. Та всі плани й проекти швидко затираються зараз у мене у голові. Бо у нас же з Лідою Петрівною — усього тільки два помічники, це — я у неї, а вона — у мене. А тим часом на черзі у нас із Вами, як і кожного письменника, стоять такі великі дати, до яких зараз же готуватись треба, зараз! Це — і Івана Франка ювілей, це і ювілей Шота Руставелі, і особливо знаменні дати 50-річчя та 100-річчя.

Про Володимира Ілліча стільки матеріалів зараз видруковано — скрізь! — що тільки ти їх встигай вивчати.

...А ось Ліда Петрівна од дверей іде і передає мені Вашого свіжого листа. І я, прочитавши його, зрозумів, що із Леночкою, значить, обійшлося все гаразд. А яка це радість також для нас іще й друга: що Ви буваєте в Оксани Михайлівни — подруги безсмертного Асєєва! Ось я напишу зараз же до неї, разом з Лідою Петрівною напишу!

Вітайте ж від нас Маргариту Григорівну та Леночку.

Ваш П. Тичина

Р. С. А з редакцій газет «Комс[омольская] правда» та «Лесная промышленность», уявіть собі,— і нам теж ніхто з них нічирк. Хай буде над ними мудрість їх і благодать.

834. ДО В. С. БАБЛЯКА

18 квітня 1966 р.

Прийміть моє сердечне поздоровлення, шановний Володимире Самійловичу, [зі] славним Вашим 50-річчям [з] дня народження. Від душі бажаю Вам щонайкращого здоров'я, успіхів великих на полі творчості для народу українського, також народів інших.

835. ДО Є. М. ІЩЕНКА

30 квітня 1966 р.

30/IV 66

Дорогий Євген Миколайовичу!

Я й Ліда Петрівна сердечно віншуємо Вас і всю Вашу родину з святом Першого травня! Велику радість принесли Ви мені своїм рукописом про Абхазію, про укр[аїнсько]-абхазькі літ[ературні] зв'язки,— зокрема Рус[ско]-абх[азским] словарем,— а ще і надсилкою книги «Абхазы» Ш. Д. Инал-Ипа. Як закінчу читати рукопис — напишу окремо. А зараз — суєти багато ще у нас, у СРПУ. Бувайте здорові!

Ваш П. Тичина

836. ДО Л. В. ВЛАДИЧА

28 червня 1966 р.

Вельмишановний Леонід Володимировичу!

Хочу коротко поділитися з Вами моїм враженням від рисунків дипломанта Київського художнього інституту Геннадія Івановича Разумова. Показував він мені свої літографії — дипломну роботу на тему «Похорон друга». Рисунки його безперечно цікаві. Дуже добре продумані та й виконані теж гарно. Майже всі мені сподобались. Зауваження, звичайно, були — і Геннадій Іванович прийняв їх. Бувайте здорові!

З повагою Павло Тичина

28/VI 66

21 липня 1966 р.

Шановна тов. В. Білова
(пробачте, повного ймення Вашого не знаю)!

Спасибі за надіслане мені попереднє накреслення «Сузір'я».

Мої думки які?

Насамперед, щодо Головної редколегії.

В проєкті чогось стоїть моє ім'я. Але я в жодному разі на це не згоджуюсь. Як зараз,— поки що «Сузір'я» ще буде альманахом, так і потім, коли вже альманах перетвориться на журнал. Це не по силі моїй.

Чи щасливо підібрано склад редколегії? Там же добра половина у ній таких, що живуть — і літом і зимою — поза Києвом. Я вважав би доцільним включити В. Речмедіна, Григорія Донця та ще декого підібрати з організаційною жилкою.

Про план альманаху?

А що ж тут можна сказати, коли й без самої редколегії пішли замовлення на статті й на переклади. План загалом чудесний. Але дещо в ньому треба уточнити. Наприклад, у параграфі 4-му, 5-му й 6-му говориться про маленькі народи Радянського Союзу. А треба називати їх, як завжди називаємо, малими народами. Бо слова маленькі народи — презирливо звучать. Та і взагалі невірно таке підкреслення робити, бо відомо ж, що і найменший народ може народити геніального письменника у себе, як, наприклад, в Осетії Коста Хетагурова.

Далі. В параграфі 6-му говориться про могутність поезії великої Росії. А правильно воно повинно звучати тільки так: про могутність поезії великого російського народу. А це вже хтось суне таке, що воно абсолютно суперечить ленінській ідеї рівноправності радянських народів. Я розумію, що на засіданнях Міжнародної конференції за мир ці два слова — велика Росія — може, й на місці буде. Але ж тут, у журналі (чи в альманаху — вірніше), де беруть участь рівноправні народи, а не ціла держава в цілому — зовсім зайва така формулювання.

Далі. Мене дуже цікавить, чи є підрядкові для тих наших письменників, які перекладають з братніх літератур? Якщо ж за готовими російськими (вже друкованими) перекладами треба перекладати нам,— тоді це «іграшка» буде, а не справжнє спілкування братніх літератур.

Щодо статті Микити Михайовича, назва якої зву-

чить ось так у нього: «Надмірна» любов до свого народу і почуття інтернаціоналізму». А чи не можна б було наголовок дати трохи спокійніший? А саме — без оцього слова «надмірна». Уже одна така постановка (з словом «надмірна») даватиме привід запідозрювати кожного письменника в надмірній любові до свого народу. Про «надмірну» любов до свого народу можна і треба писати, але про це треба давати в середині статті, а не в наголівку. Бо й справді: доки ми будемо грішниками себе почувати там, де ми щирі й по-братерському правдиві!

Щодо інтерв'ю (яке, можливо, треба буде давати). Я дуже обтяжений зараз доповіддю (писанням доповіді) про Івана Франка та підготовкою до ювілею Шота Руставелі. Вітайте М. М. Шумило!

З пош[аною]

Павло Тичина

21/VII 66

838. ДО Л. С. ДЕЙНЕКИ

7 серпня 1966 р.

Шановна, славна наша й добра Лукеріє Сергіївно!

Сердечно дякуємо Вам за запрошення приїхати до Вас 14-го серпня. Наперед знаємо,— як чудесно пройде у Вас родинне торжество в оточенні найкращих людей села Пісок,— торжество з нагоди присудження Вам високої нагороди — ордена Леніна. Ми ще раз із Лідою Петрівною поздоровляємо Вас в оцьому листі, сьогодні. Приїхати, на жаль, не маю змоги: срочна робота не дозволяє. Пісківчане чи, як тепліше хай буде сказано, пісківські трудящі, мої земляки славні,— хороше залишили враження — як у мене, так і у Ліди Петрівни — минулого літа. Вітайте всіх їх від нас, хай процвітає слава їх у всьому задуманому їми доброму! Вам же — нових досягнень у житті, а голівне — здоров'я бажаємо від душі, непохитного здоров'я!

Обіймаємо

Ваші Ліда і Павло Тичини

7/VIII 66

839. ДО В. МАТЯЩУКА

Вересень 1966 р.

Шановний товаришу В. Матящук
(пробачте, не знаю Вашого повного ймення)!

У мене до Вас невеличке прохання. У номері 34-му «Радянської Житомирщини» я прочитав статтю Н. Д. Чередник-Дубової «Спогад про Івана Дубового». Дуже б мені хотілося знати: як ім'я й по батькові авторки статті — це перше, і друге — яка її адреса. Може б, хтось із Ваших помічників дав би мені відповідь, — буду Вам вдячний.

Я — один із постійних і давніх читачів «Радянської Житомирщини». Передплачую весь час. Газета мені припала до вподоби. Багато чого хорошого в ній є.

840. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

4 жовтня 1966 р.

4.X 1966 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Все думалось, що Ви будете відпочивати в Ірпені — і ми б тоді багато про що поговорили б із Вами. Одначе плани, як Ваші, так і мої, змінилися і через те була така велика затримка з листуванням.

Дякую Вам за Ваше бажання допомогти мені щодо видання моєї книги в Москві. Про це я якось і зовсім уже не думав. Висилаю Вам «Срібної ночі». Як дозволить мені здоров'я (хоча, на мою думку, я зовсім здоровий уже, адже цілих два місяці у Кончі-Заспі на свіжому повітрі пробув), то, можливо, зустрінємось на з'їзді письменників у Москві.

Мені подобаються вікна Вашої творчості. Вони завжди відчинені в потрібному напрямі. А цьому ж причина лежить не тільки в слухові поетичному, але ще й у слухові громадському, політичному, народному.

Майже нічого не пропустив я із того, що Ви писали й друкували останнім часом.

Дякую за турботи.

Вітання всім Вашим поважаним як від мене, так і від Ліди Петрівни.

Всього доброго.

Ваш П. Тичина

Р. С. Я написав у цьому листі Вам, що цілих два місяці пробув у Кончі-Заспі. Хочу додати до цього: сильно вивчав

Івана Франка і Руставелі. Сказати б точніше: наново вивчав.

Ото були люди — так люди!

П. Т.

Не звертайте уваги на виправки. Я сам не люблю теж отаких замазаних місць — та що подієш. Спішка.

841. ДО К. О. РЕВУЦЬКОЇ

4 листопада 1966 р.

Славна, щедра душею, прекрасна Клавдіє Олексіївно!

Сердечно вітаємо Вас і Вашу родину з святом Великого Жовтня.

А крім того, вітаємо і всіх же Ваших вихованців.

Бажаємо щастя, здоров'я, успіхів у всьому!

Павло Тичина

4/XI 66. Київ

842. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

9 листопада 1966 р.

9.XI 1966 р. Київ

Дорогий Лев Адольфовичу!

Ви весь час у пошуках. І часто, вже щось знайшовши на горі, ізнов спускаєтесь в долину, а потім несподівано підноситеся — як на крилах! — аж на самі верховини. Та часто й на шпильях Казбекових не боїтесь стоять... Статтю Вашу «Чувство семьи единой» я читав колись іще й раніш (не пригадую де саме), але ж усю Вашу працю «О поэтической точности перевода» — це тільки зараз широко собі сприйняв. Що добре — то добре (хоча нам і не помагається один одного хвалить). Одне, прохав би Вас додати десь і про Н. Н. Асєва слово — хоча б коротке.

...Щодо назви вірша мого під Вашим новим заголовком «Предвесеннее» — зразу ж скажу: це правильно, хай так і зватиметься вірш.

...На сторінці 34-й, угорі, у вірші «До мови доторкнешся» — слово «мовлено» в новому передруку треба б перемінити на «мовлено». Та це дрібниця.

...Щодо Вашого бажання: дати вірш «На майдані» в багатьох різних перекладах (вірніш: порівняти деякі місця окремі) — ми з Лідєю Петрівною охоче Вам тут допоможемо

підборкою самих перекладів. Але це вже буде десь туди далі, бо Ваша ж робота присвячена 50-річчю.

Поки що посилаю Вам невідомий нікому ж (як нам здається) недрукований ніде переклад Юрія Яновського — вірша «На майдані».

Спасибі Вам велике за книжки, надіслані мені ласкаво Вами,— Степана Щипачова, Антанаса Дрилінга і за самий Ваш переклад «На майдані». Переклад — прекрасний (по щирості кажу). Тільки кінець треба закрити з акритим або ж напівзакритим звучанням. Тобто замість: Полумгла Мгла — — — — — дати: Полумгла Ночь. Літера о — все-таки не настільки широко открытое звучание имеет, как літера а:

Ну пробачте за таке міркування моє.

Вам від Ліди Петрівни, як і всім Вашим, низенький уклін.

Ваш П. Тичина

843. ДО Е. С. ТОПЧЯНА

16 листопада 1966 р.

16/XI 66

Спасибо, дорогой Эдуард Степанович, за приглашение. Я очень сожалею, что не могу приехать к Вам. Прошу передать искренний братский привет всем участникам четвертого съезда писателей Армении. Каждый наш съезд художников слова представ[ляет] собой как бы новый этап творческого их возмужания. Возмужание это приходит к нам, благодаря постоянной заботе о нас со стороны Коммунист[ической] партии, благодаря тесной дружбе всех братских народов нашей Отчизны.

Перед нами много вопросов — жизненных, неотложных. Их успешное решение зависит от того, насколько глубоко мы познали нашу советскую действительность, насколько ярко методом соц[иалистического] реализма показали в произведениях своих нового человека — героя нашей могучей, несравненной в веках советской эпохи. Армянская советск[ая] литература всегда была щедрой на появление писателей-революционеров, армянская литература крепко связана с передовыми традициями своих предшественников. Она же одна из первых еще в предыдущих веках приблизилась к животворным источникам культуры великого русского народа. Сильно и беспощадно бьет она сейчас по псевдокритикам и ревизионистам гнилого Запада. Полным голосом на весь мир заявляет о великом росте творчества своего, о развитии арм[янской] лит[ературы] в своей Стране Советов, в стране правды...

844. ДО Ю. С. КОБИЛЕЦЬКОГО

25 листопада 1966 р.

Сердечно поздоровляю дорогого Юрія Свиридовича [зі] славним 60-річчям та 40-річчям педагогічної й наукової діяльності. Від душі бажаю успіхів великих, щастя сонячного, незламного здоров'я. Що може бути почеснішим, як працювати з нашою молоддю — мужньою, прекрасною. Хай же завжди на нашій ниві пшениця колоситься.

25/XI 66

845. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

1 грудня 1966 р.

1.XII 1966 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Пишу перед засіданням, а тому й дуже коротко. Я гадаю, що краще за все буде такий Ваш кінець у вірші «На майдані»:

На майдане шум смолкає,
День уходить прочь.
Вечер,
Ночь.

Що ж до варіантів перекладу першої строфи, то я мушу сказати тут таке: усі вони гарні — ці Ваші проекти —

Громом говорить народ...
Всколыхнувся весь народ...
Взволновался весь народ...
Утверждается народ...

Але ж слова: «Револуція іде» — ніде зараз не звучать, а просто-таки, здається, ця «Револуція» випала, та й годі. А цеє слово треба б було зберегти при перекладі вірша.

Дуже вдячний Вам за Ваші турботи. Радію з Вашої енергії.

Ліда Петрівна прохає вітати Вас.

Вітання від нас всім Вашим.

На все добре.

П. Тичина

846. ДО Л. М. КОЛЕСНИКОВОЇ

7 грудня 1966 р.

Сердечно вітаю чудесну поетесу [зі] славним Вашим 50-річчям. Лідіє Морисівно, читав і ще раз перечитую Ваші збірники. Там є сильні-пресильніючі художні речі, які давно заслуговують бути вставленими [у] всі хрестоматії, читанки, декламатори. Вірш «Як все, що дає земля», а також вірш «Узяти б сяйва в сонця золотого» переконливо говорять нам за те, що Ви є справжньою наступницею нашої великої Лесі Українки.

847. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДНІПРО»

Грудень 1966 р.

Вельмишановна редакціє журналу «Дніпро»!

Хоч давно вже відомо, що від 1615 року і до цього часу пролягає єдина лінія університетської освіти, проте наукове обґрунтування цього зроблено чи не вперше великою групою радянської інтелігенції в листі до Вашого журналу. І в цьому відношенні лист «Настійна вимога часу» є великою подією в нашому культурному житті. Дійсно, заснована 1615 року в Києві Братська школа є тим могутнім коренем, з якого вирросло буйне дерево вітчизняної університетської освіти. То чому ж нам не пишатися цим? То чому ж ми повинні ігнорувати непреложні факти історії?

А музей книги — хіба це не вкрай необхідна нашому народові інституція! Адже історія вітчизняної культури найповніше розкривається через книгу. І знання цієї історії конче необхідне для будівника комунізму.

50-річчя Великого Жовтня — це така дата, до якої слід відкрити музей книги і встановити історичну справедливість щодо віку Київського університету — одного з найстаріших університетів Європи.

Павло Тичина

848. ДО С. Ф. ШАКІРА

1966 р.

Люблю я мужнього й безстрашного. З Мусою Джалілем я познайомився в Києві на Шевченківському пленумі Спілки радянських письменників СРСР у 1939 році. В перервах пленуму ми якось одразу зблизилися з ним. Багато ми тоді

говорили про Шевченка, Пушкіна, Туманяна, про Габдуллу Тукая, про Мажита Гафурі.

Ніколи не забуду той день, коли (після закінчення Великої Вітчизняної війни) я довідався, що Муса Джаліль, будучи ув'язненим фашистами в Моабітській тюрмі, по-дружньому згадував про Фадєєва й про мене.

Дружба письменників, художників і композиторів усіх національностей нашої Вітчизни — це воістину тисяча тисяч відчинених вікон також і в майбутнє кожного з радянських народів.

Люблю я Мусу Джаліля — мужнього й безстрашного богатиря-героя! Він завжди в душі моїй. Так само, як і народ татарський, що породив його.

Павло Тичина

849. ДО Л. П. ТИЧИНИ

60-ті роки

Ліда, Лідуся!

Коли у мене вночі безсоння і я прислухаюсь, як ти на своєму (ліжку) тяжко дихаєш, мене всього проймає мука: а скільки ж ти серця свого дорогого, свого терпіння золотого потратила під час моєї хвороби! Сестра рідна ніколи того не зробить, як робить це дружина...

850. ДО М. І В. С. ШВЕЦІВ

1 січня 1967 р.

Дорогі наші дивно-прекрасні Марино і Василю!
Сердечно поздоровляємо Вас з Новим роком!
Обіймаємо

Л. і П. Тичини

Р. С. Таких винних яблук і такого гарбуза укотистого, як Ваші, ніколи ще ми не пробували ні в кого. Дяка Вам і слава й честь.

851. ДО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КПРС

1 березня 1967 р.

Глибоко взволнован щедрою нагородою, котрою удостоєно я вместе [с] другими деятелями нашей культуры, членами великой ленинской семьи народов. Эту награду отношу ко

всім своїм собратам по перу. Благодарю свою рідну партію за високу оцінку мого труда. Нагорода вливаєт мені нові творчі сили, і я віддам їх народу, партії.

Павло Тьчина

852. ДО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ

1 березня 1967 р.

Безмірно схвилюваний високою нагородою, якої я удостоєний разом з іншими діячами радянської культури. Цю нагороду відношу до всіх своїх братів по перу. Дякую своїй рідній партії за високу оцінку моєї праці. Нагорода вливаєт мені нові творчі сили, і я їх повністю віддам партії й народу.

853. ДО М. ТУРСУН-ЗАДЕ

12 березня 1967 р.

Дорогой друг!

От всего сердца поздравляю с высшей всех народной оценкой Вашего прекрасного творчества, отданного служению нашей любимой многонациональной Родине.

Обнимаю — *Павло Тьчина*

854. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

15 березня 1967 р.

15.III 1967 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Переклад Н. Панова моєї поеми «Шевченко й Чернишевський», як на мою думку, такий, що його можна давати й далі. Дуже б гарно було, коли б він, т. Панов Н., та взявся б до перекладу ще й тієї частини цієї поеми, яка залишилась без перекладу.

До Вас велике прохання: звірити звучання поеми російською мовою за текстом із книги «Срібної ночі».

Ось бачите, як у мене в цьому листі недобре виходить і нібито я розпоряджаюсь Вашим часом. Ви вже не звертайте уваги на це.

Цілком згоден з Вашою думкою і думкою Н. Сидоренка, що в невеличкій книзі та не слід було б давати багато

перекладчиків. Отже я стою за те, щоб першим чином по-прохати Н. Брауна віддати свою увагу тим моїм поезіям, які йому буде запропоновано. Він же і своє пише, й перекладає гарно.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Ви запропонували до книжки моєї включити такі ось твори (беру із Вашого листа):

«Моему старому учителю И. П. Львову»

«В лесу»

«Предвесеннее»

«Иней»

«В межпланетные дали окно»

«Юности непобедимый дух» и другие (из газ[ет] и журналов).

Мне бы хотелось к этому списку еще присоединить такие вот стихотворения:

«В Чернобилі» (із кн. «Ми свідомість людства»)

«Горобинцю золотий» (так само)

«Про юного Василя» (так само)

«В гостях у пісняра Івана» (так само)

«Розростатись дружбі вшир» («Срібної ночі»)

«Як ти за мир — мобілізує же сили» (так само)

«А в цей час співали пісню» («Комунізму далі видні»).

Не звертайте [уваги] на розкиданість листа, цей мій лист — немовби та копиця сіна, на якому зверху добре пополежиш, повалаєшся.

Ми з Лідєю Петрівною майже два місяці висиділи в лікарні.

З мукою — скажи — та й годі!

Вітає Вас Ліда Петрівна.

Ваш П. Тичина

855. ДО Г. Ф. КУЧЕР

20 квітня 1967 р.

Шановна й дорога Галино Федорівно!

Прийміть наше сердечне слово співчуття у Вашому великому горі... Те страшне, що сталося з славним і всім нам любим Василем Степановичем, для нас було буквально як грім серед чистого неба. Василь Степанович, як видатний письменник нашого часу, завше брав собі в роботу щонайважливіші теми як із життя біжучого, так і з життя минулого. Енергія у Василя Степановича була — просто сказати — невичерпна. Великі задуми й широченні простори, в які

укладались ці задуми,— ось що характерно для одного з найпопулярніших письменників наших — і саме для Василя Степановича. Він знав весь той матеріал, який мусив перелитись на папір письменника. Він усі ситуації своїх героїв наперед уже бачив. Бо знав саме життя, бо знав усі стежки своїх героїв — наперед! — куди його поведуть вони, а від кого одвернуться. Я тут говорю не тільки про уяву письменника, але й про пам'ять творчу письменника. А уява ж і пам'ять творча завжди живуть разом. Свою уяву Василь Степанович завжди перевіряв на людях — конкретно під час зустрічей своїх з читачами. От уже хто не боявся зустрічей з читачами — так це якраз наш любий і славний Василь Степанович! Володимир Ілліч Ленін, якби був знав про це, неодмінно заохотив би усіх нас, письменників, брати приклад у Василя Степановича.

Обіймаємо.

Ліда і Павло Тичини

20/IV 67

856. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

30 травня 1967 р.

30.V 1967 р.

Дорогий Лев Адольфовичу!

Пишу з лікарні, куди мене помістили, щоб підготувати до другої операції. Перед цим весь час була нерівна температура, а децю й поболювало у мене — хай йому лихо.

Дуже, дуже прошу: не беріть до свого серця те, що я так довго не писав Вам. Радістю було для мене — одержати від Вас газети з Вашими статтями й зелені книжечки (мої) в російських перекладах тих поезій, які Ви одібрали. А ще ж і стаття там Ваша — об'єктивно строга й на нову творчість надихаюча.

Радію Вашим успіхам. Хай Вам ще більше сил підбавиться в житті.

Спасибі, спасибі за все.

Вітання Вашим, вітання й знайомим письменникам та композиторам («Советскую музику» з великим інтересом читаю).

Ліда Петрівна сердечно Вас вітає.

Обіймаю.

Павло Тичина

857. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

Травень 1967 р.

Від усієї душі поздоровляю дорогого Петра Петровича Хузангая — народного поета Чуваської Республіки, друга української культури — з славним 60-річчям.

Бажаю доброго здоров'я, бажаю щастя, нових творчих досягнень у цей наш радісний час підготовки до великої ювілейної дати Радянської влади.

Найсердечніші мої побажання шановній Вашій родині.
Міцно обіймаю.

Павло Тичина

858. ДО А. О. КАРАВАЄВОЇ

18 червня 1967 р.

18/VI 67

Дорогая Анна Александровна!

Вы, наверное, давно уже меня причислили к лику грубых нечестивцев, которые не захотели ответить Вам на Ваше письмо — такое прекрасное, сердечное. Болен я — что поделаешь. <Много чего лежит у меня без ответа. Отвечать на письма надо самому (секретаря у меня нет, а самому — не так-то легко)>. Процедурами болезненными сопровождалось мое лечение всю весну да вот и еще и теперь <мучат> летом.

Спасибо Вам за Ваше слово доброе, благожелательное! Много чего мне вспомнилось при чтении письма Вашего. И торжественно смелую обстановку на заседаниях членов Всемирного конгресса в защиту мира в Париже в зале «Со-гласия»; и разоблачающие ответы советских делегатов оголтелым эмигрантам в ответ на брань в адрес Сов[етского] Союза в своих грязных газетках; и любимого всеми нами Анри Барбюса, тревожно сосредоточенного в себе, но всегда для всех доступного, кто, в частности, хотел бы поговорить с ним в кратких перерывах между заседаниями. А во все другие дни, свободные от заседаний, все мы разбрелись по Парижу. Помню, как мы втроем: Вы, Анна Александровна, Петр Иосифович Панч и я, несмотря на жаркое солнце, добрались отдельно на самую высоту Собора Парижского и оттуда наблюдали непрекращающееся движение города, словно в грандиозном муравейнике. Да разве только это и осталось в памяти? О, нет! А помните, Вы хотели себе подобрать новое платье. Зашли мы все втроем в магазин. Мы, хлопцы, посидели за занавесками. Долго мы сидели там. Ну,

думали, значит, нашла-таки наша Анна Александровна себе платъє в Париже. И вдруг Вы [со] смехом выходите: «В Париже ни одно платъє на нас не нашли парижанки».

859. ДО О. Я. ЮЩЕНКА

22 червня 1967 р.

Дорогий Олексо Яковичу!

За лист Ваш хороший до мене — спасибі, спасибі, спасибі.

Ви — невтомний. Як у подорожах, так і у виступах. А ще ж і в організаційній роботі з молодими. З молодими ж і виступали Ви — по Чернігівщині. Чернігівщину ж я люблю. А творчу молодь її — особливо.

Бережіть своє здоров'я. Неодмінно.

Ваш П. Тичина

22/VI 67. У лікарні

860. ДО І. К. БІЛОДИДА

20 липня 1967 р.

Дорогий Іване Костевичу!

Цим коротким листом своїм хочу Вас сердечно подякувати за Вашу велику увагу до мене в час моєї недуги. Хотілося б написати щось більшого — та зараз просто-таки ще сил потрібних немає у мене.

Передайте, будь ласка, вітання Вашій шановній дружині.

Ваш П. Тичина

20/VII 67. Лікарня

861. ДО В. О. МИСИКА

24 липня 1967 р.

Сердечно поздоровляю одного з найкращих наших поетів, дорогого Василя Олександровича Мисика [зі] славним його 60-річчям. Від душі бажаю успіхів, здоров'я. Окреме вітання передайте Вашій славній дружині.

Павло Тичина

862. ДО УЧАСНИКІВ ЮВІЛЕЙНОГО ВЕЧОРА,
ПРИСВЯЧЕНОГО 70-РІЧЧЮ
З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І. К. МИКИТЕНКА

9 вересня 1967 р.

Сердечно вітаю учасників вечора, присвяченого 70-річчю Івана Кіндратовича Микитенка. На жаль, хвороба не дала мені можливості прийти до Вашої зали, але душею і серцем я з Вами, дорогі друзі.

Я думаю зараз про видатного нашого письменника і громадського діяча Івана Микитенка. Ось він, живий, стоїть перед очима моїми: молодий, рвйний, гарячий. Пам'ятаю наші численні зустрічі, поїздки нашу за кордон, де Іван Кіндратович, крім усіх інших місій, виконував ще одну — чи не найважливішу — місію пропаганди української культури, культури Шевченка і Франка, Лисенка і Леонтовича, за кордоном.

Зроблене Іваном Микитенком ніколи не вмере. Його ім'я не забуде Україна. Всім серцем з Вами.

Павло Тичина

КОЛЕКТИВНІ ЛИСТИ

1. ДО М. М. КОЦЮБИНСЬКОГО

10 грудня 1912 р.

10 грудня, увечері, 12 р.

Здрастуйте, любий Михайле Михайловичу!

Ми — гурток чернігівців-семінаристів з рідної Вам Чернігівщини шлем сердечне привітання. Від всеї щирості бажаємо Вам якомога швидше одужати. Павло, Добриловський Євген, Власовський Федор, Кутепов Павло, Петровський Іван, Германов Феодосій, Тичина Євген, Андрієвський Дем'ян, Кривоший Гриць, Хайневський Сергій.

Я пишу за Порфира Яновського, Івана Кривошея, Василя Еланського, Волод[имира] Мазупова, Ів[ана] Цитовича, Ів[ана] Євфимовського.

У нас тільки що скінчилось зібрання. Читали нову книжку «Вісника». Живеться нам ні гарно, ні зле. Дзвінки, утиски, капуста, риба солена — все це так набридло, що ладен, здається, утікати на край світа. 1-го жовтня стався у нас заколот. Багато було глупства як з нашого боку, так і з боку педагогів.

На різдвяні свята роз'їжджаємось майже всі. Поки що залишаємся не забуваючі Вас

Українці-семінаристи

2. ДО Ф. М. ГОЛОВЕНЧЕНКА

27 червня 1948 р.

Уважаемый Федор Михайлович!

Наступило время познакомить русского читателя с четвертым, после Шевченко, Франко и Леси Украинки, украинским поэтом-демократом и классиком украинской поэзии Павлом Грабовским (1884—1902), чьи произведения никогда еще не выходили на русском языке отдельной книгой.

В однотомник (15—20 п[ечатных] л[истов]) вошли бы стихотворения Грабовского, а также избранные его статьи о литературе в переводе на русский язык.

Мы могли бы взять на себя составление и редакцию одно-
томника и подготовить его к печати к концу 3-го квартала
1949 года.

Просим включить в издательский план Гослитиздата од-
нотомник этого украинского поэта и революционера.

С таким же письмом мы обратились и к Александре Пет-
ровне Рябининой.

П. Тычина

Киев, ул. Чудновского, 5, кв. 7

Н. Ушаков

Киев, Воровского, 24, кв. 20
27/VI 48

3. ДО О. І. ДУШЕЧКІНА

9 вересня 1954 р.

Сердечно поздоровляємо Вас, шановний Олександр Іва-
новичу, [з] славним Вашим 80-річчям та 55-річчям наукової,
педагогічної, громадської діяльності. Великі Ваші заслуги в
галузі вітчизняної науки, а також заслуги у громадській ро-
боті, і тому така велика популярність Ваша серед радянсько-
го народу. Це ми яскраво побачили, перебуваючи серед ро-
бітників, механізаторів та колгоспників Чорнобильського
району. Бажаємо Вам доброго здоров'я, творчих успіхів на
благо нашої Вітчизни.

Павло Тычина, Дмитро Косарик, Дмитро Білоус

9 вересня 1954 року

4. ДО Е. ТРІОЛЕ І Л. АРАГОНА

23 квітня 1956 р.

Дорогие товарищи Эльза Юрьевна и Луи Арагон!

Зная Ваши искренние дружеские чувства по отношению
к литературам советских народов, мы, три украинских пи-
сателя, разрешаем себе обратиться к Вам с этим письмом
и с нижеследующей имеющей для нас большое значение
просьбой. В августе [с.] г. украинский народ будет торжест-
венно отмечать столетие со дня рождения своего великого
писателя Ивана Франко. Бюро Всемирного Совета Мира
включило эту знаменательную для украинского народа дату
в список тех дат, которые будут по линии мирового движения
сторонников мира отмечаться в 1956 году.

Мы знаем, что о жизни и творчестве Ивана Франко за-

падноевропейский читатель, в частности читатель французский, весьма мало информирован. Исторические обстоятельства для украинского народа до 1917 года складывались так, что духовные ценности, созданные украинцами, были большинству человечества неизвестны. В этом положении оказались и произведения Ивана Франко — его стихи, поэмы, рассказы и повести, насыщенные и глубоким чувством народной жизни, и высокой философской мыслью, и страстью поэта-бунтаря.

Думая о том, как бы познакомить французского читателя с творчеством Ивана Франко, мы, естественно, прежде всего назвали друг другу Ваши имена — имена замечательных людей Франции, имена хороших друзей нашего народа. В своей блестящей книге о советских литературах Арагон так хорошо, так тепло рассказал и о литературе украинского народа.

Мы знаем, как Вы оба заняты. Мы не хотели бы отнимать драгоценного творческого времени ни у Эльзы Триоле, ни у Луи Арагона. Мы вполне пойдем, если Вы не сможете на нашу просьбу ответить согласием. А просьба такова: нельзя ли помочь изданию во Франции сборника избранных стихов и поэм (может, и новелл) Ивана Франко? Мы могли бы прислать подобранные, подготовленные к переводу тексты, вступительную статью, иллюстративный материал (портреты). Тексты могли бы быть присланы и по-украински, и в русском переводе, и по-французски (подстрочники). Насчет объема сборника Вы, в случае Вашего любезного согласия, могли бы нам посоветовать лучше и реальнее, чем это планировать можем мы сами.

Еще раз просим не счесть нас навязчивыми. Вы поймете чувства, которыми продиктована такая просьба украинских писателей к выдающимся писателям французского народа, — к писателям, на сочувствие, понимание и доброжелательность которых мы имеем все основания рассчитывать.

С глубоким уважением

*Александр Корнейчук
Микола Бажан
Павло Тычина*

СССР, Киев, ул. Орджоникидзе, 2,
Союз писателей Украины
23/IV 56

5. ДО С. В. ЧЕРВОНЕНКА

17 вересня 1956 р.

17 вересня 1956 року

Секретареві Центрального Комітету
КП України
тов. Червоненку Степану Васильовичу

Високошановний Степане Васильовичу!

Звертаємося до Вас із цим листом у справі професора Київської консерваторії Михайла Венедиктовича Микиші, звільнення якого з роботи в консерваторії вважаємо прикрим непорозумінням, вірніше — глибокою помилкою, якої припустилась учена рада консерваторії.

М. В. Микиша — відомий співак і оперовий артист, видатний громадський діяч, досвідчений педагог-вокаліст. Вихованець М. В. Лисенка, учень знаменитого співака Олександра Мишуги, тов. Микиша добре знаний не тільки українській громадськості. Десять років прослужив він на сцені Московського Великого театру, де з незмінним успіхом виконував найвідповідальніші партії. Знали його за дожовтневих часів і в західних областях України. Виступ Михайла Венедиктовича у Львові під час сорокалітнього ювілею Івана Франка викликав захоплення, відгуки якого бачимо в тогочасній пресі. З Іваном Франком були у М. В. Микиші щирі приятельські відносини. Про зустрічі свої з великим письменником, про стосунки з М. В. Лисенком та іншими передовими діячами української культури розповідав останніми часами М. В. Микиша на сторінках газети «Вечірній Київ» і журналів «Вітчизна» та «Жовтень».

М. В. Микиша — один із основоположників радянської української опери, він був директором першого українського оперного театру.

Як педагог, т. Микиша виховав цілу плеяду талановитих співаків, серед яких можна назвати Станіславову, Григор'єва (співає нині на сцені Великого театру), Чубенко, Сирватко, Золотарьова та багатьох інших.

У праці з тов. Микишею підвищувала свою вокальну майстерність, за її власним свідченням, З. М. Гайдай.

Нам відомі відзиви про М. В. Микишу як талановитого артиста і доброго педагога-вокаліста таких майстрів мистецтва, як тт. Козловський, Лемешев, Обухова, Рейзен, Глієр, Пирогов, Пазовський, Мелік-Пашаєв, Сук, Людкевич.

М. В. Микиша має свою систему вокального виховання, в якій він творчо на підставі вчення Павлова і на основі власної практики розвинув принципи вчення О. Мишуги.

Систему цю виклав він у великій праці, яка досі залишається в рукописі.

Ми вважаємо, що

1) постанову вченої ради Київської державної консерваторії треба переглянути і тов. Микишу як професора поновити на посаді;

2) клопотання про те, щоб М. В. Микиші було надано почесне звання заслуженого діяча мистецтв, слід бережно підтримати.

*М. Бажан
П. Тичина
М. Рильський*

6. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ТАТАРІЇ

26 квітня 1961 р.

Казань, Союз писателів Татарії
Юбилейному комітету Тукая

Сегодня особо торжественный день для всей нашей ленинской семьи братских народов — день рождения выдающегося поэта-демократа Габдуллы Тукая.

Украинская общественность знает и высоко чтит творчество горячего пропагандиста дружбы народов нашей страны. Да как же иначе может и быть оно, когда на Украине изданы произведения Тукая [в] переводе на украинский язык, когда мы [в] своих театрах смотрим балет «Шурале», когда украинские художники и композиторы черпают для себя темы из произведений Тукая.

Габдулла Тукай поистине является также нашим любимым поэтом.

Большой поклон трудолюбивому татарскому советскому народу, породившему стойкого борца [с] самодержавием, пламенного патриота своего народа.

*Павло Тичина
Микита Шумьло
Василь Козаченко
Олекса Новицький*

7. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ЛАТВІЇ

Не пізніше 11 вересня 1965 р.

Находясь среди механизаторов Горностайпольской МТС и тружеников колхозных полей Чернобыльского района Киевской области с гордостью вспоминаем имя Вашего великого поэта Яна Райниса. Примите наше братское сердечное слово привета из Украины в дни всенародного празднования — юбилея Яна Райниса.

*Павло Тычина
Дмитро Косарик
Дмитро Белоус*

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. Павло Тичина. 1962 р. Фронтиспіс
2. П. Тичина. 1966 р. 224—225
3. Г. Марков, П. Тичина й О. Жаров. 1966 р. 224—225
4. О. Корнійчук, П. Тичина, А. Головка і В. Касіян на V з'їзді письменників України. 1966 р. 224—225
5. П. Тичина із молодими літераторами — делегатами V з'їзду письменників України І. Мельниченком, С. Тельнюком, Р. Лубківським, Р. Третяковим. 1966 р. 224—225
6. П. Тичина, О. Твардовський і П. Воронько. 1966 р. 256—257
7. П. Тичина. Пейзаж. Папір. Вугілля 256—257
8. П. Тичина. Автопортрет. Олівець. 1922 р. 256—257

ЗМІСТ

ЛИСТИ

1. До Є. Г. Тичини. 1906 р.	7	122 ¹
2. До Є. Г. Тичини. 1910 р.	8	123
3. До А. В. Ніковського. 1915 р.	8	123
4. До Є. Г. Тичини. Початок 1916 р.	9	124
5. До Є. Г. Тичини. 15 квітня 1917 р.	10	125
6. До В. М. Елланської. 1918 р.	11	125
7. До Л. Н. Папарук. Літо 1920 р.	11	126
8. До Л. П. Папарук. 8 серпня 1920 р.	12	126
9. До Г. К. Голоскевича. 1920 р.	13	127
10. До Всеукраїнського комітету пам'яті М. Д. Леонтовича. 17 лютого 1921 р.	13	127
11. До ради бібліотекарів Національної бібліотеки. 15 вересня 1921 р.	13	128
12. До президії Комітету пам'яті М. Д. Леонтовича. 22 листопада 1921 р.	14	128
13. До В. Л. Поліщука. 23 січня 1922 р.	14	129
14. До М. К. Зерова. Квітень 1922 р.	15	129
15. До Н. Д. Романович-Ткаченко. 1922 р.	15	130
16. До Л. П. Папарук. 1923 р.	15	131
17. До В. О. Мисика. 4 квітня 1923 р.	16	131
18. До В. О. Мисика. 2 липня 1923 р.	17	132
19. До М. Є. Івченка. Липень 1923 р.	17	132
20. До С. В. Васильченка. 25 жовтня 1923 р.	17	132
21. До Л. П. Папарук. 7 листопада 1923 р.	18	133
22. До В. Я. Брюсова. 12 грудня 1923 р.	20	134
23. До Л. П. Папарук. 25 грудня 1923 р.	20	134
24. До М. М. Могиланського. 1923 р.	21	134
25. До Л. П. Папарук. 1923 р.	21	134
26. До Л. П. Папарук. Кінець 1923 р.	22	135
27. До Н. Д. Романович-Ткаченко. 3 лютого 1924 р.	22	135
28. До В. О. Мисика. 16 лютого 1924 р.	23	135
29. До М. Ф. Чернявського. 1 березня 1924 р.	24	136
30. До Н. Д. Романович-Ткаченко. 1924 р.	25	136
31. До Л. П. Папарук. 1924 р.	25	136
32. До М. К. Зерова. Березень 1924 р.	26	136
33. До Л. П. Папарук. 1924 р.	28	137
34. До Є. Г. Тичини. Березень 1924 р.	28	138
35. До Є. Г. Тичини. Березень 1924 р.	29	138
36. До М. Є. Івченка. 28 березня 1924 р.	29	138
37. До Л. П. Папарук. Червень 1924 р.	30	138
38. До Л. М. Івченко (Коваленко). 1924 р.	31	139
39. До Є. Г. Тичини. 1924 р.	31	139

¹ Перша цифра — сторінка тексту, друга — приміток, поданих у другій книзі дванадцятого тому даного видання.

40.	До М. М. Могилянського. 4 червня 1924 р.	32	139
41.	До М. М. Могилянського. 11 червня 1924 р.	33	139
42.	До Г. А. Коваленка. 12 червня 1924 р.	33	140
43.	До М. Ф. Чернявського. 12 червня 1924 р.	33	140
44.	До М. М. Могилянського. 4 липня 1924 р.	34	140
45.	До В. О. Мисика. 6 липня 1924 р.	35	141
46.	До Л. П. Папарук. 1924 р.	36	141
47.	До М. М. Могилянського. 1924 р.	36	141
48.	До Л. П. Папарук. 1924 р.	36	141
49.	До Л. П. Папарук. Жовтень 1924 р.	37	142
50.	До Л. П. Папарук. Листопад 1924 р.	37	142
51.	До М. Є. Івченка. 1924 р.	38	142
52.	До М. М. Могилянського. 1 листопада 1924 р.	38	143
53.	До М. К. Зерова. 25 листопада 1924 р.	39	143
54.	До В. І. Самійленка. 1924 р.	41	143
55.	До М. П. Сайка. 1924 р.	41	144
56.	До Є. Г. Тичини. 12 січня 1925 р.	42	144
57.	До Л. П. Папарук. Січень 1925 р.	42	144
58.	До А. К. Павлюка. 13 січня 1925 р.	42	144
59.	До Л. П. Папарук. Січень 1925 р.	43	145
60.	До Л. П. Папарук. Кінець січня 1925 р.	43	145
61.	До Л. П. Папарук. Кінець січня 1925 р.	44	145
62.	До Є. Г. Тичини. Кінець січня 1925 р.	44	145
63.	До Л. П. Папарук. 30 січня 1925 р.	44	146
64.	До Л. П. Папарук. 1 лютого 1925 р.	44	146
65.	До Є. Г. Тичини. 1 лютого 1925 р.	45	146
66.	До П. І. Сениці. 1 лютого 1925 р.	45	146
67.	До М. І. Вериківського. 2 лютого 1925 р.	45	146
68.	До А. П. Любченка. Початок лютого 1925 р.	46	147
69.	До Л. П. Папарук. Початок березня 1925 р.	46	147
70.	До Л. П. Папарук. Кінець березня 1925 р.	47	147
71.	До Л. П. Папарук. Кінець березня 1925 р.	47	147
72.	До Л. П. Папарук. Травень 1925 р.	48	147
73.	До Л. П. Папарук. 1925 р.	48	148
74.	До редакції газети «Вісті». Не пізніше 28 травня 1925 р.	49	148
75.	До Л. П. Папарук. 1925 р.	49	149
76.	До І. Д. Дніпровського. 6 серпня 1925 р.	50	149
77.	До Л. П. Папарук. Серпень 1925 р.	50	149
78.	До Є. Г. Тичини. 6 серпня 1925 р.	51	150
79.	До Л. П. Папарук. Серпень 1925 р.	52	150
80.	До М. П. Сайка. 14 серпня 1925 р.	52	150
81.	До І. Д. Дніпровського. 20 серпня 1925 р.	52	150
82.	На відкриття музичної профшколи імені М. Д. Леонтовича. Вересень 1925 р.	53	150
83.	До М. М. Могилянського. 9 жовтня 1925 р.	53	150
84.	До Л. П. Папарук. Жовтень 1925 р.	53	151
85.	До Л. П. Папарук. Жовтень 1925 р.	54	151
86.	До Л. П. Папарук. 11 жовтня 1925 р.	54	151
87.	До М. К. Зерова. 14 листопада 1925 р.	55	151
88.	До Л. П. Папарук. 1925 р.	55	152
89.	До редакції журналу «Музика». 1925 р.	56	152
90.	До Ю. М. Масютини. 1925 р.	56	152
91.	До Л. П. Папарук. 1925 р.	57	152
92.	До М. М. Могилянського. 1925 р.	57	152
93.	До Л. П. Папарук. 1925 р.	58	153
94.	До Л. П. Папарук. Грудень 1925 р.	58	153
95.	До М. М. Могилянського. 19 грудня 1925 р.	59	153

96. До Л. В. Доленго-Піскорської. Середина 20-х років	59	153
97. До М. М. Могилянського. 3 квітня 1926 р.	60	153
98. До Н. Д. Романович-Ткаченко. 23 травня 1926 р.	60	154
99. До М. М. Могилянського. 23 травня 1926 р.	61	154
100. До В. О. Мисика. 23 травня 1926 р.	61	154
101. До М. М. Могилянського. 12 червня 1926 р.	61	154
102. До В. О. Мисика. 22 червня 1926 р.	61	154
103. До А. П. Любченка. Червень 1926 р.	62	154
104. До Л. П. Папарук. Липень 1926 р.	62	154
105. До Л. П. Папарук. Кінець липня 1926 р.	62	154
106. До Л. П. Папарук. Початок серпня 1926 р.	63	155
107. До А. П. Любченка. Початок серпня 1926 р.	64	155
108. До М. М. Могилянського. 13 серпня 1926 р.	65	155
109. До Л. П. Папарук. Серпень 1926 р.	65	155
110. До І. Д. Дніпровського. 18 серпня 1926 р.	66	156
111. До І. Д. Дніпровського. 20 серпня 1926 р.	66	157
112. До М. М. Могилянського. 23 серпня 1926 р.	67	157
113. До О. В. Коваленка. Серпень 1926 р.	68	157
114. До П. І. Сениці. 28 серпня 1926 р.	69	157
115. До М. М. Могилянського. Вересень 1926 р.	69	158
116. До М. М. Могилянського. 23 вересня 1926 р.	69	158
117. До М. М. Могилянського. 1 жовтня 1926 р.	70	158
118. До М. М. Могилянського. 1926 р.	70	158
119. До Л. П. Папарук. 1927 р.	70	158
120. Лист до редакції газети «Комуніст». Не пізніше 3 лютого 1927 р.	71	160
121. До Л. П. Папарук. Кінець квітня 1927 р.	71	160
122. До Л. П. Папарук. Червень 1927 р.	72	161
123. До М. М. Могилянського. 6 липня 1927 р.	73	161
124. До М. М. Могилянського. 12 липня 1927 р.	73	161
125. До Л. П. Папарук. 1927 р.	73	161
126. До Л. П. Папарук. Серпень 1927 р.	74	161
127. До Є. Г. Тичини. Серпень 1927 р.	75	162
128. До Л. П. Папарук. 22 серпня 1927 р.	75	162
129. До Л. П. Папарук. 25 серпня 1927 р.	76	162
130. До Л. П. Папарук. 27 серпня 1927 р.	76	162
131. До Л. П. Папарук. 28 серпня 1927 р.	76	162
132. До Л. П. Папарук. Жовтень 1927 р.	77	163
133. До Л. П. Папарук. Жовтень 1927 р.	78	164
134. До Л. П. Папарук. Осінь 1927 р.	78	164
135. До І. Іоаннісіана. 1927 р.	79	164
136. До Л. П. Папарук. Грудень 1927 р.	80	166
137. До Є. Г. Тичини. Не пізніше 1 грудня 1927 р.	80	167
138. До Л. П. Папарук. 1928 р.	81	167
139. До Є. Г. Тичини. Початок червня 1928 р.	81	167
140. До Л. П. Папарук. Червень 1928 р.	82	167
141. До Л. П. Папарук. Літо 1928 р.	83	167
142. До Д. М. Пархоменка. Червень 1928 р.	83	167
143. До М. М. Могилянського. 29 липня 1928 р.	84	168
144. До М. К. Вороного. 22 листопада 1928 р.	84	168
145. До Є. Г. Тичини. Листопад 1928 р.	84	168
146. До В. А. Павлюка. 25 листопада 1928 р.	85	169
147. До Л. П. Папарук. 27 листопада 1928 р.	85	169
148. До Є. Г. Тичини. 27 листопада 1928 р.	85	169
149. До Л. П. Папарук. 29 листопада 1928 р.	86	169
150. До Л. П. Папарук. 20 грудня 1928 р.	86	169
151. До М. І. Тупиці. Грудень 1928 р.	86	169

152.	До В. А. Павлюка. 12 грудня 1928 р.	87	169
153.	До Л. П. Папарук. 15 грудня 1928 р.	87	169
154.	До Л. П. Папарук. 17 грудня 1928 р.	87	170
155.	До Л. П. Папарук. Грудень 1928 р.	88	170
156.	До В. О. Мисика. 28 грудня 1928 р.	88	170
157.	До Л. П. Папарук. Грудень 1928 р.	88	170
158.	До Л. П. Папарук. Грудень 1928 р.	88	170
159.	До М. Г. Бурачека. Грудень 1928 р.	89	170
160.	До І. Іоаннісяна. Грудень 1928 р.	89	171
161.	До Л. П. Папарук. Січень 1929 р.	90	171
162.	До Л. П. Папарук. 10 січня 1929 р.	90	171
163.	До Л. П. Папарук. Зима 1929 р.	91	171
164.	До Л. П. Папарук. 1929 р.	91	172
165.	До Л. П. Папарук. 1929 р.	92	172
166.	До Л. П. Папарук. Липень 1929 р.	92	172
167.	До Л. П. Папарук. 1929 р.	93	172
168.	До З. Є. Іоаннісян. Не раніше 29 вересня 1929 р.	94	172
169.	До Л. П. Папарук. 1 жовтня 1929 р.	94	172
170.	До М. М. Могилянського. 14 жовтня 1929 р.	94	173
171.	До Л. П. Папарук. 12 листопада 1929 р.	95	173
172.	До Л. П. Папарук. Листопад 1929 р.	95	173
173.	До Л. П. Папарук. 4 грудня 1929 р.	96	173
174.	До Л. П. Папарук. 9 грудня 1929 р.	96	173
175.	До Л. П. Папарук. Грудень 1929 р.	97	173
176.	До Л. П. Папарук. Кінець 20-х років	97	174
177.	До Л. П. Папарук. Кінець 20-х років	97	174
178.	До Л. П. Папарук. 7 лютого 1930 р.	98	174
179.	До Л. П. Папарук. Не раніше 14 квітня 1930 р.	98	174
180.	До К. Гамсахурдіа. Не раніше 14 липня 1930 р.	98	174
181.	До Л. П. Папарук. Літо 1930 р.	99	175
182.	До Л. П. Папарук. 24 серпня 1930 р.	100	175
183.	До М. М. Могилянського. 16 жовтня 1930 р.	101	176
184.	До М. А. Михайлюк-Філіпович. Початок листопада 1930 р.	101	176
185.	До Л. П. Папарук. 1930 р.	102	176
186.	До В. М. Тичини. 22 січня 1931 р.	102	177
187.	До І. Д. Дніпровського. 25 січня 1931 р.	103	177
188.	До В. М. Тичини. Початок лютого 1931 р.	103	177
189.	До Л. П. Папарук. Березень 1931 р.	103	177
190.	До Л. П. Папарук. 1931 р.	106	178
191.	До Л. П. Папарук. 1931 р.	106	178
192.	До Л. П. Папарук. 1931 р.	107	178
193.	До невстановленої особи. 1931 р.	108	178
194.	До Л. П. Папарук. 18 березня 1931 р.	108	178
195.	До невстановленої особи. 1931 р.	109	179
196.	До Ф. В. Левицького. Початок 30-х років	109	179
197.	До Ф. В. Левицького. Початок 30-х років	109	179
198.	До Л. П. Папарук. Червень 1931 р.	110	179
199.	До Л. П. Папарук. Кінець вересня 1931 р.	110	179
200.	До Л. П. Папарук. Кінець січня 1932 р.	111	179
201.	До Л. П. Папарук. 28 лютого 1932 р.	111	180
202.	До Л. П. Папарук. 30 квітня 1932 р.	112	180
203.	До Л. П. Папарук. 1932 р.	112	180
204.	До Л. П. Папарук. 1932 р.	113	180
205.	До Є. Г. Тичини. 27 серпня 1932 р.	113	180
206.	До Л. П. Папарук. Кінець вересня 1932 р.	118	181
207.	До Л. П. Папарук. Початок жовтня 1932 р.	119	181

208.	До Л. П. Папарук. 9 жовтня 1932 р.	120	181
209.	До А. П. Любченка. 18 жовтня 1932 р.	120	181
210.	До А. П. Любченка. Кінець жовтня 1932 р.	121	182
211.	До Л. П. Папарук. 31 жовтня 1932 р.	121	182
212.	До Л. П. Папарук. 1 листопада 1932 р.	122	182
213.	До Л. П. Папарук. 4 листопада 1932 р.	122	182
214.	До Л. П. Папарук. 6 листопада 1932 р.	123	182
215.	До Л. П. Папарук. 28 січня 1933 р.	123	183
216.	До А. П. Любченка. 8 лютого 1933 р.	123	183
217.	До Л. П. Папарук. 13 лютого 1933 р.	124	183
218.	До І. Д. Дніпровського. 18 березня 1933 р.	124	183
219.	До Л. П. Папарук. 3 квітня 1933 р.	125	183
220.	До Л. П. Папарук. 14 травня 1933 р.	125	184
221.	До Л. П. Папарук. 16 травня 1933 р.	125	184
222.	До Л. П. Папарук. 3 червня 1933 р.	125	184
223.	До І. Д. Дніпровського. 4 серпня 1933 р.	126	184
224.	До Є. Г. Тичини. 14 вересня 1933 р.	126	184
225.	До Л. П. Папарук. 19 жовтня 1933 р.	126	185
226.	До Л. П. Папарук. 26 листопада 1933 р.	126	185
227.	До Янки Купали. Грудень 1933 р.	127	185
228.	До О. П. Рябіної. 27 січня 1934 р.	128	185
229.	До Л. П. Папарук. 24 лютого 1934 р.	128	185
230.	До Л. П. Папарук. Не раніше квітня 1934 р.	129	186
231.	До Л. П. Папарук. Червень 1934 р.	129	186
232.	До Л. П. Папарук. Червень 1934 р.	130	186
233.	До Л. П. Папарук. 18 вересня 1934 р.	130	186
234.	До Л. П. Папарук. 18 жовтня 1934 р.	130	187
235.	До Л. П. Папарук. 28 жовтня 1934 р.	132	187
236.	До О. М. Горького. 3 листопада 1934 р.	132	187
237.	До Л. П. Папарук. 4 листопада 1934 р.	132	188
238.	До Л. П. Папарук. 12 листопада 1934 р.	133	188
239.	До Л. П. Папарук. 11 грудня 1934 р.	133	188
240.	До президії Всеукраїнської спілки письменників. 1934.	133	188
241.	До невстановленої особи. 1934 р.	140	196
242.	До видавництва «Художественная литература». 8 січня 1935 р.	140	196
243.	До О. М. Пилинської-Чілінгарової. 17 січня 1935 р.	141	196
244.	До Л. П. Папарук. 3 квітня 1935 р.	141	196
245.	До О. М. Пилинської-Чілінгарової. 17 травня 1935 р.	141	197
246.	До Л. П. Папарук. 10 червня 1935 р.	142	197
247.	До Л. П. Папарук. 15 червня 1935 р.	143	197
248.	До Є. Г. Тичини. 17 червня 1935 р.	144	197
249.	До Є. Г. Тичини. 23 червня 1935 р.	144	198
250.	До Л. П. Папарук. 27 червня 1935 р.	144	198
251.	До О. Рублевського. 13 серпня 1935 р.	145	198
252.	До Л. П. Папарук. 9 вересня 1935 р.	145	198
253.	До Л. П. Папарук. 11 вересня 1935 р.	146	198
254.	До Л. П. Папарук. 13 вересня 1935 р.	146	199
255.	До Л. П. Папарук. 16 вересня 1935 р.	147	199
256.	До Л. П. Папарук. 19 вересня 1935 р.	148	199
257.	До А. Ф. Патяка. 20 вересня 1935 р.	149	200
258.	До Л. П. Папарук. 26 вересня 1935 р.	149	200
259.	До Л. П. Папарук. Вересень 1935 р.	150	200
260.	До Л. П. Папарук. 27 вересня 1935 р.	150	200
261.	До Л. П. Папарук. 28 вересня 1935 р.	151	201
262.	До Л. П. Папарук. 28 вересня 1935 р.	151	201
263.	До Л. П. Папарук. 3 жовтня 1935 р.	152	201

264. До Л. П. Папарук. 9 жовтня 1935 р.	153	201
265. До Л. П. Папарук. 11 жовтня 1935 р.	153	201
266. До М. С. Демченко. 11 листопада 1935 р.	154	201
267. До Л. П. Папарук. 13 листопада 1935 р.	154	202
268. До редакції газети «Шлях Жовтня». Січень 1936 р.	154	202
269. До Л. П. Папарук. 15 лютого 1936 р.	155	202
270. До Спілки письменників Грузії. 25 лютого 1936 р.	155	202
271. До Л. П. Папарук. Березень 1936 р.	155	203
272. До Л. П. Папарук. 26 травня 1936 р.	156	203
273. До невстановленої особи. 14 серпня 1936 р.	156	203
274. До Л. П. Папарук. 19 вересня 1936 р.	157	204
275. До І. К. Микитенка. 20 грудня 1936 р.	157	204
276. До Л. П. Папарук. 22 грудня 1936 р.	157	204
277. До жителів села Піски. Кінець 1936 р.	158	204
278. До Л. П. Папарук. 3 січня 1937 р.	159	205
279. До Л. П. Папарук. 18 січня 1937 р.	159	205
280. До Л. П. Папарук. 9 лютого 1937 р.	159	205
281. До Л. П. Папарук. 24 травня 1937 р.	160	205
282. До Л. П. Папарук. 24 червня 1937 р.	160	205
283. До Л. П. Папарук. 15 липня 1937 р.	162	206
284. До Л. П. Папарук. 23 липня 1937 р.	163	206
285. До Л. П. Папарук. 25 липня 1937 р.	164	206
286. До Л. П. Папарук. 1 серпня 1937 р.	164	206
287. До Л. П. Папарук. 3 серпня 1937 р.	165	206
288. До Л. П. Папарук. 5 серпня 1937 р.	166	207
289. До Л. П. Папарук. 5 серпня 1937 р.	166	207
290. До Л. П. Папарук. 12 серпня 1937 р.	167	208
291. До Л. П. Папарук. 22 серпня 1937 р.	167	208
292. До Л. П. Папарук. 24 серпня 1937 р.	168	208
293. До Л. П. Папарук. 29 жовтня 1937 р.	168	208
294. До Л. П. Папарук. 15 листопада 1937 р.	168	208
295. До К. К. Папарук. 7 грудня 1937 р.	169	208
296. До Л. П. Папарук. 27 грудня 1937 р.	169	208
297. До П. Коломійця. 1937 р.	170	209
298. До невстановленої особи. 3 лютого 1938 р.	170	209
299. До Л. П. Папарук. 15 лютого 1938 р.	170	209
300. До М. Л. Брауна. 8 березня 1938 р.	171	209
301. До Л. П. Папарук. 25 квітня 1938 р.	173	210
302. До М. Л. Брауна. 9 травня 1938 р.	174	210
303. До Л. П. Папарук. 17 травня 1938 р.	175	211
304. До Л. П. Папарук. 24 травня 1938 р.	175	211
305. До учнів Заводянської школи № 1. 26 травня 1938 р.	175	212
306. До виборців Канівського виборчого округу. 26 травня 1938 р.	176	212
307. До Войтинської. 21 червня 1938 р.	176	212
308. До Л. П. Папарук. 9 липня 1938 р.	177	213
309. До Л. П. Папарук. 15 липня 1938 р.	177	213
310. До М. Л. Брауна. 5 серпня 1938 р.	178	213
311. До К. Л. Зелінського. 10 серпня 1938 р.	178	213
312. До Д. Д. Копиці. 10 серпня 1938 р.	179	214
313. До М. Л. Брауна. 8 вересня 1938 р.	179	214
314. До М. І. Комісарової. 8 вересня 1938 р.	180	214
315. До З. Є. Іоаннісян. 12 вересня 1938 р.	180	214
316. До Л. П. Папарук. 13 жовтня 1938 р.	182	215
317. До Л. П. Папарук. 15 жовтня 1938 р.	182	215
318. До Л. П. Папарук. 9 грудня 1938 р.	183	215
319. До М. П. Варченка. 1938 р.	183	216

320.	До Д. Д. Копиці. <i>Не пізніше 1938 р.</i>	184	216
321.	До Д. Д. Копиці. <i>Не пізніше 1938 р.</i>	184	216
322.	До Д. Д. Копиці. <i>Не пізніше 1938 р.</i>	184	216
323.	До Л. П. Папарук. <i>1936—1938 рр.</i>	185	216
324.	До Л. П. Папарук. <i>1938 р.</i>	185	217
325.	До Л. П. Папарук. <i>10 січня 1939 р.</i>	186	217
326.	До М. М. Асєєва. <i>3 березня 1939 р.</i>	186	217
327.	До Л. П. Папарук. <i>6 березня 1939 р.</i>	186	217
328.	До Є. І. Філянської. <i>20 травня 1939 р.</i>	186	217
329.	До В. А. Лісняка. <i>20 серпня 1939 р.</i>	187	218
330.	До Л. П. Папарук. <i>11 вересня 1939 р.</i>	187	218
331.	До Л. П. Папарук. <i>22 вересня 1939 р.</i>	188	218
332.	До Ю. І. Яновського. <i>30 листопада 1939 р.</i>	188	218
333.	До О. І. Мозговенкової. <i>1939 р.</i>	188	218
334.	До О. І. Мозговенкової. <i>10 грудня 1939 р.</i>	190	219
335.	До Г. Ф. Козолупа. <i>14 грудня 1939 р.</i>	190	219
336.	До І. С. Поступальського. <i>30-ті роки</i>	191	219
337.	До В. Мусаєляна. <i>30-ті роки</i>	192	220
338.	До невстановленої особи. <i>30-ті роки</i>	192	220
339.	До А. К. Павлюка. <i>30-ті роки</i>	192	220
340.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	192	220
341.	До Лихацького. <i>Кінець 30-х років</i>	193	220
342.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	193	220
343.	До Рубана. <i>Кінець 30-х років</i>	194	221
344.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	195	221
345.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	195	221
346.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	195	221
347.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	196	221
348.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	196	221
349.	До невстановленої особи. <i>Кінець 30-х років</i>	196	222
350.	До М. Величка. <i>30-ті роки</i>	197	222
351.	До А. К. Павлюка. <i>1 січня 1940 р.</i>	197	222
352.	До В. Ф. Калиниченка. <i>21 січня 1940 р.</i>	198	223
353.	До П. Д. Мисника. <i>21 січня 1940 р.</i>	200	223
354.	До О. О. Ігнат'єва. <i>27 січня 1940 р.</i>	202	224
355.	До чернігівського товариша. <i>Не пізніше 28 січня 1940 р.</i>	202	224
356.	До П. М. Попова. <i>29 лютого 1940 р.</i>	203	224
357.	До М. Л. Брауна. <i>6 березня 1940 р.</i>	204	225
358.	До В. О. Мисика. <i>9 квітня 1940 р.</i>	207	225
359.	До В. О. Броуна. <i>28 квітня 1940 р.</i>	207	226
360.	До А. К. Павлюка. <i>2 травня 1940 р.</i>	208	226
361.	До А. П. Любченка. <i>24 червня 1940 р.</i>	209	226
362.	До В. Єфименка. <i>20 липня 1940 р.</i>	211	226
363.	До Г. С. Малущі. <i>11 серпня 1940 р.</i>	211	226
364.	До Д. М. Косарика. <i>25 серпня 1940 р.</i>	212	227
365.	До В. О. Мисика. <i>19 вересня 1940 р.</i>	212	227
366.	До М. А. Фомуляєвої. <i>22, 27 вересня 1940 р.</i>	213	227
367.	До М. Л. Брауна. <i>4 жовтня 1940 р.</i>	214	228
368.	Привітання газеті «Комуна». <i>19 грудня 1940 р.</i>	215	229
369.	До А. С. Ісаакяна. <i>23 грудня 1940 р.</i>	215	229
370.	До Є. Г. Тичини. <i>30 квітня 1941 р.</i>	216	229
371.	До невстановленої особи. <i>Не пізніше 1941 р.</i>	216	229
372.	До Т. Г. Масенка. <i>22 березня 1941 р.</i>	216	229
373.	До В. О. Маміконяна. <i>10 вересня 1941 р.</i>	217	230
374.	До А. Т. Тажибаєва. <i>30 жовтня 1941 р.</i>	217	230
375.	До Ритмана-Фетісова. <i>30 жовтня 1941 р.</i>	218	231
376.	До Т. Г. Масенка. <i>1 лютого 1942 р.</i>	218	231

377.	До О. С. Кузьминського. 13 лютого 1942 р.	219	231
378.	До К. Г. Воблого. 18 березня 1942 р.	219	231
379.	До О. І. 14 квітня 1942 р.	220	232
380.	До Ю. М. Мартича. 19 червня 1942 р.	220	232
381.	До Г. Г. Антонова і Г. П. Клісака. 19 червня 1942 р.	221	232
382.	До колективу евакогоспітально № 1826. 1942 р.	221	232
383.	До невстановленої особи. 22 червня 1942 р.	222	232
384.	До М. Я. Сєнгалевич. 5 липня 1942 р.	222	232
385.	До М. І. Подвойського. 9 липня 1942 р.	223	233
386.	До В. С. Швеця. 1 серпня 1942 р.	224	234
387.	До В. С. Швеця. 10 листопада 1942 р.	225	235
388.	До А. А. Тростянецького. 20 листопада 1942 р.	226	236
389.	До В. С. Швеця. 1 грудня 1942 р.	226	236
390.	До юних читачів. 1942 р.	227	236
391.	До В. Є. Тичини. 1942 р.	228	236
392.	До А. І. Микитенка. 2 березня 1943 р.	228	237
393.	До І. О. Мелешка. 3 березня 1943 р.	228	237
394.	До С. З. Плаксія та інших. Початок березня 1943 р.	229	237
395.	До Л. І. Смілянського. 11 березня 1943 р.	230	238
396.	До С. Ф. Кудаша. Кінець березня 1943 р.	230	238
397.	До Л. П. Папарук. 1 вересня 1943 р.	230	239
398.	До Л. П. Папарук. 10 вересня 1943 р.	232	239
399.	До М. П. Бажана. 12 вересня 1943 р.	232	240
400.	До льотчиків 17-ї повітряної армії. Не пізніше 14 вересня 1943 р.	232	240
401.	До Л. П. Папарук. 18 вересня 1943 р.	233	241
402.	До Л. П. Папарук. 20 вересня 1943 р.	234	241
403.	До Л. П. Папарук. 24 вересня 1943 р.	234	242
404.	До Л. П. Папарук. 27 вересня 1943 р.	235	242
405.	До Л. П. Папарук. 1 жовтня 1943 р.	236	242
406.	До Л. П. Папарук. 6 жовтня 1943 р.	236	242
407.	До Л. П. Папарук. 8 жовтня 1943 р.	237	243
408.	До Л. П. Папарук. 12 жовтня 1943 р.	237	243
409.	До Л. П. Папарук. 16 жовтня 1943 р.	238	243
410.	До Л. П. Папарук. 18 жовтня 1943 р.	239	244
411.	До Л. П. Папарук. 22 жовтня 1943 р.	239	244
412.	До Є. Г. Тичини. 28 жовтня 1943 р.	239	244
413.	До Є. Г. Тичини. 15 листопада 1943 р.	240	244
414.	До невстановленої особи. 1943 р.	241	244
415.	До Л. А. Озерова. 26 грудня 1943 р.	241	245
416.	До Л. Х. Паламарчука. 9 січня 1944 р.	242	245
417.	До О. М. Пилинської-Чілінгарової та М. М. Пилинської. 27 лютого 1944 р.	242	245
418.	До А. К. і К. О. Павлюків. 9 березня 1944 р.	243	245
419.	До Л. А. Озерова. 26 березня 1944 р.	243	246
420.	Привітання з нагоди першої річниці визволення Чернігова від фашистських загарбників. 23 вересня 1944 р.	244	246
421.	До Л. А. Озерова. 27 вересня 1944 р.	245	246
422.	До І. Г. Еренбурга. 30 вересня 1944 р.	245	246
423.	До В. Д. Бонч-Бруевича. Грудень 1944 р.	246	247
424.	До Л. М. Тичини. 17 січня 1945 р.	246	247
425.	До Д. Полянова. 22 березня 1945 р.	247	248
426.	До Л. А. Озерова. 24 березня 1945 р.	247	248
427.	До О. І. Білецького. 30 березня 1945 р.	248	248
428.	До Є. Г. Тичини. 30 квітня 1945 р.	248	248
429.	До Є. Г. Тичини. 4 серпня 1945 р.	249	249
430.	До І. О. Мар'яненка. 18 серпня 1945 р.	250	249

431. До С. І. Чиковані. 21 жовтня 1945 р.	250	249
432. До Л. А. Озерова. 11 листопада 1945 р.	250	249
433. До Президії Верховної Ради Вірменської РСР. 29 листопада 1945 р.	251	250
434. До О. П. Рябініної. 1945 р.	252	250
435. До К. П. Хохлова. 28 грудня 1945 р.	252	250
436. До Г. Г. Верьовки. 8 березня 1946 р.	253	250
437. До К. Г. Воблого. 5 травня 1946 р.	253	250
438. До В. Л. Іванка. 14 травня 1946 р.	254	251
439. До В. І. Касіяна. 22 червня 1946 р.	254	251
440. До С. Я. Автенюка. Не пізніше 1 жовтня 1946 р.	255	251
441. До М. С. Тихонова. 11 грудня 1946 р.	256	251
442. До Д. Г. Білоуса. 18 грудня 1946 р.	256	251
443. До С. І. Чиковані. 26 червня 1947 р.	256	252
444. До учасників XII співацького всенародного свята Естонської РСР. 27 червня 1947 р.	257	252
445. До Т. Павлова. Не раніше 5 липня 1947 р.	257	252
446. До Л. А. Озерова. 29 вересня 1947 р.	257	252
447. До О. П. Юри-Юрського. 4 жовтня 1947 р.	258	253
448. До М. А. Скорульського. 4 жовтня 1947 р.	258	254
449. До В. П. Філатова. Початок листопада 1947 р.	259	254
450. До М. І. Подвойського. 30 грудня 1947 р.	259	254
451. До О. Т. Твардовського. 1946—1947 рр.	259	254
452. До Р. Кочара. 1947 р.	259	254
453. До В. М. Сосюри. 12 січня 1948 р.	259	255
454. До С. Ф. Кудаша. 28 січня 1948 р.	260	255
455. До Л. А. Озерова. 21 лютого 1948 р.	261	255
456. До П. І. Терещенка. 22 лютого 1948 р.	261	255
457. До Л. А. Озерова. 5 травня 1948 р.	262	256
458. До Л. А. Булаховського. 21 травня 1948 р.	263	256
459. До С. Л. Кир'янова. Травень 1948 р.	263	256
460. До М. І. Подвойського. 29 липня 1948 р.	264	256
461. До Л. А. Озерова. 30 серпня 1948 р.	265	256
462. До М. Х. Коцюбинської. 1948 р.	265	257
463. До М. П. Котлярвої. 1948 р.	265	257
464. До М. І. Подвойського. 30 грудня 1948 р.	266	257
465. До І. Г. Еренбурга. 7 січня 1949 р.	266	257
466. До Л. А. Озерова. 9 лютого 1949 р.	266	257
467. До С. А. Крижанівського. 12 лютого 1949 р.	267	258
468. До І. С. Іжакевича. 12 лютого 1949 р.	267	258
469. До І. С. Іжакевича. 1949 р.	267	258
470. До В. О. Мисика. 23 березня 1949 р.	267	258
471. До Ю. І. Яновського. 10 квітня 1949 р.	268	258
472. До В. К. Папазяна. 30 квітня 1949 р.	268	259
473. До А. В. Софронова. 10 травня 1949 р.	269	259
474. До редакції журналу «Знамя». 14 травня 1949 р.	269	259
475. До Л. А. Озерова. 14 травня 1949 р.	269	259
476. До Л. М. Леонова. 31 травня 1949 р.	270	260
477. До З. Є. Іоаннісян. 28 вересня 1949 р.	270	260
478. До З. Є. Іоаннісян. Кінець вересня 1949 р.	271	260
479. До Остапа Вишні. 30 листопада 1949 р.	271	261
480. До Т. Г. Масенка. 6 грудня 1949 р.	271	261
481. До Л. А. Озерова. 31 січня 1950 р.	272	261
482. До О. П. Юри-Юрського. 12 лютого 1950 р.	272	261
483. До А. В. Думанського. 20 червня 1950 р.	273	262
484. До Л. А. Озерова. 3 листопада 1950 р.	273	262
485. До В. К. Звягінцевої і Л. А. Озерова. 3 листопада 1950 р.	273	262

486. До О. П. Юри-Юрського, 6 грудня 1950 р.	274	262
487. До М. П. Хижка, 20 грудня 1950 р.	274	262
488. До Л. П. Папарук, 21 грудня 1950 р.	274	263
489. До Л. П. Папарук, 22 грудня 1950 р.	275	263
490. До Л. П. Папарук, 22 грудня 1950 р.	275	263
491. До Л. П. Папарук, 29 грудня 1950 р.	276	263
492. До Даниеляна, 1950 р.	276	263
493. До С. К., 1950 р.	277	264
494. До Л. П. Тичини, 3 січня 1951 р.	277	264
495. До К. К. Папарук, 7 січня 1951 р.	278	264
496. До Л. П. Тичини, 10 січня 1951 р.	279	264
497. До Л. П. Тичини, 11 січня 1951 р.	280	265
498. До Л. П. Тичини, 12 січня 1951 р.	281	265
499. До Остапа Вишні, 16 січня 1951 р.	281	265
500. До М. Ф. Бельчикова, 16 січня 1951 р.	282	266
501. До Л. А. Озерова, 17 січня 1951 р.	282	266
502. До І. Г. Еренбурга, 26 січня 1951 р.	283	267
503. До учасників наради молодих письменників у Москві, 16 березня 1951 р.	283	267
504. До Л. А. Озерова, 26 квітня 1951 р.	284	267
505. До О. С. Юренка, 8 червня 1951 р.	284	267
506. До І. Д. Назаренка, 17 липня 1951 р.	286	268
507. До Л. П. Тичини, 5 жовтня 1951 р.	287	268
508. До Л. П. Тичини, 15 жовтня 1951 р.	287	269
509. До Л. П. Тичини, 19 жовтня 1951 р.	288	269
510. До Л. П. Тичини, 23 жовтня 1951 р.	288	269
511. До З. В. Гончарука, 26 жовтня 1951 р.	289	269
512. До Л. А. Озерова, 27 жовтня 1951 р.	290	269
513. До Н. А. Подвойської, 27 жовтня 1951 р.	291	270
514. До О. М. Підсухи, 27 жовтня 1951 р.	291	270
515. До Н. А. Подвойської, 8 листопада 1951 р.	292	270
516. До М. А. Шехтера, 13 грудня 1951 р.	292	270
517. До П. О. Козицького, 9 січня 1952 р.	292	270
518. До М. А. Шехтера, 25 січня 1952 р.	293	270
519. До І. Г. Еренбурга, 29 січня 1952 р.	293	271
520. До І. Г. Еренбурга, 1952 р.	293	271
521. До П. О. Козицького, 9 лютого 1952 р.	294	271
522. До П. О. Козицького, 20 лютого 1952 р.	294	272
523. До О. П. Юри-Юрського, 21 лютого 1952 р.	294	272
524. До П. О. Козицького, 13 березня 1952 р.	295	272
525. До О. П. Юри-Юрського, 8 квітня 1952 р.	295	272
526. До Буквіна, 12 квітня 1952 р.	295	272
527. До М. А. Шехтера, 5 травня 1952 р.	296	272
528. До Л. А. Озерова, 27 липня 1952 р.	296	272
529. До Якуба Коласа, 3 листопада 1952 р.	297	273
530. До Л. П. Тичини, 6 листопада 1952 р.	298	273
531. До Л. П. Тичини, 8 листопада 1952 р.	298	273
532. До Л. П. Тичини, 9 листопада 1952 р.	299	274
533. До Л. П. Тичини, 11 листопада 1952 р.	299	274
534. До Л. П. Тичини, 17 листопада 1952 р.	300	274
535. До Л. П. Тичини, 20 листопада 1952 р.	300	274
536. До Л. П. Тичини, 21 листопада 1952 р.	301	274
537. До О. Б. Гатова, 22 листопада 1952 р.	301	274
538. До Л. П. Тичини, 24 листопада 1952 р.	302	275
539. До Л. П. Тичини, 28 листопада 1952 р.	302	275
540. До редакції газети «Победитель», 24 грудня 1952 р.	302	275
541. До С. Д. Виштак, 1952 р.	303	275

542. До юних літераторів м. Тбілісі. Початок 50-х років	303	275
543. До А. І. Іоаннісян. 1952 р.	303	275
544. До Л. П. Тичини. 18 березня 1953 р.	304	275
545. До Л. П. Тичини. 19 березня 1953 р.	304	276
546. До Л. П. Тичини. 20 березня 1953 р.	304	276
547. До Л. П. Тичини. 23 березня 1953 р.	305	276
548. До Л. П. Тичини. 24 березня 1953 р.	306	276
549. До І. С. Русина. 7 квітня 1953 р.	306	276
550. До С. Т. Айні. 27 квітня 1953 р.	307	277
551. До Л. П. Тичини. 4 травня 1953 р.	307	277
552. До А. В. Канеп-Косенко. 12 червня 1953 р.	307	277
553. До Л. П. Тичини. 23 червня 1953 р.	308	277
554. До невстановленої особи. 4 липня 1953 р.	308	278
555. До Л. А. Озерова. 19 вересня 1953 р.	309	278
556. До Л. П. Тичини. 11 листопада 1953 р.	310	278
557. До Л. П. Тичини. 13 листопада 1953 р.	310	279
558. До І. М. Костини. 16 листопада 1953 р.	311	279
559. До Ф. І. Панфьорова. 16 листопада 1953 р.	311	280
560. До Л. П. Тичини. 18 листопада 1953 р.	312	280
561. До Остапа Вишні. 20 листопада 1953 р.	312	280
562. До Л. П. Тичини. 1953 р.	312	281
563. До Л. П. Тичини. 1953 р.	313	281
564. До В. Ю. 16 листопада 1953 р.	313	281
565. До Л. П. Тичини. 27 листопада 1953 р.	313	281
566. До Л. П. Тичини. 28 листопада 1953 р.	314	281
567. До Л. П. Тичини. 3 грудня 1953 р.	314	281
568. До О. П. Юри-Юрського. Січень 1954 р.	315	282
569. До Л. А. Озерова. 18 квітня 1954 р.	315	282
570. До А. О. Іщука. 14 червня 1954 р.	315	282
571. До О. І. Білецького. Не пізніше 6 липня 1954 р.	316	282
572. До В. Г. Заболотного. 28 липня 1954 р.	316	282
573. До П. У. Бровки. 9 вересня 1954 р.	316	283
574. До А. С. Ісаакяна. 17 вересня 1954 р.	317	283
575. До С. Ф. Кудаша. Не пізніше 3 жовтня 1954 р.	317	283
576. До О. І. Білецького. 2 листопада 1954 р.	318	283
577. До О. І. Білецького. Не пізніше 2 листопада 1954 р.	318	283
578. До Л. В. Нікуліна. 8 грудня 1954 р.	319	284
579. До громадськості Кабарди. Грудень 1954 р.	319	284
580. До Т. Павлова. 1 січня 1955 р.	320	284
581. До Т. Д. Дорошенка. 8 лютого 1955 р.	320	284
582. До Є. Г. Тичини. Лютий 1955 р.	320	284
583. До Ю. І. Палецькіса. 13 березня 1955 р.	321	285
584. До П. Г. Титаренка. 28 березня 1955 р.	322	285
585. До учасників загальноміського зльоту піонерів м. Єр- вана. 28 березня 1955 р.	324	285
586. До Я. П. Ряппо. 14 квітня 1955 р.	324	285
587. До А. О. Хорави. 29 квітня 1955 р.	325	285
588. До О. М. Подвойської. 30 квітня 1955 р.	325	286
589. До Ю. К. Смолича. 16 червня 1955 р.	326	286
590. До трудящих Закарпатської України. 28 червня 1955 р.	326	286
591. До О. Р. Мауркевича. 15 липня 1955 р.	327	286
592. До Г. П. Донця. 24 вересня 1955 р.	327	287
593. До Т. Г. Беззубової. 26 вересня 1955 р.	328	287
594. До Л. П. Тичини. 13 жовтня 1955 р.	328	287
595. До Л. П. Тичини. 15 жовтня 1955 р.	328	288
596. До А. С. Ісаакяна. 31 жовтня 1955 р.	329	288
597. До О. Р. Мауркевича. 3 листопада 1955 р.	329	288

598. До Л. П. Тичини. Середина грудня 1955 р.	329	288
599. До М. Корюна. 14 грудня 1955 р.	330	288
600. До Г. Г. Верьовки. 25 грудня 1955 р.	331	289
601. До Ш. М. Дадіані. 50-ті роки	332	289
602. До Л. І. Смілянського. Середина 50-х років	332	289
603. До К. Є. Ворошилова. 4 лютого 1956 р.	333	289
604. До Л. А. Озерова. 19 березня 1956 р.	333	289
605. До Плойгера. 30 квітня 1956 р.	334	290
606. До Т. Павлова. 30 квітня 1956 р.	334	290
607. До Кононенка. 1 травня 1956 р.	334	290
608. До О. Й. Дейча. Травень 1956 р.	335	290
609. До А. Д. Філіпенка. 3 червня 1956 р.	335	290
610. До П. М. Попова. 12 червня 1956 р.	336	290
611. До П. О. Козицького. 14 серпня 1956 р.	336	291
612. До Н. М. Таран. 10 вересня 1956 р.	336	291
613. До Л. А. Озерова. 2 жовтня 1956 р.	337	291
614. До Ф. І. Панфьорова. 2 жовтня 1956 р.	337	291
615. До В. О. Мисика. 3 листопада 1956 р.	338	291
616. До президії Спілки радянських письменників України. 12 листопада 1956 р.	338	291
617. До К. К. Папарук. 7 грудня 1956 р.	338	292
618. До К. В. Квітки. 1956 р.	339	292
619. До педколективу та учнів Писківської школи. 1 січня 1957 р.	340	292
620. До О. Б. Гатова. 1 січня 1957 р.	340	292
621. До Л. Стоянова. 3 січня 1957 р.	340	293
622. До П. П. Хузанга. 22 січня 1957 р.	341	293
623. До М. М. Пилинської та О. М. Пилинської-Чілінгарової. 26 лютого 1957 р.	341	293
624. До М. Я. Сенгалевич. 18 березня 1957 р.	341	294
625. До М. О. Шолохова. 24 травня 1957 р.	342	294
626. До Президії Верховної Ради і Ради Міністрів Башкир- ської АРСР. Червень 1957 р.	342	294
627. До громадськості села Мануйлівка Полтавської області. Червень 1957 р.	342	294
628. До Я. С. Кукліна. 9 липня 1957 р.	343	294
629. До П. М. Логванова. Кінець серпня 1957 р.	343	294
630. До О. Р. Мазуркевича. 14 вересня 1957 р.	344	295
631. До Л. А. Озерова. 3 жовтня 1957 р.	344	295
632. До Спілки письменників Вірменії. 18 жовтня 1957 р.	345	295
633. До Л. А. Озерова. 23 жовтня 1957 р.	345	295
634. До Н. М. Парфенової. 25 жовтня 1957 р.	346	295
635. До Т. І. Цимбал. 2 листопада 1957 р.	346	296
636. До Н. М. Подвойської. 2 листопада 1957 р.	347	296
637. До О. Б. Гатова. 12 листопада 1957 р.	348	296
638. До А. В. Головка. 7 грудня 1957 р.	348	296
639. До О. А. Назаревського. 12 грудня 1957 р.	349	296
640. До А. Я. Близнюка. 16 грудня 1957 р.	349	296
641. До Б. С. Квітко. 1957 р.	350	297
642. До Н. М. Подвойської. 1957 р.	351	297
643. До невстановленої особи. 1957 р.	352	297
644. До Х. Радевського. 3 січня 1958 р.	355	298
645. До В. М. Сосюра. 6 січня 1958 р.	355	298
646. До Л. П. Тичини. 21 січня 1958 р.	356	299
647. До Л. П. Тичини. 4 лютого 1958 р.	356	299
648. До Г. В. Шушури і М. М. Скакун. Не раніше 27 березня 1958 р.	357	299

649.	До Л. П. Тичини. 28 березня 1958 р.	357	299
650.	До Н. М. Подвойської. 1958 р.	357	299
651.	До Н. М. Подвойської. 30 квітня 1958 р.	358	299
652.	До педколективу школи села Піски. 27 червня 1958 р.	358	300
653.	До І. П. Львова. 29 червня 1958 р.	359	300
654.	До Г. І. Левитської. 15 липня 1958 р.	359	300
655.	До Л. А. Озерова. 7 серпня 1958 р.	359	300
656.	До М. П. Бажана. 10 вересня 1958 р.	360	300
657.	До Л. А. Озерова. 17 вересня 1958 р.	360	301
658.	До О. І. Талвіра. Вересень 1958 р.	361	301
659.	До А. О. Альшванга. 1 жовтня 1958 р.	361	301
660.	До О. С. Соловйова. 1 грудня 1958 р.	362	301
661.	До А. Я. Козленка. 4 грудня 1958 р.	362	302
662.	До Ю. М. Либединського. 13 грудня 1958 р.	363	302
663.	До О. І. Білецького. 31 грудня 1958 р.	363	302
664.	До Я. Ф. Козленка. 1958 р.	364	302
665.	До невстановленої особи. 1953—1958 рр.	364	303
666.	До невстановленої особи. 7 січня 1959 р.	365	303
667.	До О. М. Дмитрієвої. 17 січня 1959 р.	365	303
668.	До Є. М. Кротевича. 24 січня 1959 р.	366	303
669.	До Т. Д. Дорошенка. 2 лютого 1959 р.	367	304
670.	До Б. М. Полевого. 28 лютого 1959 р.	367	304
671.	До О. І. Бандури. 21 березня 1959 р.	368	304
672.	До О. П. Талвіра. 21 березня 1959 р.	369	304
673.	До Н. М. Подвойської. 30 квітня 1959 р.	369	305
674.	До О. П. Юри-Юрського. 30 квітня 1959 р.	369	305
675.	До К. О. Цинговатової. 5 травня 1959 р.	370	305
676.	До Л. А. Озерова. 7 травня 1959 р.	370	305
677.	До Н. М. Подвойської. 13 травня 1959 р.	371	305
678.	До Л. А. Озерова. 30 червня 1959 р.	371	306
679.	До М. М. Асєєва. 9 липня 1959 р.	372	306
680.	До І. В. Абашидзе. 9 липня 1959 р.	373	306
681.	До М. В. Грінберг. 9 липня 1959 р.	373	306
682.	До Е. П. Скрипчинської. 11 жовтня 1959 р.	374	307
683.	Привітання з нагоди 30-ліття Таджицької РСР. 17 жовтня 1959 р.	374	307
684.	До М. Ю. Яцківа. 23 жовтня 1959 р.	375	307
685.	До О. І. Білецького. 14 листопада 1959 р.	375	307
686.	До К. О. Цинговатової. 23 листопада 1959 р.	376	307
687.	До невстановленої особи. 1959 р.	377	308
688.	До редакції газети «Київська правда». 1959 р.	378	308
689.	До І. Я. Васильєва. 1959 р.	378	308
690.	До М. Ф. Безкровної. Кінець 50-х років	379	308
691.	До В. І. Чуйкова. Не пізніше 1959 р.	379	309
692.	До Н. М. Подвойської. 31 грудня 1959 р.	380	309
693.	До Л. П. Тичини. 50-ті роки	381	309
694.	До невстановленої особи. Кінець 50-х років	381	309
695.	До невстановленої особи. Кінець 50-х років	381	309
696.	До Л. М. Подвойського. Кінець 50-х років	382	309
697.	До А. Германова. 1 січня 1960 р.	383	310
698.	До К. Зидарова. 1 січня 1960 р.	383	310
699.	До Н. Ланкова. 1 січня 1960 р.	383	310
700.	До Н. М. Подвойської. 3 січня 1960 р.	384	310
701.	До Л. А. Озерова. 25 січня 1960 р.	384	310
702.	До О. Р. Мазуркевича. 11 лютого 1960 р.	385	310
703.	До Р. В. Зоряна. 28 лютого 1960 р.	385	311
704.	До А. Д. Філіпенка. 9 квітня 1960 р.	386	312

705. До Ю. К. Смолича. 7 липня 1960 р.	386	312
706. До А. М. Полотай. 1 серпня 1960 р.	387	312
707. До редакції журналу «Октябрь». 12 вересня 1960 р.	387	312
708. До Г. Є. Бурнацької. 18 вересня 1960 р.	388	312
709. До Б. С. Квітко. 15 жовтня 1960 р.	389	312
710. До редакції газети «Леніновим шляхом». 29 жовтня 1960 р.	389	313
711. До В. С. і Г. Ф. Кучерів. 6 листопада 1960 р.	390	313
712. До трудящих Вірменії. 29 листопада 1960 р.	390	313
713. До А. В. Софронова. 1 грудня 1960 р.	390	313
714. До Д. Міньковецького. 7 грудня 1960 р.	391	313
715. До Н. М. Подвойської. 31 грудня 1960 р.	391	313
716. До Н. М. Подвойської. 1960 р.	391	314
717. До редакції газети «Жовтнева зоря». 1960 р.	392	314
718. До Д. М. Молдавського. 1960 р.	393	314
719. До А. В. Софронова. 19 січня 1961 р.	395	314
720. До учнів Олександрійської школи № 1 Кіровоградської області. 22 січня 1961 р.	395	314
721. До І. Г. Еренбурга. 27 січня 1961 р.	396	314
722. До трудящих Узбекистану. 10 лютого 1961 р.	396	315
723. До П. А. Байдебури. 1 березня 1961 р.	397	315
724. До Л. Д. Дмитерка. 18 березня 1961 р.	397	315
725. До М. А. і Л. О. Волинців. 30 череня 1961 р.	397	315
726. До П. Й. Панча. 6 липня 1961 р.	398	315
727. До Л. А. Озерова. 3 серпня 1961 р.	398	315
728. До В. Г. Заболотного. 13 серпня 1961 р.	399	316
729. До Л. А. Озерова. 18 вересня 1961 р.	400	316
730. До нестановленої особи. Кінець вересня 1961 р.	400	316
731. До А. Зегерс. 30 листопада 1961 р.	401	316
732. До А. С. Сармена. 28 грудня 1961 р.	401	316
733. До учнів Золотоніської середньої школи № 3. 1961 р.	401	316
734. До Д. М. Косарика. 1961 р.	402	316
735. До директора Краснодонської школи № 24. 1961 р.	402	317
736. До Л. П. Тичини. 1961 р.	402	317
737. До нестановленої особи. Початок 60-х років	402	317
738. До викладачів та студентів Корсунь-Шевченківського педучилища. Початок 60-х років	403	318
739. До директора школи села Моринці. Початок 60-х років	404	317
740. До вчителів та учнів Володимир-Волинської середньої школи № 2. Початок 60-х років	404	317
741. До Л. П. Тичини. 14 січня 1962 р.	404	317
742. До Л. А. Озерова. 2 лютого 1962 р.	404	318
743. До М. І. Литвиненко-Вольгемут. 13 лютого 1962 р.	405	318
744. До О. Т. Бандурки. 20 лютого 1962 р.	406	318
745. До О. Т. Бандурки. 3 березня 1962 р.	406	318
746. До В. Ф. Лаврушина. Березень 1962 р.	407	318
747. До А. Любивого. 4 квітня 1962 р.	407	318
748. До В. В. Бичка. 16 квітня 1962 р.	407	319
749. До Г. Ф. і В. С. Кучерів. Кінець квітня 1962 р.	408	318
750. До В. І. Гілевського. Кінець квітня 1962 р.	408	319
751. До Глушка. Кінець квітня 1962 р.	408	319
752. До Л. Л. Тичини. 3 травня 1962 р.	409	319
753. До М. П. Стельмаха. 24 травня 1962 р.	409	319
754. До Голови Ради Міністрів Вірменської РСР. 25 травня 1962 р.	409	319
755. До Ю. О. Меженка. 16 череня 1962 р.	410	320
756. До А. С. Малишка. 17 листопада 1962 р.	410	320

757.	До А. П. Ковалівського. 19 листопада 1962 р.	411	320
758.	До А. І. Кацнельсона. 28 грудня 1962 р.	412	320
759.	До Я. В. Баша. Кінець грудня 1962 р.	412	321
760.	До В. О. Губенко-Маслюченко. Кінець грудня 1962 р.	412	321
761.	До Н. С. Рыбака. 4 січня 1963 р.	413	321
762.	До Г. П. Юри. 8 січня 1963 р.	413	321
763.	До В. М. Терлецького. 30 січня 1963 р.	414	322
764.	До Л. П. Тичини. Початок 1963 р.	414	322
765.	До Л. Стоянова. 6 лютого 1963 р.	415	322
766.	До О. П. Юри-Юрського. 28 лютого 1963 р.	415	322
767.	До І. С. Романченка. Травень 1963 р.	415	322
768.	До учасників тижня української літератури і мистецтва в Латвії. 8 червня 1963 р.	417	323
769.	До П. Й. Колесника. 28 червня 1963 р.	417	323
770.	До М. М. Асеева. Не пізніше 9 липня 1963 р.	418	324
771.	До Л. А. Озерова. 10 липня 1963 р.	418	324
772.	До Л. А. Озерова. 21 серпня 1963 р.	419	324
773.	До невстановленої особи. Липень 1963 р.	419	324
774.	До Л. А. Озерова. 23 вересня 1963 р.	419	324
775.	До Л. І. Смілянського. 28 вересня 1963 р.	420	324
776.	До Г. П. Донця. 30 листопада 1963 р.	421	324
777.	До Д. М. Косарика. Початок 60-х років	421	324
778.	До невстановленої особи. Початок 60-х років	421	324
779.	До родини І. С. Кривошея. Початок 60-х років	422	325
780.	До Ю. Б. Лойцкера. Початок 60-х років	422	325
781.	До О. Ф. Саєнка. 1963 р.	422	325
782.	До Ю. О. Збанацького. 1 січня 1964 р.	423	325
783.	До Н. М. Подвійської. 1 січня 1964.	423	326
784.	До Л. М. Гендюка. 1 січня 1964 р.	423	326
785.	До учнів Середняківської школи. 13 лютого 1964 р.	424	326
786.	До С. Г. Амірян. 15 березня 1964 р.	424	326
787.	До ювілейної комісії по відзначенню 100-річчя з дня народження І. Іоаннісана. 26 квітня 1964 р.	424	327
788.	До Т. Павлова. 18 червня 1964 р.	425	327
789.	До Б. П. Степанюка. 29 червня 1964 р.	425	327
790.	До С. Ф. і М. С. Кудашевих. 13 липня 1964 р.	425	327
791.	До П. С. Козланюка. 12 серпня 1964 р.	426	327
792.	До М. Бенюка. 16 серпня 1964 р.	426	328
793.	До С. Ф. Кудашева. 2 жовтня 1964 р.	427	328
794.	До І. В. Абашидзе. 3 жовтня 1964 р.	427	328
795.	До Л. А. Озерова. 23 жовтня 1964 р.	428	328
796.	До учасників вечора з нагоди 100-річчя І. Іоаннісана. Не пізніше 20 листопада 1964 р.	428	328
797.	До А. Токомбазва. 7 грудня 1964 р.	429	329
798.	До С. І. Квасневської. 1964 р.	429	329
799.	До воїнів-гвардійців військової частини № 3595-Р. Кінець 1964 р.	430	329
800.	До В. В. Виноградова. 12 січня 1965 р.	430	329
801.	До родини Д. Я. Лукіяновича. 28 січня 1965 р.	431	329
802.	До М. О. Посмітного. 31 січня 1965 р.	431	330
803.	До В. П. Ожерельєва. Січень 1965 р.	431	330
804.	До Л. А. Озерова. 15 лютого 1965 р.	432	330
805.	До Л. А. Озерова. 18 лютого 1965 р.	433	330
806.	До С. М. Шаховського. 19 лютого 1965 р.	433	330
807.	До Л. А. Озерова. 4 березня 1965 р.	434	331
808.	До Л. А. Озерова. 17 березня 1965 р.	434	331
809.	До Т. Д. Дорошенка. 7 травня 1965 р.	435	331

810.	До жителів села Піски. 14 травня 1965 р.	435	331
811.	До Уйгуна. 14 травня 1965 р.	435	331
812.	До письменників Узбекистану. 19 травня 1965 р.	436	331
813.	До М. О. Шолохова. 23 травня 1965 р.	436	332
814.	До П. Г. Безпощадного. 11 липня 1965 р.	436	332
815.	До О. Т. 12 липня 1965 р.	437	332
816.	До редакції газети «Література ір мянас». 21 липня 1965 р.	438	332
817.	До комісії по відзначенню 260-річчя від дня народження Д. Гурамішвілі. 31 липня 1965 р.	438	332
818.	До О. Г. Тичини. 4 серпня 1965 р.	438	332
819.	До трудящих Латвійської РСР. 5 вересня 1965 р.	439	332
820.	До В. Косолапова. 7 жовтня 1965 р.	439	332
821.	До Л. А. Озерова. 7 жовтня 1965 р.	439	333
822.	До Б. С. Квітко. 15 жовтня 1965 р.	440	333
823.	До І. І. Анісімова. 17 жовтня 1965 р.	440	333
824.	До В. В. Юдіної. 2 листопада 1965 р.	441	333
825.	До Л. А. Озерова. 12 грудня 1965 р.	441	333
826.	До М. О. Шолохова. 1965 р.	442	334
827.	До В. І. Гонтаренка. 1965 р.	442	334
828.	До Л. П. Тичини. 60-і роки	443	334
829.	До Т. Д. Дорошенка. 9 жовтня 1965 р.	444	334
830.	До читачів журналу «Widnokreg». 13 січня 1966 р.	444	334
831.	До І. Г. Еренбурга. 26 січня 1966 р.	444	334
832.	До Г. Д. Варені. 16 лютого 1966 р.	445	335
833.	До Л. А. Озерова. Кінець березня 1966 р.	445	335
834.	До В. С. Бабляка. 18 квітня 1966 р.	446	336
835.	До С. М. Іщенка. 30 квітня 1966 р.	446	336
836.	До Л. В. Владича. 28 червня 1966 р.	446	336
837.	До В. Білової. 21 липня 1966 р.	447	336
838.	До Л. С. Дейнеки. 7 серпня 1966 р.	448	337
839.	До В. Матящука. Вересень 1966 р.	449	337
840.	До Л. А. Озерова. 4 жовтня 1966 р.	449	337
841.	До К. О. Ревуцької. 4 листопада 1966 р.	450	337
842.	До Л. А. Озерова. 9 листопада 1966 р.	450	338
843.	До Е. С. Топчяна. 16 листопада 1966 р.	451	338
844.	До Ю. С. Кобилецького. 25 листопада 1966 р.	452	338
845.	До Л. А. Озерова. 1 грудня 1966 р.	452	338
846.	До Л. М. Колесникової. 7 грудня 1966 р.	453	338
847.	До редакції журналу «Дніпро». Грудень 1966 р.	453	338
848.	До С. Ф. Шакіра. 1966 р.	453	339
849.	До Л. П. Тичини. 60-ті роки	454	339
850.	До М. і В. С. Швеців. 1 січня 1967 р.	454	339
851.	До Центрального Комітету КІРС. 1 березня 1967 р.	454	339
852.	До Центрального Комітету Компартії України. 1 березня 1967 р.	455	339
853.	До М. Турсун-заде. 12 березня 1967 р.	455	339
854.	До Л. А. Озерова. 15 березня 1967 р.	455	340
855.	До Г. Ф. Кучер. 20 квітня 1967 р.	456	340
856.	До Л. А. Озерова. 30 травня 1967 р.	457	340
857.	До П. П. Хузангая. Травень 1967 р.	458	340
858.	До А. О. Караваєвої. 18 червня 1967 р.	458	340
859.	До О. Я. Ющенко. 22 червня 1967 р.	459	340
860.	До І. К. Білодіда. 20 липня 1967 р.	459	340
861.	До В. О. Мисика. 24 липня 1967 р.	459	341
862.	До учасників ювілейного вечора, присвяченого 70-річчю з дня народження І. К. Микитенка. 9 вересня 1967 р.	460	341

КОЛЕКТИВНІ ЛИСТИ

1. До М. М. Коцюбинського. <i>10 грудня 1912 р.</i>	461	341
2. До Ф. М. Головенченка. <i>27 червня 1948 р.</i>	461	341
3. До О. І. Душечкіна. <i>9 вересня 1954 р.</i> . . .	462	341
4. До Е. Тріоле і Л. Арагона. <i>23 квітня 1956 р.</i>	462	341
5. До С. В. Червоненка. <i>17 вересня 1956 р.</i> . . .	464	342
6. До Спільки письменників Татарії. <i>26 квітня 1961 р.</i>	465	343
7. До Спільки письменників Латвії. <i>Не пізніше 11 вересня 1965 р.</i>	466	343

Академия наук Украинской ССР
Институт литературы им. Т. Г. Шевченко

ТЫЧИНА
ПАВЛО ГРИГОРЬЕВИЧ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ В ДВЕНАДЦАТИ ТОМАХ

Дневниковые записи. Письма

Тома 11—12

Том двенадцатый

Книга первая

Письма

Составитель и автор примечаний
ГАЛЬЧЕНКО СЕРГЕЙ АНАСТАСЬЕВИЧ

Редактор тома
Н. Г. ЖУЛИНСКИЙ

Киев, издательство «Наукова думка»

На украинском языке

Художник *А. Ф. Пономаренко*
Художній редактор *В. П. Кузь*
Технічний редактор *І. М. Лукашенко*
Коректори *З. П. Школьник,*
Л. П. Рябцева, Л. В. Малюга

ИБ № 8033

Здано до набору 19.05.89. Підп. до друку 11.10.89. Формат 84×108¹/₃₂.
Папір друк. № 1. Звич. нова гарн. Вис. друк.
Фіз.-друк. арк. 15,25+0,185 вкл. на крейд. папері.
Ум.-друк. арк. 25,94. Ум. фарбо-відб. 25,94. Обл.-вид. арк. 24,18.
Тираж 4770 прим. Зам. 9—141. Ціна 2 крб. 70 к.

Видавництво «Наукова думка». 252601 Київ 4, вул. Рєпіна, 3.

Київська книжкова фабрика «Жовтень». 252053, Київ 53, вул. Артема, 25.

Тичина П. Г.

Т93 Зібрання творів : У 12 т. : Щоденникові записи. Листи : Т. 11—12 / Редкол.: О. Т. Гончар (голова) та ін.— К.: Наук. думка, 1983 —

Т. 12, кн. 1: Листи / Упоряд. та приміт. С. А. Гальченка; Ред. М. Г. Жулинський.— 1990.— 488 с.: іл.— 8.

ISBN 5-12-009276-4 (в опр.): 2 крб. 70 к., 4770 пр.

У книзі друкуються листи поета 1907—1967 рр. до рідних, друзів, діячів літератури і мистецтва, читачів, початкуючих письменників. Матеріал супроводжують історико-літературні коментарі.

Т 4603000000-463
М221(04)-89 передплатне

ББК 84Ук7+83.3(2)

